วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

Journal of Social Science and Cultural

P-ISSN: 2697-6269 ปีที่ 7 ฉบับที่ 9 (กันยายน 2566)

E-ISSN: 2730-1362 Vol.7 No.9 (September 2023)

วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นวารสารวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และคณะครู ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

เจ้าของ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง
572 ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
โทร. 061-5262919 โทรสาร. 075-340-042 E-mail : suriya.sur@mcu.ac.th

ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.
อุปนายกสภา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.
อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพปัญญาสุธี
ที่ปรึกษารองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.ดร.
รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
พระครูพรหมเขตคณารักษ์, ดร.
ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง
เจ้าอาวาสวัดวังตะวันตก รักษาการเจ้าคณะอำเภอเฉลิมพระเกียรติ
พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร.
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

บรรณาธิการบริหาร

นางสาวปุญญาดา จงละเอียด
ผู้อำนวยการส่วนงานสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

กองบรรณาธิการ

พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
พระสาโรจน์ ธมฺมสโร, ดร.
โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง
ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา
มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ บุญโท
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
รองศาสตราจารย์ ฟื้น ดอกบัว
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วาสนา แก้วหล้า
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณิศ์ภาพรรณ คูวิเศษแสง
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนิศร ยืนยง
มหาวิทยาลัยปทุมธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิทธิโชค ปาณะศรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พีระศิลป์ บุญทอง
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
ดร. มะลิวัลย์ โยธารักษ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
ดร. มุกดาวรรณ พลเดช
วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้
ดร. อุทัย เอกสะพัง
มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณฺโณ
วัดสนธิ์ (นาสน)
พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี
วัดศาลามีชัย
นายศักดิ์ดา หารเทศ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นายอนุชิต ปราบพาล
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
นายอภินันท์ คำหารพล

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระสาโรจน์ ธมฺมสโร
วัดสนธิ์ (นาสน)
พระบุญญฤทธิ์ ภทฺทจารี
วัดสนธิ์ (นาสน)

ฝ่ายกฎหมาย

ผศ.ฉัตตมาศ วิเศษสินธุ์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

จัดรูปเล่ม

นางสาวทิพย์วรรณ จันทรา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด กรีนโซน อินเตอร์ 2001
155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
โทรศัพท์. 075-466-031 โทรสาร. 075-446-676

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 9 ประจำปีพุทธศักราช 2566 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ จำนวน 30 เรื่อง ประกอบด้วย บทความวิชาการ จำนวน 6 เรื่องและบทความวิจัย จำนวน 24 เรื่อง เล่มนี้เป็นปีที่ 7 ของการปรับปรุงรูปแบบ และประเด็นหลักเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI เพื่อรองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index -TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา คณาจารย์ ครูอาจารย์ ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

นางสาวปุญญาดา จงละเอียด
บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ (ก)

บทบรรณาธิการ (จ)

ความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) 1

YOUNG PEOPLE'S CONFIDENCE IN THE ROLES AND RESPONSIBILITIES OF LGBTQ+ MEMBERS OF THE HOUSE OF REPRESENTATIVES

นัยนา ชาประสิทธิ์ และพวงทอง อินใจ

การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหารของชุมชนสู่ความยั่งยืน 14

SELF-MANAGEMENT OF LOCAL COMMUNITIES TO STRENGTHEN SECURITY COMMUNITY FOOD FOR SUSTAINABILITY

นฤมล ดำอ่อน, สมมาส เส้งสุย, ชนัญชิดา ทิพย์ญาณ, วิณาภรณ์ แตงจุ้ย และวงษ์สิริ เรืองศรี

ปัจจัยที่มีอิทธิพลสะท้อนอัตราเงินปันผลตอบแทนของหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 26

INFLUENCING FACTORS REFLECT THE DIVIDEND YIELD OF LISTED SECURITIES ON THE STOCK EXCHANGE OF THAILAND. DURING COVID-19

จงจิต พิมพ์สวัสดิ์, ธัญญพัทธ์ วัฒนจิรพันธุ์ และศุภวรรณ มาลีหวล

การพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล 40

DEVELOPMENT OF ACTIVITY MODELS TO ENCOURAGE THE HUMAN CAPITAL VALUE OF LIFE INSURANCE AGENTS IN THE DIGITAL ERA

เพ็ญพิชา สร้างการนอก และภัทรธิรา ผลงาม

ไบโอเรซิ่น: วัสดุทางเลือกจากยางไม้ เพื่อสร้างสรรค์การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติแบบร่วมสมัย 51

BIORESIN: AN ALTERNATIVE MATERIAL TO RESIN FOR CONTEMPORARY NATURAL FABRIC DYEING

ดวงใจ อุชชิน และขจรศักต์ นาคปาน

ภาษาไร้รสนิยม: สุนทรียะไทยในวัฒนธรรมบริโภคนิยม 65

TASTELESS LANGUAGE: THAI AESTHETICS IN CONSUMERIST CULTURE

ประยุทธ ศิริกุล และสุภาวี ศิรินคราภรณ์

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 78

DEVELOPING OCCUPATIONAL SKILLS LEARNING MODEL FOR CHILDREN AND YOUTH IN THE JUVENILE JUSTICE SYSTEM, PHRA NAKORN SI AYUTTHAYA PROVINCE

ณัฐชนา พุทธแสง, ปิยวรรณ ทัศนาญชลี, แพรพิมพ์ สีลวานิช, อรันดา เส้นเกษ และกฤษดา นานช้า

สารบัญ (ต่อ)

การพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาชุมชนตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด 90

DEVELOPING CHANGE LEADERS IN COMMUNITY DEVELOPMENT IN DONG KHRANG NOI SUBDISTRICT KASET WISAI DISSICT ROI ET PROVINCE

จิราพร บาริศรี และสัญญา เคณาภูมิ

การศึกษาแนวทางการจัดการชีวิตของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมภายใต้บริบทเรือนจำและทัณฑสถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 105

A STUDY ON LIFE MANAGEMENT OF CHILDREN AND ADOLESCENTS IN THE JUVENTICE JUSTICE PROCESS WITHIN THE CONTEXT OF PRISONS AND DETENTION CENTERS IN PHRA NAKORN SI AYUTTHAYA PROVINCE

ปิยวรรณ ทัศนาญชลี, ณัฐชนา พุทธแสง, แพรพิมพ์ สีลวานิช, อรันดา เส้นเกษ และกฤษดา นานช้า

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคารในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 116

FACTORS AFFECTING WORK SUCCESS DURING THE CORONAVIRUS PANDEMIC 2019: BANK EMPLOYEES IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

กอบชัย เมฆดี, ลัดดาวัลย์ สำราญ และศศินันท์ ศาสตร์สาระ

การมุ่งเน้นตลาดและความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาดที่มีต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคม 129

THE EFFECT OF MARKET ORIENTATION AND MARKET DISRUPTION CAPABILITY ON SOCIAL ENTERPRISES' PERFORMANCE

วัชรินทร์ ศิรวจนะกุล

การศึกษาแนวทางการเพิ่มรายได้จากผลลำไยคัดทิ้ง ของกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร 143

THE STUDY OF WAYS TO INCREASE INCOME FROM THE DISCARDED LONGAN FRUIT OF BAN PHAEO LONGAN AGRICULTURAL ENTERPRISE GROUP IN BAN PHAEO DISTRICT, SAMUT SAKHON PROVINCE

ดวงฤทัย ธำรงโชติ, ดวงทิพย์ ไข่แก้ว, วีรสิทธิ์ พินจำรัส, ชัชชญสัญญ์ ปรีชา และศิริกัญญา ขุนล่ำ

การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อการเปลี่ยนแปลงและการเสริมสร้างค่านิยมจิตสาธารณะ 155

THE DEVELOPMENT OF TRANSFORMATIVE ART LEARNING MODEL FOR ENHANCING PUBLIC MIND VALUE

ชัยวัฒนภัทร เลาสัตย์ และขนบพร แสงวณิช

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการปลูกกัญชง เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 166

DEVELOPMENT OF A LOCAL CURRICULUM FOR HEMP CULTIVATION TO DEVELOP PROFESSIONAL SKILLSFOR PRATHOM SUKSA 5 STUDENTS AT PAMAIUTID 4 SCHOOL

สุพิศ ศรีบัว

รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา 176

THE AREA-BASED MODEL FOR ENHANCING THE QUALITY OF EDUCATIONAL MANAGEMENT IN THE EDUCATIONAL SERVICE AREA

สมเกียรติ ชิดไธสง

สารบัญ (ต่อ)

การพัฒนารูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารแบบผสมผสานเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 187
THE DEVELOPMENT OF BLENDED TACHING MODEL FOR ENGLISH COMMUNICATION TO ENHANCE LIFE SKILL FOR STUDENTS OF BAN MAHA CHAROEN SCHOOL UNDER SRAKAEW PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE OFFICE AREA 1
มาลัย คงชมแพ่ง และเชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 201
THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION MODEL OF BANWONGTACHUY SCHOOL UNDER KAMPHAENGPHET PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2
ชาตรี ศรีเดช และเชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์

“เครื่องแต่งกายรักษ์โลก” รูปแบบของการสื่อสารเพื่อทัศนคติที่ยั่งยืนอย่างมีส่วนร่วม 214
“ECO-FRIENDLY CLOTHING”, A FORM OF COMMUNICATION FOR SUSTAINABLY PARTICIPATIVE ATTITUDES
มนัสรินย์ คุ้มวิจัยรัตน์ และขจรศักต์ นาคปาน

การศึกษาแนวทางการพัฒนาเว็บคอมมิคเพื่อการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 224
THE STUDY OF WEBCOMIC MODEL TO SUPPORT ART LEARNING FOR GRADE 7 STUDENTS
ชัญญา จารุเนตร และโสมฉาย บุญญานันต์

การพัฒนาองค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ 233
THE DEVELOPMENT OF SYSTEMATIC KNOWLEDGE TO SUPPORT AREA-BASED EDUCATION MANAGEMENT SOUTHERN BORDER PROVINCES
รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ และวีนัส ศรีศักดา

รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลก 247
A MODEL OF PARTICIPATORY LOCAL DEVELOPMENT OF THE CITIZEN SECTORS IN THE LOCAL ORGANIZATION IN PHITSANULOK
พัฒนปกรณ์ ดอนตุ้มไพร, โชติ บดีรัฐ และศรชัย ท้าวมิตร

สภาพแวดล้อมภายในมัสยิดรูปแบบไทย 259
INTERIOR ENVIRONMENT IN THAI STYLE MOSQUE
สุมิตร งะบุรง

กิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน 271
NATURAL SOUND INTEGRATED ART ACTIVITIES TO PROMOTE ENVIRONMENTAL APPRECIATION FOR YOUTH
ประภาสิริ อยู่สุข และอภิชาติ พลประเสริฐ

สารบัญ (ต่อ)

กระบวนการใช้รูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมนาทับโมเดล เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคม ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา 272
THE PROCESS OF USING THE MODEL TO PROMOTE A MULTICULTURAL SOCIETY WITH COMMUNITY PARTICIPATION NATHAB MODEL TO RAISE AWARENESS OF CITIZENSHIP OF SOCIETY IN NATHAB SUBDISTRICT CHANA, DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE
พิชญา สุวรรณโน, ยุวัลดา ชูรักษ์, อริสรา บุญรัตน์, สายสุดา สุขแสง และชิตพล เอกสายธาร

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 285
PARTICIPATORY COMMUNICATION FOR WASTE MANAGEMENT AT ANDARMAN COASTAL TOURIST ATTRACTIONS OF THE LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS
ชัยพร เอ้งฉ้วน, หฤทัย ปัญญาวุธตระกูล และสุภาภรณ์ ศรีดี

การพัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา 300
DEVELOPMENT OF A DIGITAL COMPETENCY MODEL FOR VOCATIONAL TEACHERS
สุกัญญา พลวิก, ประกอบ ใจมั่น และศิริรัตน์ เพ็ชร์แสงศรี

การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 312
THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL LEARNING COMMUNITY FOR ENHANCING THE ACTIVITY LEARNING MANAGEMENT FOR TEACHERS OF WATNONGKHLA SCHOOL UNDER THE OFFICE OF CHONBURI PRIMARY EDUCATION SERVICE AREA 3
สามารถ สอดทรัพย์

บทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ 326
LEGAL PRESUMPTION OF INNOCENT
พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย (คงคาไหว), สังเวียน เทพผา, ปุญญาดา จงละเอียด, จรัญ ศรีสุข และธัชชนันท์ อิศรเดช

การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี 340
CULTURAL TOURISM RESOURCE MANAGEMENT OF THE MON COMMUNITY TO PROMOTE TOURISM IN PATHUM THANI PROVINCE
เบญยาศิริ งามสะอาด

การสังเคราะห์แนวคิดการจัดการวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา 350
SYNTHESIS OF MANAGEMENT CONCEPTS FOR ORGANIC FARM NETWORKS COMMUNITY ENTERPRISES, CHANA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE
ณรงค์ฤทธิ์ บุตรมาตา, ประจวบ ทองศรี และณรรช หลักชัยกุล

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน 360

บทความวิจัย

ความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+)*

YOUNG PEOPLE'S CONFIDENCE IN THE ROLES AND RESPONSIBILITIES OF LGBTQ+ MEMBERS OF THE HOUSE OF REPRESENTATIVES

นัยนา ชาประสิทธิ์[1*], พวงทอง อินใจ[2]
Naiyana Sathitsathien[1*], Puangtong Inchai[2]
[1]**คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ชลบุรี ประเทศไทย**
[1]Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajamangala University of Technology Tawan-ok, Chonburi, Thailand
[2]**คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี ประเทศไทย**
[2]Faculty of Medicine, Burapha University, Chonburi, Thailand
*Corresponding author E-mail: naina2521@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) และ 2) ความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก จำนวน 347 คน ใช้สูตรของ Yamane เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบเป็นเครื่องในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติ t-test ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อมั่นของเยาวชนไม่แตกต่างกัน จำนวน 219 คน คิดเป็นร้อยละ 63.1 รองลงมา คือ ไม่แน่ใจ จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 19.6 และการรับรู้บทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) กับบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) แตกต่างกัน จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 17.3 ส่วนความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 มีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับมาก และพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บทบาทในการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 3.64 รองลงมา ได้แก่ บทบาทตามกฎหมาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.55 บทบาทด้านนิติบัญญัติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.54 บทบาทด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 และบทบาทในสถานะสถาบันทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 3.50 สรุปได้ว่าเยาวชนมีความเชื่อมั่นต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) สะท้อนให้เห็นความก้าวหน้าของสังคมในด้านสิทธิเสรีภาพ การเลือกผู้แทนขึ้นอยู่กับการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชนตามกฎหมาย และการทำงานเพื่อประชาชนเป็นสำคัญ เหมาะสม น่าเคารพนับถือ ภาคภูมิใจกับสถานะตัวแทนปวงชนชาวไทย

คำสำคัญ: ความเชื่อมั่น, บทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.), เพศทางเลือก (LGBTQ+)

Abstract

The objective of this research were to study 1) the confidence level of youth towards the roles of LGBTQ+ members of the Parliament and 2) the knowledge and understanding of the roles of LGBTQ+ members of the Parliament. The sample group consisted of 347 students from

* Received 15 August 2023; Revised 22 September 2023; Accepted 24 September 2023

Rajamangala University of Technology Tawan-ok, Bangpra Campus. The research was quantitative and employed the Yamane formula for sample selection. A questionnaire was used as a research instrument. The tools utilized for the research included frequency, percentage, mean, standard deviation, and t- test statistics. The research findings revealed that among the youth, 219 individuals, accounting for 63.1%, exhibited confidence, while 68 individuals, constituting 19.6%, were uncertain. Moreover, a significant difference was observed in the perception of the roles of LGBTQ+ members who are representatives in the Parliament. This distinction was noted among 60 individuals, representing 17.3% of the respondents. Regarding the confidence level of the youth towards the roles of LGBTQ+ members who are representatives in the Parliament, the overall average score was 3.56, indicating a high level of confidence. Considering each aspect individually, it was found that the role of being a representative of the people had the highest average score of 3.64. Following that, the roles related to legal matters had an average score of 3.55, roles involving legal regulations had an average score of 3.54, roles related to governmental administration had an average score of 3.52, and finally, the roles within political institutions had the lowest average score of 3.50. In conclusion, the youth's confidence towards LGBTQ+ members who are representatives in the Parliament reflected the societal progress in terms of freedom rights. The selection of representatives depended on their duties as public representatives according to the law, and working for the people was essential appropriate, respectful Proud of the status of representatives of the Thai people.

Keywords: Confidence, roles and responsibilities of members of the House of Representatives, Alternative Ender (LGBTQ+)

บทนำ

การละเมิดสิทธิมนุษยชนของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางและแพร่หลายไปทั่วโลก ส่งผลให้กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต้องประสบปัญหาการเลือกปฏิบัติจากสังคม ในอดีตการเคลื่อนไหวทางสังคมของที่มีความหลากหลายทางเพศ การเติบโตของกลุ่มคนที่ความหลากหลายทางเพศ สำหรับโลกทัศน์ของสมาชิกในบางประเทศเป็นเรื่องปกติ แต่ในอดีตสังคมไทยถูกมองเป็นเรื่องที่ผิดปกติและยังไม่เป็นที่ยอมรับโดยสาธารณะ การเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (Lesbian Gay Bisexual and Transgender: LGBT) เพื่อความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันในประเทศไทย การเปิดพื้นที่ให้กลุ่ม LGBTQ+ สามารถแสดงตัวตนได้บนพื้นที่การเมืองเข้ามาเป็นผู้แทนปวงชนในฐานสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นเรื่องใหม่ของสังคม

ในบริบทการเมืองไทยในปัจจุบันสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกหมู่เหล่าถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) ได้รับยอมรับมากขึ้น การได้รับเลือกตั้งมาทำหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) พฤติกรรมทางการเมือง คือ มุ่งมั่น และความตั้งใจทำงาน เพื่อประชาชน สร้างความเจริญให้ประชาชนมีนโยบายการบริหารงาน ที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ซึ่งพฤติกรรมทางการเมืองเหล่านี้เป็นหนึ่งในตัวแปรสำคัญที่ประชาชนจะนำมาใช้พิจารณาเพื่อตัดสินใจเลือกตั้งผู้นำ (พระใบฎีกาคณิน สุวณฺโณ, 2565)

สำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) ยังมีจำนวนน้อย การยอมรับในการทำหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องอาศัยเวลาในการปฏิบัติงานเพื่อให้ประชาชนยอมรับ การสื่อสารทาง

การเมืองมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจในตัวตนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) การส่งผ่านข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชน สื่อมวลชน เพื่อให้สื่อมวลชนถ่ายทอดข้อมูลไปยังประชาชน (นันทนา นันทวโรภาส, 2558) เพื่อทำให้ประชาชนเข้าใจและมีความเชื่อมั่นต่อยอมรับการทำหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ) ว่ามีศักยภาพในการทำหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่มีความเหมาะสมมีความน่าเคารพ นับถือ ภาคภูมิใจกับสถานะตัวแทนปวงชนชาวไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+)

2. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) มีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการศึกษา ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1.1 ประชากร ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ประกอบด้วย วท.บ. (สัตวศาสตร์) บธ.บ. (การจัดการโลจิสติกส์และซัพพลายเชนดิจิทัล) วท.บ. (เทคโนโลยีการประกอบอาหารและการบริการ) วศ.บ. (วิศวกรรมเมคคาทรอนิกส์และหุ่นยนต์) วท.บ. (เทคโนโลยีเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ) บธ.บ. (การจัดการ) บธ.บ. (ผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร) บธ.บ. (เทคโนโลยีการลงทุน) จำนวน 2,614 คน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

2.1 วิเคราะห์คุณลักษณะของประชากร (ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม) โดยใช้สถิติ เชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ ด้วยสถิติความถี่ ค่าร้อยละ และค่า t=test

2.2 วิเคราะห์ความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) จากแบบสอบถามที่มีการวัดระดับ 5 ระดับ นำมาแปลงเป็นคะแนน (Interval scale) ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่างสถาบันแบบสุ่มอย่างง่าย (Simple sampling) โดยเลือก มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก มีนักศึกษา จำนวน 2,614 คน ข้อมูลจากสำนักทะเบียน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก (วิทยาเขตบางพระ) ปี พ.ศ. 2566

ขั้นที่ 2 ใช้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจากการคำนวณโดยใช้สูตรการหาขนาด ตัวอย่าง ที่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน โดยใช้สูตรของ Yamane (Yamane, T., 1973)

สูตร $n = \frac{N}{(1 + Ne^2)}$

โดย n คือ จำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N คือ จำนวนประชากร

e คือ ความน่าจะเป็นของความผิดพลาดที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ = 0.05

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ต้องการระดับความเชื่อมั่นที่ 95% นั่นคือ ยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อน ในการเลือกตัวอย่างได้ 5% หรือ 0.05 ดังนั้น จึงแทนค่ากลุ่มตัวอย่างโดยคำนวณ ดังนี้ (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2553)

$$N = \frac{2,614}{1 + (2,614)\,(0.05^2)}$$

= 347 คน

จากค่าที่คำนวณได้ พบว่า จำนวนตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 347 คน

2.3 ใช้สถิติเชิงอนุมานในการวิเคราะห์เพื่ออ้างอิงผลการทดสอบจากกลุ่มตัวอย่างไปยังกลุ่มประชากร โดยวิเคราะห์ความความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) ด้วยสถิติ t-test นัยสำคัญทางสถิติ .05 หรือความเชื่อมั่นที่ระดับ 95%

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือสำคัญที่จะได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการและมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย

1. แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล จำนวน 5 ข้อ
2. แบบสอบถามความความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) แบบประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 28 ข้อ

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม โดยมีลักษณะ แบบปลายปิด และแบบปลายเปิด (Opened - ended Questionnaire)
2. คณะผู้วิจัยร่างแบบสอบถามแล้วนำแบบสอบถามตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย (Index of Item - Objective Congruence: IOC) กับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญด้านระเบียบวิธีการวิจัย พิจารณาความสอดคล้องของ ข้อคำถามเป็นมาตรประเมินค่า 3 ระดับ นำคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านมาแปลผลคะแนน คือ เห็นว่า สอดคล้อง กำหนดคะแนนเป็น + 1 เห็นว่า ไม่แน่ใจ กำหนดคะแนนเป็น 0 เห็นว่า ไม่สอดคล้อง กำหนดคะแนนเป็น –1

นำคะแนนที่ได้ไปแทนค่าในสูตร เพื่อคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency) คำถามข้อใดค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่า หรือเท่ากับ 0.50 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ แต่ถ้าค่าดัชนีความสอดคล้องของคำถามข้อใดน้อยกว่า 0.50 นำข้อคำถามนั้นไปปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติม

3. นำแบบสอบถามที่ได้ไปดำเนินการทดสอบกับกลุ่มเป้าหมาย (Pretest) จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบความความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่า (α - Coefficient) ของ ครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลลัพธ์ค่าแอลฟ่าที่ได้จะแสดงถึงระดับความคงที่ของแบบสอบถาม มี ค่าระหว่าง 0 <α ค่าที่ใกล้เคียงกับ 1 แสดงว่ามีความเชื่อมั่นสูง (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548)
4. ปรับปรุงแบบสอบถามจนได้เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ
5. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปสอบถามกลุ่มตัวอย่าง

ทดสอบสัดส่วน (Proportion) ความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) เพื่อยืนยันผลการศึกษาร้อยละ จากกลุ่มตัวอย่างไปยังกลุ่มประชากรทั้งหมดที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 หรือความเชื่อมั่นที่ระดับ 95%

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของการรับรู้บทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) กับบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) ของกลุ่มตัวอย่าง

ความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่	จำนวน	ร้อยละ
ความรู้ความเข้าใจน้อย	60	17.3

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของการรับรู้บทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) กับบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) ของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่	จำนวน	ร้อยละ
ความรู้ความเข้าใจมาก	219	63.1
ความรู้ความเข้าใจปานกลาง	68	19.6
รวม	**347**	**100.0**

จากตารางที่ 1 การรับรู้บทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) กับบทบาทหน้าที่ ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) พบว่า มีความรู้ความเข้าใจมาก จำนวน 219 คน คิดเป็นร้อยละ 63.1 รองลงมา คือ ความรู้ความเข้าใจปานกลาง จำนวน 68 คน คิดเป็น ร้อยละ 19.6 และ ความรู้ความเข้าใจน้อย จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 17.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+)

บทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+)	$\bar{x}$	SD	ระดับความเชื่อมั่น
บทบาทตามกฎหมาย	3.55	1.039	มาก
บทบาทในสถานะสถาบันทางการเมือง	3.50	1.161	ปานกลาง
บทบาทด้านนิติบัญญัติ	3.54	1.136	มาก
บทบาทด้านการบริหารราชการแผ่นดิน	3.52	1.103	มาก
บทบาทในการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชน	3.64	1.107	มาก
รวม	**3.56**	**1.048**	**มาก**

จากตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความเชื่อมั่นภาพรวม พบว่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 มีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บทบาทในการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 3.64 รองลงมา ได้แก่ บทบาทตามกฎหมาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.55 บทบาทด้านนิติบัญญัติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.54 บทบาทด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 และบทบาทในสถานะสถาบันทางการเมืองมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 3.50 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) บทบาทตามกฎหมาย

บทบาทตามกฎหมาย	$\bar{x}$	SD	ระดับความเชื่อมั่น
1. ทำหน้าที่ตามกฎหมาย	3.77	1.047	มาก
2. พิจารณางบประมาณรายจ่ายประจำปีของประเทศ	3.49	1.113	ปานกลาง
3. ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล	3.42	1.295	ปานกลาง
4. ซักถามรัฐมนตรีที่รับผิดชอบกับงานบริหารกระทรวงต่าง ๆ	3.55	1.209	มาก
5. ลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล หรือทั้งคณะเพื่อควบคุมการบริหารงานรัฐบาล	3.48	1.208	ปานกลาง
6. เป็นคณะทำงานในกรรมธิการสอบสวนเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นความเดือดร้อนของประชาชน	3.60	1.157	มาก
รวม	**3.55**	**1.039**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า ด้านบทบาทตามกฎหมาย ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 3.55 มีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาด้านข้อ พบว่า ทำหน้าที่ตามกฎหมาย มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 3.77 รองลงมา ได้แก่ เป็นคณะทำงานในกรรมธิการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.60 ซักถามรัฐมนตรีที่รับผิดชอบกับงานบริหาร มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.55 พิจารณางบประมาณรายจ่ายประจำปีของประเทศ พิจารณางบประมาณรายจ่ายประจำปีของประเทศ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 ลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล หรือทั้งคณะเพื่อควบคุมการบริหารงานรัฐบาล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.48 และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.42

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) บทบาทในสถานะสถาบันทางการเมือง

บทบาทในสถานะสถาบันทางการเมือง	$\bar{x}$	SD	ระดับความเชื่อมั่น
1. ทำหน้าที่เลือกนายกรัฐมนตรี	3.57	1.338	มาก
2. เผยแพร่ความรู้ระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน	3.58	1.282	มาก
3. ติดตามความเดือดร้อนของประชาชนทั่วประเทศไม่เฉพาะแต่ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของตน	3.47	1.304	ปานกลาง
4. เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชนในด้านความซื่อสัตย์	3.49	1.352	ปานกลาง
5. จัดหางบประมาณในจังหวัดที่ตนเองเป็นผู้แทน	3.49	1.169	ปานกลาง
6. พาประชาชนที่เดือดร้อนไปหาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง	3.44	1.244	ปานกลาง
7. ตรวจเยี่ยมและรับเรื่องร้องทุกข์และช่วยเหลือประชาชน	3.46	1.275	ปานกลาง
รวม	**3.50**	**1.161**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 4 พบว่า ด้านบทบาทในสถานะสถาบันทางการเมืองในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 3.50 มีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาด้านข้อ พบว่า เผยแพร่ความรู้ระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 3.58 รองลงมา ได้แก่ ทำหน้าที่เลือกนายกรัฐมนตรี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.57 จัดหางบประมาณในจังหวัดที่ตนเองเป็นผู้แทน และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชนในด้านความซื่อสัตย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากันเท่ากับ 3.49 ติดตามความเดือดร้อนของประชาชนทั่วประเทศไม่เฉพาะแต่ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของตน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.47 ตรวจเยี่ยมและรับเรื่องร้องทุกข์และช่วยเหลือประชาช มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.46 และพาประชาชนที่เดือดร้อนไปหาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.44 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) บทบาทด้านนิติบัญญัติ

บทบาทด้านนิติบัญญัติ	$\bar{x}$	SD	ระดับความเชื่อมั่น
1. พิจารณากลั่นกรองกฎหมาย	3.48	1.217	ปานกลาง
2. พิจารณาเสนอกฎหมายที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม	3.56	1.185	มาก
3. พิจารณาปรับปรุงกฎมีความทันสมัย	3.60	1.187	มาก
4. ยับยั้งกฎหมาที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อบ้านเมือง	3.52	1.252	มาก
รวม	**3.54**	**1.136**	**มาก**

จากตารางที่ 5 พบว่า บทบาทด้านนิติบัญญัติ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 3.54 มีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาด้านข้อ พบว่า พิจารณาปรับปรุงกฎมีความทันสมัยและเป็นประโยชน์ต่อประเทศ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 3.60 รองลงมา ได้แก่ พิจารณาเสนอกฎหมายที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 ยับยั้งกฎหมายที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อบ้านเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 และพิจารณากลั่นกรองกฎหมาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.48 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) บทบาทด้านการบริหารราชการแผ่นดิน

บทบาทด้านการบริหารราชการแผ่นดิน	$\bar{x}$	SD	ระดับความเชื่อมั่น
18. การอภิปรายซักถามการดำเนินนโยบายรัฐบาล	3.52	1.171	มาก
19. ร่วมในคณะกรรมาธิการสามัญและคณะกรรมการวิสามัญเพื่อทำกิจการพิจารณาสอบสวน หรือศึกษาเรื่องใด ๆ อันอยู่ในอำนาจของสภา	3.52	1.126	มาก
รวม	**3.52**	**1.103**	**มาก**

จากตารางที่ 6 พบว่า ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 3.52 มีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า การอภิปรายซักถามการดำเนินนโยบายรัฐบาล และร่วมในคณะกรรมาธิการสามัญและคณะกรรมการวิสามัญ เพื่อทำกิจการพิจารณาสอบสวน หรือศึกษาเรื่องใด ๆ อันอยู่ในอำนาจของสภา มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน เท่ากับ 3.52

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) บทบาทในการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชน

บทบาทในการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชน	$\bar{x}$	SD	ระดับความเชื่อมั่น
1. สส. มีหน้าที่ในการรับฟังปัญหาจากประชาชน ศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อนำไปสู่การแก้ไข	3.62	1.259	มาก
2. สส. มีหน้าที่นำข้อมูลปัญหาจากประชาชน ศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่ หาข้อสรุปด้วยกระบวนการทางวิชาการ เพื่อนำไปสู่การวางนโยบาย วิสัยทัศน์ในการพัฒนาพื้นที่	3.63	1.201	มาก
3. สส. มีหน้าที่ในการนำเสนอความจำเป็นในการพัฒนาพื้น เพื่อให้มีการจัดสรรงบประมาณมาสู่การปฏิบัติ	3.63	1.149	มาก
4. สส. มีหน้าที่ในการดูแลทุกข์ สุขของประชาชน มีหน่วยงานในการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ มีช่องทางในการติดต่อที่สะดวก รวดเร็ว ตอบสนองการทำงานได้อย่างทันท่วงที	3.57	1.191	มาก
5. สส. มีบทบาทในการประสานงานกับหน่วยงานราชการเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนประชาชน	3.65	1.180	มาก
6. สส. มีหน้าที่ในการตรวจพื้นที่เยี่ยมเยือนประชาชน	3.58	1.188	มาก
7. สส. ควรยึดมั่นในนโยบายที่แถลงไว้ กับประชาชนตอนหาเสียง	3.72	1.238	มาก
8. สส. มีบทบาทในการช่วยเหลือสังคม เสียสละเพื่อส่วนรวม ส่งเสริมการศึกษาและอื่น ๆ	3.68	1.211	มาก
9. สส. มีหน้าที่ในการช่วยเหลือให้ประชาอยู่ดีกินดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี	3.70	1.241	มาก
รวม	**3.64**	**1.107**	**มาก**

จากตารางที่ 7 บทบาทในการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 3.64 มีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรยึดมั่นในนโยบายที่แถลงไว้ กับประชาชนตอนหาเสียง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 3.72 รองลงมา ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีหน้าที่ในการช่วยเหลือให้ประชาอยู่ดีกินดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคม เสียสละเพื่อส่วนรวม ส่งเสริมการศึกษาและอื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 การประสานงานกับหน่วยงาน

ราชการเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนประชาชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.65 การนำเสนอความจำเป็นในการพัฒนาพื้นเพื่อให้มีการจัดสรรงบประมาณมาสู่การปฏิบัติ และนำข้อมูลปัญหาจากประชาชน ศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่หาข้อสรุปด้วยกระบวนการทางวิชาการ เพื่อนำไปสู่การวางนโยบาย วิสัยทัศน์ในการพัฒนาพื้นที่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน เท่ากับ 3.63 รับฟังปัญหาจากประชาชน ศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อนำไปสู่การแก้ไข มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.62 ตรวจพื้นที่เยี่ยมเยือนประชาชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.58 และดูแลทุกข์สุขของประชาชน มีหน่วยงานในการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ มีช่องทางในการติดต่อที่สะดวก รวดเร็ว ตอบสนองการทำงานได้อย่างทันท่วงที มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.57 ตามลำดับ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมานเพื่อการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 นักศึกษาที่มีเพศแตกต่างกันจะมีความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) แตกต่างกัน

H0: นักศึกษาที่มีเพศแตกต่างกันจะมีความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) ไม่แตกต่างกัน

H1: นักศึกษาที่มีเพศแตกต่างกันจะมีความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) แตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์จะใช้สถิติวิเคราะห์ค่าที (Independent sample t-test) โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มที่เป็นอิสระจากกันที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) และยอมรับสมมติฐานรอง (H_1) เมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติค่าน้อยกว่า .05

ตารางที่ 8 แสดงผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) โดยจำแนกตามเพศ

บทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+)	เพศ	$\bar{x}$	SD	t	df	Sig.
บทบาทตามกฎหมาย	ชาย	3.61	1.075	1.303	334.488	.193
	หญิง	3.47	0.987			
บทบาทในสถานะสถาบันทางการเมือง	ชาย	3.56	1.196	1.02	345	.308
	หญิง	3.43	1.115			
บทบาทด้านนิติบัญญัติ	ชาย	3.58	1.161	0.679	345	.498
	หญิง	3.49	1.104			
บทบาทด้านการบริหารราชการแผ่นดิน	ชาย	3.59	1.092	1.43	345	.154
	หญิง	3.42	1.113			
บทบาทในการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชน	ชาย	3.70	1.107	1.203	345	.230
	หญิง	3.56	1.105			
รวม	**ชาย**	**3.62**	**1.065**	**1.178**	**345**	**.240**
	หญิง	**3.49**	**1.023**			

จากตารางที่ 8 ผลการจำแนกตามเพศ ในภาพรวม พบว่า มีค่า Sig. เท่ากับ .240 ซึ่งมากกว่า .05 คือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่าเยาวชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความเชื่อมั่น ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ด้านบทบาทตามกฎหมาย จำแนกตามเพศ พบว่า มีค่า Sig. เท่ากับ .193 ซึ่งมากกว่า .05 ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่าเยาวชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความเชื่อมั่น ด้านบทบาทตามกฎหมาย ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ด้านบทบาทในสถานะสถาบันทางการเมือง จำแนกตามเพศ พบว่า มีค่า Sig. เท่ากับ .308 ซึ่งมากกว่า .05 นั้นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่าเยาวชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความเชื่อมั่นด้านบทบาทในสถานะสถาบันทางการเมืองไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่วางไว้

ด้านนิติบัญญัติ จำแนกตามเพศ พบว่า มีค่า Sig. เท่ากับ .498 ซึ่งมากกว่า .05 ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่าเยาวชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความเชื่อมั่น ด้านนิติบัญญัติไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่วางไว้

ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน จำแนกตามเพศ พบว่า มีค่า Sig. เท่ากับ .154 มากกว่า .05 ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่าเยาวชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความเชื่อมั่นด้านการบริหารราชการแผ่นดินไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่วางไว้

ด้านบทบาทในการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชน จำแนกตามเพศ พบว่า มีค่า Sig. เท่ากับ .230 ซึ่งมากกว่า .05 นั้นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่านักศึกษาที่มีเพศแตกต่างกันมีความเชื่อมั่นบทบาทในการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่วางไว้

สมมติฐานที่ 2 นักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาแตกต่างกันจะมีความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) แตกต่างกัน

H0: นักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาแตกต่างกันจะมีความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) ไม่แตกต่างกัน

H1: นักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาแตกต่างกันจะมีความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) แตกต่างกัน

การวิเคราะห์ค่าที (Independent sample t-test) โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มที่เป็นอิสระจากกันที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) และยอมรับสมมติฐานรอง (H_1) เมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติค่าน้อยกว่า .05

ตารางที่ 9 แสดงผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) โดยจำแนกตามสาขาวิชา

บทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+)	สาขาวิชา	$\bar{x}$	SD	t	df	Sig.
บทบาทตามกฎหมาย	มนุษยศาสตร์ฯ	3.68	1.015	2.807*	345	0.005
	วิทยาศาสตร์ฯ	3.37	1.047			
บทบาทในสถานะสถาบันทางการเมือง	มนุษยศาสตร์ฯ	3.64	1.118	2.719*	345	0.007
	วิทยาศาสตร์ฯ	3.30	1.195			
บทบาทด้านนิติบัญญัติ	มนุษยศาสตร์ฯ	3.66	1.119	2.425*	345	0.016
	วิทยาศาสตร์ฯ	3.36	1.140			
บทบาทด้านการบริหารราชการแผ่นดิน	มนุษยศาสตร์ฯ	3.63	1.074	2.125*	345	0.034
	วิทยาศาสตร์ฯ	3.37	1.129			
บทบาทในการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชน	มนุษยศาสตร์ฯ	3.79	1.037	2.963*	284.507	0.003
	วิทยาศาสตร์ฯ	3.43	1.169			
รวม	**มนุษยศาสตร์ฯ**	**3.70**	**1.012**	**2.915***	**345**	**0.004**
	วิทยาศาสตร์ฯ	**3.37**	**1.070**			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 9 ความเชื่อมั่นของเยาวชนที่จำแนกตามสาขาวิชา ในภาพรวม พบว่า มีค่า Sig. เท่ากับ .004 ซึ่งน้อยกว่า .05 นั้นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) และยอมรับมติฐานรอง (H1) หมายความว่านักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาแตกต่างกันมีความเชื่อมั่น แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน

ด้านบทบาทตามกฎหมาย จำแนกตามสาขาวิชา พบว่า มีค่า Sig. เท่ากับ 0.005 น้อยกว่า .05 ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) และยอมรับมติฐานรอง (H1) หมายความว่านักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาแตกต่างกันมีความเชื่อมั่นด้านบทบาทตามกฎหมาย แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐาน

ด้านบทบาทในสถานะสถาบันทางการเมือง จำแนกตามสาขาวิชา พบว่า มีค่า Sig. เท่ากับ 0.007 น้อยกว่า .05 ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) และยอมรับมติฐานรอง (H1) หมายความว่านักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาแตกต่างกันมีความเชื่อมั่นด้านบทบาทในสถานะสถาบันทางการเมืองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่วางไว้

ด้านบทบาทนิติบัญญัติ จำแนกตามสาขาวิชา พบว่า มีค่า Sig. เท่ากับ 0.016 น้อยกว่า .05 นั้นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) และยอมรับมติฐานรอง (H1) หมายความว่านักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาแตกต่างกันมีความเชื่อมั่นด้านบทบาทนิติบัญญัติแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่วางไว้

ด้านบทบาทการบริหารราชการแผ่นดิน จำแนกตามสาขา พบว่า มีค่า Sig. เท่ากับ 0.034 ซึ่งน้อยกว่า .05 ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) และยอมรับมติฐานรอง (H1) หมายความว่าสาขาวิชาแตกต่างกันมีความเชื่อมั่นด้านบทบาทการบริหารราชการแผ่นดินแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่วางไว้

ด้านบทบาทในการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชน จำแนกตามสาขาวิชา พบว่า มีค่า Sig. เท่ากับ 0.003 ซึ่งน้อยกว่า .05 นั้นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) และยอมรับมติฐานรอง (H1) หมายความว่านักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาแตกต่างกันมีความเชื่อมั่นบทบาทในการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่วางไว้

อภิปรายผล

ความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) พบว่า ส่วนใหญ่ศึกษาหาจากสื่อออนไลน์ และผู้นำกลุ่มต่าง ๆ สอดคล้องกับ ธิดารัตน์ ชวรัตน์ สกุลกิจ พฤติกรรม การเปิดรับสื่อ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ธิดารัตน์ ชวรัตน์สกุลกิจ, 2559) และสอดคล้องกับ อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า พบว่า สื่อที่มีการเปิดรับมากที่สุด คือ สื่ออินเตอร์เน็ต รองลงมา คือ สื่อหนังสือพิมพ์ สื่อวิทยุ และสื่อโทรทัศน์ (อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า, 2558) และสอดคล้องกับ วรวรรณ วีระกุล ศึกษาเรื่อง “การเปิดรับข่าวสารทางการเมือง และการมีสวนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขต กรุงเทพมหานคร” พบวา สวนใหญ่กลุมตัวอย่างมีการติดตามเหตุการณข่าวสารอยู่ในระดับมากที่สุด (วรวรรณ วีระกุล, 2556)

ความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) พบว่า มีความรู้ความเข้าใจมาก รองลงมา คือ ความรู้ความเข้าใจ ปานกลาง และความรู้ความเข้าใจน้อย สอดคล้องกับ ระวิวรรณ ชินอ่วม พบว่า การรับรู้ของประชาชนด้านสื่อบุคคลที่มีอิทธิพล มีความสัมพันธ์ ส่งผลต่อการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2566 อยู่ในระดับมาก และระดับการรับรู้ของประชาชนต่อปัจจัยที่ส่งผลกับการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2566 ไม่แตกต่างกัน ทำให้ทราบว่านอกจากปัจจัยพรรคการเมือง และผู้สมัครรับเลือกตั้งแล้ว ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ บุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่ส่งผลกับการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างมาก เป็นการเลือกนายกรัฐมนตรีทางอ้อม (ระวิวรรณ ชินอ่วม, 2566)

ความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) พบว่า ภาพรวมมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บทบาทในการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ บทบาทตามกฎหมาย บทบาทด้านนิติบัญญัติ บทบาทด้านการบริหารราชการแผ่นดิน และบทบาทในสถานะสถาบันทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด สอดคล้องกับ ณัฐสุดา เวียงอำพล ตัวแปรที่ส่งผลต่อการทำหน้าที่ของผู้แทน ได้แก่ 1) สถานะของพรรคการเมืองที่ผู้แทนสังกัด 2) ภูมิหลังอาชีพ หรือประสบการณ์ทางการเมืองของผู้แทน และ 3) ความคาดหวังของประชาชนในเขตเลือกตั้ง การศึกษาวิจัยนี้นำไปสู่การปรับบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการทำหน้าที่ตัวแทนให้มีความเหมาะสมตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง (ณัฐสุดา เวียงอำพล, 2558) และสอดคล้องกับนิภา ทัตตานนท์ พบว่า การสร้างความไว้วางใจทางการเมือง ด้านตัวบุคคล นักการเมืองท้องถิ่นควรมี วิสัยทัศน์ในการพัฒนาท้องถิ่นทั้งในปจจุบันและในอนาคต ควรกำหนดนโยบายให้ชัดเจนตรงกับ ปญหาท้องถิ่น ด้านการสื่อสารควรมีวิธีการสื่อสารที่รวดเร็วด้วยชองทางที่หลากหลาย ช่วยเหลือประชาชนด้วย เยียวยาความเดือนร้อน ทำในสิ่งพูด ทำเพื่อสวนรวม บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สังคม (นิภา ทัตตานนท์, 2563)

บทบาทตามกฎหมาย พบว่า ภาพรวมมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับมาก พบว่า การทำหน้าที่ตามกฎหมายมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เป็นคณะทำงานในกรรมธิการ ซักถามรัฐมนตรี การพิจารณางบประมาณรายจ่ายประจำปี การลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล หรือทั้งคณะ ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล สอดคล้องกับ จิรัชยา เคล้าดี กับ ปิยะรัตน์ สนแจ้ง ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร: กรณีศึกษาประชาชนกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2562 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการ ตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของ ประชาชนชาวกรุงเทพมหานครโดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนปัจจัยด้านพรรคการเมือง และด้านนายกรัฐมนตรีในบัญชีพรรคการเมืองเสนอ ทำให้การเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสมือนเป็นการเลือกนายกรัฐมนตรี มากที่สุด (จิรัชยา กลับดี, 2564); (ปิยะรัตน์ สนแจ้ง, 2561)

บทบาทในสถานะสถาบันทางการเมือง พบว่า ภาพรวมมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับ ปานกลาง เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า การเผยแพร่ความรู้ระบอบประชาธิปไตยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ทำหน้าที่เลือกนายกรัฐมนตรี จัดหางบประมาณในจังหวัด และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชนในด้านความซื่อสัตย์ ติดตามความเดือดร้อนของประชาชนทั่วประเทศไม่เฉพาะแต่ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของตน ตรวจเยี่ยมและรับเรื่องร้องทุกข์และช่วยเหลือประชาชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ บัณฑิต ภูกิ่งหิน ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัด ชลบุรี: ศึกษาในห้วงเวลา ปี พ.ศ. 2558” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตดัสินใจเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดชลบุรี ด้านนโยบายโดยรวมอยู่ในระดับมาก (บัณฑิต ภูกิ่งหิน, 2558)

ความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) บทบาทด้านนิติบัญญัติ พบว่า ภาพรวมมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า การพิจารณาปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัยและเป็นประโยชน์ต่อประเทศ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ พิจารณาเสนอกฎหมายที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ยับยั้งกฎหมายที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อบ้านเมือง และพิจารณากลั่นกรองกฎหมาย

ความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) บทบาทด้านการบริหารราชการแผ่นดิน พบว่า ภาพรวมมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า การอภิปรายซักถามการดำเนินนโยบายรัฐบาล และร่วมในคณะกรรมาธิการสามัญและคณะกรรมการวิสามัญ เพื่อทำกิจการ พิจารณาสอบสวน หรือศึกษาเรื่องใด ๆ อันอยู่ในอำนาจของสภา

ความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) บทบาทในการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชน พบว่า ภาพรวมมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับมาก สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรยึดมั่นในนโยบายที่แถลงไว้กับประชาชนตอนหาเสียง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีหน้าที่ในการช่วยเหลือให้ประชาอยู่ดีกินดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี ช่วยเหลือสังคม เสียสละเพื่อส่วนรวม ส่งเสริมการศึกษา การประสานงานกับหน่วยงานราชการเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนประชาชน การนำเสนอความจำเป็นในการพัฒนาพื้นที่ รับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ มีช่องทางในการติดต่อที่สะดวก รวดเร็ว สอดคล้องกับ พระปัญญาฤทธิ์ สิริวฑฺฒโก และคณะ พบว่า ความเห็นคิดของประชาชนปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยรวมอยู่ที่ในระดับมาก พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษา และรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (พระปัญญาฤทธิ์ สิริวฑฺฒโก และคณะ, 2566)

ความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) โดยจำแนกตามเพศ ภาพรวม พบว่า ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) พบว่า นักศึกษาที่มีเพศแตกต่างกันมีความเชื่อมั่น ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่วางไว้ สอดคล้องกับ ปิยะรัตน์ สนแจ้ง พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของ ประชาชนชาวกรุงเทพมหานครโดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านนโยบาย ด้านคุณสมบัติของผู้สมัคร ด้านพรรคการเมือง และด้านวิธีการหาเสียงเลือกตั้ง การทดสอบสมมติฐาน พบว่า เพศ อาชีพ และรายได้ต่อเดือนไม่มีความสัมพันธ์กับปัจจัย ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนชาวกรุงเทพมหานคร ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนอายุ และระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่มีผล ต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนชาวกรุงเทพมหานคร (ปิยะรัตน์ สนแจ้ง, 2561)

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย รัฐควรส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันในทางกฎหมาย เพราะในปัจจุบันบุคคลที่มี ความหลากหลายทางเพศ มีพระราชบัญญัติความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ 2558 ที่ถือได้ว่า เป็นกฎหมายฉบับแรกของไทยที่ให้การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ อย่างชัดเจน ผลการวิจัยที่ปรากฏในการศึกษาเรื่องความเชื่อมั่นของเยาวชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) ทำให้ทราบว่าความเชื่อมั่นของเยาวชนอยู่ในระดับมาก บทบาทในการทำหน้าที่ผู้แทนของประชาชน บทบาทตามกฎหมาย บทบาทด้านนิติบัญญัติ บทบาทด้านการบริหารราชการแผ่นดิน และบทบาทในสถานะสถาบันทางการเมือง มีผลต่อการทำหน้าที่ของผู้แทน ซึ่งการศึกษาวิจัยนำไปสู่การปรับบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) ในการทำหน้าที่ตัวแทนให้มีความเหมาะสมกับสถานะตัวแทนชาติ ข้อเสนอแนะในการวิจัย ควรศึกษาบทบาทสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) ที่ทำหน้าที่ผู้แทนปวงชนชาวไทยความสำเร็จ ความล้มเหลว ในการปฏิบัติหน้าที่ เป็นแนวทางในการสื่อสารการยอมรับการทำงาน และการพัฒนาบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) เพศทางเลือก (LGBTQ+) ในการวิจัยครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2548). สถิติสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิรัชยา กลับดี. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจไปใช้ สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน อำเภอหาดใหญ่. วารสารรัชต์ภาคย์, 15(41), 259-272.

ณัฐสุดา เวียงอำพล. (2558). สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยกับความเป็นตัวแทนระดับชาติ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2553). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. กรุงเทพมหานคร: บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี.

ธิดารัตน์ ชวรัตน์สกุลกิจ. (2559). “ปัจจัยที่มีผลต่อการตดัสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร: ศึกษากรณีประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจังหวัดเชียงใหม่”. ใน สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารการเมือง. มหาวิทยาลัยเกริก.

นันทนา นันทวโรภาส. (2558). สื่อสารการเมือง: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: แมส มีเดีย.

นิภา ทัตตานนท์. (2563). ความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น, 8(3), 136-150.

บัณฑิต ภูกิ่งหิน. (2558). ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ใน ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัด ชลบุรี: ศึกษาในห้วงเวลา ปี พ.ศ. 2558”. ใน สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารการเมือง. มหาวิทยาลัยเกริก.

ปิยะรัตน์ สนแจ้ง. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร: ศึกษากรณีประชาชนกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2562. ใน วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารการเมือง. มหาวิทยาลัยเกริก.

พระใบฎีกาคณิน สุวณฺโณ. (2565). พฤติกรรมทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่นในอำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ, 6(3), 13-26.

พระปัญญาฤทธิ์ สิริวฑฺโก และคณะ. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 12(3), 331-342.

ระวิวรรณ ชินอ่วม. (2566). การรับรู้ของประชาชนต่อปัจจัยที่ส่งผลกับการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2566. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, 12(1), 118-126.

วรวรรณ วีระกุล. (2556). “การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร”. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์และนวัตกรรม. สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์.

อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า. (2558). “ปัจจัยที่มีผลตอ่การตดัสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอ่างทอง: ศึกษาในห้วงเวลา ปี พ.ศ. 2259”. ใน สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกริก.

Yamane, T. (1973). Statistics: an introductory analysis. New York: Harper & Row.

บทความวิชาการ

การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหารของชุมชนสู่ความยั่งยืน*

SELF-MANAGEMENT OF LOCAL COMMUNITIES TO STRENGTHEN SECURITY COMMUNITY FOOD FOR SUSTAINABILITY

นฤมล ดำอ่อน[1*], สมมาส เส้งสุย[1], ชนัญชิดา ทิพย์ญาณ[1], วิณาภรณ์ แตงจุ้ย[2], วงษ์สิริ เรืองศรี[3]

Naruemon Dam-Orn[1*], Sommas Sangsui[1], Chananchida Tipyan[1], Winaphorn Tangjui[2], Wongsiri Rueangsri[3]

[1]คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี ประเทศไทย

[1]Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University, Suratthani, Thailand

[2]คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต กรุงเทพมหานคร ประทศไทย

[2]Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Dusit University, Bangkok, Thailand

[3]นักวิชาการอิสระ ประเทศไทย

[3]academic, Thailand

[*]Corresponding author E-mail: naruemon.dam@sru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้นำเสนอเรื่องการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหารของชุมชนสู่ความยั่งยืน จากอดีตที่ผ่านมาได้เผชิญปัญหาความมั่นคงทางอาหาร และการสร้างมาตรการรับมือเพื่อความอยู่รอดของประชากรในประเทศ และประชากรโลก สาเหตุความรุนแรงจากวิกฤต เช่น ภูมิอากาศ สภาพแวดล้อม ดังเช่น ประเทศไทยที่กำลังประสบปัญหาด้านอาหารจากราคาสินค้าเกษตร ราคาอาหารสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และผลผลิตทางการเกษตรเข้าถึงได้ยากขึ้น รวมทั้งชุมชนที่ผลิตแหล่งอาหารมีการเปลี่ยนแปลงไปจากสังคมแห่งการพึ่งตนเองภายใต้สังคมเกษตรกรรมที่ผลิตเพื่ออยู่ เพื่อกินเป็นหลัก กลายเป็นสังคมแห่งการผลิตภายใต้ระบบทุนนิยมที่ผลิตเพื่อการค้าในเชิงพาณิชย์ สนองความต้องการของตลาดภายในประเทศและตลาดโลก ทำให้เกิดการเปลี่ยนผลผลิตของอาหารจากความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์มาเป็นสินค้า ส่งผลให้การผลิตที่อยู่บนฐานความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนค่อย ๆ เปลี่ยนมาสู่การผลิตเฉพาะ ก่อให้เกิดวิกฤติด้านความมั่นคงทางอาหาร ส่วนภาครัฐก็รวมอำนาจการบริหารเบ็ดเสร็จในการจัดการประเทศที่ส่วนกลาง ดังนั้น เพื่อสร้างอธิปไตยทางอาหารและการจัดการทรัพยากรให้เกิดความสมดุลยั่งยืน เห็นควรมีการจัดการผลผลิตที่เกื้อกูลและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ให้มีปริมาณอาหารเพียงพอ มีคุณภาพปลอดภัย และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ได้แก่ 1) มิติการเข้าถึงอาหารได้ง่าย การปลูกพืชผักผลไม้รอบบริเวณบ้าน 2) มิติความพอเพียงและนำอาหารไปใช้ประโยชน์ เช่น การเก็บอาหาร การปลูกพืชหลากหลาย และแปรรูปอาหารเพื่อรักษาคุณค่าและเพิ่มมูลค่า 3) มิติการรักษาสิ่งแวดล้อม การไม่ใช้สารเคมี และ4) มิติการจัดการความรู้ การถอดบทเรียนความสำเร็จ

คำสำคัญ: การจัดการตนเอง, ชุมชนท้องถิ่น, ความมั่นคงทางอาหาร, ความยั่งยืน

Abstract

This article was presentation about history of self-management of local communities to strengthen security community food for sustainability. From the past, food security problems

[*] Received 19 July 2023; Revised 22 September 2023; Accepted 25 September 2023

have been faced. and creating countermeasures for the survival of the country's population and world population. The causes of the severity of the crisis are climate and environment, such as Thailand which is experiencing food problems due to the price of agricultural products. Food prices continue to rise. and agricultural products are more difficult to access. Including the community that produces food sources has changed from a society of self-reliance under an agricultural society that produces for living. Mainly to eat It has become a production society under capitalism that produces for commercial trade. Meet the needs of the domestic and world markets. This causes the change of food production from a basic human need to a commodity. As a result, production based on community biodiversity has gradually shifted to specialized production. causing a food security crisis As for the government sector, centralized management of the country has been centralized, thus creating food sovereignty and sustainable resource management. It is seen that there should be production management that supports and suits the local context. to have sufficient food quantity Safe quality and create economic stability including: 1) dimension of easy access to food Growing vegetables and fruits around the house, 2) dimension of sufficiency and putting food to good use, such as storing food and growing a variety of crops. and food processing to maintain value and increase value, 3) environmental protection dimension Not using chemicals, and 4) knowledge management dimension Lessons learned from success.
Keywords: Self-Management, Local Communities, Strengthen Security Food, Sustainability

บทนำ

อาหารที่มีคุณภาพและความปลอดภัยเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งต่อการดำรงสุขภาวะที่ดีของประชาชน เพราะนอกจากจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาศักยภาพในทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังมีผลต่อการค้าและเศรษฐกิจของประเทศด้วย ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และอุดมสมบูรณ์จนสามารถผลิตอาหารได้อย่างเพียงพอเพื่อเลี้ยงประชากรภายในประเทศ และส่งออกนำรายได้มหาศาลสู่ประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม จากสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง จากเดิมเป็นอันมาก อีกทั้งภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีการเกิดขึ้นของโรคและภัยคุกคามใหม่ ๆ สถานการณ์ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและภาวะโลกร้อน ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ความมั่นคงและยั่งยืนด้านอาหารของประเทศ (นนทกานต์ จันทร์อ่อน, 2557) ทั้งนี้อาหารจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีวิตเนื่องจากอาหารเป็นแหล่งพลังงานให้มนุษย์ใช้ประกอบกิจกรรมเพื่อดำเนินชีวิตประจำวันต่าง ๆ และอาหารยังมีส่วนที่ช่วยสร้างการพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์เพื่อสนองความเจริญก้าวหน้าทางด้านอื่น ๆ อีก ปัจจุบันความมั่นคงด้านอาหารเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจทั้งในระดับประชาคมโลก ระดับประเทศ และระดับครัวเรือน เนื่องจากอาหารเป็นหนึ่งในปัจจัย 4 ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และความมั่นคงทางอาหาร ได้กลายเป็นปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่หลายประเทศกำลังเผชิญ และสร้างมาตรการรับมือกับความท้าทายดังกล่าวเพื่อความอยู่รอดของประชากรในประเทศ และประชากรโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาเป็นปัญหาที่กำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ การเกิดวิกฤตด้านพลังงาน ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม และการให้ความสำคัญของการผลิตพืชอาหารลดลง เน้นการผลิตพืชพลังงานมากขึ้น พื้นที่ทำการเกษตรลดลง จึงทำให้ราคาพืชอาหารสูงขึ้น จนทำให้ประชากรที่ยากจนไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้ ในปัจจุบันสถานการณ์ความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการของโลกอยู่ในสถานะล้มเหลว เนื่องจาก

จำนวนคนขาดสารอาหารของโลกเพิ่มขึ้นสูง โดยในปี พ.ศ. 2560 คาดว่าจะมีจำนวนคนขาด สารอาหาร 821 ล้านคน หรือประมาณ 1 ใน 9 ของประชากรโลก โดยมีเหตุมาจากความแปรปรวน ความรุนแรงของสภาพภูมิอากาศและข้อพิพาท ความรุนแรงในหลายประเทศทั่วโลก (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2018)

ทั้งนี้ปญหาความมั่นคงทางอาหารนับวันยิ่งจะทวีความรุนแรงมากขึ้นจากสภาพแวดล้อมแล้ว ยังมีวิกฤติต่าง ๆ ของโลก เชน วิกฤตเศรษฐกิจ วิกฤติโรคระบาด ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ (วิรัลพัชร ประเสริฐศักดิ์, 2558) จากสถานการณ์ดังกล่าวประเทศไทยตกอยู่ในสภาพที่น่าเป็นห่วงมากยิ่งขึ้น เมื่อการเพิ่มขึ้นของประชากรทำให้เกิดการร่วมแบ่งปันการใช้อาหาร ที่ดินสำหรับการสร้างอาหารของประเทศไทยลดน้อยลงไป ที่ดินที่มีอยู่ก็มีคุณภาพที่ด้อยลงไป การใช้สารเคมีอย่างหลากหลาย ขาดความรู้ในเรื่องการผลิตหรือการเกษตร ขาดแคลนแหล่งน้ำที่มีคุณภาพและเพียงพอ ขาดการบริหารจัดการที่ดีพอ และการผลิตอาหารที่ไม่ปลอดภัยสำหรับการบริโภค รวมทั้งสร้างภาระทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ส่วนรวมมากยิ่งขึ้นที่สำคัญที่ถือว่ามีผลกระทบเป็นอย่างมากต่อด้านอาหารของสังคม และสิ่งที่น่าเป็นห่วงเป็นอย่างมาก คือ กระแสอันเชี่ยวกรากของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ถาโถมเข้ามาอย่างต่อเนื่อง อันได้แก่ กระแสการเปิดการค้าเสรี และที่กำลังก้าวเข้ามาในลักษณะเป็นทั้งโอกาสและภัยคุกคามของประเทศไทย ในขณะนี้ก็คือ เรื่องของการก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนทำให้สถานการณ์ด้านอาหารของประเทศ ก้าวไปในทิศทางที่จะต้องเผชิญหน้ากับการแข่งขันในเชิงธุรกิจการค้าในระดับที่สูง กระทั่งไม่สามารถคงสถานะเป็นผู้ส่งออกด้านอาหารในระดับต้นที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศและดึงเงินตราเข้าประเทศได้อย่างมากมาย เช่น แต่ก่อน (อภิญญา ตันทวีวงศ์, 2556) ส่วนในด้านของแหล่งอาหารผลิตเองก็มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต จากสังคมแห่งการพึ่งตนเองภายใต้สังคมเกษตรกรรมที่ผลิตเพื่ออยู่เพื่อกินเป็นหลัก มาเป็นสังคมแห่งการผลิตภายใต้ระบบทุนนิยมที่ผลิตเพื่อการค้าในเชิงพาณิชย์ สนองความต้องการของตลาดภายในประเทศและตลาดโลก ตามนโยบายเพื่อการส่งออกผลผลิตทางการเกษตร ส่งผลให้การผลิตที่อยู่บนฐานของความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนชนบทค่อย ๆ เปลี่ยนมาสู่การผลิตเฉพาะอย่างมากขึ้น ซึ่งวิธีการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าวก่อให้เกิดวิกฤติด้านความมั่นคงทางอาหาร (ปิยนาถ อิ่มดี, 2547) ได้แก่ ต้นทุนการผลิตที่สูง การสูญเสียที่ดินทำกิน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การลดลงของแรงงานภาคเกษตร ความเหลื่อมล้ำเชิงเศรษฐกิจและรายได้ระหว่างภาคการเกษตรกับภาคธุรกิจ (ปิยาพร อรุณพงษ์, 2556) อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมจากการผลิตแบบยังชีพสู่การผลิตเพื่อการค้า ยังส่งผลต่อความไม่มั่นคงทางอาหารของเกษตรกร (ยศ สันตสมบัติ, 2548)

ดังนั้น ชุมชนจึงเห็นความสำคัญของศักยภาพคนและทรัพยากรที่มีนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ โดยการดึงเอาศักยภาพของทุนชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ออกมาร่วมอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา และต่อยอดการใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมในการจัดการตนเองของชุมชน จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดการรวมตัวของเครือข่ายเกษตรและอาหารเพื่อสุขภาพ ได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชื่อมร้อย ถักทอกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ขึ้นมาเป็นรูปธรรมไปสู่พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นอื่น ๆ โดยมีทิศทางการพัฒนาระบบเกษตรและอาหารเพื่อสุขภาพ มีหลักคิดสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ อธิปไตยทางอาหาร การส่งเสริมสิทธิชุมชน และการจัดการทรัพยากรให้เกิดความสมดุลยั่งยืน ในการจัดการผลผลิตที่เกื้อกูลและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ เพื่อให้มีปริมาณอาหารที่เพียงพอ มีคุณภาพอาหารปลอดภัย สร้างหลักประกันในชีวิต ด้วยการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีหลักประกันทางรายได้ ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่ได้กำหนดมาตรการรับมือ สร้างทางเลือก ทางรอดให้กับประชากรโลก โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาที่ปัญหานี้ ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เกิดวิกฤติพลังงาน เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การให้ความสำคัญในการผลิตพืชอาหารน้อยลง จึงทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหาร พันธุกรรมพืชและสัตว์ที่มีคุณค่าทางอาหารและโภชนาการสูงมีราคาสูง จนยากที่ประชากรส่วนใหญ่จะได้เข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอปลอดภัย โดยมีอธิปไตยทางอาหาร กล่าวคือ การเรียกร้องสิทธิในการ

กำหนดและตัดสินใจในเรื่องเกษตรและอาหาร โดยเฉพาะสิทธิในการผลิต และสิทธิของผู้ผลิต ถึงแม้แนวคิดอธิปไตยทางอาหารจะเห็นด้วยกับแนวคิดสิทธิทางอาหารและแนวคิดความมั่นคงทางอาหารที่สนับสนุนให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าถึงอาหารอย่างเพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณภาพต่อการดำรงชีวิต (ทวีวัตร เครือสาย และคณะ, 2562) จนกระทั่งเกิดเป็นชุมชนบริหารจัดการตนเอง มีกระบวนการขับเคลื่อนที่มีพลังที่สุดในปัจจุบัน และถ้าชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการอาหารด้วยตนเองได้โดยใช้ศักยภาพ ความรู้ ภูมิปัญญา ความสามารถที่ตนมีอยู่ โดยชุมชนสามารถพึ่งตนเองและจัดการตนเองได้ (โกวิทย์ พวงงาม, 2562) ดังนั้น หากชุมชนสามารถพึ่งตนเอง และจัดการตนเองด้านอาหารได้อย่างพอเพียงก็จะทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน จึงจำเป็นจะต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนให้มีความสามารถเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยผู้เขียนได้รวบรวมและเรียบเรียงเรื่องการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหารของชุมชนสู่ความยั่งยืน รวมถึงความสำคัญถึงกระบวนการเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอปลอดภัย โดยนำเสนอในประเด็นนี้ คือ ชุมชนท้องถิ่น คือ ฐานรากของประเทศ การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในบริบทสังคมไทย และแนวทางการสร้างอธิปไตยทางอาหารอย่างยั่งยืนของชุมชนในประเทศไทย

ชุมชนท้องถิ่น คือ ฐานรากของประเทศ

จากวิกฤตการณ์และการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย อาทิเช่น การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ช่องวางหรือความเหลื่อมล้ำทางสังคม การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว การก้าวตามกระแสโลกาภิวัตน์ไม่ทัน ภาวะโลกร้อน และภัยพิบัติธรรมชาติที่รุนแรงขึ้น จากปัญหาที่กล่าวมาจึงทำให้ยุทธศาสตร์ชาติเข้ามามีส่วนร่วมในการลดความเสี่ยงและมุ่งความท้าทายที่สำคัญของประเทศในระยะ 20 ปี ข้างหน้า เพื่อมุ่งหาทางออกการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ จากกรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารฉบับนี้ได้เชื่อมโยงทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับอาหารจาก ภาคการเกษตร การแปรรูป การบริการ สู่โภชนาการ สุขภาพผู้บริโภค ตลอดจนถึงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวการบริการและการค้า โดยน้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นหลักคิดพื้นฐานในการวางกลยุทธ์เพื่อให้เกิดการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมดุล เน้นการนำความรู้และปัญญามาสู่การปฏิบัติที่มีคุณธรรมและจริยธรรม รวมทั้งคำนึงถึงการปฏิรูปและพัฒนาด้านต่าง ๆ ทั้งระดับโลกและประเทศ ได้แก่ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals: SDGs) ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564) เพื่อให้การดำเนินงานของทุกภาคส่วนในห่วงโซ่อาหารเกิดการรวมพลังและประสานบูรณาการการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน (คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ, 2560) จากการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ให้ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความมั่นคง 2) ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน 3) ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 4) ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม 5) ด้านการสร้างคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ 6) ด้านพัฒนาการบริหารจัดการภาครัฐ (ประสงค์ ตันพิชัย และคณะ, 2564)

ทั้งนี้การดำเนินงานเพื่อรักษาความมั่นคงด้านอาหารของประเทศนั้น ต้องพิจารณาให้ครอบคลุมตั้งแต่ความมั่นคงและยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยการผลิต การบริหารจัดการในห่วงโซ่การผลิตให้เกิดการผลิตที่มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน และระบบการกระจายอาหารที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้การดำเนินงานขับเคลื่อนจำเป็นต้องมีปัจจัยและโครงสร้างพื้นฐานสนับสนุนการดำเนินงานความมั่นคงด้านอาหาร ประกอบด้วย การวิจัย พัฒนาเทคโนโลยี และนวัตกรรม การมีเครือข่ายความร่วมมือของภาครัฐ วิชาการ เอกชน และภาค

ประชน และมีระบบรองรับในภาวะวิกฤติเพื่อรักษาเสถียรภาพความมั่นคงด้านอาหารและโภชนการของประเทศ กล่าวคือ คนทุกคนทั้งในระดับบุคคล ระดับครัวเรือน ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลก สามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ความปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจที่ตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งในมิติของความมั่นคงทางอาหาร ได้แบ่งออกเป็น 4 มิติ คือ 1) ความพอเพียงของอาหาร 2) การเข้าถึงอาหาร 3) การนำอาหารไปใช้ประโยชน์ 4) การมีเสถียรภาพทางอาหาร เพื่อนำไปการขับเคลื่อนชุมชนสู่ความยั่งยืนจะต้องมองแบบองค์รวมทุกมิติ เรื่องทรัพยากร ทุนสังคม ทุนการเงิน และสิ่งที่ต้องเพิ่มเติมให้ชุมชน คือ ปัญญา และเทคโนโลยี ซึ่งชุมชนท้องถิ่นต้องพัฒนาฐานรากของประเทศให้ครอบคลุมเศรษฐกิจใหม่ทั้ง 6 ด้าน อันได้แก่ 1) เศรษฐกิจชีวภาพ เน้นการนำความรู้ระดับสูงด้านเทคโนโลยีชีวภาพ และต้นทุนด้านความหลากหลายทางชีวภาพเป็นตัวขับเคลื่อน 2) เศรษฐกิจหมุนเวียน เน้นการใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบต่าง ๆ และการนำวัสดุเหลือทิ้งสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ 3) เศรษฐกิจสีเขียว ที่เน้นส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นเป้าหมายสูงสุด 4) เศรษฐกิจอัจฉริยะ เป็นการนำความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมาอำนวยความสะดวก ช่วยวางแผน และจัดการระบบต่าง ๆ ให้ดีขึ้น 5) เศรษฐกิจร่วมใช้ประโยชน์ เป็นระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่อิงกับการให้บริการแบบทางเลือกต่าง ๆ สามารถเลือกใช้ประโยชน์ได้ตามความต้องการ ได้อย่างสะดวกและยืดหยุ่นกว่าเดิม และ 6) เศรษฐกิจผู้สูงวัย ระบบที่นำความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมมาสร้างผลิตภัณฑ์และบริการที่รองรับ เพื่อพึ่งพาตนเองได้ ใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพและความสุข อีกทั้งกลุ่มผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสด้วย (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.), 2566)

สำหรับเกณฑ์ชี้วัดสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารในระดับท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) การมีอาหารเพียงพอกับความต้องการบริโภคภายในครัวเรือนและชุมชน 2) สมาชิกในครัวเรือนและชุมชนต้องเข้าถึงอาหารได้ทั่วถึง เท่าเทียม 3) ระบบการจัดการที่ดี เพื่อให้มีอาหารที่เพียงพอกับความต้องการบริโภคภายในครัวเรือนและชุมชน รวมถึงการรักษาระบบนิเวศให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพหรือให้มีความสมดุลอยู่เสมอ จากการศึกษาแนวคิดทางด้านความมั่นคงทางอาหาร สามารถสรุปเพื่อนำมาเป็นกรอบความคิดในการศึกษาด้านความมั่นคงทางอาหารในระดับชุมชนได้ว่า ความมั่นคงทางอาหารนั้นเป็นการที่ครอบครัวและชุมชนมีความสามารถในการพึ่งตนเองทางด้านอาหาร รวมทั้งมีความสามารถเข้าถึงหรือตัดสินใจด้านทรัพยากรอาหารได้อย่างเป็นธรรม เพื่อนำมาบริโภคในชีวิตประจำวันได้ในปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการและความพึงพอใจของคนในชุมชนด้วยวิธีการเก็บหาอาหารตามธรรมชาติ โดยจะต้องมีสิทธิเข้าถึงในทรัพยากรธรรมชาติได้โดยไม่ถูกจำกัดพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจะต้องอยู่บนพื้นฐานการการบริหารจัดการที่ยอมรับและปฏิบัติร่วมกัน และการผลิตอาหาร (ระบบการเกษตร) โดยที่คนในชุมชนสามารถใช้ทักษะและเครื่องมือหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อนำอาหารจากแหล่งต่าง ๆ มาบริโภคในชีวิตประจำวันได้อย่างพอเพียงและต่อเนื่องอย่างยั่งยืน รวมถึงการแลกเปลี่ยนหรือการซื้อ และการเกื้อหนุนกันในทางวัฒนธรรมการแบ่งปัน ทั้งนี้ได้มีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารใน 3 มิติที่สำคัญ คือ การมีอยู่ของอาหาร (Food Availability) ที่มีเงื่อนไขอยู่ที่ฤดูกาล แหล่งอาหาร และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ, ความสามารถในการเข้าถึงอาหาร (Food Accessibility) หรือความสามารถในการมีอาหารได้ (Affordability) ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิในการเข้าถึงอาหารและการใช้อาหารให้เป็นประโยชน์ (Food Utilization) (สุธานี มะลิพันธ์, 2552) ดังนั้น การจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นให้ครบวงจรโดยมีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตอาหารและความจำเป็นพื้นฐานต่าง ๆ สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียงและพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือเป็นธุรกิจของชุมชน กล่าวคือ การพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นรากฐานของสังคม จึงจำเป็นต้องสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงในระดับฐานรากของสังคมให้มุ่งสู่ชุมชนเข็มแข็งและจัดการตนเองได้ โดยให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยกระบวนการวางแผนการบริหารการพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น จากทุนชุมชนเป็นความสัมพันธ์ที่สะสมในรูปของความไว้วางใจ (trust) ความเข้าใจซึ่งกันและกัน (mutual understanding) การให้คุณค่าร่วม (shared value) และพฤติกรรมที่เชื่อมโยงสมาชิกของเครือข่ายและชุมชน เข้าด้วยกันทำให้ความร่วมมือนั้นเกิดขึ้นได้จริง (Cohen, D. & Prusak, L., 2001) ทุนชุมชนมีบทบาทที่สำคัญอันเป็นผลสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นและสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ โดยการดึงเอาศักยภาพของทุนชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ออกมาร่วมอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา และต่อยอดการใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม สามารถตอบสนองความต้องการ และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยการพึ่งพาตนเอง (Puang-ngam, K., 2010) ซึ่งในมิติการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นเชิงโครงสร้างและองค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืนถือเป็นการจัดการการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า อากาศ ให้มีความสมบูรณ์เพื่อสิ่งแวดล้อมที่ปราศจากมลพิษ เอื้อต่อ การดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่และนำทุนดังกล่าวมาแปรรูปเข้าสู่กระบวนการจัดการเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และจะนำไปสู่สังคมสวัสดิการที่สร้างความอยู่ดีกินดี (วันชัย ธรรมสัจการ และคณะ, 2565) ดังนั้น ชุมชนท้องถิ่นต้องมีความสามารถและศักยภาพในการจัดการกับปัญหา และสามารถจัดการความสัมพันธ์ของชุมชน หรือจัดการกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความอิสระ ทั้งทางด้านความคิด การแสดงออก และมีองค์ความรู้ (Knowledge) ที่อาจจะถ่ายทอดมาในรูปแบบของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งอาจแสดงออกมาในรูปแบบของการจัดทำแผนงานและโครงการ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชนท้องถิ่น โดยคนในชุมชนท้องถิ่น และเพื่อคนในชุมชนท้องถิ่นโดยคำนึงถึงหลักความเสมอภาค เป็นธรรม สิทธิมนุษยชน และอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น (โกวิทย์ พวงงาม, 2562)

การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถที่จะพึ่งตนเองได้นั้น ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน แต่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นตามสิทธิชุมชนที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ในอดีตการจัดการตัวเองของชุมชนท้องถิ่นที่เราใช้ภูมิปัญญา จนมาถึงปัจจุบันถูกปิดกั้นเนื่องจากมีการนำกระบวนการจึงจัดการเชิงอำนาจจากภายนอกเข้ามามากขึ้น ทั้งนี้การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นไม่ได้เบ็ดเสร็จทั้งหมด ไม่เน้นกระบวนการชุมชนเข้มแข็งหรือพึ่งตนเอง แต่เน้นการรับบริการ รับการสงเคราะห์ ในขณะเดียวกันหากชุมชนจัดการเบ็ดเสร็จ ใช้ทรัพยากร งบประมาณการบริหารจัดการชุมชน โดยไม่นำวิธีคิดแบบเงินเป็นตัวตั้ง กำไร และผลประโยชน์ หรือการแปรวัฒนธรรมภูมิปัญญาเป็นสินค้า (นภาภรณ์ หะวานนท์ และคณะ, 2550) หรือนำค่านิยมในระบบทุนนิยม หรือเศรษฐกิจทุนนิยม ที่เป็นระบบเศรษฐกิจที่มุ่งแสวงหากำไรที่สามารถตีค่าทุกอย่างออกมาเป็นตัวเงินได้หมด แม้แต่น้ำใจ ความช่วยเหลือ เอื้ออาทรต่อกันก็สามารถคิดเป็นเงินได้ทำให้เกิดค่านิยมที่เห็นแก่ตัว เพราะต้องการ “เงิน” เพื่อเป็นเครื่องแสดงออกที่ทำให้เห็นว่ามีฐานะทางสังคม ซึ่งเป็นระบบที่ทำให้สังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยมากเกินไป หรือเรียกว่า “ทวิลักษณ” (dualism) กล่าวคือ การที่มีภาวะที่แตกต่างกันมากดำรงอยู่ควบคู่กัน เช่น ด้านเศรษฐกิจ ภาคเกษตร และภาคธุรกิจอุตสาหกรรมที่คู่กัน แต่มีความไม่มีความเท่าเทียมกันเนื่องจากมีพฤติกรรมทางการเมืองแบบอุปถัมภ์ (ศรายุทธ คชพงศ์ และคณะ, 2563) เห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนมีหลักการและเป้าหมายสำคัญสุด คือ การที่จะให้ประชาชน มีความเป็นอยู่ที่ดี สามารถพึ่งตัวเองได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น หากชุมชนท้องถิ่นมอง “มูลค่า” เป็น “คุณค่า” หรือการปรับเปลี่ยนฐานคิดเพื่อต่อสู้กับระบบทุนนิยม จึงก่อเกิดการรวมกลุ่มของภาคประชาชนขึ้น เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนมา มีการระดมคน ทรัพยากร และทุนเงิน เพื่อสร้างแหล่งทุนให้เกิดขึ้นเองในชุมชนช่วยเหลือกันเองในชุมชนจนพัฒนาไปสู่ความกินดีอยู่ดีและมีศักดิ์ศรี รวมทั้งการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา เป็นหลักในการจัดการตนเองของชุมชน ซึ่งทุนชุมชนที่มีผลต่อการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (วันชัย ธรรมสัจการ และคณะ,

2565) ประกอบด้วย 1) ทุนมนุษย์ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และแรงงานในชุมชน 2) ทุนสังคม มีลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาติ 3) ทุนกายภาพ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกิดจากความ ร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชนจัดสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการในโครงสร้างพื้นฐาน 4) ทุนธรรมชาติ ที่ดิน น้ำ ป่า อากาศที่สมบูรณ์ 5) ทุนการเงิน และ 6) ทุนทางวัฒนธรรม ความรู้ ภูมิปัญญา ประเพณี (Akkaraseranee, N., 2012) และศักยภาพในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 1) ศักยภาพในการจัดการตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) ศักยภาพในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจ และ 3) ศักยภาพในการจัดการตนเองด้านสังคม

ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในบริบทสังคมไทย

ความมั่นคงทางอาหาร เป็นสิ่งบ่งชี้ต่างวัฒนธรรมในสังคมไทยการดำเนินการต่อปัญหาความเปราะบางด้านความมั่นคงทางอาหารของคนไทยที่มีความซับซ้อนทั้งเชิงโครงสร้างและเชิงพฤติกรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ที่สำคัญ คือ ความเชื่อและวัฒนธรรมที่ส่งผลลบต่อความมั่นคงทางอาหารของผู้คน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเข้าใจทัศนะของผู้คนในสังคม และมีเครื่องมือที่ช่วยประเมินและ/หรือส่งสัญญาณต่อวิกฤตการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที โดยเฉพาะในระดับของชุมชน เครื่องมือที่นิยมใช้กันที่สะดวกและเหมาะสมกับชุมชน คือ ตัวบ่งชี้ความมั่นคงทางอาหารในระดับชุมชน อันจะช่วยกระตุ้นเตือนให้ผู้คนตระหนักและเฝ้าระวัง ตลอดจนส่งสัญญาณเตือนภัยจากปัญหาความมั่นคงทางอาหารเพื่อให้ชุมชนเร่งดำเนินการจัดการเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงทางอาหารของชุมชนให้มั่นคงยั่งยืน โดยเฉพาะในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เฉกเช่น สังคมไทยที่ผู้คนมีวัฒนธรรมโดดเด่น ทั้งวัฒนธรรมไทย พุทธ และมุสลิม การมีสิ่งบ่งชี้ให้ครอบคลุมทั้งสองวัฒนธรรมหลัก ที่สำคัญตัวบ่งชี้ในต่างวัฒนธรรมจะมีความเหมือนหรือมีความต่างกันอย่างไร เพื่อที่จะนำไปสู่การกำหนดนโยบาย และ/หรือแผนงานในการดำเนินการให้เหมาะสม (สุพรรณี ไชยอำพร, 2560) ในยุทธศาสตร์การพัฒนา กล่าวคือ ยุทธศาสตร์ความ เข้มแข็งภาคการเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน ซึ่งให้ความสำคัญกับการดูแลและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคการเกษตรอย่างรู้คุณค่า เพื่อความยั่งยืนในการพัฒนา สร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้แก่เกษตรกร ทั้งการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและพลังงานชีวภาพด้าน ครัวเรือน ชุมชนและประเทศ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและความเข้มแข็งให้กับภาคเกษตร

ในสังคมไทยนั้น ผู้คนมีความเชื่อสืบต่อกันมา ว่ายังมีความอุดมสมบูรณ์ด้านอาหาร ดังจะเห็นได้จากกล่าวที่ว่า ประเทศไทยยังเป็นอู่ข้าวอู่ทอง ในน้ำ มีปลา ในนามีข้าว จึงได้รับสมญานามว่าเป็น “ครัวของ โลก” ด้วยความเชื่อเช่นนี้ จึงทำให้ผู้คนโดยเฉพาะปัจจุบันยังไม่ได้ตระหนัก หรือรับรู้ถึงสัญญาณความ ไม่มั่นคงทางอาหาร ทั้งในมิติของความปลอดภัย การเข้าถึงทรัพยากรด้านอาหารซึ่งมีราคา ที่แพงขึ้น หรือ หาซื้อได้ยากขึ้น ตลอดจนการลดปริมาณความหลากหลายที่ได้ปรากฏขึ้น ทางรอดที่จะให้คงภาวะความมั่นคงด้านอาหารนั้น ไม่ให้เปราะบางหรือสุ่มเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงด้านอาหาร ก็คือ การจัดการอาหาร ทั้งในภาครัฐและภาคประชาชน (วงศ์ตระกูล มาเกตุ, 2559) ในการดำเนินงานระบบอาหารในระดับชุมชนท้องถิ่นต้องพิจารณาบริบทของพื้นที่ เมือง ชนบท ซึ่งอาจจะส่งผลให้การดำเนินงานระบบอาหารทั้ง 3 มิติ ทั้งความมั่นคงทางอาหาร อาหารปลอดภัย และโภชนาการสมวัย ซึ่งมีปัจจัยนำเข้าที่ต้องพิจารณาในการดำเนินงาน เช่น ปัจจัยเรื่องคน กลุ่มคน ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมอาหาร งบประมาณ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำหรับกระบวนการ การดำเนินงานที่สำคัญหลัก ๆ นั้น ประกอบด้วยการเพิ่มพื้นที่ อาหาร การเพิ่มมูลค่า การแปรรูป การสร้างตลาดอาหารปลอดภัย การจัดตั้งศูนย์พิทักษ์สิทธิ์ หรือศูนย์คุ้มครองผู้บริโภค (เพ็ญ สุขมาก, 2564)

ทั้งนี้ ในมิติของความมั่นคงทางอาหาร ได้แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ คือ 1) ความพอเพียงของอาหาร มีอาหารกินเพียงพอตลอดปีและไม่มีความขาดแคลนทางอาหาร 2) การเข้าถึงอาหารโดยบุคคลสามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างง่าย เช่น มีการเพาะปลูกพืชผักผลไม้ไว้รอบบริเวณบ้าน และสามารถซื้อหาได้ง่าย 3) การนำอาหารไปใช้

ประโยชน์ การนำอาหารไปแบ่งปันแจกจ่ายให้แก่ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน และนำอาหารไปขายเพื่อเพิ่มรายได้ 4) การมีเสถียรภาพทางอาหาร ครอบครัว/ชุมชน มีอาหารพอเพียงต่อความต้องการไม่มีความขาดแคลน และอาหารต้องมีความปลอดภัยไร้สารพิษ รวมถึงมีที่ดินทำกินเหมาะสม และ5) การพัฒนาที่ยั่งยืน การดำเนินการโดยคำนึงถึงคนรุ่นหลัง ซึ่งจะต้องผ่านกระบวนการของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืนต่อไป (วงศ์ตระกูล มาเกตุ, 2559) ทั้งนี้ได้สรุปวิธีการสร้างการประกันความมั่นคงทางอาหารแบ่งเป็น 3 วิธี คือ 1) การเก็บอาหาร ชุมชนมีการสำรองอาหารไว้กินในยามฉุกเฉิน เพราะการมีอาหารทำให้สามารถป้องกันความหิวโหยได้ 2) การทำให้พืชผลมีความอุดมสมบูรณ์โดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และมีบ่อกักเก็บน้ำเพื่อใช้ในการเพาะปลูก 3) การแปรรูปอาหารเพื่อรักษาคุณค่า เพิ่มมูลค่า ให้แก่อาหารและเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว

แนวทางการสร้างอธิปไตยทางอาหารอย่างยั่งยืนของชุมชนในประเทศไทย

กรณีศึกษาการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นจากชุมชนต้นแบบ บ้านยางแดง ตำบลคู้ยายหมี อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

จุดเริ่มต้นของบ้านยางแดงเกิดจากกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรวมตัวกันตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนาแม่บ้านยางแดง โดยเชื่อมโยงกับสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้ดูแลอาหารการกินของคนในครอบครัว การสนทนาเกิดจากการชักชวนผู้ที่รู้สึกไม่พอใจและสนใจที่จะมาพูดคุยร่วมกันในกลุ่มเล็ก ๆ จนกระทั่งเกิดความคิดว่าตนมีความสำคัญกับการพัฒนา ในฐานะของผู้ดำเนินการพัฒนาด้วยตนเอง จึงเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของการเรียนรู้ด้านความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ที่ทำให้เกิดการยอมรับบทบาทของสตรีกับการพัฒนาในฐานะผู้ดูแลแหล่งอาหารของชุมชนและการเชื่อมั่นในพลังของเกษตรกรรายย่อย เนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนาแม่บ้านยางแดงมีการรวมตัวกันในการแก้ปัญหาหนี้สินของเกษตรกร ด้วยการระดมทุนจากสมาชิกและเป็นพื้นที่ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ของครัวเรือนและชุมชน โดยลดการพึ่งพาทุนจากภายนอก ดูแลต้นทุนการผลิตให้กับสมาชิกที่มีปัญหา มีการดำเนินกิจกรรมควบคู่ไปกับการเพิ่มศักยภาพของครัวเรือนและชุมชนในการช่วยเหลือกันด้านอาหารของชุมชน ด้านแหล่งอาหารท้องถิ่น การพึ่งตนเองด้านอาหาร การเคลื่อนไหว เพื่อรักษาสิทธิในแหล่งอาหารของชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งขยายผลการทำงานจนนามาสู่การก่อตั้งกลุ่มเกษตรอินทรีย์ โดยพึ่งพาตนเองได้ด้วยกระบวนการบริหารการพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และส่งเสริมให้สมาชิกปรับเปลี่ยนระบบการผลิตให้มาเป็นเกษตรอินทรีย์ที่มั่นคงทางด้านอาหาร ให้สมาชิกมีรายได้ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม โดยมีเมล็ดพันธุ์จำหน่ายให้กับสมาชิกมีเงื่อนไขว่า เครือข่ายต่างหมู่บ้านที่ต้องการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฯ จะต้องตั้งกลุ่มออมทรัพย์ควบคู่กันไป ดังนั้น การทำให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการตัดสินใจเลือกที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตและพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนและครัวเรือน ทั้งมิติของตนเองในฐานะที่เป็นเกษตรกรผู้ผลิตและเป็นผู้บริโภค โดยสรุปกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการความมั่นคงทางอาหาร แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ ตระหนักและสนใจในปัญหาเรื่องปากท้อง ทบทวนความคิดและกำหนดเป้าหมายร่วมกัน เรียนรู้และปฏิบัติร่วมกัน สรุปบทเรียนเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การขยายผล และการสร้างภาคีเครือข่าย และสิ่งที่สำคัญ คือ บทบาทที่สำคัญของผู้หญิงต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งโดยให้ชุมชนสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ชุมชนลีเล็ด ตำบลคลองน้อย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากการทำธุรกิจเลี้ยงกุ้งทำให้เกิดการบุกรุกทำลายป่าชายเลนส่งผลให้สภาพป่าชายเลนอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม สัตว์น้ำลดลง หลังจากที่ไม่สามารถเลี้ยงกุ้งกุลาดำได้ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีหนี้สินจากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำประมงพื้นบ้านจากที่หาสัตว์ได้ก็มีจำนวนลดลงไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ทำให้คนในชุมชนเริ่มที่จะเข้าใจ

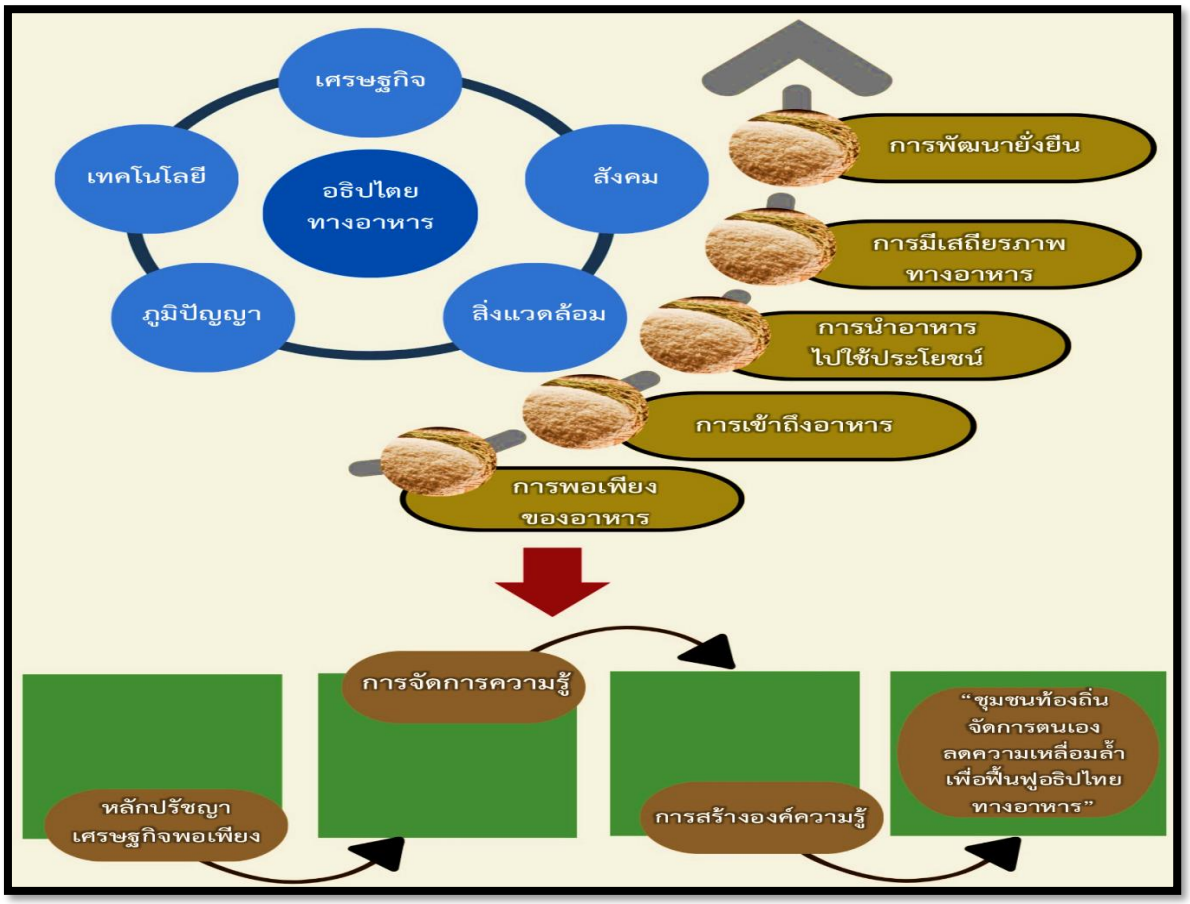
ตระหนักถึงการปากท้อง และธรรมชาติธรรมชาติที่ขาดแคลนไปจะไม่มีถึงรุ่นลูกหลาน จึงได้รวมกลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำขึ้นเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน โดยสร้างการมีส่วนร่วมในกลุ่มประมงพื้นบ้านให้อาสาสมัครคอยสอดส่องดูแลการใช้ทรัพยากรที่ผิดกฎหมายหรือผิดระเบียบชุมชน และชุมชนร่วมกันกำหนดเป้าหมายและกฎระเบียบร่วมกัน คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลนเพื่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชนและการเพิ่มความสามารถในการพึ่งตนเองด้านอาหาร โดยส่งเสริมให้คนในชุมชนปลูกผักสวนครัว พืชสมุนไพรต่าง ๆ ของชุมชน เชื่อมโยงกับกลุ่มสมุนไพรการเป็นแหล่งรับซื้อและจำหน่ายผลผลิต เพื่อเป็นแหลางอาหารและยาในชุมชน รวมทั้งการแปรรูปอาหารเพื่อจำหน่าย โดยสรุปกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการความมั่นคงทางอาหาร ได้แก่ 1) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ (ป่า ป่าชายเลน น้ำ ดิน แร่ธาตุ) 2) ทุนทางสังคม ซึ่งทุนทางสังคมมันว่าด้วยความสามารถของชุมชน 3) ทุนมนุษย์ ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำ และ4) ทุนพื้นฐาน เป็นเรื่องที่สำคัญเหมือนกัน เช่น ทุนด้านกองทุนชุมชนฐานทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้มีกระบวนการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จแก่ชุมชน จะเห็นได้ว่า การพึ่งตนเองด้านอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของความสามารถในการเข้าถึงอาหารที่มาจากฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่นและความสามารถในการผลิตอาหารเพื่อบริโภคจากในครัวเรือนและชุมชน และการเห็นความสำคัญของการพึ่งตนเองและการพึ่งพาอ าศัยกันของคนในชุมชน

ดังนั้น จากการวิเคราะห์กรณีศึกษาการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นจากชุมชนต้นแบบ ในการสร้างแนวทางการสร้างอธิปไตยทางอาหารอย่างยั่งยืน กล่าวคือ การจัดการตนเองด้านอาหารที่เป็นสิทธิในการผลิตอาหารเพื่อสุขภาพที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงระบบนิเวศและวิธีการที่ยั่งยืน และสิทธิที่จะกำหนดระบบเกษตรกรรมและอาหารของชุมชนเอง โดยพึ่งพาตนเองได้ด้วยกระบวนการบริหารการพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และส่งเสริมให้สมาชิกปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นเกษตรอินทรีย์ที่มั่นคงทางด้านอาหารเพื่อความปลอดภัย ซึ่งเป้าหมายของการเรียนรู้และปฏิบัติการที่เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารครอบคลุมทั้งด้านการรักษาแหล่งอาหารและแหล่งรายได้ที่สำคัญของครัวเรือนควบคู่ไปกับการมีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพจากระบบการผลิตและการตลาด สามารถสรุปกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนแบ่งได้เป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ ตระหนักและสนใจในปัญหาเรื่องปากท้อง ทบทวนความคิดและกำหนดเป้าหมายร่วมกัน เรียนรู้และปฏิบัติร่วมกันสรุปบทเรียนและนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและขยายผลและสร้างเครือข่ายเป้าหมายของการเรียนรู้และปฏิบัติการที่เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร และมิติการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาและเผชิญกับสถานการณ์ที่จะกระทบต่อความไม่มั่นคงทางอาหารได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติของการปรับเปลี่ยนจากภาวะผู้ตามสู่การเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงแก้ปัญหาด้วยตนเอง

สรุป

ประเทศไทยยังเป็นอู่ข้าวอู่ทอง ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว จึงได้รับสมญานามว่าเป็น “ครัวของ โลก” มีการเข้าถึงอาหารและทรัพยากรอื่น ๆ ที่เป็นสิทธิของปัจเจกชน (Entitlement) มีการผลิตอาหารระบบใหญ่มาจากฐานการผลิตระดับชุมชนถือเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสำคัญยิ่งต่อความมั่นคงด้านอาหารที่จะทำให้สังคมอยู่รอดได้ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับฐานการผลิตระดับชุมชนกลับถูกทำลายลงเรื่อย ๆ จากระบบโครงสร้างสังคมที่เปลี่ยนไป ดังนั้น การฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหารเป็นการจัดการตนเองด้านอาหารที่เป็นสิทธิในการผลิตอาหารเพื่อสอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา และเทคโนโลยี โดยคำนึงถึงระบบนิเวศและวิธีการที่ยั่งยืน และสิทธิที่จะกำหนดระบบเกษตรกรรมและอาหารของชุมชนเอง โดยพึ่งพาตนเองได้ด้วยกระบวนการบริหารการพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และส่งเสริมให้สมาชิกปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นเกษตรอินทรีย์ที่มั่นคงทางด้านอาหารเพื่อปลอดภัย ซึ่งเป้าหมายของการเรียนรู้และปฏิบัติการที่เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารครอบคลุมทั้งด้านการรักษาแหล่งอาหารและแหล่งรายได้ที่สำคัญของครัวเรือนควบคู่ไปกับการมีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพจาก

ระบบการผลิตและการตลาด ทั้งนี้ในการดำเนินงานระบบอาหารในระดับชุมชนท้องถิ่นต้องพิจารณาบริบทของพื้นที่ เมือง ชนบท ซึ่งในมิติของความมั่นคงทางอาหาร ได้แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ 1) ความพอเพียงของอาหาร 2) การเข้าถึงอาหาร 3) การนำอาหารไปใช้ประโยชน์ 4) การมีเสถียรภาพทางอาหาร และ 5) การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีเครื่องมือที่สำคัญในการขับเคลื่อนขยายผลไปสู่ทุกพื้นที่ คือ การจัดการความรู้ เพื่อเป็นข้อมูลในทุกภาคส่วนนำไปใช้ขยายผล พัฒนายกระดับ และสร้างองค์ความรู้ นำไปสู่ “ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง ลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหาร” โดยการจัดการทรัพยากรให้เกิดความสมดุลยั่งยืน ทั้งนี้ควรมีการจัดการผลผลิตที่เกื้อกูลและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ให้มีปริมาณอาหารเพียงพอ มีคุณภาพปลอดภัย และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ได้แก่ 1) มิติการเข้าถึงอาหารได้ง่าย การปลูกพืชผักผลไม้รอบบริเวณบ้าน 2) มิติความพอเพียงและนำอาหารไปใช้ประโยชน์ เช่น การเก็บอาหาร การปลูกพืชหลากหลาย และแปรรูปอาหารเพื่อรักษาคุณค่าและเพิ่มมูลค่า 3) มิติการรักษาสิ่งแวดล้อม การไม่ใช้สารเคมี และ4) มิติการจัดการความรู้ การถอดบทเรียนความสำเร็จ สามารถสรุปการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหารของชุมชนสู่ความยั่งยืนได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหารของชุมชนสู่ความยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

โกวิทย์ พวงงาม. (2562). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: ธรรมสาร.

คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ. (2560). กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย ฉบับที่สอง พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ.

ทวีวัตร เครือสาย และคณะ. (2562). สานพลังก้าวข้ามขีดจำกัดสู่ความมั่นคงทางอาหาร. สงขลา: สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

นนทกานต์ จันทร์อ่อน. (2557). ความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการ.

นภาภรณ์ หะวานนท์ และคณะ. (2550). ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข็มแข็งของชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ประสงค์ ตันพิชัย และคณะ. (2564). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากภายใต้ความร่วมมือของภาคีภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาโซ่ แห่งคุณค่าของอาหารปลอดภัยในจังหวัดกาญจนบุรี. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

ปิยนาถ อิ่มดี. (2547). ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านป่าคา หมู่ที่ 2 ตำบลสวก อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน. ใน วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปิยาพร อรุณพงษ์. (2556). นัยยะความมั่นคงทางอาหารในกระแสความเปราะบางของสังคมผู้ผลิต. ใน เอกสารประกอบเวทีสัมมนาวิชาการเรื่อง “คุณค่า ความหมายของชาวนาและชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ (หน้า 8). กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพ็ญ สุขมาก. (2564). แนวทางการจัดทำแผนและโครงการระบบอาหารในระดับชุมชนท้องถิ่น การจัดการระบบอาหารเพื่อลดความเหลื่อมล้ำระดับท้องถิ่น. สงขลา: สถาบันนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ยศ สันตสมบัติ. (2548). มนุษย์กับวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วงศ์ตระกูล มาเกตุ. (2559). การสร้างการประกันความมั่นคงทางอาหารในระดับชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนป่าตรง อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 11(28), 67-76.

วันชัย ธรรมสัจการ และคณะ. (2565). ทุนชุมชนและศักยภาพในการจัดการตนเอง เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น. วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 14(1), 22-32.

วิรัลพัชร ประเสริฐศักดิ์. (2558). ความมั่นคงทางอาหาร: จากพัฒนาการเกษตรสู่เศรษฐกิจพอเพียง. วารสารการเมืองการปกครอง, 5(2), 144-160.

ศรายุทธ คชพงศ์ และคณะ. (2563). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่นในภาวการณ์เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 5(3), 191-202.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.). (2566). BCG Economy Model. เรียกใช้เมื่อ 24 พฤษภาคม 2566 จาก https://www.nstda.o r.th/home/knowledgepost/what-is-bcg-economy-model

สุธานี มะลิพันธ์. (2552). ความมั่นคงทางอาหารของชาวลัวะบ้านป่ากา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน. ในวิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรชีวภาพ. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

สุพรรณี ไชยอำพร. (2560). ความมั่นคงทางอาหาร: สิ่งบ่งชี้ต่างวัฒนธรรมในสังคมไทย. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 57(1), 200-223.

อภิญญา ตันทวีวงศ์. (2556). บนเส้นทางการจัดการด้านอาหารเพื่อคนไทยทั้งมวล. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ.

Akkaraseranee, N. (2012). Threats of creative economy. (3 nd ed.). Bangkok: Knowledge Management and Development Office.

Cohen, D. & Prusak, L. (2001). In good company: How social capital makes organizations work. Boston, Mass: Harvard Business School Press.

Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2018). The 45 th session of the Committee on World Food Security report. Italy: Rome.

Puang-ngam, K. (2010). Community and local self-governance. Bangkok: Publishing House Porpit printing.

บทความวิจัย

ปัจจัยที่มีอิทธิพลสะท้อนอัตราเงินปันผลตอบแทนของหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในช่วงสถานการณ์โควิด 19*

INFLUENCING FACTORS REFLECT THE DIVIDEND YIELD OF LISTED SECURITIES ON THE STOCK EXCHANGE OF THAILAND. DURING COVID-19

จงจิต พิมพ์สวัสดิ์*, ธัญญพัทธ์ วัฒนจิรพันธุ์, ศุภวรรณ มาลีหวล
Jongjit Pimsawat*, Thunyaphat Vattanajirapun, Supawan Maleehuan
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ชลบุรี ประเทศไทย
Rajamangala University of Technology Tawan-ok, Chonburi, Thailand
*Corresponding author E-mail: jongjit787@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลสะท้อนอัตราเงินปันผลตอบแทนของหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 โดยใช้ข้อมูล Panel Data รายปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563-2565 รวม 3 ปี จำนวน 157 ตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ทดสอบ Multicollinearity ด้วย Pearson Correlation Coefficient Tolerance และ VIF วิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก ด้วยวิธี Fixed Effect และ Random Effect ผลการศึกษาพบว่า แบบจำลอง Random-effects logistic regression มีความเหมาะสม ในการสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศ ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 (Prob. = 0.0004) โดยอัตราส่วนราคาต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) มูลค่าหุ้นทางบัญชีต่อหุ้น (BVPS) สามารถสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนได้ในทิศทางบวก ราคาหลักทรัพย์ (P) และอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) สามารถสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนได้ในทิศทางลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 1% นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาค่าของ Adds Ratio พบว่า 1)เมื่ออัตราส่วนราคาต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) เพิ่มขึ้น 1 เท่า สะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทน**มากกว่า**การไม่จ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนของบริษัท 2.456 เท่า 2)เมื่อมูลค่าหุ้นทางบัญชีต่อหุ้น (BVPS) เพิ่มขึ้น 1 บาท สะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทน**มากกว่า**การไม่จ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนของบริษัท 1.516 เท่า 3)เมื่อราคาหลักทรัพย์ (P) เพิ่มขึ้น 1 บาท สะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทน**น้อยกว่า**การไม่จ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนของบริษัท 0.866 เท่า 4)เมื่ออัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) เพิ่มขึ้น 1% สะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทน**น้อยกว่า**การไม่จ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนของบริษัท 0.883 เท่า

คำสำคัญ: มูลค่าหลักทรัพย์, อัตราเงินปันผลตอบแทน, ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

Abstract

The purpose of this article is to study the factors that influence the dividend yield of securities listed on the Stock Exchange of Thailand during COVID-19. Using panel data annually from 2020-2022, a total of 3 years, 157 samples were used. Were analyzed through average, standard deviation, minimum value, maximum value, multicollinearity test with Pearson Correlation Coefficient, Tolerance and VIF, Analyze logistic regression with fixed effect and random

* Received 16 August 2023; Revised 19 September 2023; Accepted 21 September 2023

effect method. The study found that: Random-effects logistic regression model is appropriate. To reflect the dividend payment of companies listed on the Stock Exchange of Thailand during COVID-19 (Prob. = 0.0004). The Price-to-book value (PBV) ratio, book value per share BVPS can reflect the dividend yield in a positive direction. The stock price (P) and return on equity (ROE) can reflect the dividend yield in a negative direction. statistically significant at 1%. Moreover, when considering the value of adds ratio, it was found that: 1) when the price-to-book value (PBV) ratio increases by 1 time, reflecting that the dividend yield payment is 2.456 times **greater than** the non-payment of the company's dividend yield; 2) When the book value per share (BVPS) increases by 1 baht, reflecting that the dividend yield payment **is** 1.516 times greater than the non-payment of the company's dividend yield; 3) When the securities price (P) increases by 1 baht, reflecting that the dividend yield payment is 0.866 times **less than** the non-payment of the Company's dividend yield; and 4) When the return on equity (ROE) increases by 1%, reflecting that the dividend yield is 0.883 times **less than** the non-payment of the company's dividend yield.

Keywords: Stock Value, Dividend Yield, The Stock Exchange of Thailand

บทนำ

ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด 19 ที่ผ่านมา ในปี พ.ศ. 2563-2564 มีบริษัทเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเพิ่มขึ้นจากก่อนการแพร่ระบาด (พ.ศ. 2561-2562) จาก 57 บริษัท เป็น 70 บริษัท คิดเป็นร้อยละ 22.81 (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2566ก) แสดงให้เห็นถึงการระดมเงินทุนจากนักลงทุนทั่วไป ของบริษัทที่เข้าจดทะเบียนดังกล่าว โดยทั่วไปแล้ว ผลตอบแทนจากการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์มีสองแบบ แบบที่หนึ่งคือกำไรจากการขายหลักทรัพย์ (Capital Gain) ซึ่งเกิดจากส่วนต่างจากการซื้อและขายหลักทรัพย์ แบบที่สองคือเงินปันผล (Dividend) ที่บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์จ่ายให้กับผู้ถือหุ้น (วทันยา ผ่องประเสริฐ และภูมิฐาน รังคกูลนุวัฒน์, 2562) เงินปันผล คือ ค่าตอบแทนที่บริษัทจ่ายให้แก่ผู้ถือหุ้นตามสัดส่วนจำนวนหุ้นที่เป็นเจ้าของ ซึ่งมักเป็นการกระจายกำไรสะสม สามารถจ่ายเป็นเงินสด สินทรัพย์ หรือเป็นหุ้นทุนของบริษัท การจ่ายเงินปันผลของธุรกิจจะทำให้กำไรสะสมลดลง ซึ่งกำไรสะสมนั้นถือเป็นแหล่งเงินทุนภายในของธุรกิจ ดังนั้น หากนำกำไรมาจัดสรรเป็นเงินปันผล เงินทุนภายในของธุรกิจก็จะลดน้อยลง (พีรณัฏฐ์ ยาทิพย์, 2555)

จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า ในช่วงก่อนสถานการณ์โควิด 19 ปัจจัยที่มีอิทธิพลหรือมีความสัมพันธ์กับอัตราเงินปันผลตอบแทน (DY) ได้แก่ อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) (สาริยา นวลถวิล, 2562) อัตราส่วนราคาหุ้นต่อราคาตามบัญชี (PBV) (สาริยา นวลถวิล, 2562) อัตราส่วนราคาตลาดต่อกำไร (PE) (โชติรัตน์ พัวอุดมเจริญ, 2561; วีระยุทธ์ โพธิ์ช้อย, 2558) อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (DE) (ปาลิตา นิ่มมณี, 2560) กรรมการบริหาร (Executive Officers) (Afza, T., & Mirza, H., 2010) ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 อัตราส่วนราคาหุ้นต่อราคาตามบัญชี (PBV) อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (DE) (วิวัฒน์วงศ์ บุญหนุน, 2565) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลหรือมีความสัมพันธ์กับอัตราเงินปันผลตอบแทน (DY) จากการศึกษางานวิจัยของสมเกียรติ์ ไพโรจน์ และธีรพงษ์ กรรณิกา พบว่า ใช้อัตรากำไรสุทธิ (NPM) และอัตรากำไรต่อหุ้น (EPS) วัดความสัมพันธ์กับอัตราเงินปันผลตอบแทน (สมเกียรติ์ ไพโรจน์, 2562; ธีรพงษ์ กรรณิกา, 2562) และจากทฤษฎีต้นทุนการทำธุรกรรม (Transaction cost theory) ผู้บริหารจะสร้างความน่าสนใจของหุ้นผ่านการกำหนดอัตราการจ่ายเงินปันผลให้สูงขึ้นเพื่อชดเชยกับส่วนต่างราคา (Capital Gain) ที่ได้น้อย (Coase, R. H., 1937;

Williamson, O.E., 1975) ทฤษฎีลูกนกในกำมือ (Bird in the hand Theory) เป็นแนวคิดของ Myron Gordon และ John Lintner โดยทฤษฎีนี้ กล่าวไว้ว่า นโยบายเงินปันผลมีความสำคัญต่อกิจการ เนื่องจากการจ่ายเงินปันผลจะทำให้มูลค่าของกิจการสูงขึ้น เพราะนักลงทุนจะเกิดความพอใจกับเงินปันผลที่ได้ในปัจจุบัน มากกว่าความไม่แน่นอนของผลตอบแทนจากส่วนต่างของราคาหุ้นที่อาจสูงขึ้นหรือลดลงได้ในอนาคต (Brigham, E. & Houston, J., 2007) ทฤษฎีการส่งสัญญาณ (Signaling Theory) โดย Spence, M. (Spence, M., 1973) กล่าวว่า นักลงทุนจะใช้ข้อมูลที่ตนเองมีในการตัดสินใจซื้อขายหลักทรัพย์ ซึ่งนักลงทุนแต่ละคนนั้นจะมีข้อมูลที่ไม่เท่ากัน โดยผู้บริหารของแต่ละบริษัทย่อมมีข้อมูล ข่าวสารที่มากกว่านักลงทุน ผู้บริหารจึงสร้างความเชื่อมั่นในกิจการของตนเอง โดยการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ ซึ่งการจ่ายเงินปันผลเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่ผู้บริหารใช้เพื่อส่งสัญญาณให้กับนักลงทุน ซึ่งเป็นไปได้หลายกรณี (ธกานต์ ชาติวงค์, 2560) ทฤษฎีตัวแทน (Agency Theory) อธิบายถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้สัญญาระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ที่เป็นตัวการ (Principal) ในการแสวงหาประโยชน์สูงสุดจากการลงทุนโดยการว่าจ้างตัวแทน (Agent) ให้ดำเนินการบริหารจัดการแทนตนเอง (ธกานต์ ชาติวงค์, 2560) บริษัทจำนวนมากบรรเทาปัญหาเรื่อง Agency Problem โดยการจ่ายเงินปันผล เพื่อลดกระแสเงินสดอิสระ (Free Cash Flow) ที่ผู้บริหารจะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของตนเอง วิธีนี้จะทำให้บริษัทมีการจ่ายเงินปันผลสูง แต่ถ้าหากผู้ถือหุ้นต้องการบรรเทาปัญหา Agency Problem โดยลงมาบริหารงานของบริษัทด้วยตนเอง หากเป็นดังกรณีนี้ ผู้บริหารที่เป็นผู้ถือหุ้นจะมีแนวโน้นที่จะจ่ายเงินปันผลน้อยลง เนื่องจากการจ่ายเงินปันผลจะทำให้กระแสเงินสดอิสระ (Free Cash Flow) ลดลง (นารีรัตน์ อัศวธนาลาภ, 2558) ทฤษฎีการรักษาผลประโยชน์ (Entrenchment Effect) กล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจของผู้บริหาร หรือสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารและการจ่ายเงินปันผลจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน (ทิฆัมพร รักธรรม และเสาวนีย์ สิชฌวัฒน์, 2549) กล่าวคือ เมื่ออำนาจของผู้บริหารมากจะมีการจ่ายเงินปันผลมาก หากผู้บริหารมีอำนาจน้อยจะมีการจ่ายปันผลน้อย อย่างไรก็ตาม ทฤษฎี Entrenchment Effect ได้ให้แนวคิดว่า การจ่ายเงินปันผลมากขึ้นทำให้ผู้บริหารที่เป็นผู้ถือหุ้นได้รับประโยชน์จากการจ่ายเงินปันผลทั้งในรูปของเงินสดปันผลและราคาหุ้นที่สูงขึ้น (Denis, J. L., et al. , 2001; Gillan, S., 2006) ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการส่งสัญญาณ (Signaling Theory) ที่ว่าการจ่ายเงินปันผลเป็นการส่งสัญญาณจากผู้บริหารให้ทราบว่าในอนาคตบริษัทจะมีความสามารถในการทำกำไรสูงขึ้น จึงทำให้ราคาหุ้นสูงขึ้นตามไปด้วย นอกจากนั้นผู้บริหารมองว่าการจ่ายเงินปันผลยังเป็นการรักษาความมั่นคง และความปลอดภัยในตำแหน่งหน้าที่การงาน และเป้าหมายหรือผลประโยชน์ที่ตนเองต้องการ รวมถึงป้องกันการถูกตรวจสอบจากบุคคลภายนอกตามกฎหมาย (Diane K. Schooley & L. Dwayne Barney Jr., , 1994; Hu, A. & Kumar, P., 2004)

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีข้อสมมติว่า H1: อัตราส่วนผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) อัตรากำไรสุทธิ (NPM) อัตราส่วนราคาต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) กำไรต่อหุ้น (EPS) มูลค่าหุ้นทางบัญชีต่อหุ้น (BVPS) และจำนวนคณะกรรมการ/ผู้บริหาร (Board) ส่งผลต่ออัตราเงินปันผลตอบแทน (DY) ในทิศทางบวก ของหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 และ H2: อัตราส่วนราคาตลาดต่อกำไร (PE) ราคาหลักทรัพย์ (P) และอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (LEV) ส่งผลต่ออัตราเงินปันผลตอบแทน (DY) ในทิศทางลบ ของหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในช่วงสถานการณ์โควิด 19

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลสะท้อนอัตราเงินปันผลตอบแทนของหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในช่วงสถานการณ์โควิด 19

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย คือ บริษัทหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 ในปี พ.ศ. 2563-2564 จำนวน 70 บริษัท ได้แก่ 3K-BAT, ADD, AMR, ASW, BBIK, BE8, BRI, CPANEL, CRC, CV, DHOUSE, DITTO, DMT, DPAINT, ETC, GLORY, GROREIT, HENG, HL, IIG, IND, INETREIT, JAK, JR, JSP, KBSPIF, KEX, KISS, KK, KTBSTMR, LEO, MENA, MICRO, NCAP, NRF, NSL, NV, ONEE, OR, PACO, PIN, PRAPAT, PROEN, PROSPECT, RT, SA, SABUY, SAK, SCGP, SCM, SECURE, SFT, SICT, SK, SMD, SNNP, SO, STECH, STGT, SVT, TFM, TIDLOR, TIPH, TQR, TRV, UBE, WFX, WGE, WINMED และ YGG (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2566ข)

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ บริษัทหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 ในปี พ.ศ. 2563-2564 จำนวน 65 บริษัท ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเงื่อนไข คือ ไม่รวมบริษัทที่มีข้อมูลไม่ครบถ้วนตามเกณฑ์ ได้แก่ GROREIT, INETREIT, KBSPIF, KTBSTMR และ PROSPECT เนื่องจากมีลักษณะโครงสร้างเงินทุน การดำเนินงาน และข้อปฏิบัติทางการบัญชีที่แตกต่างกับบริษัทในกลุ่มอุตสาหกรรมอื่น แต่จะนำข้อมูลบริษัททั้งที่จ่ายเงินปันผล (DY=1) และไม่จ่ายเงินปันผล (DY = 0) เพื่อเป็นสัญญาณสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนของหลักทรัพย์กลุ่มดังกล่าว จากเกณฑ์คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นจำนวน 157 ตัวอย่าง ที่มีผลการดำเนินงานต่อเนื่องติดต่อกันข้อมูลครบถ้วนตามเกณฑ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 ถึงพ.ศ. 2565 เป็นระยะเวลา 3 ปี โดยสามารถสรุปกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 พ.ศ. 2563 – 2565 (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2566ก)

ปีที่จดทะเบียนหลักทรัพย์	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง			รวม
	2565	2564	2563	
2563	30	30	30	90
2564	40	40	-	80
รวม	**70**	**70**	**30**	**170**
หัก บริษัทที่มีข้อมูลไม่สมบูรณ์	5	5	3	13
คงเหลือ	65	65	27	157

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ ใช้ข้อมูล Panel Data ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) โดยรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) รายปี (Yearly) ของหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด 19 ในปี พ.ศ. 2563-2564 จากฐานข้อมูลออนไลน์ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SETSMART) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 ถึง พ.ศ. 2565 รวมทั้งสิ้น 3 ปี (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2566ก)

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยวิเคราะห์ค่าสถิติเบื้องต้น คือค่าสูงสุดของข้อมูล (Maximum), ค่าต่ำสุดของข้อมูล (Minimum), ค่าเฉลี่ยเลขคณิตของข้อมูล (Mean), ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูล (Standard Deviation)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) โดยทำการสร้างแบบจำลองในรูปของสมการถดถอยโลจิสติก (Logistic Regression Analysis) และทดสอบสมมติฐานทางสถิติ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ว่าตัว

แปรอิสระใดบ้างที่มีอิทธิพลกับตัวแปรตาม และประมาณค่าสัมประสิทธิ์ในแบบจำลอง โดยมีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

2.1 การทดสอบปัญหาตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงอย่างสมบูรณ์ (Multicollinearity) โดยจะพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละคู่ เพื่อที่จะศึกษาระดับความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงระหว่างกันของตัวแปรอิสระ และนำมาตรวจสอบปัญหา Multicollinearity ซึ่งจะเกิดจากการที่ตัวแปรอิสระและตัวแปรตามในสมการมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงระหว่างกันในระดับสูง ทั้งนี้จะถือว่าเกิดปัญหา Multicollinearity ในการวิเคราะห์การถดถอย หากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient) มีค่าสูงกว่า 0.75 หรือต่ำกว่า -0.75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Hair, J. F., et al, 2010) ค่า Tolerance มีค่ามากกว่า 0.1 และค่า VIF (Variance Inflation Factor) มีค่าไม่เกิน 10 (James G, et al., 2017)

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลถดถอยแบบ Panel Data Regression เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล

โดยใช้ข้อมูลแบบผสม (Panel data) ระหว่างข้อมูลภาคตัดขวาง (Cross sectional data) และข้อมูลอนุกรมเวลา (Time series data) ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลของแต่ละหน่วยของข้อมูลภาคตัดขวางในหลายช่วงเวลา ทั้งนี้ ข้อมูลภาคตัดขวางที่ต้องการวิเคราะห์นั้นจะไม่เปลี่ยนแปลงแต่จะเป็นหน่วยเดิมที่ต้องเก็บข้อมูลซ้ำในแต่ละช่วงเวลา วิธีในการวิเคราะห์ Panel data ทำได้ 3 วิธี ดังนี้

2.2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบ Pooled OLS Regression เป็นวิธีการวิเคราะห์การถดถอย ที่ไม่สนว่าตัวแปรจะมีปัจจัยภายนอกเฉพาะตัวเข้ามามีผลกระทบหรือไม่ และบันทึกข้อมูลตามเวลาไว้แตกต่างกันเพียงใด วิธีการคำนวณจะทำโดยการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดและใช้วิธี Ordinary Least Square (OLS) มาวิเคราะห์เสมือนข้อมูลมาจากหน่วยวิเคราะห์เดียวกัน ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบไปด้วยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 65 บริษัท ในช่วงเวลา 3 ปี ทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบ Pooled OLS Regression ไม่มีความเหมาะสมที่จะใช้วิเคราะห์ เนื่องจากเป็นวิธีวิเคราะห์สมการถดถอยที่ไม่สนใจว่าหน่วยสำรวจ (Cross section unit) จะได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอกเฉพาะตัวที่มีความแตกต่างกันหรือไม่และบันทึกข้อมูลตามเวลา (Time series data) ไว้นานแตกต่างกันเพียงใด อีกทั้งหน่วยสำรวจ (Cross section unit) ที่ต่างกัน อาจจะได้รับอิทธิพลจากตัวแปรที่แฝงตัวอยู่ภายนอกสมการถดถอยคนละตัวกัน (Unobserved heterogeneity) (มนตรี พิริยะกุล, 2556) ทำให้ตัวประมาณค่าจากกระบวนการ Pooled OLS มีลักษณะ Biased และ Inconsistent

2.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบ Fixed Effect Regression Model (FEM) เป็นวิธีการวิเคราะห์

เมื่อตัวแปรภายนอกไม่ผันแปรตามเวลาและสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ (ชลิต ทองดี และภูมิฐาน รังคกูลนุวัฒน์, 2562) โดยในแบบจำลอง Fixed Effect Regression Model (FEM) จะกำหนดให้มีข้อมูลที่เก็บมาสำรวจและไม่ได้นำมาวิเคราะห์ (ตัวแปร α_i) เป็นตัวแปรที่แสดงอิทธิพลที่ไม่สามารถสังเกตุได้แต่มีผลกระทบต่อตัวแปรตาม (Unobserved Effects) ซึ่งในที่นี้ คือ ลักษณะเฉพาะของแต่ละบริษัท โดยตัวประมาณค่า (Estimator) จะมีความแม่นยำและมีความเหมาะสมมาก หากค่าตัวแปร α_i มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระตัวใดตัวหนึ่งหรือมากกว่านั้นในสมการ แบบจำลองที่ได้จากการวิเคราะห์ Fixed Effect Regression จะมีความเหมาะสม (กิตติศักดิ์ เคลือบหิรัญ, 2559)

$$Y_{it} = \beta_1 X_{it} + \alpha_i + \delta_t + \mu_{it}$$

โดยกำหนดให้

α_i เป็นค่า intercept ของแต่ละหน่วยที่ทำการศึกษา (Individual fixed effects)

δ_t เป็นค่า intercept ของแต่ละช่วงเวลา (Time fixed effects)

μ_{it} เป็นค่าคลาดเคลื่อน

2.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบ Random Effect Regression Model (REM) เป็นวิธีการวิเคราะห์เมื่อตัวแปรผลกระทบที่ไม่สามารถสังเกตุได้ (Unobserved Effects) ไม่มีความเกี่ยวพันธ์กับตัวแปรอิสระใด ๆ ในทุกช่วงเวลา วิธีการวิเคราะห์ด้วยวิธีนี้จึงจะมีความเหมาะสมมาก (กิตติศักดิ์ เคลือบหิรัญ, 2559) ซึ่งค่า α_i คลาดเคลื่อนด้านตัดขวางจะถูกนำไปรวมอยู่กับค่าคลาดเคลื่อนด้านอนุกรมเวลา ε_{it} ซึ่งกำหนดให้เป็นอิสระกับตัวแปรอิสระตัวคลาดเคลื่อนใหม่ที่ได้ เรียกว่า Composite error term (v_{it})

$$Y_{it} = \beta_1 X_{it} + v_{it}$$

โดยกำหนดให้

$v_{it} = \alpha_i + \varepsilon_{it}$

2.3 การพิจารณาเลือกใช้การประมาณสมการถดถอย โดยวิธี Hausman Test ใช้ในการเลือกระหว่างแบบจำลอง Fixed Effect Regression Model (FEM) และ Random Effect Regression Model (REM) ซึ่งจะทดสอบเกี่ยวกับข้อมูลที่เก็บมาสำรวจและไม่ได้นำมาวิเคราะห์ (ตัวแปร α_i) และความสัมพันธ์ของช่วงเวลาต่าง ๆ ว่าสามารถอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อตัวแปรตามได้อย่างไร หากมีสหสัมพันธ์ แบบจำลอง Fixed Effect Regression Model (FEM) จะมีความเหมาะสมมากกว่า เนื่องจาก แบบจำลอง Random Effect Regression Model (REM) จะมีลักษณะ Biased และ Inconsistent ในทางตรงกันข้าม หากตัวแปรดังกล่าวไม่มีสหสัมพันธ์ต่อกัน แบบจำลอง Random Effect Regression Model (REM) โดยมีสมมติฐาน ดังนี้ (กิตติศักดิ์ เคลือบหิรัญ, 2559)

H_0: Unobserved Effects (α_i) ไม่มีความสัมพันธ์กันกับตัวแปรอิสระ (RE)

H_1 : Unobserved Effects (α_i) มีความสัมพันธ์กันกับตัวแปรอิสระ (FE)

2.4 การวิเคราะห์ด้วยสมการถดถอยโลจิสติก (Logistic Regression) ประเภท Binary Logistic โดยตัวแปรตาม Y เป็นตัวแปรเชิงกลุ่มที่มีค่าได้เพียง 2 ค่า (Dichotomous Variable) ประมาณค่าพารามิเตอร์โดยด้วยวิธี Maximum-Likelihood อันเป็นการคำนวณทวนซ้ำ (Iterative Algorithm) เพื่อให้ได้ค่าประมาณของพารามิเตอร์ที่ใกล้เคียงกับข้อมูลเชิงประจักษ์มากที่สุด ตรวจสอบความน่าเชื่อถือทางสถิติของสมการถดถอยโลจิสติกด้วย สถิติทดสอบ Z-test และ Wald Chi Square สามารถเขียนสมการได้ดังนี้ (สวัสดิ์ชัย ศรีพนมธนากร, 2548)

$$Prop(event)\frac{1}{1+e^{-(\beta_0+\beta_1 x)}}$$

เมื่อ β_0 และ β_1 เป็นสัมประสิทธิ์ที่ประมาณได้จากข้อมูล

X เป็นตัวแปรอิสระ

e เป็นล็อกธรรมชาติ (Natural Logarithms) มีค่าประมาณ 2.718

จากสมการข้างต้น เราสามารถเขียนสมการใหม่ได้เป็น

$$Prop(event) = \frac{1}{1+e^{-z}}$$

โดย $Z = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \ldots + \beta_p X_p$

และโอกาสของสมการไม่เกิดเหตุการณ์จะประมาณได้จากสมการ

$$Prop(noevent) = 1 - Prop(event)$$

โมเดลโลจิสติกสามารถเขียนในรูปของ Odd ของการเกิดเหตุการณ์ได้ (Odd ของการเกิดเหตุการณ์ หมายถึง อัตราส่วนระหว่างโอกาสที่จะเกิดกับโอกาสที่จะไม่เกิดเหตุการณ์ การเขียนโมเดลโลจิสติกในรูป Log ของ Odd (ซึ่งเรียกว่า Logit) เป็นดังนี้

$$\log(\Pr op(event) / \Pr op(noevent) = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \ldots + \beta_p X_p$$

จากสมการจะเห็นว่าสัมประสิทธิ์โลจิสติก สามารถแปลความได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงของ Log Odd ตามการเปลี่ยนแปลงหนึ่งหน่วยของตัวแปรอิสระที่วิเคราะห์ผลได้จากโปรแกรมสำเร็จรูป ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระ (X_1) เปลี่ยนจาก 0 เป็น 1 และควบคุมตัวแปรอิสระอื่น ๆ ที่เหลือ Log Odd ของเหตุการณ์ที่เราสนใจจะเปลี่ยนแปลงไป โดยอาจเพิ่มขึ้นหรือลดลง ตามค่าที่วิเคราะห์ได้ของตัวแปรอิสระ (X_1) แต่การแปลความหมายในรูปของ Odd จะง่ายกว่า Log Odd ดังนั้น จึงเขียนสมการโลจิสติกใหม่ในเทอมของ Odd ได้เป็น

$$\left(\frac{\Pr op(event)}{\Pr op(noevent)}\right) = e^{\beta_0 + \beta_1 X_1 + \ldots + \beta_p X_p} = e^{\beta_0} e^{\beta_1 X_1} .. e^{\beta_p X_p}$$

e ยกกำลัง β_i เป็นค่า Odd ที่เปลี่ยนแปลง เมื่อตัวแปรอิสระ ตัวที่ i มีค่าเพิ่มขึ้น 1 หน่วย ถ้า β_i เป็นลบ เทอมนี้จะน้อยกว่า 1 หมายความว่า Odd จะลดลง ถ้าβ_i = 0 เทอมนี้จะมีค่าเท่ากับ 1 ซึ่งหมายความว่า Odd จะไม่เปลี่ยนแปลง

จากทฤษฎีการวิเคราะห์สมการถดถอยโลจิสติก และวิธีในการวิเคราะห์ Panel data สามารถสร้างแบบจำลองสัญญาณสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนได้ ดังนี้

$$Prop\left(\textbf{สัญญาณสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทน}\right) = \frac{1}{1 + e^{-DY_{i,t}}}$$

โดย $DY_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 ROE_{i,t} + \beta_2 NPM_{i,t} + \beta_3 PBV_{i,t} + \beta_4 PE_{i,t} + \beta_5 P_{i,t}$
$+\beta_6 BVPS_{i,t} + \beta_7 EPS_{i,t} + \beta_8 LEV_{i,t} + \beta_9 Board_{i,t}) + \alpha_i + \delta_t + \mu_{i,t}$

โดยตัวแปรเป็นดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา และการคำนวณ

ตัวแปรในการศึกษา	การคำนวณ
$DY_{i,t}$	อัตราเงินปันผลตอบแทน บริษัทที่ i (i=1 ถึง 65) ปีที่ t (t=พ.ศ. 2563 ถึง พ.ศ. 2565) โดย DY เป็นตัวแปรเชิงคุณภาพประเภท Binary Logistic ซึ่งเป็นตัวแปรเชิงกลุ่มที่มีค่าได้เพียง 2 ค่า (Dichotomous Variable)
$ROE_{i,t}$	อัตราส่วนผลตอบแทนผู้ถือหุ้น บริษัทที่ i (i=1 ถึง 65) คำนวณได้จาก ส่วนของกำไร (ขาดทุน) ที่เป็นของผู้ถือหุ้นบริษัทใหญ่ 12 เดือน x 100 ปีที่ t / รวมส่วนของผู้ถือหุ้นของบริษัท (เฉลี่ย) ปีที่ t (t=พ.ศ. 2563 ถึง พ.ศ.2565)

ตารางที่ 2 แสดงตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา และการคำนวณ (ต่อ)

ตัวแปรในการศึกษา	การคำนวณ
$NPM_{i,t}$	อัตรากำไรสุทธิ บริษัทที่ i (i=1 ถึง 65) คำนวณได้จาก กำไรของกิจการหลังภาษีปีที่ t หารด้วยรายได้รวมปีที่ t (t= พ.ศ. 2563 ถึง พ.ศ. 2565)
$PBV_{i,t}$	อัตราส่วนของราคาหุ้นต่อมูลค่าทางบัญชี คำนวณได้จาก ราคาปิดของหุ้นสามัญปีที่ t คูณ จำนวนหุ้น Outstanding ปีที่ t หารด้วย ส่วนของผู้ถือหุ้นบริษัทใหญ่ (รวมส่วนที่ถือโดยบริษัทย่อย) ปีที่ t
$PE_{i,t}$	อัตราราคาต่อกำไรสุทธิ คำนวณได้จาก ราคาปิดของหุ้นสามัญ คูณด้วย จำนวนหุ้น Outstanding หารด้วย กำไร(ขาดทุน) งวด 12 เดือนล่าสุด (ไม่รวมส่วนได้เสียที่ไม่มีอำนาจควบคุม)
$P_{i,t}$	ราคาปิด บริษัทที่ i (i=1 ถึง 65) ปีที่ t (t=พ.ศ. 2563 ถึง พ.ศ. 2565)
$BVPS_{i,t}$	มูลค่าทางบัญชี (ต่อหุ้น) คำนวณได้จาก ส่วนของผู้ถือหุ้นบริษัทใหญ่ (รวมส่วนที่ถือโดยบริษัทย่อย) หารด้วย จำนวนหุ้น Outstanding
$EPS_{i,t}$	กำไรต่อหุ้น (บาท) สามารถคำนวณได้จาก กำไรสุทธิเฉพาะส่วนของหุ้นสามัญของบริษัท หารด้วยจำนวนหุ้นสามัญที่เรียกชำระแล้วของบริษัท
$LEV_{i,t}$	อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น บริษัทที่ i (i=1 ถึง 65) คำนวณได้จาก หนี้สินรวมปีที่ t หารด้วยส่วนผู้ถือหุ้นรวมปีที่ t (t=พ.ศ. 2563 ถึง พ.ศ. 2565)
$Board_{i,t}$	จำนวนคณะกรรมการ/ผู้บริหาร บริษัทที่ i (i=1 ถึง 65) ปีที่ t (t=พ.ศ. 2563 ถึง พ.ศ. 2565)
α_i	เป็นค่า intercept ของแต่ละหน่วยที่ทำการศึกษา (Individual fixed effects)
δ_t	เป็นค่า intercept ของแต่ละช่วงเวลา (Time fixed effects)
$\mu_{i,t}$	เป็นค่าคลาดเคลื่อน

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ประกอบด้วย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา

Variables	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
DY	157	0.54	0.50	0	1
ROE (%)	157	12.83	12.85	-35.82	79.78
NPM (%)	157	11.19	13.15	-71.47	49.36
PBV (X)	157	3.23	3.78	0	25.69
PE (X)	157	35.67	28.99	0	175.98
P (Bath)	157	14.83	19.99	0.55	133.50
BVPS (Bath)	157	0.50	0.94	-1.62	8.29
EPS (Bath)	157	3.26	4.94	0	30.37
LEV (X)	157	0.84	0.81	0.07	4.97
Board (person)	157	14.96	2.34	11	21

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา เป็นการทดสอบภาพรวมของข้อมูลจำนวน 158 ตัวอย่าง พบว่า อัตราเงินปันผลตอบแทน (DY) มีค่าเฉลี่ย 0.54 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.50 ค่าต่ำสุด 0 และค่าสูงสุด 1 อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) มีค่าเฉลี่ย 12.83% ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 12.85% ค่าต่ำสุด -35.82% และค่าสูงสุด 79.78% อัตรากำไรสุทธิ (NPM) มีค่าเฉลี่ย 11.19% ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 13.15% ค่าต่ำสุด -71.47 %และค่าสูงสุด 49.36%อัตราส่วนราคาต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) มีค่าเฉลี่ย 3.23 เท่า ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.78 เท่า ค่าต่ำสุด 0 เท่า และค่าสูงสุด 25.69 เท่า อัตราส่วนราคาตลาดต่อกำไร (PE) มีค่าเฉลี่ย 35.67 เท่า ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 28.99 เท่า ค่าต่ำสุด 0 เท่า และค่าสูงสุด 175.98 เท่า ราคาหลักทรัพย์ (P) มีค่าเฉลี่ย 14.83 บาท ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 19.99 บาท ค่าต่ำสุด 0.55 บาท และค่าสูงสุด 133.50 บาท มูลค่าหุ้นทางบัญชีต่อหุ้น (BVPS) มีค่าเฉลี่ย 0.50 บาท ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.94 บาท ค่าต่ำสุด -1.62 บาท และค่าสูงสุด 8.29 บาท กำไรต่อหุ้น (EPS) มีค่าเฉลี่ย 3.26 บาท ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.94 บาท ค่าต่ำสุด 0 บาท และค่าสูงสุด 30.37 บาท อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (LEV) มีค่าเฉลี่ย 0.84 เท่า ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.81 เท่า ค่าต่ำสุด 0.07 เท่า และค่าสูงสุด 4.97 เท่า และจำนวนคณะกรรมการ/ผู้บริหาร (Board) มีค่าเฉลี่ย 14.96 คน ประมาณ 15 คน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.34 คน ประมาณ 3 คน ค่าต่ำสุด 11 คน และค่าสูงสุด 21 คน

ตารางที่ 4 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์เพียร์สัน ค่า Tolerance และ ค่า VIF

Variables	ROE	NPM	PBV	PE	P	BVPS	EPS	LEV	Board	Tolerance	VIF
ROE	1									0.30	3.34
NPM	0.595***	1								0.61	1.63
PBV	0.267***	0.237***	1							0.46	2.16
PE	0.061	0.162**	0.510***	1						0.57	1.76
P	0.280***	0.174**	0.566***	0.382***	1					**0.24**	**4.09**
BVPS	0.142*	0.080	0.123	-0.080	0.658***	1				0.35	2.89
EPS	**0.680*** **	0.387***	0.088	-0.089	0.513***	0.584***	1			0.25	4.08
LEV	-0.188**	-0.170**	-0.124	**-0.186** **	0.107	0.219***	0.079	1		0.78	1.28
Board	-0.090	0.006	-0.118	-0.071	0.014	0.084	0.076	0.325*	1	**0.87**	**1.16**

***, **, * แสดงนัยสำคัญที่ 1% 5% และ 10% ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation Analysis) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงของตัวแปรอิสระ พบว่า ตัวแปรอิสระ 7 ตัวแปร ตัวแปรควบคุม 2 ตัวประกอบด้วย อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) อัตรากำไรสุทธิ (NPM) อัตราส่วนราคาต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) อัตราส่วนราคาตลาดต่อกำไร (PE) ราคาหลักทรัพย์ (P) มูลค่าหุ้นทางบัญชีต่อหุ้น (BVPS) กำไรต่อหุ้น (EPS) อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (LEV) และจำนวนคณะกรรมการ/ผู้บริหาร (Board) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง-0.186 ถึง 0.680 ซึ่งไม่เกิน ± 0.75 และค่า Tolerance มีค่าระหว่าง 0.24 ถึง 0.87 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.1 และค่า VIF (Variance Inflation Factor) มีค่าระหว่าง 1.16 ถึง 4.09 ซึ่งไม่เกิน 10 แสดงว่าไม่เกิดปัญหาตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันสูง (Multicollinearity)

ตารางที่ 5 แสดงผลการทดสอบ Correlated Random Effects - Hausman Test

Hausman Test			
Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Probability
Cross-section random	12.91	9	0.1668

***,**, * แสดงนัยสำคัญที่ 1% 5% และ 10% ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ผลการทดสอบแบบจำลองด้วยวิธี Correlated Random Effects – Hausman Test ทดสอบว่า ตัวแปรผลกระทบภายนอกที่ไม่สามารถสังเกตได้ (Unobserved Effect) มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น ๆ หรือไม่ หากมีความสัมพันธ์ หรือมีความสัมพันธ์กับตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งหรือมากกว่าในสมการ แบบจำลอง Fixed Effect Regression Model (FEM) จะมีความเหมาะสมกว่า ในทางตรงข้ามกัน หากตัวแปรดังกล่าวไม่มีความสัมพันธ์ต่อกันหรือไม่มีความเกี่ยวข้องพันธ์กับตัวแปรใด ๆ ในทุกช่วงเวลา แบบจำลอง Random Effect Logistic Regression Model (REM) จะมีความเหมาะสมกว่า โดยมีสมมติฐาน ดังนี้

H_0: Unobserved Effect ไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ (RE)

H_1: Unobserved Effect มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ (FE)

จากผลการทดสอบแบบจำลองด้วย Hausman Test ตามตารางที่ 4 พบว่า แบบจำลองสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทน (DY) ยอมรับสมมติฐานหลัก ดังนั้น แบบจำลองอัตราเงินปันผลตอบแทน (DY) ควรทำการประมาณค่าแบบจำลองในรูปแบบของ Random Effect Logistic Regression Model (REM) จึงมีความเหมาะสมมากที่สุด

ตารางที่ 6 ผลการประมาณค่าสมการถดถอยของแบบจำลอง ด้วยวิธี Random-effects logistic regression Model

Variable	Coefficients	Std. Error	Adds Ratio	Std. Error	Z	Prop.
ROE	-0.124	0.042	0.883	0.037	-2.97	0.003***
NPM	0.012	0.019	1.012	0.020	0.63	0.527
PBV	0.899	0.180	2.456	0.443	4.98	0.000***
PE	-0.013	0.011	0.987	0.011	-1.14	0.256
P	-0.144	0.034	0.866	0.029	-4.26	0.000***
BVPS	0.416	0.119	1.516	0.180	3.51	0.000***
EPS	0.962	0.775	2.618	2.030	1.24	0.215
LEV	-0.319	0.305	0.727	0.222	-1.04	0.296
Board	0.109	0.101	1.115	0.113	1.07	0.283
Constant	-2.041	1.546	0.130	0.201	-1.32	0.187

Log likelihood = -71.08 Wald chi2(9) = 30.15 Prob > chi2 = 0.0004***

Likelihood-ratio test of rho=0: chibar2(01) = 2.4e-05 Prob >= chibar2 = 0.498

หมายเหตุ: Unbalanced Panel Observation: 157 and Cross-section included: 65

***,**, * แสดงนัยสำคัญที่ 1% 5% และ 10% ตามลำดับ

จากตารางที่ 6 พบว่า แบบจำลอง Random-effects logistic regression มีความเหมาะสม ในการสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศ ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 (Prob. = 0.0004) โดยในช่วงปี พ.ศ. 2563 ถึง พ.ศ. 2565 อัตราส่วนราคาต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) มูลค่า

หุ้นทางบัญชีต่อหุ้น (BVPS) สามารถสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนได้ในทิศทางบวก ราคาหลักทรัพย์ (P) และอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) สามารถสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนได้ในทิศทางลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 1% สามารถสร้างสมการสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนของบริษัทได้ ดังนี้

$$\text{Prop (สัญญาณสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนของบริษัท)} = 1/1+e^{-DYi,t}$$

$$\text{โดย } DY_{i,t} = -2.041 - 0.124(ROE_{i,t}) + 0.899(PBV_{i,t}) - 0.144(P_{i,t}) + 0.416(BVPS_{i,t})$$

เมื่อพิจารณาค่าของ Adds Ratio พบว่า 1)เมื่ออัตราส่วนราคาต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) เพิ่มขึ้น 1 เท่า สะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทน**มากกว่า**การไม่จ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนบริษัท 2.456 เท่า 2)เมื่อมูลค่าหุ้นทางบัญชีต่อหุ้น (BVPS) เพิ่มขึ้น 1 บาท สะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทน**มากกว่า**การไม่จ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนบริษัท 1.516 เท่า 3)เมื่อราคาหลักทรัพย์ (P) เพิ่มขึ้น 1 บาท สะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทน**น้อยกว่า**การไม่จ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนบริษัท 0.866 เท่า 4)เมื่ออัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) เพิ่มขึ้น 1% สะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทน**น้อยกว่า**การไม่จ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนบริษัท 0.883 เท่า

อภิปรายผล

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนของหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด 19 พบว่า อัตราส่วนราคาต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) สามารถสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนได้ในทิศทางบวก ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน แต่ขัดแย้งกับงานวิจัยของงานวิจัยของวิวัฒน์วงศ์ บุญหนุน พบว่า อัตราส่วนราคาต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) มีอิทธิพลเชิงลบต่ออัตราเงินปันผลตอบแทน (DY) (วิวัฒน์วงศ์ บุญหนุน, 2565) เนื่องจากรูปแบบการวิเคราะห์ที่แตกต่างกัน โดยผู้วิจัยใช้ การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก แบบ Random Effect และใช้ตัวแปรตามเป็นตัวแปรเชิงคุณภาพประเภท Binary Logistic ซึ่งเป็นตัวแปรเชิงกลุ่มที่มีค่าได้เพียง 2 ค่า (Dichotomous Variable) ในขณะที่ วิวัฒน์วงศ์ บุญหนุน ใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ และข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) ซึ่งอาจเป็นสาเหตุทำให้อัตราส่วนราคาต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) ส่งผลต่ออัตราเงินปันผลตอบแทน (DY) ในทิศทางที่แตกต่างกัน มูลค่าหุ้นทางบัญชีต่อหุ้น (BVPS) สามารถสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนได้ในทิศทางบวก ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน แสดงให้เห็นว่าถ้ามูลค่าหุ้นทางบัญชีต่อหุ้น (BVPS) ซึ่งหมายถึงมูลค่าของกิจการเพิ่มขึ้น โอกาสที่บริษัทจะจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนของหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด 19 จะเพิ่มขึ้นด้วย เนื่องจากมูลค่าหุ้นทางบัญชีต่อหุ้น คำนวณได้จากส่วนของผู้ถือหุ้น หารด้วยจำนวนหุ้นที่ออกและเรียกชำระแล้วของบริษัท ถ้าบริษัทมีมูลค่าทางบัญชีต่อหุ้น (BVPS) เพิ่มขึ้น แสดงถึงบริษัทมีส่วนของผู้ถือหุ้นเพิ่มขึ้น บริษัทพึ่งพาแหล่งเงินทุนจากภายนอกน้อย (กู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนอื่น ซึ่งมีต้นทุนคือ ดอกเบี้ย) ก็จะทำให้บริษัทจ่ายเงินปันผลเพิ่มขึ้น (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2566ก) ราคาหลักทรัพย์ (P) สามารถสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนได้ในทิศทางลบ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานและสอดคล้องกับทฤษฎีต้นทุนการทำธุรกรรม (Transaction cost theory) ที่ว่า ผู้บริหารจะสร้างความน่าสนใจของหุ้นผ่านการกำหนดอัตราการจ่ายเงินปันผลให้สูงขึ้นเพื่อชดเชยกับส่วนต่างราคาที่ได้น้อย ส่วนหุ้นที่มีสภาพคล่องสูง ผู้บริหารไม่มีความจำเป็นต้องจ่ายเงินปันผลสูงขึ้นเนื่องจากมีกำไรจากส่วนต่างราคาคุ้มค่ากับต้นทุนทางธุรกรรมอยู่แล้ว (Coase, R. H., 1937; Williamson, O.E., 1975) และทฤษฎีลูกนกในกำมือ (Bird in the hand Theory) ที่ว่า นโยบายเงินปันผลมีความสำคัญต่อกิจการ เนื่องจากการจ่ายเงินปันผลจะทำให้มูลค่าของกิจการสูงขึ้น เพราะ

นักลงทุนจะเกิดความพอใจกับเงินปันผลที่ได้ในปัจจุบัน มากกว่าความไม่แน่นอนของผลตอบแทนจากส่วนต่างของราคาหุ้นที่อาจสูงขึ้นหรือลดลงได้ในอนาคต (Brigham, E. & Houston, J., 2007) และอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) สามารถสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนได้ในทิศทางลบ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน แต่ขัดแย้งกับงานวิจัยของกนกพร ห้าวเจริญ พบว่า อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) มีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับอัตราการจ่ายเงินปันผลของบริษัทอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 เนื่องจากตัวแปรตามที่แตกต่างกัน ทำให้อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) ส่งผลต่อตัวแปรตาม ในทิศทางที่แตกต่างกัน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนของหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด 19 พบว่า การวิเคราะห์โดยใช้แบบจำลอง Random-effects logistic regression มีความเหมาะสม ในการสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศ ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 โดยอัตราส่วนราคาต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) มูลค่าหุ้นทางบัญชีต่อหุ้น (BVPS) สามารถสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนได้ในทิศทางบวก ราคาหลักทรัพย์ (P) และอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) สามารถสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนได้ในทิศทางลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 1% นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาค่าของ Adds Ratio พบว่า 1)เมื่ออัตราส่วนราคาต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) เพิ่มขึ้น 1 เท่า สะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทน**มากกว่า**การไม่จ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนบริษัท 2.456 เท่า 2)เมื่อมูลค่าหุ้นทางบัญชีต่อหุ้น (BVPS) เพิ่มขึ้น 1 บาท สะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทน**มากกว่า**การไม่จ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนบริษัท 1.516 เท่า 3)เมื่อราคาหลักทรัพย์ (P) เพิ่มขึ้น 1 บาท สะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทน**น้อยกว่า**การไม่จ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนบริษัท 0.866 เท่า 4)เมื่ออัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) เพิ่มขึ้น 1% สะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทน**น้อยกว่า**การไม่จ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนบริษัท 0.883 เท่า ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์ 1) นักลงทุน: จากผลการศึกษานักลงทุนควรให้ความสำคัญกับอัตราส่วนราคาต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) มูลค่าหุ้นทางบัญชีต่อหุ้น (BVPS) ราคาหลักทรัพย์ (P) และอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) เพราะปัจจัยดังกล่าว สามารถสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนของบริษัทได้ เพราะเป้าหมายของการลงทุนในหลักทรัพย์ นอกจากผลตอบแทนจากการลงทุนในรูปของกำไรจากการขายหลักทรัพย์ (Capital Gain) ซึ่งเกิดจากส่วนต่างจากการซื้อและขายหลักทรัพย์แล้ว เงินปันผล (Dividend) ที่บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์จ่ายให้กับผู้ถือหุ้น ก็มีความสำคัญต่อนักลงทุน เนื่องจากการจ่ายเงินปันผลจะทำให้นักลงทุนจะเกิดความพอใจกับเงินปันผลที่ได้ในปัจจุบัน มากกว่าความไม่แน่นอนของผลตอบแทนจากส่วนต่างของราคาหุ้นที่อาจสูงขึ้นหรือลดลงได้ในอนาคต 2) หน่วยงานที่กำกับดูแล: ควรเฝ้าระวังและติดตามการเปลี่ยนแปลงของอัตราส่วนราคาต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) มูลค่าหุ้นทางบัญชีต่อหุ้น (BVPS) ราคาหลักทรัพย์ (P) และอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) อย่างใกล้ชิด เพราะปัจจัยดังกล่าว สามารถสะท้อนการจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนของบริษัทได้ เพื่อไม่ให้เกิดการขัดแย้งทางผลประโยชน์ (Conflict of Interest) ระหว่าง ผู้บริหาร ผู้ถือหุ้น และเจ้าหนี้ของธุรกิจ ซึ่งจะส่งผลต่อการกำหนดนโยบายเงินปันผลของบริษัท เนื่องจากการประกาศจ่ายเงินปันผลของผู้บริหารอาจจะกระทบต่อความเชื่อมั่น และความน่าเชื่อถือของบริษัทอันจะส่งผลต่อภาพลักษณ์ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และงานวิจัยนี้เสนอว่า นักลงทุนระยะยาวควรให้ความสำคัญกับ อัตราส่วนราคาต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) และมูลค่าทางบัญชีต่อหุ้นเพราะเป็นปัจจัยที่สะท้อนการจ่ายเงินปันผลของบริษัท (BVPS) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปในอนาคตอาจทำการศึกษาและเพิ่มตัวแปรอิสระที่เพิ่มการพยากรณ์ของแบบจำลองให้แม่นยำยิ่งขึ้น โดยนอกจาก

ตัวแปรที่ทำการศึกษาครั้งนี้แล้ว การจ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนในปีที่ผ่านมา น่าจะเป็นตัวแปรที่กำหนด การจ่าย/ไม่จ่ายอัตราเงินปันผลตอบแทนในปีปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กิตติศักดิ์ เคลือบหิรัญ. (2559). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อปริมาณหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ของธนาคารพาณิชย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. ใน สารนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเงิน. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

ชลิต ทองดี และภูมิฐาน รังคกูลนุวัฒน์. (2562). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเสี่ยง สภาพคล่องและผลตอบแทน ของหลักทรัพย์ที่อยู่ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. ใน การประชุมนำเสนอผลงานวิจัยบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 14 ปีการศึกษา 2562. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

โชติรัตน์ พัวอุดมเจริญ. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินและอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในหุ้นสามัญของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย: กลุ่มอุตสาหกรรมค้าปลีก. ในการประชุมนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 11 ปีการศึกษา 2561. มหาวิทยาลัยรังสิต.

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2566ก). ข้อมูลรายชื่อบริษัท/หลักทรัพย์. เรียกใช้เมื่อ 25 พฤษภาคม 2566 จาก https://www.set.or.th/th/market/get-quote/stock/

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2566ข). ข้อมูลหลักทรัพย์. เรียกใช้เมื่อ 20 กรกฎาคม 2566 จาก https://www.setsmart.com/ssm/stockScreening;market=all;securityType=S;industrySector=

ทิฆัมพร รักธรรม และเสาวนีย์ สิชฌวัฒน์. (2549). ความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนการถือครองหุ้นของคณะกรรมการกับผลการดำเนินงานของบริษัท. วารสารวิชาชีพบัญชี, 2(5), 4-11.

ธกานต์ ชาติวงค์. (2560). ทฤษฎีที่ใช้อธิบายงานวิจัยทางบัญชี:จากอดีตถึงอนาคต. วารสารวิชาการบริหารธุรกิจสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ในพระราชปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตน์ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 6(2), 203-212.

ธีรพงษ์ กรรณิกา. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับราคาหุ้นและอัตราเงินปันผลตอบแทนของกลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรและอุตสาหกรรมอาหารที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. ใน สารนิพนธ์บัญชีมหาบัณฑิต สาขาวิชาบัญชี. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

นารีรัตน์ อัศวธนาลาภ. (2558). สัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารกับการจ่ายเงินปันผล. ใน สารนิพนธ์บัญชีมหาบัณฑิต สาขาวิชาบัญชี. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปาลิตา นิ่มมณี. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตราการจ่ายเงินปันผลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย: กรณีศึกษาบริษัทในกลุ่มอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่มของประเทศไทย. ใน สารนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเงิน. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

พีรณัฏฐ์ ยาทิพย์. (2555). ปัจจัยการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์เพื่อการลงทุนตามระดับความเสี่ยงของธนาคารพิณิชย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. นนทบุรี: วิทยาลัยราชพฤกษ์.

มนตรี พิริยะกุล. (2556). Panel data analysis. วารสารรามคำแหง สาขาวิทยาศาสาตร์และเทคโนโลยี, 30(2), 41-54.

วทันยา ผ่องประเสริฐ และภูมิฐาน รังคกูลนุวัฒน์. (2562). ผลกระทบของการจ่ายเงินปันผลที่มีต่อราคาหลักทรัพย์ในบริษัทจดทะเบียน. วารสารบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 3(3), 47-67.

วิวัฒน์วงศ์ บุญหนุน. (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตราเงินปันผลตอบแทนของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย: กลุ่มอุตสาหกรรมธุรกิจการเงิน. วารสารบริหารธุรกิจศรีนครินทรวิโรฒ, 13(1), 104-118.

วีระยุทธ์ โพธิ์ช้อย. (2558). ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับมูลค่าหุ้นและอัตราเงินปันผลตอบแทนของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ, มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

สมเกียรติ์ ไพโรจน์. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับมูลค่าหุ้นและอัตราเงินปันผลตอบแทนของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. สารนิพนธ์บัญชีมหาบัณฑิต สาขาวิชาบัญชี, มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

สวัสดิ์ชัย ศรีพนมธนากร. (2548). โมเดลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก. เรียกใช้เมื่อ 30 กรกฎาคม 2566 จาก http://www.saruthipong.com/port/document/299-705/299-705-7.pdf

สาริยา นวลถวิล. (2562). อัตราส่วนทางการเงินที่ส่งผลต่อการจ่ายเงินปันผลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. ใน สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

Afza, T., & Mirza, H. (2010). Ownership Structure and Cash Flows as Determinants of Corporate Dividend Policy in Pakistan. International Business Research, 3(3), 210-221.

Brigham, E. & Houston, J. (2007). Fundamentals of Financial Management. Thomson Southwestern: Cincinnati.

Coase, R. H. (1937). The Nature of the Firm. Economica, 4(16), 386-405.

Denis, J. L., et al. . (2001). The Dynamics of Collective Leadership and Strategic Change in Pluralistic Organizations. Academy of Management Journal, 4(4), 809-837.

Diane K. Schooley & L. Dwayne Barney Jr., . (1994). Using Dividend Policy And Managerial Ownership To Reduce Agency Costs. Journal of Financial Research, Southern Finance Association; Southwestern Finance Association, 17(3), 363-373.

Gillan, S. (2006). Recent Developments in Corporate Governance: An Overview. Journal of Corporate Finance, 1(2),381-402.

Hair, J. F., et al. (2010). Multivariate Data Analysis (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Hu, A. & Kumar, P. (2004). Managerial Entrenchment and Payout Policy. The Journal of Financial and Quantitative Analysis, 39(4), 759-790.

James G, et al. (2017). An Introduction to Statistical Learning: With Applications in R (7th Ed.). New York: Springer.

Spence, M. (1973). Job Market Signaling. Quarterly Journal of Economics, 8(7), 355-374.

Williamson, O.E. (1975). The Economics of Organization: The Transaction Cost Approach. American Journal of Sociology, 87(3), 548-577.

บทความวิจัย

การพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล*

DEVELOPMENT OF ACTIVITY MODELS TO ENCOURAGE THE HUMAN CAPITAL VALUE OF LIFE INSURANCE AGENTS IN THE DIGITAL ERA

เพ็ญพิชา สร้างการนอก*, ภัทรธิรา ผลงาม
Penpicha Sangkannok*, Phatthira Phon-ngam
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, กรุงเทพมหานคร, ประเทศไทย
Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: new-ps@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา และความต้องการพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล 2) เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมฯ 3) เพื่อนำรูปแบบกิจกรรมฯ ไปสู่การปฏิบัติ และ 4) เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบกิจกรรมฯ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประชากร คือ ตัวแทนประกันชีวิตที่สังกัดบริษัทประกันชีวิตที่มีส่วนแบ่งการตลาดปี 2564 สูงสุด 5 อันดับ จำนวน 162,870 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายตามสัดส่วนแต่ละบริษัทได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน และกลุ่มเป้าหมายจำนวน 30 คน เชิงปริมาณการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน และเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกสนทนากลุ่ม ระดมความคิดเห็น ใช้รูปแบบกิจกรรมฯ และประเมินผล วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า 1) สภาพการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล 1.1) ภาพรวมมีการจัดกิจกรรมในระดับปานกลาง 1.2) ปัญหาที่พบ ได้แก่ ตัวแทนประกันชีวิตไม่เห็นความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรม ขาดงบประมาณสนับสนุนการเชิญวิทยากร กิจกรรมไม่สอดคล้องกับความต้องการ ไม่มีการจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ 1.3) ตัวแทนประกันชีวิตต้องการกิจกรรมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการสร้างคุณค่าเพิ่ม ด้านการสร้างคุณค่าความหลากหลาย และด้านการสร้างคุณค่าความคิดสร้างสรรค์ 2) หลังการพัฒนาและวิพากษ์ได้กิจกรรมทั้งหมด 10 กิจกรรม 3) ระยะเวลาใช้รูปแบบกิจกรรมฯ 4 เดือน ตั้งแต่มีนาคม - มิถุนายน 2566 และ 4) การประเมินผลผู้ที่เกี่ยวข้องพึงพอใจมาก ยอดขายและจำนวนกรมธรรม์เพิ่มสูงขึ้น

คำสำคัญ: รูปแบบ, กิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์, ตัวแทนประกันชีวิต, ยุคดิจิทัล

Abstract

The purpose of this study is 1) to study the present situation, problems and development need of activity models to encourage the human capital value of life insurance agents in the digital era 2) to development of activity models 3) to use activity models and 4) to evaluate the use of activity models. This research is a mixed method of both quantitative and qualitative research. The population is life insurance agents belonging to the top 5 life insurance companies with the highest market share in 2021, numbering 162,870 people. Simple sampling was done

* Received 26 August 2023; Revised 22 September 2023; Accepted 26 September 2023

according to the proportion of each company, resulting in a sample size of 400 people and a target group of 30 people. For quantitative research, data were collected using a questionnaire. Data were analyzed using basic statistics. For qualitative research, data were collected using in-depth interviews, group discussions, brainstorming, model test and evaluated. Data were analyzed using content analysis and descriptive analysis. The results of this research found that 1) situation of activity models to encourage the human capital value of life insurance agents in the digital era 1.1) Overall, there are moderate activities. 1.2) Problems encountered include life insurance agents not seeing the importance of participating in activities. Lack of budget to support inviting speakers Activities are not consistent with needs. There is no systematic organization of activities. 1.3) Life insurance agents require the following activities: 3 aspects: Value-added Value diversity and Value creation. 2) After developing activity forms and criticisms, all activities 10 activities. 3) It took 4 months to use the activity models from March to June 2023 4) The evaluation is very satisfied with the relevant personnel, and the sales volume and life insurance policy have increased.

Keywords: Type, Activity to encourage the human capital value, Life Insurance Agent, Digital Era

บทนำ

เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ยุคดิจิทัล 4.0 ที่เป็นยุคที่มีความก้าวหน้าอย่างครบถ้วน และมีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น เพื่อลดบทบาทของมนุษย์ โดยเทคโนโลยีสามารถทำให้อุปกรณ์ต่าง ๆ สื่อสารระหว่างกันและทำงานได้อย่างอัตโนมัติ (ราชวุธ ปัญญาวชิโร, 2561) ส่งผลให้ทุกอย่างถูกขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้ธุรกิจต่าง ๆ ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อรองรับพฤติกรรม ความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป และเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการประกอบธุรกิจมากขึ้น ดิจิทัลจึงถือเป็นเทคโนโลยีอย่างหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิตของมนุษย์และเป็นเครื่องมือในการสร้างโอกาส สร้างอาชีพ สร้างรายได้ กระตุ้นให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2565)

สำหรับธุรกิจประกันชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับคนในสังคมเป็นอย่างมากได้มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานมากขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและการเติบโตของธุรกิจในยุคดิจิทัลเช่นเดียวกับธุรกิจต่าง ๆ (พชร อารยะการกุล, 2563) เนื่องจากธุรกิจประกันชีวิตเป็นหนึ่งในสถาบันการเงินที่มีบทบาทต่อสังคม ทั้งในด้านการออมเงิน การบริหารความเสี่ยง การแบ่งเบาภาระของสังคมและลดภาระค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการสงเคราะห์จากภาครัฐ ทำให้สังคมมีหลักประกันความปลอดภัยเมื่อเกิดอุบัติภัยและความเสียหายจากการเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตเกิดขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ.), 2556) ทั้งนี้องค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างมากและเป็นหนึ่งในแรงขับเคลื่อนธุรกิจประกันชีวิตที่สำคัญ คือทรัพยากรมนุษย์ที่เรียกว่า ตัวแทนประกันชีวิต ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างลูกค้าและบริษัทประกัน โดยตัวแทนประกันชีวิตมีหน้าที่ให้ข้อมูลด้านผลิตภัณฑ์ประกันชีวิตและความรู้ คำแนะนำที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการเงินและการดำเนินชีวิตแก่ลูกค้า ทำให้ตัวแทนประกันชีวิตต้องเรียนรู้ ฝึกฝน เพิ่มเติมทักษะความรู้ให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา พร้อมทั้งให้บริการตามหน้าที่ภายใต้กฎระเบียบและจริยธรรมที่ดีของตัวแทนประกันชีวิต ซึ่งการปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัลของธุรกิจประกันชีวิต ส่งผลให้ตัวแทนประกันชีวิตจำเป็นต้องเรียนรู้การใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ เพื่อนำมาใช้ในการให้บริการและนำเสนอข้อมูลให้กับลูกค้า รวมถึงทักษะอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับยุคสมัย

สำหรับปัญหาของตัวแทนประกันชีวิตที่พบในธุรกิจประกันชีวิต สามารถแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาด้านทักษะความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพโดยตรง ส่งผลให้ลูกค้าได้รับผลประโยชน์ไม่ตรงตามต้องการ หรือสูญเสียผลประโยชน์ตามที่ควรจะได้รับ (สุทธิพล ทวีชัยการ, 2561) รวมถึงตัวแทนประกันชีวิตที่ขาดทักษะความรู้เพิ่มเติมที่เท่าทันกับยุคสมัย ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าบางกลุ่มหรือขาดความคล่องตัวในการทำงาน ปัญหาด้านสังคมในการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดี จากการขาดทักษะในการปรับตัวให้สามารถเข้าร่วมสังคมกับผู้อื่นและผู้ร่วมอาชีพได้ ปัญหาด้านการแสดงออก บุคลิกภาพ ทัศนคติ ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงาน เป็นต้น (กนกกาญจน์ สุประดิษฐ์, 2557)

จากปัญหาที่กล่าวมา จึงเห็นถึงความจำเป็นของการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล โดยบูรณาการวิธีการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนประกอบด้วย ตัวแทนประกันชีวิตในทุกระดับชั้น เจ้าหน้าที่ระดับบริหารบริษัทประกันชีวิต และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งที่ผ่านมายังไม่มีรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัลอย่างเป็นรูปธรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลจากการพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตนั้น จะทำให้ตัวแทนประกันชีวิตมีทักษะความสามารถ ในการประกอบวิชาชีพการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีความคงอยู่ในวิชาชีพตัวแทนประกันชีวิตที่ยาวนานขึ้น และเพื่อส่งเสริมธุรกิจประกันชีวิตให้มีความมั่นคง และเป็นสถาบันการเงินที่สำคัญในการสนับสนุนทางเศรษฐกิจของประเทศได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล
2. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล
3. เพื่อนำรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัลไปสู่การปฏิบัติ
4. เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการระดมความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วม วิธีการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร คือ ตัวแทนประกันชีวิตสังกัดบริษัทประกันชีวิตที่มีส่วนแบ่งการตลาดสูงสุด 5 อันดับ ปี2564 ดังนี้ 1) บริษัท เอไอเอ ประกันชีวิต จำกัด 2) บริษัท เอฟดับบลิวดีประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) 3) บริษัท เมืองไทยประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) 4) บริษัท ไทยประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) 5) บริษัท กรุงไทยแอ็กซ่าประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) จำนวนรวมทั้งสิ้น 162,870 คน (สมาคมประกันชีวิตไทย, 2565)

กลุ่มตัวอย่าง ใช้การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากสูตรยามาเน่ (Yamane, T. , 1973) ค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ .05 โดยคำนวณจากจำนวนตัวแทนประกันชีวิตทั้ง 5 บริษัท ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้สัมภาษณ์เจาะลึก คือ ตัวแทนประกันชีวิตที่สังกัดบริษัทประกันชีวิตที่มีส่วนแบ่งการตลาดสูงสุด 5 อันดับ โดยคัดเลือกแบบเจาะจง ใช้เกณฑ์ประสบการณ์การทำงานตั้งแต่ 5 ปี ขึ้นไป บริษัทละ 4 คน รวมเป็นจำนวน 20 คน

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้สนทนากลุ่ม คือ ตัวแทนประกันชีวิตที่สังกัดบริษัทประกันชีวิตที่มีส่วนแบ่งการตลาดสูงสุด 5 อันดับ โดยคัดเลือกแบบเจาะจง ใช้เกณฑ์ประสบการณ์การทำงานตั้งแต่ 5 ปี โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มในระดับตัวแทนประกันชีวิตและระดับหัวหน้าตัวแทนประกันชีวิต กลุ่มละ 10 คน รวมเป็นจำนวน 20 คน

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการประชุมระดมความคิดเห็น คือ ตัวแทนประกันชีวิตที่สังกัดบริษัทประกันชีวิตที่มีส่วนแบ่งการตลาดสูงสุด 5 อันดับ รวมทั้งภาคีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตัวแทนจากสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ.) ตัวแทนจากสมาคมประกันชีวิต นักวิชาการด้านการประกัน ตัวแทนประกันชีวิตและหัวหน้าตัวแทนประกันชีวิต รวมเป็นจำนวน 30 คน

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล เป็นตัวแทนประกันชีวิตที่สังกัด บริษัท เอฟดับบลิวดีประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) ที่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ จำนวน 30 คน (Burns, N., & Grove, S.K. , 2005)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม เพื่อสอบถามเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล ลักษณะเครื่องมือเป็นคำถามปลายปิดให้เลือกตอบ มีทั้งหมด 3 ส่วน คือ ข้อมูลส่วนบุคคล สภาพปัจจุบัน และปัญหาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล

เชิงคุณภาพ ใช้ประเด็นสัมภาษณ์ ซึ่งผ่านการตรวจสอบเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ในด้านที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ ประเด็นสัมภาษณ์เจาะลึก ประเด็นการสนทนากลุ่ม และประเด็นประชุมระดมความคิดเห็น

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้นำเค้าโครงวิทยานิพนธ์เสนอต่อคณะกรรมการจริยธรรมของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย นอร์ทกรุงเทพ รหัสโครงการ LA 1/2565 ได้พิทักษ์สิทธิ์กลุ่มเป้าหมายในการตอบรับหรือปฏิเสธในการเข้าร่วม การวิจัยโดยให้กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ตัดสินใจในการเข้าร่วมการวิจัยด้วยตนเอง กลุ่มเป้าหมายสามารถออกจาก การวิจัยได้ตลอดเวลาระหว่างการเข้าร่วมการวิจัย ข้อมูลทุกอย่างที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น เมื่อกลุ่มเป้าหมายยินดีเข้าร่วมการวิจัย ผู้วิจัยให้กลุ่มเป้าหมายลงนามในเอกสาร ใบยินยอม

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถาม จำนวน 38 ข้อ โดยศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย รวมถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการสร้างคุณค่าของทุนมนุษย์ เพื่อนำไปสร้างข้อคำถามให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ แล้วนำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาความเข้าใจและการใช้ภาษาเพื่อความถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น ถัดมานำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบข้อบกพร่องในด้านภาษาและความถูกต้องของเนื้อหา (Content validity) และนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขสร้างเสร็จแล้วไปทดลอง (Try Out) กับตัวแทนประกันชีวิตที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามเป็นรายข้อโดยวิธีการหาค่าสหสัมพันธ์ (Correlation) ระหว่างคะแนนรายข้อและคะแนนรวมทั้งฉบับ (Item - total - Correlation) ผลการวิเคราะห์ได้ค่าอำนาจจำแนกรายข้อระหว่าง 0.24 - 0.57 และได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับโดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่า (Alpha coefficient) ที่ 0.89

เชิงคุณภาพ นำประเด็นสัมภาษณ์เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องของ แบบคำถามด้านภาษาและเนื้อหา แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเพื่อ ให้ครอบคลุมเรื่องที่ต้องการศึกษา และนำประเด็นสัมภาษณ์ไปทดลอง (Try Out) กับตัวแทนประกันชีวิตที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง โดยการให้ตัวแทนประกันชีวิตอ่านเพื่อตรวจสอบความเข้าใจในข้อคำถาม ถ้าพบว่าไม่เข้าใจคำถาม ให้ปรับปรุงแก้ไขใหม่จนเข้าใจ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูล 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดกิจกรรมฯ โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เจาะลึกและสนทนากลุ่ม

2. สร้างรูปแบบกิจกรรมฯ โดยการจัดประชุมระดมความคิดเห็น

3. นำรูปแบบกิจกรรมฯ ไปสู่การปฏิบัติ เป็นการลงมือปฏิบัติจริง โดยใช้ Action learning และใช้เวลาในการปฏิบัติ 4 เดือน (มีนาคม - มิถุนายน 2566) โดยความร่วมมือของบริษัท เอฟดับบลิวดีประกันชีวิต จำกัด (มหาชน)

4. ขั้นประเมินผลการใช้รูปแบบกิจกรรมฯ โดยการประเมิน Outputs และ Outcomes

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยการลงรหัสและบันทึกข้อมูลในโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติพื้นฐานซึ่งประกอบด้วย ร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทำการวิเคราะห์ระดับสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดกิจกรรม โดยการรวมคะแนนทุกข้อในแต่ละด้าน แล้วหาค่าเฉลี่ยเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลผลของจอห์น (John w. Best, 1995) เป็นคะแนนระดับปฏิบัติ/ปัญหารายข้อโดยการหาค่าเฉลี่ยในข้อนั้น ๆ แล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลผลของจอห์น ดับเบิลยู เบส ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายถึง มีระดับปฏิบัติ / ปัญหา มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.49 หมายถึง มีระดับปฏิบัติ / ปัญหา มาก
ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49 หมายถึง มีระดับปฏิบัติ / ปัญหา ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49 หมายถึง มีระดับปฏิบัติ / ปัญหา น้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49 หมายถึง มีระดับปฏิบัติ / ปัญหา น้อยที่สุด

2. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ในเบื้องต้นพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูล ในแต่ละครั้งที่ทำการเก็บข้อมูลจะบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดแล้วนำมาจัดหมวดหมู่ แยกประเภทและวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดหรือทฤษฎีเพื่อหาข้อสรุปแล้วนำเสนอรายงานผลการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล โดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน คือ การสร้างคุณค่าเพิ่ม การสร้างคุณค่าความหลากหลาย และการสร้างคุณค่าความคิดสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพการจัดกิจกรรมทั้ง 3 ด้าน n= 400

สภาพการจัดกิจกรรม	$\bar{x}$	SD	ระดับการจัดกิจกรรม
1. กิจกรรมด้านการสร้างคุณค่าเพิ่ม	3.55	0.94	มาก
2. กิจกรรมด้านการสร้างคุณค่าความหลากหลาย	2.49	1.05	น้อย
3. กิจกรรมด้านการสร้างคุณค่าความคิดสร้างสรรค์	2.92	1.02	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	**2.99**	**1.00**	**ปานกลาง**

สำหรับปัญหาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล พบว่า โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านเครื่องมืออุปกรณ์และด้านการบริหารจัดการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัญหาในการจัดกิจกรรมทั้ง 4 ด้าน n = 400

ปัญหาในการจัดกิจกรรม	$\bar{x}$	SD	ระดับปัญหา
1. ด้านบุคลากร	3.52	0.88	มาก
2. ด้านงบประมาณ	3.52	0.83	มาก
3. ด้านเครื่องมืออุปกรณ์	3.42	0.86	ปานกลาง
4. ด้านการบริหารจัดการ	3.54	0.88	มาก
คะแนนเฉลี่ย	**3.50**	**0.86**	**มาก**

สำหรับความต้องการในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิต ในยุคดิจิทัลนั้น พบว่าตัวแทนประกันชีวิตต้องการกิจกรรมด้านการสร้างคุณค่าเพิ่ม เกี่ยวกับการใช้เครือข่ายออนไลน์ การส่งเสริมทักษะด้านการพูด ทักษะความรู้การเป็นที่ปรึกษาการเงิน การใช้โปรแกรมการเงินต่าง ๆ รวมถึงการสร้าง Personal Branding สำหรับกิจกรรมด้านการสร้างคุณค่าความหลากหลาย เกี่ยวกับกิจกรรมด้านโหราศาสตร์ ศาสตร์ตัวเลข การส่งเสริมบุคลิกภาพ การดูแลสุขภาพ การออกแบบ การตัดต่อรูปภาพ การสร้างสรรค์สื่อ และกิจกรรมด้านการสร้างคุณค่าความคิดสร้างสรรค์ เกี่ยวกับการประกวดสื่อด้านการขายต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้ตัวแทนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถพัฒนาการขายใหม่ ๆ ได้

2. ผลการพัฒนารูปแบบกิจกรรมฯ หลังการพัฒนารูปแบบกิจกรรมและการวิพากษ์ได้กิจกรรมทั้งหมด 10 กิจกรรม แบ่งตามแต่ละรูปแบบดังนี้

2.1 รูปแบบกิจกรรมด้านการสร้างคุณค่าเพิ่ม ได้แก่ 1) กิจกรรมเสริมทักษะการพูดและการนำเสนอในยุคดิจิทัล 2) กิจกรรมเสริมทักษะความรู้การเป็นที่ปรึกษาทางการเงิน 3) กิจกรรมเข้าค่ายพัฒนา Mindset 4) กิจกรรมส่งเสริมการสร้างสรรค์สื่อดิจิทัลบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ ผ่านแพลตฟอร์ม TIKTOK

2.2 รูปแบบกิจกรรมด้านการสร้างคุณค่าความหลากหลาย ได้แก่ 1) กิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์ดิจิทัล 2) กิจกรรมเสริมสร้างบุคลิกภาพ 3) กิจกรรมเสริมความรู้ด้านศาสตร์ตัวเลข

2.3 รูปแบบกิจกรรมด้านการสร้างคุณค่าความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ 1) กิจกรรมประกวดคลิปวิดีโอสั้นสำหรับการขาย 2) กิจกรรมประกวดสโลแกนการขาย 3) กิจกรรมประกวดการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์ดิจิทัล

3. ผลการนำรูปแบบกิจกรรมฯ ไปสู่การปฏิบัติ ในตัวแทนประกันชีวิตที่สังกัด บริษัท เอฟดับบลิวดีประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) จำนวน 30 คน พบว่า ตัวแทนประกันชีวิตมีความรู้ มีทักษะด้านต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ได้แก่ ทักษะการพูดการนำเสนอในยุคดิจิทัลเพื่อให้เข้าใจถึงหลักการและวิธีในการสื่อสารที่ถูกต้อง ทักษะความรู้การเป็นที่ปรึกษาทางการเงินที่เป็นแนวในการพัฒนาในสายอาชีพ การเข้าค่ายพัฒนา Mindset เพื่อให้ตัวแทนมีทัศนคติที่ดีในการทำงาน การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างเท่าทันยุคสมัย การพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อการแสดงออกที่น่าเชื่อถือ ได้ความรู้แนวใหม่อย่างศาสตร์ตัวเลข รวมถึงทักษะการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์ที่สามารถใช้ในการสร้างสรรค์สื่อ การขายได้ และได้รับการกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์จากการเข้าร่วมประกวดต่าง ๆ

4. ผลการประเมินผลการใช้รูปแบบกิจกรรมฯ พบว่า ผู้บริหารบริษัทประกัน หัวหน้าตัวแทนประกันชีวิต ตัวแทนประกันชีวิตที่เข้าร่วมกิจกรรม พึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างมาก โดยตัวแทนประกันชีวิตที่เข้าร่วมกิจกรรมได้รับการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดี และเกิดผลลัพธ์ด้านเบี้ยประกันและจำนวนกรมธรรม์ที่ลูกค้าทำการซื้อประกันชีวิตเพิ่มขึ้น เมื่อทำการสรุปผลงานหลังการใช้รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัลพบว่า ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม - กรกฎาคม 2566 มีการเพิ่มขึ้นของ

ยอดเบี้ยประกันจำนวน 1,472,447.00, 543,904.00 และ 719,699.00 บาท ตามลำดับ และมีจำนวนกรมธรรม์เพิ่มขึ้นจำนวน 67, 56 และ 44 กรมธรรม์ ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอข้อค้นพบที่สำคัญซึ่งได้จากการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัล ประเด็นการอภิปราย 1.1) สภาพปัจจุบันในการจัดกิจกรรมฯ พบว่า บริษัทประกันให้ความสำคัญกับการเพิ่มความสามารถในการขาย กิจกรรมที่จัดขึ้นส่วนใหญ่จึงเกี่ยวข้องกับการขายโดยตรงและมีการจัดขึ้นเป็นประจำ เช่น การอบรมความรู้เรื่องผลิตภัณฑ์ การใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในการขาย สำหรับกิจกรรมเสริมทักษะความรู้ในด้านอื่น ๆ มีการจัดกิจกรรมน้อย หลายกิจกรรมไม่เคยจัดขึ้นมาก่อน ผลการศึกษาสอดคล้องกับ ธิดารัตน์ เวชประสิทธิ และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาทีมงานประกันชีวิต พบว่า องค์กรให้ความสำคัญด้านการส่งต่อความสำเร็จจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยการสร้างทักษะ ความรู้ ความสามารถ (Skill) การพัฒนาเรื่องทักษะเพื่อเพิ่มเติมความรู้ ความสามารถงานขาย เพิ่มช่องทางการขาย การติดต่อสื่อสารทั้งลูกค้าและเพื่อนร่วมทีม (ธิดารัตน์ เวชประสิทธิ์ และคณะ, 2565) 1.2) สภาพปัญหาในการจัดกิจกรรมฯ พบว่า ตัวแทนประกันชีวิตไม่เห็นความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรมฯ เป็นปัญหามากที่สุด ซึ่งเกิดจากตัวแทนประกันชีวิตที่มีผลงานต่ำ และมีข้อจำกัดด้านอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ทัศนคติในการทำงาน ผลการศึกษาสอดคล้องกับ ศิริภรณ์ พุทธรักษ์ และคณะ เรื่อง ผลสัมฤทธิ์ในการประกอบอาชีพตัวแทนประกันชีวิตในสังกัดสำนักงานตัวแทน บริษัท เอไอเอ จำกัด พบว่า ผลสัมฤทธิ์ในการประกอบอาชีพตัวแทนประกันชีวิตในสังกัดสำนักงานตัวแทน บริษัท เอไอเอ จำกัด สาขากรุงเทพมหานคร มีความแตกต่างกัน เมื่อเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และประสบการณ์ในการทำงานของตัวแทนประกันชีวิตแตกต่างกัน (ศิริภรณ์ พุทธรักษ์ และคณะ, 2563) สำหรับปัญหาที่เกิดจากกิจกรรม ไม่สามารถนำไปใช้ได้จริง กิจกรรมที่จัดอยู่มีจำนวนมาก ไม่เป็นหมวดหมู่และไม่มีระบบที่ชัดเจน เป็นปัญหาสำคัญต่อการจัดกิจกรรมด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของฐิตพัฒน์ สตางค์จันทร์ และภัทรธิรา ผลงาม เรื่องการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 พบว่า การจัดกิจกรรมต่าง ๆ การเรียนรู้ส่วนใหญ่ไม่มีการสำรวจปัญหาและความต้องการของผู้เรียน บุคลากรมีภาระงานจากหน่วยบังคับบัญชามากเกินไปทำให้การจัดกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง ไม่มีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน (ฐิตพัฒน์ สตางค์จันทร์ และภัทรธิรา ผลงาม, 2560) 1.3) ความต้องการในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมฯ พบว่า ตัวแทนประกันชีวิตต้องการกิจกรรมที่มีความหลากหลายทั้งในด้านเนื้อหาและรูปแบบการจัดกิจกรรม โดยตัวแทนประกันชีวิตส่วนใหญ่ให้ความเห็นตรงกันว่า ตัวแทนประกันชีวิตควรมีความรู้รอบด้าน สอดคล้องกับผลการศึกษาของปรียาภัทร์ สมใจ และคณะ เรื่องการพัฒนาสมรรถนะพนักงานขายโดยใช้โปรแกรมการฝึกอบรมผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์บริษัทกลุ่มอุตสาหกรรมนมพาสเจอร์ไรส์ พบว่าพนักงานขายจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพ ความคิด วิสัยทัศน์ เทคโนโลยี ไอที กระบวนการทำงาน ขั้นตอนการปฏิบัติงานที่จำเป็นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน เพื่อการแข่งขันในด้านต่าง ๆ ในยุคไร้พรมแดนที่มีเพิ่มมากขึ้น (ปรียาภัทร์ สมใจ และคณะ, 2562)

2. การพัฒนารูปแบบกิจกรรมฯ ประเด็นการอภิปราย 2.1) กิจกรรมส่งเสริมการสร้างคุณค่าเพิ่ม ได้แก่ กิจกรรมเสริมทักษะการถ่ายทอดการพูดและการนำเสนอในยุคดิจิทัล กิจกรรมเสริมทักษะความรู้การเป็นที่ปรึกษาทางการเงิน กิจกรรมเข้าค่ายพัฒนา Mindset กิจกรรมส่งเสริมการสร้างสรรค์สื่อดิจิทัลบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์ม TIKTOK เป็นการเพิ่มทักษะที่ต้องการตามความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลงในการทำงาน สอดคล้องกับผลการศึกษาของวัฒนลักษมิ์ เวชประสิทธิ์ และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะตัวแทนประกันชีวิต กรณีศึกษา สำนักงานตัวแทน บริษัท กรุงไทย-แอกซ่า ประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) สาขา

นวลจันทร์ กรุงเทพมหานคร พบว่า แนวทางการพัฒนาสมรรถนะตัวแทนประกันชีวิตเพื่อเพิ่มสมรรถนะหลักและสมรรถนะในหน้าที่ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ผลิตภัณฑ์ใหม่ การพัฒนาบุคลิกภาพ การวางแผนการเงิน ทักษะการขาย การเปิดใจ การนำเสนอ การบริการหลังการขาย และด้านทัศนคติที่เกี่ยวกับการเข้าค่ายปฏิบัติธรรม การรับฟังวิทยากรที่ประสบความสำเร็จ (วัฒนลักษมิ์ เวชประสิทธิ์ และคณะ, 2562) 2.2) กิจกรรมส่งเสริมการสร้างคุณค่าความหลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์ กิจกรรมเสริมสร้างบุคลิกภาพ กิจกรรมเสริมความรู้ด้านศาสตร์ตัวเลข เป็นการเพิ่มทักษะให้มีความหลากหลายในการทำงานมากขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนไป ผลการศึกษาสอดคล้องของ ณัฐนรี ดำรงเลาหพันธ์ และกรวรรณ กฤตวรกาญจน์ เรื่องปัจจัยด้านการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจของตัวแทนขายประกันที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อประกันชีวิตของประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การโน้มน้าวของตัวแทนขายประกันให้ประชาชนตัดสินใจซื้อประกันชีวิต ต้องใช้กลวิธีการสื่อสารที่ประกอบด้วย การแสดงให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือ ตามกระบวนการของเหตุผล ความรู้สึกและอารมณ์ร่วม ทางเลือกทั้งด้านดีและด้านเสีย และการสร้างความสุขให้แก่ผู้รับสาร (ณัฐนรี ดำรงเลาหพันธ์ และกรวรรณ กฤตวรกาญจน์, 2565) 2.3) กิจกรรมส่งเสริมการสร้างคุณค่าความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ กิจกรรมประกวดคลิปวิดีโอสั้นสำหรับการขาย กิจกรรมประกวดสโลแกนการขาย กิจกรรมประกวดการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์เป็นการเพิ่มทักษะในการขายประกันในด้านความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน ให้เกิดวิธีการใหม่ ๆ อย่างสร้างสรรค์ ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของฐิตพัฒน์ สตางค์จันทร์ และภัทรธิรา ผลงาม เรื่องการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ได้กล่าวถึงทักษะที่จำเป็นแห่งศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ได้แก่ ความริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การสื่อสารและการร่วมมือ ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี (ฐิตพัฒน์ สตางค์จันทร์ และภัทรธิรา ผลงาม, 2560)

3. การนำรูปแบบกิจกรรมฯ ไปสู่การปฏิบัติ ประเด็นการอภิปราย 3.1) กิจกรรมส่งเสริมการสร้างคุณค่าเพิ่ม ได้แก่ กิจกรรมเสริมทักษะการถ่ายทอดการพูดและการนำเสนอในยุคดิจิทัล เพื่อให้ตัวแทนประกันชีวิตพัฒนาทักษะการพูดและการนำเสนอในยุคดิจิทัลอย่างเข้าใจและมีการสื่อสารที่เป็นระบบ รู้จักองค์ประกอบและสาระสำคัญในการสื่อสาร กิจกรรมเสริมทักษะความรู้การเป็นที่ปรึกษาทางการเงิน เพื่อให้ความรู้และข้อมูลด้านการเป็นที่ปรึกษาทางการเงินสำหรับวางแผนการเงินส่วนบุคคล กิจกรรมเข้าค่ายพัฒนา Mindset เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและสร้างมุมมองที่ดีในอาชีพการทำงาน กิจกรรมส่งเสริมการสร้างสรรค์สื่อดิจิทัลบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์ม TIKTOK เพื่อให้ตัวแทนประกันชีวิตมีทักษะการสร้างสรรค์สื่อดิจิทัลบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hsieh, S. ที่ระบุว่า สมรรถนะมีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงการปฏิบัติงานและการพัฒนาคุณภาพบุคลากรโดยเฉพาะในบรรยากาศยุคโลกาภิวัตน์ที่ธุรกิจต้องการผู้ปฏิบัติที่มีความรู้ ทักษะและทัศนคติที่สามารถเผชิญหน้ากับความหลากหลายและความซับซ้อนของการดำเนินธุรกิจแนวใหม่เพื่อให้ประสบความสำเร็จ (Hsieh, S., et al , 2012) 3.2) กิจกรรมส่งเสริมการสร้างคุณค่าความหลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อให้ตัวแทนประกันชีวิตมีทักษะความรู้ในการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์ดิจิทัลและใช้เป็นส่วนหนึ่งในการสื่อสารและเข้าถึงลูกค้าได้มากยิ่งขึ้น กิจกรรมเสริมสร้างบุคลิกภาพ เพื่อให้ตัวแทนประกันชีวิตพัฒนาบุคลิกภาพให้ดีขึ้น เสริมสร้างความมั่นใจและส่งเสริมภาพลักษณ์ให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น กิจกรรมเสริมความรู้ด้านศาสตร์ตัวเลข เพื่อให้ตัวแทนประกันชีวิตได้รับความรู้ด้านศาสตร์ตัวเลข ทำให้เข้าถึงสังคมและวัฒนธรรมของลูกค้าได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Jay B. Barney ที่สรุปได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทักษะต่าง ๆ หลากหลายรูปแบบ ทำให้พนักงานมีความรู้ ซึ่งแต่ละคนมีความแตกต่างกันเนื่องจากความรู้ที่สะสมมาบวกกับทัศนคติในการใช้ชีวิตและประสบการณ์ส่วนตัวของแต่ละบุคคล ตลอดจน

รูปแบบและวิธีการทำงานที่แตกต่างกันไป ซึ่งองค์ประกอบทั้งสองจะก่อให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันที่ยั่งยืน (Barney, Jay B., 1991) 3.3) กิจกรรมส่งเสริมการสร้างคุณค่าความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ กิจกรรมประกวดคลิปวิดีโอสั้น เพื่อให้ตัวแทนประกันชีวิตได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลงาน ได้ฝึกทักษะการตัดต่อวิดีโอการสร้างสรรค์เนื้อหาภาพเคลื่อนไหว กิจกรรมประกวดสโลแกนการขายเพื่อให้ตัวแทนประกันชีวิตได้ฝึกการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ในการนำเสนอการขาย ส่งเสริมความกล้าแสดงออก มีพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์และความฉลาดทางอารมณ์ ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการทำงาน กิจกรรมประกวดการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อให้ตัวแทนประกันชีวิตได้สร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวและเป็นส่วนหนึ่งในการสร้าง Personal Branding สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุดารัตน์ ธีรธรรมธาดา กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และกระบวนการคิดโดยสนับสนุนให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดสร้างสรรค์และแสดงศักยภาพในการทำงานอย่างเต็มที่ ส่งผลกระทบในเชิงบวกต่อผลประกอบการขององค์กรนั้น ๆ (สุดารัตน์ ธีรธรรมธาดา, 2557)

4. การประเมินผลการใช้รูปแบบกิจกรรมฯ พบว่ากิจกรรมมีความเหมาะสมกับยุคดิจิทัล ทำให้ตัวแทนประกันชีวิตมีความเป็นมืออาชีพมากขึ้น กิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน และปรับมุมมองแนวคิดการทำงานของตัวแทนประกันชีวิตให้มีทัศนคติที่ดี สามารถเพิ่มผลผลิตในการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และการนำความรู้จากกิจกรรมไปปรับใช้ ส่งผลดีต่อลูกค้า ตัวแทนประกันชีวิตและบริษัท สามารถสร้างยอดขายให้เพิ่มมากขึ้นได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Huse, E. F., & Cummings, T. G. กล่าวว่า บุคลากรเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้องค์การมีการบริหารจัดการที่ดีนั้น ต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะในการทำงานเพื่อให้มีการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร เพื่อเพิ่มพูนขวัญและกำลังใจของบุคลากร ตลอดจนเป็นแรงจูงใจแก่บุคลากรในการทำงานให้สอดคล้องระหว่างความพึงพอใจในงานของบุคลากรกับประสิทธิผลขององค์การ โดยคุณภาพชีวิตการทำงานจะส่งผลต่อองค์การในการเพิ่มผลิตผลขององค์การ (Huse, E. F., & Cummings, T. G., 1985) ทั้งนี้เมื่อทำการสรุปผลงานหลังการนำรูปแบบกิจกรรมฯ ไปสู่การปฏิบัติ ตัวแทนประกันชีวิตที่เข้าร่วมกิจกรรรมมีผลงานรวม ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม - กรกฎาคม 2566 ทั้งในด้านเบี้ยประกันและจำนวนกรมธรรม์เพิ่มมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทุนมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในยุคดิจิทัลทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการสร้างคุณค่าเพิ่ม เป็นการเพิ่มทักษะต่าง ๆ ให้เพิ่มขึ้น ได้แก่ ทักษะความรู้การใช้เทคโนโลยี และเพิ่มทักษะที่ต้องการตามความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลงในการทำงาน

2. ด้านการสร้างคุณค่าความหลากหลาย เป็นการเพิ่มทักษะให้มีความหลากหลายในการทำงานมากขึ้น ซึ่งจำเป็นต่อการปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนไป

3. ด้านการสร้างคุณค่าความคิดสร้างสรรค์ เป็นการเพิ่มทักษะในการขายประกันในด้านความคิดสร้างสรรค์ ในการทำงานที่มีวิธีการใหม่ ๆ อย่างสร้างสรรค์

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ พบว่ากิจกรรมที่บริษัทจัดเป็นส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการขายโดยตรง ส่วนกิจกรรมเสริมความรู้ในเรื่องอื่น ๆ มีการจัดกิจกรรมน้อย หลายกิจกรรมไม่เคยถูกจัดมาก่อน ส่วนปัญหาที่พบ คือ ตัวแทนประกันชีวิตไม่เห็นความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรม ขาดงบประมาณสนับสนุนในการเชิญวิทยากรจากภายนอก กิจกรรมไม่สอดคล้องกับความต้องการของตัวแทนประกันชีวิต และไม่มีการจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ โดยตัวแทนประกันชีวิตต้องการกิจกรรมใหม่ ๆ ที่สร้างองค์ความรู้ที่หลากหลายและได้ความสนุกแตกต่างจากกิจกรรมรูปแบบเดิม ๆ ทั้งนี้หลังการพัฒนารูปแบบกิจกรรมและการวิพากษ์ได้

กิจกรรม 3 รูปแบบ รวมทั้งหมด 10 กิจกรรม ดังนี้ 1) รูปแบบกิจกรรมด้านการสร้างคุณค่าเพิ่ม ได้แก่ กิจกรรมเสริมทักษะการพูดและการนำเสนอในยุคดิจิทัล กิจกรรมเสริมทักษะความรู้การเป็นที่ปรึกษาทางการเงิน กิจกรรมเข้าค่ายพัฒนา Mindset กิจกรรมส่งเสริมการสร้างสรรค์สื่อดิจิทัลบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ ผ่านแพลตฟอร์ม TIKTOK 2) รูปแบบกิจกรรมด้านการสร้างคุณค่าความหลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์ดิจิทัล กิจกรรมเสริมสร้างบุคลิกภาพ กิจกรรมเสริมความรู้ด้านศาสตร์ตัวเลข 3) รูปแบบกิจกรรมด้านการสร้างคุณค่าความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ กิจกรรมประกวดคลิปวิดีโอสั้นสำหรับการขาย กิจกรรมประกวดสโลแกนการขาย กิจกรรมประกวดการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์ดิจิทัล โดยกิจกรรมทั้งหมดใช้ระยะเวลาดำเนินกิจกรรม 4 เดือน ตั้งแต่มีนาคม - มิถุนายน 2566 ซึ่งผลการประเมินของผู้ที่เกี่ยวข้องพึงพอใจมาก ยอดขายและจำนวนกรมธรรม์เพิ่มสูงขึ้น สำหรับการวิจัยต่อไปควรศึกษาถึงเรื่องคุณวุฒิวิชาชีพของอาชีพตัวแทนประกันชีวิตและการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อให้สอดคล้องกับการรองรับลูกค้าต่างชาติที่มาจากการเปิดตลาดเสรี โดยนำมาผสมผสานกับรูปแบบกิจกรรมที่ได้จากงานวิจัยนี้ เพื่อนำไปใช้ในการต่อยอด สร้างแผนการพัฒนาอาชีพตัวแทนประกันชีวิตให้มีความชัดเจน เพื่อใช้เป็นกฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กนกกาญจน์ สุประดิษฐ์. (2557). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของตัวแทนประกันชีวิตของบริษัท กรุงไทย-แอกซ่า ประกันชีวิต (มหาชน). ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ฐิตพัฒน์ สตางค์จันทร์ และภัทรธิรา ผลงาม. (2560). การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 11(1), 343-365.

ณัฐนรี ดำรงเลาหพันธ์ และกรวรรณ กฤตวรกาญจน์. (2565). ปัจจัยด้านการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจของตัวแทนขายประกันที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อประกันชีวิตของประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่. วารสารการสื่อสารมวลชน คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 10(2), 151-171.

ธิดารัตน์ เวชประสิทธิ์ และคณะ. (2565). แนวทางการพัฒนาทีมงานประกันชีวิต : กรณีศึกษาบริษัท XXX. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 11(3), 18-26.

ปรียาภัทร์ สมใจ และคณะ. (2562). การพัฒนาสมรรถนะพนักงานขายโดยใช้โปรแกรมการฝึกอบรมผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์บริษัทกลุ่มอุตสาหกรรมนมพาสเจอร์ไรส์. วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์, 9(1), 88-102.

พชร อารยะการกุล. (2563). Bluebik แนะธุรกิจประกันเร่งสร้างสรรค์นวัตกรรมในยุคดิจิทัลและสร้างระบบนิเวศทางธุรกิจ. เรียกใช้เมื่อ 25 สิงหาคม 2565 จาก https://www.mitihoon.com/2020/08/03/190604.

ราชวุธ ปัญญาวชิโร. (2561). การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ตามหลักสัปปุริสธรรม 7 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วัฒนลักษมิ์ เวชประสิทธิ์ และคณะ. (2562). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะตัวแทนประกันชีวิต กรณีศึกษาสำนักงานตัวแทน บริษัท กรุงไทย-แอกซ่า ประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) สาขานวลจันทร์ กรุงเทพมหานคร. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ, 5(2), 92-106.

ศิริภรณ์ พุทธรักษ์ และคณะ. (2563). ผลสัมฤทธิ์ในการประกอบอาชีพตัวแทนประกันชีวิตในสังกัดสานักงานตัวแทน บริษัท เอไอเอ จำกัด. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สถาบันรัชต์ภาคย์, 3(2), 221-234.

สมาคมประกันชีวิตไทย. (2565). รายงานสถิติธุรกิจประกันชีวิต. เรียกใช้เมื่อ 6 กรกฎาคม 2565 จาก https://www.tlaa.org.

สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ.). (2556). บริษัทประกันชีวิต. เรียกใช้เมื่อ 4 สิงหาคม 2565 จาก https://www.oic.or.th/th/consumer.

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2565). แผนแม่บทการส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล ระยะที่ 2 ปี 2566-2570. เรียกใช้เมื่อ 16 สิงหาคม 2565 จาก https://www.depa.or.th/th/master-plan-digital-economy/master-plan-for-digital-economy-66-67.

สุดารัตน์ ธีรธรรมธาดา. (2557). ปัจจัยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ พฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ และความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานบริษัทเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์ธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

สุทธิพล ทวีชัยการ. (2561). คปภ. เน้นพัฒนาคนกลางประกันภัยในเชิงคุณภาพ ติวเข้มผ่าน “โครงการเพิ่มศักยภาพวิทยากรหลักสูตรตัวแทน/นายหน้าประกันภัย”. เรียกใช้เมื่อ 12 ตุลาคม 2565 จาก https://gnews.apps.go.th.

Barney, Jay B. (1991). Firm resources & sustained competitive advantage. Journal of Management, 17(1), 99-120.

Burns, N., & Grove, S.K. . (2005). The Practice of Nursing Research: Conduct, Critique and Utilization. (5th Edition). Missouri: Elsevier Saunders.

Hsieh, S., et al . (2012). Analysis on literature review of comlietency. Exhibition literature and analysis. International Business Dand Economic, 2(2012), 25-50.

Huse, E. F., & Cummings, T. G. (1985). Organization Development and Change. New York: West Publishing Company.

John w. Best. (1995). Research in Education. Prentice-Hall: New Dalhi.

Yamane, T. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. (3rd Ed). New York: Harper and Row Publications.

บทความวิจัย

ไบโอเรซิ่น: วัสดุทางเลือกจากยางไม้ เพื่อสร้างสรรค์การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติแบบร่วมสมัย*

BIORESIN: AN ALTERNATIVE MATERIAL TO RESIN FOR CONTEMPORARY NATURAL FABRIC DYEING

ดวงใจ อุชชิน*, ขจรศักดิ์ นาคปาน
Duangjai Utchin, Khajornsak Nakpan
คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: sippajoy@gmail.com.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มุ่งเน้นประยุกต์ยางไม้ด้วยการสร้างวัสดุทางเลือกที่เรียกว่า ไบโอเรซิ่น (Bioresin) เพื่อนำมาใช้ร่วมกับกระบวนการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ ด้วยการทดลองสร้างไบโอเรซิ่นให้สามารถเคลือบกากกาแฟได้ เพื่อนำมาใช้ร่วมกับกระบวนการย้อมผ้า มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) ศึกษายางไม้เพื่อออกแบบกระบวนการสร้างไบโอเรซิ่นให้สามารถเคลือบกากกาแฟ ด้วยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านยางไม้และด้านเม็ดสีธรรมชาติ และ 2) ออกแบบกระบวนการย้อมผ้าด้วยกากกาแฟที่เหลือจากการบริโภคด้วยการนำไบโอเรซิ่นมาประยุกต์ใช้กับแอลกอฮอล์ (Alcohol) ผลการวิจัยพบว่า 1) ยางไม้ (Resin) จากต้นยางนาสามารถสร้างไบโอเรซิ่นได้ด้วยการประยุกต์ใช้ร่วมกับยางไม้คารายากัม (Karaya Gum) เป็นอิมัลชัน (Emulsion) และกลีเซอรีน (Glycerin) เป็นตัวทำละลาย และ 2) ไบโอเรซิ่นสูตรที่13.5 มีอัตราส่วน ได้แก่ ยางไม้ 28 กรัม/กลีเซอรีน 46 กรัม/คารายากัม 26 กรัม เป็นสูตรที่เหมาะสมในการนำมาเคลือบกากกาแฟ (มีค่า pH อยู่ในช่วง 4.50 - 5.00 ซึ่งอยู่ในค่าที่ไม่เป็นกรดมากเกินไป) และนำมาประยุกต์ใช้กับกระบวนการย้อมผ้าฝ้ายมัสลินกับกากกาแฟด้วยการใช้แอลกอฮอล์แทนน้ำ ในสูตรย้อมผ้าที่ 7 โดยมีอัตราส่วน ได้แก่ ไบโอเรซิ่น 4 กรัม/กากกาแฟ 6 กรัม นอกจากนี้ พบว่า กระบวนการย้อมผ้าด้วยแอลกอฮอล์เมื่อสิ้นสุดกระบวนการย้อมผ้าแล้ว ยังสามารถนำวัตถุดิบกลับมาใช้ย้อมผ้าได้ใหม่โดยไม่ต้องทิ้งวัตถุดิบ เพื่อสอดรับการสร้างสรรค์ที่ตระหนักถึงคุณค่าของการนำวัตถุดิบกลับมาใช้ใหม่ อันก่อเกิดการต่อยอดกระบวนการย้อมผ้าที่ประยุกต์แบบร่วมสมัย ซึ่งได้จากการประยุกต์ภูมิปัญญาในแบบพึ่งพาตนเอง

คำสำคัญ: ยางไม้, ไบโอเรซิ่น, สีธรรมชาติ, การย้อมผ้า, ร่วมสมัย

Abstract

This research article focuses on the use of resin by creating alternative material called “bioresin” to apply in natural fabric dyeing process. The bioresin that is able to coat coffee grounds is created to apply in fabric dyeing process. The purposes of this research are as follows: 1) To study resin in order to design the process of making bioresin that can coat coffee grounds by studying related documents and interview experts in resin and natural pigment. And

* Received 8 August 2023; Revised 21 September 2023; Accepted 24 September 2023

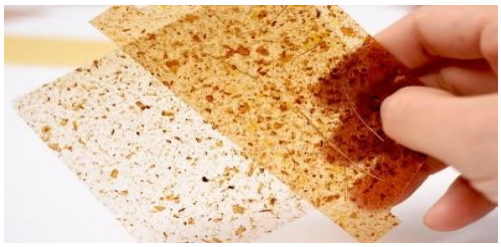
2) To design the process of fabric dyeing using waste coffee grounds by applying bioresin with alcohol. The result found that: 1) Resin from yang na can be used to create bioresin by using Karaya gum as emulsion and glycerin as solvent. 2) The bioresin formula 13.5 with the ratio of resin: 28 g/glycerin: 46 g/gum karaya: 26 g is the formula that is suitable for coating coffee grounds (the pH values are between 4.50 - 5.00, which is not too acidic) and it is applied in the process of dyeing muslin fibers with coffee grounds by using alcohol instead of water as in the fabric dyeing formula 7 with the ratio of bioresin: 4 g/coffee: 6 g. In addition, it is found in the process of dyeing with alcohol that after the dyeing process has been done, the raw material can be kept to reuse in fabric dyeing again. This complies with the creation that recognizes the value of reusing raw material which brings about the development of contemporary fabric dyeing process rooted from the wisdom of sustainability.

Keywords: Resin, Bioresin, Natural Color, Alcohol Staining, Contemporary

บทนำ

สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มที่จะถดถอยและเกิดความแปรปรวนจากการเสื่อมถอยของธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรที่มีจำนวนจำกัด ในปัจจุบันจะมีแนวทางในการตระหนักถึงสิ่งแวดล้อม มีการคิดค้นและออกแบบกระบวนการที่คำนึงถึงระดับต้นน้ำด้วยการศึกษาวัสดุตั้งต้น ออกแบบกระบวนการไปจนถึงระดับปลายทางที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืนต่อไป การสร้างสรรค์งานของมนุษย์ส่วนใหญ่จะใช้เพื่อตอบสนองการดำรงชีวิตในประจำวัน ในประเทศไทยงานย้อมผ้าเป็นสิ่งสำคัญที่อยู่ในปัจจัย 4 ของมนุษย์มายาวนานและเป็นสิ่งที่ได้รับความนิยมและขับเคลื่อนไปอย่างรวดเร็ว เพื่อตอบสนองในความต้องการของมนุษย์ที่ต้องการความสวยงาม จึงมีการแข่งขันการผลิตทั้งในรูปแบบหัตถกรรมและอุตสาหกรรมอย่างมากมาย แต่ด้วยกระบวนการย้อมผ้าในหลายทศวรรษที่ผ่านมากลับสร้างปัญหามลภาวะทางน้ำอย่างที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ จากการศึกษาข้อมูลการจัดการคุณภาพของกรมควบคุมมลพิษ ตั้งแต่ในปี 2552 ที่ผ่านมาสถิติวิกฤตการณ์แหล่งน้ำมีคุณภาพระดับเกณฑ์ดีเพียงร้อยละ 32 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ร้อยละ 34 และอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมร้อยละ 34 (กรมควบคุมมลพิษ, 2566) ดังนั้น ระดับคุณภาพของน้ำระดับเกณฑ์ดีไม่ถึงร้อยละ 50 และในอนาคตมีเกณฑ์จะเพิ่มขึ้น ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการตระหนักถึงการลดการสร้างผลกระทบต่อมลภาวะทางน้ำจึงเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญ และจะต้องขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการจัดการคุณภาพน้ำและอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำควบคู่ไปด้วย เพื่อสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ที่ดำเนินการจัดทำโดยคณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ อันได้แก่ แผนบทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ด้านที่ 4 การจัดการคุณภาพน้ำและอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ โดยมีเป้าประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพของน้ำและเพิ่มประสิทธิภาพในระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชน ดังรายงานการดำเนินงานการจัดการคุณภาพน้ำ พ.ศ. 2564 ในประเด็นการลดการสร้างมลภาวะน้ำเสียต้นทาง ด้วยการออกแบบอย่างสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์แฝงด้วยคุณค่าให้กับมนุษยชาติและตระหนักถึงกระบวนการย้อมผ้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการแสวงหาหนทางที่เรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ในยุคปัจจุบันให้ความสนใจและใช้เป็นเครื่องมือในการริเริ่มสร้างสรรค์งานเป็นอย่างมาก โดยหนังสือความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมร่วมสมัยได้กล่าวถึง การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning/TL) ที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ระดับมโนทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลก และนิสัยของใจ (Habit of mind) และความสามารถในการพิจารณาตนเอง (Self-reflection) โดยมีฐานคติว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์ (บุศรินทร์ เลิศชวลิตสกุล และคณะ, 2565) จากภาพที่ 1 เป็นรายละเอียดที่แสดงให้เห็นถึงมนุษย์มีการแสวงหาความรู้และสนใจสร้างสรรค์งานด้วยการนำเศษอาหารมา

สร้างวัสดุทางเลือกด้วยตนเอง ด้วยการสร้างวัสดุที่สามารถย่อยสลายได้ที่สร้างจากขยะอาหาร มาสร้างในรูปแบบ Biological ด้วยการทำงานในระบบแบบชีวภาพ นอกจากนี้ ยังรวมถึงกลุ่มที่ชื่นชอบในงานอดิเรก ที่ให้ความสนใจการย้อมสีผ้า ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะการปฏิบัติงานที่สอดแทรกความรู้ที่หลากหลายมิติ อันได้แก่ การริเริ่มสู่งานสร้างสรรค์ การสร้างรายได้เสริม การบำบัดเชิงพฤติกรรม เป็นต้น งานย้อมผ้าจึงเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมในด้านสังคมในปัจจุบัน โดยบทความ The Cloud ได้เสนอในแง่มุมแฟชั่นยั่งยืน ด้วยวิธีการที่จะช่วยทำให้เสื้อผ้าที่มีรอยเลอะเปรอะเปื้อน ใช้งานนานจนผ้ามีสีด่างและดูไม่สวยงาม มาชุบชีวิตโดย “ย้อมรอย” จากสีธรรมชาติที่เป็นมิตรกับทั้งผู้ย้อมและผู้สวมใส่ (วีณา พันธุ์ธีรานุรักษ์ และคณะ, 2565)

ภาพที่ 1 ภาพแสดงให้เห็นถึงมนุษย์มีความสนใจและทดลองสร้างสรรค์วัสดุ biomaterial from biowaste ในรูปแบบ Biological (Youyangsong, S., 2023)

แนวทางการพัฒนากระบวนการย้อมสีผ้าจึงเป็นกระบวนการที่ต้องพัฒนาและมีแนวทางที่สามารถคิดค้นได้หลากหลายวิธี โดยอีกหนึ่งทางเลือกที่น่าสนใจ ได้แก่ การเลือกใช้วัสดุทางชีวภาพที่สามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติและเป็นแนวทางที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการย้อมสีผ้าได้ จากการศึกษาภูมิปัญญากระบวนการย้อมสีผ้าในรูปแบบงานทำด้วยมือ พบว่า มีการเลือกใช้วัสดุธรรมชาติเป็นหลักและมีอิมัลชันเป็นปัจจัยที่สำคัญในกระบวนการของแต่ละประเภทของการย้อม โดยจะขึ้นอยู่กับวัสดุตั้งต้นเป็นสิ่งสำคัญ อันได้แก่ เม็ดสีธรรมชาติ ที่ให้สีย้อมจากพืช (Vegetable Dyes) สีย้อมที่ได้จากพืชจัดเป็นกลุ่มสารสีหลักของสีย้อมธรรมชาติ โดยเป็นสีย้อมที่ได้จากทุกส่วนของพืชทั้งราก เปลือก ลำต้น เนื้อไม้ ใบ ดอก ผล และเมล็ด ซึ่งสีย้อมกลุ่มนี้มีความหลากหลายที่ให้สีสัน สามารถแบ่งโดยใช้กรรมวิธีการย้อมเป็นเกณฑ์ได้ 2 กลุ่ม คือ 1) การย้อมเย็น และ2) การย้อมร้อน (ไพรัตน์ ปุญญาเจริญนนท์ และคณะ, 2557) นอกจากนี้ พบว่า ในกระบวนการย้อมสีผ้านั้นเม็ดสีเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการให้สีสันบนเส้นใยผ้า แต่ด้วยโครงสร้างของเม็ดสีแต่ละชนิดมีความแตกต่างกันจึงทำให้ยากแก่การควบคุมคุณภาพของเม็ดสีในการย้อมผ้าได้ ดังนั้น ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงคุณสมบัติในการเคลือบเม็ดสีที่ได้จากธรรมชาติ ได้แก่ วัสดุชีวภาพที่เป็นไบโอพลาสติก ซึ่งในปัจจุบันมีบทบาทที่สำคัญที่สอดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์มากขึ้น โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นแผ่นฟิล์ม ได้แก่ อาหาร บรรจุภัณฑ์ เสื้อผ้า เป็นต้น ซึ่งเป็นวัสดุตั้งต้นที่มีโครงสร้างพื้นฐานโมเลกุลของคาร์โบไฮเดรตที่ได้จากแป้งและเซลลูโลส และในบทความ Poly (lactic acid): Polyester from Renewable Resources โดยมีคุณสมบัติหลายประการของการนำพอลิแลกติกแอซิด (Poly (lactic acid), PLA) มาประยุกต์ใช้งาน ซึ่งเป็นพอลิเมอร์ทางชีวภาพชนิดหนึ่งจัดอยู่ในกลุ่มพอลิเอสเทอร์ที่มีสายตรง สังเคราะห์ได้จากกรดแลกติก โดยกรดแลกติกจะสามารถผลิตได้จากการหมักแป้งหรือน้ำตาล มีองค์ประกอบหลัก เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง ข้าวสาลีและอ้อย สามารถนำมาผลิตเป็นไบโอพลาสติกได้และสามารถสร้างขึ้นทดแทนใหม่ได้ (อมรรัตน์ เลิศวรสิริกุล, 2554) และบทความ Bioplastic: Alternative material ด้วยการนำพอลิแลคติก แอซิค (Polylactic acid, PLA) พลาสติกชีวภาพที่ผลิตจากสารตั้งต้นทางเกษตร ได้แก่ ฟางข้าว ข้าวโพด กากสับปะรด กากน้ำตาล ซังข้าวโพด เศษปลาเหลือทิ้ง เป็นต้น สามารถนำมา

ประยุกต์ใช้ในงานที่หลากหลายรวมถึงการผลิตเป็นสิ่งทอ (ภัทรนันท์ ทวดอาจ และคณะ, 2559) จากที่กล่าวมาข้างต้น ไบโอพลาสติกส่วนใหญ่จะทำมาจากแป้งที่ละลายน้ำได้เท่านั้น แต่ยังไม่ได้กล่าวถึงวัสดุตั้งต้นของกลุ่มเซลลูโลสที่ไม่ละลายน้ำ ได้แก่ กลุ่มยางไม้ (Resin) มีลักษณะเป็นเรซิ่น (Resin) ที่ได้จากธรรมชาติ มีโครงสร้างพื้นฐานโมเลกุลของคาร์โบไฮเดรตเรียงตัวกันเป็นเส้นส่งผลให้ยางไม้มีลักษณะที่เหนียวและเป็นกาวธรรมชาติที่มีคุณสมบัติไม่ละลายน้ำ (ธีรพล อิ่มใจ, 2565) และในภูมิปัญญาดั้งเดิมในผลิตภัณฑ์ของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน จะนิยมนำยางไม้มาใช้ในงานจักสานมีทั้งทรงกระบอก ทรงตะกร้า ถัง หรือขัน แล้วทาด้วยรักหรือน้ำมันยางสำหรับกันน้ำรั่วซึม หรือยางไม้ในรูปแบบชันยาเรือ เพื่อนำมาใช้ในการอุดรอยรั่วและเคลือบผิวไม้ให้กับเรือ เป็นต้นเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการตักน้ำมาอุปโภคและบริโภค เป็นต้น ดังภาพที่ 2 เป็นรูปภาพที่ใช้ยางไม้หรือชันมาใช้ประโยชน์ในการเคลือบผิวของเครื่องจักสาน เพื่อตอบสนองในประเภทของประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ที่เรียกว่า “ครุ” เป็นภาชนะที่ใช้ตักน้ำสานด้วยไม้ไผ่ยาหรือทาด้วยชัน (ซึ่งชันทำมาจากยางไม้ นำมาใช้สำหรับยาเรือหรือเครื่องจักสาน เพื่อใช้กันน้ำและใช้รักษาวัสดุให้มีความคงทนมากขึ้น) รูปร่างเป็นทรงกระบอกหรือมะนาวตัดปากงุ้มเข้า ก้นสอบ มีหูสำหรับหิ้ว หาบ หรือเป็นที่ผูกเชือกสาวขึ้นจากบ่อ ครุเป็นภาชนะสำหรับตักน้ำมาใช้ในครัวเรือน (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2558) นอกจากนี้ พบว่า ยางไม้คารายากัม (Karaya Gum) มีคุณสมบัติละลายน้ำได้ช้า โดยวัสดุชนิดนี้จะนิยมนำมาใช้ในการห่อหุ้ม เคลือบ รักษา ยารักษาโรค อาหาร เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจะนำยางไม้ทั้ง 2 ชนิดนี้ ได้แก่ ยางไม้ (Resin) ที่มีคุณสมบัติที่ไม่ละลายน้ำและยางไม้คารายากัม (Karaya Gum) มีคุณสมบัติละลายน้ำได้ช้ามาประยุกต์ใช้ร่วมกับกระบวนการย้อมสีผ้า เพื่อทำให้เม็ดสีธรรมชาติมีศักยภาพในการยึดเกาะเส้นใยผ้าได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ เนื่องจากวิกฤตการณ์ของทรัพยากรธรรมชาติเริ่มถดถอยจึงส่งผลให้เม็ดสีที่ใช้สำหรับย้อมผ้ามีราคาที่สูงขึ้น ดังนั้น การวิจัยนี้จึงตระหนักถึงการเลือกเม็ดสีธรรมชาติที่เหลือใช้จากการบริโภคแล้ว ได้แก่ กากกาแฟ โดยมีสารแทนนินเป็นองค์ประกอบ ซึ่งจะช่วยให้สีย้อมติดกับผ้าได้ดีในระดับหนึ่ง (จักร พิชัยศรทัต, 2566) และยังสอดคล้องกับแนวทางหลักการของวงจรการออกแบบหมุนเวียนด้วยการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อลดการสร้างมลภาวะทางสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 2 ครุหรือน้ำทุ่งเป็นภาชนะสำหรับตักน้ำในบ่อน้ำ ทาด้วยรักหรือน้ำมันยางสำหรับกันน้ำรั่วซึม (ธันวดี สุขประเสริฐ, 2564)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงนำวัสดุยางไม้ทดลองสร้างวัสดุทางเลือกที่เรียกว่า ไบโอเรซิ่น (Bioresin) โดยการใช้กระบวนการของการทำไบโอพลาสติกชีวภาพมาประยุกต์ใช้ให้สามารถเคลือบเม็ดสีธรรมชาติ ร่วมกับออกแบบกระบวนการย้อมสีผ้า โดยผู้วิจัยมุ่งเป้าหมาย 2 ประเด็น ได้แก่ 1) นำยางไม้มาทดลองด้วยการสร้างเป็นไบโอเรซิ่น (Bioresin) และมาเคลือบเม็ดสีธรรมชาติ และ 2) ออกแบบกระบวนการย้อมสีผ้าในรูปแบบกระบวนการร่วมสมัยที่มีการประยุกต์ด้วยการจัดการวัสดุที่มีอยู่ใกล้ตัวด้วยการเลือกเม็ดสีธรรมชาติที่เหลือใช้จากการบริโภคให้สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีกครั้ง นอกจากนี้ ยังรวมถึงการใช้แอลกอฮอร์มาเป็นตัวช่วยทำละลายและเมื่อแอลกอฮอร์หมดหน้าที่ของการทำละลายในกระบวนการย้อมผ้าก็จะสามารถนำน้ำย้อมกลับมาใช้ได้ใหม่ และมุ่งไปสู่

กระบวนการย้อมผ้าแบบไม่พึ่งพาน้ำต่อไปได้อย่างยั่งยืนและไม่ก่อให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อม โดยยังเป็นแนวทางที่ช่วยสนับสนุนในการปรับตัวในสภาพสังคมร่วมสมัย ที่ในปัจจุบันสภาพของสังคมมีความซับซ้อนและมีความหลากหลายที่มนุษย์จะต้องปรับตัวเพื่อให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงไปของเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ด้วยการพึ่งพาตนเองในแบบยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาและทดลองยางไม้ ด้วยการออกแบบวัสดุทางเลือกไบโอเรซิ่น (Bioresin) เพื่อใช้ร่วมกับกระบวนการย้อมผ้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

2. ออกแบบกระบวนการย้อมผ้าด้วยการใช้วัสดุไบโอเรซิ่น (Bioresin) ร่วมกับกากกาแฟที่เหลือจากการบริโภค ด้วยวิธีการสร้างสรรค์แบบร่วมสมัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ภูมิปัญญาในกระบวนการย้อมผ้า: มุ่งศึกษากระบวนการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติจากงานทำมือ คือ กระบวนการย้อมร้อนและกระบวนการย้อมเย็น โดยจะวิเคราะห์ถึงการเลือกใช้วัสดุที่ให้สี และสารช่วยติด

การวิเคราะห์: เม็ดสีธรรมชาติและวัสดุที่สามารถใช้เคลือบเม็ดสี ด้วยการศึกษาแนวทางในการใช้คุณสมบัติของวัสดุธรรมชาติมาสร้างไบโอเรซิ่น (Bioresin) ด้วยการศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร ตำรา บทความ และสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เน้นศึกษากระบวนการสร้างด้วยการใช้องค์ความรู้ของไบโอพลาสติกชีวภาพด้วยงานทำมือ เพื่อหาแนวทางทดลองในการสร้างไบโอเรซิ่น (Bioresin) โดยมุ่งเน้นในการเคลือบเม็ดสีจากกากกาแฟ โดยศึกษาข้อมูล ดังนี้

1.1 ยางไม้ (Resin) ศึกษาคุณสมบัติจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านยางไม้ในคุณสมบัติของการนำมาใช้ประโยชน์ ซึ่งอยู่ในรูปของคาร์โบไฮเดรตพบในพืชและสัตว์ในรูปของน้ำตาล แป้งและเซลลูโลส เป็นต้น (สมพงศ์ จันทร์โพธิ์ศรี, 2560) เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมของการเคลือบผิว โดยเลือกใช้ยางไม้ 2 ชนิด ได้แก่ ยางไม้ยางนา (Dipterocarpus alatus Roxb ex G. Don) และ ยางไม้ตะเคียนทอง (Hopea odorata Roxb) มาทำการทดลองวิจัยครั้งนี้

1.2 เม็ดสีธรรมชาติ: มุ่งศึกษาคุณสมบัติของเม็ดสีที่ได้จากของเหลือใช้ในครัวเรือนหรือเหลือใช้ในการบริโภค คือ กากกาแฟสดที่อยู่ในรูปแบบผงที่ผ่านการใช้งานแล้ว โดยการนำกลับมาใช้ในรูปแบบรีไซเคิล (Rescycle) และสีธรรมชาติที่สกัดจากกากกาแฟ มีสารแทนนินเป็นองค์ประกอบ ซึ่งทำให้สีย้อมติดกับผ้าได้ดีในระดับหนึ่ง (จักร พิชัยศรทัต, 2566)

1.3 อิมัลชัน (Emulsion) มาช่วยสนับสนุนการสร้างกระบวนการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยวัสดุของเคมีทางชีวภาพ ศึกษาคุณสมบัติจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์ โดยคารายากัม (Gum karay) มีคุณสมบัติที่ละลายน้ำได้ช้า เป็นยางไม้จาก Exudate gum ต้นของ Sterculai urens นิยมมาใช้เป็นวัตถุเจือปนในอาหารในรูปแบบรังนกเทียม ซึ่งจัดอยู่ในประเภทวัสดุ Food Grade มาช่วยสนับสนุนในการสร้างกระบวนการให้มีคุณสมบัติเป็นอิมัลชัน (Emulsion) (Kungten, P., 2023)

1.4 ตัวทำละลาย ศึกษาคุณสมบัติของตัวทำละลายที่เหมาะสมกับกระบวนการสร้างไบโอเรซิ่น (Bioresin) และตัวทำละลายที่ใช้แทนน้ำและพลังงานความร้อน โดยสมมติฐานตั้งต้น คือ Glycerin และ Alcohol มาเป็นตัวทำละลาย (Solvent) แทนน้ำ เนื่องจากยางไม้มีคุณสมบัติไม่ละลายน้ำ

2. ทดลองการทำไบโอเรซิ่น (Bioresin) จากกระบวนการทำไบโอพลาสติกชีวภาพจากการศึกษาด้วยตนเองจากสื่อสังคมออนไลน์ (วิธีการทำพลาสติกชีวภาพ, 2565)

การวิเคราะห์: วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำไบโอพลาสติกด้วยการศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร ตำรา บทความ และสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 2 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเม็ดสีธรรมชาติในประเด็นของประเภทของเม็ดสีที่เหมาะสมในการนำมาย้อมสีผ้า และผู้เชี่ยวชาญด้านยางไม้ในประเด็นของคุณสมบัติที่นำมาใช้ในการเคลือบในรูปแบบที่ไม่ละลายน้ำ เป็นต้น เพื่อมุ่งเน้นการศึกษากระบวนการสร้างด้วยการใช้องค์ความรู้ของการย้อมผ้า กระบวนการ/เทคนิค, วิทยาศาสตร์/เทคโนโลยี

2.1 ทดลองคำนวณวัสดุตั้งต้นด้วยการค้นหาอัตราส่วน โดยใช้อัตราส่วนตั้งต้นจากสูตรที่ทำไบโอพลาสติกมาประยุกต์เทียบเคียงอัตราส่วนตั้งต้นของการสร้างไบโอเรซิ่น (Bioresin) ได้แก่ ยางไม้ (27 กรัม), กลีเซอรีน (46 กรัม), คารายากัม (27 กรัม) ด้วยใช้การคำนวณการกระจายสูตรบนทฤษฎีตารางสามเหลี่ยมด้านเท่า (Triaxial blend) และได้สูตรที่ 13 และคำนวณกระจายส่วนอีกครั้ง และได้สูตรเพิ่มอีก จำนวน 9 สูตร รวมทั้งหมดเป็น จำนวน 10 สูตร

2.2 ทดลองสร้างไบโอเรซิ่น (Bioresin) ด้วยอัตราส่วนที่กำหนดไว้จำนวน 10 สูตร ด้วยยางไม้ 2 ชนิด โดยแต่ละชนิดของยางไม้และแต่ละสูตรที่ผสมกับกากกาแฟ ได้แก่ 1) ยางไม้จากต้นยางนาผสมกากกาแฟ 2) ยางไม้จากต้นตะเคียนทองผสมกากกาแฟ และวัดค่ากรด - ด่าง (pH) ที่ได้จากการสร้างเป็นไบโอเรซิ่น (Bioresin) ทั้ง 2 ชนิด

2.3 ทดสอบคุณสมบัติของไบโอเรซิ่น (Bioresin) ที่เคลือบกากกาแฟในแต่ละสูตรด้วยยางไม้ทั้ง 2 ชนิด ด้วยการแช่ในน้ำ เพื่อหาประสิทธิภาพในการเคลือบเม็ดสี

3. การทดลองย้อมผ้าจากกากกาแฟร่วมกับไบโอเรซิ่น (Bioresin) ทั้ง 2 ชนิด โดยศึกษาคุณสมบัติจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านเม็ดสีธรรมชาติในประเภทและคุณสมบัติที่เหมาะสมของการนำมาใช้ย้อมสีผ้า เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมของการย้อมผ้าด้วยแอลกอฮอร์ ได้แก่ เม็ดสีกาแฟ โดยเลือกใช้กากกาแฟที่เหลือทิ้งจากการบริโภค

การวิเคราะห์: การวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ ด้วยการศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร ตำรา บทความ และสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ มุ่งเน้นการศึกษากระบวนการสร้างด้วยการใช้องค์ความรู้ของการย้อมผ้า กระบวนการ/เทคนิค, วิทยาศาสตร์/เทคโนโลยี มีดังนี้

3.1 กระบวนการย้อมผ้าแบบดั้งเดิมด้วยกากกาแฟ พบว่า ระยะเวลาและอุณหภูมิและสารช่วยติด (Mordant) เป็นปัจจัยสำคัญต่อคุณภาพของการย้อมสีผ้า โดยระยะเวลาในการย้อม ถ้าย้อมเร็วเกินไป ผ้าจะมีรอยด่าง และสีไม่สม่ำเสมอ ถ้าย้อมนานเกินไปผ้าจะติดสีดีแต่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย และทำให้เส้นใยมีคุณภาพลดลง โดยการวิจัยครั้งนี้ จะเลือกใช้ผ้าฝ้ายมัสลิน เนื่องจากเป็นผ้าที่มีคุณสมบัติเป็นเส้นใยธรรมชาติ มีราคาไม่สูงและหาซื้อง่ายตามท้องตลาด

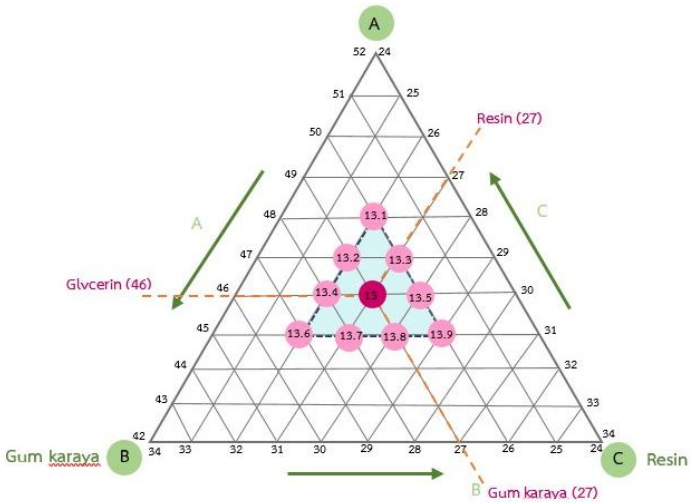
3.2 การทดลองกระบวนการย้อมสีผ้าด้วยแอลกอฮอร์จากไบโอเรซิ่น (Bioresin) ที่สร้างจากยางไม้ทั้ง 2 ชนิด ด้วยการใช้การคำนวณการกระจายสูตรบนทฤษฎีตาราง (Line blend) เพื่อกระจายสูตรและวัดค่ากรด - ด่าง (pH)

3.3 การวิเคราะห์สูตรไบโอเรซิ่น (Bioresin) และการยึดเกาะเม็ดสีบนเส้นใยผ้า วิเคราะห์สัดส่วนที่เหมาะสมต่อการย้อม เพื่อให้ได้สูตรที่เหมาะสมของการย้อมผ้าด้วยกากกาแฟ

ตัวแปรที่ศึกษา คือ 1) ยางไม้ โดยเฉพาะการเลือกชนิดของยางไม้ให้เหมาะสมในการสร้าง Bioresin ต่อกระบวนการสร้างการเคลือบเม็ดสีธรรมชาติ และ 2) เม็ดสีธรรมชาติ คือ กากกาแฟและสารช่วยติด (Mordant) โดยเฉพาะกากกาแฟที่เป็นวัสดุที่ผ่านการใช้งานด้วยการทำเป็นเครื่องดื่มมาแล้ว คุณภาพการให้เฉดสีอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามอุณหภูมิ

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษา: วิเคราะห์ได้ว่ากระบวนการสร้างไบโอพลาสติกชีวภาพจากการศึกษาด้วยตนเองโดยผ่านการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ด้วยการประยุกต์ใช้ร่วมกับภูมิปัญญาในกระบวนการย้อมผ้า ด้วยการทดลองนำยางไม้มาสร้างเป็นไบโอเรซิ่น (Bioresin) ซึ่งมีคุณสมบัติที่ไม่ละลายน้ำและเป็นวัสดุทางเลือกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและการนำยางไม้คารายากัม (Karaya Gum) (คุณสมบัติละลายน้ำได้ช้า) มาใช้เป็นอิมัลซิไฟเออร์ (Emulsifier) มาสร้างกระบวนการอิมัลชัน (Emulsion) และทำการแปลงค่าอัตราส่วนของการสร้างไบโอพลาสติกมาใช้กับยางไม้ (Resin) และกลีเซอรีน (Glycerin) และคารายากัม (Karaya Gum) และนำการคำนวณการกระจายสูตรด้วยทฤษฎีตาราง Triaxial blend มาประยุกต์ใช้ซึ่งได้สูตรที่ 13 เป็นสูตรตั้งต้นและกระจายสูตรเพิ่มอีก จำนวน 9 สูตร รวมทั้งหมดมี จำนวน 10 สูตร เพื่อใช้ในการทดลองเคลือบกากกาแฟต่อไป รายละเอียดตามภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แสดงการคำนวณด้วยการกระจาย เพื่อค้นหาอัตราส่วนที่เหมาะสมในการสร้างสูตรไบโอเรซิ่น (Bioresin) ด้วยการใช้ทฤษฎีตารางสามเหลี่ยมด้านเท่า (Triaxial blend)

ตารางที่ 1 การแสดงรายละเอียดอัตราส่วนเพื่อใช้สร้างไบโอเรซิ่น (Bioresin) ตั้งแต่สูตรที่13 - 13.9 จากการคำนวณด้วยทฤษฎีตารางสามเหลี่ยมด้านเท่า (Triaxial blend) ในภาพที่ 3 (โดยสูตรที่ 13 เป็นสูตรตั้งต้นและกระจายสูตรเพิ่มอีก 9 สูตร ได้แก่ 13.1, 13.2, 13.3, 13.4, 13.5, 13.6, 13.7, 13.8, 13.9)

สูตร	13	13.1	13.2	13.3	13.4	13.5	13.6	13.7	13.8	13.9
Resin (R)	27	26	26	27	26	28	26	27	28	29
Glycerin (G)	46	48	47	47	46	46	45	45	45	45
Gum karaya (K)	27	26	26	26	28	26	29	28	27	26

จากตารางที่ 1 ผลการคำนวณด้วยการกระจายสูตรที่ 13 จากการใช้ทฤษฎีตารางสามเหลี่ยมด้านเท่า (Triaxial blend) ได้สูตรเพิ่มอีกจำนวน 9 สูตร ได้แก่ 13.1, 13.2, 13.3, 13.4, 13.5, 13.6, 13.7, 13.8, 13.9 ด้วยการนำไปใช้ทดลองการสร้างไบโอเรซิ่น (Bioresin) จากยางไม้ ทั้ง 2 ชนิด ได้แก่ ยางไม้ยางนา (Dipterocarpus alatus Roxb ex G. Don) และ 2) ยางไม้ตะเคียนทอง (Hopea odorata Roxb) เพื่อวิเคราะห์หายางไม้ที่เหมาะสมต่อการออกแบบกระบวนการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ

2. ผลการทดลอง: การสร้างไบโอเรซิ่น (Bioresin) โดยการนำวัสดุยางไม้ 2 ชนิด ได้แก่ 1) ยางไม้ตะเคียนทอง (Hopea odorata Roxb) และ 2) ยางไม้ยางนา (Dipterocarpus alatus Roxb ex G. Don) มาเป็นวัสดุตั้งต้น และนำยางไม้คารายากัม (Karaya Gum) มาสร้างกระบวนการอิมัลชัน (Emulsion) และใช้ กลีเซอรีน (Glycerin) มาเป็นตัวช่วยทำละลาย เพื่อสร้างไบโอเรซิ่น Bioresin รายละเอียดดังภาพที่ 4 คือ ลักษณะของไบโอเรซิ่น (Bioresin) ที่ได้จากยางไม้ตะเคียนทอง และรายละเอียดดังภาพที่ 5 คือ ลักษณะของไบโอเรซิ่น (Bioresin) ที่ได้จากยางไม้ยางนา

ภาพที่ 4 แผ่นไบโอเรซิ่น (Bioresin) ยางตะเคียนทองที่ผ่านกระบวนการ ด้วยเครื่องอบลมร้อน (Hot Air Oven)

ภาพที่ 5 แผ่นไบโอเรซิ่น (Bioresin) ยางนาที่ผ่าน กระบวนการ ด้วยเครื่องอบลมร้อน (Hot Air Oven)

ตารางที่ 2 ผลการทดลองสร้างแผ่นไบโอเรซิ่นจากยางไม้ทั้ง 2 ชนิด ได้แก่ สูตรที่ 13 - 13.9

	ผลการทดลองสร้าง Bioresin									
ชนิด/อัตราส่วน (g)	13	13.1	13.2	13.3	13.4	13.5	13.6	13.7	13.8	13.9
	R: 27 G: 46 K: 27	R: 26 G: 48 K: 26	R: 26 G: 47 K: 27	R: 27 G: 47 K: 26	R: 26 G: 46 K: 28	R: 28 G: 46 K: 26	R: 26 G: 45 K: 29	R: 27 G: 45 K: 28	R: 28 G: 45 K: 27	R: 29 G: 45 K: 26
Bioresin (ตะเคียน)	pH4.73	pH4.77	pH4.64	pH4.75	pH4.76	pH4.71	pH4.73	pH4.73	pH4.63	pH4.76
Bioresin (ยางนา)	pH4.94	pH4.71	pH4.93	pH4.93	pH4.96	pH4.91	pH4.78	pH4.85	pH4.81	pH4.84

จากตารางที่ 2 ผลการทดลองการสร้างแผ่นไบโอเรซิ่น (Bioresin) จากยางไม้ 2 ชนิด ได้แก่

ชนิดที่ 1 แผ่นไบโอเรซิ่น (Bioresin) ยางไม้ตะเคียนทอง(Hopea odorata Roxb) สูตรที่ 13 - 13.9 ใช้เวลา 4 ชั่วโมง เริ่มมีการเซทตัวและมีขนาดตามรูปทรงของภาชนะที่เซทตัวไว้ เนื้อของวัสดุละเอียดและมีความฟู มีสีน้ำตาลเข้มอมแดง มีกลิ่นสมุนไพรชัดเจน และทั้ง 10 สูตร จะมีค่ากรด - ด่าง (pH) อยู่ในช่วง 4.63 - 4.76 และนำไปเข้ากระบวนการด้วยเครื่องอบลมร้อน (Hot Air Oven) เวลา 6 ชั่วโมง พบว่า เนื้อวัสดุจะแห้ง สีจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเข้ม มีความเหนียวและความแข็งแรงมากขึ้น

ชนิดที่ 2 แผ่นไบโอเรซิ่น (Bioresin) ยางไม้ยางนา (Dipterocarpus alatus Roxb ex G) สูตรที่ 13 - 13.9 แผ่นไบโอเรซิ่น (Bioresin) ใช้เวลา 4 ชั่วโมง เริ่มมีการเซทตัวและมีขนาดตามรูปทรงของภาชนะที่เซทตัวไว้ เนื้อของวัสดุละเอียดและมีความฟู มีสีน้ำตาลอ่อน มีกลิ่นสมุนไพรปนยางไม้ และทั้ง 10 สูตร จะมีค่ากรด -

ด่าง (pH) อยู่ในช่วง 4.71 - 4.96 และนำไปเข้ากระบวนการด้วยเครื่องอบลมร้อน (Hot Air Oven) เวลา 6 ชั่วโมง พบว่า เนื้อวัสดุจะแห้ง สีจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเข้ม มีความเหนียวและความแข็งแรงมากขึ้น

ตารางที่ 3 การแสดงผลการทดสอบการนำไบโอเรซิ่น (Bioresin) ที่เคลือบกากกาแฟด้วยการแช่ในน้ำในเวลา 1 - 30 นาที เพื่อทดสอบคุณสมบัติของการเคลือบกากกาแฟด้วยไบโอเรซิ่น (Bioresin)

สูตรอัตราส่วน (g)	ไบโอเรซิ่น (Bioresin) ยางตะเคียนทอง เคลือบกากกาแฟ			ไบโอเรซิ่น (Bioresin) ยางนา เคลือบกากกาแฟ		
	ก่อนทดสอบ	เวลาการละลาย	ทดสอบทางกายภาพหลังการทดสอบ	ก่อนทดสอบ	เวลาการละลาย	ทดสอบทางกายภาพหลังการทดสอบ
13 R: G: K: C 27:46:27:10	pH 4.89 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุยังคงสภาพแผ่น เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ	pH 5.06 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุยังคงสภาพแผ่น เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ
13.1 R: G: K: C 26:48:27:10	pH 4.89 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุยังคงสภาพแผ่น เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ	pH 4.90 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุยังคงสภาพแผ่น เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ
13.2 R: G: K: C 26:47:27:10	pH 4.73 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ	pH 5.01 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ
13.3 R: G: K: C 27:47:26:10	pH 4.88 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ	pH 5.05 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ
13.4 R: G: K: C 27:46:27:10	pH 4.88 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ	pH 5.07 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ
13.5 R: G: K: C 26:46:28:10	pH 4.87 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ	pH 5.02 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ

ตารางที่ 3 การแสดงผลการทดสอบการนำไบโอเรซิ่น (Bioresin) ที่เคลือบกากกาแฟด้วยการแแช่ในน้ำในเวลา 1 - 30 นาที เพื่อทดสอบคุณสมบัติของการเคลือบกากกาแฟด้วยไบโอเรซิ่น (Bioresin) (ต่อ)

สูตรอัตราส่วน (g)	ไบโอเรซิ่น (Bioresin) ยางตะเคียนทอง เคลือบกากกาแฟ			ไบโอเรซิ่น (Bioresin) ยางนา เคลือบกากกาแฟ		
	ก่อนทดสอบ	เวลาการละลาย	ทดสอบทางกายภาพหลังการทดสอบ	ก่อนทดสอบ	เวลาการละลาย	ทดสอบทางกายภาพหลังการทดสอบ
13.6 R: G: K: C 26:45:29:10	pH 4.89 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ	pH 4.92 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ
13.7 R: G: K: C 27:45:28:10	pH 4.99 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ	pH 4.96 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ
13.8 R: G: K: C 28:45:27:10	pH 4.73 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ	pH 4.94 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ
13.9 R: G: K: C 29:45:26:10	pH 4.88 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ	pH 4.96 	1 - 10 นาที 1 - 20 นาที 1 - 30 นาที	ไม่ละลายน้ำ วัสดุเนื้อฟู ไม่ละลายในน้ำ วัสดุเปลี่ยนรูป เนื้อฟู สีไม่ละลายในน้ำ

จากตารางที่ 3 ผลการทดลองด้วยการใช้ไบโอเรซิ่น (Bioresin) มาเคลือบเม็ดสีกากกาแฟ สรุปได้ดังนี้

ชนิดที่ 1 แผ่นไบโอเรซิ่น (Bioresin) ยางตะเคียนทอง สูตรที่ 13 - 13.9 แบบผสมกับกากกาแฟในอัตราส่วนจำนวนสูตรละ 10 กรัม มีค่ากรด - ด่าง (pH) อยู่ในช่วง 4.73 - 4.99 มาทดสอบด้วยการแช่น้ำด้วยเวลา 30 นาที มีดังนี้ ช่วงที่ 1 คือ แช่น้ำ 1 - 10 นาที พบว่า วัสดุยังจับตัวเป็นแผ่น สีของกาแฟไม่ละลายในน้ำ, ช่วงที่ 2 คือ แช่น้ำ 1 - 20 นาที พบว่า วัสดุยังจับตัวเป็นแผ่น สีของกาแฟยังไม่ละลายในน้ำแต่สังเกตได้อีกว่าเนื้อวัสดุฟูมีความพองตัวเหมือนฟองน้ำ วิเคราะห์ได้ว่า เกิดการพองตัวของยางไม้คารายากัม (Karaya Gum) เมื่อละลายในน้ำ พบว่า กากกาแฟเริ่มละลายในน้ำแต่ไม่มาก ช่วงที่ 3 คือ แช่น้ำ 1 - 30 นาที (โดยช่วงเวลาที่ 22 - 25 นาที) พบว่า วัสดุเริ่มแยกตัวออกจากกันและเปลี่ยนรูปไม่เป็นแผ่นและกากกาแฟเริ่มละลายในน้ำมากขึ้น

ชนิดที่ 2 แผ่นไบโอเรซิ่น (Bioresin) ยางไม้ยางนา สูตรที่ 13 - 13.9 แบบผสมกับกากกาแฟในอัตราส่วนจำนวนสูตรละ10 กรัม มีค่ากรด - ด่าง (pH) อยู่ในช่วง 4.90 - 5.07 มาทดสอบด้วยการแช่น้ำด้วยเวลา 30 นาที มีดังนี้ ช่วงที่ 1 คือ แช่น้ำ 1 - 10 นาที พบว่า วัสดุยังจับตัวเป็นแผ่น สีของกาแฟไม่ละลายในน้ำ, ช่วงที่ 2 คือ แช่น้ำในช่วงเวลา 1 - 20 นาที พบว่า วัสดุยังจับตัวเป็นแผ่น สีของกาแฟยังไม่ละลายในน้ำแต่สังเกตได้อีกว่าเนื้อวัสดุฟูมีความพองตัวเหมือนฟองน้ำ วิเคราะห์ได้ว่า เกิดการพองตัวของยางไม้คารายากัม (Karaya Gum) เมื่อละลายในน้ำ พบว่า กากกาแฟเริ่มละลายในน้ำแต่ไม่มาก, ช่วงที่ 3 คือ แช่น้ำ 1 - 30 นาที (โดยช่วงเวลาที่ 25 นาที) พบว่า วัสดุเริ่มแยกตัวออกจากกันและเปลี่ยนรูปไม่เป็นแผ่นและกากกาแฟเริ่มละลายในน้ำมากขึ้น

ดังนั้น ยางไม้ทั้ง 2 ชนิด ได้แก่ 1) ยางไม้ตะเคียนทอง และ 2) ยางไม้ยางนา สามารถนำมาประยุกต์สร้างเป็นวัสดุไบโอเรซิ่น (Bioresin) ได้ดีที่ได้จากองค์ความรู้ของไบโอพลาสติกชีวภาพ และสามารถนำมาเคลือบเม็ดสีธรรมชาติเพื่อปกป้องการละลายของน้ำได้

3. ผลการทดลอง: การนำไบโอเรซิ่น (Bioresin) มาประยุกต์ใช้กับกระบวนการย้อมผ้าจากกากกาแฟ ทั้ง 2 ชนิด จะเลือกใช้ไบโอเรซิ่น (Bioresin) สูตรที่ 13.5 เนื่องจากการเตรียมวัสดุก่อนการย้อมสีผ้าจะต้องนำแผ่นใช้ไบโอเรซิ่น (Bioresin) มาบดเป็นแบบผง และพบว่า สูตรที่ 13.5 มีความเหมาะสมที่สุด (ซึ่งมีลักษณะของเนื้อวัสดุเป็นผงและไม่เหนี่ยวติดกันเป็นก้อน) ตามภาพที่ 6 และภาพที่ 7

ภาพที่ 6 แผ่นไบโอเรซิ่น (Bioresin) ยางตะเคียนทองที่บดเป็นผงของสูตรที่ 13.5 มีลักษณะที่เป็นเม็ดและไม่เกาะกันเป็นก้อนเหนียว

ภาพที่ 7 แผ่นไบโอเรซิ่น (Bioresin) ยางนาที่บดเป็นผงของสูตรที่ 13.5 มีลักษณะที่เป็นเม็ดและไม่เกาะกันเป็นก้อนเหนียว

ขั้นตอนกระบวนการย้อมผ้าจะใช้การคำนวนด้วยทฤษฎีตาราง Line blend กระจายสูตร เพื่อหาลักษณะของการยึดเกาะของสีบนเส้นใยผ้าจากการใช้วัสดุไบโอเรซิ่นมาย้อมกับผ้าฝ้ายมัสลิน ขนาด 10 x 10 เซนติเมตร โดยใช้ไบโอเรซิ่น (Bioresin) สูตรที่ 13.5 ย้อมกับกากกาแฟและแอลกอฮอล์ 10 มิลลิกรัม (แทนการใช้น้ำ) โดยมีรายละเอียด ตั้งแต่สูตรที่ 2 - 9 ดังนี้

ตารางที่ 4 สูตรการย้อมสีผ้า (สูตรที่ 2 - 9) เพื่อใช้คำนวณอัตราส่วนในการย้อมผ้าจากวัสดุไบโอเรซิ่น (Bioresin) กับกากกาแฟ ด้วยตารางทฤษฎี Line blend

สูตรที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	หน่วย
วัสดุไบโอเรซิ่นยางนา (B)	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	1	กรัม
กากกาแฟ (C)	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	กรัม
แอลกอฮอล์ 99% (A)	-	10	10	10	10	10	10	10	10	10	-	มิลลิกรัม

จากตารางที่ 4 ผลการคำนวณด้วยการกระจายสูตรด้วยตารางทฤษฎี Line blend พบว่า ได้สูตรในการทดลองย้อมผ้า จำนวน 9 สูตร ได้แก่ 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 และใช้แอลกอฮอล์ (Alcohol) จำนวน 30 มิลลิกรัม เพื่อวิเคราะห์หาสูตรที่เหมาะสมต่อการย้อมผ้าและวิเคราะห์ต้นทุนของวัสดุได้อย่างเหมาะสม

ตารางที่ 5 การผลการย้อมผ้าจากกระบวนการย้อมผ้าด้วยวัสดุไบโอเรซิ่น (Bioresin) ทั้ง 2 ชนิด กับกากกาแฟ (สูตรจากตารางที่ 4 ตั้งแต่สูตรที่ 2 - 9) โดยผ่านซักน้ำ 5 ครั้ง

ผลการทดลองการย้อมผ้าด้วยแอลกอฮอล์จากการเคลือบเม็ดสีกากกาแฟด้วย Bioresin (ซักด้วยน้ำ 5 ครั้ง)									
ชนิด/ อัตราส่วน (g)	2 B: C: A 9: 1: 10	3 B: C: A 8: 2: 10	4 B: C: A 7: 3: 10	5 B: C: A 6: 4: 10	6 B: C: A 5: 5: 10	7 B: C: A 4: 6: 10	8 B: C: A 7: 3: 10	9 B: C: A 8: 2: 10	10 B: C: A 1: 9: 10
ผ้าที่ย้อม Bioresin (ตะเคียน)									
ผ้าที่ย้อม Bioresin (ยางนา)									

จากตารางที่ 5 ผลการทดลองด้วยกระบวนการย้อมผ้าจากยางไม้ด้วยการใช้แอลกอฮอล์ สรุปได้ว่าผ้าที่ผ่านการย้อมด้วยกระบวนการนี้ (ซักน้ำ จำนวน 5 ครั้ง) พบว่า การย้อมผ้าด้วยไบโอเรซิ่น (Bioresin) ทั้ง 2 ชนิดในสูตรที่ 7 ให้เฉดสีที่เข้มที่สุดและสีมีความสม่ำเสมอที่สุด โดยมีอัตราส่วน ได้แก่ B: 4, C: 6, A: 10 และสูตรที่ 2 ได้เฉดสีที่อ่อนที่สุดและสีไม่มีความสม่ำเสมอ โดยมีอัตราส่วน ได้แก่ B: 9, C: 1, A: 10 และสูตรที่ 10 ได้เฉดสีที่ไม่สม่ำเสมอ โดยมีอัตราส่วน ได้แก่ B: 1, C: 9, A: 10 ดังนั้น การย้อมผ้าด้วยกระบวนการประยุกต์นี้สามารถนำมาย้อมผ้าด้วยการใช้แอลกอฮอล์แทนการใช้น้ำได้ด้วยไบโอเรซิ่น (Bioresin) จากยางไม้ทั้ง 2 ชนิด ในอัตราส่วนของการย้อมในสูตรที่เหมือนกัน นอกจากนี้ ลักษณะของสีผ้าที่ได้จากการใช้แผ่นไบโอเรซิ่น (Bioresin) ด้วยการนำกากกาแฟที่เหลือจากการบริโภคมาใช้ใหม่ด้วยวิธีการประยุกต์แบบร่วมสมัย สรุปได้ว่าสีที่ได้จากกระบวนการที่นำวัสดุทางเลือกมาใช้ครั้งนี้จะเป็นสีน้ำตาลและจากการใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์มากระจายสูตรด้วยแวริเอเชิน (Variation) ด้วยการย้อมผ้าจากการคำนวนด้วยทฤษฎีตาราง Line blend พบว่า สีที่ได้จะมีโทนสีที่เรียงกันจากสีเข้มไปหาสีอ่อนตามตารางที่ 5 นอกจากนี้สามารถประยุกต์สร้างสรรค์ด้วยการเลือกใช้เฉดสีได้ตามสัดส่วนที่ต้องการและยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการควบคุมวัสดุและต้นทุนได้

อภิปรายผล

ในการวิจัยครั้งนี้ การนำยางไม้จากต้นยางนา (Dipterocarpus alatus Roxb ex G. Don) และยางไม้จากต้นตะเคียนทอง (Hopea odorata Roxb) มาทดลองสร้างวัสดุทางเลือกในรูปแบบที่เป็นวัสดุที่มีคุณสมบัติในการเคลือบเม็ดสี เพื่อปกป้องเม็ดสีและช่วยเสริมแรงในการยึดเกาะระหว่างเม็ดสีจากกากกาแฟกับเส้นใยของผ้ามัสลินและการนำยางไม้คารายากัม (Karaya Gum) มาใช้ในกระบวนการ Emulsion เพื่อให้เกิดการสร้างไบโอเรซิ่น (Bioresin) ให้มีประสิทธิภาพ โดยการสร้างวัสดุทางเลือกนี้จะเป็นวัสดุตั้งต้นที่สามารถนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้เป็นภูมิปัญญาสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการย้อมผ้าใน “รูปแบบวงจรการออกแบบหมุนเวียน” ด้วยการนำวัสดุยางไม้ยางนาจากภูมิปัญญาที่เป็นรากเหง้างานหัตถกรรมมาสร้างไบโอเรซิ่นและกากกาแฟที่เหลือใช้จากการบริโภคให้สามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับบทความ Bioplastic: Alternative material ด้วยการนำ (Polylactic acid, PLA) (ภัทรนันท์ ทวดอาจ และคณะ, 2559) ในประเด็นพลาสติกชีวภาพจากวัตถุดิบตั้งต้นที่ได้จากวัสดุที่เหลือใช้ทางการเกษตรมาประยุกต์สร้างไบโอพลาสติกที่มีข้อดี คือ สามารถย่อยสลายได้และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ วัสดุทางเลือกไบโอเรซิ่นยังเป็นการออกแบบมาเพื่อสอดรับการสร้างสรรค์ที่ตระหนักถึงคุณค่าของการนำวัตถุดิบกลับมาใช้ใหม่ด้วยการประยุกต์กระบวนการย้อมผ้าในรูปแบบร่วมสมัยที่ได้จากการประยุกต์ภูมิปัญญาในแบบพึ่งพาตนเองด้วยการออกแบบกระบวนการย้อมผ้าในแบบร่วมสมัยที่ได้จากพฤติกรรมที่

ได้จากมนุษยสมัย คือ มนุษย์พยายามสร้างความตระหนักแก่มนุษย์ เพื่อให้มนุษย์ใส่ใจดูแลระบบนิเวศ (เก่ง กิติเรียงลาภ, 2564) ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมมนุษย์ในยุคนี้ โดยจะตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมและการประหยัดพลังงาน เลือกใช้วัสดุที่มีจำนวนจำกัดให้สามารถดัดแปลงสร้างสรรค์ได้และเล็งเห็นถึงคุณค่าของวัสดุที่เหลือจากการบริโภค รวมถึงพื้นที่ในการสร้างสรรค์งานที่มีจำนวนจำกัด

สรุปและข้อเสนอแนะ

แนวทางที่ดีที่สุดในการเลือกใช้วัสดุยางไม้จากการสร้างกระบวนการไบโอเรซิ่น (Bioresin) ด้วยยางไม้ทั้ง 2 ชนิดนี้ ซึ่งมีคุณสมบัติที่สามารถเคลือบเม็ดสีได้คล้ายคลึงกัน ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกยางไม้ต้นยางนา (Dipterocarpus alatus Roxb ex G. Don) มาประยุกต์ใช้ในการสร้างไบโอเรซิ่น (Bioresin) เนื่องจากเมื่อพิจารณาทางต้นทุนผู้วิจัยพิจารณาได้ว่า ยางไม้ 2 ชนิดนี้ มีข้อแตกต่าง 3 ประเด็น ดังนี้ ประเด็นที่ 1: ราคา (ยางนามีราคาถูกกว่ายางตะเคียนทองมากและหาง่ายกว่า) ประเด็นที่ 2: ค่ากรด - ด่าง (pH) เมื่อนำยางนามาสร้างเป็นแผ่นไบโอเรซิ่น (Bioresin) พบว่า จะมีค่ากรด - ด่าง (pH) ที่ต่ำกว่า แผ่นไบโอเรซิ่น (Bioresin) จากยางตะเคียนทอง และประเด็นที่ 3: การละลายน้ำ แผ่นไบโอเรซิ่น (Bioresin) จากยางนา เคลือบกากกาแฟได้นานกว่าแผ่นไบโอเรซิ่น (Bioresin) จากยางตะเคียนทอง เพราะฉะนั้น สรุปได้ว่า ยางนามีคุณสมบัติที่เหมาะสมที่จะนำมาสร้างเป็นไบโอเรซิ่น (Bioresin) ได้ดีกว่ากว่ายางตะเคียนทอง ด้วยเหตุนี้การย้อมผ้าแบบร่วมสมัย รวมถึงการสร้างสรรค์ที่หลีกเลี่ยงการสร้างมลภาวะทางสิ่งแวดล้อม โดยสามารถใช้เป็นแนวทางตอบสนองเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 - 2580) ของประเทศในการขับเคลื่อน BCG Model การขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบยั่งยืนด้วยการพึ่งพาตนเอง จากวัสดุทางเลือกของการวิจัยครั้งนี้ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการต่อยอดเพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน อันก่อเกิดการต่อยอดกระบวนการที่ประยุกต์แบบร่วมสมัยได้ ดังนี้ 1) ใช้ทดแทนวัสดุสังเคราะห์ 2) ใช้สนับสนุนกระบวนการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมโดยการไม่สร้างมลภาวะทางน้ำหลังจากกระบวนการย้อมผ้า และ 3) ใช้สนับสนุนวัสดุที่เหลือจากการบริโภคมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อีก

เอกสารอ้างอิง

เก่ง กิติเรียงลาภ. (2564). ANTHROOCENE บทวิพากษ์มนุษย์และวิกฤตสิ่งแวดล้อมในยุคสมัยแห่ง. (พิมพ์ครั้งที่ 1). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน: ภาพพิมพ์.

ไพรัตน์ ปุญญาเจริญนนท์ และคณะ. (2557). การพัฒนาการเตรียมสีผงจากการย้อมธรรมชาติ: งานวิจัยคณะสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

กรมควบคุมมลพิษ. (2566). รายงานการดำเนินงาน กองจัดการคุณภาพน้ำ พ.ศ. 2564. เรียกใช้เมื่อ 1 มิถุนายน 2566 จาก https://www.pcd.go.th/wp-content/uploads/2020/05/pcdnew-2020-05-20_04-16-18_565529.pdf

จักร พิชัยศรทัต. (2566). การย้อมผ้าด้วยสีจากธรรมชาติ. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สถาบันสร้างสรรค์งานศิลป์.

ธันวดี สุขประเสริฐ. (2564). ครุ. เรียกใช้เมื่อ 5 มิถุนายน 2566 จาก https://citly.me/E2NTD

ธีรพล อิ่มใจ. (26 ตุลาคม 2565). คุณสมบัติของยางไม้และประโยชน์ของยางไม้. (ดวงใจ อุชชิน, ผู้สัมภาษณ์)

บุศรินทร์ เลิศชวลิตสกุล และคณะ. (2565). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมร่วมสมัย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร: รัตนสุวรรณการพิมพ์ 3.

ภัทรนันท์ ทวดอาจ และคณะ. (2559). พลาสติกชีวภาพ: วัสดุทางเลือก Bioplastics: Alternative material. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2566 จาก http://dspace.bru.ac.th/xmlui/handle/123456789/7276

วิธีการทำพลาสติกชีวภาพ. (2565). วิธีการที่ 1 ใช้แป้งข้าวโพดและน้ำส้มสายชู. เรียกใช้เมื่อ 3 มีนาคม 2566 จาก https://citly.me/r4EDk.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2558). พจนานุกรมหัตถกรรมเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิริยะธุรกิจ จำกัด.

วีณา พันธุ์ธีรานุรักษ์ และคณะ. (2565). ย้อมรอย. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2566 จาก https://readthecloud.co/thai-natural-dyes/

สมพงศ์ จันทร์โพธิ์ศรี. (2560). เคมีอินทรีย์ เล่ม 2. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: วิทยพัฒน์.

อมรรัตน์ เลิศวรสิริกุล. (2554). พอลิแลกติกแอซิด: พอลิเอสเทอร์ จากทรัพยากรที่สร้างทดแทนใหม่ได้. วารสารวิศวกรรมสาร มก, 24(77), 99-110.

Kungten, P. (2023). What is caray gum. เรียกใช้เมื่อ 6 March 2023 จากhttp://baipaknaru.blogspot.com/2013/03/blog-post_1321.html.

Youyangsong, S. (2023). Youyang Song. Retrieved June 8, 2023, from https://youyangsong.com/

บทความวิชาการ

ภาษาไร้รสนิยม: สุนทรียะไทยในวัฒนธรรมบริโภคนิยม*

TASTELESS LANGUAGE: THAI AESTHETICS IN CONSUMERIST CULTURE

ประยุทธ ศิริกุล*, สุภาวี ศิรินคราภรณ์
Prayut Sirikul*, Supavee Sirinakaraporn
คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: tsirikul2415@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความมีเป้าหมายเพื่อนำเสนอพฤติกรรมการรับรู้และการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมเมืองที่มีต่อมุมมองของรสนิยมและสุนทรียะทางความงามอันสอดรับไปกับวัฒนธรรมบริโภคนิยมซึ่งในปัจจุบันถือเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักและกลายเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมไทย เนื้อหาของบทความแบ่งออกเป็นสามส่วน ประกอบส่วนแรก การเกิดสภาวะของการโหยหาอดีตของผู้คนปัจจุบันที่ได้รับผลกระทบต่อเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ส่วนที่สองเป็นการสะท้อนความเหลื่อมล้ำผ่านรูปแบบของวัตถุที่ถูกมองข้ามและถูกตีตราสถานะด้วยข้าวของเครื่องใช้ในการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวันซึ่งกลายเป็นวัตถุดิบต่อการค้นหาตัวตนความเป็นไทยและสร้างสรรค์เป็นผลงานของนักออกแบบหลากหลายสาขาทำให้เกิดการค้นพบตัวตนของความเป็นไทยที่แท้จริง คือ วิถีของการดำเนินชีวิตประจำวันของสามัญชน โดยการออกแบบคำนึงถึงประโยชน์ในการใช้สอยมากกว่าความงามตามมาตรฐานสากล ส่วนสุดท้ายนำเสนอการพิจารณาประเด็น “ภาษาไร้รสนิยม” ที่อาจเปรียบได้กับภาษาชาวบ้านมักให้ความรู้สึกของการโหยหาอดีตและเป็นการสื่อสารความมีตัวตนในสังคมไทยที่สามารถดำรงอยู่ได้ทุกช่วงเวลา เมื่อพิจารณาในมุมมองของผู้ที่เห็นคุณค่าสิ่งเหล่านี้เปรียบดั่งมรดกภูมิปัญญาของคนธรรมดาที่ไม่ได้แตกต่างหรือด้อยค่ากว่าภูมิปัญญาจากสกุลช่างใด ๆ และเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่มีชีวิตสามารถนำกลับมาใช้ได้เสมออย่างง่าย ๆ ไม่ต้องมีพิธีรีตอง ภาษาไร้รสนิยมจึงเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารทางความรู้สึกสะท้อนถึงสุนทรียะไทยที่สอดรับกับบริบทเศรษฐกิจและสังคมในกระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยม

คำสำคัญ: สุนทรียะไทย, ไร้รสนิยม, โหยหาอดีต, ไทย ๆ , คนธรรมดา

Abstract

This article aims to present the perception and lifestyle of people in urban society towards aesthetic taste and beauty that correspond to consumerist culture, which is now considered the mainstream culture and has become a major factor in the lives of most people in Thai society. The content in this article is divided into 3 parts: 1) The emersion of nostalgic state of mind among people of the present day that are continuously affected by the economic and social changes. 2) Reflection of inequality through representations of objects that have been overlooked and labeled with everyday consumables which become materials for searching Thai identity and for creating designed works of many designers in various fields. This prompts the search for the

* Received 6 August 2023; Revised 22 September 2023; Accepted 25 September 2023

genuine identity of true Thainess, which is ordinary people's way of life. The benefit of usability is being considered in design more than the beauty according to international standards. 3) Presenting the issue of "Tasteless Language" which can be compared to the language of the commoners. The language of the commoners often gives a feeling of nostalgia. Also, it is a way to proclaim identity in Thai society that can be presented at any time. Consider from the point of view of those who value these matters, such idea is like inherited wisdom of the commoners that is not disparate or inferior to the wisdom from any craftsman family. Plus, it is a living inherited wisdom that can always be re-applied easily with no formalities required. Thus, Tasteless Language is a language used to communicate feelings which reflects Thai aesthetics that are in line with the economic and social context of consumerist culture.

Keywords: Thai Aesthetics, Tasteless, Nostalgia, Thainess, Ordinary People

บทนำ

สุนทรียศาสตร์เป็นปรัชญาที่ว่าด้วยค่านิยมแห่งความงาม สุนทรียศาสตร์เป็นชื่อที่ถูกบัญญัติขึ้นมาเพียง 200 ปีที่ผ่านมาทั้ง ๆ ที่เป็นทฤษฎีและเรื่องราวที่รู้จักกันมากว่า 3,000 ปีมาแล้ว ตั้งแต่สมัยของปรัชญาเมธีกรีกผู้ยิ่งใหญ่สองท่าน คือ พลาโต และ อริสโตเติล แต่ผู้คนทั่วไปจะรู้จักกันในนามของคุณค่าความงามที่เกิดจากศิลปะอันมีต่อมนุษยชาติ อาจกล่าวได้ว่าสุนทรียศาตร์เป็นทฤษฎีว่าด้วย "ค่านิยม" ซึ่งแต่เดิมเคยใช้แทนด้วยคำว่า "คุณค่า" แต่ในปัจจุบันผู้คนอาจคุ้นชินกับคำว่า "รสนิยม" ที่ให้ความหมายได้ชัดเจนและตรงไปตรงมามากยิ่งขึ้น สอดรับกับแนวคิดในประเด็นเรื่องรสนิยมของ วิรุณ ตั้งเจริญ ได้กล่าวว่า การศึกษาและการสร้างสรรค์ศิลปะย่อมเกี่ยวข้องกับความจริง ความดี และความงาม เกี่ยวข้องกับ "สุนทรียะ" ซึ่งเป็นเรื่องของความงาม ความไพเราะ ความสุขุมคัมภีรภาพ ความสงบสันติ เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและรสนิยม (Taste) "รสนิยม" ซึ่งเป็นคำที่กินความหมายกว้างหลากหลาย ทั้งรสนิยมในการคิด การชื่นชมธรรมชาติ ศิลปะ ดนตรี การเลือกหนังสืออ่าน การใช้ชีวิตประจำวัน ฯลฯ เช่นแนวคิดของ แมคฟี (June King McFee) เชื่อว่ารสนิยมของคนเราสัมพันธ์กับปัจจัยหลัก 3 ด้าน คือ

1. ประสบการณ์เฉพาะบุคคล (personal experiences)
2. ระดับสังคมและเศรษฐกิจ (socio-economic class)
3. วัฒนธรรมประจำชาติ (national culture) (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2547)

"รสนิยม" เป็นคุณค่าที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสังคมของมนุษย์ ซึ่งมีความเชื่อและทัศนคติที่ไม่คงที่ ยิ่งเป็นรสนิยมทางด้านความงามของผู้คนในสังคมซึ่งเป็นตัวสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยและสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมแต่ละช่วงเวลา บางครั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงแบบหมุนเวียนเป็นวัฏจักร ดังเช่นปรากฏการณ์ที่เคยเกิดขึ้นในสังคมไทยยุควัฒนธรรมบริโภคนิยม ถ้าสังคมไทยพิจารณาจากความเป็นไปของสภาวะสังคมที่เคลื่อนเป็นพลวัตรอบตัวกับช่วงเวลาปัจจุบันของผู้คนที่รู้สึกว่าการดำเนินชีวิตกำลังประสบกับคำว่า "ปัญหา" สิ่งแรกที่ผู้คนในสังคมโดยเฉพาะในเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางทางอำนาจและเศรษฐกิจมักจะทำ คือ "การโหยหาอดีต" ย้อนรำลึกกลับไปยังคืนวันช่วงเวลาเก่า ๆ ว่าได้เคยทำสิ่งใดให้เกิดขึ้นบ้างมีประสบการณ์ร่วมทั้งดีและร้ายแบบใดมาบ้าง การโหยหาอดีตทำหน้าที่เหมือนกับไทม์แมทชีนย้อนเวลาทางความรู้สึกของผู้คนว่าเคยมีความสุขอย่างไรเพื่อเยียวยาตนเอง ดังนั้น การทำความเข้าใจต่อรสนิยมและสุนทรียะทางความงามแบบไทย ๆ ในกระแสสังคมวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่มักหวนย้อนในการโหยหาอดีตแบบสังคมเมืองของไทยอาจถือเป็นภาษาของการสื่อสารประเภทหนึ่งที่เป็นมากกว่าการมองเห็นผ่านสัญญะทางตัวอักษรหรือภาษาของการได้ยินผ่านทางหู เห็นทางตาเพียงเท่านั้น แต่การโหยหาอดีตเป็นความรู้สึกที่สัมผัสได้ทางใจและเป็นความรู้สึกร่วมกันของผู้คนในสังคมที่

มีเรื่องราวและประสบการณ์ร่วมที่แตกต่างกันไปตามช่วงวัยของตนเอง ซึ่งสะท้อนถึงรสนิยมต่อการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ตามยุคสมัยที่แปรเปลี่ยน

เมื่อพิจารณาให้สามารถเห็นได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นในมุมมองของศิลปะร่วมสมัยและการออกแบบจากรสนิยมของกระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยมในปัจจุบันของสังคมไทยจะ พบว่า ได้มีพลวัตต่อเนื่องอย่างไม่ขาดสายจากอดีตจนมาถึงปัจจุบันขณะ ผู้เสพงานศิลปะก็ยังสามารถรับรู้อัตลักษณ์เฉพาะบางอย่างที่ยังซ่อนเร้นและซ้อนทับให้เห็นรากเหง้าความเป็นมาอันเป็นแก่นที่แท้จริง การแสดงออกที่นำเรื่องราวเดิมในอดีตที่เกิดขึ้นผ่านมาแล้วในรูปแบบเก่ามาสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ตามแนวคิดและวิธีการประกอบสร้างในแนวทางเฉพาะตนของศิลปินและนักออกแบบเองก็ถือได้ว่าเป็นศิลปะร่วมสมัยด้วยเช่นกัน แต่นอกจากเพียงความแปลกใหม่ที่ได้อุบัติขึ้นในยุคปัจจุบันนี้ ก็คงเป็นเพียงเรื่องธรรมดาสามัญไปแล้ว เพราะขณะนี้ คือ ช่วงเวลาของการเกิดสิ่งใหม่ในทุกวินาทีจากบริบททางสังคมเสรีภาพทางความคิด และเทคโนโลยีที่ก้าวล้ำตลอดเวลา เช่นเดียวกับแนวคิดของคนรุ่นใหม่ที่ไม่สามารถอยู่ในรสนิยมแบบเดียวกันได้อีกต่อไปคล้ายกับกระแสวงการแฟชั่นที่หมุนเปลี่ยนย้อนไปมาเป็นวัฏจักรไม่มีวันจบสิ้น

“โหยหาอดีต” วิกฤตสู่การแสวงหาตัวตน

กระแสการหมุนโลกย้อนทางความรู้สึกหรือการโหยหาอดีตมักถูกนำมาเป็นอีกหนึ่งวัตถุดิบชั้นดีทางแนวคิดในการสื่อสารผ่านภาษาทางความรู้สึกที่เป็นรูปแบบเฉพาะตัวของวงการออกแบบหลากหลายสาขาที่นำมาใช้เพื่อแสดงตัวตนและความเป็นวัฒนธรรมไทย กระแสสังคมในการโหยหาอดีตไม่ใช่แนวคิดเรื่องใหม่ เป็นเรื่องราวและวิธีนำเสนอแบบเก่าและถูกผลิตซ้ำซึ่งอยู่กับผู้คนโดยเฉพาะสังคมเมืองมาอย่างต่อเนื่องยาวนานมากกว่า 20 - 30 ปี แต่กระแสนี้กลับไม่เสื่อมคลายหรือตายไปแต่กลับพัฒนาและปรับเปลี่ยนตัวเองไปพร้อมกับผู้คนและสังคมตลอดเวลาจนอาจกลายเป็นอีกรสนิยมที่สะท้อนถึงผู้คนสังคมและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ จุดเปลี่ยนทางความคิดจากประเด็นนี้เกิดขึ้นเมื่อช่วงหลังปี พ.ศ. 2540 จากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่ชื่อว่า “วิกฤตต้มยำกุ้ง” หรือชื่ออย่างเป็นทางการว่า “วิกฤตการณ์การเงินในเอเชีย” ใครที่อยู่ช่วงเวลานั้นเติบโตพอจะรับรู้เรื่องราวและมีประสบการณ์ร่วมที่เกิดขึ้น หากชวนย้อนความทรงจำกลับไปในอดีตที่ผ่านมาราว 26 ปี ก็น่าจะยังเห็นภาพสถานการณ์ทางความรู้สึกในช่วงเวลานั้นอยู่ โดยเฉพาะกับคนที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตครั้งนั้น (รุ่งนภา พิมมะศรี, 2565)

ภาพที่ 1 อาคารที่ถูกทิ้งร้างจากวิกฤตทางการเงินต้มยำกุ้ง (เดอะสตรัคเจอร์, 2565)

“วิกฤตการณ์การเงินในเอเชีย” มีจุดเริ่มต้นขึ้นในประเทศไทยด้วยการเกิดวิกฤตอย่างเป็นทางการในวันที่ 2 กรกฎาคม 1997 ที่กระทรวงการคลัง ร่วมกับธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) ประกาศยกเลิกอัตราแลกเปลี่ยนแบบคงที่ แล้วปล่อยลอยตัวค่าเงินบาท ในภาพรวมผลกระทบที่เกิดขึ้นเมื่อประสบวิกฤต คือ ปัญหาเงินเฟ้อ ราคาสินค้าเพิ่มสูงขึ้น หนี้สาธารณะพุ่งสูง ราชการต้องรัดเข็มขัด ต้องตัดงบประมาณบางส่วนที่มองว่าไม่จำเป็น ฝั่งหนี้เอกชนสูงท่วมเกินทุนและทรัพย์สิน เอกชนตัดเงินค่าจ้างพนักงานและลูกจ้าง ลดการจ้างงาน มีคนตกงานจำนวนมาก ธุรกิจที่พยุงตัวเองไม่ไหวต้องล้มละลาย สถาบันการเงินมีหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPL) สูง นำมาซึ่งความเสียหายแก่สถาบันการเงิน และทำให้เกิดความสั่นคลอนต่อเสถียรภาพทางการเมือง ทำให้มีการเปลี่ยนรัฐบาลที่บริหารประเทศ ผลกระทบจากสภาวะที่บีบคั้นทางเศรษฐกิจและสังคมด้วยวิกฤตครั้งนี้ ส่งผลกระทบอย่างหนักต่อเจ้าของธุรกิจ ขณะที่คนในวัยแรงงานถูกเลิกจ้าง แม้ไม่ต้องแบกภาระหนี้หนักหนาสาหัสเท่านายจ้าง แต่การไม่มีงานและไม่มีรายได้ ก็ไม่ใช่เรื่องเล็กสำหรับการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะผู้คนในสังคมเมือง ขณะที่คนที่กำลังเติบโตจบการศึกษาและเข้าสู่วัยทำงานก็ต้องเคว้งคว้างหางานทำไม่ได้และมองไม่เห็นทิศทางในอนาคตของตนเอง มีข้อมูลว่าในสถานการณ์ตอนนั้นในประเทศไทยมีคนว่างงานกว่า 2 ล้านคน (ภูมิพิชญ์ ยาสิทธิ์, 2560)

ปรากฏการณ์เหล่านี้ คือ รากฐานทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเป็นบทเรียนราคาแพงที่ต้องแบกรับและทำให้นโยบายเศรษฐกิจรวมทั้งพฤติกรรมการใช้เงินเปลี่ยนไปจนถึงทุกวันนี้ โดยพฤติกรรมการใช้เงินของคนไทยได้ดำเนินไปในทิศทางที่ระมัดระวังการใช้จ่ายมากขึ้น โดยมีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันและตามแนวนโยบายของรัฐบาล แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการกล่าวถึงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 มาโดยตลอด แต่กระแสการตอบรับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคนไทยนั้น เกิดขึ้นหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 และได้กลายเป็นหมุดหมายสำคัญที่ทำให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงถูกนำเสนอและนำมาใช้งานอย่างจริงจังในภาครัฐและประชาชนหลังจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจได้อุบัติขึ้น

ในประเด็นทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนี้ คือ จุดสำคัญที่ทำให้หลาย ๆ คนเริ่มกังขาในวัฒนธรรมการใช้ชีวิตช่วงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจที่มีความเป็นบริโภคนิยมและให้ความสำคัญกับการใช้เงินในอนาคตมาใช้ในสิ่งต่าง ๆ มากกว่าที่จะสร้างเสถียรภาพทางการเงินของตนเองและเน้นการพึ่งพาตนเอง จากเรื่องราวนี้สามารถกล่าวได้ว่า มรดกจากเหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ที่เกิดขึ้นจากการลอยค่าเงินบาท ในวันที่ 2 กรกฎาคม ได้ครบรอบ 26 ปีในวันนี้ ถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่สะเทือนจิตใจคนไทยเป็นอย่างยิ่ง มีการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน และได้เปลี่ยนแปลงหลาย ๆ สิ่งในสังคมไทยโดยเฉพาะในแนวคิดเรื่องสุนทรียะในการใช้ชีวิตจนไปถึงกระทั่งการเสพความงามทางศิลปะ

วิกฤตทางเศรษฐกิจสะท้อนสู่การดำเนินชีวิตครั้งนี้เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นที่เด่นชัดของกระแสการโหยหาอดีตและช่วยทำให้เรามองเห็นภาพของปัญหาอะไรบางอย่างที่น่าสนใจ อันเป็นแรงผลักส่งจนถึงปัจจุบัน วิกฤตต้มยำกุ้งจึงอาจเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้ผู้คนในสังคมเมืองต้องการกลับไปหาความอบอุ่นในอดีตและโหยหาอดีตมากยิ่งขึ้น ในบางส่วนของหนังสือเมืองใหญ่ในวงเล็บได้กล่าวถึงความหมายของการโหยหาอดีตหรือถวิลหาอดีต “นอสทัลเจีย” (Nostalgia) มีรากศัพท์มาจากคำว่า “nostos” ในภาษากรีก แปลว่า “การกลับบ้าน” รวมกับคำในภาษาลาตินว่า “-algia” หมายถึง “ความเจ็บปวด” ปัจจุบันมีการนำคำนี้มาใช้ในความหมายแสดงสภาวะอาการและความรู้สึกของคนที่รู้สึกอ่อนไหวและถวิลหาบรรยากาศหรือความคุ้นเคยในแบบอดีตรวมถึงความเศร้าซึมที่เกิดขึ้น เมื่อรำลึกถึงความทรงจำในอดีต ความรู้สึกถวิลหาอดีตก่อให้เกิดผลทั้งในแง่ดีและแง่ร้ายต่อผู้ที่จมอยู่กับความรู้สึก เช่นนี้ ถ้ามองในแง่ดีจะ พบว่า การถวิลหาอดีตถือเป็นคุณธรรมที่ดีงามประการหนึ่ง ผู้ที่มีความรู้สึก เช่นนี้ จะตระหนักถึงคุณค่าอันดีงามที่เคยมีในอดีต เช่น บางคนบอกว่าคืนวันเก่า ๆ นั้นเป็นสิ่งดีงามเพราะสมัยก่อนอากาศสะอาดปลอดโปร่ง ในขณะที่เรื่องเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องสกปรก แต่ทุกวันนี้อากาศกลับสกปรก ในขณะที่เรื่องเพศสัมพันธ์เป็นสิ่งที่บริสุทธิ์สะอาด แนวคิดเช่นนี้เป็นการนำคุณธรรมความดีในอดีตมาช่วยแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน ตรงกันข้ามถ้ามองในแง่ร้ายจะ พบว่า การถวิลหาอดีตเป็นบ่อเกิดของอาการ

ซึมเศร้า สลดหดหู่ จิตวิญญาณขาดความกระตือรือร้น อีกทั้งยังจมอยู่กับอดีตไม่สามารถถอนตัวออกมาสู่โลกแห่งความจริงในปัจจุบันได้ หากมีความรู้สึก เช่นนี้ รุนแรงถือเป็นอาการผิดปกติทางจิตประเภทหนึ่ง (วุฒิชัย กฤษณะประกรกิจ, 2548)

กระแสโหยหาอดีตสามารถปรับสภาพตัวเองให้สอดคล้องกับส่วนอื่น ๆ ของสังคมได้อย่างแนบเนียน สามารถดำเนินควบคู่ไปกับกระแสความตื่นเต้นที่แปรเปลี่ยนในทุก ๆ วัน มีพลวัตและดำเนินต่อไปอย่างไม่จบสิ้น แตกต่างกันด้วยประสบการณ์ร่วมของชีวิตตามเส้นเวลาแต่ละช่วงวัย ผู้คนในสังคมแต่ละช่วงวัยจึงมีเส้นเวลาของการโหยหาอดีตที่มีรูปแบบที่แตกต่างกัน ผู้คนในห้วงขณะนี้ ชอบย้อนไปหาอดีตเพราะเราต่างมุ่งไปข้างหน้ากันตลอดเวลาเป็นสัจธรรมของโลกที่จะเริ่มเบื่อหน่ายและอ่อนล้าโดยธรรมชาติของมนุษย์จึงมักมีคนกลุ่มหนึ่งหวนกลับมาหารากของตนเอง คนในสังคมตอนนี้รู้สึกถึงความขาดแคลนภายในใจ ความทันสมัยและเทคโนโลยีกลับไม่ใช่คำตอบเพราะมันไม่ใช่ตัวตนและรากของเราที่แท้จริง ดังนั้น การเริ่มมองย้อนเพื่อแสวงหาตัวตนจากรากเหง้าวัฒนธรรมจากการดำเนินชีวิตของตนเองจึงเริ่มเกิดขึ้นอย่างเด่นชัดพร้อมสอดรับกับแนวโน้มค่านิยมของพฤติกรรมผู้คนในสังคมไทยที่กำลังก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 โดยมีลักษณะเฉพาะมีคุณค่าประจำตัวในแต่ละบุคคลเป็นเครื่องช่วยในการกำหนดความคิดและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความปรารถนา คุณค่าและความถูกต้องของสังคมเพื่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ตนเองและตอบสนองความสะดวกสบายไปจนถึงตอบสนองความปรารถนาของมนุษย์ที่ไม่มีสิ้นสุด สิ่งเหล่านี้ก็ได้กลายเป็นแรงขับเคลื่อนถึงแนวคิดในวงการออกแบบและศิลปิน ที่กลับยิ่งต้องค้นหาช่องทางของตนเองที่สามารถนำแนวคิดและผลงานสร้างสรรค์สู่การมีตัวตนเพื่อแสดงสถานะของการมีอยู่ ด้วยการแสวงหาส่วนลึกของความเป็นคนไทยให้ได้เพราะโลกปัจจุบันกำลังทำให้เราต้องเป็นสิ่งพิเศษมีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้นจึงจะสามารถอยู่รอดและมีอำนาจในการต่อรองวงการออกแบบและศิลปินก็แสวงหาลู่ทางและพื้นที่เหล่านี้ในการสร้างสรรค์แนวคิดและผลงานด้วยเช่นกัน

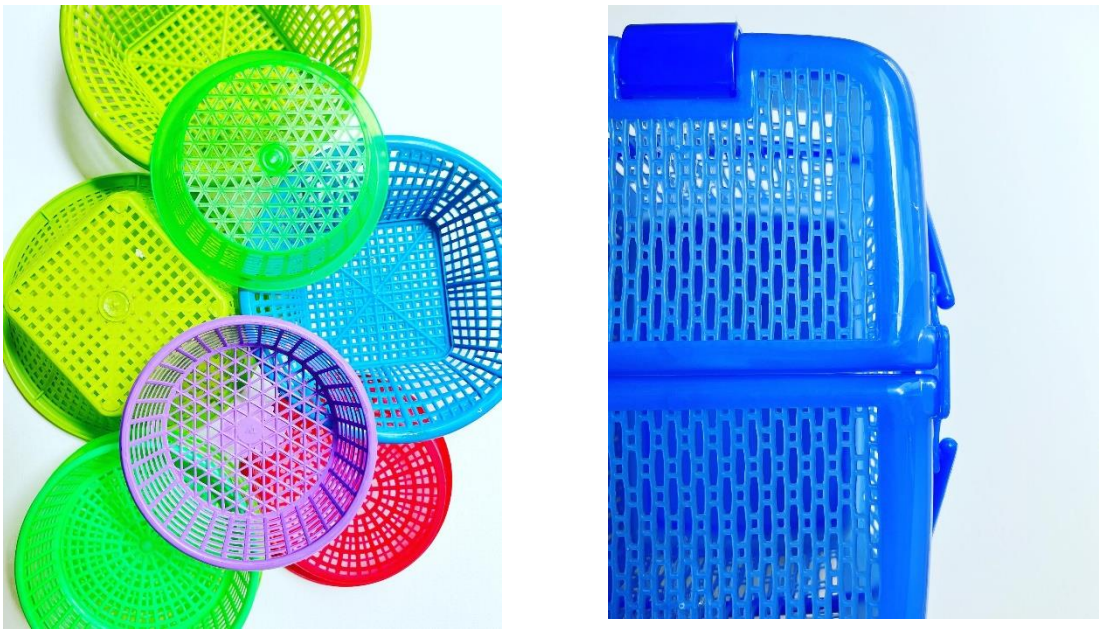
“ไทย ๆ” ภาษาวัฒนธรรมบริโภคนิยม

ไทย ๆ คือ คำคุ้นชินที่สื่อถึงการมีสถานะที่ต่ำกว่าหรือมีความหมายที่เจือจางกว่าคำว่า “ไทย” เพราะไทย ๆ เน้นความง่าย ๆ สบาย ๆ มีอยู่ในชีวิตประจำวันอีกทั้งไม่จำเป็นต้องมีรากเหง้าหรือสะท้อนเนื้อแท้อะไรทั้งสิ้น ไทย ๆ จึงอาจเป็นสัญลักษณ์ทางภาษาที่สื่อความถึงอารมณ์ของสังคมยุคปัจจุบันที่เรียกว่า บริโภคนิยม (ประชา สุวีรานนท์, 2554)

บริโภคนิยม อาจกล่าวได้ว่า คือ การได้ซื้อ ได้กิน ได้เลือก ได้มีและได้ใช้ทำให้การดำเนินชีวิตมีความราบรื่นมีความสุขและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การบริโภคของคนธรรมดาสามัญในสังคมโดยเฉพาะผู้คนในเมืองใหญ่ถือได้ว่าเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ที่มีเป้าหมายเดียวกัน คือ การแสวงหาความสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ การอยู่ดีกินดีรวมไปถึงการต้องการความเสมอภาคเท่าเทียม การเข้าถึงสิทธิอันควรได้รับในฐานะประชาชนของประเทศประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ผู้คนในสังคมต่างต้องการ แต่ในสภาวะความเป็นจริงในการดำเนินชีวิตกลับตรงกันข้าม สิ่งเหล่านี้อาจเกิดขึ้นจากช่องว่างและความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยเฉพาะช่องว่างระหว่างฐานะทางการเงินที่ทำให้คนธรรมดาไม่สามารถสร้างอำนาจการต่อรองที่พึงได้และถูกระบบของทุนนิยมครอบงำต้องใช้แรงกายและสติปัญญาที่มีเป็นเครื่องมือหนึ่งในระบบทุนนิยมเพื่อการดำรงชีวิต ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องแปลกถ้าผู้คนส่วนใหญ่ที่เป็นกลไกในระบบทุนนิยมในสังคม จะมีแนวคิดโหยหาอดีตอันสงบสุขของตนเองที่เคยมีประสบการณ์ร่วม และนำกลับมาเพื่อเยียวยาความรู้สึกของตนเองในปัจจุบัน

นักออกแบบและศิลปินที่นิยมแนวคิดโหยหาอดีตจึงหันเหความสนใจมาที่ “นอสทัลเจีย หรือการโหยหาอดีต” ความรู้สึกเหมือนการได้กลับบ้าน กลับมาสัมผัสกับความรู้สึกเดิมอีกครั้งและเพื่อเป็นการโหยหาอดีตที่ต้องการความสดใหม่ วงการออกแบบหลากหลายสาขาจึงแสวงหาความแปลกและแตกต่าง เรื่องที่ไม่ค่อยได้พูดถึง

เพราะความคุ้นชินหรือวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันที่เรียกว่า “ไร้รสนิยมและเป็นกระแสรอง” สิ่งเหล่านี้ปรากฏชัดในกระแสของวัฒนธรรมบริโภคนิยมซึ่งเป็นเหมือนตัวแทนของความเหลื่อมล้ำอันมีอยู่จริง ดังเช่น ตัวอย่างที่สะท้อนแนวคิดอันสื่อถึงสุนทรียะไทยด้วยวัฒนธรรมบริโภคนิยม ได้อย่างชัดเจนมากที่สุด
ยกตัวอย่างเช่น วัตถุข้าวของเครื่องใช้ที่ประดิษฐ์สร้างขึ้นจากพลาสติกในระบบอุตสาหกรรมแบบทุนนิยมที่มีเป้าหมายในการผลิตจำนวนมากโดยสวนกระแสกับค่าแรงที่ต่ำลงให้มากที่สุด “วัตถุเหล่านี้ถูกเรียกว่า Kitsch เป็นสิ่งของที่อยู่ในวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นสิ่งของที่ดูไร้รสนิยม” (สรรเสริญ สันติธญะวงศ์, 2560)

ภาพที่ 2 สิ่งของเครื่องใช้จากพลาสติกตัวแทนสะท้อนยุคบริโภคนิยม

ปัจจัยหลักต่อการดำเนินชีวิต คือ “รายได้” ซึ่งทำให้เกิดปัจจัยของการเลือกใช้วัตถุสิ่งของ การกินอยู่และอื่น ๆ ตามปัจจัยสี่ในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมและสอดรับกับรายได้ที่ได้มา ซึ่งกลายเป็นตัวแบ่งแยกระดับชั้นของการแสดงฐานะตามสิ่งที่เลือกอุปโภคบริโภคจึงเกิดเป็นอีกรูปแบบของรสนิยมที่เกิดจากการดำเนินชีวิต ข้าวของเครื่องใช้จากพลาสติกสีสันจัดจ้านสะดุดตาสะท้อนสุนทรียะแบบไทย ๆ เป็นวัตถุสิ่งของในวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่เราคุ้นเคยจนชินตาและผู้คนก็ล้วนมีประสบการณ์กับสิ่งของเหล่านั้นในชีวิตประจำวันด้วย เพราะเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้แทบจะในทุกสถานที่เปรียบเสมือนเป็นปัจจัยในการดำเนินชีวิตปกติประจำวันของผู้คนทั่วไป “พลาสติก” จึงเป็นเสมือนสิ่งของที่ไม่มีคุณค่าและมีราคาต่ำ ยังกลับกลายเป็นเครื่องมือสำหรับการกีดกันด้านสุนทรียะและรสนิยม พร้อมกับใช้เปรียบเทียบเพื่อการแบ่งแยกชนชั้นของผู้คนในสังคม ผ่านเครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวันของคนธรรมดาทั่วไป ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในประเทศไทย

ประเด็นเหล่านี้นำมาตั้งต้นเป็นวัตถุดิบทางแนวคิดในการออกแบบและสร้างเรื่องราวให้กับผลงานของศิลปินและนักออกแบบ กระแสความคิดเรื่องการค้นหาอดีตที่เป็นกระแสรอง ความเป็นไทย ๆ สามัญธรรมดาทั่วไปในสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ก่อตัวขึ้นมาจากความคิดต่อต้านโลกยุคปัจจุบัน และหลีกหนีโลกอนาคตที่ไม่แน่นอนโดยการย้อนกลับไปหาความอบอุ่นและมั่นคงในอดีต ทุกกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ส่งผลต่อการออกแบบในวงการนักออกแบบและการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปินไทย ทำให้เกิดเป็นแนวคิดการออกแบบที่อาจเป็นตัวช่วยที่สำคัญให้ได้สนุก ท้าทายและอาจสร้างความสุขทางใจกับการสร้างแบบแผนสุนทรียะใหม่และรสนิยม

ใหม่ที่ต่อรองกับ “ความเป็นไทย” พร้อมสร้างตัวตนที่นำไปสู่ผลงานการออกแบบที่เรียกว่ามีเอกลักษณ์ ความต้องการโหยหาอดีตกับความธรรมดาสามัญทั่วไปในชีวิตประจำวันรอบตัวแบบภาษาที่ใช้สื่อสารทางความรู้สึกแบบไร้รสนิยม จึงได้เดินมาบรรจบกันเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนในปัจจุบันที่มองว่ากระแสรองแบบไทย ๆ คือ ความเท่และไม่สยบยอมต่อกระแสหลัก

ภาณุ อิงคะวัต ได้กล่าวถึงประเด็นการแสวงหาแก่นอันเป็นตัวตนที่แท้จริงของความเป็นไทยซึ่งอาจเป็นแบบแผนทางแนวคิดในการออกแบบในวัฒนธรรมบริโภคนิยมของไทย ดังนี้ อย่าเข้าใจผิดว่าส่วนลึกของวิถีชีวิตแบบคนไทย จำเป็นจะต้องจำกัดแคบอยู่ที่จิตรกรรมฝาผนัง วรรณคดีไทย ผ้าไหม มวยไทย พุทธศาสนา ตลาดน้ำ วัด วัง และอื่น ๆ อีกมากมายที่ภาครัฐต้องการให้คนในชาติร่วมภาคภูมิใจ แต่มันอาจเป็นความรู้สึกหรือเหตุการณ์หรือช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งในชีวิตที่คนไทยเท่านั้นสามารถเอาตัวเอาใจเข้าไปสุงสิงด้วยได้ คำว่า “สุงสิง” จึงเป็นจุดเริ่มของประเด็นทางความคิดที่สามารถแตกขยายสาขาออกไปได้ไม่รู้จบ เพราะมันแสดงถึงความเป็นธรรมดาสามัญที่เราคนทั่วไปต่างเข้าไปสัมผัส พูดคุย แลกเปลี่ยน วิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างจริงใจ หรือมัน คือ การที่เราเอาตัวเราเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในสิ่งนั้นได้มันถึงจะทำให้เรารู้สึกเป็นเจ้าของสิ่งนั้น และเป็นผู้ร่วมสร้างวัฒนธรรมนั้น (ภาณุ อิงคะวัต, 2538)

รสนิยมแบบไร้รสนิยม ที่บ่งบอกความเป็นไทยของเราแบบซื่อ ๆ และตรงไปตรงมาไม่อ้อมค้อม รสนิยมแบบนี้เป็นสิ่งที่มีอยู่รอบตัวเรา เพราะ มันคือ บรรยากาศของการดำเนินชีวิตประจำวัน และบางอย่างเราอาจจับต้องไม่ได้ มองไม่เห็น หรือมันอาจอยู่แค่ในความรู้สึกที่บอกเป็นภาษาพูดไม่ได้ และเมื่อเราต้องการหาคำตอบที่ชัดเจนว่ารสนิยมแบบไทยแท้ ๆ คืออะไร คำตอบเหล่านั้นกลับมักถูกนิยามจากผู้ที่รู้สึกเหนือกว่าด้านรสนิยมว่าเป็น “ภาษาไร้รสนิยม” เราจึงอาจไม่ได้คำตอบที่แท้จริงจากสิ่งที่เราพบเห็นในชีวิตประจำวันของคนธรรมดา เพราะการสร้างกรอบความคิดจากภาครัฐอันสำเร็จรูปเพื่อกำหนดเป็นค่านิยมของชาติมาให้เราต้องยึดถือ การค้นหาตัวแทนค่ากลางของความเป็นชนชาติที่ทำหน้าที่พูดสื่อสารแทนตัวเราคนไทยโดยรวมว่า คือ สิ่งใด อีกมุมมองเป็นประเด็นที่น่าสนใจ คือ อัตลักษณ์ที่อยู่ในธรรมชาติการดำเนินชีวิตของผู้คน เช่น การบ่งบอกถึงหน้าตา ความคิดอ่าน การพูดจา นิสัยใจคอ บุคลิกลักษณะของความเป็นเราได้แสดงออกอย่างเต็มภาคภูมิอย่างชนิดที่ใคร ๆ ที่พยายามทำตามก็ได้แต่เป็นเพียงผู้ตามและไม่สามารถขโมยความเป็นเจ้าของได้เหมือนกับสำเนียงของภาษาพูด สิ่งนี้หรือไม่ คือ “รสนิยมแบบไทยแท้” คุณค่าความเป็นไทยแบบไร้รสนิยมที่เห็นโดยทั่วไปในชีวิตปกติประจำวันของผู้คนในสังคมเวลานี้ ได้พยายามเข้าไปแย่งพื้นที่ ท้าทาย และต่อรองกับความเป็นไทย แบบวัด แบบวัง แบบของรัฐส่วนกลางที่ได้กำหนดค่ามาตรฐานไว้ที่คิดว่าเป็นแบบแผนอันดีงามร่วมกันที่คนไทยต้องร่วมยึดถือปฏิบัติเพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่ชัดเจน แต่ในช่วงเวลานี้การใช้แนวคิดแบบ “ภาษาไร้รสนิยม” อันสะท้อนจากวัฒนธรรมบริโภคนิยม มาเป็นตัวแทนค่ากลางของชนชาติกลับกลายเป็นวัตถุดิบทางความคิดและแรงบันดาลใจ พร้อมกรรมวิธีในการออกแบบและการผลิตผลงานสร้างสรรค์ ถือเป็นการแย่งชิงพื้นที่ที่ใช้กระแสความนิยมของคนยุคปัจจุบันเป็นตัววัดว่าสิ่งใด คือ รสนิยมที่แท้จริงของไทย ดังนั้น การค้นหาความเป็นไทยแบบใหม่ คือ สิ่งสำคัญที่ควรถูกปลูกฝังและเข้าไปเชื่อมต่อกับวงการการศึกษาทางการออกแบบระดับชาติอย่างจริงจังและมีแผนงานที่ต่อเนื่องชัดเจนควบคู่ไปกับแผนยุทธศาสตร์ของชาติ โดยกรอบวิสัยทัศน์และเป้าหมายอนาคต ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ของประเทศไทย ในยุทธศาสตร์ฉบับที่ 2 ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศด้วยการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมที่ต่อยอดจากมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาตามแนวนโยบายของรัฐว่าด้วยการ “ต่อยอดจากอดีต ปรับปัจจุบันและสร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ที่ต้องขับเคลื่อนและเชื่อมต่อไปกับสังคมโลก เราสามารถที่จะวิพากษ์นิยามของอัตลักษณ์แบบดั้งเดิมอย่างตรงไปตรงมาและยังสามารถนำเสนอความต้องการที่จะกำหนดนิยามอัตลักษณ์ไทยในแบบใหม่ ๆ ได้อย่างไม่จบสิ้นเพราะวัฒนธรรมที่หยุดนิ่งไม่มีพัฒนาการไปกับกระแสของสังคมอาจ คือ วัฒนธรรมที่กำลังถดถอยและหนีห่างจากผู้คนใน

สังคม ดังนั้นการค้นหาค่ากลางที่เป็นการยอมรับร่วมกันในด้านรสนิยมของผู้คนในสังคมไทย จึงควรมีการปรับปรุงฐานข้อมูลและปรับให้เป็นปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา

ไร้รสนิยม “สื่อ” รสนิยม

รสนิยมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและมนุษย์โดยธรรมชาติก็ย่อมผูกติดอยู่กับสังคม ความงามก็ขึ้นอยู่กับผู้มอง ทุกคนต่างคนต่างมีความชอบ ความพึงพอใจ และความคิดเห็นส่วนตัว หรือเราเรียกสิ่งเหล่านี้รวม ๆ ว่ารสนิยม ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นเรื่องที่กำหนดโดยสังคมหรือสามารถเป็นเสียงส่วนใหญ่ของคนในสังคม โดยมีกระแสเป็นกระแสหลักที่ผู้คนยอมรับร่วมกัน ในสังคมที่มีความสลับซับซ้อนทางวัฒนธรรม รสนิยมจึงเป็นเรื่องของชนชั้นหรือเป็นสิ่งที่คนในสังคมใช้เป็นเครื่องมือในการสะท้อนชนชั้นหรือกลุ่มของตนเอง

เมื่อมองย้อนกลับถึงสังคมและวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของเรา อาจกล่าวได้ว่ารสนิยมและบุคลิกแบบไทย ๆ นั้นคือ อารมณ์ขันแบบโฉงฉ่างและไม่เคร่งเครียด ไม่จริงจัง ง่าย ๆ สบาย ๆ อะไรก็ได้ เป็นจุดเริ่มของกระแสการหันไปหาความเป็นไทยด้วยการสื่อสารแบบภาษาไร้รสนิยม ซึ่งอิทธิพลความเป็นไทยในลักษณะนี้กลับถูกจริตของคนต่างชาติ ต่างวัฒนธรรม กลับกลายเป็นลู่ทางไปสู่การยอมรับของชาวโลก แนวคิดนี้สะท้อนถึงวิธีการนำเสนอความเป็นไทยแบบมีรสนิยมที่เราพบเห็นได้ทั่วไป ยิ่งทำให้เราหาตนเองไม่พบ ภาครัฐผู้เป็นหัวเรือใหญ่ในการนำเสนอความเป็นไทยต่อสายตาชาวโลกเองก็มักสื่อสิ่งหนึ่งเพื่ออธิบายความหมายของอีกสิ่งหนึ่งเสมอจนบางครั้งเราอาจต้องร่วมกันตั้งคำถามต่อผู้มีหน้าที่ในการรับผิดชอบต่อแนวคิดเช่นนี้ และยังสามารถพบเห็นสิ่งอื่น ๆ วัตถุอื่น ๆ ไม่เว้นแม้แต่อาหารการกิน ความเชื่อศรัทธา ประเพณีท้องถิ่นอีกมากมายที่ถูกนำมาประดิษฐ์สร้างเพื่อเป็นการสื่อสารต่อสายตาทั่วโลก จนถูกเรียกว่า “ประเพณีประดิษฐ์” หรือเพราะเราอาจสร้างความสลับซับซ้อนและพยายามสร้างความมีรสนิยมจากค่ามาตรฐานความงามอันเป็นสากลมากจนเกินไป จึงทำให้ออกห่างจากวิถีชีวิตประจำวันของคนธรรมดาและห่างไกลความจริงที่เราพบเห็นและเป็นอยู่ในทุก ๆ วัน

กระแสรสนิยม เช่นนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในวงการออกแบบเพียงเท่านั้น ขอยกตัวอย่างในวงการศิลปะ มีศิลปินไทยหลายท่านที่สร้างชื่อเสียงและนำพาความเป็นไทยแบบไร้รสนิยมมาเป็นภาษาในการสื่อสารผลงานของตนเองให้ได้รับการยอมรับในระดับโลกด้วยการนำเอาวัตถุสิ่งของแบบไทย ๆ อารมณ์ ความรู้สึกและความดาษดื่นที่พบเห็นตามทุกตรอกซอกซอยของเมืองไทยอันเป็นวัฒนธรรมกระแสรองจากสังคมบริโภคนิยมมาออกแบบและสื่อสารเรื่องราวผ่านผลงานศิลปะ

จากผลงานการแสดงทางศิลปะที่เป็นตัวอย่างของการสะท้อนภาษาไร้รสนิยม ด้วยสุนทรียะไทยในวัฒนธรรมบริโภคนิยม ของฤกษ์ฤทธิ์ ตีระวนิช เป็นการสื่อภาษาทางความรู้สึกที่ใช้สะท้อนอัตลักษณ์ไทยที่ถูกปรับเปลี่ยนไปตามการดำเนินชีวิตของคนธรรมดาสามัญทั่วไปที่สอดรับกับความหลากหลายทางบริบทสังคมตามกระแสการบริโภคในระบบทุนนิยม ถือเป็นตัวแทนแนวความคิดการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัยไทยจากชีวิตประจำวันผ่านวัฒนธรรมบริโภคนิยมแบบไทย ๆ

ฤกษ์ฤทธิ์ ตีระวนิช ได้รับการขนานนามว่าเป็นตัวแทนศิลปะเชิงสัมพันธ์ (Relational Art) หรือสุนทรียศาสตร์เชิงสัมพันธ์จากนักวิจารณ์ศิลปะชาวฝรั่งเศสและภัณฑารักษ์ นิโคลาส บูริโยด์ (Nicolas Bourriaud) เป็นการนำศิลปะสร้างการเชื่อมโยงกับบริบทในสังคม โดยศิลปินจะเป็นผู้ออกแบบและจำลองปฏิบัติการความจริงที่อยู่ในสังคมด้วยสถานการณ์ การพบปะ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ในผลงานศิลปะ ศิลปะเชิงสัมพันธ์ได้สร้างความสัมพันธ์รูปแบบใหม่กับผู้ชมจากเดิมที่พื้นที่แสดงงานศิลปะเป็นเพียงแค่พื้นที่ให้ผู้ชมงานเดินผ่านผลงานวัตถุที่ไม่มีชีวิตจากการเพ่งมอง แต่ผลงานศิลปะเชิงสัมพันธ์ได้สร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ทำให้ผู้ชมได้เข้ามาอยู่รวมกัน เป็นการเผชิญหน้าเกิดปฏิสัมพันธ์ในกิจกรรม สถานการณ์ หรือผลงานที่ศิลปินเป็นผู้สร้างขึ้น (ถนอม ชาภักดี, 2540)

ภาพที่ 3 ฤกษ์ฤทธิ์เป็นที่รู้จักในวงกว้างจากผลงาน ผัดไทย (Pad Thai) หรือ Untitled (Free) (1992/1995/2007/2011) (เอ็กสเปซแกลอรี่, 2566)

ภาพที่ 4 Contemporaries จานที่ยังไม่ได้ล้างก็เป็นศิลปะกับเขาได้เหมือนกันนะ!. (บริษัท เวอร์ค่อน ประเทศไทย จำกัด, 2563)

ในผลงานของฤกษ์ฤทธิ์ ตีระวนิช อย่าง ผัดไทย (Pad Thai), Untitled (Free) (1992/1995/2007/ /2011) หรือ "ไม่มีชื่อ 2547 (ต้มข่าไก่, เจ็ดเซียนซามูไร) (2019) นอกจาก จะเป็นการขยายขอบเขตการสร้างสรรค์และการชมงานศิลปะจากรูปแบบเดิม ๆ และเปิดโอกาสให้ผู้ชมเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ตอบโต้กับผลงานศิลปะ เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างศิลปะกับผู้ชม ด้วยการยกครัวเข้าไปตั้งในหอศิลป์ และทำอาหารอย่าง ผัดไทย หรือ ต้มข่าไก่ แจกให้คนที่เข้ามาดูงานกินกันฟรี ๆ แทนที่จะได้ดูงานศิลปะตามปกติแล้ว หลังจากจบสิ้นการแสดงในวันเปิดงานนิทรรศการ เขายังทิ้งหม้อ กระทะ จาน ชามเปรอะเปื้อนคราบอาหารโดยยังไม่ได้ล้างเอาไว้ในหอศิลป์ให้ผู้ชมดูแทนงานศิลปะ ราวกับจะเป็นการแสดงสภาวะหลังงานเลี้ยงที่เลิกรา เพื่อให้ผู้ชมงานได้เป็นประจักษ์พยานกับหลักฐานแห่งสุนทรียศาสตร์ของกิจกรรมในชีวิตประจำวันอันธรรมดาสามัญอย่างอาหารการกิน ซึ่งสามารถเป็นศิลปะในรูปแบบหนึ่งได้เช่นกัน

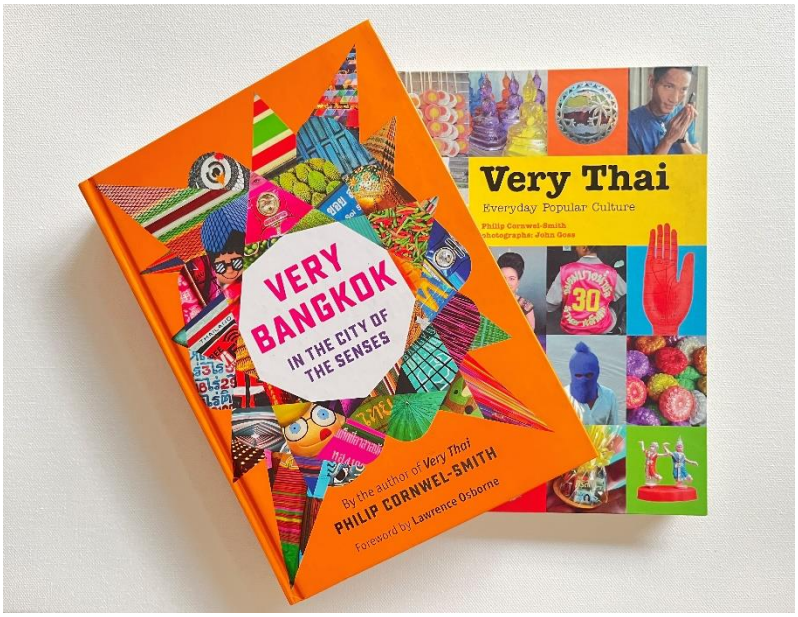
ฤกษ์ฤทธิ์ นำเสนอการปรุงอาหารริมทางที่โด่งดังและชินตาของไทย เช่น ก๋วยเตี๋ยว ผัดไทย แกงเหลืองแกงแดง วัฒนธรรมอาหารริมทางและการพูดคุยเหมือนในชีวิตปกติประจำวันของคนไทยมาสร้างเป็นเรื่องราวการนำเสนอผลงานของตนเองและทำให้เกิดประสบการณ์ร่วมอย่างตรงไปตรงมาที่ทำให้เกิดทั้ง รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส และใจ ต่อผู้เข้าร่วมชมการแสดงผลงานของเขา ซึ่งอาจถือเป็นเสน่ห์อันลึกลับและเป็นสิ่งที่ตื่นตาตื่นใจคนต่างภาษาต่างวัฒนธรรม เป็นลักษณะการนำเสนอเรื่องราวที่ Exotic หรือ Exoticism จากอาหารไทยที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก และนำเสนอวิถีชีวิตของผู้คนผ่านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในการประกอบอาหารเลี้ยงผู้คนให้ได้กินฟรี ๆ แบบไทย ๆ ที่เราคุ้นชินในสังคม ปรากฏการณ์เช่นนี้หรือไม่ที่ควรเป็นลู่ทางในการนำเสนอตัวตนของสุนทรียะไทยสู่สากล

จากแนวคิดของ ประชา สุวีรานนท์ ได้ยกตัวอย่างการนำเสนอผลงานทางศิลปะจากภาษาไร้รสนิยมแบบไทย ๆ ของศิลปินท่านนี้ไว้ว่า ศิลปินได้ผลิตงานลักษณะเดียวกันต่อเนื่องยาวนานกว่ายี่สิบปีทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ และมีส่วนอย่างมากในการชี้ให้คนหันมามองว่าของเหล่านี้ก็มีลักษณะประจำชาติที่โดดเด่นและชนะใจผู้คนที่อยู่ภายนอกประเทศต่างวัฒนธรรม ไม่แพ้ความเป็นไทย แบบวัด แบบวัง และแบบที่รัฐบาลได้กำหนดมาตรฐานไว้เลยเลยแม้แต่น้อย (ประชา สุวีรานนท์, 2554)

ดังนั้น โดยภาพรวมของการแสดงออกทางศิลปะในยุคปัจจุบันจึงไม่ได้ทำหน้าที่ในด้านความงามเท่านั้น แต่กลับกลายเป็นการสื่อสารความหมายของสังคม และทำหน้าที่เป็นเสมือนภาพตัวแทนของวัฒนธรรม ที่ไม่ได้มุ่งเพียงการสร้างแค่ศิลปะวัตถุเพียงเท่านั้น แต่สนองตอบด้านจิตใจไปด้วยพร้อมกัน ศิลปะในลักษณะนี้จะว่ารับใช้มนุษย์ก็คงไม่ผิดนัก ความสุนทรียะเป็นสิ่งที่ทุกคนถวิลหาไม่ว่าจะเป็นระดับชนชั้นใด ๆ

ตามแนวคิดของ ธีรยุทธ บุญมี เกี่ยวกับมุมมองด้านศิลปะในโลกโมเดิร์นและโพสโมเดิร์น ได้แสดงให้เห็นว่าความเป็นศิลปะและการขยายขอบเขตทางศิลปะไปสู่บริบททางสังคมวัฒนธรรมยุคหลังสมัยใหม่ ทำให้ศิลปะสามารถเล่นกับอะไรก็ได้ที่ศิลปินคิดอยากจะทำและสื่อสาร ด้วยแนวคิดที่ว่าศิลปะไม่เคยถูกมองว่าเป็นความจริงหรือเรื่องจริง เป็นเพียงภาพตัวแทนความคิดของผู้สร้างและเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม ทุกอย่างสามารถเป็นไปได้ในโลกของศิลปะ เพราะ “ การมองความจริงในปัจจุบันมีความหลากหลาย หรือไม่เชื่อว่ามีความจริงเพียงหนึ่งเดียว แต่เป็นความจริงที่มองได้หลายมุมมอง โลกข้างนอกเป็นแค่พื้นที่ว่างที่เราจะใส่ความคิด ความเชื่อของเราลงไป ” ศิลปะที่สะท้อนสุนทรียะไทยจากแนวคิดนี้จึงเป็นภาพตัวแทนของความคิด ของตัวตน และของยุคสมัย (ธีรยุทธ บุญมี, 2546)

อีกหนึ่งมุมมองสำคัญที่สามารถสะท้อนว่าความไร้รสนิยมในความธรรมดาสามัญรอบตัวเราในสังคมไทยได้กลายเป็นภาษาที่สามารถสื่อสารความเป็นไทยได้เด่นชัดและตรงไปตรงมา จากผลงานการเขียน Very Thai Everyday Popular Culture โดยฟิลิป คอร์นเวล - สมิธและอีกหนึ่งเล่มของ River Books (2020) ที่ถูกรวบรวมเป็นหนังสือชื่อ VERY BANGKOK IN THE CITY OF THE SENSES

ภาพที่ 5 หนังสือ Very Thai Everyday Popular Culture และ
หนังสือ Very Bangkok in The City Senses

หนังสือทั้งสองเล่มมีลักษณะเป็นหนังสือกึ่งไกด์บุค กึ่งวิชาการ ซึ่งพยายามรวบรวมวัตถุสิ่งของ พิธีกรรม พฤติกรรมแบบไทย ๆ ไว้อย่างเป็นระบบ หลายครั้งเรามักจะได้ยินคนต่างชาติพูดถึงไทยในแง่สีสันทางวัฒนธรรมที่แปลกตาไปจากความคุ้นชินของบ้านเมืองตนเอง แสดงให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้นเมื่อคนต่างชาติมักจะตื่นตาตื่นใจกับข้าวของ ไลฟ์สไตล์ของไทยหลาย ๆ อย่างที่บ้านเขานั้นไม่มี ยกตัวอย่างเช่น ร้านอาหารริมทางที่พร้อมเสิร์ฟตลอด 24 ชั่วโมง พวงถ้วยเครื่องปรุงในร้านก๋วยเตี๋ยว กระดาษทิชชูสีชมพูที่สามารถนำมาเช็ดปากได้ รำไทยด้วยชุดละครไทยแบบตุ๊กตาแก้บนของศาลพระพรหมแยกราชประสงค์ รถตุ๊กตุ๊ก พวงมาลัยดอกไม้พลาสติกสีสันจัดจ้าน น้ำเขียว น้ำแดงไหว้ศาลพระภูมิเจ้าที่ รั้วเหล็กดัดลวดลายแบบยุโรปพร้อมเสาบ้านแบบโรมัน หรือแม้กระทั่งสายสื่อสารที่แขวนทับซ้อนระโยงระยางจนคล้ายงานแสดงศิลปะร่วมสมัยที่มีให้เห็นทุกสี่แยกของกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

ถ้าจะจำกัดความข้าวของหรือไลฟ์สไตล์เหล่านี้ว่า คืออะไร เราก็สามารถเรียกสั้น ๆ ได้ว่า “ไทยป๊อปคัลเจอร์” (Thai Pop Culture) หรือวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เกิดขึ้นในสังคม ความสามัญธรรมดาทั่วไปซึ่งไม่จำเป็นต้องมีคุณค่า มีความดีงาม หรือต้องถูกยกย่อง มันเป็นแค่ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่คนจำนวนหนึ่งทำมันขึ้นมาและมักถูกมองว่า “ไร้รสนิยม” แต่ที่น่าสนใจ คือ ป๊อปคัลเจอร์มักเป็นสิ่งที่เจ้าตัวหรือเจ้าของวัฒนธรรมนั้นไม่ทันคิดว่ามันป๊อป เพราะเคยชินจนลืมสังเกตนั่นเอง แต่ว่าลักษณะการแสดงออกแบบ “ไทยป๊อปคัลเจอร์” นั้นกลับหยิบยืมเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วกับการใช้สอยในชีวิตประจำวันตามท้องตลาดเป็นวัตถุสำเร็จรูปราคาถูกจากการผลิตแบบทุนนิยมมานำเสนอในบริบทใหม่สื่อความหมายใหม่ที่ย้อนแย้งผนวกกับการแฝงนัยยะของการวิพากษ์วิจารณ์และตั้งคำถามอย่างมีชีวิตชีวา รวมถึงยังมีส่วนที่ทำลายเส้นแบ่งหรือความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมชั้นสูงกับวัฒนธรรมชั้นรองของคนธรรมดาสามัญ กล่าวได้ว่า คือ ความเท่าเทียมแห่งรสนิยม (Smith, P. C., 2005)

Immanuel Kant นักปรัชญาที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อกระแสสุนทรียะสมัยใหม่ ได้อธิบายแนวคิดของ Community of Sense of Taste ว่าสิ่งที่ทำให้การประเมินค่าทางรสนิยมและความงามมีความเป็นสากลและสามารถใช้เป็นมาตรฐานแห่งรสนิยม คือ Sensus Communis หรือความรู้สึกร่วมหรือรสนิยมร่วมที่คนในสังคมใช้ร่วมกันเมื่อมีการประเมินหรือบอกว่าสิ่งใดงามหรือไม่งาม นั่นคือ ความงามสำหรับ Kant ไม่ใช่รสนิยมเฉพาะบุคคล แต่เป็นรสนิยมที่ทุกคนในสังคมมีร่วมกัน นั่นคือ ความงามที่เป็นสากลและสามารถมีร่วมกันได้หรือมีความเห็นพ้องต้องกัน โดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนต้องอยู่ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน เมื่อมนุษย์ได้อยู่ร่วมกันเป็นสังคมแล้ว แต่ละสังคมก็ได้กำหนดลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของตนขึ้นมา ซึ่งรวมไปถึงเรื่องของรสนิยมและสุนทรียะทางความงาม (Kant, I., 1987)

ในแง่มุมนี้เราสามารถพิจารณาได้ว่า รสนิยมที่เกิดจากการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นผลผลิตของสังคมและวัฒนธรรมบริโภคนิยมของสังคมนั้น ๆ คือ ภาพตัวแทนของสิ่ง ๆ หนึ่งที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ ความคิด ความเชื่อ และแสดงถึงตัวตนของผู้สร้าง ศิลปิน และนักออกแบบที่ได้ร่วมกันกำหนดรสนิยมและสุนทรียะทางความงามไปพร้อมกับสังคม

สรุป

วิกฤตทางเศรษฐกิจสะท้อนสู่การดำเนินชีวิตถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นที่เด่นชัดของกระแสการโหยหาอดีต อันได้ส่งผลต่อรสนิยมการบริโภคของผู้คนในสังคม และช่วยทำให้เรามองเห็นภาพของปรากฏการณ์ของวงการศิลปะและการออกแบบบางประการได้อย่างน่าสนใจ ภาษาการสื่อสารในรูปแบบ “ไร้รสนิยม” คือ ภาษาที่ใช้สื่อสารทางความรู้สึกอันเกิดจากประสบการณ์ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งในชีวิตที่คนไทยเท่านั้นสามารถเอาตัวและเอาใจ เข้าไป “สุงสิง” มีส่วนร่วมกับเหตุการณ์เหล่านั้นด้วยได้ และแสดงถึงความเป็นธรรมดาสามัญที่คนทั่วไปต่างเข้าไปสัมผัส พูดคุย แลกเปลี่ยน วิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างจริงใจ สามารถเอาตัวและความรู้สึกของเราเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในสิ่งนั้นได้ทำให้เรารู้สึกเป็นเจ้าของและผู้ร่วมสร้างวัฒนธรรมนั้น “ภาษาไร้รสนิยม” กลับกลายเป็นองค์ความรู้ของศิลปะและงานออกแบบอีกประเภทหนึ่ง การออกแบบประเภทนี้อธิบายตนเองผ่านภาษาทางความรู้สึกของความเป็นไทยที่ไม่สูงส่งจนเกินเอื้อมถึง มุ่งเน้นความซื่อตรง ไม่อ้อมค้อม มีอยู่ในชีวิตประจำวัน เอาตัวเข้าไปสุงสิงและเข้าไปมีส่วนร่วมได้ อีกทั้งไม่จำเป็นต้องมีรากเหง้าหรือสะท้อนเนื้อแท้อันยาวนานใด ๆ ทั้งสิ้น “ภาษาไร้รสนิยม” อาจเปรียบได้กับภาษาชาวบ้านหรือภาษาคนธรรมดาสามัญ เป็นการสื่อสารความมีตัวตนในสังคมไทยยุควัฒนธรรมบริโภคนิยม มุมมองของผู้ที่เห็นคุณค่าและอยากนำแนวคิดนี้มาใช้เพื่อการสื่อสารทางการออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ องค์ความรู้เหล่านี้ คือ มรดกภูมิปัญญาของคนธรรมดาที่ไม่ได้แตกต่างหรือมีคุณค่าน้อยกว่าภูมิปัญญาจากสกุลช่างใด ๆ เลย และเป็นมรดกทางปัญญาที่มีชีวิตสามารถนำกลับมาใช้ได้เสมออย่างง่าย ๆ ไม่ต้องมีพิธีรีตอง ภาษาที่ใช้สื่อสารแสดงความเป็นตัวตนนี้เองถือเป็น

วัตถุดิบชั้นเลิศที่ผ่านการกลั่นกรองในทุกมิติจากความจริงในสังคมและการดำเนินชีวิตของผู้คนธรรมดาสามัญ ทั้งด้านรสนิยมและคุณค่าจากการใช้สอยประโยชน์ ที่นักออกแบบและศิลปินได้หยิบจับนำมาใช้สร้างผลงานเพื่อแสดงตัวตน จากการวิเคราะห์ต่อศิลปะและการออกแบบในเรื่อง “ภาษาไร้รสนิยม” จะคงดำรงอยู่คู่กับไทยตลอดไป แต่ก็คงจะมีฐานะที่ต่ำกว่าและเป็นกระแสรองอยู่เสมอเช่นเดิม ถ้ายังคงมีการจัดแบ่งประเภทศิลปะของชาติและเปรียบเทียบความงามตามมาตรฐานสากล ประการสำคัญเสน่ห์ของผลงานเหล่านี้ คือ ตัวแทนสื่อความรู้สึกโหยหาอดีต (Nostalgia) เหมือนได้เดินทาง “กลับบ้าน” ที่อบอุ่นและปลอดภัยหลังจากต่อสู้เพื่อดำรงชีวิตในสังคมเมืองใหญ่ ภาษาทางความรู้สึกเช่นนี้ ก็คงเป็นสิ่งสะท้อนสังคมเมืองใหญ่ที่ผู้คนเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานสร้างตัวสร้างฐานะเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้หลุดออกจากพื้นถิ่นและต้องปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ตลอดเวลา ฉากทัศน์ที่สะท้อนปรากฏการณ์ทางความรู้สึกเหล่านี้ได้อย่างชัดแจ้ง คงหนีไม่พ้นเทศกาลวันหยุดยาวจากวัฒนธรรมและประเพณีที่รัฐบาลส่วนกลางกำหนดขึ้น เช่น ประเพณีวันสงกรานต์ พวกเขาและพวกเราก็ต่างมีความสุขเมื่อได้เดินทางกลับบ้าน กลับภูมิลำเนาที่เคยเติบโตและจากมา โดยที่ความยากลำบากแออัดยัดเยียดและอุปสรรคนานัปการในการเดินทาง กลับเต็มอุ่นไปด้วยความสุขและรอยยิ้มที่ไม่สามารถอธิบายเป็นคำพูดได้และเมื่อเป็นเช่นนั้น วันวานที่เรียบง่าย ซื่อตรงอย่างไร้เดียงสา จึงได้สะท้อนอยู่ในงานออกแบบด้วย “ภาษาไร้รสนิยม” สื่อถึงสุนทรียะความงามที่แท้จริงของความเป็นไทย ที่ไม่ได้พบเห็นเป็นวัตถุสิ่งของเพียงเท่านั้น แต่ยังแทนค่าทางความรู้สึกอันหลากหลายของการดำเนินชีวิตพร้อมเกื้อหนุนสอดรับไปกับยุคสมัยของวัฒนธรรมบริโภคนิยมสอดประสานกันไปตามรายทางของประวัติศาสตร์สุนทรียะไทย

เอกสารอ้างอิง

เดอะสตรัคเจอร์. (2565). วิกฤตต้มยำกุ้ง 2540. วิกฤตที่ทำให้ประเทศไทยล้ม ก่อนที่จะลุกขึ้นมาใหม่ เป็นไทยที่แข็งแรงมั่นคงกว่าเดิม. เรียกใช้เมื่อ 23 มีนาคม มีนาคม 2566 จาก https://shorturl.asia/tKZj2

ถนอม ชาภักดี. (28 กุมภาพันธ์ 2540). ฤกษ์ฤทธิ์ ตีระวนิช Chef-Conceptual Artist. เนชั่นสุดสัปดาห์, หน้า 66-67.

ธีรยุทธ บุญมี. (2546). โลก Modern & Postmodern. กรุงเทพมหานคร: สายธาร.

บริษัท เวอร์ค่อน ประเทศไทย จำกัด. (2563). Contemporaries จานที่ยังไม่ได้ล้าง ก็เป็นศิลปะกับเขาได้เหมือนกันนะ! เรียกใช้เมื่อ 13 เมษายน 2566 จาก https://shorturl.asia/Gad81

ประชา สุวีรานนท์. (2554). อัตลักษณ์ไทย จากไทยสู่ไทย ๆ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ฟ้าเดียวกัน.

ภาณุ อิงคะวัต. (2538). ฮอทด็อก แฮมเบอร์กอร์ และแอปเปิ้ลพาย. กรุงเทพมหานคร: สมาคมผู้กำกับศิลป์บางกอก.

ภูมิพิชญ์ ยาสิทธิ์. (2560). ถอดบทเรียนวิกฤติต้มยำกุ้งผ่านเศรษฐกิจประเทศไทยและอาเซียน. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2566 จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=45243

รุ่งนภา พิมมะศรี. (2565). “ต้มยำกุ้ง” กับ “IMF” วิกฤติร่วมยุคสมัย ที่พรากความฝันหนุ่มสาวไทยและเกาหลี ไม่ต่างกัน. เรียกใช้เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2566 จาก https://plus.thairath.co.th/topic/business/101333

วิรุณ ตั้งเจริญ. (2547). ศิลปะสมัยใหม่ Postmodern Art. กรุงเทพมหานคร: สันติศิริการพิมพ์.

วุฒิชัย กฤษณะประกรกิจ. (2548). เมืองใหญ่ในวงเล็บ. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: แพรว สำนักพิมพ์.

สรรเสริญ สันติธญะวงศ์. (2560). ศิลปะในศตวรรษที่ 20. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เอ็กสเปซแกลอรี่. (2566). ศิลปินผู้ลดช่องว่างระหว่างศิลปะกับชีวิต ฤกษ์ฤทธิ์ ตีระวนิช. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2566 จาก https://xspace.gallery/blogview?i_uid=7r0cz56ewnjm

Kant, I. (1987). Critique of Judgment, Translated with an Introduction by Warner S, Pluhar. Cambridge: Hackett.

Smith, P. C. (2005). Very Bangkok in The City of The Senses. (1 nd ed). Bangkok: River book publisher.

บทความวิจัย

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชน ในกระบวนการยุติธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

DEVELOPING OCCUPATIONAL SKILLS LEARNING MODEL FOR CHILDREN AND YOUTH IN THE JUVENILE JUSTICE SYSTEM, PHRA NAKORN SI AYUTTHAYA PROVINCE

ณัฐชนา พุทธแสง, ปิยวรรณ ทัศนาญชลี*, แพรพิมพ์ สีลวานิช, อรันดา เส้นเกษ, กฤษดา นานช้า
Natchana Bhutasang, Piyawan Thatsananchalee*, Praepim Silavanich, Aranda Senkas, Kridsada Nancha
โรงเรียนสอนศิลปะการปรุงอาหารไอเชฟ พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย
I CHEF Culinary Art Cooking School, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand
*Corresponding author E-mail: joypiyawan01@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยปฏิบัติการ ผ่านกระบวนการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน ลงมือปฏิบัติ สังเกตและประเมินผล และการสะท้อนผล มีการเก็บข้อมูลกับผู้ร่วมวิจัย 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มผู้เรียนจำนวน 390 คน และผู้สอน จำนวน 25 คน จากพื้นที่วิจัย 6 พื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพสำหรับเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) การรับฟังความต้องการของผู้เรียน วิทยากรต้องให้เวลารับฟังความต้องการ ความคาดหวังและข้อจำกัด เพราะผู้เรียนจะยินดีให้ความร่วมมือ เปิดใจรับฟัง มีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน 2) การจัดหาวิทยากรและจัดกระบวนการแบบการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นกระบวนการจัดบริหารจัดการภายในทีม ดังนั้นต้องมีการสื่อสารถึงเป้าหมาย แผนงาน กับทีมวิทยากรทุกท่านได้เข้าใจตรงกัน 3) การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เน้นการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนนิยามการเรียนรู้ ประเมินศักยภาพด้วยตนเอง จดจำด้วยประสบการณ์ ไม่มีการแข่งขันกับผู้อื่นยกเว้นแข่งขันกับตนเอง 4) การสะท้อนความคิดและยกระดับความสามารถ เป็นขั้นตอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการทบทวนภายในความคิด และทำให้คิดถึงการเพิ่มทักษะอาชีพอีกครั้ง ผลการเปลี่ยนแปลงหลังการดำเนินการวิจัย ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าเกิดขึ้นใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความคิดและพฤติกรรมของผู้เรียน ที่มีความกระตือรือร้นต่อการเรียน 2) ด้านบรรยากาศการอยู่ร่วมกัน มีสัมพันธภาพที่ดีขึ้น 3) ด้านนโยบายการเรียนรู้ภายในเรือนจำ ที่หน่วยงานตอบรับการศึกษาและฝึกหัดต่อด้วยตนเอง 4) ด้านคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังรายอื่น

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, ทักษะอาชีพ, เยาวชน, กระบวนการยุติธรรม, พระนครศรีอยุธยา

Abstract

This research article aims to study the development of an occupational skills learning model for children and youth in the justice process in Phra Nakorn Sri Ayutthaya province. The research applies to action research methodology consisting of 4 processes: plan, action, observation, and reflection. Key informants of the research consist of 390 learners from 6 prisons

* Received 2 September 2023; Revised 24 September 2023; Accepted 26 September 2023

in Phra Nakorn Sri Ayutthaya province and 25 lectures. Results of the research found the occupational skills model contains 4 main steps: 1) Deep listening to learners by asking about the skill desire. The lecturer should spend time on this process because it supports their attention within the class and also the relationship development between Lerner and the lecturer. 2) Provide lecture and design learning process which of active learning. This process should be prepared by the internal team because the project had a variety of classes so the internal team must communicate the planning and objective to outsource for archive together. 3) Doing process which is a process to develop learner study by themselves via their experience. The process focuses on individual abilities, and non-competition to others, but they can compare their skill by themselves. 4) Reflecting on ideas and improvement, the Lecturer should reflect and give positive advice. However, the research found that learners had reflections about future life plans and increased occupational skills. The change occurred in 4 areas: 1) positive attitude and active learning behavior. 2) Better relationship between learners and their friends. 3) The learning policy was changed to flexible learning time support. 4) Increase the quality of another prisoner.
Keywords: Learning Process, Occupation Skill, Youth, Justice Process, Ayutthaya

บทนำ

จากการศึกษาสถิติคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดทั่วประเทศ มีจำนวนทั้งสิ้น 12,192 คดี จำแนกการกระทำผิดตามกลุ่มอาชีพ พบว่า คดีส่วนใหญ่เป็นคดีที่ผู้กระทำความผิดที่เป็นนักเรียน/ผู้ฝึกงาน มากที่สุด มีจำนวน 4,036 คดี รองลงมา เป็นคดีที่ผู้กระทำความผิดที่ว่างงาน จำนวน 3,752 คดี นอกจากนั้น เป็นคดีที่ผู้กระทำความผิดที่มีอาชีพไม่เป็นกิจจะลักษณะ มีจำนวน 2,860 คดี และอาชีพเป็นกิจจะลักษณะ จำนวน 1,346 คดี และไม่ระบุอาชีพ จำนวน 198 คดี และนอกจากนี้ยังพบว่า คดีส่วนใหญ่เป็นคดีที่ผู้กระทำความผิดมีการศึกษาระดับมัธยม มากที่สุด มีจำนวน 6,306 คดี รองลงมาเป็นคดีที่ผู้กระทำความผิด มีการศึกษาระดับประถมศึกษา คือ มีจำนวน 2,142 คดี นอกจากนั้น เป็นคดีที่ผู้กระทำความผิดมีการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ 1,591 คดี เป็นคดีที่ผู้กระทำความผิดระดับการศึกษานอกระบบ จำนวน 1,218 คดี และเป็นผู้มีการศึกษาประเภทอื่น ๆ จำนวน 932 คดี (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2565) จากสถิติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าสภาวะการว่างงาน อาชีพ และโอกาสทางการศึกษาก็ส่งผลต่อการกระทำผิดในเด็กและเยาวชน ในขณะที่ความเครียดของผู้ต้องขังเหล่านี้มีสูงเพราะต้องปรับเปลี่ยนสภาพของตัวเองให้กับสภาพแวดล้อม สังคม การถูกแยกห่างออกจากสมาชิกในครอบครัวและต้องอยู่อย่างแออัดกับคนแปลกหน้า อยู่ในสภาวะการถูกลงโทษ สูญเสียการเรียนและอาชีพ ทำให้เกิดความเครียดเพิ่มสูงขึ้นและความเครียดนี้ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในอนาคตและการมองเห็นคุณค่าของตนเองที่ต่ำลง (ประวิทย์ ฤทธิบูลย์ และคณะ, 2559) รวมถึงในการสำรวจพบว่าผู้ต้องขังที่ติดแอมเฟตามีนเป็นกลุ่มที่มีมากที่สุดในเรือนจำของประเทศไทย และมีโรคซึมเศร้าอยู่ในอัตราสูง ถึงร้อยละ 8.01 (วราภรณ์ กันธิยะ และเพ็ญพักตร์ อุทิศ, 2565)

อย่างไรก็ตามจังหวัดพระนครศรีอยุธยาถือเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีการรับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเข้ามาอยู่ในกระบวนการยุติธรรมจำนวนมาก สถิติจากสถานพินิจฯ มีค่าเฉลี่ยแรกรับ 12 รายต่อวัน ในขณะที่ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนฯ จำนวนเฉลี่ย 20 รายต่อวัน ซึ่งผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยพ้นโทษและถูกปล่อยตัวหรือเป็นผู้กระทำผิดซ้ำ ส่วนใหญ่มีสาเหตุจากการขาดภูมิคุ้มกันทางใจและไม่สามารถทำงานได้เพราะติดปัญหาวุฒิการศึกษา จึงมีความจำเป็นต้องมีการจัดการเรียนรู้ในระหว่างการต้องโทษให้กับผู้ต้องขัง ซึ่งผลการวิจัยที่มีการ

จัดกิจกรรมให้กับผู้ต้องขัง เช่น ดนตรีภาวนา การฝึกสติ เป็นต้น พบว่าผู้ต้องขังสามารถลดความเครียดลงได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ภัทรภรณ์ วงษกรณ์ และคณะ, 2561)

ทั้งนี้ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนกลุ่มผู้ต้องขัง มีความเฉพาะสูงเพราะกลุ่มผู้ต้องขังมีความหลากหลายแตกต่างกันสูง ทั้งด้านการศึกษา อายุ สภาพจิตใจ ผู้วิจัยจึงได้หาแนวทางที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน จากการศึกษาทบทวนที่ผ่านมา พบว่าแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ (Active Learning) (Chandio et al., 2017) เป็นรูปแบบที่มีความยืดหยุ่นกับคนที่มีความหลากหลาย (จิรทีปต์ ช่วยคง และศุภรา เจริญภูมิ, 2558) เพราะผู้เรียนเป็นผู้เลือกเรียนรู้ร่วมกับผู้สอน โดยมีทีมวิทยากรเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) สร้างแรงบันดาลใจ ให้คำปรึกษา ดูแล แนะนำ ทำหน้าที่เป็นโค้ชและพี่เลี้ยง (Coach & Mentor) หาเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย (Meaningful learning) ทำให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ได้ มีความข้าใจในตนเอง (จิรายุทธ์ อ่อนศรี, 2561) ใช้สติปัญญาคิด และวิเคราะห์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ, 2562)

ดังนั้นในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ได้มุ่งศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัย ปฏิบัติการ (Acton Research) ผ่านกระบวนการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Plan) ลงมือปฏิบัติ (Action) สังเกตและประเมินผล (Observation) และการสะท้อนผล (Reflect) เพื่อสร้างรูปแบบที่เหมาะสมต่อการจัดการเรียนรู้สำหรับกลุ่มเด็กที่อยู่นอกระบบการศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางทางการศึกษา โดยเฉพาะเมื่อเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ได้รับการต้องโทษคุมขังทำให้บางรายต้องหลุดออกจากระบบการศึกษาหรือไม่ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยปฏิบัติการ (Acton Research) ผ่านกระบวนการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Plan) ลงมือปฏิบัติ (Action) สังเกตและประเมินผล (Observation) และการสะท้อนผล (Reflect) มีการเก็บข้อมูลกับผู้ร่วมวิจัย 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ ผู้สอน จำนวน 25 คน และกลุ่มผู้เรียน จำนวน 390 คน มีการคัดเลือกจากการกำหนดเกณฑ์อายุเด็กและเยาวชนไม่เกิน 25 ปี, ผู้เรียนมีความสมัครใจเข้าร่วมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะด้านอาชีพ, ได้รับความเห็นจากเจ้าหน้าที่ว่าเป็นกลุ่มที่พร้อมต่อการเรียนรู้ เช่น ไม่มีภาวะสมองเสื่อม เข้าใจการสื่อสารภาษาไทย เป็นต้น จาก 6 พื้นที่ ได้แก่ เรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรือนจำกลางพระนครศรีอยุธยา ทัณฑสถานบำบัดพิเศษพระนครศรีอยุธยา ทัณฑสถานวัยหนุ่มพระนครศรีอยุธยา สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การติดต่อประสานงาน เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมมีเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์เป็นผู้ให้การรับรองได้ตามกฎหมาย ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ประสานงานไปยังหน่วยงานเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และกระบวนการ ดำเนินการหลังจากได้รับการอนุญาตเพื่อเข้าพื้นที่เป็นรายครั้ง

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาเครื่องมือ คณะผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือไว้ 2 รูปแบบ คือ เครื่องมือสำหรับคณะวิจัยเป็นผู้ใช้งาน ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยมีการยกตัวอย่างคำถามที่ใช้ภาษาง่าย เข้าใจได้ง่าย และยืดหยุ่น ผู้วิจัยที่ลงเก็บข้อมูลทุกคนจะได้รับการฝึกตั้งคำถามกับผู้เรียนก่อน ในขณะที่แบบสำรวจความต้องการเป็นเครื่องมือสำหรับผู้ร่วมเรียนรู้เป็นผู้อ่านและบันทึกด้วยตนเอง

(ในกรณีที่ผู้ร่วมเรียนรู้อ่านไม่ออกหรือเขียนไม่ได้ ผู้วิจัยจะเป็นผู้อ่านและบันทึกให้) ได้ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านวิจัยเพื่อปรับข้อคำถามให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และไม่ส่งผลต่อสภาพจิตใจของผู้ตอบ

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล มีวิธีการดังนี้

3.1 การสำรวจ (Survey) สำรวจความต้องการด้านการศึกษาและการทำงานหลังพ้นโทษ สำรวจการศึกษา ความต้องการพัฒนาด้านทักษะอาชีพ และอาชีพในอนาคต แยกเป็น 6 พื้นที่ ในขั้นตอนการสำรวจนี้ใช้วิธีการแจกแบบสอบถามให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ที่สมัครใจเข้าโครงการเป็นผู้ทำด้วยตนเอง ในกรณีที่ไม่สามารถอ่านหรือเขียนภาษาไทยได้ จะมีกลุ่มนักวิจัยเป็นผู้อ่านให้ทีละข้อและทำไปพร้อมกัน โดยมีกลุ่มนักวิจัยช่วยเหลือในการเขียนให้หรืออธิบายซ้ำ โดยแบบสำรวจนี้แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การประเมินความเห็นแบบมาตรประเมินค่า 5 ระดับ (เห็นด้วยที่สุด-ไม่เห็นด้วยเลย) และการสอบถามแบบคำถามปลายเปิด เช่น ท่านต้องการประกอบอาชีพใด เพราะเหตุใดท่านจึงอยากประกอบอาชีพดังกล่าว เป็นต้น

3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากกลุ่มเจ้าหน้าที่ในเรือนจำและทัณฑสถาน เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อยกระดับทักษะอาชีพในเรือนจำ/ทัณฑสถาน รวมถึงสัมภาษณ์กับกลุ่มเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมที่ถูกคุมขังภายในพื้นที่การศึกษาทั้ง 6 พื้นที่ โดยคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลพื้นที่ละ 3 - 6 คนเพื่อสัมภาษณ์ถึงความต้องการ ข้อจำกัด ความคาดหวัง ความรู้สึกและความคิดที่เปลี่ยนแปลงหลังจากได้เข้ารับการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพ โดยกระบวนการนี้ให้ความสำคัญกับความคิดของกรณีศึกษาแต่ละราย เพราะแต่ละรายมีประสบการณ์หรือภูมิหลังที่แตกต่างกัน โดยแนวคำถามประกอบด้วย ประวัติด้านการศึกษาและการทำงาน จุดพลิกผันของชีวิต การจัดการต่อชีวิตและการวางแผนอนาคต ความคาดหวังต่ออาชีพหรือการศึกษาในอนาคต เป็นต้น

3.3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เนื่องจากในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับทุนสนับสนุนการทำโครงการจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) จึงได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์ การจัดการเรียนรู้ในทุกครั้งที่มีการสอน โดยใช้นักจิตวิทยา นักพฤติกรรมศาสตร์ และนักวิจัยเข้าร่วมสังเกตผลการเปลี่ยนแปลง เช่น พฤติกรรมการเรียน ความกระตือรือร้น การถาม - ตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนและเจ้าหน้าที่ เป็นต้น และนำผลการบันทึกการสังเกตมาใช้ในการประเมินเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ต่อไป โดยแบบบันทึกเป็นลักษณะสมุดโน้ต กำหนดประเด็นการสังเกต เช่น พฤติกรรมก่อนและหลังการเข้าร่วม บันทึกการสะท้อนความคิดและความรู้สึก บันทึกการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มผู้เรียน/รายบุคคล การมีปฏิสัมพันธ์หรือการมีส่วนร่วมกับการเรียน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 การคัดเลือกกลุ่มผู้ร่วมเรียนรู้ เป็นกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมการจัดการเรียนรู้และให้ข้อมูลกับการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

4.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ เด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมจำนวน 390 คน กำหนดเกณฑ์คัดเข้า คือ มีอายุไม่เกิน 25 ปี ถือว่าเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชนตามนิยามความหมายของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2), 2560) อยู่ในระหว่างการต้องโทษหรืออยู่ในระหว่างคุมขัง มีความสามารถในการเรียนรู้และมีความสมัครใจเข้าร่วมโครงการพัฒนาทักษะอาชีพเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง คือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาของเรือนจำ/ทัณฑสถาน ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจำนวน 6 คน ทีมวิทยากร จำนวน 25 คน กำหนดเกณฑ์คัดเข้า คือ เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้กับเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล ในเครื่องมือแบบสำรวจ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าเฉลี่ย ร้อยละ เพื่อวางแผนการจัดการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียน และใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

(Content Analysis) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต ซึ่งปรากฏรหัส (Code) สำคัญ ยกตัวอย่าง จุดพลิกผันของชีวิต ความรู้สึก วิธีการจัดการต่อชีวิต แผนอนาคต ข้อจำกัด ความคาดหวังต่ออาชีพ การศึกษาอนาคต เป็นต้น

ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ

ระยะเวลาในการดำเนินการจัดการเรียนรู้และพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพสำหรับเด็กเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นระยะเวลา 9 เดือน ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2565 - สิงหาคม 2566

การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล

การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยได้คำนึงเรื่องการพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มเป้าหมายอย่างสูงสุด เริ่มต้นจากการลงนามพิทักษ์สิทธิ์เพื่อปกปิดความลับก่อนได้รับอนุญาต โดยคณะผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน เช่น เจ้าหน้าที่วิทยากร เป็นต้น ได้ลงนามสัญญาการพิทักษ์สิทธิ์ร่วมกัน ในกระบวนการวางแผนคณะผู้วิจัยได้ส่งหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องพร้อมสำเนาบัตรประชาชนและรายการอุปกรณ์ฝึก โดยมีการตรวจนับก่อนและหลังการจัดการสอนทุกครั้ง คณะผู้วิจัยและคณะวิทยากรทุกคนไม่มีการพกเครื่องมือสื่อสาร เครื่องบันทึกภาพและเสียงและอุปกรณ์ต้องห้ามเพื่อให้เป็นไปตามระเบียบของหน่วยงานที่กำหนดไว้

ในการเก็บข้อมูลทุกครั้งผู้วิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์ ระยะเวลาในการทำวิจัย และสิทธิ์ในการให้ข้อมูลกับผู้เข้าร่วมทุกครั้ง เช่น ชี้แจงว่าผู้เข้าร่วมสามารถถอนตัวออกจากโครงการได้โดยไม่มีผลต่อทางกฎหมายหรือผลต่อการใช้ชีวิตภายในเรือนจำ เป็นต้น โดยผลการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นต้องได้รับการยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรพร้อมกัน 3 คน ได้แก่ ผู้ปกครอง/เจ้าหน้าที่, เด็กและเยาวชนที่สมัครใจเข้าร่วม, หัวหน้านักวิจัย ซึ่งแบบฟอร์มการลงนามดังกล่าวได้รับการออกแบบและตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานให้ทุน ซึ่งมีการระบุถึงเงื่อนไขการปกปิดความลับและการขออนุญาตเผยแพร่ในขอบเขตที่กำหนดเท่านั้น เป็นต้น อย่างไรก็ตามการนำเสนอต่อที่สาธารณะ ดังเช่น การนำเสนอภาพหรือวิดีโอในแต่ละครั้งที่นำมาใช้ต้องผ่านการกลั่นกรองและอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนรับผิดชอบโดยตรงเท่านั้น การเผยแพร่ข้อมูลบางส่วนในงานวิจัยครั้งนี้ใช้นามสมมติที่ไม่อาจสืบต่อได้ว่าเป็นผู้ใด และนำมาใช้เพื่อการสร้างประโยชน์ในเชิงการพัฒนาองค์ความรู้ มิได้นำไปหารายได้

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ดำเนินการ 2 วงรอบ สามารถสรุปผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ได้ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

	กระบวนการวิจัย	วงรอบที่ 1	วงรอบที่ 2
1	การวางแผน	เป้าหมาย : สำรวจและวางแผนออกแบบหลักสูตร	เป้าหมาย : พัฒนาทักษะอาชีพและรับรองมาตรฐาน
		กระบวนการหลัก - สะท้อนผลการสำรวจ - ออกแบบหลักสูตร	กระบวนการหลัก - ประเมินหลักสูตรและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เข้ากันได้กับพฤติกรรมการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย
		ผลการวิจัย พบว่าการออกแบบหลักสูตรทักษะอาชีพประกอบด้วย 6 กลุ่มอาชีพที่ได้รับความนิยมจากกลุ่มเยาวชนในเรือนจำ ได้แก่ (1) ด้านอาหาร เบเกอรี่และเครื่องดื่ม (2) ด้านงานช่าง (3) ด้านศิลปะและดนตรี (4) ด้านการแพทย์	ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรการพัฒนาทักษะอาชีพใน 6 กลุ่มอาชีพได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี แต่นักวิจัยพบว่ากลุ่มเป้าหมายมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ความแตกต่างกัน มีความสนใจที่แตกต่างกัน จึงได้

ตารางที่ 1 สรุปผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (ต่อ)

กระบวนการวิจัย		วงรอบที่ 1	วงรอบที่ 2
		แผนไทย สปา และความงาม (5) ด้านวิชาการและภาษา (6) ด้านเกษตรกรรม	เกิดการวางแผนพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพพร้อมกับพัฒนา Soft skill เพื่อตอบสนองกลุ่มผู้เรียน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกรับ ที่มีภาวะความเครียดสูง, กลุ่มมีโทษสูง มีความมุ่งมั่นตั้งใจอยากพัฒนาตนเองเพื่อได้รับใบประกาศนียบัตรที่นำไปใช้ในการลดหย่อนโทษ, กลุ่มใกล้พ้นโทษ เป็นกลุ่มที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการเรียนรู้สูง ต้องการประกอบอาชีพทันทีหลังพ้นโทษ กลุ่มนี้ต้องการใกล้ชิดกับทีมวิทยากรเพื่อให้ช่วยส่งเสริม ให้คำแนะนำสำหรับการพ้นโทษในระยะสั้นนี้ ดังนั้นการวางแผนวงรอบที่ 2 นี้ คณะวิทยากรได้ปรับเป้าหมายการยกระดับให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม
2	ลงมือปฏิบัติ	เป้าหมาย : เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพตามความต้องการของแต่ละพื้นที่	เป้าหมาย : เพื่อยกระดับทักษะอาชีพให้เกิดมาตรฐานและได้รับการรับรอง
		กระบวนการหลัก - ส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพและทักษะที่จำเป็น - ฝึกปฏิบัติจริง กลุ่มเป้าหมายทุกคนจะได้ฝึกและสร้างผลงานด้วยตนเองครบทุกคน	กระบวนการหลัก - ฝึกทักษะอาชีพเพื่อจุดประสงค์เฉพาะรายบุคคล - ให้คำแนะนำเชิงบวก - ส่งเสริมทักษะ Soft skill
		ผลการวิจัย พบว่ากลุ่มเป้าหมายทุกคนให้ความสนใจ กระตือรือร้น และอยากลงมือฝึกหัดด้วยตนเอง เนื่องจากหลักสูตรที่จัดทำในครั้งนี้เป็นสิ่งแปลกใหม่ ยังไม่เคยมีการจัดการเรียนการสอนในเรือนจำมาก่อน โดยผลงานของกลุ่มเป้าหมายทุกคนจะถูกนำไปใช้ภายในเรือนจำ เช่น ยาดมสมุนไพรที่กลุ่มเป้าหมายแต่ละคนผสมเอง สามารถเก็บไว้ใช้หลังจบโครงการได้ ทักษะด้านการนวดหน้าผู้ต้องขังสามารถนำไปใช้เพิ่มรายได้ในการทำงานภายในเรือนจำได้ทันที เป็นต้น	ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มเป้าหมายได้รับการส่งเสริมและตอบสนองการจัดการเรียนรู้ที่ตรงกับความมุ่งหมาย ดังเช่น ในกลุ่มแรกรับ ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบใกล้ชิด มุ่งเน้นความผ่อนคลายและเบี่ยงเบนความสนใจ ส่งเสริมกิจกรรมบำบัดจิตใจและการให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยา ในขณะที่กลุ่มใกล้พ้นโทษ กลุ่มเหล่านี้วิทยากรจะแนะนำเครือข่ายเพื่อส่งฝึกทักษะอาชีพต่อเนื่องหลังพ้นโทษ พร้อมทั้งติดตามช่วยเหลือต่อไป เป็นต้น
3	สังเกตและประเมินผล	เป้าหมาย: สังเกตการพฤติกรรม สภาพแวดล้อม และประเมินผลการเปลี่ยนแปลง	เป้าหมาย: สังเกตการพฤติกรรม สภาพแวดล้อม และประเมินผลการเปลี่ยนแปลงหลังจากการปรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในวงรอบที่ 1
		กระบวนการหลัก - นักวิจัยสังเกตแบบมีส่วนร่วมและบันทึกพฤติกรรม - ทีมวิทยากรให้กลุ่มเป้าหมายประเมินผลงานด้วยตนเอง พร้อมให้คำแนะนำเชิงบวก	กระบวนการหลัก - นักวิจัยสังเกตและบันทึกพฤติกรรม - นักจิตวิทยาและนักพฤติกรรมศาสตร์สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับความรู้สึกของการจัดการเรียนรู้

ตารางที่ 1 สรุปผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (ต่อ)

กระบวนการวิจัย		วงรอบที่ 1	วงรอบที่ 2
			- ทีมวิทยากรให้กลุ่มเป้าหมายประเมินผลงานด้วยตนเอง พร้อมให้คำแนะนำเชิงบวก - หน่วยงานออกใบประกาศรับรองการอบรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย
		ผลการวิจัย พบว่ากลุ่มผู้เรียนและการตอบสนองต่อการเรียนรู้ในรูปแบบที่กำหนดไว้มีความแตกต่างกัน สามารถแบ่งกลุ่มผู้เรียนรู้ได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) กลุ่มแรกรับ ที่มีภาวะความเครียดสูง 2) กลุ่มมีโทษสูง เป็นกลุ่มที่ต้องโทษมานานและยังต้องโทษอีกยาวนานเพราะโทษสูง 3) กลุ่มใกล้พ้นโทษ เป็นกลุ่มที่ใกล้ได้รับการปล่อยตัว โดยพบว่ากลุ่มเป้าหมายบางรายมีระยะเวลาต้องโทษเหลือแค่ 1 วัน -6 เดือน ซึ่งนักวิจัยพบว่าทั้ง 3 กลุ่มนี้มีความมุ่งหวังและพฤติกรรมการเรียนที่แตกต่างกัน	ผลการวิจัย พบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ได้ถูกพัฒนาให้เกิดความเหมาะสม ตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้เรียนมากขึ้น โดยหลักสูตรทักษะอาชีพประกอบด้วย 6 กลุ่มอาชีพ มี 34 ทักษะย่อย, ส่งเสริมกิจกรรมบำบัดจิตใจด้วยดนตรีบำบัดพร้อมผ่อนคลายร่างกาย, ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้วิเคราะห์ตนเองและการทำงานร่วมกับเพื่อน
4	การสะท้อนผล	เป้าหมาย: เพื่อประเมินผลการดำเนินการจัดการเรียนรู้ในวงรอบที่ 1	เป้าหมาย: เพื่อประเมินผลการดำเนินการจัดการเรียนรู้ที่ได้รับการปรับปรุง และนำไปสู่การเชื่อมโยงสู่การประกอบอาชีพจริงหลังพ้นโทษ
		กระบวนการหลัก - รับฟังเสียงสะท้อนของกลุ่มเป้าหมายและเจ้าหน้าที่หลังจากดำเนินการในวงรอบที่ 1 - คณะวิจัยวิเคราะห์ผลการสะท้อนและจัดทำประเด็นเพื่อวางแผนพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้	กระบวนการหลัก - รับฟังเสียงสะท้อนของกลุ่มเป้าหมายและเจ้าหน้าที่หลังจากดำเนินการในวงรอบที่ 2 - ทีมอาจารย์และวิทยากรทุกหลักสูตรให้ความเห็นต่อการปรับปรุงหลักสูตรและสะท้อนผลการเปลี่ยนแปลง - สะท้อนผลการเก็บข้อมูลด้วยกระบวนการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับแบบสอบถาม
		ผลการวิจัย พบว่าการเรียนรู้ในกระบวนการเกิดการเปลี่ยนแปลงใน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านทัศนคติที่มีต่อการศึกษาและอาชีพ ถูกสะท้อนในแง่มุมของความมุ่งหวังกลับไปศึกษาต่อและทำอาชีพสุจริตหลังพ้นโทษ, ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่าหลังจากวิทยากรสอนเสร็จแล้ว เจ้าหน้าที่มีการรายงานว่ากลุ่มเป้าหมายมีการฝึกหัดต่อด้วยตนเอง ดังเช่น กลุ่มที่เรียนร้องเพลง จะมีการขอฝึกหัดขับร้องในช่วงตอนเย็นเพื่อรอการจัดมินิคอนเสิร์ตในงานวันแม่ เป็นต้น	ผลการวิจัย พบว่าภายหลังการพัฒนาเกิดการเปลี่ยนแปลง 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านความคิดและพฤติกรรมของผู้เรียน 2. ด้านบรรยากาศการอยู่ร่วมกัน 3. ด้านนโยบายการเรียนรู้ภายในเรือนจำ/ทัณฑสถาน 4. ด้านคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังรายอื่น

จากตารางที่ 1 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพ โดยใช้กระบวนวิจัยปฏิบัติการ สามารถสรุปได้ว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพสำหรับเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีกระบวนการสำคัญ 4 กระบวนการ ได้แก่

1. การรับฟังความต้องการของผู้เรียน ในกระบวนการรับฟังความต้องการของผู้เรียน คณะผู้วิจัยพบว่าใช้เวลาในการรับฟังค่อนข้างมาก มีความใส่ใจในการรับฟัง เนื่องจากกลุ่มเด็กและเยาวชนที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมส่วนใหญ่ประสบกับวิกฤตด้านการศึกษาและวิกฤตของชีวิตมาก่อน การให้เวลาในการรับฟังผู้เรียนก่อนการจัดหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญ และเพิ่มมูลค่าต่อการศึกษาอย่างมากเพราะช่วยทำให้เด็กกลุ่มนี้เปิดใจยอมรับต่อการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้น รวมถึงผู้สอนควรเน้นการเปลี่ยนนิยามคำว่า “เรียน” เป็น “การสร้างประสบการณ์” โดยผลในวงรอบที่ 2 พบว่า กลุ่มเป้าหมายได้นิยามการเรียนที่เปลี่ยนไป ดังคำกล่าว

“หนูรู้สึกว่าการเรียนแบบที่ครูมาสอน มันทำให้หนูอยากกลับไปเรียนอีก หนูแค่ต้องการทุนการศึกษาอยากเรียน อย่างน้อยก็สอนอ่าน สอนเขียนให้หนูหน่อย บางครั้งหนูเห็นพี่สาวไปโรงเรียน หนูอยากเรียนกับเขาบ้าง แต่หนูไม่เคยมีโอกาส ถ้าเป็นไปได้หนูออกไปหนูจะรีบทำบัตรประชาชน แล้วก็เรียนหนังสือ แต่ถ้าไม่ได้ออก หนูก็จะเรียน กศน. ในนี้นี่แหละ” (ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 2, 2566)

2. การจัดหาวิทยากรและจัดกระบวนการแบบการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (Active Learning) วิทยากรต้องมีความรู้ความเข้าใจต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ ทัศนคติและอุปนิสัยของผู้เรียนก่อน มุ่งเน้นการสอนแบบส่งเสริมประสบการณ์ จัดกระบวนการมีความยืดหยุ่น ไม่ยึดติดกรอบการสอนแบบเดิม

3. การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนในกลุ่มเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่ต้องโทษในคดีที่แตกต่างกัน มีพื้นฐานความรู้ที่แตกต่างกัน ดังนั้นรูปแบบการเรียนรู้ด้วยการลงมือทำ เป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเองได้ ผลงานหรือผลการเรียนเป็นสิ่งที่ผู้เรียนสามารถประเมินด้วยตนเอง ไม่มีการเปรียบเทียบหรือจัดลำดับเพื่อแข่งขันกับผู้อื่น ซึ่งทำให้เด็กกลุ่มนี้มีความชื่นชอบรูปแบบการเรียนรู้เช่นนี้เป็นอย่างมาก

4. การสะท้อนความคิดและยกระดับความสามารถ กระบวนการสะท้อนความคิดนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดการทบทวนตนเอง ทั้งในระหว่างการสอนของวิทยากร การทำกิจกรรมดนตรีบำบัด และการวิเคราะห์เรียนรู้ตัวตน โดยทีมวิทยากรด้านจิตวิทยาและนักพฤติกรรมจะยกระดับทั้งด้านความคิด พฤติกรรม และภูมิคุ้มกันทางใจให้กับผู้เรียน ทั้งในรูปแบบรูปธรรม คือ การให้ใบประกาศนียบัตรผ่านการอบรม 30 ชั่วโมงที่นำไปใช้ในการลดหย่อนโทษได้ ในขณะที่กลุ่มผู้เรียนใกล้พ้นโทษ ได้กล่าวว่าจะนำใบประกาศนียบัตรนี้ไปอวดให้กับผู้ปกครองได้เห็นว่า การอยู่ในเรือนจำแห่งนี้มิได้เสียเวลาเปล่า แต่เขาได้รับการเรียนรู้เช่นเดียวกับคนภายนอกเช่นเดียวกัน

“ผมจะได้ใบประกาศวันไหนครับ (น่าจะวันจันทร์นี้นะ) ดีเลย ผมออกวันอังคารนี้ ผมจะเอาไปอวดที่บ้าน อวดเพื่อน อวดให้หมดว่าผมเรียนเชื่อมในนี้ ผมได้ใบนี้ด้วย (แล้วถ้าพี่เอามาให้ไม่ทันเราออกล่ะ) ผมก็จะกลับมาเอาอยู่ดี ผมภูมิใจนะพี่ พ่อแม่จะได้เห็นว่าผมเป็นคนได้เรื่องอยู่นะ” (ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 3, 2566)

“หนูรู้สึกว่าสังคมไม่ยุติธรรมกับหนูเลย วันที่หนูโดนจับไม่มีใครฟังความจริงจากหนู หาว่าหนูเป็นขโมย หนูจะเลือกคบเพื่อนให้ดี และจะออกไปทำให้ตัวเองดีขึ้น หนูจะเรียน หนูจะสวย หนูจะขายของ แล้วก็ช่วยยายทำอาหาร” (ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 8, 2566)

อย่างไรก็ตามจากการประเมินผล ผู้วิจัยแบ่งการประเมินผลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ คะแนนผลงานโดยให้ผู้เข้าร่วมเรียนรู้ประเมินคะแนนผลงานของตนเอง พบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุด 9.81 คะแนน และการประเมินผลการเรียนรู้จากการสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของตนเอง พบว่าผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่สะท้อนว่า 1) ต้องการประกอบอาชีพให้เร็วที่สุดหลังพ้นโทษ 2) มีความต้องการศึกษาต่อด้านอาชีพจากเดิมที่ไม่ต้องการศึกษาต่อเพราะคิดว่ามีข้อจำกัดมากมาย 3) ต้องการฝึกฝนต่อเนื่อง จากเดิมที่คิดว่าทำไม่ได้ หรือทำไม่เป็น แต่เมื่อเห็นว่าผลงานของตนเองออกมาดีและภูมิใจในตนเองจึงอยากทำให้ดีมากขึ้น ทั้งนี้จากการตรวจสอบข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ ได้สะท้อนความคิดเห็นหลังจากการดำเนินโครงการพบว่า สิ่งที่ต้องดำเนินการต่อคือการปรับเวลาเรียนรู้ให้กับผู้ต้องขัง และหาสถานที่ฝึกหัดทักษะอาชีพเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญอย่างต่อเนื่องแม้จบโครงการ

อภิปรายผล

ข้อค้นพบในการศึกษาครั้งนี้ พบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 4 กระบวนการหลัก ได้แก่ 1) การรับฟังความต้องการของผู้เรียน พบว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ต้องการประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวมากที่สุด 2) การจัดหาวิทยากรและจัดกระบวนการแบบการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (Active Learning) ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมถึงเน้นการมีส่วนร่วม (วารินท์พร ฟันเฟื่องฟู, 2562) 3) การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง 4) การสะท้อนความคิดและยกระดับความสามารถ โดยปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินการวิจัยนี้ ประกอบด้วย 1) การเปลี่ยนนิยามการเรียน เป็นการส่งเสริมประสบการณ์ 2) การดึงวิทยาการที่มีคุณภาพสอนตรงตามความต้องการของผู้เรียน 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้เน้นการมีส่วนร่วมและดึงความมั่นใจของผู้เรียนออกมา 4) ใช้ทีมวิทยากรด้านจิตวิทยาและนักพฤติกรรมศาสตร์เข้ามาสังเกตการณ์และสะท้อนพฤติกรรมการเรียนรู้นำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้ต้องขัง เนื่องจากผู้ต้องขังเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษาในระหว่างการต้องโทษเป็นทุนเดิม ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ต้องควบคู่ไปกับการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมร่วมด้วย สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุชาติ สมณะ และลัดดาวรรณ ณ ระนอง พบว่าปมของผู้ต้องขังที่มีต่อภารกิจคืนคนดีสู่สังคม คือ ผู้ต้องขังมีความคิดและพฤติกรรมตามสัญชาตญาณ คือ ทำตามใจตนเอง คิดพลาดไปจากความเป็นจริง ปฏิเสธและไม่ยอมรับกิจกรรมด้านการศึกษา การอบรมหรือฝึกวิชาชีพเกี่ยวกับพัฒนาพฤตินิสัย (สุชาติ สมณะ และลัดดาวรรณ ณ ระนอง, 2560) แต่อย่างไรก็ตามผลการเหล่านี้ปรากฏให้เห็นได้ชัดจากการมีพฤติกรรมการฝึกหัดต่อเนื่องแม้จะจบโครงการแล้ว ซึ่งเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ฝ่ายการศึกษาและผู้บริหารได้ ให้การตอบรับต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวโดยการเพิ่มเวลาการเรียนรู้ให้มากขึ้น จัดหาพื้นที่ให้ฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง และจัดทำโครงการให้ความรู้ด้านวิชาชีพเพิ่มขึ้นชี้ให้เห็นว่าการดำเนินโครงการพัฒนาทักษะอาชีพนี้เปรียบเสมือนการติดอาวุธเป็นเครื่องมือให้เด็กได้สะท้อนเห็นคุณค่าของตนเอง จากงานวิจัยพบว่าการที่ผู้ต้องขังที่ติดเมทแอมเฟตามีนที่เห็นคุณค่าในตนเองและได้รับการสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์เชิงลบต่อการเป็นโรคซึมเศร้า ($r = -.404$ และ $-.396; p<.05$) (วราภรณ์ กันธิยะ และเพ็ญพักตร์ อุทิศ, 2565) อย่างไรก็ตามการผลการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสามารถอธิบายได้ตามหลักการทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bloom (Bloom's Taxonomy) (จิรายุทธิ์ อ่อนศรี, 2561) ที่เชื่อว่าการเรียนการสอนที่จะประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ ผู้สอนจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายให้ชัดเจน และกำหนดกระบวนการให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ของสมอง (กานต์รวี บุษยานนท์, 2559) มีความทันสมัยสอดคล้องกับสถานการณ์ (รัศมี ศรีนนท์ และคณะ, 2561) โดยการเปลี่ยนนิยามเรื่องการเรียนที่กลุ่มเหล่านี้รู้สึกเคยรู้สึกผิดหวังจากการเรียนมาก่อน ให้กลับมามีแรงบันดาลใจต่อการศึกษาต่อ รับรู้ความสามารถด้านการเรียนรู้ของตนเองได้ เมื่อเกิดความมั่นใจย่อมทำให้กลุ่มผู้เรียนเปิดใจยอมรับ มีความสุขกับการเรียน ส่งผลต่อการพัฒนาในองค์ประกอบย่อยของการเรียนรู้ตามทฤษฎีของบลูม (Bloom et al., 1956) คือ 1) Cognitive เป็น

การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับสติปัญญา ความรู้ ความคิด ความฉลาด ความสามารถในการคิดเรื่องราวต่าง ๆ ความคิดสร้างสรรค์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สัญสิริ อินอุ่นโชต์ และคณะ พบว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย การเตรียมการ การจุดประกายความสนใจ ลงมือปฏิบัติ และนำเสนอผลงาน (สัญสิริ อินอุ่นโชต์ และคณะ, 2564) 2) Affective เป็นด้านที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ ค่านิยม ความรู้สึก ความซาบซึ้ง ทัศนคติ ความเชื่อ 3) Psychomotor เป็นด้านที่เกี่ยวข้องกับด้านกล้ามเนื้อ และการเคลื่อนไหว (ทิพย์เกสร กำปนาท และคณะ, 2563); (Chandio et al., 2017); (David, R. K., 2002) ดังนั้นการเรียนรู้ที่ดีต้องทำให้ผู้เรียนเกิดความสุขในการเรียน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้านทักษะอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 4 กระบวนการ ได้แก่ 1) การรับฟังความต้องการของผู้เรียน เป็นปัจจัยสำคัญที่วิทยากรหรือผู้สอนต้องให้เวลารับฟังความต้องการ ความคาดหวังและข้อจำกัด 2) การจัดหาวิทยากรและจัดกระบวนการแบบการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (Active Learning) 3) การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เน้นการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนของนิยามการเรียนรู้ จากการเรียนในห้องเรียน เป็นการสร้างประสบการณ์ 4) การสะท้อนความคิดและยกระดับความสามารถ เป็นขั้นตอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการทบทวนภายในความคิด เห็นคุณค่าและสร้างความหวังให้กับตนเอง ดังนั้นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำวิจัยครั้งนี้ คือ การปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนในเรือนจำที่มีความแตกต่างจากการเรียนปกติ เพราะผู้ต้องขังมีความหลากหลายของภูมิหลัง ประสบการณ์การเรียนรู้แตกต่างกันสูง จึงต้องเริ่มจากการสอบถามความต้องการและประสานงานให้กับวิทยากรภายนอกที่มีประสบการณ์การจัดการเรียนรู้กับกลุ่มเด็กเปราะบางเพื่อนำเทคนิคการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น เน้นการสะท้อนความคิดตลอดกระบวนการ และดึงความร่วมมือหรือความสนใจของกลุ่มผู้ต้องขัง ซึ่งในที่นี้คือ รายได้หรือกำไรที่จะเกิดขึ้นจากการฝึกทักษะอาชีพ รวมถึงประกาศนียบัตรที่ช่วยรับรองการฝึกอาชีพที่สามารถนำไปใช้ได้หลังพ้นโทษ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการพัฒนารูปแบบพบว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญประกอบด้วย 4 กระบวนการ ได้แก่ 1) การรับฟังความต้องการของผู้เรียน 2) การจัดหาวิทยากรและจัดกระบวนการแบบการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (Active Learning) 3) การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง 4) การสะท้อนความคิดและยกระดับความสามารถ ทั้งนี้ในงานวิจัยชิ้นนี้ผลการเปลี่ยนแปลงหลังการดำเนินการวิจัย เกิดขึ้นใน 4 ด้านได้แก่ 1) ด้านความคิดและพฤติกรรมของผู้เรียน คือ การหันกลับมาคิดถึงวิธีการศึกษาต่อหลังพ้นโทษ ความภูมิใจที่ได้เรียนรู้และเกิดผลงานที่ดี 2) ด้านบรรยากาศการอยู่ร่วมกัน ผลการวิจัยพบว่านักโทษเข้าใหม่ส่วนใหญ่ต้องอาศัยการปรับตัวสูง ยังไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มรุ่นเก่า แต่เมื่อมีกิจกรรมที่ได้ทำร่วมกัน ทำให้เด็กได้สะท้อนว่าตนเองปรับตัวได้มากขึ้น มีเพื่อนมากขึ้น เข้าใจเพื่อนมากขึ้น 3) ด้านนโยบายการเรียนรู้ภายในเรือนจำเปลี่ยนแปลงรองรับการฝึกทักษะอาชีพต่อแม้จะสิ้นสุดโครงการ 4) ด้านคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังรายอื่น จากการเข้าพื้นที่เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ ทำให้เกิดความหลากหลาย เช่น ฝึกทักษะช่างปูกระเบื้อง ทำให้ภายในเรือนจำมีการปรับปรุงสถานที่ของเรือนจำ เป็นต้น ดังนั้นจากผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเสนอแนะดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ ควรเพิ่มเติมนโยบายการจัดการเรียนรู้ภายในเรือนจำ/ทัณฑสถาน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่ได้รับการฝึกปฏิบัติ ได้สอนนักโทษคนอื่นและฝึกหัดจนชำนาญต่อไปแม้จบโครงการก็ตาม 2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม ควรมุ่งเน้นการสำรวจความต้องการของผู้เรียน จัดกระบวนการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติเองทุกคน ทั้งข้อค้นพบของการศึกษาครั้งนี้พบว่า การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ไม่ควรอิงกับหลัก

วิชาการหรือใช้คำอย่างเป็นทางการ เพราะมีกลุ่มเป้าหมายหลายคนที่ยังไม่สามารถอ่านหรือเขียนหนังสือภาษาไทยได้ ควรใช้การสื่อสาร อธิบาย และให้ผู้เรียนได้ลงมือ สะท้อนผลจากผลงานของตนเอง 3) ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป เนื่องจากข้อจำกัดของการศึกษาครั้งนี้คือ การดำเนินการกับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ต้องโทษคุมขัง ซึ่งมีการหมุนเวียนนักโทษใหม่เข้ามาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเพื่อให้เกิดความยั่งยืนจึงเสนอแนะให้มีการติดตามผลกระทบจากการจัดการเรียนรู้ เช่น การถ่ายทอดแนวคิดสู่ผู้ต้องขังรายใหม่ ซึ่งเป็นเกณฑ์บ่งบอกอย่างหนึ่งในเรื่องความยั่งยืนของความรู้ ทักษะ รวมถึงการติดตามเรื่องพัฒนา ดังเช่น เกิดทักษะต่อยอด เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ของเรือนจำ

เอกสารอ้างอิง

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2565). รายงานสถิติคดีประจำปี พ.ศ. 2565. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ.

กานต์รวี บุษยานนท์. (2559). รูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของสมอง การพัฒนาสมอง การเรียนรู้ Brain-Targeted Teaching Model: Brain development and Learning. วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 12(2), 159-176.

จิรทีปต์ ช่วยคง และศุภรา เจริญภูมิ. (2558). ยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมสู่ความสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานเขต 9 อย่างเป็นรูปธรรม. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ, 15(1), 168-180.

จิรายุทธิ์ อ่อนศรี. (2561). การพัฒนาแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้สู่การปฏิบัติในศตวรรษที่ 21 ทฤษฎี การเรียนรู้ของ Bloom (Bloom's Taxonomy). เรียกใช้เมื่อ 28 สิงหาคม 2566 จาก http://www.nwm.ac.th/nwm/wp-content/uploads/2018/07/การพัฒนาแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้สู่การปฏิบัติในศตวรรษที่-21.pdf

ทิพย์เกสร กำปนาท และคณะ. (2563). พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัยตามแนวคิดของบลูมที่ปรับใหม่. วารสารบัณฑิตวิจัย, 11(2), 1-9.

ประวิทย์ ฤทธิบูลย์ และคณะ. (2559). การศึกษาการใช้นาฏกรรมบำบัดต่อความเครียดของผู้ต้องขังชายแรกเข้าในทัณฑสถานวัยหนุ่มกลาง จังหวัดปทุมธานี. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 17(2), 57-70.

ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 2. (14 กรกฎาคม 2566). รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม. (ปิยวรรณ ทัศนาญชลี, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 3. (13 กรกฎาคม 2566). รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม. (ณัฐชนา พุทธแสง, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 8. (19 กรกฎาคม 2566). รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม. (ปิยวรรณ ทัศนาญชลี, ผู้สัมภาษณ์)

พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2). (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 137 ตอนที่ 63 ก หน้า 1-34 (13 มิถุนายน 2560).

ภัทรภรณ์ วงษกรณ์ และคณะ. (2561). ผลของโปรแกรมการฝึกสติต่อความเครียดในผู้ต้องขัง. วารสารพยาบาลทหารบก, 19(ฉบับพิเศษ), 269-278.

รัศมี ศรีนนท์ และคณะ. (2561). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกในยุคไทยแลนด์ 4.0. วารสารการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร, 9(2), 331-343.

วราภรณ์ กันธิยะ และเพ็ญพักตร์ อุทิศ. (2565). ปัจจัยคัดสรรที่สัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้าของผู้ต้องขังติดเมทแอมเฟตามีน. วารสารพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 34(1), 78-91.

วารินท์พร ฟันเฟื่องฟู. (2562). การจัดการเรียนรู้ Active Learning ให้สำเร็จ. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 9(1), 135-145.

สัญสิริ อินอุ่นโชต์ และคณะ. (2564). การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงานร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้กรณีศึกษาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม. วารสารวิชาการ ครุศาสตร์สวนสุนันทา, 5(1), 74-85.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ. (2562). แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้. กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สุชาติ สมณะ และลัดดาวรรณ ณ ระนอง. (2560). ปมของผู้ต้องขังที่มีต่อภารกิจคืนคนดีสู่สังคม. วารสาร Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 10(2), 1105-1114.

Bloom et al. (1956). Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: The Cognitive Domain. New York: David McKay Co Inc.

Chandio et al. (2017). Article Bloom's Taxonomy: Improving Assessment and Teaching- Learning Process. Journal of Education and Educational Development, 3(2), 203-221.

David, R. K. (2002). A Revision of Bloom’s Taxonomy an Overview, Theory into Practice. Theory Into Practice, 41(4), 212-218.

บทความวิจัย

การพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาชุมชนตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด*

DEVELOPING CHANGE LEADERS IN COMMUNITY DEVELOPMENT IN DONG KHRANG NOI SUBDISTRICT KASET WISAI DISSICT ROI ET PROVINCE

จิราพร บาริศรี[1*], สัญญา เคณาภูมิ[2]
Jirapon Barisri[1*], Sanya Kenaphoom[2]
[1]คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, ประเทศไทย
[1]Faculty of Political Science, Roi Et Rajabhat University, Thailand
[2]คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ประเทศไทย
[2]Faculty of Political Science and Public Administration, Rajabhat MahaSarakham University, Thailand
*Corresponding author E-mail: E-mail: Pan111jirapon@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาชุมชนตำบลดงครั่งน้อย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2) ศึกษาระดับการพัฒนาชุมชน 3) วิเคราะห์ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน และ 4) เสนอแนวทางการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในการศึกษา คือ ตำบล ดงครั่งน้อย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ประชาชนในเขตชุมชนตำบลดงครั่งน้อย จำนวน 366 คนโดยการสุ่มแบบอาศัยความน่าจะเป็นเครื่องมือใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม การวิจัยเชิงคุณภาพกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นายอำเภอพัฒนาการอำเภอหัวหน้า กศ.น. ตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการ ประธานกลุ่มอาชีพ ประธาน อสม. ตัวแทนคณะกรรมการหมู่บ้านรวมทั้งสิ้น 15 คน โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน, การพยากรณ์แบบพหุคูณและการสังเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลดงครั่งน้อยคือการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล บุคคล การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา 2) การพัฒนาชุมตำบลดงครั่งน้อยคือการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมการศึกษา ส่งเสริมคุณภาพชีวิต 3) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนได้แก่ การกระตุ้นทางปัญญา, การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์, การสร้างแรงบันดาลใจและการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งร่วมกันพยากรณ์การพัฒนาชุมชนได้ร้อยละ 80.90 4) แนวทางการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงดังนี้ (1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (2) การสร้างแรงบันดาลใจ (3) การกระตุ้นทางปัญญาและ (4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล

คำสำคัญ: การพัฒนา, การพัฒนาชุมชน, ผู้นำการเปลี่ยนแปลง

Abstract

Research article on the development of change leaders in community development in Dong Khrang Noi Subdistrict. Its purpose is to 1) study the level of change leadership 2) study the level of community development 3) analyze change leaders that affect community development

* Received 13 September 2023; Revised 27 September 2023; Accepted 30 September 2023

and 4) propose guidelines for developing change leaders. The study area is Dong Khrang Noi Subdistrict. It is quantitative research and qualitative research. Quantitative research The sample group consisted of 366 people in the Dong Khrang Noi Subdistrict community using probability sampling. The research tools used were questionnaires, qualitative research, identifying key informants, including district chiefs, district development officers, sub-district NFE heads, kamnans, village headmen, academics, professional group presidents, village health volunteers presidents, village committee representatives, a total of 15 people. By choosing a specific model Data were collected through in-depth interviews. Statistics used included percentages, averages, and standard deviations. Pearson correlation, multiple prediction and content analysis synthesis. The results of the research found that 1) The leader of change in Dong Khrang Noi Subdistrict is taking into account the individuality of each person. inspiration Intellectual stimulation 2) The development of Dong Khrang Noi Subdistrict community is the development of natural resources. and the environment, education, and promoting quality of life. 3) Change leaders who affect community development include intellectual stimulation, having influence with ideology, inspiring inspiration, and considering individuality which together predict community development at 80.90% 4) Guidelines for developing change leaders as follows: (1) having influence with ideology, (2) inspiring, (3) intellectually stimulating, and (4) Taking into account individuality
Keywords: Development, Community development, change leadership

บทนำ

ผู้นำเป็นบุคคลสำคัญที่จะสร้างพลังขับเคลื่อนองค์กรและสังคมสู่การเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่ที่มีลักษณะเป็นพลวัตมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม กระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงที่ทุกคนต้องเผชิญ ดังนั้นทุกองค์กรจำเป็นต้องมีผู้นำที่มีศักยภาพสูงมีคุณลักษณะที่เหมาะสมและมีพลังที่จะขับเคลื่อนองค์กรให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีและสามารถนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จเมื่อทุกองค์กรมีประสิทธิภาพก็จะทำให้สังคมโดยรวมสามารถก้าวทันและเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้เป็นอย่างดี นำมาซึ่งความสุขความเจริญทุกภาคส่วนของสังคมดังนั้นการสร้างผู้นำที่มีความสามารถและมีพลังที่จะขับเคลื่อนองค์กรสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งจำเป็นในโลกยุคใหม่นี้ เพราะผู้นำคือผู้ที่สามารถนำผู้อื่นให้ก้าวไปข้างหน้าสู่จุดมุ่งหมายตามที่ตั้งใจไว้ โดยใช้ศักยภาพของความเป็นผู้นำที่มีอยู่ทั้งในด้านสถานภาพความสามารถอิทธิพลชีวิตและพฤติกรรมเพื่อส่งผลให้สามารถกำหนดทิศทางให้บุคคลที่ติดตามมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน ฉะนั้นผู้นำจึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อการนำองค์กรหรือบุคคลไปสู่ความสำเร็จมีความสามารถในการใช้อิทธิพลของตนเองหรือของตำแหน่งที่จะทำให้บุคคลอื่นยอมปฏิบัติตามเพื่อบรรลุเป้าหมายและได้มาซึ่งสิ่งที่ปรารถนาร่วมกัน (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2552)

ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้านทั้งด้านสังคมเศรษฐกิจการเมืองและเทคโนโลยีสารสนเทศผู้บริหารหรือผู้นำเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้องค์กรสามารถดำเนินงานไปได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะกระทบทั้งองค์กรทีมงานและบุคคล (จตุพร สังขวรรณ, 2557); (สุพัตรา วัชรเกตุ, 2554) การเป็นผู้บริหารที่จะทำงานให้เสร็จโดยบุคคลอื่นแต่เพียงอย่างเดียวคงไม่เพียงพอแต่ต้องมีการบริหารการเปลี่ยนแปลงด้วยโดยอาศัยภาวะผู้นำ ดังนั้นการเป็นผู้นำที่ดีจึงต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองที่เปลี่ยนแปลงไป

เพื่อให้ทันกับยุคสมัยอย่างไรก็ตามปัญหาเกี่ยวกับผู้นำก็มักเกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันเสมอสืบเนื่องมาจากการขาดผู้นำที่มีประสิทธิภาพแทบทั้งสิ้นทำให้ผู้นำบริหารงานอย่างไม่มีเอกภาพไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันใช้อำนาจโดยมิชอบเพื่อแสวงหาผลประโยชน์แก่ตนพวกพ้องและยึดหลักประโยชน์นิยมเป็นใหญ่โดยไม่คำนึงถึงความอยู่รอดขององค์กรเมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมทำให้เกิดสภาพการณ์ของสภาวะผู้นำไม่พึงประสงค์เกิดขึ้นในสังคมกล่าวคือเป็นปัญหาเกี่ยวกับการขาดความรู้และทักษะพื้นฐานในการเป็นผู้นำการจูงใจให้สมาชิกเพื่อนร่วมงานหรือคนอื่นร่วมมือและปฏิบัติตามเกิดความรักความศรัทธาและไว้วางใจตลอดจนความรู้ความเข้าใจความสามารถในสาขาที่เกี่ยวข้องเชิงวิชาชีพซึ่งเป็นองค์ประกอบของการเป็นผู้นำที่ดีจึงทำให้กลไกของการบริหารงานล้มเหลวซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อความเสื่อมและความเจริญขององค์กรหรือสังคมนั้นๆและบางครั้งอาจส่งผลทำให้เกิดความล่มสลายแห่งองค์กรหรือสังคมนั้นๆด้วย

ปัญหาเกี่ยวกับผู้นำก็มักเกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันเสมอสืบเนื่องมาจากการขาดผู้นำที่มีประสิทธิภาพแทบทั้งสิ้นทำให้ผู้นำบริหารงานอย่างไม่มีเอกภาพไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันใช้อำนาจโดยมิชอบ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์แก่ตนพวกพ้องและยึดหลักประโยชน์นิยมเป็นใหญ่ โดยไม่คำนึงถึงความอยู่รอดขององค์กร เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมทำให้เกิดสภาพการณ์ของสภาวะผู้นำไม่พึงประสงค์เกิดขึ้นในสังคมกล่าวคือเป็นปัญหาเกี่ยวกับการขาดความรู้และทักษะพื้นฐานในการเป็นผู้นำการจูงใจให้สมาชิกเพื่อนร่วมงานหรือคนอื่นร่วมมือและปฏิบัติตามเกิดความรักความศรัทธาและไว้วางใจตลอดจนความรู้ความเข้าใจความสามารถในสาขาที่เกี่ยวข้องเชิงวิชาชีพ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการเป็นผู้นำที่ดีจึงทำให้กลไกของการบริหารงานล้มเหลวซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อความเสื่อมและความเจริญขององค์กรหรือสังคมนั้นๆและบางครั้งอาจส่งผลทำให้เกิดความล่มสลายแห่งองค์กรหรือสังคมนั้นๆด้วย

ผู้นำเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลในการเป็นผู้ชี้แนะและช่วยเหลือให้กลุ่มปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ จนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (อัคพงศ์ สุขมาตย์ และคณะ, 2560); (จุฑาทิพย์ สุจริตกุล, 2562) ภาวะผู้นำจึงเป็นสิ่งสำคัญของผู้นำที่จะให้ชุมชนประสบความสำเร็จ ซึ่งการพัฒนาชุมชนนั้นต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง แต่พื้นฐานในการพัฒนาจะต้องเริ่มจากชุมชน คนในชุมชน เพราะคนในชุมชนนั้นๆรู้ และเข้าใจถึงปัญหาความต้องการและทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชน คนนอกเป็นเพียงผู้ช่วยส่งเสริมเท่านั้น ชุมชนต้องค้นหาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและฝ่ายต่าง ๆ เพื่อที่จะบริหารจัดการทุนชุมชนที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ มีความเหมาะสมต่อสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนชุมชนที่มีกระบวนการจัดการทุนชุมชนได้เหมาะสม ชุมชนนั้น ๆ ก็จะกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ เพราะเรียนรู้ที่จะจัดการทุนในชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างเป็นงานอาชีพต่าง ๆ และยังสามารถลดการพึ่งพาจากภายนอก ทำให้ชุมชนอยู่ได้โดยต้องพึ่งพาภายนอกชุมชนก็จะกลายเป็นชุมชนที่ยั่งยืน (อภิชัย พันธเสน, 2559); (กิตติวัตร ฝอยทอง และ กฤษณา ไวสำรวจ, 2563) แต่สิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้ คือ ผู้นำชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนต้องตั้งใจทำงานเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชนให้เกิดการพัฒนาในทุกๆ ด้านไปพร้อมกัน ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านการจัดระเบียบชุมชนด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินด้านเศรษฐกิจด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมด้านการศึกษาโดยผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย 1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 2) การสร้างแรงบันดาลใจ 3) การกระตุ้นทางปัญญา และ 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล

ผลการศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนา ดังเช่น แจ่มจันทร์คล้ายวงษ์และบัณฑิต ผังนิรันดร์ พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมองค์กรและการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลการดำเนินงานของโรงพยาบาลเอกชนในประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (แจ่มจันทร์ คล้ายวงษ์ และบัณฑิต ผังนิรันดร์, 2563) สอดคล้องกับกนกวรรณ ศรีสุนทร และทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีผลต่อพฤติกรรมพนักงานในการสร้างผลการปฏิบัติงานที่ดีทั้งเชิงเนื้องานตามหน้าที่และเชิงบริบทอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือจากงานหลัก ให้มีประสิทธิภาพที่เหนือกว่า มีการบรรลุผล

สำเร็จมากกว่าที่คาดไว้ (กนกวรรณ ศรีสุนทร และทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2565) เมื่อแต่ละปัจเจกบุคคลมีผลการทำงานที่ดีแล้วจะส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของทีมและผลการดำเนินงานขององค์การโดยรวมด้วย ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญในการกระทำเป็นแบบอย่างเชิงพฤติกรรม ผู้สร้างให้เกิดแรงบันดาลใจให้พนักงานปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความสามารถเช่นเดียวกับกับ Marlow, D.L. พบว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงกระตุ้นผู้อื่นด้วยการกระตุ้นให้พวกเขาอยากรู้อยากเห็นและลองแนวคิดใหม่ ๆ (Marlow, D.L., 1996) ลักษณะสุดท้ายความสามารถพิเศษ คือความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นโชคดีที่ผู้นำไม่ได้เกิดมา: ผู้นำในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ที่จะตอบสนองดึงเอาแนวคิดใหม่ ๆ จากพนักงาน และสื่อสารถึงความนับถือตนเอง พลังงาน และความกระตือรือร้น

อย่างไรก็ตามจากการทำการศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่ตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นอีกชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากในสถานการณ์ปัจจุบันการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรน่า 2019 ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนผู้คนในทุก ๆ ด้านทำให้เกิดสภาวะปกติแบบใหม่หรือ นิวนอร์มอลที่ทุกคนต้องหันมาพึ่งพาตนเอง ดังนั้นเพื่อเป็นการลดการแพร่ระบาดนำไปสู่การช่วยเหลือระยะยาวผู้นำชุมชนในตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จึงเป็นกลไกหลักในการบูรณาการงานกับภาคีการพัฒนาโดยใช้หลักบวรในการขับเคลื่อนกิจกรรม/โครงการ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการสร้างความมั่นคงสร้างภูมิคุ้มกันชุมชนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลดงครั่งน้อย, 2564) ซึ่งปัญหาด้านชุมชนตำบลดงครั่งน้อยที่ยังเป็นปัญหาอยู่คือ ตัวผู้นำที่ขาดด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา และด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ดังนั้นเพื่อให้ผู้นำชุมชนได้มีโอกาสในการสร้างความสำเร็จให้กับชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพในยุคการเปลี่ยนแปลง จำต้องเปลี่ยนแปลงที่ตัวผู้นำก่อนเป็นอันดับแรก

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาชุมชนตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อให้ได้ผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์เป็นผู้นำที่ดีมีธรรมาภิบาลรับผิดชอบต่อสังคม รักความก้าวหน้า มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ เปิดโอกาสให้คนในชุมชนแสดงความคิดเห็นและสามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคกำกับดูแลติดตามผลการทำงานไปในทิศทางที่ถูกต้องและให้ความสำคัญในการสร้างขวัญและกำลังใจกับผู้มีส่วนร่วมต่าง ๆ สามารถขจัดความขัดแย้งในชุมชนได้อย่างสร้างสรรค์กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ มีภาวะผู้นำบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในชุมชน เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้สามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
2.เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาชุมชนตำบลดงครั่งน้อยอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อศึกษาการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาชุมชนตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
4. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณและงานวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปี ขึ้นไป มีชื่อในทะเบียนบ้านในตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 7,531 คน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน จำนวน 366 คน เครื่องมือใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม การวิจัยเชิงคุณภาพกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นายอำเภอ

พัฒนาการอำเภอ หัวหน้า กศ.น. ตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการ ประธานกลุ่มอาชีพ ประธาน อสม. ตัวแทนคณะกรรมการหมู่บ้านรวมทั้งสิ้น 15 คน โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งมีประสบการณ์ทำงานไม่น้อยกว่า 10 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาผู้นำการเปลี่ยนแปลง และระดับการพัฒนาชุมตำบลดงครั่งน้อย โดยมีขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดหลักการทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาชุมตำบลดงครั่งน้อยจากเอกสารต่างๆ เช่น หนังสือ บทความ รายงานการวิจัยเพื่อกำหนดกรอบแนวคิด

2. สร้างแบบสอบถามจากกรอบแนวคิดตามทฤษฎีของฟูลแลนแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ว่าข้อความในแบบสอบถามเป็นข้อคำถามที่ตรงตามสิ่งที่ต้องการศึกษาถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาเชิงทฤษฎีที่ได้ศึกษาวิเคราะห์และกำหนดไว้เป็นนิยามศัพท์เฉพาะหรือไม่

3. นำแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือการวิจัยโดยเลือกข้อคำถามที่มีค่า (Index of Item – Objective Congruence : IOC) ให้แต่ละคนพิจารณาลงความเห็นและให้คะแนนดังนี้

+1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นเป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมนั้น
0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นเป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมนั้น
-1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามที่เป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมนั้นแล้วนำคะแนน

นำค่ามาแทนค่าในสูตรของค่า IOC (สุวรีย์ ศิริโภคาภิรมย์, 2546) วิเคราะห์ข้อมูลซึ่งถ้ามีค่าตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไปเป็นแบบสอบถามที่เหมาะสมในการวิจัยซึ่งพบว่า ค่า IOC มีค่า 0.67 - 1.00

4. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชาชนในเขตตำบลดงครั่งใหญ่ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน นำผลการทดลองมาใช้วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) และหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.93

5. นำผลการวิเคราะห์มาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขและจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์พร้อมนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาชุมชนตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดโดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดถึงผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตตำบลดงครั่งน้อย จากนั้นส่งแบบสอบถามไปให้ผู้ที่เกี่ยวข้องพร้อมชี้แจงรายละเอียดความมุ่งหมายของการออกแบบสอบถามนี้เพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกันในการตอบแบบสอบถามดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง รวมทั้งสิ้น 366คน แล้วตรวจสอบความถูกต้องความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเพื่อนำแบบสอบถามไปประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติที่ใช้คือร้อยละ (Percentage) ค่าความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) หาความสัมพันธ์ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียรสัน (Pearson Product Moment Correlation) และการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression) โดยวิธี Enter ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

การศึกษาแนวทางการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดผู้วิจัยนำประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาระดมความคิดเห็นร่วมกันในการศึกษาแนวทางในการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งสิ้น 15 คนประกอบด้วย นายอำเภอ 1 คน พัฒนาการอำเภอ 1 คน หัวหน้า กศ.น. ตำบล 1 คน กำนัน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน6 คน นักวิชาการ 2 คน ประธานกลุ่มอาชีพ 1 คน ประธาน อสม.1 คน ตัวแทนคณะกรรมการหมู่บ้าน1 คน พิจารณาเสนอแนะและเป็นแนวทางการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดให้สัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้น

จริยธรรมการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เลขที่ 009/2566

ผลการวิจัย

1. การศึกษาระดับผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้นำการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดโดยรวมและรายด้าน

	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1.	ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	3.73	0.83	มาก
2.	ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	3.95	0.68	มาก
3.	ด้านการกระตุ้นทางปัญญา	3.81	0.71	มาก
4.	ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล	4.29	0.62	มาก
	รวม	**3.95**	**0.71**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับผู้นำการเปลี่ยนแปลงของตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีผลอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยคือ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลบุคคล รองลงมาด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา และด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์

2. ผลการศึกษาระดับการพัฒนาชุมชนตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการพัฒนาชุมตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกเป็นโดยรวมและเป็นรายข้อ

	การพัฒนาชุมชน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1.	ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	3.33	1.07	ปานกลาง
2.	ด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิต	3.93	0.62	มาก
3.	ด้านการจัดระเบียบชุมชน	3.57	0.83	มาก
4.	ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	3.93	0.59	มาก
5.	ด้านเศรษฐกิจ	3.91	0.71	มาก
6.	ด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	4.12	0.65	มาก
7.	ด้านการศึกษา	4.07	0.69	มาก
	รวม	**3.84**	**0.74**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับการพัฒนาชุมตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดโดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 6 ด้าน และระดับ ปานกลาง 1 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมรองลงมา คือ ด้านการศึกษาด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิต ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินด้านเศรษฐกิจ ด้านการจัดระเบียบชุมชน และด้านโครงสร้างพื้นฐาน

3. ผลการศึกษาการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาชุมชนตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์อำนาจพยากรณ์ของการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาชุมชนตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ตัวแปรพยากรณ์	b	SE	β	t	p-value
ค่าคงที่ (a)	1.392	.198	-	7.038	.000**
X_3	.295	.057	.382	5.181	.000**
X_4	.168	.059	.148	2.844	.005**
X_1	.093	.041	.149	2.288	.023*
X_2	.124	.063	.120	1.978	.049*

หมายเหตุ **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01
*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา(X_3) ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล(X_4) ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์(X_1)และด้านการสร้างแรงบันดาลใจ(X_2) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ (b) เท่ากับ.295 .168 .093และ.124 ตามลำดับ มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) เท่ากับ.382 .148 .149และ .120 ตามลำดับและมีค่าคงที่ของสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ (a) เท่ากับ1.392 โดยเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$Y' = 1.392 + .295X3 + .168X4 + .093X1 + .124X4$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Y'Z = .382ZX3 + .148ZX4 + .149ZX1 + .120ZX2$$

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ และด้านการสร้างแรงบันดาลใจ

4. ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

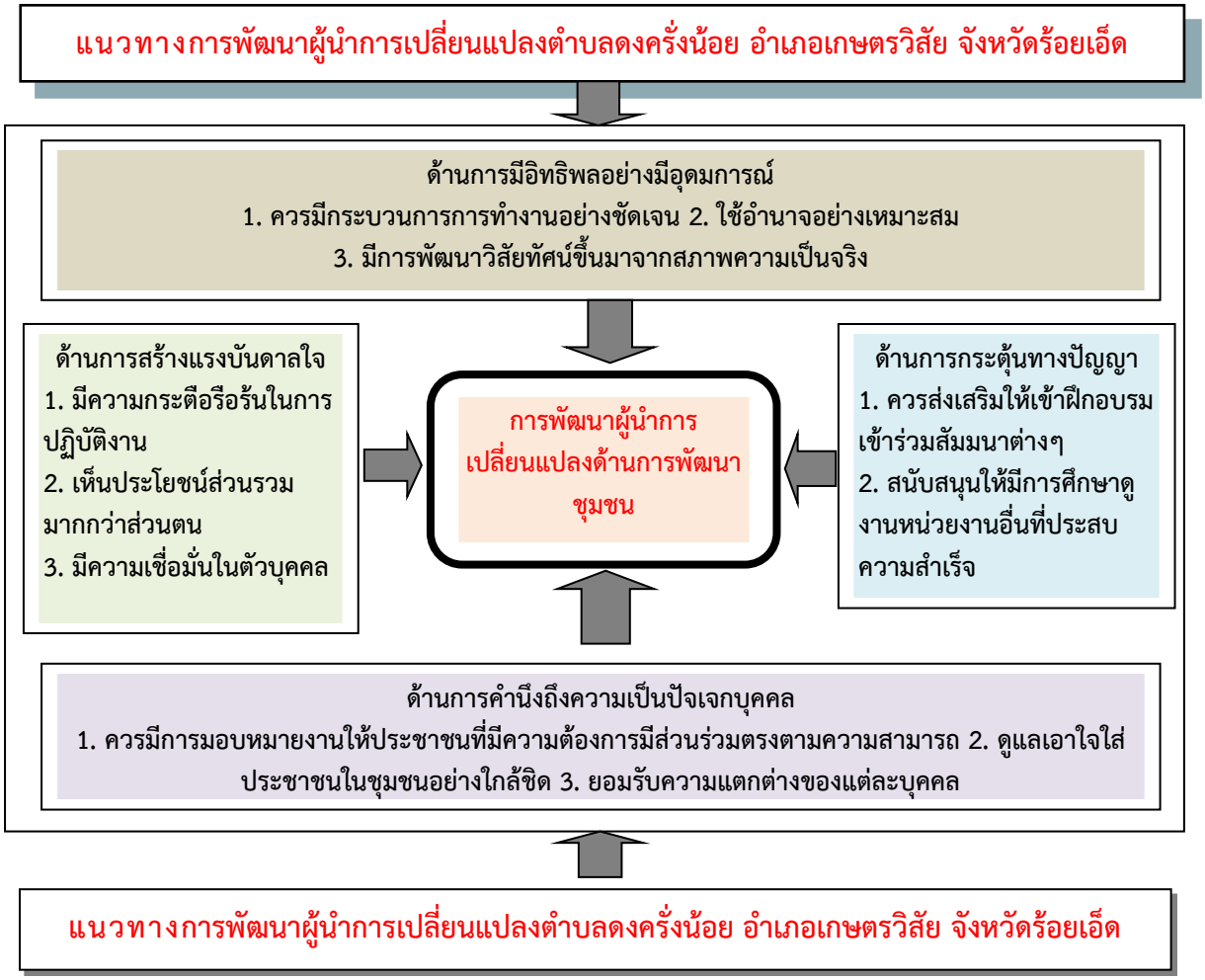
4.1 ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ผู้นำชุมชนในเขตตำบลดงครั่งน้อยควรมีกระบวนการการทำงานอย่างชัดเจน ใช้อำนาจอย่างเหมาะสม มีการพัฒนาวิสัยทัศน์ขึ้นมาจากสภาพความเป็นจริงถ่ายทอดวิสัยทัศน์อย่างชัดเจน ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแสดงออกในทางที่เหมาะสมรับฟังข้อคิดเห็นจากทุกฝ่ายมีขั้นตอนในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบมีความรักให้กับบุคคลอื่นมีความรับผิดชอบมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีคุณธรรมจริยธรรม

4.2 ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ผู้นำชุมชนในเขตตำบลดงครั่งน้อยควรทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความเชื่อมั่นในตัวบุคคลใช้การสื่อสารที่เป็นบวก ยกย่องชมเชยให้กำลังใจแก่บุคคลที่มีผลงานกระตุ้นให้ประชาชนอยากทำงานให้ด้วยความเต็มใจมากกว่าทำงานด้วยความเกรงกลัวในอำนาจและพูดคุยอย่างเป็นกันเอง

4.3 ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ผู้นำชุมชนในเขตตำบลดงครั่งน้อย ควรส่งเสริมให้เข้าฝึกอบรม เข้าร่วมสัมมนาต่าง ๆ สนับสนุนให้มีการศึกษาดูงานหน่วยงานอื่นที่ประสบความสำเร็จ และควรเข้าร่วมการฝึกอบรมเกี่ยวกับการบริหารงาน ภาวะผู้นำเพื่อการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ และให้กำลังใจยกย่องชมเชยแก่บุคคลที่มีความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

4.4 ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ผู้นำชุมชนในเขตตำบลดงครั่งน้อยควรมีการมอบหมายงานให้ประชาชนที่มีความต้องการมีส่วนร่วมตรงตามความสามารถดูแลเอาใจใส่ประชาชนในชุมชนอย่างใกล้ชิด ยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคล และว่ากล่าวตักเตือนในกรณีที่กระทำความผิดโดยตักเตือนเป็นการส่วนตัว

จากการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้

ภาพที่ 2 แนวทางการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาระดับผู้นำการเปลี่ยนแปลงของตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1.1 ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีการสงเสริมสนับสนุน ให้คำปรึกษาชาวบ้านได้พัฒนาศักยภาพของตนเองให้สูงขึ้น และช่วยเหลือชี้แนะให้ประสบการณการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ด้วยบรรยากาศการสนับสนุนชาวบ้านด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมและยุติธรรม ซึ่ง Bass and Avolio ได้กล่าวว่า การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลผู้นำจะเป็นโค้ช (Coach) และเป็นที่ปรึกษา (Advisor) ของผู้ตามเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ตามและเพื่อนร่วมงานให้สูงขึ้น นอกจากนี้ผู้นำจะมีการปฏิบัติต่อผู้ตามโดยการให้โอกาสในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ สร้างบรรยากาศของการให้การสนับสนุน (Bass & Avolio, 1993) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุทธิพงษ์ พันวิลัย ศึกษาวิจัยเรื่อง อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานตามหลัก ธรรมาภิบาลต่อคุณภาพการบริการภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร พบว่า ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล โดยรวมอยู่ในระดับมากผู้บริหารฯ ให้ความสนใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเท่าเทียมกันโดยปราศจากอคติ (สุทธิพงษ์ พันวิลัย, 2563)

1.2 ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีการกระตุ้นจูงใจให้ชาวบ้านเกิดแรงบันดาลใจมุ่งมั่นหาวิธีการทำให้งานเกิดผลสำเร็จ และเชื่อมั่นวาจะสามารถปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายได้ซึ่งBass and Avolio (1993) กล่าวว่า การสร้างแรงบันดาลใจ คือการที่ผู้นำประพฤติในทางที่จูงใจให้เกิดแรงบันดาลใจกับผู้ตามโดยการสร้างแรงจูงใจภายในกระตุ้นจิตวิญญาณของทีมผู้นำแสดงความเชื่อมั่นและแสดงให้เห็นความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะสามารถบรรลุเป้าหมายได้สอดคล้องกับงานวิจัยของสุทธิพงษ์ พันวิลัย ศึกษาวิจัยเรื่อง อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลต่อคุณภาพการบริการภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร พบว่า ด้านการสร้างแรงบันดาลใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารฯ สามารถจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาและประชาชนในพื้นที่มีเจตคติที่ดีในการทำงาน (สุทธิพงษ์ พันวิลัย, 2563)

1.3 ด้านการกระตุ้นทางปัญญา โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นการคิดแก้ปัญหาที่เคยเกิดขึ้นมาด้วยวิธีการใหม่ ๆ และส่งเสริมให้ชุมชนใช้เหตุผลและหลักฐานเพื่อวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ มากกว่าความรู้สึกส่วนตัวสอดคล้องกับงานวิจัยของสุทธิพงษ์ พันวิลัย ศึกษาวิจัยเรื่อง อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลต่อคุณภาพการบริการภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร พบว่าด้านการกระตุ้นทางปัญญา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผู้นำฯ สนับสนุนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาและประชาชนในพื้นที่รู้จักค้นหาข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ สนับสนุนวิธีการทำงานหรือวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการใหม่ ๆ (สุทธิพงษ์ พันวิลัย, 2563) สอดคล้องกับงานวิจัยของจันทร์เพ็ญ ชูเพชร ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สงผลต่อความผูกพันตอองค์กรของธุรกิจพลังงานของพนักงานบริษัทผลิตพลังงานไฟฟาองค์กรมหาชนแห่งหนึ่งในประเทศไทย พบว่า ด้านการกระตุ้นทางปัญญา โดยรวมอยู่ในระดับมากหัวหน้าให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้คิดวิธีแก้ไขปัญหาในการทำงานด้วยตัวเองอย่างสร้างสรรค์ (จันทร์เพ็ญ ชูเพชร, 2563)

1.4 ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผู้นำชุมชนแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมั่นในตนเอง ทำให้เกิดความภูมิใจเมื่อได้ร่วมงานกันและแสดงให้เห็นถึงความแน่วแน่ในอุดมการณ์ ความเชื่อและค่านิยมสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะพงษ์ วรรณกูลพงศ์ ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงและแรงจูงใจในการทำงานระหว่างนักธุรกิจอิสระที่ประสบความสำเร็จในอาชีพระดับสูงและต่ำ: กรณีศึกษาบริษัทยูนิซิตี้มาร์เก็ตติ้ง (ประเทศไทย) จำกัด พบว่า กลุ่มนักธุรกิจอิสระที่ประสบความสำเร็จในอาชีพระดับสูงมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงแต่ละองค์ประกอบ คือ การมีอิทธิพลด้านอุดมการณ์ (ปิยะพงษ์ วรรณกูลพงศ์, 2563) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสุทธิพงษ์ พันวิลัย ศึกษาวิจัยเรื่อง อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลต่อคุณภาพการบริการภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนครพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (สุทธิพงษ์ พันวิลัย, 2563)

2. จากการศึกษาระดับการพัฒนาชุมตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

2.1 ด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีการส่งเสริมรณรงค์ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสถานที่สาธารณะ มีการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่าเช่นการรีไซเคิลขยะมูลฝอย รวมทั้งการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสมศักดิ์ ธีรวโส (แหวนคำ) ศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาชุมชนเมืองและชนบทสู่ความยั่งยืน ในอำเภอเชียงคำจังหวัดพะเยา พบว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างความรู้ความเข้าใจแก่คนในชุมชน การรณรงค์ในทุกชุมชนไม่ให้เผาขยะมูลฝอย ให้คัดแยกขยะเป็นประเภทไว้เพื่อง่ายแก่การกำจัด มีการรณรงไม่ให้ปล่อยน้ำลงแม่น้ำลำคลอง (พระมหาสมศักดิ์ ธีรวโส (แหวนคำ), 2561)และงานวิจัยของ Jackson E. T. ศึกษานวัตกรรมชุมชนผานความเป็นผู้ประกอบการกรณีศึกษาการทำข่อตกลงในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชาวแคนนาดา พบวา ควรมีการเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการอนุรักษทรัพยากรธรรมชาติ (ขวัญกมล ดอนขวา, 2555)

2.2 ด้านการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีการสนับสนุนการศึกษาโดยการให้ทุนการศึกษาแก่เด็กยากจนแต่เรียนดีในชุมชน มอบอุปกรณ์การเรียนการสอนและอุปกรณ์กีฬาให้แก่สถานศึกษาที่ขาดแคลน และสนับสนุนการพัฒนากระบวนการทางการศึกษาในระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของนิภาพร รัตนปริยานุชศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี พบว่า ด้านการพัฒนาการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากมีการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนากระบวนการทางการศึกษาในระบบ (นิภาพร รัตนปริยานุช, 2556) ส่วนงานวิจัยของพระปลัดสมมารถ สังข์เงิน ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรีพบว่าด้านการส่งเสริมการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากบรรยายความรู้หรือให้การศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นสถานที่จัดอบรมให้ความรู้ (พระปลัดสมมารถ สังข์เงิน, 2557)

2.3 ด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิต โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีการส่งเสริมให้ชุมชนมีกิจการออมทรัพย์ร่วมกันและชุมชนรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเกษตรเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตัวเองสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิชาติ พานสุวรรณ และอดิสร ภู่สาระ บทความวิจัยเรื่องบทบาทผู้นำในการพัฒนาชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทองพบว่าด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิต โดยรวมอยู่ในระดับมาก (อภิชาติ พานสุวรรณ และอดิสร ภู่สาระ, 2562) สอดคล้องกับการศึกษาของ Markusen A. ศึกษาเป้าหมายด้านอาชีพในการพัฒนาภูมิภาคและเศรษฐกิจชุมชน พบวาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนโดยกลุมคนสามารถเรียนรูกับการที่จะเป็นสมาชิกในกลุมอาชีพ ซึ่งการที่จะทำให้เกิดความสำเร็จได้นั้นควรมีการวางแผนมีการรวมกลุม และการมีสวนร่วมมือในการสนับสนุน (Markusen A., 2004)

2.4 ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีการส่งเสริมความปลอดภัยในชีวิตของผู้อยู่อาศัยในชุมชนยึดหลักการร่วมแรงร่วมใจกันของชุมชนเป็นพื้นฐาน และการพัฒนาระบบความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินไม่สอดคล้องกับอภิชาติ พานสุวรรณ และอดิสร ภู่สาระ บทความวิจัยเรื่องบทบาทผู้นำในการพัฒนาชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทองพบว่าด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางให้มีความรู้ในการสอดส่องภายในชุมชนตัวเองให้มากขึ้น (อภิชาติ พานสุวรรณ และอดิสร ภู่สาระ, 2562)

2.5 ด้านเศรษฐกิจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก กระตุ้นให้เกิดการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน เช่น จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ฯลฯ รณรงค์ให้ประชาชนมีการประหยัดยึดหลักความพอเพียง ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับประชาชนในท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของนิภาพร รัตนปริยานุช ศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี พบว่าด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีการกระตุ้นให้เกิดการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน เช่น จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ฯลฯส่งเสริมและพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับประชาชนในท้องถิ่น และรณรงค์ให้ประชาชนมีการประหยัดยึดหลักความพอเพียง (นิภาพร รัตนปริยานุช, 2556) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Markusen A. ศึกษาเป้าหมายด้านอาชีพในการพัฒนาภูมิภาคและเศรษฐกิจชุมชนพบวาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยกลุ่มคนดังกล่าวสามารถเรียนรู้กับการที่จะเป็นสมาชิกในกลุ่มอาชีพ มีการวางแผนมีนโยบายการกำหนดเป้าหมายของการประกอบอาชีพมีการรวมกลุ่ม และความรู้ในการประกอบอาชีพ 2.6 ด้านการจัดระเบียบชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมากจัดหาวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งให้ความรู้แก่ชุมชนในการป้องกันอาชญากรรมและบรรเทาสาธารณภัยและมีการจัดทำแผนซักซ้อมป้องกันบรรเทาสาธารณภัย (Markusen A., 2004) สอดคล้องกับงานวิจัยของนิภาพร รัตนปริยานุช ศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี พบว่าด้านการจัดระเบียบชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีการส่งเสริมและให้ความรู้แก่ประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมและบรรเทาสาธารณภัย ส่งเสริมและให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ในการป้องกันอาชญากรรมและบรรเทาสาธารณภัย (นิภาพร รัตนปริยานุช, 2556) สอดคล้องกับอภิชาติ พานสุวรรณ และอดิสร ภู่สาระ (2562 : 59-60) บทความวิจัยเรื่องบทบาทผู้นำในการพัฒนาชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง พบว่า ด้านการจัดระเบียบชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก (อภิชาติ พานสุวรรณ และอดิสร ภู่สาระ, 2562)

2.7 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางการปรับปรุงถนนลาดยางหรือถนนคอนกรีตการขุดลอกคลองสาธารณะและคลองธรรมชาติและการบำรุงรักษาระบบน้ำประปาหมู่บ้านสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิชาติ พานสุวรรณ และอดิสร ภู่สาระ บทความวิจัยเรื่องบทบาทผู้นำในการพัฒนาชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทองพบว่า การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทผู้นำในการพัฒนาชุมชนบ้านลาว ด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (อภิชาติ พานสุวรรณ และอดิสร ภู่สาระ, 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Crowe J. A. ศึกษากลยุทธการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในวอชิงตันโดยการศึกษาธรรมชาติและทุนทางสังคม พบวาการพัฒนาทุนทางสังคมจะทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้ดีกว่าการพยายามเสริมสร้างความแข็งแกรงในทางอุตสาหกรรม โดยเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อชุมชนที่สามารถช่วยให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ (Crowe J . A., 2006)

3. การพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาชุมชน ด้านการกระตุ้นทางปัญญา (X_3) ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (X_1) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ (X_2) และด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (X_4) ส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด สามารถทำนายผลของสมาการได้ร้อยละ 80.90 เนื่องจากภายใต้สภาวะของการเปลี่ยนแปลงอย่างสูงผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะต้องเป็นผู้มีบุคลิกภาพน่าเชื่อถือมีวิสัยทัศน์กล้าคิดกล้าตัดสินใจขณะเดียวกันต้องมีบทบาทด้านคนเช่นเป็นแบบอย่างสามารถชี้นำให้กำลังใจรู้จักใช้ศักยภาพของผู้ตามให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์การและพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงมีบทบาทด้านงานได้แก่มีความรู้ความสามารถในการทำงานสามารถอธิบายให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้าใจรวมถึงการโน้มน้าวให้ผู้ตามร่วมมือร่วมใจทำงานเพื่อบรรลุผลสำเร็จขององค์การและมีบทบาทด้านการพัฒนาเพื่อสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการส่งเสริมความก้าวหน้าขององค์การเป็นต้นซึ่งคุณลักษณะที่กล่าวมานี้คล้ายคลึงกับมิติของผู้นำตามทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้นสอดคล้องกับการวิจัยชยาภาภรณ์ ทองบ่อ อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงต่อประสิทธิผลการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอนาแก

จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงต่อประสิทธิผลการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอนาแก จังหวัดนครพนมพบว่า ตัวแปรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลการบริการสาธารณะได้ ร้อยละ (44.10 R2Adj= .441) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยตัวแปรด้านการสร้างแรงบันดาลใจ (TL2) มีอิทธิพลสูงที่สุด (Beta= .316) รองลงมาคือ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (TL4) (Beta= .260) และด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (TL1) (Beta=.188) มีค่าอิทธิพลน้อยที่สุดยกเว้นตัวแปรด้านการกระตุ้นทางปัญญา (TL*3*) (ชยาภา ภรณ์ ทองบ่อ, 2562) สอดคล้องกับการศึกษาของสุดารัตน์ พิมลรัตนกานต์ และคณะ ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาองค์การ ผลวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางบวกกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางบวกกับองค์การแห่งการเรียนรู้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลทางบวกกับการพัฒนาองค์การ (สุดารัตน์ พิมลรัตนกานต์ และคณะ, 2561)

4. เสนอแนวทางการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จากการศึกษาการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาชุมชนตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 4 ด้าน ผลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้นำทั้ง 4 ด้าน ที่ผู้วิจัยทำการศึกษา ดังนี้ 4.1 ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ผู้นำชุมชนควรมีกระบวนการการทำงานอย่างชัดเจนใช้อำนาจอย่างเหมาะสมมีการพัฒนาวิสัยทัศน์ขึ้นมาจากสภาพความเป็นจริงผู้ให้ข้อมูลมองว่าในปัจจุบันกระบวนการการทำงานของผู้นำชุมชนยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร 4.2 ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ผู้นำชุมชนควรทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนมีความเชื่อมั่นในตัวบุคคลซึ่งในปัจจุบันผู้ให้ข้อมูลมองว่าผู้นำชุมชนบางท่านยังขาดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน 4.3 ด้านการกระตุ้นทางปัญญาผู้นำชุมชนควรส่งเสริมให้เข้าฝึกอบรมเข้าร่วมสัมมนาต่าง ๆ จัดให้มีการศึกษาดูงานหน่วยงานอื่นที่ประสบความสำเร็จซึ่งในปัจจุบันจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 2019 ทำให้ผู้นำไม่ได้เข้าร่วมอบรม สัมมนาต่าง ๆ 4.4 ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลผู้นำชุมชนควรมีการมอบหมายงานให้บุคคลที่ต้องการมีส่วนร่วมตรงตามความสามารถดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคล จากการสัมภาษณ์พบว่า ยังมีบางท่านที่ยังไม่ยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคล เช่น ความคิดเห็น ทั้งนี้เนื่องจากแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้นำชุมชน ดังนี้ 1) ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ควรมุ่ง เสริมสร้างความภาคภูมิใจและความมั่นใจในการทำงาน โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของงานที่ได้รับมอบหมาย และรับฟังปัญหาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของบุคลากรโดยเปิดโอกาสให้มีการเสนอปัญหาที่แต่ละคนเผชิญและหาพื้นที่ให้แต่ละคนได้แสดงความคิดเห็นออกมา อาจจะเป็นการเขียนบรรยาย ทั้งนี้เราจะไม่จำกัดความคิดของและบุคคล 2) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ มุ่งเน้นสร้างเจตคติที่ดีในการทำงานโดยการสร้างความตระหนักให้บุคลากรทุกคนนั้นรู้ถึงบทบาทหน้าที่และความสำคัญในหน้าที่ที่รับผิดชอบ และสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ใช้วิธีการสร้างความเป็นมิตรหรือให้คำชมเชยเพื่อเป็นการกระตุ้นให้บุคลากรทำอย่างอย่างเต็มความสามารถ 3) ด้านการกระตุ้นการใช้ปัญญา มุ่งพัฒนา การดูแลเอาใจใส่บุคลากรอย่างทั่วถึงโดยศึกษาบุคลากรเป็นรายบุคคล และมอบหมายงานให้บุคลากรได้รับผิดชอบตรงตามความสามารถและให้ได้รับผิดชอบงานในตำแหน่งที่สูงขึ้น 4) ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล มุ่งเน้นส่งเสริมให้บุคลากรแต่ละคนได้มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เช่น ให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และหาแนวทางให้บุคลากรแต่ละคนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ เช่น ให้เข้ารับการอบรมหรือการศึกษาดูงานสอดคล้องกับการวิจัยของสุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ และ Bernard M. Bass & Ronald E. Riggio ที่พบว่า (1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์หรือการสร้างบารมีการที่ผู้นำประพฤติตัวเป็นแบบอย่างหรือเป็นโมเดลสำหรับผู้ตามผู้นำจะเป็นที่ยกย่อง (2) การสร้างแรงบันดาลใจการที่ผู้นำจะประพฤติในการจูงใจให้เกิดแรงบันดาลใจกับผู้ตามโดยการสร้างแรงบันดาลใจภายในการให้ความหมายและความท้าทายในงาน

ของผู้ตามผู้นำจะกระตุ้นจิตวิญญาณของทีมให้มีความกระตือรือร้น (3) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) คือการที่ผู้นำมีการกระตุ้นผู้ตามให้ตระหนักถึงปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในหน่วยงานทำให้ผู้ตามมีความต้องการหาแนวทางใหม่ๆมาแก้ปัญหาในหน่วยงานเพื่อหาข้อสรุปใหม่ที่ดีกว่าเดิมเพื่อทำให้เกิดสิ่งใหม่และสร้างสรรค์โดยมีผู้นำมีการคิดและแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและ (4) การคำนึงถึงความเป็นเอกัตถะบุคคลผู้นำจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลในฐานะเป็นผู้นำให้การดูแลเอาใจใส่ผู้ตามเป็นรายบุคคลและทำให้ผู้ตามรู้สึกมีคุณค่าและมีความสำคัญผู้นำจะเป็นที่ปรึกษาเพื่อการพัฒนาผู้ตามโดยจะเอาใจใส่ในด้านความต้องการของปัจเจกบุคคลเพื่อความสัมฤทธิ์และเติบโตของแต่ละคนผู้นำจะพัฒนาศักยภาพของผู้ตามและเพื่อนร่วมงานให้สูงขึ้น (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550) และ (Bass, B. M., & Riggio, R. E., 2006)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยเชิงทฤษฎี เชิงวิชาการเชิงปฏิบัติการรวมทั้งข้อเสนอแนะสำหรับการการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาชุมชนตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ดังนี้ 1.1) หน่วยงานภาครัฐ ต่องเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้วยการมุ่งเน้นให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างให้แก่ผู้ตาม 1.2) ผู้นำชุมชนต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อรองรับภารกิจในการกระจายอำนาจและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความถูกต้องตามระเบียบกฎหมายรวมทั้งสามารถสนองตอบต่อนโยบายของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการให้บริการสาธารณะหรือแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนและตอบสนองความต้องการของประชาชน 2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาชุมชนตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ดังนี้ 2.1) ผู้นำชุมชนควรมีการเตรียมความพร้อมในการบริหารงานอย่างชัดเจนและเรียนรู้ การพัฒนาด้านการบริหารงานจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่นการฝึกอบรมการประชุมสัมมนาเป็นต้น 2.2) ผู้นำชุมชนควรมีแนวทางในการสร้างขวัญกำลังใจแก่ประชาชนให้มีกำลังใจในการปฏิบัติงานเพื่อให้งานที่ปฏิบัติมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่น 3) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป จากผลของการวิจัยการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาชุมชนตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งนี้เพื่อนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิผลให้กับองค์การผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ 3.1) ควรมีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในด้านอื่น ๆ โดยใช้การวิจัยและกลยุทธ์การพัฒนาในรูปแบบอื่นที่เห็นว่ามีความเหมาะสมและเป็นไปได้ 3.2) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้นำชุมชนได้เพิ่มมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากคณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

เอกสารอ้างอิง

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2552). ภาวะผู้นำในประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา หน่วยที่ 5-8. (พิมพ์ครั้งที่ 9). นนทบุรี: สุวีริยาสาส์น.

แจ่มจันทร์ คล้ายวงษ์ และบัณฑิต ผังนิรันดร์. (2563). อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง นวัตกรรมองค์กรและการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อผลการดำเนินงานโรงพยาบาลเอกชนในประเทศไทย. Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology, 5(4), 127-144.

กนกวรรณ ศรีสุนทร และทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2565). อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงต่อผลการปฏิบัติงานของพนักงาน. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 7(12), 101-117.

กิตติวัตร ฝอยทอง และ กฤษณา ไวสำรวจ. (2563). ความร่วมมือของผู้นำชุมชนกับการพัฒนาจังหวัดระนอง. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(9), 264-277.

ขวัญกมล ดอนขวา. (2555). การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุนารี.

จตุพร สังขวรรณ. (2557). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี พรินท์ จำกัด.

จันทร์เพ็ญ ชูเพชร. (2563). การศึกษาปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของธุรกิจพลังงานของพนักงานบริษัทผลิตพลังงานไฟฟ้าองค์กรมหาชนแห่งหนึ่งในประเทศไทย. ในวิทยานิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ. มหาวิทยาลัยมหิดล.

จุฑาทิพย์ สุจริตกุล. (2562). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุคประเทศไทย 4.0 กรณีศึกษา: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6(10), 4930-4943.

ชยาภาภรณ์ ทองบ่อ. (2562). อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงต่อประสิทธิผลการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม. ใน รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ . มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

นิภาพร รัตนปริยานุช. (2556). ความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี. ใน รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ปิยะพงษ์ วรรณกูลพงศ์. (2563). การเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและแรงจูงใจในการทำงานระหว่างนักธุรกิจอิสระที่ประสบความสำเร็จในอาชีพระดับสูงและต่ำ: กรณีศึกษาบริษัทยูนิซิตี้ มาร์เก็ตติ้ง (ประเทศไทย) จำกัด. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลดงครั่งน้อย. (2564). เอกสารสรุปโครงการการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง. ร้อยเอ็ด: องค์การบริหารส่วนตำบลดงครั่งน้อย.

พระปลัดสมมารถ สังข์เงิน. (2557). บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

พระมหาสมศักดิ์ ธีรวโส (แหวนคำ). (2561). กระบวนการพัฒนาชุมชนเมืองและชนบทสู่ความยั่งยืนในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬา ลงกรณราชวิทยาลัย.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2550). ภาวะความเป็นผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซเปอร์เน็ท.

สุดารัตน์ พิมลรัตนกานต์ และคณะ. (2561). ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาองค์การ. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทยสาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ, 10(1), 1643-1660.

สุทธิพงษ์ พันวิลัย. (2563). อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลต่อคุณภาพการบริการภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร. ในวิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สุพัตรา วัชรเกตุ. (2554). ผู้นำ : ในยุคการเปลี่ยนแปลง. วารสารพยาบาลทหารบก, 15(2), 44-49.

สุวรีย์ ศิริโภคาภิรมย์. (2546). การวิจัยทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3). ลพบุรี: สถาบันราชภัฏเทพสตรี.

อภิชัย พันธเสน. (2559). แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

อภิชาติ พานสุวรรณ และอดิสร ภู่สาระ. (2562). บทบาทผู้นำในการพัฒนาชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์., 21(1), 53-60.

อัคพงศ์ สุขมาตย์ และคณะ. (2560). ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 ภายใต้กรอบการศึกษาประเทศไทย. วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม, 16(2), 1-7.

Bass & Avolio. (1993). Transformational Leadership and Organizational Culture. Public Administration Quarterly, 17(1), 114-122.

Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). Transformational Leadership. New York: NY: Psychology Press.

Crowe J . A. (2006). Community Economic Development Strategies in Rural Washington: Toward a Synthesis of Natural and Social Capital. Rural Sociology, 71(4), 573-596.

Markusen A. (2004). Targeting Occupations in Regional and Community Economic Development. Journal of the American Planning Association, 70(3), 253-268.

Marlow, D.L. (1996). Transformational leadership. Radiology Management, 18(5),51-53.

บทความวิจัย

การศึกษาแนวทางการจัดการชีวิตของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม ภายใต้บริบทเรือนจำและทัณฑสถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

A STUDY ON LIFE MANAGEMENT OF CHILDREN AND ADOLESCENTS IN THE JUVENTICE JUSTICE PROCESS WITHIN THE CONTEXT OF PRISONS AND DETENTION CENTERS IN PHRA NAKORN SI AYUTTHAYA PROVINCE

ปิยวรรณ ทัศนาญชลี[1*], ณัฐชนา พุทธแสง[2], แพรพิมพ์ สีลวานิช[2], อรันดา เส้นเกษ[2], กฤษดา นานช้า[2]
Piyawan Thatsananchalee[1*], Natchana Bhutasang[2], Praepim Silavanich[2], Aranda Senkas[2], Kridsada Nancha[2]
[1]คณะวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยเมธารัถย์ ปทุมธานี ประเทศไทย
[1]School of Health Science, Metharath University, Pathum Thani, Thailand
[2]โรงเรียนสอนศิลปะการปรุงอาหารไอเชฟ พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย
[2]I CHEF Culinary Art Cooking School, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand
*Corresponding author E-mail: natchana.mook@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ตามแนวทางกรณีศึกษา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดวิกฤตในชีวิต 2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการชีวิตเมื่อเข้าสู่เรือนจำ เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก คัดเลือกกลุ่มเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม โดยมีเจ้าหน้าที่เป็นผู้เลือกตามเกณฑ์คัดเข้า คือ มีประวัติเคยทำร้ายตนเองหรือผู้อื่น และได้รับความเห็นว่าเป็นกลุ่มเฝ้าระวังพิเศษ แต่มีรูปแบบการปรับตัวและจัดการชีวิตของตนเองได้ดี จำนวน 12 คน มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์คัดเข้า โดยได้รับการอนุญาตให้ถ่ายทอดประสบกา รณ์กับผู้วิจัย 1-2 ชั่วโมง ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาผลการวิจัยพบปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดวิกฤตในชีวิต 3 อันดับแรก 1) ครอบครัว 2) การศึกษา 3) สภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย นอกจากนี้พบว่า แนวทางการจัดการชีวิตเมื่อเข้าสู่เรือนจำ ประกอบด้วย 4 แนวทาง ได้แก่ 1) การเผชิญปัญหา การจัดการชีวิตที่ดีจะจัดแบ่งกลุ่มของปัญหาและจัดการทีละปัญหาตามลำดับ 2) การเบี่ยงเบนความสนใจจากเรื่องที่คิดมากหรือกังวล โดยเฉพาะช่วงเวลาว่างช่วงเวลาที่เปิดให้ญาติมาเยี่ยม ทั้งนี้แนวทางการจัดการความคิดดังกล่าว คือการเลือกทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งจะช่วยลดเวลาที่สร้างความรู้สึกเชิงลบได้ 3) ดึงคุณค่าของตนเอง ใช้ความสามารถสร้างเกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น และ 4) การผูกมิตรสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทุกรายจะรู้สึกหวาดกลัวเมื่อต้องโทษและอยู่ในเรือนจำครั้งแรก แต่จะรู้สึกดีขึ้นเมื่อได้พบเจอเพื่อนที่สามารถพูดคุยได้ หลังจากที่เพื่อนแนะนำการจัดการชีวิตแล้วทำให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีแนวทางการจัดการชีวิตเพื่อให้เกิดความอยู่รอดและมีภูมิคุ้มกันทางใจที่ดี

คำสำคัญ: การจัดการชีวิต, วิกฤตชีวิต, เยาวชน, กระบวนการยุติธรรม, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Abstract

This case study of qualitative research aims to 1) study the conditions that affect life and 2) study any process that was used to manage the life crisis of a person who was the first to enter prison. This research methodology used a case study method by in-depth interviews to collect

* Received 9 September 2023; Revised 24 September 2023; Accepted 27 September 2023

the data. Include criteria choosing children and youth who entered prison the first time and had been trying to hurt/ suicide themselves, so this group was special close surveillance, but they can manage their problem by themselves. The data was collected after the prison's officials allowed suggestions and analyze by content analysis. All 12 key informants were allowed to reflect management of life crises to the researcher for 1-2 hours. The results showed that the top 3 factors of life crisis are 1) family factors, 2) Educational factors, and 3) Living environment factors. However, the crisis management process consists of 4 directions: 1) Problem coping, we found that problem coping was the process of activating something problem by separating the problem into groups and solving each problem by sort. 2) Divert attention from the problem to another activity. These results found the times that affected increased negative situations were resting time and time for family visiting time because the prisoner would focus on this golden time. The variety of activities can support the prisoner to decrease negative time. 3) Think about their values and use their abilities to benefit others. 4) Positive relationships, almost all the informants were fearful when they entered the prison for the first time, but they felt better because of their friend. After they had friends who had experience in managing life crises so informant will get suggestion for survival and resilience.

Keywords: Life Management, Life Crisis, Youth, Justice Process, Ayutthaya Province

บทนำ

เด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมที่อยู่ภายใต้เรือนจำและทัณฑสถาน ถือว่าเป็นช่วงวัยที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความเป็นอยู่ ความรู้สึก ภาวะจิตใจ รวมไปถึงการเข้าสังคมใหม่พร้อมกับการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ทุกการก้าวพลาดของเด็กเหล่านี้ยังคงต้องดำเนินชีวิตต่อไป การเฝ้ารออย่างมีความหวังมีความแตกต่างกันตามระยะเวลาของการต้องโทษ ในบางรายเหลือโทษอีกเพียงไม่กี่วัน ในขณะที่บางรายอาจต้องโทษอีกยาวนานนับสิบปี เพราะฉะนั้นการปรับตัวเพื่อยอมรับต่อการดำเนินชีวิตที่ไม่พึงประสงค์ดังกล่าว ต้องอาศัยทักษะของการเผชิญต่อปัญหา ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการคิดเชิงบวกเพื่อปรับตัวยอมรับต่อปัญหา เพื่อทำให้สภาวะทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ทักษะสังคมยังคงอยู่ในภาวะสมดุลและเป็นทุกข์น้อยที่สุด ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้มุ่งค้นหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดวิกฤตชีวิตและแนวทางการจัดการ เพราะชีวิตของเด็กและเยาวชนในการต้องโทษครั้งแรกสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจที่มีความเครียดต่อการปรับตัวเข้ากับสังคมใหม่ในเรือนจำ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาถือเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีการรับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเข้ามาอยู่ในกระบวนการยุติธรรมจำนวนมาก โดยพิจารณาจากสถิติของผู้ต้องขังที่มีการสำรวจในวันที่ 1 กรกฎาคม 2566 พบนักโทษในเรือนจำกลางพระนครศรีอยุธยา มีจำนวน 1,333 คน ทัณฑสถานบำบัดพิเศษพระนครศรีอยุธยาจำนวน 1,497 คน, เรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 2,045 คน, ทัณฑสถานวัยหนุ่มพระนครศรีอยุธยา จำนวน 844 คน (กรมราชทัณฑ์, 2566) จากสถิติกรมพินิจฯ ที่สำรวจในช่วงปี พ.ศ. 2564 - 2565 พบว่าคดีที่เกิดขึ้นในกลุ่มเด็กและเยาวชน ส่วนใหญ่ผู้กระทำผิดเป็นนักเรียน/ ผู้ฝึกงานมากที่สุด จำนวน 4,036 คดี คิดเป็นร้อยละ 33.10 ของคดีทั้งหมด รองลงมาเป็นผู้กระทำผิดที่ว่างงาน จำนวน 3,752 คดี คิดเป็นร้อยละ 30.77 (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2565) สอดคล้องกับผลการลงสำรวจพื้นที่ก่อนทำวิจัย ในช่วงเดือน สิงหาคม 2565 พบว่า สถิติจากสถานพินิจฯ มีค่าเฉลี่ยแรกรับเด็กและเยาวชน 12 รายต่อวัน ในขณะที่ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนฯ จำนวนเฉลี่ย 20 รายต่อวัน และสิ่งที่เจ้าหน้าที่ต้องระมัดระวังมากขึ้น คือ กลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำ

ผิดครั้งแรกนี้จะมีความเครียดสูง เพราะต้องเผชิญวิกฤตของชีวิตครั้งใหญ่ของชีวิต บางรายมีความพยายามฆ่าตัวตาย ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการวิกฤตของชีวิตเพื่อสร้างโอกาสและสร้างคุณค่าให้กับตนเองถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชีวิตในภาวะวิกฤตพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการปัญหาที่สำคัญ ประกอบด้วย การให้อภัยต่อตนเองและการให้อภัยจากผู้อื่น การให้โอกาส การดึงคุณค่าในตนเอง และการพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อหลีกหนีต่อวงจรที่ทำให้เกิดความเครียด อารมณ์เชิงลบจนนำไปสู่การเกิดวิกฤตของชีวิตซ้ำไปซ้ำมา (สิริพร สมบูรณ์บูรณธ, 2560); (ปิยวรรณ ทัศนาญชลี และคณะ, 2559) โดยผลการวิจัยของ ภานิดา รักกลิ่น ที่สรุปว่าการเผชิญปัญหาที่มีประสิทธิภาพต่อการจัดการภาวะวิกฤตคือ การมีสติในการแก้ปัญหา การวางแผนในการใช้ชีวิตส่วนตัว การระบายความรู้สึกและคิดบวก มีการปรับตัวได้ คือ ยอมรับการเปลี่ยนแปลง เข้าใจต่อสถานการณ์ ใช้วิธีคิดเชิงบวกและบริหารความเครียด (ภานิดา รักกลิ่น, 2565) ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาพฤติกรรมเกี่ยวกับการจัดการชีวิต (Life Management) ของกลุ่มเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม ภายใต้บริบทเรือนจำและทัณฑสถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องจากเป็นข้อมูลที่มีความเฉพาะเจาะจง ต้องอาศัยการถ่ายทอดจากผู้ที่มีประสบการณ์ ตีความจากผู้ที่เป็นเจ้าของประสบการณ์โดยตรงเอง ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงเลือกใช้แนวทางการศึกษากรณีศึกษา (Case study) เป็นแนวทางหลักเพื่อใช้ในการศึกษากับผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการจัดการชีวิตในภาวะวิกฤตต้องโทษคุมขังในเรือนจำ/ทัณฑสถาน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างแนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ต้องขังเหล่านี้ให้เกิดภูมิคุ้มกันทางใจในระยะแรกรับหรือเพิ่งรับตัวเข้าสู่เรือนจำ ลดสถานการณ์การพยายามฆ่าตัวตายในเรือนจำ ลดสถานการณ์การทะเลาะวิวาทหรือก่อเหตุไม่พึงประสงค์ภายในเรือนจำ และช่วยให้ผู้ต้องขังเกิดสุขภาวะที่ดี ปรับตัวได้เร็วมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อเกิดวิกฤตในชีวิตของผู้ต้องขังเด็กและเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการชีวิตเมื่อเข้าสู่เรือนจำของผู้ต้องขังเด็กและเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ตามแนวทางกรณีศึกษา (Case study) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลักร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 12 คน โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. การขออนุญาตเก็บข้อมูลกับหน่วยงาน พร้อมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์ กระบวนการเก็บข้อมูลและการพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล

2. พัฒนาเครื่องมือการเก็บข้อมูล ในการศึกษานี้ใช้แนวคำถามเป็นเครื่องมือสำหรับการตั้งคำถามสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การอธิบายสาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดวิกฤตของชีวิตในกรณีที่เข้าสู่เรือนจำในครั้งแรก 2) การอธิบายถึงแนวทางหรือวิธีการในการจัดการวิกฤต หรือความเครียดที่เกิดขึ้นในชีวิตหลังเข้าสู่เรือนจำแล้ว พร้อมทั้งยกตัวอย่างปัจจัยสนับสนุนให้สามารถจัดการชีวิตได้ ซึ่งการตั้งแนวคำถามดังกล่าวมีไว้เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ โดยคณะผู้วิจัยได้จัดทำประโยคคำถามย่อยที่เป็นคำพูดไม่เป็นทางการ เข้าใจง่าย และทดลองนำไปตั้งคำถามกับกลุ่มเด็กและเยาวชนก่อนนำมาใช้ในกระบวนการเก็บข้อมูลจริง พร้อมทั้งส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ได้แก่ นักพฤติกรรมศาสตร์ นักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่ เป็นผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับแนวคำถามและประโยคตัวอย่าง

3. คัดเลือกกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์คัดเข้า โดยขอให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์แต่ละพื้นที่เป็นผู้เลือกกรณีศึกษาที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์คัดเข้าที่กำหนดไว้ ได้แก่ อายุไม่เกิน 25 ปี, ต้องโทษเป็นครั้งแรก, มีประวัติการฆ่าตัวตายหรือทะเลาะวิวาทหลังจากเข้าสู่เรือนจำหรือเป็นกลุ่มที่ได้รับการวินิจฉัยให้เฝ้าระวังพฤติกรรมเป็นพิเศษ เป็นต้น

4. สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลโดยใช้แนวคำถามปลายเปิด ใช้เวลา 1 - 2 ชั่วโมงต่อคน มีประเด็นสำคัญ ประกอบด้วย การอธิบายเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดจุดเปลี่ยนของชีวิตในครั้งนี้, การอธิบายถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดวิกฤตของชีวิต, อธิบายแนวทางและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการชีวิตในระยะแรกของการเข้าสู่เรือนจำ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้มีการบันทึกการสังเกตพฤติกรรมในระหว่างที่ผู้วิจัยอยู่ในพื้นที่

5. การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยมีการตรวจสอบข้อมูลโดยผู้ให้ข้อมูลเป็นการตรวจสอบด้วยตนเอง (Member check) เนื่องจากข้อจำกัดด้านการเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยไม่สามารถใช้เครื่องบันทึกภาพและเสียงได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อมูลที่จดบันทึกมาอ่านให้ผู้ให้ข้อมูลฟังในกรณีที่ไม่สามารถอ่านได้ ร่วมกับการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) จากข้อมูล 2 แหล่ง คือ เจ้าหน้าที่เรือนจำและทัณฑสถาน และเพื่อนผู้ต้องขัง

6. วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การจดบันทึกข้อมูลและนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) โดยการอ่านข้อมูลซ้ำไปซ้ำมา และผู้วิจัยได้ลงรหัส (Coding) ข้อมูลที่มีความคล้ายคลึงกัน จากนั้นจึงจัดแยกหมวดหมู่ (Categories) และนำมาเขียนเป็นผลการวิจัย

พื้นที่ดำเนินการวิจัย

พื้นที่ดำเนินการวิจัยที่ใช้ในครั้งนี้ คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการทั้งสิ้น 6 พื้นที่ ได้แก่ เรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรือนจำกลางพระนครศรีอยุธยา ทัณฑสถานบำบัดพิเศษพระนครศรีอยุธยา ทัณฑสถานวัยหนุ่มพระนครศรีอยุธยา สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา

ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ

ระยะเวลาในการดำเนินโครงการทั้งสิ้น 13 เดือน โดยแบ่งเป็นช่วงการศึกษา ลงสำรวจพื้นที่เบื้องต้น พัฒนาเครื่องมือและประสานงานเป็นระยะ 4 เดือน ดำเนินการเก็บข้อมูลเป็นระยะเวลา 9 เดือน ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2565 - สิงหาคม 2566

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลและเกณฑ์คัดเข้า

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ เด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมจำนวน 12 คน กำหนดเกณฑ์คัดเข้า คือ

1.1 ผู้ต้องขังเด็กและเยาวชน อายุไม่เกิน 25 ปี สัญชาติไทย ปัจจุบันถูกตัดสินโทษคุมขังและอยู่ในเรือนจำ ทัณฑสถาน สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.2 เป็นผู้ต้องขังที่เคยต้องโทษในเรือนจำเป็นครั้งแรก

1.3 ผู้ให้ข้อมูลมีความสมัครใจให้ข้อมูล

1.4 ผู้ให้ข้อมูลที่มีประวัติที่ได้รับการวินิจฉัยสภาพจิตใจ อยู่ในกลุ่มเฝ้าระวังพฤติกรรม เช่น เคยมีประสบการณ์การฆ่าตัวตายหรือทะเลาะวิวาทหลังต้องโทษไม่เกิน 2 สัปดาห์ เคยได้รับการประเมินว่ามีปัญหาด้านสภาพจิตใจจากแพทย์ของเรือนจำ เป็นต้น

1.5 เป็นผู้ที่ได้รับความเห็นจากเจ้าหน้าที่ว่าสามารถจัดการอารมณ์ สภาพจิตใจ และปรับพฤติกรรมให้สามารถใช้ชีวิตในเรือนจำได้อย่างสมดุล ดังเช่น สามารถยอมรับ ปรับตัวได้ อยู่ในระเบียบวินัย ไม่เคยถูกทัณฑ์บนอันเกิดจากพฤติกรรมเชิงลบของตนเอง เป็นต้น

ในกระบวนการคัดเลือกนี้จะได้รับความเห็นชอบจากเจ้าหน้าที่และ/หรือผู้บริหารเรือนจำ รวมถึงใช้หลักฐานด้านเอกสารบันทึกประวัติการกระทำความผิดพิจารณาร่วมด้วย เพื่อลดความอคติในการคัดเลือก

การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล

ในการดำเนินโครงการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ยึดถือความปลอดภัยและปกป้องสิทธิ์ของผู้ให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ การเริ่มสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทุกครั้งต้องได้รับความอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ในฐานะของผู้ปกครองของเด็ก รวมถึงการชี้แจงวัตถุประสงค์ กระบวนการเก็บข้อมูล ระยะเวลา ผลกระทบและสิทธิของผู้ให้ข้อมูลทุกครั้ง หลังจากได้รับความยินยอมแล้ว ผู้วิจัยจึงเริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลโดยมีเจ้าหน้าที่อยู่ด้วยตลอดกระบวนการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยไม่มีการบันทึกภาพและเสียงเนื่องจากเป็นกฎข้อห้ามในการนำเครื่องมือสื่อสารทุกชนิดเข้าเรือนจำ จึงใช้เพียงการจดบันทึกระหว่างการสัมภาษณ์และให้ผู้เป็นเจ้าของข้อมูลเป็นผู้ตรวจสอบด้วยตนเอง โดยการเผยแพร่ครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เพียงรหัสเพื่อเป็นนามสมมติ ไม่มีการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลที่นำไปสู่การสืบหาได้ว่าเป็นผู้ใด

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ ประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดวิกฤตในชีวิต 2) ค้นหาแนวทางการจัดการชีวิตเมื่อเข้าสู่เรือนจำ เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก คัดเลือกกลุ่มเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จัดหมวดหมู่ของรหัสแบ่งเป็น 2 หมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อเกิดวิกฤตในชีวิตของผู้ต้องขังเด็กและเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการสัมภาษณ์กรณีศึกษาทั้ง 12 รายแบ่งออกเป็นเพศชาย 8 คน เพศหญิง 3 คน และเพศทางเลือก 1 คน อายุอยู่ระหว่าง 16 - 25 ปี พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดวิกฤตของชีวิตในกลุ่มผู้ต้องขังเด็กและเยาวชนใน 3 ลำดับแรก ประกอบด้วย

1.1 ปัจจัยด้านครอบครัว ผลการศึกษาพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองหลังจากเกิดจุดหักเหในครอบครัว เช่น ผู้ปกครองเสียชีวิตกะทันหันหรือแยกทางกัน เปลี่ยนแปลงผู้ปกครอง ผู้ปกครองตกงาน เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้ถูกเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมาก่อน

1.2 ปัจจัยด้านการศึกษา ผลการสัมภาษณ์พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่สามารถศึกษาได้ตามเกณฑ์ ส่วนหนึ่งเกิดจากการติด 0, ร. แล้วไม่ได้แก้ไขให้ผ่าน ทำให้สะสมมากขึ้นจนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลีกหนีออกห่างจากโรงเรียน โดยผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่าตนเองติด ร. ทั้งหมด 14 วิชาทำให้ไม่ได้รับวุฒิการศึกษาและไม่สามารถไปศึกษาต่อในสายวิชาชีพได้ นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในโรงเรียนไม่เป็นมิตรกับตนเอง เช่น มีประสบการณ์ถูกกลั่นแกล้งในโรงเรียน ไม่เป็นที่ต้องการของกลุ่มเพื่อน โรงเรียนให้ความสำคัญกับด้านวิชาการและละเลยการยอมรับต่อในความสามารถด้านอื่น ๆ

“ผมไม่ชอบโรงเรียน ไม่ชอบครู เพราะหาว่าผมเป็นเด็กที่ไม่ดี บอกเพื่อนทุกคนอย่างมาคุยกับผม เขาว่าผมโง่ ใจผมคิดแค่ว่าถ้าไปเรียนต่อที่อื่นได้ก็คงดี แต่มาติดคุกซะก่อน ผมก็เลยไม่จบ แล้วก็คงไม่กล้าเข้าไปขอแก้เกรดกับครูหรอก ผมคงต้องหางานทำเลย” (ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 6, 2566)

1.3 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความขัดแย้ง มีความรุนแรงและมีการแพร่ระบาดของยาเสพติดในพื้นที่ แม้จะไม่พบว่ามีการแพร่ระบาดหรือใช้ยาเสพติดในโรงเรียน แต่สภาพแวดล้อมรอบบ้านหรือภายนอกโรงเรียนทำให้เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้พบเห็นการค้าขายยาเสพติดอย่างชินตา ผู้ปกครองเสพยาโดยให้เหตุผลว่าเป็นการเพิ่มพละกำลังในการทำงานด้านเกษตรกรรมหรือรับจ้าง

เป็นต้น จากปัจจัยดังกล่าวผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่าเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มองเห็นข้อดีของการกระทำความผิด เช่น สามารถหารายได้และส่งเสียตัวเองเรียนได้ จะมีชีวิตที่ร่ำรวยและได้ในสิ่งที่ปรารถนา เป็นต้น

“หนูสู้ชีวิตมาตลอดนะพี่ แล้ววันหนึ่งหนูพลาดท้องกับพ่อของลูกหนู เขาทำงานเป็น รปภ. เงินเดือนก็ไม่ได้เยอะ แต่หนูมีลูกค่าใช้จ่ายมันเลยหลายทาง ก็ไม่พอจ่ายหนี้ เจ้าหนี้เขาก็มาทวงทุกวัน ๆ หนูเองนี่แหละเลยไปขอเพื่อนแบ่งยามาขายเพราะอยากช่วยแบ่งเบา ขายได้สักพักหนูก็ว่ามันรายได้ดี ก็ขอรับยามาเพิ่ม ก็ไปขอเพื่อนบอกว่าเงินไม่พอเพื่อนก็ช่วยหนู ช่วงนั้นก็ดีเลยเพราะว่ามีเงินมาเลี้ยงลูก แต่สุดท้ายหนูถูกล่อซื้อ 400 เม็ด ชีวิตหนูพังเลย ทุกวันนี้หนูคิดถึงแต่ลูก” (ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 9, 2566)

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดวิกฤตของชีวิตในกลุ่มผู้ต้องขังเด็กและเยาวชน ใน 3 ลำดับแรก ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านครอบครัว 2) ปัจจัยด้านการศึกษา 3) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย

2. แนวทางการจัดการชีวิตของผู้ต้องขังเด็กและเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลถึงแนวทางการจัดการชีวิตเมื่อเข้าสู่เรือนจำ ผลการศึกษาบริบทเฉพาะของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล พบว่าในระยะแรกของการเข้าสู่เรือนจำจนถึงระยะเวลา 3 เดือน เป็นช่วงที่ผู้ต้องขังเพศหญิงมีสภาพจิตใจที่ย่ำแย่เป็นอย่างมาก จากการสอบถามพบว่า 2 คนในกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เคยมีความพยายามในการฆ่าตัวตายมาก่อน เนื่องจากยังรับต่อสภาพการดำรงชีวิตอยู่ในเรือนจำไม่ได้ มีจิตใจห่อเหี่ยว โดยมีสาเหตุมาจากการคิดถึงคนรัก คิดถึงลูกและครอบครัว สอดคล้องกับการให้ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ผู้คุมที่พบว่าเพศหญิงที่เข้าใหม่ปรับตัวได้ช้าและมีสถิติการทำร้ายตัวเองหรือพยายามฆ่าตัวตายมากกว่าเพศชาย ในขณะที่กลุ่มเพศชายที่ยังไม่สามารถปรับตัวได้จะมีสถิติการก่อเหตุทะเลาะวิวาทและติดทัณฑ์บนสูงกว่าเพศหญิง

“การเข้ามาอยู่ในนี้ทำให้เรารู้ว่าใครรักเราบ้าง อย่าคิดอะไรสั้น ๆ แบบหนู หนูเสียโอกาสกับลูกของหนู ไม่สามารถอยู่ในวันสำคัญของลูกได้เลย อย่างวันแม่เหมือนปีก่อนหนูได้รางวัลแม่ดีเด่นนะ ตอนนี้หนูกลัวมาก กลัวว่าเพื่อนจะแกล้ง จะล้อลูกของหนู หนูรับไม่ได้เลย หนูร้องไห้ทุกวันคิดถึงลูก พอถึงวันแม่ปีนี้หนูก็ร้องไห้เพราะว่าหนูไม่สามารถไปอยู่กับลูกได้” (ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 9, 2566)

จากข้อมูลผู้วิจัยได้ศึกษาถึงแนวทางการจัดการชีวิตของผู้ต้องขังเด็กและเยาวชนเพื่อให้เกิดการปรับตัว พบว่าแนวทางการจัดการชีวิตเมื่อเข้าสู่เรือนจำ มีเป้าหมายเพื่อการปรับตัวให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ตนเองไม่คุ้นเคย โดยเฉพาะผู้กระทำผิดครั้งแรกจะไม่มีเพื่อนที่รู้จักในเรือนจำเหมือนกลุ่มกระทำผิดซ้ำ ดังนั้นจึงมักอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องอยู่คนเดียว ยังไม่สามารถเรียนรู้เรื่องกฎระเบียบได้ ผลการศึกษาพบว่าวิธีการที่ผู้ต้องขังเด็กและเยาวชนได้นำมาใช้จัดการเมื่อเข้าสู่เรือนจำ ประกอบด้วย

2.1 การเผชิญปัญหา จากผลการศึกษาสามารถแบ่งปัญหาหลักที่ต้องเผชิญออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ปัญหาเรื่องการปรับตัวใช้ชีวิตภายในเรือนจำ และปัญหาด้านการสู้คดี จากการเข้าพื้นที่ของคณะผู้วิจัยได้สังเกตว่า กลุ่มแรกรับที่มีปัญหาด้านสภาพจิตใจนอกจากมีความกังวลใจเรื่องการใช้ชีวิตแล้ว ยังมีอีกหลายรายที่สะท้อนว่าตนเองต้องการสู้คดี แต่มีความกังวลว่าจะได้รับโทษเป็นเวลานาน ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลที่มีการจัดการชีวิตที่ดีจะยังไม่ยอมแพ้ คือ ยอมรับกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในแต่ละวันให้ได้ บางรายสะท้อนว่าตนเองยังมีความเชื่อว่าการอยู่ในที่แห่งนี้จะได้รับความเมตตาจากเจ้าหน้าที่และเพื่อน สะท้อนให้เห็นว่าการตัดสินใจเผชิญปัญหาจะสามารถผ่านพ้นได้เพราะยังมีที่พึ่งพิง ดังเช่น เจ้าหน้าที่และเพื่อน

2.2 การเบี่ยงเบนความสนใจ ผู้ให้ข้อมูลที่มีการจัดการต่อปัญหาที่ดีจะใช้แนวทางการเบี่ยงเบนความสนใจไปจากเรื่องที่คิดหรือกังวล จากการเก็บข้อมูลพบว่าในระยะแรกผู้ให้ข้อมูลจะมีความคิดสับสน ไม่

สามารถหยุดความคิดในหัวสมองได้ และคิดหลายเรื่องในเวลาเดียวกัน โดยพบว่าช่วงเวลาเกิดความคิดความเครียดดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นเวลานอนพัก ช่วงเวลากลางวันที่ไม่ได้ทำกิจกรรมใด ช่วงเวลาที่เปิดให้ญาติมาเยี่ยม กลุ่มเหล่านี้จะมีการเฝ้าคอยและจดจ่ออยู่กับการมาเยี่ยมของญาติตนเอง จากการเข้าพื้นที่ผู้วิจัยพบว่ามีผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่ง ดีใจอย่างมากเมื่อมีญาติมาเยี่ยม หลังสิ้นเสียงประกาศชื่อให้เข้าพบญาติ ผู้ให้ข้อมูลรายนี้ได้ถามเพื่อนว่า เขาหูฝาดหรือไม่ และทำสีหน้าตกใจเพราะตลอด 2 ปีที่ผ่านมาไม่เคยมีใครมาเยี่ยมเขาเลย และวิ่งไปพร้อมกับผ้ากันเปื้อนเนื่องจากกำลังฝึกอาชีพการทำอาหารอยู่ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาว่าง ช่วงเวลาที่เปิดให้ญาติมาเยี่ยม และช่วงเวลานอนเป็นช่วงเวลาที่ทำให้ผู้ต้องขังมีความคิดกังวล เครียด เฝ้าคอย วนเวียนอยู่ภายในหัวคิด ดังนั้นแนวทางการจัดการความคิดดังกล่าว ผู้ให้ข้อมูลทุกรายเลือกทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ไม่ปล่อยให้ตนเองต้องอยู่เฉย เช่น การหาหนังสืออ่าน การช่วยงานในโรงครัว ส่วนซักรีด ปลูกผัก หรือหน่วยฝึกวินัย เป็นต้น

2.3 การดึงคุณค่าของตนเอง จากแนวทางการเบี่ยงเบนความสนใจดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีการจัดการโดยดึงคุณค่าของตนเอง เช่น ก่อนการต้องโทษผู้ให้ข้อมูลเคยเป็นแม่ครัวและเปิดร้านขายอาหารตามสั่ง จะเลือกไปทำงานในโรงครัว และปรับปรุงรสชาติอาหารให้เพื่อนนักโทษได้ทาน พร้อมกับหาเมนูใหม่ ๆ มาทำทานร่วมกัน เป็นต้น และเมื่อมีการทำกิจกรรมที่แสดงออกถึงคุณค่าดังกล่าว ย่อมทำให้เกิดการยอมรับและผลตอบรับที่ดี ทำให้สัมพันธภาพดีมากขึ้น

“ผมไม่ชอบเรียน แต่ผมชอบงานประดิษฐ์ ใคร ๆ ก็หาว่าผมบ้า แต่ผมคิดว่าผมทำดีมากเลยเรื่องนี้ พอพลาดถูกจับก็มาติดคุกแต่ก็ตั้งใจจะเรียนเรื่องไฟฟ้านะ ไม่งั้นก็เรียน กศน. เอาเพื่อที่ว่าอย่างน้อยไม่เสียเวลาเปล่า เราก็ยังได้ประดิษฐ์ของแปลก ๆ จากที่เหลือใช้ในเรือนจำ ทำไปก็เป็นสิ่งที่เราชอบ ก็หายเครียดด้วย” (ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 5, 2566)

2.4 ผูกมิตรสัมพันธ์ จากการสะท้อนข้อมูลพบว่าในระยะแรกที่ไม่สามารถปรับตัวได้ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะเริ่มมองหาเพื่อนที่มีความใกล้เคียงกัน เช่น มาจากหมู่บ้านเดียวกัน จังหวัดเดียวกัน มีบริบทชีวิตใกล้เคียงกัน ถูกจับในคดีคล้ายคลึงกัน เป็นต้น เพื่อผูกมิตรสัมพันธ์ ซึ่งการมีมิตรที่ดีในระหว่างการคุมขังจะช่วยให้ผ่อนคลายจิตใจได้บ้าง เพราะได้พูดคุยกับผู้อื่น ได้รับฟังเรื่องราวของผู้อื่นและสะท้อนกลับมายังตนเองว่ายังมีความโชคดีอยู่บ้างที่ไม่เจอเรื่องหนักหนาเหมือนเพื่อน หรือแม้แต่ได้รับความเห็นใจจากเพื่อนร่วมชะตากรรมเดียวกัน ส่งผลให้สามารถปรับตัวและใช้ชีวิตให้ผ่านพ้นจนเกิดการยอมรับต่อสภาพความเป็นอยู่ได้

“หนูเข้ามาที่นี่หนูอยากตายอย่างเดียว พอหนูรู้ว่าจะเข้าคุก หนูบอกแม่หนูว่าไม่ต้องห่วง ไม่ต้องหาเงินมาประกัน เราไม่ผิดเราจะสู้คดีได้ แต่ในใจหนูคือหนูเตรียมจะฆ่าตัวตายตั้งแต่วันแรกเลยที่มา แต่ไม่รอดสายตาของเจ้าหน้าที่น่ะพี่ แอบเอาเข้ามาไม่ได้หนูเลยไม่ตาย แต่ตอนเข้ามาหนูทุกข์ใจมาก (น้ำตาเริ่มไหล) หนูรับไม่ได้อ่ะพี่ เดินไปที่ไหนก็มีแต่คนไม่รู้จัก น่ากลัว ดีว่าหนูมีเพื่อนคนนี้แหละ (ชี้ไปที่ผู้ต้องขังหญิงรายหนึ่ง) เขาดูแลหนูอย่างดี คอยถามหนู คอยบอกหนู ตอนนี้หนูก็พอทำใจได้แล้ว” (ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 10, 2566)

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าแนวทางการจัดการชีวิตเมื่อเข้าสู่เรือนจำ ประกอบด้วย 4 แนวทาง ได้แก่ 1) การเผชิญปัญหา โดยผู้ให้ข้อมูลมีแนวคิดที่จะจัดการกับปัญหา กล้าเผชิญปัญหา เชื่อว่าสามารถหาทางแก้ไขปัญหานั้นได้เพราะมีที่พึ่งพิง ดังเช่น เจ้าหน้าที่และเพื่อน 2) การเบี่ยงเบนความสนใจจากเรื่องที่คิดมากหรือกังวล โดยเฉพาะช่วงเวลาว่าง ช่วงเวลาที่เปิดให้ญาติมาเยี่ยม และช่วงเวลานอนเป็นช่วงเวลา ทั้งนี้แนวทางการจัดการความคิดดังกล่าว คือการเลือกทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ไม่ปล่อยให้ตนเองต้องอยู่เฉย 3) ดึงคุณค่าของตนเอง ใช้

ความสามารถที่มีสร้างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะนำมาสู่คำชื่นชมทำให้ความรู้สึกที่เหี่ยวเฉากลับมามีกำลังใจมากขึ้น และ 4) การผูกมิตรสัมพันธ์ คือการจัดการชีวิตด้วยการหาที่พึ่งทางใจ มีเพื่อนคอยรับฟังและพูดคุย ทำให้ไม่รู้สึกโดดเดี่ยวตัวคนเดียว

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดวิกฤตในชีวิตและค้นหาแนวทางการจัดการชีวิตเมื่อเข้าสู่เรือนจำประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านครอบครัว 2) ปัจจัยด้านการศึกษา 3) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย และมีแนวทางสำคัญในการจัดการ ประกอบด้วย 4 แนวทาง ได้แก่ 1) การเผชิญปัญหา 2) การเบี่ยงเบนความสน โดยผลการวิจัยได้อธิบายว่าวิกฤตของชีวิตของผู้ต้องขังที่เป็นเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีเส้นทางชีวิตที่พบกับจุดวิกฤต ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ได้คาดคิดเอาไว้ เป็นสถานการณ์ที่ควบคุมไม่ได้ และมีหลายเรื่องให้คิดมากมาย ส่งผลต่อสุขภาพจิตที่ย่ำแย่ รวมถึงต้องเปลี่ยนแปลงชีวิตไปจากเดิม เช่น เยาวชนบางคนกำลังอยู่ในช่วงการศึกษา เมื่อถูกจับกุมทำให้ต้องหยุดพักการเรียนเป็นระยะเวลานาน ในขณะที่เยาวชนบางคนเป็นคุณแม่วัยใสและแม่เลี้ยงเดี่ยวต้องจัดการสื่อสารเพื่อบอกกับลูกและฝากฝังญาติพี่น้องให้ดูแลลูก ทำให้เกิดความกังวลใจอย่างมาก

แนวการจัดการชีวิต (Life Management) ถือเป็นอีกหนึ่งกระบวนการที่ควรเกิดขึ้นในช่วงของการเผชิญกับวิกฤตของชีวิต โดยงานวิจัยของ ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ์ และประยูร สุยะใจ อธิบายถึงสถานการณ์วิกฤตของชีวิตที่เกิดขึ้นล้วนแล้วมาจากการการเปลี่ยนแปลงและการตีความต่อปัญหาและให้ความหมายต่อปัญหาว่าเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ ไม่ต้องการให้เกิด ตีความในเชิงลบ ทั้งสิ้น (ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ์ และประยูร สุยะใจ, 2558) ผลการสำรวจพบว่าสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและสร้างวิกฤตในชีวิต ผู้วิจัยได้เรียงลำดับกลุ่มปัญหาไว้ ดังนี้ 1) การเสียชีวิตของคนรัก 2) การเปลี่ยนของสถานะทั้งการแต่งงานและการหย่าร้าง 3) การตั้งครรภ์ 4) การเปลี่ยนแปลงสถานะการเงิน เป็นต้น หากไม่มีการจัดการหรือทำให้ปัญหาเหล่านี้บรรเทาลง ปัญหาเหล่านี้จะพอกพูนมากขึ้น สะสมปัญหาจนกลายเป็นปัญหาที่หนักหนามากเกินกว่าความสามารถของตนเองจะแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับผลการวิจัยของปิยวรรณ ทัศนาญชลี และคณะ ที่พบว่าวิกฤตของชีวิต มีความแตกต่างจากปัญหาชีวิตทั่วไป เพราะมีความรุนแรงและขยายออกไปเป็นวงกว้าง ไม่เคยมีแผนรองรับ ทำให้รับรู้ว่าปัญหานั้นเกินความสามารถของตนเองในการแก้ไข (ปิยวรรณ ทัศนาญชลี และคณะ, 2559) โดย ชาตรี ปรีดาอนันทสุข ได้กล่าวว่าการจัดการวิกฤตต้องอาศัยการบูรณาการและเตรียมความพร้อมเพื่อไม่ให้เกิดซ้ำซ้อน ดังเช่น การจับสัญญาณบอกเหตุล่วงหน้า เตรียมการรับมือ/หลีกเลี่ยงการควบคุมความเสียหาย การฟื้นเข้าสู่สภาวะปกติ และนำมาถอดบทเรียนเป็นต้น (ชาตรี ปรีดาอนันทสุข, 2556) อย่างไรก็ตามปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการวิกฤตดังกล่าวได้ คือ การเริ่มลงมือทำ แบ่งแยกปัญหาและจัดเรียงปัญหาที่จำเป็นเร่งด่วนก่อน นอกจากนี้ยังพบว่าหากมีปัจจัยช่วยสนับสนุน ดังเช่น มีที่พึ่งหรือคนช่วยเหลือ แบ่งเบาปัญหา จะทำให้ผ่านวิกฤตได้เร็วมากขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วันชัย ธรรมสัจการ และคณะ ที่พบว่าการจัดการชีวิตให้มีความสุขดังเช่น การจัดการด้านเวลา การจัดการด้านคนที่เน้นการให้ความสำคัญกับสุขภาพตนเอง การจัดการด้านเงิน (วันชัย ธรรมสัจการ และคณะ, 2565) ในขณะเดียวกันพบว่าปัญหาที่เด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมต้องเผชิญคือวิกฤตของชีวิต การแก้ไขและช่วยทำได้หลายรูปแบบ ดังเช่น การหนุนความเข้มแข็งหรือภูมิคุ้มกันทางใจ (อัจฉรา สุขารมณ์, 2559) โดยงานวิจัยของ ศิราณี อิ่มน้ำขาว และพูลสุข ศิริพูล ได้กล่าวว่าในวัยเด็กนั้นหากเด็กถูกกระตุ้นตามวัยและมีพัฒนาการตามวัยจำให้เกิดการจัดการชีวิตได้ดี ซึ่งได้วิเคราะห์ถึงความเป็นเหตุและผล (Consequences) พบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นก่อน อันเป็นเหตุให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีสามารถจัดการชีวิตได้ดี คือ 1) การเลี้ยงดูของครอบครัวที่ส่งเสริมด้านความเป็นอยู่ที่ดี เช่น พักผ่อนตามวัย ได้รับอาหารที่มีประโยชน์ 2) มีการส่งเสริมเรื่องการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก ดังเช่น การส่งเสริมความเป็นตัวเอง ส่งเสริมเป้าหมายและทางเลือกให้เด็กตัดสินใจเอง 3) การส่งเสริมวินัยเชิงบวกให้เด็กตอบสนองได้อย่างเหมาะสม 4) การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ใหญ่ 5) จัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นต้น (ศิราณี อิ่มน้ำขาว และพูลสุข ศิริพูล, 2563) นอกจากนี้การส่งเสริมเรื่องปัจจัยการแก้ปัญหาจาก

ภายนอก เช่น การให้คำแนะนำแนวทางการจัดการ การช่วยแก้ปัญหา เป็นต้น เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้การจัดการปัญหาทำได้รวดเร็วขึ้น โดยเฉพาะครอบครัวมีส่วนต่อการช่วยเหลือด้านนี้อย่างมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พิษนุ อภิสมาจารโยธิน ที่พบว่าวัยรุ่นหญิง กลุ่มมารดาวัยรุ่น จะสามารถจัดการชีวิตได้ดีโดยมีปัจจัยเสริม ดังเช่นการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว โดยมีประสิทธิภาพในการทำนายได้ร้อยละ 48.60 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (พิษนุ อภิสมาจารโยธิน, 2563)

เมื่อพิจารณาจากผลการวิจัยพบว่าแนวทางการจัดการชีวิตในระยะแรกของการเข้าสู่เรือนจำ/ทัณฑสถาน ถือเป็นกระบวนการจัดการเพื่อให้ปัญหาชีวิตคลี่คลายลง เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการพื้นฐานที่สอดคล้องกัน สามารถอภิปรายเพิ่มเติมดังแนวคิดความต้องการของมาสโลว์ (Maslow, A. H., 1954) ที่เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนย่อมมีความมุ่งหมายในชีวิต เพื่อที่จะบรรลุต่อการเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์แบบ การต้องการก้าวขึ้นมาในขั้นที่ 5 ที่เป็นขั้นสูงสุดตามแนวความคิดนี้ จะต้องได้รับการตอบสนองของความต้องการต่าง ๆ ในลำดับขั้นทั้ง 4 ขั้นเบื้องต้นอย่างเพียงพอก่อน นั่นคือ 1) ด้านร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด อยู่ได้อย่างสมดุล เช่น ต้องการน้ำ อากาศ สภาพแวดล้อมที่ดี เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเข้าสู่เรือนจำเป็นการลดทอนความสมดุลด้านร่างกาย 2) ความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย (Safety needs) คือ ต้องการอยู่อย่างสงบ มีระเบียบวินัย ไม่ถูกรุกราน ในขณะที่บรรยากาศภายในเรือนจำผู้ให้ข้อมูลรับรู้ว่าเป็นพื้นที่ที่ไม่ปลอดภัย เพราะไม่รู้จักใคร ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งได้สะท้อนความรู้สึกแรกที่เข้าสู่เรือนจำว่าตนเองต้องปกป้องพื้นที่ของตนเอง เพราะยังไม่รู้วัฒนธรรมหรือธรรมเนียมปฏิบัติ (Norm) ภายในเรือนจำ 3) ความต้องการทางด้านสังคม (Social Need) คือ ได้รับความรักจากครอบครัว เพื่อน หรือคนรอบข้าง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการที่ผู้ให้ข้อมูลมีการจัดการปัญหาด้านการผู้มิตรสัมพันธ์เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ใช้ในการตอบสนองทางด้านสังคม โดยนำความรู้สึกเชิงบวกจากการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีมาใช้กับการดำรงชีวิตในระยะแรกของการเข้าสู่เรือนจำ ทำให้รู้สึกอุ่นใจ มีเพื่อนคอยเป็นพี่พี่งพาให้คำแนะนำได้ 4) ความต้องการทางเกียรติยศ ชื่อเสียง และความภูมิใจ (Self-esteem need) เป็นความต้องการขั้นที่สูงขึ้นกว่าการได้รับการยอมรับทางสังคม นั่นคือ การมีชื่อเสียง ได้รับการยกย่อง ในที่นี้บางรายอาจปรับตัวและเข้าอยู่ในกลุ่มต่าง ๆ ภายในเรือนจำ และพัฒนาความสามารถเพื่อให้ได้รับการยอมรับ และ 5) ความต้องการตระหนักในตนเอง (Self-actualization need) เป็นขั้นสูงสุดที่จะเกิดขึ้นได้หลังจากที่เกิดการปรับตัว มีเวลาคิดทบทวนต่อตนเอง

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่ามนุษย์ทุกคนมีความต้องการเป็นพื้นฐานเพื่อให้เกิดการบรรลุเรื่องของการเข้าใจในตนเอง แต่เมื่อชีวิตอาจไม่เป็นไปตามความคาดหวัง ความต้องการเหล่านี้สูญหายไป ก่อให้เกิดเป็นปัญหาหรือวิกฤตของชีวิต หากปล่อยเอาไว้เนิ่นนานอาจก่อให้เกิดความเครียดสะสมและเป็นปัญหาด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิตและหลีกหนีสังคมได้ ดังนั้นสรุปได้ว่าในสถานการณ์การต้องโทษและถูกตัดสินใจถูกคุมขังในเรือนจำ ผู้ต้องขังในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่ควรอยู่ในระบบการศึกษา ต้องหลุดหรือพักการศึกษาเพื่อมารับโทษ การส่งเสริมภายในเรือนจำมีความจำเป็นต้องพัฒนาด้านทักษะการคิด การยอมรับปรับตัว ควบคู่กัน การจัดการชีวิตเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่มีความจำเป็นเพื่อทำให้กลุ่มเด็กและเยาวชนที่สูญเสียความเชื่อมั่นต่อความสามารถของตนเอง เชื่อว่าตนเองมีข้อจำกัดในการทำงานหรือการศึกษาต่อในอนาคต สามารถฟื้นคืนจากสถานการณ์ที่เลวร้ายนี้ได้ ด้วยกระบวนการสำคัญ คือ 1) การเผชิญปัญหา 2) การเบี่ยงเบนความสนใจ 3) การดึงคุณค่าของตนเอง และ 4) การผูกมิตรสัมพันธ์

องค์ความรู้ใหม่

ข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ เกิดองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดวิกฤตชีวิตของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม 3 อันดับแรก คือ 1) ครอบครัว 2) การศึกษา 3) สภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย โดย

พบว่าเกือบทุกเหตุการณ์ที่เป็นจุดเริ่มต้นมาจากความเข้มแข็งของครอบครัวเป็นหลัก หากเสาหลักของบ้านมีการเปลี่ยนแปลงกะทันหันในทางลบ จะส่งผลกระทบต่อคนอื่น ๆ ในครอบครัวตามมาก โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีวุฒิภาวะด้านต่าง ๆ และประสบการณ์การรับมือกับวิกฤตที่น้อยกว่าผู้ใหญ่ทำให้มีภูมิคุ้มกันต่ำ พลาดพลั้งจนเข้าสู่เรือนจำในที่สุด แต่อย่างไรก็ตามในการศึกษาครั้งนี้พบองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องแนวทางการจัดการชีวิตเมื่อเข้าสู่เรือนจำสำหรับเด็กและเยาวชนที่ต้องโทษในเรือนจำครั้งแรก มี 4 แนวทาง 1) การเผชิญปัญหา ซึ่งพบว่าเด็กและเยาวชนที่มีการจัดแบ่งกลุ่มของปัญหาและจัดการทีละปัญหาตามลำดับจะฟื้นตัวต่อวิกฤตได้เร็ว 2) การเบี่ยงเบนความสนใจจากเรื่องที่คิดมากหรือกังวล ไปสู่การทำกิจกรรมเพื่อลดเวลาที่สร้างความรู้สึกเชิงลบได้ ทำให้ปรับตัวได้เร็ว 3) ดึงคุณค่าของตนเอง ใช้ความสามารถสร้างเกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น ทำให้รู้สึกว่าชีวิตยังมีคุณค่าจึงลดภาวะเรื่องการคิดฆ่าตัวตายลงได้ และ 4) การผูกมิตรสัมพันธ์ ทำให้เกิดการปรับสภาพจิตใจกับเพื่อน รวมถึงได้รับคำแนะนำจากเพื่อนในเรื่องการปรับตัวในเรือนจำจึงไม่รู้สึกโดดเดี่ยว

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ดำเนินการตามแนวทางกรณีศึกษา โดยคัดเลือกกรณีศึกษาที่เป็นกลุ่มเด็กและเยาวชนในเรือนจำ ทัณฑสถาน สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจากผู้มีประวัติเคยทำร้ายตนเองหรือผู้อื่น และได้รับความเห็นว่าเป็นกลุ่มเฝ้าระวังพิเศษ คัดเลือกมาทั้งสิ้น 12 กรณีศึกษา แบ่งเป็นเพศชาย 8 คน เพศหญิง 3 คนและเพศทางเลือก 1 คน อายุอยู่ระหว่าง 16-25 ปี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อเกิดวิกฤตในชีวิตของผู้ต้องขังเด็กและเยาวชน และแนวทางการจัดการชีวิตเมื่อเข้าสู่เรือนจำของผู้ต้องขังเด็กและเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดวิกฤตในชีวิตของผู้ต้องขังเด็กและเยาวชน ใน 3 อันดับแรก คือ 1) ปัจจัยด้านครอบครัว 2) ปัจจัยด้านการศึกษา 3) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย นอกจากนี้พบว่า แนวทางการจัดการชีวิตเมื่อเข้าสู่เรือนจำประกอบด้วย 4 แนวทาง ได้แก่ 1) การเผชิญปัญหา 2) การเบี่ยงเบนความสนใจจากเรื่องที่คิดมากหรือกังวล 3) ดึงคุณค่าของตนเอง และ 4) การผูกมิตรสัมพันธ์ ดังนั้นสามารถเสนอ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ 1) การเข้าสู่เรือนจำในครั้งแรก เป็นสถานการณ์ที่สร้างความเครียด กังวลและส่งผลต่อสุขภาพจิต โดยผลการวิจัยพบว่าแนวทางการจัดการชีวิต้องใช้ทักษะเรื่องการเผชิญปัญหา และการดึงคุณค่าในตนเอง ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล ดังนั้นเสนอแนะให้จัดทำโครงการเพื่อนใจ หรือเพื่อนที่เป็นผู้ต้องขังที่มีความสามารถในการปรับตัวได้คอยให้คำแนะนำ 2) เสนอแนะให้หน่วยงานกรมราชทัณฑ์ได้จัดทำโครงการส่งเสริมด้านสุขภาพจิต ส่งเสริมทักษะอาชีพเพื่อทำให้ผู้ต้องขังกลุ่มเด็กและเยาวชนรู้สึกผ่อนคลายเนื่องจากในการศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้รับทุนสนับสนุนการดำเนินโครงการพัฒนาทักษะอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมและแรงงานนอกระบบ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ซึ่งได้เข้าพื้นที่เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพด้วยการสอนทักษะอาชีพต่าง ๆ ตามความต้องการของแต่ละที่ ทำให้ทราบว่าการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายสอดคล้องกับความสนใจของผู้ต้องขังเด็กและเยาวชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เช่น ด้านทัศนคติที่มีต่อการศึกษา ด้านสัมพันธภาพกับผู้ต้องขังรายอื่น ด้านนโยบายที่ถูกผลักดันให้เข้ากับรูปแบบการเรียนรู้ของผู้ต้องขังกลุ่มนี้ เป็นต้น ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป คือ ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษากับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ต้องโทษในครั้งแรก ซึ่งผู้วิจัยค้นพบว่ารูปแบบของวิกฤตในชีวิตหลังเข้าเรือนจำของกลุ่มที่มีการกระทำผิดซ้ำมีความเหมือนและแตกต่างจากกลุ่มแรก ดังนั้นเสนอแนะให้มีการศึกษาเปรียบเทียบการจัดการชีวิตในภาวะวิกฤตการเข้าเรือนจำของกลุ่มที่ต้องโทษครั้งแรกและกลุ่มกระทำผิดซ้ำเพื่อสร้างองค์ความรู้ในเรื่องการช่วยเหลือให้เกิดการปรับตัวที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2565). รายงานสถานการณ์การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน 1 ตุลาคม 2564 - กันยายน 2565. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและพัฒนา กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.

กรมราชทัณฑ์. (2566). รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ. เรียกใช้เมื่อ 31 สิงหาคม 2566 จาก http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_index.php

ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ์ และประยูร สุยะใจ. (2558). การปรับตัวในสถานการณ์วิกฤตของชีวิต. วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรน์, 1(2), 23-32.

ชาตรี ปรีดาอนันทสุข. (2556). เปลี่ยนมุมมองของการจัดการวิกฤตด้วยแนวคิดการจัดการวิกฤตเชิงบูรณาการ. วารสารบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร, 8(1), 27-38.

ปิยวรรณ ทัศนาญชลี และคณะ. (2559). การจัดการชีวิตในภาวะวิกฤตการตั้งครรภ์ไม่พร้อมของหญิงวัยรุ่นภายใต้บริบทจังหวัดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออก. วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, 8(2), 251-266.

ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 10. (26 กรกฎาคม 2566). การศึกษาแนวทางการจัดการชีวิตของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมภายใต้บริบทเรือนจำและทัณฑสถาน. (ปิยวรรณ ทัศนาญชลี, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 5. (5 กรกฎาคม 2566). การศึกษาแนวทางการจัดการชีวิตของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมภายใต้บริบทเรือนจำและทัณฑสถาน. (ณัฐชนา พุทธแสง, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 6. (12 กรกฎาคม 2566). การศึกษาแนวทางการจัดการชีวิตของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมภายใต้บริบทเรือนจำและทัณฑสถาน. (ณัฐชนา พุทธแสง, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 9. (19 กรกฎาคม 2566). การศึกษาแนวทางการจัดการชีวิตของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมภายใต้บริบทเรือนจำและทัณฑสถาน. (ณัฐชนา พุทธแสง, ผู้สัมภาษณ์)

พิษนุ อภิสมาจารโยธิน. (2563). การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการจัดการชีวิตของวัยรุ่นหญิงมารดาวัยรุ่นและครอบครัว. วารสาร BU Academic Review, 19(1), 48-61.

ภานิดา รักกลิ่น. (2565). การศึกษาการจัดการภาวะวิกฤตชีวิตและคุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบนชาวไทย สายการบินกาตาร์ ในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19. ใน รายงานการประชุมสัมมนาทางวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 1 วันที่ 28 มกราคม 2565. สถาบันเทคโนโลยีการบินและอวกาศ.

วันชัย ธรรมสัจการ และคณะ. (2565). องค์ความรู้ในการจัดการชีวิตให้มีความสุข: กรณีศึกษาชาวสวนผู้ประสบความสำเร็จจากการคิดนอกกรอบ. วารสารมนุษยศาตร์, 22(3), 50-67.

ศิราณี อิ่มน้ำขาว และพูลสุข ศิริพูล. (2563). ทักษะการคิดเชิงบริหารจัดการชีวิตในเด็กปฐมวัย: การวิเคราะห์มโนทัศน์. วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข, 30(3), 10-22.

สิริพร สมบูรณ์บูรณธ. (2560). การจัดการชีวิตอย่างชาญฉลาด. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.

อัจฉรา สุขารมณ์. (2559). การฟื้นฟูพลังใจในภาวะวิกฤต. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 4(1), 209-220.

Maslow, A. H. (1954). Motivation and Personality under “A Theory of Human Motivation. Retrieved August 9, 2023, from http://s-f-walker.org.uk/pubsebooks/pdfs/Motivation_and_Pers onality-Maslow.pdf.

บทความวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคารในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

FACTORS AFFECTING WORK SUCCESS DURING THE CORONAVIRUS PANDEMIC 2019: BANK EMPLOYEES IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

กอบชัย เมฆดี, ลัดดาวัลย์ สำราญ, ศศินันท์ ศาสตร์สาระ*
Kobchai Mekdee, Laddawan Someran, Sasinan Sastsara*
คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย
Faculty of Business Administration and Information Technology, Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand
*Corresponding author E-mail: sasinun.s@rmutsb.ac.th

บทคัดย่อ

ความสำเร็จในการทำงานมักแสดงให้เห็นผลดีในการตอบสนองต่อเป้าหมายและผลการดำเนินงานขององค์การ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรและเวลาซึ่งส่งผลทำให้องค์การเติบโตและพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส-โคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประชากรสำหรับการศึกษาครั้งนี้ คือ พนักงานธนาคารในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งไม่สามารถระบุจำนวนที่แน่นอนได้ และตัวอย่างคือพนักงานที่ถูกเลือกจำนวน 214 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวมรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ Multiple Linear Regression Analysis ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีสถานภาพโสด มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 25,001 - 35,000 บาทต่อเดือน อีกทั้ง ผลการทดสอบสมมติฐานยังพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศชาย (b = 0.312) และเพศหญิง (b = 0.372) และปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงาน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (b = 0.272) สภาพแวดล้อมทางสังคม (b = 0.141) และสภาพแวดล้อมทางจิตใจ (b = 0.409) ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยปัจจัยทั้งหมดสามารถทำนายความสำเร็จในการทำงาน ได้ร้อยละ 70.30 ผลการศึกษาครั้งนี้มีประโยชน์ต่อผู้บริหารในการนำไปเป็นแนวทางการบริหารจัดการในสถานการณ์ที่ซับซ้อน เพื่อเสริมประสิทธิภาพของพนักงานและส่งผลให้งานที่ได้รับมอบหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นและนำสู่ความสำเร็จในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ส่งผลให้องค์การประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ความสำเร็จในการทำงาน, สภาพแวดล้อมในการทำงาน, ไวรัสโคโรนา 2019, พนักงานธนาคาร

Abstract

Work success often demonstrates positive results in responding to organizational goals and performance. It improves the efficiency of resource and time usage, which results in better growth and development for the organization. This study aims to study factors affecting work success during the outbreak of the coronavirus disease in 2019 among bank employees in Phra Nakhon Si

* Received 2 September 2023; Revised 25 September 2023; Accepted 27 September 2023

Ayutthaya Province. The population for this study was bank employees in Ayutthaya province, whose exact number could not be determined, and the sample was 214 selected employees. The instrument used to collect data was a questionnaire. The data was analyzed using a statistical package. Statistics used in data analysis include frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple linear regression analysis. The results of the study found that most respondents are female, single, have a bachelor's degree, and have an average monthly income between 25,001 and 35,000 baht per month. In addition, the hypothesis test results showed that personal factors were male (b = 0.312) and female (b = 0.372), and work environment factors were physical environment (b = 0.272), social environment (b = 0.141), and mental environment. (b = 0.409) affects work success. It has a statistical significance of 0.05. All factors can predict work success at 70.30 percent. The results of this study are useful for executives to use as a management guideline in complex situations in order to enhance employee efficiency, result in more efficient assignments, and lead to success in assigned tasks, which will contribute to the organization's sustainable success.
Keywords: Work success, Work environment, COVID-19, Bank employees

บทนำ

ธนาคารมีความสำคัญอย่างมากในระบบเศรษฐกิจของประเทศและสังคม เนื่องจากเป็นสถาบันที่รับฝากเงินจากบุคคลและธุรกิจ และให้บริการการกู้ยืมเงินแก่ลูกค้า ทำให้ธนาคารเป็นกลไกสำคัญในการจัดการการเงินในระบบเศรษฐกิจ ให้บริการการเก็บเงินออมและการลงทุนให้แก่ลูกค้า ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญในการสะสมเงินสำหรับเป้าหมายในอนาคตหรือการลงทุนในกองทุนรวม หุ้น หรือตราสารทางการเงินอื่น ๆ การโอนเงินระหว่างบัญชี การชำระเงิน การออกเช็ค การออกบัตรเครดิต การให้บริการการโอนเงินระหว่างประเทศ บัตรเดบิต บัตรเครดิต หรือบัตรกำนัล ที่ช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างสะดวกสบาย และในกรณีภัยคุกคามทางการเงิน เช่น ความเสี่ยงจากการสูญเสียงาน การเกิดเหตุร้ายแรง หรือสถานการณ์ภัยธรรมชาติ ธนาคารสามารถให้บริการเงินกู้ฉุกเฉินแก่ลูกค้าเพื่อช่วยเหลือในการฟื้นตัว ธนาคารมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนเศรษฐกิจและการเติบโตของอุตสาหกรรม การให้สินเชื่อแก่ธุรกิจที่ต้องการทุนเพื่อขยายกิจการ การสนับสนุนในการซื้อขายสินค้าและบริการ การให้บริการทางการเงินต่าง ๆ สำหรับธุรกิจ เป็นต้น จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส โคโรนา COVID-19 ตั้งแต่เดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2562 จนถึงปัจจุบัน ธนาคารได้รับผลกระทบอย่างมาก และต้องมีการปรับตัวหลายด้าน เช่น พนักงานสามารถทำงานจากที่บ้านได้ เพื่อปฏิบัติตามมาตรการรักษาความห่างไกลทางสังคมและลดความเสี่ยงของการแพร่เชื้อ การเปลี่ยนแปลงนี้ต้องการการนำเทคโนโลยีและมาตรการรักษาความปลอดภัยใหม่เข้าใช้งาน เพื่อให้พนักงานสามารถทำงานจากระยะไกลได้โดยยังคงความลับของข้อมูลลูกค้าไว้ได้ การปิดสาขาและลดเวลาทำการซึ่งส่งผลให้ลูกค้าต้องพึ่งพาบริการธนาคารดิจิทัลอย่างมากขึ้น เช่น การทำธุรกรรมทางออนไลน์และแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือ ไม่ว่าจะเป็น การชำระเงิน การโอนเงิน และการตรวจสอบยอดเงินในบัญชี ธนาคารต้องลงทุนในการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลเพื่อรองรับความต้องการที่เพิ่มขึ้นและปรับประสบ การณ์การให้บริการที่ราบรื่นแก่ลูกค้า เมื่อสถานการณ์ดีขึ้นแต่ยังคงมีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-2019 จนถึงปัจจุบัน ธนาคารต้องกลับมาให้บริการลูกค้าตามปกติ แต่ยังคงต้องปฏิบัติตามมาตรการในการให้บริการแก่ลูกค้าตามแนวทางของกระทรวงสาธารณสุข เพื่อให้ประชาชนและลูกค้ารู้สึกปลอดภัยและมีความมั่นใจในการดำเนินธุรกิจของธนาคาร เช่น มาตรการเพิ่มความสะอาดและความละเอียดอ่อน ธนาคารมีมาตรการเพิ่มความสะอาดในสถานที่ให้บริการ โดยเพิ่มความถี่ในการทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะ เคาน์เตอร์การบริการ ตู้ ATM และพื้นที่ที่มีการสัมผัสสูง การจัด

ตารางเวลาและทีมงานแบบหมุนเวียน เพื่อลดความเสี่ยงในกรณีที่พนักงานติดเชื้อ รวมถึงการเพิ่มความสามารถในการทำงานระยะไกลและการให้การสนับสนุนเทคนิคเพื่อความรวดเร็วในการตอบสนองลูกค้า ธนาคารต้องจัดวางที่นั่งให้มีระยะห่างทางสังคมที่เพียงพอระหว่างลูกค้า โดยการติดป้ายระยะห่างหรือสัญญาณเตือนเพื่อส่งเสริมให้ลูกค้าปฏิบัติตามมาตรการระยะห่างทางสังคมการติดตั้งสแกนเครื่องวัดอุณหภูมิที่ประตูหรือทางเข้าเพื่อให้ลูกค้าและพนักงานสามารถวัดอุณหภูมิตัวเองก่อนเข้าสู่พื้นที่ธนาคาร เพื่อตรวจสอบว่าไม่มีอาการป่วยหรืออุณหภูมิสูง การเพิ่มความสะอาดและการฆ่าเชื้อ จากการเปลี่ยนแปลงข้างต้นส่งผลทำให้พนักงานต้องมีการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอาจส่งผลสำเร็จต่อการทำงานของพนักงาน (Walton, R. E., 1973) เพราะสภาพแวดล้อมที่ดี ทำให้พนักงานรู้สึกมั่นใจและมีความกระตือรือร้นในการทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงานกับความสำเร็จของพนักงานเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด โดยสภาพแวดล้อมที่เตรียมการดีและส่งเสริมให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมักจะส่งผลให้พนักงานมีความสุขและมีผลงานที่ดีขึ้น และนำไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน (โสรยา สุภาผล และคณะ, 2564)

คณะผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาของ ศิวพร โปรยานนท์ เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในการทำงาน โดย ศิวพร โปรยานนท์ กล่าวว่า สภาพแวดล้อมในการทำงาน ประกอบด้วย 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น แสงสว่าง ความสะอาด ระดับอุณหภูมิที่เหมาะสม และการจัดการอย่างเป็นระบบในการจัดวางอุปกรณ์และสิ่งของในพื้นที่ทำงานเพื่อให้คนทำงานรู้สึกสะดวกและมีสุขภาพที่ดีในการทำงานของพวกเขา 2) สภาพแวดล้อมทางจิตใจ เช่น สุขภาพจิตและการสนับสนุนในการเรียนรู้ และ 3) สภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน การทำงานเป็นทีม และการสนับสนุนที่มีจากคณะงาน (ศิวพร โปรยานนท์, 2565) ส่วนความสำเร็จในการของพนักงานสามารถพิจารณาจากการบรรลุเป้าหมาย การจัดหาการใช้ทรัพยากร กระบวนการปฏิบัติงานที่เป็นไปตามมาตรฐานทันเวลา ความเชื่อถือได้ ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง (สุจิตตรา แสนชัย และคณะ, 2560); (ธรารินทร์ ใจเอื้อพลสุข และกนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินิทธิ์, 2563); (ณัฏฐ์รมณ ศรีสุข และคณะ, 2564)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดที่มีธุรกิจหลากหลายเนื่องจากเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับศิลปะและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น การผลิตผลิตภัณฑ์ศิลปะและของที่ระลึก การจัดงานนิทรรศการ การทัวร์ทางวัฒนธรรมและกิจกรรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีศักยภาพในการสร้างรายได้และเพิ่มมูลค่าให้กับธุรกิจในพื้นที่นี้ มีการเกษตรที่สำคัญและอุตสาหกรรมอาหารที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ธุรกิจที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การปลูกผักและผลไม้ การผลิตน้ำตาล การประมงและการประมูลทะเล การผลิตอาหารแปรรูป และการจัดหาอาหารสัตว์ ซึ่งมีศักยภาพในการเพิ่มขีดความสามารถและสร้างรายได้ให้กับธุรกิจในพื้นที่ และยังเป็นจังหวัดที่มีฐานอุตสาหกรรมที่เติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์อุปโภคบริโภค อุตสาหกรรมโลจิสติกส์และอุตสาหกรรมการผลิตเครื่องปรับอากาศและการออกแบบตกแต่งภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงถือได้ว่าเป็นการค้าและการบริการที่สำคัญในภาคกลางของประเทศที่มีผู้ประกอบการจำนวนมาก รวมถึงร้านค้าและธุรกิจบริการที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว (ศาลากลางจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2566) จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยในด้านการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรม และการคมนาคม ทั้งนี้ส่งผลให้มีการสร้างงาน สร้างรายได้และสร้างโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่นี้ ซึ่งต้องอาศัยการทำธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบของธนาคารต่าง ๆ ดังนั้น พนักงานต้องสร้างความเชื่อมั่นให้กับลูกค้า ด้วยการทำงานโดยใช้ความรู้ความสามารถรับผิดชอบงานอย่างเต็มที่ เพื่อให้งานนั้นสำเร็จ เมื่อพนักงานทำงานสำเร็จพนักงานจะรู้สึกมีความสุขและมีความผูกพันต่อองค์การ มีทีมงานที่เข้มแข็งและมีบรรยากาศในการทำงานที่ดี ส่งผลทำให้องค์การประสบความสำเร็จในระยะยาว

จากที่มาและปัญหาดังกล่าวข้างต้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของชาติ ซึ่งมีธนาคารต่าง ๆ เป็นผู้สนับสนุนการจัดการการเงินในระบบ ความสำเร็จในการทำงานของพนักงานธนาคารจะสะท้อนให้เห็นประสิทธิภาพการให้บริการของธนาคาร โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ไม่ปกติเช่น สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา COVID-19 ที่ผ่านมา คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยใน เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้บริหารใช้ในการจัดทำกลยุทธ์การปรับสภาพแวดล้อมในการทำงานในสถานการณ์วิกฤตที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส-โคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. ประชากรและตัวอย่าง

ประชากร (Population) คือ พนักงานธนาคาร ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งไม่สามารถระบุจำนวนที่แน่นอนได้ และตัวอย่าง (Sample) คือ พนักงานธนาคารที่ถูกคัดเลือก จำนวน 214 คน โดยใช้โปรแกรม G*power Version 3.1.9.7 ที่ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.15 ระดับนัยสำคัญ 0.01 กำลังการทดสอบ 0.9995 และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามความสะดวก (Convenient sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปรที่ต้องการศึกษา และนำมาสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะของบุคคล ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตัวเลือก (Checklist) จำนวน 4 ข้อคำถาม ได้แก่ 1) เพศ 2) สถานภาพ 3) ระดับการศึกษา และ 4) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน โดยมีลักษณะคำถามแบบให้เลือกตอบเพียงข้อเดียวและเป็นคำถามปลายปิด จำนวน 4 ข้อ (Close - ended question)

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานของพนักงานธนาคาร ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นข้อคำถามแบบ Rating Scale จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Working Condition) 2) ด้านสภาพแวดล้อมด้านเวลา (Temporal Working Condition) และ 3) ด้านสภาพแวดล้อมทางจิตใจและสังคม (Psychological and Social Working Condition) คณะผู้วิจัยใช้มาตรวัดจากงานวิจัยของลิเคิร์ท (Likert Scale) โดยมีค่า 5 ระดับ จำนวน 9 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จในการทำงานของพนักงานธนาคาร ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นข้อคำถามแบบ Rating Scale จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความต้องการประสบความสำเร็จ (Need for achievement) 2) ด้านความต้องการด้านสัมพันธภาพ (Need for

affiliation) และ 3) ด้านความต้องการอำนาจ (Need for power) โดยใช้มาตรวัดจากงานวิจัยของลิเคิร์ท (Likert Scale) มีค่า 5 ระดับ จำนวน 5 ข้อ

4. การพัฒนาเครื่องมือการวิจัย

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือก่อนเก็บรวบรวมข้อมูลให้มีความชัดเจนและเหมาะสม ดังนี้

4.1 การทดสอบหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยคณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบคุณภาพ จำนวน 3 ท่าน โดยมีการกำหนดคะแนนที่ผู้เชี่ยวชาญ โดยค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence: IOC) (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และอัจฉรา ชานิประศาสน์, 2547) ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.67 และแบบสอบถามที่ถูกสร้างขึ้น จำนวน 18 ข้อ ทุกข้อมีค่าเฉลี่ยมากกว่า 0.66 แบบสอบถามจึงมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

4.2 การทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) คณะผู้วิจัยทำการวัดความเชื่อมั่น หรือความสอดคล้องภายในด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยการนำแบบสอบถามที่ได้มาดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่เลือกไว้ โดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า α ตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป ถือว่าข้อคำถามมีความเชื่อมั่น (Hair, J. F., Jr., et al., 1998) โดยแบบสอบถามชุดนี้มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัคอยู่ระหว่าง 0.731 - 0.846 ซึ่งมากกว่า 0.70 จึงถือว่าแบบสอบถามมีความสมบูรณ์สามารถใช้เก็บข้อมูลจากตัวอย่างได้

4.3 คณะผู้วิจัยได้ขอรับพิจารณาจริยธรรมในมนุษย์จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ และผ่านการรับรองตามเอกสารหมายเลข IRB-RUS-2566-029-V.02

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสุ่มแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างตามความสะดวก ส่งแบบสอบถามผ่านทาง Google Form ส่งผ่านเครือข่ายของคณะผู้วิจัยจนได้ตัวอย่างพนักงานธนาคาร จำนวน 214 ชุด โดยจะพิจารณาแบบสอบถามที่สมบูรณ์ครบถ้วน

6. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

การกำหนดสถิติที่มีความเหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมี 2 ส่วน ดังนี้

6.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ เพื่อแจกแจงข้อมูลของตัวอย่าง นอกจากนั้น ยังใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการอธิบาย ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นของสภาพแวดล้อมและระดับความสำเร็จ และแปลความหมายค่าเฉลี่ย โดยใช้เกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายถึง อยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.49 หมายถึง อยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49 หมายถึง อยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49 หมายถึง อยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49 หมายถึง อยู่ในระดับน้อยที่สุด

6.2 สถิติเชิงอนุมาน (Inferential statistics analysis) คือ การวิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุคูณแบบ Enter (Enter - Multiple linear regression analysis) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ในลักษณะของการส่งผลต่อกันระหว่างตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยประชากรศาสตร์ และปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงาน และตัวแปรตาม คือ ความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคารในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยทดสอบนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคารในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ค่าความถี่และค่าร้อยละของปัจจัยประชากรศาสตร์ของพนักงานธนาคารในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 1 แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละของปัจจัยประชากรศาสตร์ ของพนักงานธนาคารในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจัยประชากรศาสตร์		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	56	26.20
	หญิง	149	69.60
	เพศทางเลือก	9	4.20
สถานภาพสมรส	โสด	139	65.00
	สมรส	68	31.80
	หม้าย/หย่าร้าง	7	3.20
ระดับการศึกษา	ต่ำกว่าปริญญาตรี	11	5.10
	ปริญญาตรี	162	75.70
	สูงกว่าปริญญาตรี	41	19.20
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	น้อยกว่า 15,000 บาท	10	4.70
	15,000 - 25,000 บาท	75	35.00
	25,001 - 35,000 บาท	93	43.40
	35,001 - 45,000 บาท	29	13.60
	มากกว่า 45,000 บาทขึ้นไป	7	3.30
	รวม	**214**	**100.00**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน 214 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 149 คน คิดเป็นร้อยละ 69.60 มีสถานภาพโสด จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 65.00 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 75.70 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 25,001 - 35,000 บาทต่อเดือนมากที่สุด จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 43.40

2. ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพแวดล้อมในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และความสำเร็จในการทำงานของพนักงานธนาคาร

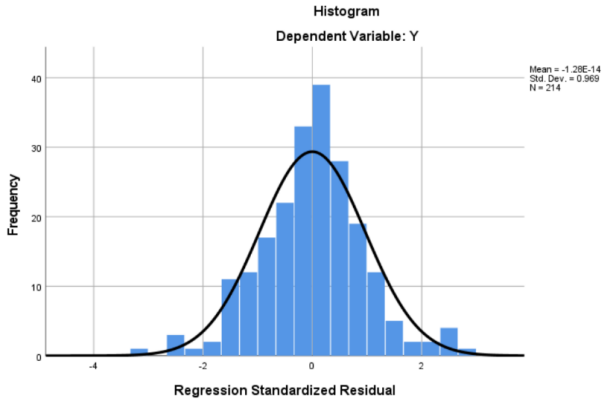
ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับความคิดเห็นของภาพรวมของสภาพแวดล้อม ในการทำงานและการจำแนกรายด้าน และภาพรวมของความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

สภาพแวดล้อมในการทำงานและความสำเร็จในการทำงาน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
สภาพแวดล้อมในการทำงาน	4.24	0.60	มาก
ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ	4.26	0.62	มาก
ด้านสภาพแวดล้อมทางจิตใจ	4.25	0.71	มาก
ด้านสภาพแวดล้อมด้านสังคม	4.21	0.70	มาก
ความสำเร็จในการทำงาน	4.30	0.62	มาก

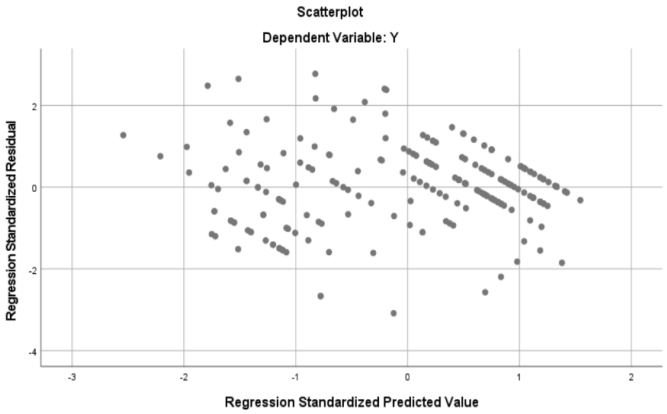
จากตารางที่ 2 พบว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส โคโรนา 2019 ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.24, S.D. = 0.60) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยเป็นอันดับที่หนึ่ง คือ ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.26, S.D. = 0.62) อันดับที่สอง คือ ด้านสภาพแวดล้อมทางจิตใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.25, S.D. = 0.71) และอันดับสุดท้าย คือ ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม ($\bar{x}$ = 4.21, S.D. = 0.70) ตามลำดับ ส่วนความสำเร็จในการทำงานภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.30, S.D. = 0.62)

3. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.1 การตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานของพนักงานธนาคาร เกี่ยวกับการแจกแจงแบบปกติเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณ (ภาพที่ 2) และการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับความแปรปรวนของค่าค่าคลาดเคลื่อน พบว่า ความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนเมื่อนำมาพล็อตกราฟมีแนวโน้มคงที่เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณ (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 2 การตรวจสอบการแจกแจงแบบปกติของค่าความคลาดเคลื่อน

ภาพที่ 3 การตรวจสอบความแปรปรวนของค่าความคลาดเคลื่อน

นอกจากนั้น คณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระเพื่อตรวจสอบการไม่ให้เกิดปัญหา Muticollinearity ก่อนการวิเคราะห์ถดถอยพหุเชิงส้นตรง โดยการพิจารณาจากค่า

Durbin Watson ซึ่งมีค่าเท่ากับ 2.072 และตรวจสอบค่า Tolerance ประกอบกับค่า Variance Inflation Factor (VIF) ซึ่งมีค่า Tolerance ระหว่าง .115 - .629 (ควรอยู่ระหว่าง 0 - 1) และ ค่า Variance Inflation Factor (VIF) อยู่ระหว่าง 1.590 - 8.668 (VIF ≥ 10) แสดงว่าตัวแปรเป็นอิสระต่อกัน ไม่มีปัญหา Muticollinearity (ดังแสดงในตารางที่ 3)

3.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยประชากรศาสตร์โดยแปลงเป็นตัวแปรหุ่น (Dummy variable) และปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานของพนักงานธนาคารของพนักงานธนาคาร

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยประชากรศาสตร์และปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานของพนักงานธนาคารของพนักงานธนาคาร

ปัจจัยประชากรศาสตร์และปัจจัยสภาพแวดล้อมฯ	ความสำเร็จในการทำงาน			t	Sig	Tolerance	VIF
	b	SE	β				
ค่าคงที่ (a)	.582	.266		2.184	.030		
เพศชาย	.312	.123	.223	2.527*	.012	.179	5.594
เพศหญิง	.372	.120	.278	3.109*	.002	.174	5.742
สถานภาพโสด	.046	.134	.036	.344	.732	.129	7.737
สถานภาพสมรส	.109	.138	.082	.788	.432	.128	7.826
ต่ำกว่าปริญญาตรี	-.010	.131	-.004	-.076	.940	.629	1.590
ปริญญาตรี	-.125	.075	-.087	-1.676	.095	.515	1.940
รายได้น้อยกว่า 15,000 บาท	-.140	.173	-.048	-.807	.420	.394	2.539
รายได้ 15,001 - 25,000 บาท	-.050	.137	-.039	-.363	.717	.123	8.103
รายได้ 25,001 - 35,000 บาท	-.064	.136	-.052	-.468	.640	.115	8.668
รายได้ 35,001 - 45,000 บาท	-.217	.148	-.121	-1.461	.146	.204	4.905
สภาพแวดล้อมทางกายภาพ	.272	.055	.274	4.973*	.000	.460	2.173
สภาพแวดล้อมทางสังคม	.141	.058	.159	2.443*	.015	.330	3.031
สภาพแวดล้อมทางจิตใจ	.409	.052	.471	7.894*	.000	.392	2.552
Adjust R Square = 0.703 R Square = 0.721 R = 0.849 SE = 0.336 Durbin-Watson = 2.072							

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัจจัยประชากรศาสตร์ คือ เพศ ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคารในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน ไม่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ส่วนปัจจัยสภาพแวดล้อมการทำงาน ทั้งสามด้าน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางสังคม และสภาพแวดล้อมทางจิตใจ ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยปัจจัยดังกล่าวสามารถอธิบายความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ร้อยละ 70.30 (Adjust R Square = 0.703) และสามารถเรียงลำดับความสำคัญของแต่ละตัวแปรตามค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน คือ สภาพแวดล้อมทางจิตใจ (β = 0. 471) เพศหญิง (β = 0.278) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (β = 0. 274) เพศชาย (β = 0. 223) และสภาพแวดล้อม

ทางสังคม (β = 0.159) ตามลำดับ และสามารถเขียนเป็นสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐานได้ ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

ความสำเร็จในการทำงาน = 0.582 + 0.312 (เพศชาย) + 0.372 (เพศหญิง) + 0.046 (สถานภาพโสด) + 0.109 (สถานภาพสมรส) – 0.010 (ต่ำกว่าปริญญาตรี) - 0.125 (ปริญญาตรี) - 0.140 (รายได้น้อยกว่า 15,000 บาท) - 0.050 (รายได้ 15,001-25,000 บาท) - 0.064 (รายได้ 25,001 – 35,000 บาท) - 0.217 (รายได้ 35,001 – 45,000 บาท) +0.272 (สภาพแวดล้อมทางกายภาพ) + 0.141 (สภาพแวดล้อมทางสังคม) + 0.409 (สภาพแวดล้อมทางจิตใจ)

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$Z_{\text{ความสำเร็จในการทำงาน}}$ = 0.223 ($Z_{\text{เพศชาย}}$) + 0.278 ($Z_{\text{เพศหญิง}}$) + 0.036 ($Z_{\text{สถานภาพโสด}}$) + 0.082 ($Z_{\text{สถานภาพสมรส}}$) – 0.004 ($Z_{\text{ต่ำกว่าปริญญาตรี}}$) - 0.087 ($Z_{\text{ปริญญาตรี}}$) - 0.048 ($Z_{\text{รายได้น้อยกว่า 15,000 บาท}}$) - 0.039 ($Z_{\text{รายได้ 15,001-25,000 บาท}}$) - 0.052 ($Z_{\text{รายได้ 25,001 – 35,000 บาท}}$) - 0.121 ($Z_{\text{รายได้ 35,001 – 45,000 บาท}}$) +0.274 ($Z_{\text{สภาพแวดล้อมทางกายภาพ}}$) + 0.159 ($Z_{\text{สภาพแวดล้อมทางสังคม}}$) + 0.471 ($Z_{\text{สภาพแวดล้อมทางจิตใจ}}$)

อภิปรายผล

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส-โคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยประชากรศาสตร์ คือ เพศ และปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงาน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางสังคม สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางจิตใจ ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถอภิปรายเป็นรายด้าน ดังนี้

1. เพศส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ปริญญา สิริอัตตะกุล เรื่อง การวิเคราะห์จำแนกปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานของพนักงานนิคมอุตสาหกรรมในภาคตะวันออก ประเทศไทย (ปริญญา สิริอัตตะกุล, 2555) ซึ่งพบว่าเพศส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ผลการศึกษาครั้งนี้ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ อนุชิต อนุศรี และคณะ ได้ศึกษาความกระตือรือร้นในการทำงานที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงาน ของนักบัญชีบริษัทในจังหวัดหนองบัวลำภู (อนุชิต อนุศรี และคณะ, 2563) และฮอม แมบ และคณะ ที่ศึกษาวัฒนธรรมองค์การที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ ทั้งนี้มีสาเหตุจาก ในช่วงการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 (ฮอม แมบ และคณะ, 2565) ซึ่งพบว่าเพศไม่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานฯ ทั้งนี้มีสาเหตุจากสถานการณ์ที่แตกต่างกับสถานปกติทำให้หน้าที่ในการดูแลคนในครอบครัวอาจมีผลกระทบต่อการทำงานของผู้หญิงมากขึ้น เนื่องจากมีการต้องรับผิดชอบดูแลเด็กหรือสมาชิกในครอบครัวที่มีความเสี่ยงต่อโรค องค์กรที่สร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนและให้ความยืดหยุ่นในเรื่องของการเข้างานและเวลาอย่างสมดุลต่อทั้งเพศหญิงและผู้ชายในการรับผิดชอบดูแลคนในครอบครัวอาจช่วยลดความผิดเพี้ยนในการทำงานและส่งผลให้เพศสามารถมีความสำเร็จในการทำงานได้

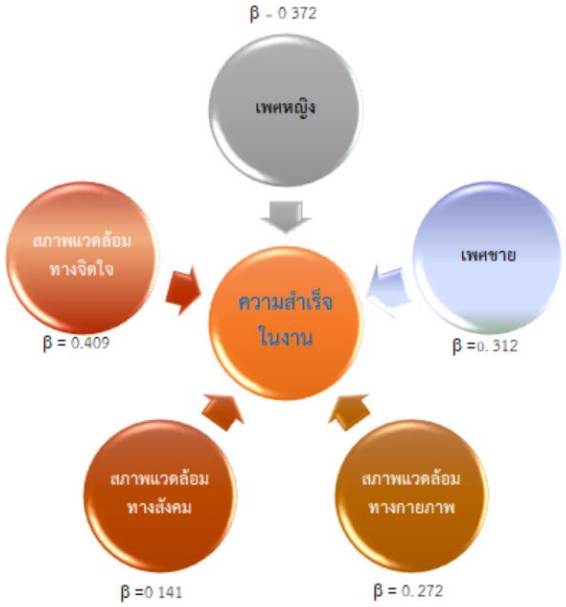
2. สภาพแวดล้อมทางด้านจิตใจส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ปิยวรรณ จันทร์เทพ ผู้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (ปิยวรรณ จันทร์เทพ, 2563) และสุวิภาภรณ์ ธีรมิตรการุณย์ และคณะ ได้ศึกษาปัจจัยความฉลาดที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานของบุคลากรสำนักงานพาณิชย์จังหวัด

ในประเทศไทย (สุวิภาภรณ์ ธีรมิตร และคณะ, 2565) ที่พบว่าสภาพแวดล้อมด้านจิตใจส่งผลต่อการสำเร็จในการทำงานในบริบทที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับกันศึกษาครั้งนี้ ทั้งนี้มีสาเหตุจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้สร้างความไม่แน่นอนอย่างมาก โดยผู้คนจำนวนมากต้องเผชิญกับการสูญเสียงานการลดชั่วโมงการทำงานหรือการเปลี่ยนแปลงในหน้าที่การงาน ความไม่มั่นคงในงานและความกลัวจากการสูญเสียงานอาจเพิ่มความเครียด ลดความกระตือรือร้น จนทำให้ปัญหาทางสุขภาพจิตเพิ่มขึ้นสำหรับบางบุคคล เช่น ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และอาการจิตเวชอื่น ๆ เหล่านี้สามารถส่งผลต่อความเป็นอยู่โดยรวม ประสิทธิผลในการทำงาน และความสามารถในการจัดการกับสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงาน ทั้งหมดเหล่านี้สามารถมีผลต่อความสำเร็จในการทำงานได้

3. สภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พิศสุภา ปัจฉิมสวัสดิ ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำ สภาพแวดล้อมในการทำงานที่ส่งผลต่อความสำเร็จของงานมัคคุเทศก์เฉพาะ (ต่างประเทศ - เฉพาะพื้นที่) (พิศสุภา ปัจฉิมสวัสดิ์, 2558) ทั้งนี้มีสาเหตุจากพนักงานที่ต้องทำงานในสาขาที่เปิดบริการตามปกติ การใช้มาตรการรักษาความปลอดภัยเป็นสิ่งสำคัญการปฏิบัติตามแนวทางการรักษาระยะห่างทางสังคม การติดตั้งสิ่งกั้นป้องกัน การมีสารทำความสะอาดมือที่พร้อมใช้และระบบระบายอากาศที่เหมาะสมเป็นเรื่องสำคัญในการให้ความปลอดภัยในสถานที่ทำงาน เมื่อพนักงานรู้สึกปลอดภัยและได้รับการปกป้องในสถานที่ทำงาน สามารถมีผลต่อความสุขภาพและประสิทธิภาพในการทำงาน

4. สภาพแวดล้อมทางด้านสังคมส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กิตติศักดิ์ แดงแท้ ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการจัดการความรู้ของกองบิน 4 (กิตติศักดิ์ แดงแท้, 2565) และวรรัตน์ ศุภมงคลชัย และภฤศญา ปิยนุสรณ์ ศึกษาอิทธิพลของการรับรู้สภาพแวดล้อมภายนอกและคุณลักษณะของผู้ประกอบการที่ส่งผลต่อการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน และความสำเร็จในการดำเนินงานของเกษตรกรผู้ปลูกมะพร้าวน้ำหอมในพื้นที่จังหวัดราชบุรี (วรรัตน์ ศุภมงคลชัย และภฤศญา ปิยนุสรณ์, 2566) ที่พบว่าสังคมการทำงานที่มีผลต่อความสำเร็จในการทำงานของพนักงาน ทั้งนี้มีสาเหตุจากสภาพแวดล้อมทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและการร่วมมือระหว่างพนักงานในธนาคาร ความสามารถในการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ การแบ่งปันความรู้และการสนับสนุนกันระยะไกลเป็นสิ่งสำคัญในการบรรลุเป้าหมายที่ร่วมกันและให้บริการที่มีคุณภาพสูงให้กับลูกค้า สภาพแวดล้อมทางสังคมที่เชื่อมั่นและเรียนรู้ร่วมกันส่งเสริมนวัตกรรม การแก้ไขปัญหา สภาพแวดล้อมทางสังคมภายในธนาคารมีผลต่อการมีส่วนร่วมและแรงจูงใจของพนักงาน การขาดการสัมผัสแบบเจาะจงและความท้าทายในการทำงานระยะไกลมีผลต่อความเชื่อมั่นและความผูกพันกับเพื่อน การตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ และการยกย่องความพยายามของพนักงานได้ช่วยรักษาระดับสูงของการมีส่วนร่วมและแรงจูงใจ ซึ่งส่งผลให้มีความสำเร็จในการทำงานเพิ่มขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 4 ปัจจัยความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากภาพที่ 4 แสดงให้เห็นว่า สภาพแวดล้อมทางจิตใจ เพศหญิง เพศชาย สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามลำดับ ซึ่งสามารถนำข้อมูลนี้เป็นแนวทางการบริหารจัดการองค์การในสถานการณ์ไม่ปกติที่อาจเกิดขึ้นต่อไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของพนักงานธนาคาร ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลจากพนักงานธนาคาร จำนวน 214 คน โดยใช้ Enter-Multiple Regression Analysis ในการวิเคราะห์ผล และพบว่าปัจจัยประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ และปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงาน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางสังคม และสภาพแวดล้อมทางจิตใจ มีผลกระทบต่อความสำเร็จในการทำงานในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และมีข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้ ผู้บริหารควรพิจารณาการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์โดยคำนึงความเหมาะสมของเพศในแต่ละงาน ส่วนด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ผู้บริหารควรให้ความสำคัญอยู่ที่การฟังความคิดเห็นของพนักงานปรับตัวให้เหมาะสมตามความต้องการและให้การสนับสนุนที่จำเป็นในช่วงเวลาที่ยากลำบากเหล่านี้ ผู้บริหารควรสร้างพื้นที่สำหรับการสังสรรค์แบบไม่เป็นทางการระหว่างพนักงาน สามารถทำได้ผ่าน กลุ่มสนทนาออนไลน์ หรือกิจกรรมสังสรรค์ออนไลน์ ให้พนักงานเชื่อมต่อกันในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานเพื่อสร้างความเชื่อมั่นส่วนบุคคลและสร้างความสัมพันธ์ นอกจากนั้นผู้บริหารควรมีการตรวจสอบประสิทธิภาพของมาตรการที่นำเข้าใช้และปรับปรุงตามความจำเป็นอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

กิตติศักดิ์ แดงแท้. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ของกองบิน 4. วารสารวิจัยวิชาการ, 5(6), 191-202.

ณัฏฐ์รมณ ศรีสุข และคณะ. (2564). สมรรถนะทางการบัญชีสมัยใหม่ที่มีผลต่อความสำเร็จในการทำงานของผู้จัดการบัญชี กรณีศึกษาสำนักงานบัญชีในจังหวัดนนทบุรี. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 7(1), 1-16.

ธรารินทร์ ใจเอื้อพลสุข และกนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินิทธิ์. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของสำนักงานบัญชีคุณภาพในประเทศไทย. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, 17(1), 89-101.

ปริญญา สิริอัตตะกุล. (2555). การวิเคราะห์จำแนกปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานของพนักงานนิคมอุตสาหกรรมในภาคตะวันออก ประเทศไทย. วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร, 9(2), 66-81.

ปิยวรรณ จันทร์เทพ. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 7(1), 435-446.

พิศสุภา ปัจฉิมสวัสดิ์. (2558). การศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำ สภาพแวดล้อมในการทำงานที่ส่งผลต่อความสำเร็จของงานมัคคุเทศก์เฉพาะ (ต่างประเทศ-เฉพาะพื้นที่). วารสารกระแสวัฒนธรรม, 16(30), 28-40.

ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และอัจฉรา ชานิประศาสน์. (2547). ระเบียบวิธีการวิจัย Research Methodology. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์.

วรรัตน์ ศุภมงคลชัย และภฤศญา ปิยนุสรณ์. (2566). อิทธิพลของการรับรู้สภาพแวดล้อมภายนอกและคุณลักษณะของผู้ประกอบการที่ส่งผลต่อการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันและความสำเร็จในการดำเนินงานของเกษตรกรผู้ปลูกมะพร้าวน้ำหอมในพื้นที่จังหวัดราชบุรี. วารสารการบริหารจัดการและนวัตกรรมท้องถิ่น, 5(5), 16-32.

ศาลากลางจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2566). ประเด็นการพัฒนา. เรียกใช้เมื่อ 16 กันยายน 2566 จาก https://ww2.ayutthaya.go.th/content/vision

ศิวพร โปรยานนท์. (2565). พฤติกรรมของผู้นำและสภาพแวดล้อมการทำงานที่ส่งผลต่อความสร้างสรรค์ในงานบุคลากรกรณีศึกษา องค์การธุรกิจไทยที่มีนวัตกรรมยอดเยี่ยมปี 2552. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 52(3), 193-214.

สุจิตตรา แสนชัย และคณะ. (2560). ผลกระทบของจริยธรรมทางวิชาชีพบัญชีสมัยใหม่ที่มีต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีสหกรณ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารการบัญชีและการจัดการมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 9(3), 58-68.

สุวิภาภรณ์ ธีรมิตร และคณะ. (2565). ปัจจัยความฉลาดที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานของบุคลากรสำนักงานพานิชย์จังหวัดในประเทศไทย. วารสารการพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่. ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่, 7(2), 120-134.

โสรยา สุภาผล และคณะ. (2564). ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานและปัจจัยการทำงานเป็นทีมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานโรงพยาบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 10(2), 211-225.

อนุชิต อนุศรี และคณะ. (2563). ความกระตือรือร้นในการทำงานที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานของนักบัญชีบริษัทในจังหวัดหนองบัวลำภู. วารสารวิจัยและนวัตกรรมการอาชีวศึกษา, 4(1), 67-73.

ฮอม แมบ และคณะ. (2565). วัฒนธรรมองค์การที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, 6(2), 48-62.

Hair, J. F., Jr., et al. (1998). Multivariate data analysis (5thed.). NJ : Prentice-Hall: Upper Saddle River.

Walton, R. E. (1973). Quality of working life: what is it. Sloan management review, 15(1), 11-21.

บทความวิชาการ

การมุ่งเน้นตลาดและความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาดที่มีต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคม*

THE EFFECT OF MARKET ORIENTATION AND MARKET DISRUPTION CAPABILITY ON SOCIAL ENTERPRISES' PERFORMANCE

วัชรินทร์ ศิรวจนะกุล
Watcharin Sirawajanakul
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Public Administration National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand
Corresponding author E-mail: arin.sira551@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคม การมุ่งเน้นตลาดและความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาด เพื่อหาความสัมพันธ์ของแนวคิดดังกล่าว และตอบคำถามที่ว่า การมุ่งเน้นตลาดและความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาดเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือไม่ อย่างไร โดยการศึกษาผ่านการทบทวนวรรณกรรม และนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบการพรรณนาเชิงสังเคราะห์ แบบจำลองของแนวคิดเชิงโครงสร้างจากผลการสังเคราะห์วรรณกรรมที่ได้ชี้ให้เห็นว่า การมุ่งเน้นตลาดเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อ ผลการดำเนินงานทั้งทางธุรกิจและทางสังคมของวิสาหกิจเพื่อสังคม ในขณะที่ ความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาดเป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงเพียงต่อผลการดำเนินงานทางธุรกิจเท่านั้น นอกเหนือจากนั้น ข้อสังเกตเพิ่มเติมในการศึกษาครั้งนี้ พบว่าการบูรณาการปัจจัยทั้งสองด้านเข้าด้วยกัน ปัจจัยร่วมมีผลต่อผลการดำเนินงานทั้งด้านธุรกิจและด้านสังคมของวิสาหกิจเพื่อสังคม และในส่วนท้ายของบทความได้เสนอแนะถึงการนำกรอบแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้สำหรับการวิจัยในอนาคต เพื่อพัฒนาปัจจัยที่ส่งผลเชิงบวกต่อผลการดำเนินงานทั้งสองด้านของวิสาหกิจเพื่อสังคม ดังนั้น การนำแบบจำลองแนวคิดครั้งนี้ไปทดสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จึงอาจเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ตัวแปรทั้งสอง มีความแข็งแกร่งเชิงทฤษฎียิ่งขึ้น นอกจากนี้ การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการเพื่อสังคม และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบนิเวศน์ประชากรวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะได้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อสนับสนุนให้เกิดองค์ความรู้ในหลากหลายมิติ เพื่อการนำเสนอเชิงนโยบายและนำนโยบายไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจต่อไป

คำสำคัญ: การมุ่งเน้นตลาด, ความสามารถในการปรับตัวต่อความผันผวนทางการตลาด, วิสาหกิจเพื่อสังคม, ผู้ประกอบการเพื่อสังคม

Abstract

This academic article presents the concepts of social enterprise, Market orientation, and market disruption capability to examine the relationship between these concepts and answer the questions: Do market orientation and market disruption capability affect the performance of social enterprises, and how? This was studied through a literature review. and present the content in a

* Received 8 September 2023; Revised 23 September 2023; Accepted 26 September 2023

synthetic descriptive form. The structural concept model from the literature synthesis results indicates that focusing on the market is a factor that affects social enterprises' business and social performance, while their ability to adapt to market disruptions is the only factor that directly affects business performance. Aside from that, Additional observations in this study found that integrating both factors together affects both the economic and social performance of social enterprises. And at the end of the article, suggestions are made on how to apply this framework for future research. To develop factors that positively affect the performance of both aspects of social enterprises, the conceptual model will be tested for consistency with empirical data. Therefore, it may be one way to give both variables more theoretical strength. In addition, interviews with social entrepreneurs and those involved in the social enterprise population ecosystem in Thailand It is another way to gain insights to support the creation of knowledge in many dimensions. For policy presentation and implementation of policies for further social and economic development.

Keywords: Market Orientation, Market Disruption Capability, Social Enterprise, Social Entrepreneur

บทนำ

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา วิสาหกิจเพื่อสังคมถือเป็นปรากฏการณ์ที่ได้รับความสนใจในกลุ่มผู้ขับเคลื่อนทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ระดับโลกและหมู่นักวิชาการในหลากหลายสาขาวิชา ในฐานะกลไกสำคัญในการจัดการกับความท้าทายทางสังคม เมื่อความพยายามในภาคเอกชน ภาครัฐ และภาคประชาคม ล้มเหลว ที่จะดำเนินการแก้ไขด้วยวิธีการหรือเครื่องมือเดิม (Alter, S. K., 2006)

แนวคิดที่มีคุณค่ายิ่งของ วิสาหกิจเพื่อสังคม คือ การสร้างผลลัพธ์ที่ดีทางสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจแต่ขณะเดียวกัน วิสาหกิจเพื่อสังคมจะต้องพยายามสร้างรายได้ให้กับองค์การของตนเอง จากการขายสินค้าหรือบริการ เพื่อการสร้างความมั่นคงทางการเงินให้กับองค์การไปพร้อม ๆ กัน (Doherty, B., et al., 2014) การรักษาผลการดำเนินงานทั้งทางสังคมและทางธุรกิจให้มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน ถือเป็นเรื่องที่ท้าทายต่อผู้ประกอบการทางสังคมเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อวิสาหกิจที่เป็นองค์การรูปแบบใหม่ต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติ เช่น การเกิดโรคอุบัติใหม่ Covid-19 ซึ่งแม้องค์การที่มีพันธกิจเพียงอย่างเดียว ก็ยากที่จะรักษาองค์การให้อยู่รอดและผ่านวิกฤติไปได้ ดังนั้นการแสวงหาเครื่องมือเพื่อช่วยในการบริหารองค์การ และเปรียบเสมือนการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับองค์การจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง เพราะการดำรงอยู่รอดขององค์การไม่เพียงแต่จะเป็นผลดีในระดับองค์การของตนเองเท่านั้น แต่ยังสามารถโน้มนำประโยชน์เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีทางสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจในระดับชุมชน และระดับประเทศต่อไปได้อีกด้วย

จากการศึกษาวิวัฒนาการของการก่อเกิดวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย โดยเปรียบเทียบจำนวนของวิสาหกิจเพื่อสังคมทั้งที่จดทะเบียนและมิได้จดทะเบียนนับตั้งแต่การเกิดแผนแม่บทปี 2553 - 2557 โดยสำนักส่งเสริมกิจการเพื่อสังคม มาเป็น พรบ.วิสาหกิจเพื่อสังคม ในปี 2562 นับเนื่องจนกระทั่งถึงปัจจุบัน พบว่า แม้ว่าจะมีความพยายามของตัวแทนภาครัฐ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบนิเวศน์ประชากรของผู้ประกอบการทางสังคมเพื่อจะทำให้วิสาหกิจเพื่อสังคมมีความเข้มแข็ง โดยมีกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างต่อเนื่อง แต่วิสาหกิจที่อยู่รอดและประสบความสำเร็จ ที่สามารถดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนยังคงมีอยู่อย่างจำกัด (Doherty, B., & Kittipanya-Ngam, P., 2021) จากข้อสังเกตนี้บ่งชี้ว่าบริบทของวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นของการพัฒนาและยังมีช่องว่างให้นักวิจัยในสาขาการบริหารภาครัฐและเอกชนในการศึกษา และค้นคว้าเพื่อแสวงหาคำตอบให้กับคำถามที่ว่า 1) องค์การที่มีคุณลักษณะเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมในระดับสากลเป็นอย่างไรเมื่อเทียบกับบริบทของวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย 2) ปัจจัยด้านการมุ่งเน้นตลาดและความสามารถขององค์การ

ต่อการพลิกผันทางการตลาดที่นำไปใช้ในองค์การภาคธุรกิจเอกชน สามารถนำมาใช้เพื่อการสร้างผลการดำเนินงานที่ดีของวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยได้หรือไม่ ด้วยความมุ่งหวังของผู้เขียนที่จะนำความรู้ดังกล่าวไป เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยในระดับดุษฎีบัณฑิต เพื่อการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคมในมิติของการใช้แนวคิดมุ่งเน้นตลาดและความสามารถในการปรับตัวต่อความพลิกผันทางการตลาด ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการนำไปปฏิบัติ เพื่อการให้เกิดผลลัพธ์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นรูปธรรมในระดับองค์การ ชุมชน และระดับประเทศต่อไป

นิยามและแนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคม (The Concept of Social Enterprise)

วิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดเป็นกระแสสังคมทั่วโลกมากว่าสองทศวรรษ แม้ว่าการใช้เทคนิคที่อิงตามแนวคิดทางการตลาดเพื่อจัดการกับข้อกังวลทางสังคมจะไม่ใช่เรื่องใหม่ในบางประเทศ มีนักวิชาการหลายท่านที่ได้พยายามให้นิยามของคำว่า วิสาหกิจเพื่อสังคม อาทิเช่น

1. Bonfanti, A., et al. เสนอว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นองค์การที่ผู้ประกอบการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม” (Bonfanti, A., et al., 2016)

2. Boron เสนอว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นองค์การที่ดำเนินธุรกิจเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” (Baron, R. A., 2007)

3. Doherty, B., et al. เสนอว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคม เป็นองค์การที่ผู้ประกอบการมีการดำรงไว้ซึ่งการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคม เพื่อผลลัพธ์ทางสังคมในการแก้ปัญหาทางสังคม แทนที่จะมุ่งเพียงการสร้างความมั่งคั่งทางธุรกิจส่วนตนและผู้ถือหุ้น” (Doherty, B., et al., 2014)

4. Defourny, J. & Nyssens, M. นำเสนอข้อค้นพบของพวกเขาและสรุปว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคมสามารถจำแนกได้อย่างกว้าง ๆ โดยสามารถแบ่งออกได้ 4 ประเภท อันได้แก่

4.1 ผู้ประกอบการที่ไม่หวังผลกำไร ซึ่งเป็นองค์การการกุศล องค์การนอกภาครัฐที่ใช้แนวทางของผู้ประกอบการในการบรรลุพันธกิจทางสังคม

4.2 ธุรกิจเพื่อสังคม หรือธุรกิจการค้าที่ใช้โมเดลธุรกิจและแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนากิจกรรมทางธุรกิจที่ขับเคลื่อนภารกิจเพื่อสังคม

4.3 สหกรณ์เพื่อชุมชนและสังคม

4.4 กิจการเพื่อสังคมของภาครัฐ ที่เป็นการทำสัญญาร่วมกับภาคเอกชนในการดำเนินการสร้างแหล่งสาธารณูปโภค เช่นระบบประปาหมู่บ้านที่ห่างไกล ทำให้ประชาชนเข้าถึงสาธารณูปโภคในราคาย่อมเยาว์ (Defourny, J. & Nyssens, M., 2017)

5. Ridley-Duff, R. J. & Bull, M. F. มีข้อค้นพบที่ต่างออกไปว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคม” เป็นองค์การที่มีลักษณะเฉพาะของการประกอบกิจการประเภทนี้ที่นับได้ว่าเป็นนวัตกรรมใหม่ ของกลุ่มประชาสังคมที่มีรายได้จากการขายสินค้าหรือบริการ สถาบันและกิจการให้กู้ยืมสินเชื่อรายย่อย (Microcredit) และวิสาหกิจสหกรณ์ที่ว่าจ้างผู้ว่างงานหรือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ล้วนเป็นตัวอย่างของกิจการที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมหรือ วิสาหกิจเพื่อสังคมทั่วโลก และพวกเขาได้เน้นย้ำว่าการตีความคำว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคม” อาจแตกต่างกันไปในระดับสากล ซึ่งนำไปสู่ความแตกต่างไม่เพียงแต่ในความก้าวหน้าในระดับภูมิภาคเท่านั้น แต่ยังรวมถึงองค์ความรู้ที่ได้รับการยอมรับและการรับรองจากสถาบันด้วย (Ridley-Duff, R. J. & Bull, M. F., 2019)

6. Peattie, K. & Morley, A. S. ชี้ให้เห็นว่า วิวัฒนาการของวิสาหกิจเพื่อสังคม มักถูกกำหนดด้วยธรรมชาติ บทบาท และประเพณี ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในบริบทของความเป็นวิสาหกิจในแต่ละประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดของความเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม (Peattie, K. & Morley, A. S., 2008)

7. Kerlin เสนอว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นองค์การที่อาศัยแนวทางที่อิงการตลาดในการแก้ปัญหาสังคม” (Kerlin, J. A., 2006)

8. Alter, S. K. นำเสนอว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นกิจการลูกผสมที่ผสมผสานแง่มุมต่าง ๆ ของทั้งกิจการเพื่อสาธารณประโยชน์และธุรกิจที่แสวงหาผลกำไร ในด้านหนึ่ง วิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นองค์การที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวมและขับเคลื่อนด้วยความปรารถนาอย่างแท้จริงที่จะช่วยเหลือสังคมในทางบวก ภารกิจทางสังคมมีความสำคัญกว่า และเป้าหมายหลักคือการสร้างคุณค่าทางสังคมโดยการนำรายได้และผลกำไรไปลงทุนใหม่ในกิจกรรมที่สอดคล้องกับพันธกิจ กล่าวง่าย ๆ ก็คือ กิจการเพื่อสังคมเป็นธุรกิจที่ดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมที่ดีขึ้น มากกว่าแสวงหาผลกำไร ในทางกลับกัน กิจการเพื่อสังคมก็สามารถแสวงหาผลกำไรได้เช่นกัน แต่ทำโดยมีแรงจูงใจเพื่อผลประโยชน์ขององค์การเอง พวกเขาใช้กลยุทธ์การตลาดเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ และรายได้และผลกำไรที่เกิดขึ้นจะถูกแจกจ่ายให้กับผู้ถือหุ้นและเจ้าของธุรกิจ ในแง่นี้ มิติหลังไม่ได้แตกต่างโดยพื้นฐานจากบริษัทแบบดั้งเดิม (Alter, S. K., 2006)

จากนิยามข้างต้นสามารถสรุป ได้ว่า *“วิสาหกิจเพื่อสังคม เป็นองค์การสมัยใหม่ที่มีสองพันธกิจหลัก อันได้แก่ การมุ่งเน้นสร้างคุณค่าและผลลัพธ์ทางสังคม และการสร้างรายได้จากการขายสินค้าหรือบริการเพื่อความมั่นคงขององค์การ โดยนำกำไรที่ได้ไปพัฒนาองค์การให้เกิดความแข็งแกร่งและเติบโตอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ วิสาหกิจเพื่อสังคม มีได้หลายรูปแบบ อาทิเช่น องค์การไม่หวังผลกำไร (แต่ไม่ใช่มูลนิธิ) ที่มีรายได้ทั้งจากการขายสินค้าและจากการบริจาค, องค์การที่เป็นธุรกิจเพื่อสังคม (ที่ต่างจากวิสาหกิจทั่วไปที่มุ่งเพียงความมั่งคั่งของธุรกิจเพียงเดียว), สหกรณ์ชุมชน เป็นต้น”*

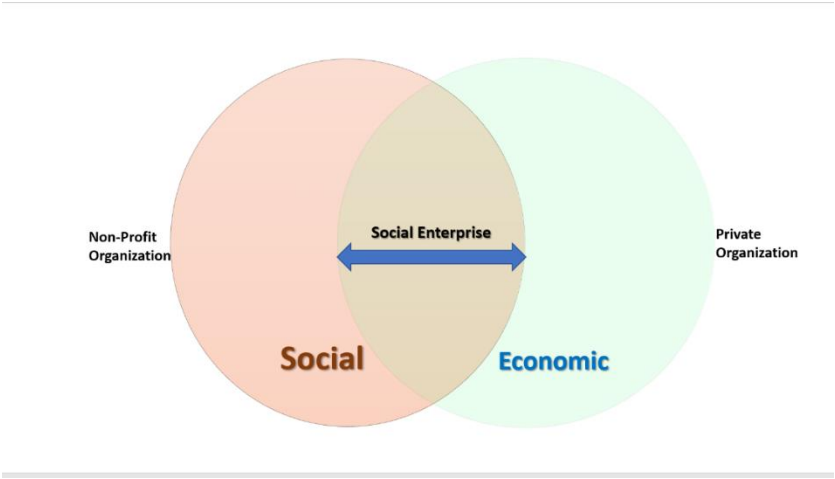
แนวคิดเรื่อง กิจการเพื่อสังคม หรือ วิสาหกิจเพื่อสังคม เริ่มถูกพูดถึงครั้งแรกในปี 1993 โดย Harvard Business School ในงานเปิดตัวกิจการเพื่อสังคม ในเหตุการณ์สำคัญในยุคนั้น โดยการชี้นำแนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคม ว่าเป็นกิจการที่มุ่งเน้นการตลาดในการดำเนินทางธุรกิจเพื่อสังคม (Defourny, J. & Nyssens, M., 2017) และจากนั้นประเด็นนี้เริ่มเป็นที่สนใจของกลุ่มนักวิชาในหลายสาขาเรื่อยมา และเป็นที่มาของการพัฒนาแนวคิด บนรากฐานของการทำธุรกิจเพียงเพื่อเพื่อสังคมและความอยู่รอดขององค์การอย่างยั่งยืน หนึ่งในการพัฒนาแนวคิดที่นำมาใช้ในการปรับเปลี่ยนองค์การในเวลาต่อมา คือ วิสาหกิจเพื่อสังคมที่มีต้นกำเนิดจาก องค์การไม่หวังผลกำไร เมื่อองค์การประเภทนี้เริ่มประสบปัญหาขาดแคลนเงินทุนบริจาค เนื่องจากมีรายได้ทางเดียวจากการได้รับทุนจากการบริจาค องค์การนั้นจึงต้องปรับองค์การเพื่อการอยู่รอดได้

ด้วยพลวัต ความซับซ้อน และความรุนแรงของปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ ในปัจจุบัน ที่ยากต่อการรับมือของภาครัฐ เอกชน หรือภาคประชาสังคม จึงเกิดเป็นกระแสการสร้างนวัตกรรมหรือกระบวนการในรูปแบบสถาบันใหม่เพื่อการตอบสนองให้ทันท่วงทีต่อปัญหาที่ทวีความรุนแรง รัฐบาลอังกฤษเป็นประเทศหนึ่งที่มีความโดดเด่นในการนำแนวคิดวิสาหกิจเพื่อสังคมไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ยั่งยืนและเป็นแนวทางในการให้บริการสังคม และสร้างกระแสการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ด้วยแนวคิดความเป็นผู้ประกอบการทางสังคมมุ่งสร้างคุณค่าและผลลัพธ์ที่ดีต่อสังคมเป็นพันธกิจหลักขององค์การ แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของความเป็นผู้ประกอบการทางสังคมอีกแนวทางหนึ่ง ที่มีต่อการตัดสินใจในการก่อเกิดองค์การแนวใหม่เฉกเช่น วิสาหกิจเพื่อสังคม ที่มีจุดมุ่งหมายหลักขององค์การในการดำเนินโครงการที่ให้บริการผู้ด้อยโอกาสด้วย แม้องค์การที่เกิดใหม่นั้นจะไม่เคยเป็นมูลนิธิมาก่อนก็ตาม อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้เกิดความสนใจในวิสาหกิจเพื่อสังคมเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคที่เงินทุนจาก ภาครัฐและเอกชนมีจำกัดหรือขาดแคลน แท้จริงแล้ว จึงเป็นแนวโน้มที่ดีทั่วโลก ที่ผู้กำหนดนโยบายและนักยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาประเทศที่จะมุ่งเน้นไปที่การสนับสนุนให้เกิดการกิจการเพื่อสังคมให้มากขึ้น (Teasdale, S., 2010) ในทำนองเดียวกัน จากการศึกษาของ

Zietlow, J. T. พบว่า องค์การในภาคธุรกิจจำนวนมากมีการนำแนวทางในการปรับเปลี่ยนองค์การให้เป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยสร้างมิติของความเป็นองค์การที่ไม่แสวงหากำไรที่สร้างกำไรส่วนเกินทางการค้าเพื่อบรรลุเป้าหมายทางสังคม (Zietlow, J. T., 2001) สอดคล้องกับการศึกษาของ Alter, S. K. ที่พบว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมสามารถบรรลุการทำกำไรส่วนเกินนี้ผ่านกิจกรรมทางการค้าที่บูรณาการภายในหรือภายนอกเพื่อเป้าหมายทางสังคมขององค์การ ทั้งนี้ การประกอบกิจกรรมเพื่อเป้าหมายทางสังคมขององค์การ เรามักจะคุ้นเคยกับแนวคิดก่อนการเกิดวิสาหกิจเพื่อสังคม ว่าองค์การธุรกิจขนาดใหญ่มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมทุกปี อาทิ การปลูกป่า การเก็บขยะ การสนับสนุนผู้พิการหรือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และถือเป็นภารกิจที่องค์การที่ยึดธรรมาภิบาลที่พึงกระทำ แต่กิจกรรมดังกล่าวเป็นเพียงกิจกรรมชั่วคราว มิได้สร้างคุณค่าทางสังคมอย่างยั่งยืน จึงเป็นที่มาของการปรับแนวคิดดังกล่าวให้เป็นรูปธรรม และสนับสนุน ให้เกิดวิสาหกิจเพื่อสังคมขนาดย่อมอย่างต่อเนื่องหรือจัดตั้งบริษัทในเครือที่มีรูปแบบเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม (Alter, S. K., 2006)

แนวคิดเกี่ยวกับผลประกอบของวิสาหกิจเพื่อสังคม (The Concept of Social Enterprises' Performance)

แนวคิดเรื่องผลการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคม เป็นที่ยอมรับมากขึ้นเรื่อย ๆ ว่าเป็นคำที่ซับซ้อนซึ่งเป็นจุดตัดทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงคุณลักษณะของวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

จากภาพแสดงให้เห็นคุณลักษณะของวิสาหกิจเพื่อสังคม ว่าเป็นองค์การที่มีพันธกิจ (Mission) สองประการอันได้แก่ พันธกิจเกี่ยวกับสังคม (Social) และ พันธกิจทางด้านเศรษฐกิจหรือธุรกิจ (Economic) ซึ่งพันธกิจทั้งสองประการนี้ เชื่อมโยงและสร้างผลลัพธ์ผ่านผลการดำเนินงานขององค์การ (Social Enterprises' Performance)

หลักแนวคิดที่สำคัญ ได้แก่ "ความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ" (Crucke, S., & Decramer, A., 2016) "ผลผลิตทางเศรษฐกิจ" (Battilana, J., et al., 2015) "ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ - การเงิน" (Ecer, S., et al., 2017) และ "มูลค่าทางเศรษฐกิจ" (Bhattarai, C. R., et al., 2019) มักใช้เพื่อกำหนดผลการดำเนินงานทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับการสะท้อนถึงผลประกอบการทางสังคมจะมีรูปแบบและกลยุทธ์ที่แตกต่างกันมากมายที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่มีมุมมองที่กว้างขวาง ครอบคลุมผลการดำเนินงานขององค์การวิสาหกิจเพื่อสังคมที่หลากหลายในด้านสังคม (หรือชุมชน) และ

สิ่งแวดล้อม คำศัพท์หลายคำที่ใช้ เช่น “ผลประกอบการทางสังคม” “ผลกระทบทางสังคม” “การสร้างคุณค่าทางสังคม” และ “ประสิทธิผลทางสังคม” สะท้อนถึงมุมมองที่ครอบคลุมนี้ (Bagnoli, L. & Megali, C., 2011)

การประเมินผลการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคมถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องคำนึงถึง สิ่งนี้จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์อย่างละเอียดซึ่งสามารถบ่งชี้ผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมตลอดจนผลกระทบในระยะสั้นและระยะยาวของการพยายามยึดถือและปฏิบัติของวิสาหกิจเพื่อสังคม ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม รวมถึงบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม (Ebrahim, A., & Rangan, V. K., 2010) นักวิชาการในสาขาการบริหารธุรกิจมักตระหนักถึงความสำคัญของการคำนวณผลการดำเนินงานทางธุรกิจหรือการเงินเพื่อชี้วัดความเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการประเมินผลการดำเนินงานโดยรวมของวิสาหกิจเพื่อสังคม แม้ว่านักวิชาการบางกลุ่มจะเน้นแง่มุมที่แตกต่างกันในการกำหนดแนวความคิด โดยอาศัยข้อมูลด้านผลการดำเนินงานด้านต้นทุน (ความสามารถในการทำกำไร) (Bagnoli, L. & Megali, C., 2011) อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาเชิงประจักษ์ ในด้านการพัฒนาตัวบ่งชี้ที่มีหลากหลายมิติ เพื่อใช้ในการวัดผลการดำเนินงานทางสังคมด้วยมาตรวัดเชิงปริมาณ ซึ่งครอบคลุมตัวชี้วัด เช่น การนับจำนวนผู้รับผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับปริมาณแรงงานและปัจจัยการผลิตทุนที่ใช้ (Poledrini, S. & Tortia, E. C., 2020) มีน้อยมาก

แนวคิดเกี่ยวกับการมุ่งเน้นตลาด (Market Orientation) และความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาด (Market Disruption Capability)

ทฤษฎีหรือแนวคิดหลักเกี่ยวกับการมุ่งเน้นตลาดที่มีชื่อเสียงและได้ถูกนำมาใช้ในการอ้างอิงอย่างแพร่หลายเป็นแนวคิดของการมุ่งเน้นการตลาดที่ได้นำเสนอในช่วงต้นทศวรรษ 1990 ได้แก่

1. ตามแนวคิดของ Narver, J. C., & Slater, S. F. พวกเขาได้นำเสนอว่า การมุ่งเน้นตลาดประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญเชิงพฤติกรรม 3 ประการ ได้แก่ การมุ่งเน้นลูกค้า (customer orientation), การมุ่งเน้นคู่แข่ง (competitor orientation), และการประสานหน้าที่ระหว่างหน่วยงาน (inter-functional coordination) ซึ่งองค์ประกอบหลักทั้งสามประการนี้ล้วนมีความสำคัญต่อผลกำไรขององค์การในระยะยาว นอกจากนี้พวกเขายังค้นพบด้วยว่า องค์การที่มุ่งเน้นตลาดมีแนวโน้มที่จะมีประสิทธิภาพดีกว่าคู่แข่งของพวกเขาในแง่ของการทำกำไรและส่วนแบ่งการตลาด (Narver, J. C., & Slater, S. F., 1990)

2. ทฤษฎีของ Kohli, A. K., & Jaworski, B. J. เป็นการนำเสนอแนวคิดการมุ่งเน้นตลาดว่า “การมุ่งเน้นการตลาด (Market Orientation) เป็นการสร้างข่าวกรองทางการตลาดทั่วทั้งองค์การที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของลูกค้าในปัจจุบันและอนาคต การเผยแพร่ ความชาญฉลาดทั่วทั้งแผนก และการตอบสนองทั่วทั้งองค์การ” (Kohli, A. K., & Jaworski, B. J., 1990)

3. ทฤษฎีและข้อค้นพบ โดย Jaworski, B. J. & Kohli, A. K. ในอีกสามปีถัดมา สนับสนุนความสำคัญของความเป็นผู้นำผู้บริหารระดับสูงในการสร้างการมุ่งเน้นตลาด โดยพวกเขาพบว่าความมุ่งมั่นของผู้จัดการระดับสูงในการสร้างและใช้งานข่าวกรองการตลาดอย่างต่อเนื่อง และความเต็มใจของผู้จัดการระดับสูงที่จะรับความเสี่ยงเป็นสองสิ่งแรกที่สำคัญในการมุ่งเน้นตลาด ยิ่งไปกว่านั้น พวกเขาได้ค้นพบด้วยว่า การมุ่งเน้นตลาดที่มีต้นกำเนิดมาจากความเป็นผู้นำคือ ลดความขัดแย้งระหว่างแผนก เพิ่มการเชื่อมโยงระหว่างแผนก กำหนดทิศทาง ระบบการให้รางวัล และกระจายอำนาจการตัดสินใจและแนวคิดเหล่านี้กลายเป็นประเด็น ที่น่าสนใจมาอย่างต่อเนื่อง โดยอาจกล่าวได้ว่าปัจจัยด้านการมุ่งเน้นตลาดมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจผลการดำเนินงานขององค์การ (Jaworski, B. J. & Kohli, A. K., 1993)

Bhattarai, C. R., et al. ได้นำเอาทฤษฎีข้างต้น ไปขยายขอบเขตในการศึกษาด้วยการวิจัยเชิงประจักษ์ ในบริบทของวิสาหกิจในประเทศอังกฤษ พบว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมที่มีกลยุทธ์การมุ่งเน้นตลาดมีผลการดำเนินงานทั้งด้านสังคมและธุรกิจที่ดีกว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมที่มิได้มุ่งเน้นการตลาดเป็นสำคัญ ในขณะที่วิสาหกิจเพื่อสังคมที่มีความสามารถในปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาด ช่วยทำให้ผลการดำเนินงานทางธุรกิจดีขึ้น อย่างมี

นัยสำคัญ และพวกเขาพบด้วยว่าความสัมพันธ์ร่วมของความสามารถในการปรับตัวต่อความพลิกผันทางการตลาดและการมุ่งเน้นการตลาด มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินการทางสังคมเชิงบวก (Bhattarai, C. R., et al., 2019)

Teece, D. J., Pisano, G., & Shuen, A. อาศัยแนวคิดเรื่อง ความสามารถเชิงพลวัต (Dynamic Capability) เพื่ออธิบายผลปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างปัจจัยด้านการมุ่งเน้นการตลาดและความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาดที่มีต่อผลการดำเนินงานขององค์การ ว่า องค์การที่ประสบผลสำเร็จ มิได้ให้ความสำคัญเพียงปัจจัยด้านการมุ่งเน้นตลาดในการตอบสนองต่อโอกาสในระยะยาวขององค์การเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสามารถขององค์การในการปรับตัวต่อการพลิกผันให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในตลาดอนาคตอีกด้วย (Teece, D. J., Pisano, G., & Shuen, A., 1997)

จากการทบทวนวรรณกรรมผู้เขียนสามารถรวบรวมและสรุปแนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาด (Market Disruption Capability) มีดังต่อไปนี้

1. Hult, G. T. M., et al. นำเสนอว่าองค์การที่ขับเคลื่อนด้วยการตลาดจะมีความสามารถที่โดดเด่นในการล่วงรู้ข้อมูลการตลาดและการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับลูกค้า ซึ่งมีส่วนสำคัญในเรื่องความสามารถในการปรับตัวต่อความผันผวนได้อย่างทันท่วงทีและอยู่เหนือคู่แข่ง (Hult, G. T. M., et al., 2005) González-Benito, et al. ชี้ให้เห็นถึงการนำแนวคิดเรื่องการมุ่งเน้นตลาดและความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาดประยุกต์ใช้เพื่อลดข้อจำกัดขององค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร (González-Benito, et al., 2009)

2. มีการเน้นย้ำโดย O'Connor, et al. ว่าการมุ่งเน้นตลาดและความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันต่อการตลาดนั้นแทบแยกกันไม่ออกในการทำหน้าที่ บริษัทสามารถดำเนินการทั้งสองแนวคิดเพื่อยกระดับองค์การท่ามกลางบริษัทอื่น ๆ ในตลาดเดียวกัน และดำเนินการไปพร้อมกันด้วยการสำรวจโอกาสใหม่ ๆ ผ่านการเปลี่ยนแปลง (O'Connor, N. G., et al., 2011)

3. จากการศึกษา ของ Baden-Fuller, C., & Teece, D. J. ได้เสนอความเห็นในทางตรงข้ามว่าผลกระทบของการดำเนินกลยุทธ์ทั้งสองนี้โดยเฉพาะในบริบทวิสาหกิจเพื่อสังคมที่มีพันธกิจทั้งด้านสังคมและธุรกิจยังคงไม่ชัดเจน ประกอบกับงานวิจัยด้านความสามารถเชิงพลวัตของ Baden-Fuller, C., & Teece, D. J. ก็ได้สนับสนุนความเห็นต่างนั้นจากงานวิจัยเชิงประจักษ์ของพวกเขา อีกด้วยว่า ทรัพยากรที่สำคัญบางอย่าง เช่น การมุ่งเน้นตลาด ควรผสมผสานกับความสามารถขององค์การเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของบริษัท (Baden-Fuller, C. & Teece, D. J., 2020)

4. Murray และคณะ เป็นนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งที่มีข้อค้นพบที่ต่างออกไปว่า การปรับกลยุทธ์ทั้งสองนี้พร้อมกันอาจไม่มีประโยชน์ (Murray, G., et al., 2020) เช่นเดียวกับ Short และคณะ ที่ศึกษาจากทั้งการวิจัยทางวิชาการและข่าวกรองทั่วไป พวกเขาชี้ให้เห็นว่ามีเพียงไม่กี่บริษัทเท่านั้นที่สามารถตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันของกลุ่มลูกค้าที่แตกต่างกันในเวลาเดียวกันได้ (Short, J. C., et al., 2009)

5. Bhattarai, C. R., et al. เสนอว่า อาจเป็นการเสี่ยงในการล้มเหลวในการบริหารองค์การโดย มุ่งแต่เพียงการมุ่งเน้นตลาดหรือการอยู่กับปัจจุบันและการปรับเปลี่ยนตัวอาจเกิดขึ้น(หรือไม่เกิดขึ้น) ในอนาคต ซึ่งอาจนำไปสู่เป้าหมายที่ขัดแย้งกันก็เป็นได้ (Bhattarai, C. R., et al., 2019)

6. Tasavori, M. & Bhattarai, C. R. ได้หยิบยกประเด็นการใช้งบประมาณและการจัดการกับทรัพยากรอันจำกัดมาใช้ว่า ทั้งในปัจจุบันและอนาคตย่อมเกี่ยวข้องกับต้นทุนอย่างไม่ต้องสงสัย เมื่อเผชิญกับบริบทที่ขาดแคลนทรัพยากร วิสาหกิจเพื่อสังคมจำเป็นต้องระมัดระวังการใช้ทรัพยากรของตนให้มากขึ้น ซึ่งหมายความว่าการทำความเข้าใจแนวทางการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับผลการดำเนินงานของด้านการลงทุนในอนาคตหรือการมีความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาดจึงถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง (Tasavori, M., & Bhattarai, C. R., 2023)

แนวคิดการมุ่งเน้นการตลาดกับผลการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคม (The Concept of Market Orientation on Social Enterprises' Performance)

จากการวิเคราะห์ที่ครอบคลุมขององค์กรแสวงหาผลกำไร 800 แห่งที่ตั้งอยู่ในซานดิเอโก สหรัฐอเมริกา (Baker, W. E., & Sinkula, J. M., 2009) ได้ให้ความกระจ่างเกี่ยวกับการทำงานร่วมกันที่ซับซ้อนระหว่างแนวคิดเกี่ยวกับการมีความรู้และทักษะทางการตลาดเชิงกลยุทธ์ ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับลูกค้า และความชาญฉลาดทางการแข่งขัน การมีความรู้และทักษะทางการตลาดจะทำหน้าที่เป็นรากฐานสำคัญสำหรับองค์การที่มุ่งหวังที่จะตอบสนองความต้องการของลูกค้าทั้งที่เปิดเผยและแอบแฝง โดยดำเนินการขยายตลาดอย่างเชี่ยวชาญในขณะที่เกิดขึ้นจริง และใช้ประโยชน์จากโอกาสที่เพิ่งเกิดใหม่อย่างมีประสิทธิผล (Grinstein, A., 2008)

กรอบการทำงานเชิงกลยุทธ์นี้นำมาซึ่งการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของแง่มุมต่าง ๆ ขององค์การในการทำความเข้าใจเรื่องความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบันและอนาคต ครอบคลุมการดำเนินการตามความคิดริเริ่มและกลไกที่ราบรื่นสำหรับการสร้าง การเผยแพร่ และการบูรณาการที่ตอบสนองของข่าวกรองตลาด ในการศึกษาของEtgar เขาได้ระบุว่าวิสาหกิจเพื่อสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องบูรณาการแนวคิดด้านการมีความรู้และทักษะทางการตลาดในแนวดิ่งที่มีมิติของความสลับซับซ้อนทางโครงสร้างที่มากขึ้นต่อหน้าที่และการจัดการขององค์การ โดยหากมองให้ลึกซึ้งตามบริบทของความเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมโดยเฉพาะความหลากหลายของคุณลักษณะความเป็นวิสาหกิจ และต้นตอก่อนการผันตัวมาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม (Etgar, M., 1978) จากการศึกษาของ Slater, S. F., & Narver, J. C. พบว่า ความแตกต่างที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะในแนวราบหรือในแนวดิ่ง ไม่เพียงแต่ในแง่ของระดับการมีความรู้และทักษะของตลาดแบบเดิม ในมิติที่มองเพียงด้านธุรกิจที่แสดงให้เห็น แต่ยังอยู่ในความสอดคล้องกับลูกค้าเกี่ยวกับความสำคัญของคุณลักษณะของบริการหรือการส่งมอบคุณค่าทางสังคมให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของวิสาหกิจเพื่อสังคม ให้เกิดเป็นภาพที่ลงตัวระหว่างผลลัพธ์ทางสังคมและทางธุรกิจด้วย อย่างมีนัยสำคัญ (Slater, S. F., & Narver, J. C., 1994) ยิ่งไปกว่านั้น Narver, J. C., & Slater, S. F. ก็ได้เสนอว่า การมีความรู้และทักษะทางการตลาดในระดับองค์การ สามารถสะท้อนถึงประสิทธิภาพโดยรวมขององค์การนั้น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ (Narver, J. C., & Slater, S. F., 1990) ดังนั้นจึงควรเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการทำความเข้าใจปัจจัยดังกล่าว เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันทางการตลาดโดยอาศัยระดับการมีความรู้และทักษะของตลาดที่แตกต่างกันระหว่างบริษัทที่แตกต่างกัน จากทฤษฎีเรื่องการมีความรู้และทักษะทางการตลาด ของ Jaworski, B. J. & Kohli, A. K. ซึ่งเขาได้นำเสนอว่า ฐานคติของแนวคิดดังกล่าวเป็นเรื่องการจัดการและเป็นการรับรู้เชิงการปฏิบัติระดับองค์การ และกุญแจสำคัญอยู่ที่การส่งมอบคุณค่าและตอบสนองต่อข้อมูลเกี่ยวกับลูกค้า คู่ค้า และ คู่แข่ง (Jaworski, B. J. & Kohli, A. K., 1993) และจากการศึกษาของ Narver, J. C. & Slater, S. F. ได้นำเสนอเพิ่มเติมในประเด็นดังกล่าวอีกด้วยว่า ในระบบนิเวศน์วิสาหกิจเพื่อสังคม ที่มีผู้เกี่ยวข้องไม่เพียงแต่ ลูกค้า คู่ค้า หรือคู่แข่ง แต่เพิ่มมิติของผู้ได้รับผลประโยชน์ (Beneficiaries) ตัวแทนภาครัฐ (Government Agency) และเครือข่ายภาคประชาสังคม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นทั้งแรงกระตุ้นที่จะสามารถส่งผลให้ผู้ประกอบการทางสังคมหรือองค์การวิสาหกิจ มีสร้างผลการดำเนินงานในเชิงบวก แต่ในทางกลับกัน หากระดับการมีความรู้และทักษะในการตลาดไม่พอเพียงหรือมองข้ามในบางส่วน อาจส่งผลเสียหรือฉุดรั้งการดำเนินงานทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจได้เช่นกัน (Narver, J. C., & Slater, S. F., 1990)

แนวคิดความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาดกับผลการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคม (The Concept of Market Disruption Capability on Social Enterprises' Performance)

จากข้อค้นพบเชิงบวกของนักวิชาการในหลายกลุ่ม ที่มีข้อสรุปไปในทำนองเดียวกัน ดังต่อไปนี้ ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงบวกของความสามารถต่อการพลิกผันทางการตลาดและผลการดำเนินงานชองวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญ

1. Eisenhardt, K. M., & Martin, J. A. เสนอว่า แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาด สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีความสามารถเชิงพลวัต (Dynamic Capability) ที่มีการศึกษาโดยทั่วไปในสาขาวิชาการจัดการเชิงกลยุทธ์ โดยการนำมุมมองเกี่ยวกับความสามารถเชิงพลวัตมาใช้เพื่ออธิบายกลยุทธ์การปรับเปลี่ยนองค์การโดยการนำความสามารถในการปรับตัวในสภาพแวดล้อมที่พลิกผันทางการตลาดเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จขององค์การ (Eisenhardt, K. M. & Martin, J. A., 2000)

2. Teece, D., & Leih, S. ในปี 2016 ก็เช่นเดียวกัน ที่พบว่าความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาดสามารถนำพาให้เกิดผลการดำเนินงานขององค์การที่ดีขึ้น (Teece, D., & Leih, S., 2016)

3. จากการศึกษาของ Markides เขาได้อ้างถึงทฤษฎีเดิม ของ Christensen, C. M., et al. ที่หยิบยกเรื่องนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาอธิบายเกี่ยวกับความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผัน (Christensen, C. M., et al., 2003) Markides ได้ชี้ให้เห็นว่า เทคโนโลยีใหม่ ๆ สามารถเพิ่มคุณค่าเทคโนโลยีที่ล้ำหน้าทางการตลาดได้อีกด้วย ทั้งนี้ เป็นความพยายามในการขยายแนวความคิดเรื่องนวัตกรรมการพลิกผัน ให้ครอบคลุมเรื่องตัวแบบผลิตภัณฑ์และตัวแบบทางการตลาดด้วย (Markides, C., 2006) นอกเหนือจากนั้น ในปี 2018 Christensen, C. M., et al. สามารถอธิบายเรื่องความสามารถในปรับต่อการพลิกผันทางการตลาดได้ดี ผ่านกรณีตัวอย่าง อาทิเช่น สายการบินที่เผชิญกับภาวะวิกฤต และการแข่งขันอย่างรุนแรง ได้นำนวัตกรรมการพลิกโฉม จากไอเดียการจัดรายการลดราคาพิเศษในห้างสรรพสินค้ามาประยุกต์ใช้ ด้วยการจัดเที่ยวบินราคาประหยัด; นวัตกรรมพลิกโฉมผลิตภัณฑ์ให้เป็นผลิตภัณฑ์สำหรับตลาดมวลชน (ผลิตในปริมาณมากเพื่อให้ได้ต้นทุนต่ำ) เช่น เครื่องมือช่าง เครื่องถ่ายเอกสาร รถจักรยานยนต์; นวัตกรรมพลิกโฉมธุรกิจให้เป็นธุรกิจออนไลน์ เช่น การขายหนังสือ การเรียนการสอน โบรกเกอร์หรือตัวแทนการท่องเที่ยว เป็นต้น (Christensen, C. M., et al., 2018)

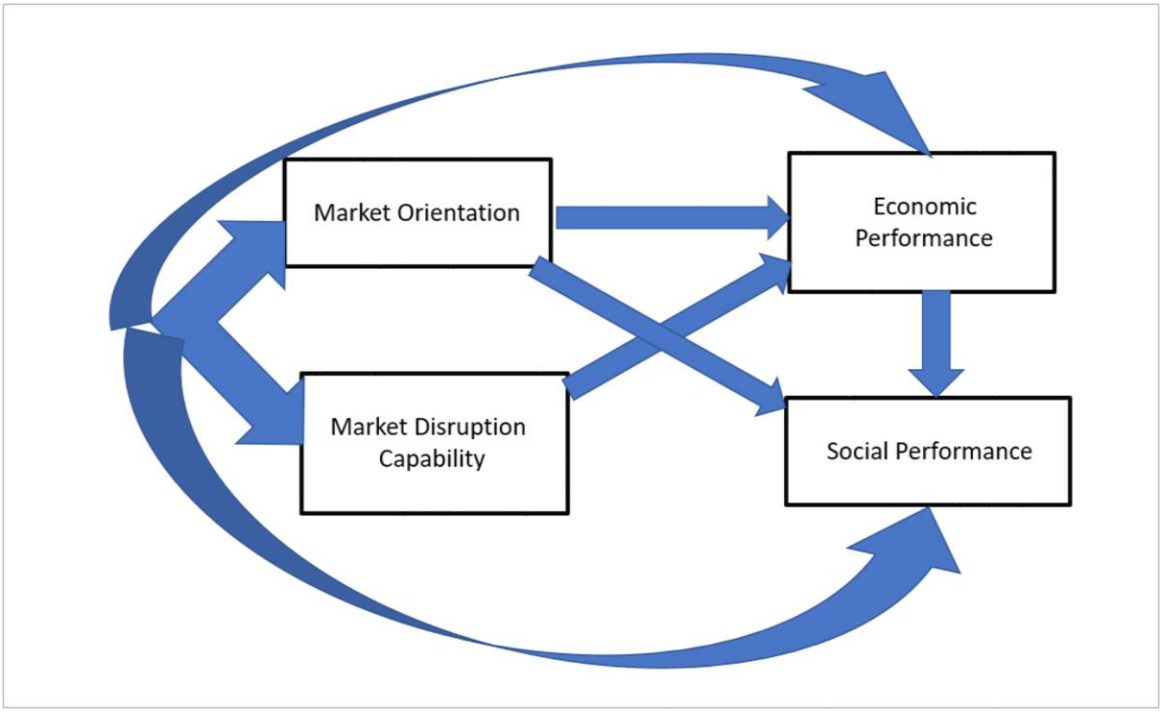
นวัตกรรมแบบพลิกผันโดยทั่วไปมักจะหมายถึงนวัตกรรมที่มีรูปแบบธุรกิจที่พลิกผันสุดขั้ว หรือนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และบริการที่พลิกผันสุดขั้ว (Markides, C., 2006) ความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาดจึงหมายถึงความสามารถในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การศึกษาพบว่าความสามารถในการผันผวนทางการตลาดด้านนวัตกรรมเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และบริการที่มีการผันผวนแบบพลิกโฉมเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการตอบสนองความต้องการที่ลูกค้าและผู้ได้รับประโยชน์ที่ไม่เคยได้รับมาก่อน (Christensen, C. M., 2006) และมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลการดำเนินงานทางการทางธุรกิจขององค์การ (Tellis, G. J., et al., 2009) ในทำนองเดียวกัน จากการศึกษาของ McDonald, R. E. et al. ได้แสดงให้เห็นว่าความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาดช่วยให้องค์การสามารถรักษาความได้เปรียบทางการแข่งขันเพราะช่วยให้พวกเขาให้บริการได้โดดเด่นกว่า และดำเนินธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากกว่าคู่แข่ง (McDonald, R. E. et al., 2021) การศึกษาในบริบทด้านธุรกิจสนับสนุนแนวคิดดังกล่าวให้เห็นว่านวัตกรรมเกี่ยวกับการปรับตัวต่อความพลิกผันทางการตลาดช่วยให้องค์กรได้รับข้อได้เปรียบในฐานะเป็นผู้ขับเคลื่อนที่มีความเป็นผู้นำด้านนวัตกรรมอันดับต้น ๆ ในเวทีการค้า และนำมาซึ่งความได้เปรียบทางการแข่งขันซึ่งนำไปสู่ผลการดำเนินงานทางการเงินที่ดีขึ้น (Barnett, W. P., et al., 2013) สำหรับวิสาหกิจเพื่อสังคมนั้นมักจะแข่งขันกับวิสาหกิจเพื่อสังคมอื่น ๆ และองค์กรการกุศล ที่ต้องอาศัยแหล่งเงินทุน การบริจาค และเงินช่วยเหลือ) และเช่นเดียวกับองค์การธุรกิจในเรื่องการเพิ่มส่วน

แบ่งทางการตลาด การได้รับความได้เปรียบในการแข่งขันยังสามารถสนับสนุนให้ วิสาหกิจเพื่อสังคมมีผลการดำเนินการด้านธุรกิจที่ดีขึ้นด้วย (Weerawardena, J., et al., 2021)

นอกจากนี้ Christensen, C. M. ยังได้ขยายความสัมพันธ์นี้ไปสู่บริบทของบริษัทที่ไม่แสวงหาผลกำไรอีกด้วย โดยพวกเขาได้ดำเนินการศึกษาและยืนยันว่าความสามารถในการปรับตัวต่อความพลิกผันทางการตลาดช่วยให้บริษัทที่ไม่แสวงหากำไรสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ ๆ ที่ราคาย่อมเยาและเป็นทางเลือกซึ่งผู้รับผลประโยชน์หรือลูกค้าสามารถเข้าถึงได้ง่ายและไม่แตกต่างจากกลยุทธ์ความได้เปรียบในการแข่งขันด้านผลิตภัณฑ์และบริการของบริษัทเอกชน อาทิเช่น (Christensen, C. M., 2006)

จากประสบการณ์ของผู้เขียนผ่านการพูดคุยและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประสบการณ์กับผู้ประกอบการทางสังคมหลายรายที่เป็นรุ่นบุกเบิกและยังคงรักษาสถานะที่ดีทางธุรกิจเพื่อสังคมจนปัจจุบันแม้เวลาผ่านไปมากกว่าสิบปีในการดำเนินธุรกิจ และผ่านวิกฤตมามากมาย เช่น วิกฤตการโรคระบาดอุบัติใหม่ COVID-19 พวกเขาได้เล็งเห็นถึงความสำคัญต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดด้านการมุ่งเน้นตลาด (market orientation) และความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาด (Market Disruption Capability) และนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้จริงและยืนยันว่า แนวคิดดังกล่าวนำมาซึ่งผลลัพธ์เชิงบวก ทั้งกับผลการดำเนินการทางสังคมและทางธุรกิจของวิสาหกิจเพื่อสังคม

จากภาพรวมของบทความครั้งนี้ ผู้เขียนได้สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้และนำมาสร้างเป็นแนวคิดตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างการมุ่งเน้นตลาด (Market Orientation) และความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาด (Market Disruption Capability) กับ ผลการดำเนินงานของวิสาหกิจ ทางสังคม (Social Performance) และ ทางธุรกิจ (Economic Performance) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แนวคิดตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการมุ่งเน้นตลาด (Market Orientation) และความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาด (Market Disruption Capability) กับผลการดำเนินงานของวิสาหกิจทางสังคม (Social Performance) และทางธุรกิจ (Economic Performance)

การสังเคราะห์วรรณกรรม สามารถนำมาสร้างกรอบแนวคิด เพื่อพัฒนาเป็น ตัวแบบทางทฤษฎี (Theoretical Framework) ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรต้นซึ่งได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการมุ่งเน้นการตลาด (Market Orientation) และ 2) ปัจจัยทางด้านความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาด (Market Disruption Capability) จากภาพ ลูกศรที่ชี้จากตัวแปรต้นไปที่ตัวแปรตามแต่ละตัว ซึ่งได้แก่ ผลการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคมด้านธุรกิจ และ ผลการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคมทางธุรกิจ โดยจะเห็นได้ว่าการมุ่งเน้นตลาดเป็นปัจจัยที่ส่งผลการดำเนินงานทั้งด้านธุรกิจและด้านสังคม ในขณะที่ปัจจัยด้านความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาดส่งผลเพียงต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคมเพียงทางธุรกิจด้านเดียว อย่างไรก็ตาม หากนำปัจจัยทั้งสองด้านมาบูรณาการการบูรณาการตามแนวคิดของ Bhattarai, C. R., et al. จะพบว่า ปัจจัยร่วมสามารถส่งผลต่อผลการดำเนินงานทั้งด้านธุรกิจและสังคม (Bhattarai, C. R., et al., 2019) ดังนั้นผู้เขียนจึงมีแนวคิดในการนำกรอบแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้สำหรับการวิจัยในอนาคต เพื่อพัฒนาปัจจัยที่ส่งผลเชิงบวกต่อผลการดำเนินงานทั้งสองด้านของวิสาหกิจเพื่อสังคม ทั้งนี้การนำแบบจำลองแนวคิดครั้งนี้ไปทดสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จึงอาจเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ตัวแปรทั้งสอง มีความแข็งแกร่งเชิงทฤษฎียิ่งขึ้น นอกจากนี้ การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการเพื่อสังคม และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบนิเวศน์ประชากรวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะได้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อสนับสนุนให้เกิดองค์ความรู้ในหลากหลายมิติ เพื่อการนำเสนอเชิงนโยบายและนำนโยบายไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ต่อไป

สรุป

บทความในครั้งนี้เน้นย้ำถึงบทบาทสำคัญของการมุ่งเน้นตลาดและความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาดในการกำหนดภูมิทัศน์การดำเนินงานด้านสังคมและธุรกิจของวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยสามารถสรุปได้ว่า การมุ่งเน้นตลาดเป็นตัวขับเคลื่อนที่มีศักยภาพ ซึ่งส่งผลกระทบเชิงบวกต่อผลการดำเนินงานทั้งทางธุรกิจและสังคมภายของวิสาหกิจเพื่อสังคมเพื่อสังคม นัยสำคัญนี้ไม่อาจกล่าวเกินจริงได้ ในทางกลับกัน ความสามารถในการพลิกผันทางการตลาด แม้จะมีคุณค่าอย่างปฏิเสธไม่ได้ต่อผลการดำเนินงานทางธุรกิจ แต่ก็ไม่ได้มีส่วนสนับสนุนผลการดำเนินงานทางสังคมขององค์การเหล่านี้ด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ สิ่งนี้เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการใช้แนวทางที่สมดุล โดยที่วิสาหกิจเพื่อสังคมจะต้องควบคุมทิศทางของนวัตกรรมและการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาดอย่างระมัดระวัง ขณะเดียวกันวิสาหกิจเพื่อสังคมจำเป็นรักษาวัตถุประสงค์หลักทางสังคมไว้ นอกจากนี้ ผลปฏิสัมพันธ์เชิงบวกที่น่าสนใจที่สังเกตได้ระหว่างความสามารถในการปรับตัวต่อความผันผวนทางการตลาดและการมุ่งเน้นตลาดต่อผลการดำเนินงานทางสังคม สนับสนุนให้มีแนวทางการพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสม โดยบทความฉบับนี้ชี้ให้เห็นว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมสามารถอาศัยกลไกด้านความสามารถในการปรับตัวต่อความพลิกผันทางการตลาดที่มีพื้นฐานจากแนวคิดความสามารถเชิงพลวัต (Dynamic Capability) ในการสร้างกลยุทธ์นวัตกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในทิศทางที่นวัตกรรมเหล่านี้สอดคล้องกับกลยุทธ์การมุ่งเน้นการตลาด อย่างไรก็ตาม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรับทราบถึงการแลกเปลี่ยนที่อาจเกิดขึ้นกับผลการดำเนินงานทางธุรกิจในการดำเนินแนวทางบูรณาการนี้ การสร้างสมดุลในการบริหารองค์การจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความสำเร็จที่ยั่งยืนของวิสาหกิจเพื่อสังคม จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หน้าที่ 39 ที่ว่าด้วยเรื่องการกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายของการพัฒนาระดับหมุดหมาย ข้อที่ 2 เป้าหมายที่ 2.2 ว่าด้วย “การกำหนดเป้าหมายการมีชุมชนที่เป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม เพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 50 ชุมชน” นั้น ชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลไทยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการทางสังคม เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ บทความในครั้งนี้จะเป็นการจุดประกายให้เกิดมิติการเรียนรู้และการค้นคว้าวิจัย เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ทันสมัย และสอดคล้องกับ

บริบทของวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยและตอบสนองต่อนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในอนาคต ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความเรื่องการมุ่งเน้นตลาดและความสามารถในการปรับตัวต่อการพลิกผันทางการตลาด เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิชาเอกการจัดการภาครัฐและเอกชน สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โดยผู้เขียนได้ดำเนินการปรับเนื้อหาให้เหมาะสมเพื่อความสอดคล้องกับรูปแบบการนำเสนอเชิงบทความวิชาการในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

Alter, S. K. (2006). Social enterprise models and their mission and money. In In A. Nicholls (Ed.), Social entrepreneurship (pp. 205–232). Oxford: Oxford University Press.

Baden-Fuller, C. & Teece, D. J. (2020). Market sensing, dynamic capability, and competitive dynamics. Industrial Marketing Management, 89(3), 105-106.

Bagnoli, L. & Megali, C. (2011). Measuring performance in social enterprises. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 40(1), 149-165.

Baker, W. E., & Sinkula, J. M. (2009). The complementary effects of market orientation and entrepreneurial orientation on profitability in small businesses. Journal of small business management, 47(4), 443-464.

Barnett, W. P., et al. (2013). Social identity, market memory, and first-mover advantage. Industrial and corporate change, 22(3), 585-615.

Baron, R. A. (2007). Behavioral and cognitive factors in entrepreneurship: Entrepreneurs as the active element in new venture creation. Strategic entrepreneurship journal, 1(1‐2), 167-182.

Battilana, J., et al. (2015). Harnessing productive tensions in hybrid organizations: The case of work integration social enterprises. Academy of Management journal, 58(6), 1658-1685.

Bhattarai, C. R., et al. (2019). Market orientation, market disruptiveness capability and social enterprise performance: An empirical study from the United Kingdom. Journal of Business Research, 19(96), 47-60.

Bonfanti, A., et al. (2016). Social entrepreneurship and corporate architecture: evidence from Italy. Management Decision, 54(2), 390-417.

Christensen, C. M. (2006). The ongoing process of building a theory of disruption. Journal of Product innovation management, 23(1), 39-55.

Christensen, C. M., et al. (2003). Six keys to building new markets by unleashing disruptive innovation. Harvard Management: EEUU.

Christensen, C. M., et al. (2018). Disruptive innovation: An intellectual history and directions for future research. Journal of management studies, 55(7), 1043-1078.

Crucke, S., & Decramer, A. (2016). The development of a measurement instrument for the organizational performance of social enterprises. Sustainability, 8(2), 161.

Defourny, J. & Nyssens, M. (2017). Mapping social enterprise models: some evidence from the “ICSEM” project. Social Enterprise Journal, 13(4), 318-328.

Doherty, B., & Kittipanya-Ngam, P. (2021). The emergence and contested growth of social enterprise in Thailand. Journal of Asian Public Policy, 14(2), 251-271.

Doherty, B., et al. (2014). Social enterprises as hybrid organizations: A review and research agenda. International journal of management reviews, 16(4), 417-436.

Ebrahim, A., & Rangan, V. K. (2010). Putting the brakes on impact: a contingency framework for measuring social performance. Academy of Management, 10(1), 1-6.

Ecer, S., et al. (2017). The relationship between nonprofits’ revenue composition and their economic-financial efficiency. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 46(1), 141-155.

Eisenhardt, K. M. & Martin, J. A. (2000). Dynamic capabilities: what are they? Strategic management journal, 21(10-11), 1105-1121.

Etgar, M. (1978). Selection of an Effective Channel Control Mix: A study of the relative effectiveness of two kinds of channel control tools or power sources. Journal of Marketing, 42(3), 53-58.

González-Benito, et al. (2009). Role of entrepreneurship and market orientation in firms' success. European Journal of Marketing, 43(3/4), 500-522.

Grinstein, A. (2008). The relationships between market orientation and alternative strategic orientations: A meta-analysis. European journal of marketing, 42(1/2), 115-134.

Hult, G. T. M., et al. (2005). Market orientation and performance: an integration of disparate approaches. Strategic management journal, 26(12), 1173-1181.

Jaworski, B. J. & Kohli, A. K. (1993). Market orientation: antecedents and consequences. Journal of marketing, 57(3), 53-70.

Kerlin, J. A. (2006). Social enterprise in the United States and Europe: Understanding and learning from the differences. Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations, 17(3), 247–263.

Kohli, A. K., & Jaworski, B. J. (1990). Market orientation: the construct, research propositions, and managerial implications. Journal of marketing, 54(2), 1-18.

Markides, C. (2006). Disruptive innovation: In need of better theory. Journal of product innovation management, 23(1), 19-25.

McDonald, R. E. et al. (2021). Nonprofit business model innovation as a response to existential environmental threats: Performing arts in the United States. Journal of Business Research, 125(March 2021), 750-761.

Narver, J. C., & Slater, S. F. (1990). The effect of a market orientation on business profitability. Journal of marketing, 54(4), 20-35.

O’Connor, N. G., et al. (2011). Competitive forces and the importance of management control systems in emerging-economy firms: The moderating effect of international market orientation. Accounting, Organizations and Society, 36(4-5), 246-266.

Peattie, K. & Morley, A. S. (2008). Social enterprises: Diversity and dynamics, contexts and contributions. Social Enterprise Coalition Research of Economic and Social Research Council, 5(1), 14-16.

Poledrini, S. & Tortia, E. C. (2020). Social enterprises: Evolution of the organizational model and application to the Italian case. Entrepreneurship Research Journal, 10(4), 1-26.

Ridley-Duff, R. J. & Bull, M. F. (2019). Solidarity cooperatives: the (hidden) origins of communitarian pluralism in the UK social enterprise movement. Social Enterprise Journal, 15(2), 243-263.

Short, J. C., et al. (2009). Firm and industry effects on firm performance: A generalization and extension for new ventures. Strategic Entrepreneurship Journal, 3(1), 47-65.

Slater, S. F., & Narver, J. C. (1994). Market orientation, customer value, and superior performance. Business horizons, 37(2), 22-28.

Tasavori, M., & Bhattarai, C. R. (2023). Understanding the impact of learning orientation and the mediating role of new product development capability on social enterprises' performances. International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research, 29(2), 530-551.

Teasdale, S. (2010). How can social enterprise address disadvantage? Evidence from an inner city community. Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing, 22(2), 89-107.

Teece, D. J., Pisano, G., & Shuen, A. (1997). Dynamic capabilities and strategic management. Strategic management journal, 18(7), 509-533.

Teece, D., & Leih, S. (2016). Uncertainty, innovation, and dynamic capabilities: An introduction. California management review, 58(4), 5-12.

Tellis, G. J., et al. (2009). Radical innovation across nations: The preeminence of corporate culture. Journal of marketing, 73(1), 3-23.

Weerawardena, J., et al. (2021). Business model innovation in social purpose organizations: Conceptualizing dual social-economic value creation. Journal of Business Research, 125(March 2021), 762-771.

Zietlow, J. T. (2001). Social entrepreneurship: Managerial, finance and marketing aspects. Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing, 9(1-2), 19-43.

บทความวิจัย

การศึกษาแนวทางการเพิ่มรายได้จากผลลำไยคัดทิ้ง ของกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร*

THE STUDY OF WAYS TO INCREASE INCOME FROM THE DISCARDED LONGAN FRUIT OF BAN PHAEO LONGAN AGRICULTURAL ENTERPRISE GROUP IN BAN PHAEO DISTRICT, SAMUT SAKHON PROVINCE

ดวงฤทัย ธำรงโชติ[1], ดวงทิพย์ ไข่แก้ว[1*], วีรสิทธิ์ พินจำรัส[2], ชัชชญสัญญ์ ปรีชา[2], ศิริกัญญา ขุนลำ่[2]

Duangrutai Thumrongchote[1], Doungtip Kaikaew[1*], Weerasit Pinjumrus[2], Chatchayasan Preecha[2], Silikanya Khunlam[2]

[1]คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

[1]Faculty of Home Economics Technology, Rajamangala University of Technology Krungthep, Bangkok, Thailand

[2]วิทยาลัยชุมชนสมุทรสาคร สมุทรสาคร ประเทศไทย

[2]Samut Sakhon Community College, Samut Sakhon, Thailand

[*]Corresponding author E-mail: doungtip.s@mail.rmutk.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลลำไยคัดทิ้งของ กลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว 2) พัฒนาผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูปเพื่อสุขภาพโดยใช้ผลลำไยคัดทิ้ง และ 3) หาแนวทางการเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูปเพื่อสุขภาพโดยใช้ผลลำไยคัดทิ้ง เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่าง คือสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว จำนวน 15 คน ที่มาจากประธานกลุ่มและอาสาสมัคร ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ปริมาณสารพฤกษเคมีจากผลอ่อนและดอกลำไย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ และการอบรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลลำไยคัดทิ้งของกลุ่มวิสาหกิจ แบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1.1) การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพ ที่แปลกใหม่ โดดเด่น และเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มวิสาหกิจ 1.2) การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในการบรรเทาอาการปวดเข่า 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูปเพื่อสุขภาพ โดยใช้ผลลำไยคัดทิ้ง มีจำนวน 2 ผลิตภัณฑ์ คือ น้ำลำไยเข้มข้นบรรจุในภาชนะบรรจุปิดสนิท และลำไยอบแห้ง และ 3) แนวทางการเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูปเพื่อสุขภาพ ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรรุ่นใหม่ในรูปแบบ Young Smart Farmer for digital 5.0 การผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร เพื่อพัฒนาสินค้าจากการใช้ส่วนต่าง ๆ ของลำไย ที่ถูกทิ้งหรือคัดทิ้ง เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ หรือการจัดตั้งโรงงานอบแห้งลำไย เพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เก็บรักษาวัตถุดิบ เพื่อป้องกันการกดราคารับซื้อของพ่อค้าคนกลาง

คำสำคัญ: แนวทางทางการเพิ่มรายได้, ผลลำไยคัดทิ้ง, เกษตรแปลงใหญ่ลำไย

Abstract

This study has the following objectives: 1) To investigate the requirements for creating products from the discarded longan fruit 2) To develop the discarded longan fruit into healthy processed longan products and 3) To investigate ways of increasing sales of healthy processed

[*] Received 20 August 2023; Revised 26 September 2023; Accepted 29 September 2023

longan products using leftover longan fruit by using participatory action research methods. The sample group consisted of 15 members of the Ban Phaeo Longan Large Farming Enterprise Group, drawn from the group president and volunteers. The researcher used focus group discussion method, analysis of the amount of phytochemicals from young fruits and longan flowers, prototype product development and product processing training. The results of the investigation showed that 1) there existed a demand for products produced from dismissed longan fruit in the Ban Phaeo District of Samut Sakhon Province in several distinct forms: 1.1) Processing into goods for healthy food, and 1. 2) Processing into a product used to reduce knee pain; 2) Development The development of nutritionally upgraded longan products from discarded longan has 2 products: dried longan and concentrated longan juice; and 3) Approaches for increasing revenue from healthy processed longan products through using developing the potential of Young SMART Farmers for digital 5.0, combination of local wisdom with innovative agricultural product processing to develop products that is beneficial to health and has a high value or established longan drying factory to provide opportunities for farmers to try to preserve produce in order to avoid the pressure of the middleman's buying price.

Keywords: Guidelines for increasing income, Longan fruit discarded, Agriculture large plot Longan

บทนำ

ลำไย (Longan, Dimocarpus Longan) เป็นผลไม้เศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศจากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร รายงานว่าระหว่างปี พ.ศ. 2564 - 2565 ลำไยเป็นผลไม้ที่มีมูลค่าในการส่งออกสูงเป็นอันดับที่ 2 รองมาจากทุเรียน (ศูนย์สารสนเทศการเกษตร, 2566) ในปัจจุบันประเทศไทยสามารถผลิตลำไย ทั้งปี โดยมีช่วงการออกผลผลิตตามฤดู คือ ช่วงเดือน กรกฎาคม - เดือนกันยายน และลำไยนอกฤดู ในช่วงเดือนตุลาคม - เดือนมิถุนายน (กรมวิชาการเกษตร, 2566) โดยมีแหล่งเพาะปลูกลำไยที่สำคัญ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดจันทบุรี จังหวัดเชียงราย (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2564) และจังหวัดสมุทรสาคร (สำนักงานเศรษฐกิจเกษตร, 2566) โดยในส่วนของเนื้อผลลำไยประกอบไปด้วยคาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน เส้นใย แคลเซียม ฟอสฟอรัส เหล็ก วิตามินเอ วิตามินบีสอง วิตามินซี ไนอาซิน กรดอะมิโน และน้ำตาลที่ให้รสหวาน ได้แก่ กลูโคส ฟรุกโตส และซูโครส อีกทั้งยังมีคุณสมบัติในการต้านอนุมูลอิสระ ซึ่งเป็นสารที่สกัดได้จากส่วนของใบ กิ่ง ลำต้น ดอก เนื้อผล เปลือกผล และเมล็ดของลำไยด้วยวิธีการสกัด Folin-Ciocalteu และ DPPH assay (Yingngam, B. et al., 2014) และสารต้านอนุมูลอิสระที่ได้ในลำไยอยู่ในกลุ่มของโพลีฟีนอล ได้แก่ gallic acid, ellagic acid, corilagin, 4-O-methylgallic acid, epi-catechin และสารโพลีแซคคาไรด์ (สำนักงานข้อมูลสมุนไพร, 2555) โดยเฉพาะจากเมล็ดที่เป็นแหล่งของสารต้านอนุมูลอิสระกลุ่มฟีนอลิกตามธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพดีกว่าส่วนอื่น (Sudjaroen, Y. et al., 2012) เป็นสารสกัดจากเมล็ดลำไยสามารถต้านอนุมูลอิสระ ป้องกันมะเร็ง ต่อต้านจุลินทรีย์ ต้านการอักเสบ และภูมิคุ้มกันรวมถึงการเพิ่มความจำ (Zhu, X. R. et al., 2019)

พันธุ์ลำไยที่นิยมปลูกมาในประเทศ ได้แก่ พันธุ์อีดอ พันธุ์ชมพู พันธุ์เบี้ยวเขียว พันธุ์แห้งหรือพันธุ์ พวงทอง สำหรับลำไยพันธุ์พวงทองเป็นสายพันธุ์ที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ของจังหวัดสมุทรสาครจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา เนื่องจากสภาพดินเป็นดินเหนียวที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีแร่ธาตุโพแทสเซียม (K^+) อยู่มาก จึงส่งผลทำให้เนื้อลำไยพันธุ์พวงทองมีรสชาติหวานกรอบ โดยมีค่าความหวานอยู่ระหว่าง 18-22 องศาบริกซ์ ลักษณะของผลลำไยมีรูปทรงค่อนข้างบิดเบี้ยว ป้อมรี ปลายผลป้านกลม เมล็ดเล็ก

เนื้อหนาแห้ง ไม่แฉะ ส่วนเนื้อลำไยใสจนเห็นเมล็ด ผิวเปลือกเรียบสีน้ำตาลอ่อน (ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2563) อีกทั้งยังเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดสมุทรสาคร โดยในปี พ.ศ. 2565 มีผลผลิตลำไยทั้งสิ้น 5,678 ตัน คิดเป็น 0.34% ของผลผลิตลำไยทั้งประเทศ โดยมีผลผลิตต่อไร่เฉลี่ย 1,306.79 กก. (สำนักงานเศรษฐกิจเกษตร, 2566) นับว่าเป็นการสร้างรายได้ที่ดีให้กับเกษตรกรแต่เนื่องจากต้นทุนในการผลิตลำไยค่อนข้างสูงจากภาวะเศรษฐกิจของประเทศที่ราคาที่ดินมีการปรับตัวสูงขึ้น เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุดในปี พ.ศ. 2565 (M report, 2565) ทำให้มีความเจริญทางด้านการคมนาคมขนส่งเดินทางสะดวก และใกล้กรุงเทพ ทำให้คนสวนใหญ่หันมาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมแทนการทำสวน ทำให้คนรับจ้างทำสวน หรือคนดูแลรักษาต้นลำไยหายาก และมีค่าแรงสูง นอกจากนั้นปัจจัยการผลิตลำไย ประเภทปุ๋ย สารกำจัดแมลง น้ำมันเชื้อเพลิง มีการปรับตัวสูงขึ้นมาก ทำให้ต้นทุนการผลิตลำไยสูงขึ้นส่งผลต่อความไม่คุ้มค่าของชาวสวนลำไยในการทำสวน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจพรรณ เอกะสิงห์ และคณะ รายงานว่าเกษตรกรมีค่าการจัดการสวนค่อนข้างสูง และมีต้นทุนในการผลิตสูงในเรื่องของแรงงาน การใช้ปุ๋ยและสารเคมี (เบญจพรรณ เอกะสิงห์ และคณะ, 2547) จึงทำให้เกษตรกรขาดแรงจูงใจในการปลูกเพื่อเก็บผลผลิตลูกลำไย โดยปัญหาดังกล่าวนี้ทำให้สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร จัดโครงการระบบส่งเสริมการปลูกลำไยแปลงใหญ่เพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกลำไยรวมตัวกัน พร้อมทั้งช่วยกันแก้ไขปัญหาทางด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ต้นทุน แรงงาน ตลอดจนถึงการตลาด (ศูนย์ข่าวกรมส่งเสริมการเกษตร, 2565) แต่จากการแก้ปัญหายังพบว่าชาวสวนลำไยยังไม่สามารถต่อรองราคาผลผลิตกับพ่อค้าคนกลางได้ และยังมีวัตถุดิบที่เหลือทิ้งจากการทำสวนอยู่มาก เช่น ช่อดอก ผลอ่อนลำไย ผลลำไยคัดทิ้ง และผลลำไยตกเกรดที่มีราคาต่ำมาก

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าการศึกษาแนวทางการเพิ่มรายได้จากผลลำไยคัดทิ้งหรือผล ลำไยตกเกรด โดยใช้การมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยน่าจะเป็นแนวทางในการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรได้ ด้วยการใช้หลักการวิจัยทางสังคมศาสตร์สำหรับการนำมาอธิบายในสิ่งที่เป็นความต้องการของเกษตรกรผู้ปลูกลำไย และการกำหนดแนวทางในการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร (ชาย โพธิสิตา, 2566) จากการนำเอาผลลำไยคัดทิ้งซึ่งเป็นผลลำไยตกเกรดมาทำการแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น เพื่อเพิ่มมูลค่าของลำไยที่มีขนาดไม่เป็นตามเกณฑ์ของลำไยพวงทอง ในแต่ละปีจะมีปริมาณผลลำไยคัดทิ้งประมาณร้อยละ 5 - 15 ของปริมาณผลผลิตทั้งหมด ซึ่งผลลำไยคัดทิ้งเป็นผลลำไยที่มีคุณภาพดีแต่มีราคาต่ำมาก เมื่อเทียบกับผลผลิตลำไยตามมาตรฐานจะมีราคาขายเพียงร้อยละ 5 - 7 ของราคาผลปกติ และปีใดที่มีผลผลิตมากราคาจะยิ่งตกต่ำมากทำให้เกษตรกรไม่มีกำไรจากการปลูกลำไย ฉะนั้นการนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีมูลค่าสูงและมีอายุการเก็บรักษาที่นานขึ้นน่าจะเป็นแนวทางในการช่วยส่งเสริมอาชีพเกษตรผู้ปลูกลำไย ไม่ให้เกิดการกดราคาจากพ่อค้าคนกลางและการที่มีปริมาณผลผลิตที่เหมาะสมกับตลาดจะช่วยในการกำหนดราคาขายของผู้ปลูกได้ด้วย ทั้งยังมีส่วนในการเพิ่มแรงจูงใจให้กับเกษตรกรและก่อให้เกิดความยั่งยืนในการปลูกลำไย ซึ่งสอดคล้องกับการรายงานของแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสมุทรสาคร 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ที่ได้ระบุว่าในกรณีที่คุณภาพของผลผลิตทางการเกษตรไม่ได้มาตรฐานหรือต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน เกษตรกรต้องการให้มีการส่งเสริมการแปรรูปสินค้าทางการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และสร้างมาตรฐานสินค้าให้ผลผลิตทางการเกษตร (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดสมุทรสาคร, 2566)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลลำไยคัดทิ้งของกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
2. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูปเพื่อสุขภาพโดยใช้ผลลำไยคัดทิ้ง
3. เพื่อหาแนวทางการเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูปเพื่อสุขภาพโดยใช้ผลลำไยคัดทิ้ง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีการดำเนินงานแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาความต้องการในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลลำไยคัดทิ้งของกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร โดยทำการศึกษาความต้องการการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลลำไยคัดทิ้งของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งการศึกษาความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจนั้นเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) (สุภางค์ จันทวานิช, 2555) กลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว จำนวน 15 คน โดยเป็นประธานกลุ่ม 1 ท่าน อีก 14 ท่าน คัดเลือกจากสมาชิกในกลุ่มที่อาสาสมัคร และยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ทุกกิจกรรม เครื่องมือในการวิจัยเป็นการสนทนากลุ่มมี 2 ประเด็น คือ 1) ประสบการณ์ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารจากลำไย และ 2) ความต้องการในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลลำไยคัดทิ้ง วิธีการดำเนินการโดยจัดทำหนังสือเชิญกลุ่มตัวอย่างให้มาประชุมพร้อมกัน ณ ที่ทำการกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านแพ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร คณะผู้วิจัยได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์และขอบข่ายของการสนทนากลุ่ม โดยเริ่มต้นด้วยคำถามนำเพื่อเข้าสู่ประเด็นการสนทนา หลังจากนั้นเป็นการอภิปรายแบบอิสระ ซึ่งในระหว่างการสนทนากลุ่มคณะผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกและบันทึกเทปการสนทนา ส่วนทางด้านการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลต่าง ๆ ตามประเด็นการสนทนา (สุมาลี ไชยศุภรากุล, 2558) ทั้งหมด 2 ประเด็นหลัก

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูปเพื่อสุขภาพโดยใช้ผลลำไยคัดทิ้งหรือผลลำไยตกเกรด ซึ่งได้ทำการทดลองพัฒนาผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูปเพื่อสุขภาพจากผลลำไยคัดทิ้ง ณ ห้องปฏิบัติการ พัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ หลังจากนั้นจึงนำองค์ความรู้ไปถ่ายทอด โดยการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ความรู้กับสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว จำนวน 2 ผลิตภัณฑ์ คือผลิตภัณฑ์น้ำลำไยเข้มข้นด้วยการใช้น้ำที่สกัดจาก ผลลำไยอ่อนบรรจุในภาชนะบรรจุปิดสนิท และผลิตภัณฑ์ลำไยอบแห้ง โดยการฝึกอบรมการทำผลิตภัณฑ์ น้ำลำไยเข้มข้น จัดขึ้น ณ ที่ทำการกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านแพ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ส่วนการฝึกอบรมการทำผลิตภัณฑ์ลำไยอบแห้งได้จัดขึ้นที่ศูนย์อุตสาหกรรม การแปรรูปอาหารภาค 8 กระทรวงอุตสาหกรรม จังหวัดสุพรรณบุรี

ขั้นตอนที่ 3 การหาแนวทางการเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูปเพื่อสุขภาพ โดยใช้ผลลำไย คัดทิ้งหรือผลลำไยตกเกรดของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นการหาแนวทางร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว ด้วยการจัดเวทีเสวนาเพื่อหาแนวทางร่วมกันและเป็นการอภิปรายแบบอิสระ จากนั้นผู้วิจัยจึงทำการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดและทำการวิเคราะห์หาแนวทางการเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูปเพื่อสุขภาพ จากการจัดเสวนาและการอภิปราย หลังจากนั้นจึงให้สมาชิกในกลุ่มยืนยันแนวทางการเพิ่มรายได้ที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ อีกครั้งเพื่อยืนยันความถูกต้อง

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลลำไยคัดทิ้งของกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จากการสนทนากลุ่ม ดังแสดงในภาพที่ 1 และตารางที่ 1

ภาพที่ 1 บรรยากาศการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาความต้องการการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลลำไยคัดทิ้ง ณ ที่ทำการกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านแพ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

ตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษาความต้องการในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลลำไยคัดทิ้งของกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ตามประเด็นที่ศึกษา

ประเด็นที่ศึกษา	สิ่งที่ค้นพบ
1. ประสบการณ์ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารจากลำไย	1.1 เกษตรกรได้รับการอบรมเรื่องการแปรรูปลำไยเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร จากหน่วยงานต่าง ๆ หลายหน่วยงาน แต่เกษตรกรที่ฝึกอบรมเรื่องการทำอาหารส่วนใหญ่จะเป็นแม่บ้านที่มีความถนัดมากกว่าเกษตรกรที่ เป็นพ่อบ้าน 1.2 เกษตรกรที่เป็นแม่บ้าน สามารถนำความรู้จากการฝึกอบรม เรื่องการแปรรูปอาหารจากเนื้อลำไย ไปใช้ประกอบอาหารเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน หรือผลิตจำหน่ายเป็นผลิตภัณฑ์อาหารลำไยแปรรูปได้เมื่อมีกิจกรรมพิเศษ เช่น วุ้นลำไย น้ำลำไย เป็นต้น แต่ยังไม่สามารถสร้างเป็นอาชีพหลักได้ เนื่องจากยังไม่มีตลาดที่แน่นอน และต้องช่วยกันทำสวนเนื่องจากแรงงานหายากและมีราคาแพง แต่ถ้ามีการจ้างแรงงานคนช่วยทำสวนจะส่งผลให้ต้นทุนในการผลิตผลลำไยสูงและอาจเกิดภาวะการทำงานที่ไม่คุ้มทุนได้
2. ความต้องการการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลลำไยคัดทิ้ง	2.1 เกษตรกรมีความต้องการในการแปรรูปผลลำไยคัดทิ้งหรือผลลำไย ตกเกรดให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น ทั้งในรูปแบบที่เป็นอาหารและไม่ใช่อาหาร 2.2 เกษตรกรมีความต้องการให้มีการศึกษาวิจัยในคุณค่าของส่วนประกอบของผลลำไย ทั้งในส่วนที่เป็นเปลือกลำไย เนื้อลำไย และเมล็ดในผลลำไย เพื่อนำไปใช้ในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากผลลำไย คัดทิ้งที่มีคุณค่าและมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น 2.3 เกษตรกรบางท่านต้องการให้มีห้องเย็น หรือเครื่องมือสำหรับการอบแห้งลำไย เพื่อจะได้สามารถเก็บรักษาผลผลิตลำไยที่เกินความต้องการไว้ไม่ให้มีผลผลิตมากเกินความต้องการของตลาด หรือเพื่อเก็บรักษาไว้สำหรับการทะยอยนำลำไยไปจำหน่ายในรูปแบบของการแช่แข็งหรือการอบแห้ง หรือเพื่อสำหรับการนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากลำไยที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

2. ผลการจัดอบรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูปเพื่อสุขภาพ โดยใช้ผลลำไยคัดทิ้งหรือผลลำไยตกเกรด จากสิ่งที่ได้ค้นพบนำไปสู่การอบรมเรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์น้ำลำไยเข้มข้น และการนำเนื้อลำไยจากผลลำไยคัดทิ้งไปทำการอบแห้งดังนี้

2.1 การฝึกอบรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์น้ำลำไยเข้มข้นจากผลลำไยคัดทิ้งหรือผลลำไยตกเกรด โดยทำการฝึกอบรมให้กับเกษตรกร ณ ที่ทำการกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านแพ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร โดยการนำเอาส่วนที่เหลือทิ้งของลำไยจากสวนที่เกษตรกรชาวสวนลำไยต้องตัดทิ้ง คือ ดอกลำไยและผลลำไยอ่อน ไปทำการวิเคราะห์หาปริมาณ Total phenolics compound ด้วยวิธี Folin-Ciocalteu และคุณสมบัติการต้านอนุมูลอิสระ (DPPH) ด้วยวิธี DPPH assay ทำการทดลองซ้ำ 3 ครั้ง พบว่าในส่วนของดอกลำไยมีปริมาณสารประกอบฟินอลิคทั้งหมดมากกว่าส่วนของผลอ่อนลำไย แต่ผลอ่อนลำไยมีสมบัติในการต้านอนุมูลอิสระมากกว่าในส่วนของดอกลำไย ดังแสดงผลในตารางที่ 2 ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ทำการสกัดผลอ่อนลำไยด้วยน้ำ แล้วนำมาใช้ในการพัฒนาสูตรและกระบวนการผลิต น้ำลำไยเข้มข้น ด้วยการผสมเนื้อลำไยจากผลลำไยคัดทิ้งกับน้ำสกัดจากผลลำไยอ่อน เพื่อเพิ่มคุณค่าสารอาหารให้กับน้ำลำไยเข้มข้น พร้อมทั้งนำความรู้และเทคนิคกระบวนการผลิตไปถ่ายทอดให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และผู้สนใจทั่วไป โดยการจัดการฝึกอบการแปรรูปน้ำลำไยเข้มข้นผสมน้ำสกัดจากผลลำไยอ่อน ดังแสดง ในภาพที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงปริมาณสารประกอบฟินอลิกทั้งหมดและคุณสมบัติในการต้านอนุมูลอิสระ(DPPH)

ตัวอย่าง	**ปริมาณสารประกอบฟินอลิกทั้งหมด (microgram GAE/g)**	**ฤทธิ์การต้านอนุมูลอิสระ(DPPH) (%)**
ผลอ่อนลำไย	26.96 $\pm$ 0.85	63.27 $\pm$ 2.44
ดอกลำไย	29.54 $\pm$ 0.65	39.61 $\pm$ 1.98

2.2 การอบรมการแปรรูปเนื้อลำไยอบแห้งจากผลลำไยคัดทิ้งหรือผลลำไยตกเกรด ทำการอบรมที่ศูนย์ปฏิรูปอุตสาหกรรม 4.0 ระดับภูมิภาค กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม (ICT ภาค 8) จังหวัดสุพรรณบุรี โดยวิทยากรจากศูนย์ดังกล่าว ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทัศนคติของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจเปลี่ยนไป เนื่องจากเทคโนโลยีที่ใช้ในการอบแห้ง ทำให้ประหยัดเวลา และแรงงานในการใช้คนพลิกลำไยขณะอบในตู้อบ ซึ่งต่างจากที่สมาชิกเกษตรกรบางคนในกลุ่ม เคยมีความรู้เรื่องการอบแห้งลำไยแล้ว ว่าเป็นกระบวนการที่ยุ่งยาก ซับซ้อน และไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง มาเป็นทัศนคติเชิงบวกในการแปรรูปลำไยอบแห้ง เนื่องจากเครื่องอบแห้งแบบลมร้อนของศูนย์ ICT ภาค 8 ใช้เทคโนโลยีการหมุนเวียนของอากาศร้อนภายในตู้อบ ทำให้การอบแห้งเป็นไปอย่างทั่วถึง ประหยัดเวลา และไม่ต้องใช้คนพลิกกลับชิ้นตัวอย่างลำไย ในระหว่างการอบแห้ง ซึ่งผลการอบแห้งเนื้อลำไยจากผลลำไยคัดทิ้งด้วยเครื่องอบแห้งของทางศูนย์ ดังแสดงในภาพที่ 3 นอกจากการเปลี่ยนทัศนคติของสมาชิกในกลุ่มแล้ว เมื่อคณะผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้การทำลำไยอบแห้งให้กับสมาชิกในกลุ่มแล้ว ยังทำให้ได้แนวทางการเขียนโครงการของกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว เพื่อการขอการสนับสนุนงบประมาณสร้างเครื่องอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ที่สามารถหมุนเวียนอากาศร้อนภายในตู้อบ จากหน่วยงานของจังหวัดสมุทรสาครต่อไปอีกด้วย

ภาพที่ 2 บรรยากาศการอบรมการแปรรูปน้ำลำไยผสมเนื้อเข้มข้นจากผลลำไยคัดทิ้ง ณ ที่ทำการกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านแพ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

ภาพที่ 3 บรรยากาศการอบรมการแปรรูปเนื้อลำไยอบแห้งจากผลลำไยคัดทิ้ง ณ ICT ภาค 8 จังหวัดสุพรรณบุรี

ภาพที่ 4 เนื้อลำไยแช่แข็งและเนื้อลำไยอบแห้งจากผลลำไยคัดทิ้ง ณ ICT ภาค 8 จังหวัดสุพรรณบุรี

3. ผลของการหาแนวทางการเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูปเพื่อสุขภาพ โดยใช้ผลลำไยคัดทิ้งของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้วด้วยการอภิปรายแบบอิสระ ซึ่งจากผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 และ 2 เมื่อทำการระดมสมองแบบอิสระจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลข้อมูล สามารถสรุปเป็นแนวทางการเพิ่มรายได้จำนวน 3 แนวทางใหญ่ ๆ ดังนี้

แนวทางที่ 1 การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มยุวเกษตรกรรุ่นใหม่ Young Smart Farmer ด้วยการให้ความรู้เรื่องการเป็นผู้ประกอบการอาหาร โดยใช้นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีการแปรรูปที่ทันสมัย สนับสนุนห้องวิจัยทดลองระดับท้องถิ่น และงบประมาณหรือทุนในการวิจัย เพื่อให้เป็นผู้ประกอบการสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรแบบครบวงจรในรูปแบบดิจิทัล 5.0 โดยเริ่มตั้งแต่เรื่องของการผลิตวัตถุดิบที่มีคุณภาพ การเก็บเกี่ยว การแปรรูป การเก็บรักษาไปจนกระทั่งถึงการจัดจำหน่ายในท้องตลาด เพื่อลดปัญหาการหาช่องทางตลาดแบบ off line และเป็นการเปิดตลาด online ที่ทำให้สามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้หลากหลายมากขึ้น

แนวทางที่ 2 การผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เพื่อพัฒนาสินค้าจากการใช้ส่วนต่างๆ ของลำไยที่เกษตรกรชาวสวนลำไยต้องทิ้งหรือคัดทิ้ง เพื่อนำมาสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพและมีมูลค่าสูงขึ้น โดยหน่วยงานของรัฐบาลหรือจังหวัดสมุทรสาครต้องให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนา โดยเริ่มต้นจากการมีเป้าหมายและแนวทางที่ชัดเจน มีการสนับสนุนทั้งในเรื่องของงบประมาณสำหรับการพัฒนาและวิจัยวัตถุดิบส่วนต่าง ๆ ของต้นลำไยที่ต้องทิ้งหรือคัดทิ้งให้เป็นสินค้าเพื่อสุขภาพทั้งในรูปแบบของผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพหรือผลิตภัณฑ์สำหรับการดูแลรักษาร่างกายเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมหรือการตอบสนองต่อสังคมผู้สูงอายุ

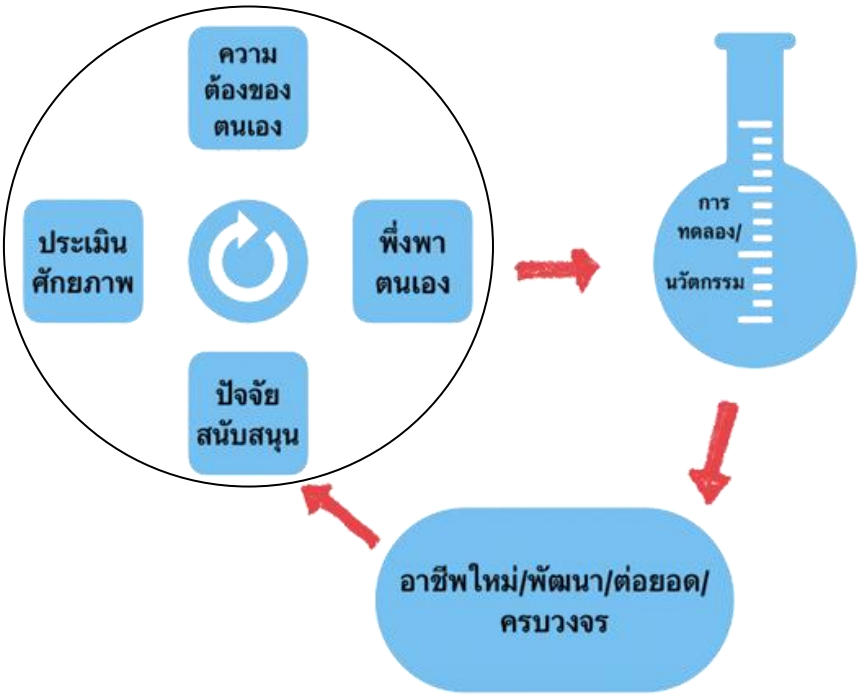
แนวทางที่ 3 การจัดตั้งโรงงานแปรรูปอาหารต้นแบบหรือโรงงานอบแห้งลำไย เพื่อเปิดโอกาสให้กับเกษตรกรจะได้สามารถทดลองทำการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป จากวัตถุดิบทางการเกษตรของท้องถิ่น

หรือสามารถเก็บรักษาผลลำไยไว้ได้นานขึ้น เพื่อจะนำไปสู่เรื่องของการป้องกันการกดราคาในการรับซื้อของพ่อค้าคนกลาง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่องความต้องการในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลลำไยคัดทิ้งหรือผลลำไยตกเกรด สำหรับกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว พบว่าสมาชิกในกลุ่มมีความต้องการที่จะเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน ทั้งในเรื่องของการนำของเหลือทิ้งจากการปลูกลำไยเพื่อการจำหน่ายผลสด เช่น ผลอ่อนลำไยหรือดอกลำไยที่ต้องตัดทิ้ง ในขั้นตอนของการตกแต่งกิ่งและช่อดอก เพื่อให้ได้ผลลำไยที่มีขนาดตามความต้องการของเกษตรกร และการเพิ่มมูลค่าของผลลำไยคัดทิ้งหรือผลลำไยตกเกรด แต่เนื่องจากชาวบ้านไม่มีความถนัดในเรื่องของการแปรรูปอาหารหรือการประกอบอาหาร ถึงแม้ว่าจะมีหลายหน่วยงานได้เข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการแปรรูปอาหารแล้ว แต่ก็ไม่พบว่าเกษตรกรมีอาชีพเสริมจากการแปรรูปอาหาร เพราะเกษตรกรไม่มีแรงงานและไม่ต้องการลงทุนหรือกู้เงินมาซื้อเครื่องมืออุปกรณ์สำหรับการแปรรูปอาหาร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัทธนันท์ โกธรรม และคณะ ที่รายงานว่า แม่บ้านเกษตรกรชุมชนตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย มีความต้องการแหล่งเงินทุนเพิ่มเติมในการประกอบอาชีพเสริม (พัทธนันท์ โกธรรม และคณะ, 2564) นอกจากเรื่องของแรงงานและเงินทุนในการทำอาชีพเสริมแล้วยังพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกลำไย ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ยังมีความกลัวในเรื่องของตลาดผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป สอดคล้องกับงานวิจัย ของศันสนีย์ กระจ่างโฉม และคณะที่รายงานว่า ตลาดของลำไยสดมีความเสี่ยงในเรื่องของสินค้าล้นตลาด หรือเรื่องการกดราคาของพ่อค้าคนกลาง (ศันสนีย์ กระจ่างโฉม และคณะ, 2559) นอกจากนั้นแล้วเกษตรกรชาวสวนผู้ปลูกลำไยยังไม่มีอาชีพเสริมจากการแปรรูปอาหารด้วย ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้นำเอาความคิดเห็น ของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไปทำการวิจัย และพัฒนามาเป็นผลิตภัณฑ์อาหารจากลำไยจำนวน 2 ผลิตภัณฑ์ คือผลิตภัณฑ์น้ำลำไยแปรรูปเข้มข้นเพื่อสุขภาพ โดยการใช้เนื้อจากผลลำไยคัดทิ้งหรือผลลำไย ตกเกรดมาผสมร่วมกับน้ำสกัดจากผลลำไยอ่อน และผลิตภัณฑ์ลำไยอบแห้งจากผลลำไยคัดทิ้งหรือผลลำไย ตกเกรด สำหรับแนวทางการเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูปเพื่อสุขภาพ โดยการใช้ผลลำไยคัดทิ้งหรือผลลำไยตกเกรด พบว่ามี 3 แนวทางที่เหมาะสมกับเกษตรกรผู้ปลูกลำไยในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนี้ได้แก่ 1) การพัฒนาอาชีพการปลูกลำไยพวงทองแบบครบวงจรตั้งแต่ผลผลิตไปจนถึงการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูป โดยการใช้กลุ่มยุวเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานของเจ้าของสวนลำไยมาดำเนินการต่อ 2) การพัฒนาสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการใช้นวัตกรรมและผลิตผลจากสวนลำไย และ 3) หน่วยงานของรัฐบาลลงทุนตั้งโรงงานแปรรูปอาหารต้นแบบ เพื่อให้สมาชิกเกษตรกรผู้ปลูกลำไยได้มีโอกาสสามารถนำความรู้ที่ได้มาใช้พัฒนาต่อยอดจากความต้องการของตนเอง สอดคล้องกับการรายงานของศูนย์สื่อสารองค์กรและนักศึกษาเก่าสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่มีการจัดตั้งโครงการโรงงานต้นแบบนวัตกรรมอาหารครบวงจรแห่งแรกในภาคเหนือ โดยอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STeP) ให้การสนับสนุนงบประมาณในโครงการเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ชุมชน และผู้ปกครองนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในการนำเอาผลผลิตทางการเกษตรที่ล้นตลาดมาแปรรูปโดยใช้นวัตกรรมในกระบวนการผลิตให้เป็นผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อเพิ่มมูลค่า ตลอดจนสามารถสร้างการจ้างงาน สร้างรายได้ให้กับนักศึกษา บัณฑิตว่างงานและเกษตรกร (ศูนย์สื่อสารองค์การและนักศึกษาเก่าสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 5 ภาพแสดงแนวทางการเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้คือ การสร้างอาชีพเสริมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว หรือเกษตรกรผู้เพาะปลูกผลไม้ (ลำไย) โดยควรจะเริ่มต้นจากการแสวงหาวัตถุดิบหรือ ผลพลอยได้จากอาชีพหลัก หลังจากนั้นก็นำมาคิดวิเคราะห์ต่อยอดเพื่อให้เกิดเป็นธุรกิจครบวงจรที่สามารถพึ่งพาปัจจัยภายนอกให้น้อยที่สุด และต้องเป็นอาชีพใหม่หรืออาชีพเสริมที่เกิดมาจากความต้องการของเกษตรกรเองรวมกับศักยภาพของเกษตรกรด้วย โดยอาจจะมีปัจจัยภายนอกที่สำคัญเข้ามาสนับสนุนใน เรื่องขององค์ความรู้ แหล่งเงินทุน และการสร้างตลาดออนไลน์ ซึ่งเป็นตลาดสมัยใหม่ที่ใช้งบประมาณน้อย ผู้ซื้อสามารถเข้าถึงสินค้าได้ง่ายและเป็นตลาดที่กว้าง ดังนั้นผลิตภัณฑ์สินค้าหรืออาชีพใหม่จากวัตถุดิบ ทางการเกษตรจำเป็นต้องมีการวิจัยและพัฒนาแบบต่อเนื่องเพื่อให้มีการสร้างเป็นนวัตกรรมที่มีคุณภาพ ปลอดภัยและมีความสม่ำเสมอ อันจะนำไปสู่อาชีพที่ยั่งยืนและสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับรายได้หลักได้อย่างมีคุณภาพ พร้อมทั้งมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าอยู่ตลอดทุกช่วงเวลา อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านสังคมและด้านเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงส่งผลทำให้เกษตรกรชาวสวนลำไยต้องมีการปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษาแนวทางการเพิ่มรายได้จากผลลำไยคัดทิ้งหรือผลลำไยตกเกรด ของกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ ลำไยบ้านแพ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร พบว่าแนวทางการเพิ่มรายได้ของเกษตรกรในกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้วนั้นเกิดจากความต้องการนำเอาของที่ต้องทิ้งในขั้นตอนการตัดแต่งต้นลำไยมาใช้ให้เกิดมูลค่าเพิ่ม และหาแนวทางการเพิ่มรายได้จากผลลำไยคัดทิ้งหรือผลลำไยตกเกรด ซึ่งพบว่า แนวทางในการเพิ่มรายได้จากเงื่อนไขนี้สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ได้ 2 ผลิตภัณฑ์ คือผลิตภัณฑ์น้ำลำไยเข้มข้นบรรจุในภาชนะบรรจุปิดสนิทและผลิตภัณฑ์ลำไยอบแห้ง โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นร่วมกันทำการพัฒนาและทดลองการผลิตจนได้เป็นผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูป ที่ตรงตามความต้องการของสมาชิกในกลุ่มมากที่สุด โดยแนวทางในการนำผลิตภัณฑ์ทั้ง 2 ผลิตภัณฑ์นี้สามารถนำออกสู่ตลาดเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับ

สมาชิกได้อย่างแท้จริงมี 3 แนวทางคือ 1) การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรรุ่นใหม่ ในรูปแบบของ Young Smart Farmer for digital 5.0 เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าในทุกส่วนของลำไยนั้นมี มูลค่าสามารถสร้างรายได้ 2) การแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาเกิดจากการผสมผสานระหว่าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตร และ 3) มีการจัดตั้งโรงงาน แปรรูปอาหารต้นแบบหรือโรงงานอบแห้งลำไย เพื่อเปิดโอกาสให้กับเกษตรกรจะได้มีโอกาสทดลอง พัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากวัตถุดิบทางการเกษตรท้องถิ่น และเพื่อป้องกันการกดราคารับซื้อ ของพ่อค้าคนกลาง โดยจากงานวิจัยนี้ควรมีการนำเอาองค์ความรู้ไปต่อยอดให้กับเกษตรกรผู้เพาะปลูก สวนผลไม้แหล่งอื่น ๆ เพื่อหาความเชื่อมโยงขององค์ความรู้ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยระหว่างมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพกับวิทยาลัยชุมชนสมุทรสาครตามข้อตกลง MOU ร่วมกัน ขอขอบคุณนางทองพูน นาคเกิด ประธานกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ลำไยบ้านแพ้ว และสมาชิกกลุ่มในความอนุเคราะห์สถานที่และข้อมูลในการศึกษาให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2564). สินค้าลำไยและผลิตภัณฑ์. เรียกใช้เมื่อ 1 มีนาคม 2566 จาก https://api.dtn.go.th/

กรมวิชาการเกษตร. (2566). การผลิตลำไยนอกฤดูด้วยสารโพตัสเซียมคลอเรต. เรียกใช้เมื่อ 16 มิถุนายน 2566 จาก https://www.doa.go.th/

ชาย โพธิสิตา. (2566). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ บริษัทอมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

เบญจพรรณ เอกะสิงห์ และคณะ. (2547). ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตลำไยในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน. วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 8(1-2), 17-44.

ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2563). เรื่องการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ลำไยพวงทองบ้านแพ้ว ทะเบียนเลขที่ สช63100145. กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (6 สิงหาคม 2563).

พัทธนันท์ โกธรรม และคณะ. (2564). สถานภาพความต้องการและอุปสรรคในด้านการเกษตรของชุมชนตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย. วารสารแก่นเกษตร, 49(ฉบับพิเศษ1), 738-744.

ศันสนีย์ กระจ่างโฉม และคณะ. (2559). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับแรงจูงใจของทายาทเกษตรกรในการสานต่ออาชีพเกษตรในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารเกษตร, 32(1), 29-38.

ศูนย์ข่าวกรมส่งเสริมการเกษตร. (2565). ลำไยแปลงใหญ่ทางรอดของเกษตรกร. เรียกใช้เมื่อ 28 พฤษภาคม 2566 จาก https://www. doae.go.th/ลำไยแปลงใหญ่ทางรอดของเกษตรกร

ศูนย์สารสนเทศการเกษตร. (2566). สถิติการค้าสินค้าเกษตรไทยกับต่างประเทศ ปี 2566. เรียกใช้เมื่อ 28 พฤษภาคม 2563 จาก https://www.oae.go.th/view/1/เอกสารเผยแพร่/TH-TH

ศูนย์สื่อสารองค์การและนักศึกษาเก่าสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2563). ข่าวสาร: โรงงานต้นแบบอาหารครบวงจร ช่วยเหลือเกษตรกร เพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร. เรียกใช้เมื่อ 31 พฤษภาคม 2566 จาก https://www.cmu.ac.th/th/article/841160a7-f281-4651-9cc1-f63cd84475f6

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดสมุทรสาคร. (2566). แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2566 - 2570. เรียกใช้เมื่อ 28 พฤษภาคม 2563 จาก https://www.opsmoac.go.th/samutsakhon-strategic-preview-432791791805

สำนักงานข้อมูลสมุนไพร. (2555). จุลสารข้อมูลสมุนไพร. กรุงเทพมหานคร: คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

สำนักงานเศรษฐกิจเกษตร. (2566). สินค้าเกษตรลำไย. เรียกใช้เมื่อ 28 พฤษภาคม 2563 จาก https://mis-app.oae.go.th/product/ลำไย

สุภางค์ จันทวานิช. (2555). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมาลี ไชยศุภรากุล. (2558). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. นนทบุรี: บริษัทมาตาการพิมพ์ จำกัด.

M report. (2565). ข่าว/สถิติและการจัดอันดับ. เรียกใช้เมื่อ 1 มีนาคม 2566 จาก https://www.mreport.co.th/

Sudjaroen, Y. et al. (2012). Isolation and characterization of ellagitannins as the major poly-phenolic components of Longan (Dimocarpus longan Lour) seeds. Phytochemistry Journal, 77(May 2012), 226-237.

Yingngam, B. et al. (2014). Ultrasound-assisted extraction of phenolic compounds from Cratoxylum formosum ssp. leaves using central composite design and evaluation of its protective ability against H2O2 induced induced cell death. Asian Pacific Journal of Tropical Medicine, 7(1), S497-S505.

Zhu, X. R. et al. (2019). Pericarp and seed of litchi and longan fruit: constituent, extraction, bioactive activity, and potential utilization. Jounal of Zhejiang University SCIENCE B, 20(6), 503-512.

บทความวิจัย

การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อการเปลี่ยนแปลงและการเสริมสร้างค่านิยมจิตสาธารณะ*

THE DEVELOPMENT OF TRANSFORMATIVE ART LEARNING MODEL FOR ENHANCING PUBLIC MIND VALUE

ชัยวัฒนภัทร เลาสัตย์*, ขนบพร แสงวณิช
Chaiwattanapat Laosat* Khanobbhorn Sangvanich
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author, E-mail: chaiwattanapat.la@skru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างค่านิยมจิตสารณะ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) อาจารย์ผู้สอนศิลปะ 2) ผู้นำชุมชนในพื้นที่ 3) นักวิชาการจากองค์กรอิสระและภาคเอกชน 4) นักวิชาการจากองค์กรภาครัฐ 5) ศิลปินในพื้นที่ 6) นักศึกษาทางด้านศิลปะในระดับปริญญาตรี เพื่อร่วมพัฒนาการใช้รูปแบบ จำนวน 3 วงรอบวงรอบละ 1 ภาคการศึกษา โดยกระบวนการเริ่มในภาคการศึกษาที่ 1/2562 ถึงภาคการศึกษาที่ 1/2563 หลังจากพัฒนารูปแบบที่สมบูรณ์ ได้นำรูปแบบไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาทางด้านศิลปะในระดับปริญญาตรี จำนวน 25 คนในภาคการศึกษาที่ 1/2565 โดยใช้เครื่องมือ 5 ชุด ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบวัดค่านิยมจิตสาธารณะ แบบสะท้อนคิด แบบวัดความพึงพอใจของชุมชน และแบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีหลักการสำคัญ คือ การจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงผู้เรียนกับชุมชน การเรียนรู้จากต้นแบบที่ดี การนำองค์ความรู้ทางศิลปะมาใช้ทำประโยชน์ให้สังคม การสะท้อนคิดจากภายในผ่านผลงานศิลปะ 2) ผลการใช้รูปแบบ พบว่า คะแนนจิตสาธารณะหลังเรียนของกลุ่มตัวอย่างสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ผลการสะท้อนคิดแสดงให้เห็นว่านักศึกษาอยากมีส่วนร่วมทำประโยชน์เพื่อสังคมและมีความภาคภูมิใจที่สามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางศิลปะในการพัฒนาสังคม 4) คนในชุมชนมีความพึงพอใจต่อผลงานสร้างสรรค์ของนักศึกษาในระดับมากที่สุด 5) นักศึกษามีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะ, การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง, ค่านิยมจิตสาธารณะ

Abstract

The purpose of this research was to develop, use, and validate the transformation art learning model for enhancing public mind value. The learning model is generated by using the participatory learning and action research (PLAR) among six key stakeholder groups: 1) the art teachers 2) the community leaders 3) the academicians from non-government

* Received 15 August 2023; Revised 29 September 2023; Accepted 30 September 2023

organizations and private sectors 4) the academicians from government organizations 5) the local artists 6) the students under bachelor's degree program in visual art and design, who are involved in development and evaluate the learning model in 3 cycles. The sample groups were 25 students under bachelor's degree program in visual art and design. The research instruments consisted of lesson plans, public mind values test, reflective dialogue, student satisfaction survey form and community satisfaction survey form. The results showed as follows: 1) The results of learning model development were found that the main principles of the transformative art learning model for enhancing public mind value are holistic learning management, connect students with the community, learning from a good role model, creating opportunities to use art knowledge for benefit of society, and internal reflection through art. 2) After implementing the learning model the results from public mind test revealed that the post-test mean scores of the sample groups were higher than the pre-test mean scores at a significant difference of .05 3) student reflect on their feelings of wanting to participate in contributing to society and take pride in applying art knowledge for society development 4) The community 's satisfaction toward the student 's artworks at the highest level 5) The student 's satisfaction toward learning model at high level.
Keywords: Art Learning Model, Transformative Learning, Public Mind Value

บทนำ

องค์การยูเนสโกสนับสนุนความสำคัญของแนวคิดจิตสาธารณะเพื่อพัฒนาการศึกษาและความเป็นพลเมืองโลก โดยเน้นแนวคิดด้านการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Learning to Transform) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นพลเมืองที่มีความสร้างสรรค์ (Creative Citizen) และตื่นรู้ (Active Citizen) อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sevgi, K. & Victoria, W. T., 2012) สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนศิลปะปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาค่านิยมจิตสาธารณะ ตามการประชุมวิชาการด้านศิลปศึกษาในปี ค.ศ. 2010 ที่กรุงโซลว่าด้วยเป้าหมายการพัฒนาศิลปศึกษา (Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education) ที่ให้ความสำคัญกับศิลปศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคม โดยเน้นการศึกษาศิลปะเพื่อมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามความท้าทายทางสังคมและวัฒนธรรมของโลกยุคปัจจุบัน (UNESCO, 2010)

สำหรับประเทศไทย พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 แสดงให้เห็นถึงนโยบายสำคัญที่เน้นการพัฒนาคนและค่านิยมให้มีจิตสาธารณะ โดยกำหนดให้การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเน้นความรับผิดชอบต่อสังคม ให้บริการวิชาการแก่สังคม และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม กับสังคมในการทำกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะ สามารถนำความรู้ ประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ไปใช้ในการสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิของหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาศิลปศึกษา (มคอ 1) ตามผลการเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีจิตสาธารณะ เป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง และใส่ใจสังคม มีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก (ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ, 2562) และกรอบมาตรฐานคุณวุฒิของหลักสูตรปริญญาตรีด้านศิลปกรรมศาสตร์ ที่กำหนดให้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์มีคุณธรรม จริยธรรม จิตสำนึกสาธารณะในวิชาชีพ รวมถึงมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม (ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ, 2558) แม้พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา และกรอบมาตรฐานคุณวุฒิของหลักสูตรทางด้านศิลปะ ระดับปริญญาตรี ในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับจิตสาธารณะ แต่จากการศึกษาของศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาเพื่อเด็กและผู้มีความต้องการพิเศษ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่าคุณลักษณะของเด็กไทยมีแนวโน้มจะขาดจิตอาสา และจิตสำนึกสาธารณะ การให้ความสำคัญกับตนเองมากกว่า

ส่วนรวม นับเป็นแนวโน้มที่ยิ่งชัดเจนต่อคุณลักษณะของคนรุ่นใหม่ที่มองตนเองเป็นศูนย์กลางของความสุขพึงพอใจกับการได้รับประโยชน์ขาดจิตสำนึกต่อสังคมส่วนรวม ขาดคุณธรรม การเสียสละเพื่อคนอื่น การบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการเสริมสร้างจิตสาธารณะให้กับเยาวชนถือเป็นประเด็นสำคัญโดยเฉพาะในบริบทของการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยจึงเกิดแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะแก่ผู้เรียนทางด้านศิลปะ ระดับปริญญาตรี (ศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาเพื่อเด็กและผู้มีความต้องการพิเศษ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2556)

โดยจากการศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการมีจิตสาธารณะและการเป็นพลเมืองนั้น พบว่าปัจจัยที่สนับสนุนที่สำคัญ คือการเน้นกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และการขยายการเรียนรู้ของผู้เรียนสู่สังคมวงกว้าง (UNESCO, 2015) การขัดเกลาจิตสาธารณะ นอกจากเป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษา ยังมีผู้เกี่ยวข้องที่ควรให้ความร่วมมืออีกหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นชุมชน ศาสนา ภาครัฐ สื่อมวลชล หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ให้นักศึกษาได้เรียนรู้อย่างหลากหลายและครอบคลุม (นฤมล จิตรเอื้อ และนรินทร์ สังข์รักษา, 2560) ดังนั้นในในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเรียนรู้ร่วมกัน โดยเน้นหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาร่วมในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ โดยแบ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักออกเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มอาจารย์ผู้สอนศิลปะ 2) กลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่ 3) กลุ่มนักวิชาการจากองค์กรอิสระและภาคเอกชน 4) กลุ่มนักวิชาการจากองค์กรภาครัฐ 5) กลุ่มศิลปินในพื้นที่ เพื่อร่วมมือกันพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ และ 6) นักศึกษาทางด้านศิลปะในระดับปริญญาตรี

การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ทางศิลปะเพื่อเสริมสร้างค่านิยมการมีจิตสาธารณะใช้แนวคิดการจัดการเรียนรู้เพื่อการการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนค่านิยมของบุคคล การเปลี่ยนแปลงเกิดจากการสร้างความหมายใหม่ ให้กับจิตสำนึก ค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติ โดยกระบวนการทางศิลปะมีความสัมพันธ์กับอารมณ์ความรู้สึกจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน ศิลปะสร้างให้เกิดการสะท้อนคิดจากภายใน สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกในตัวบุคคลได้ ผ่านกระบวนการทางอารมณ์ความรู้สึก (เห็น - รู้สึก - เปลี่ยนแปลง) (Mezirow, J., et al., 2009) และแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาค่านิยมที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดค่านิยมอันพึงประสงค์ผ่านการจัดการเรียนการสอน โดยกระบวนการประกอบด้วย การทำความรู้จักและให้ความรู้ในค่านิยม การทำความเข้าใจในค่านิยม การเห็นคุณค่าในค่านิยม และการนำค่านิยมไปสู่ปฏิบัติ (Quisumbing, L. R. & de Leo, J., 2005) ร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้ศิลปะเพื่อการรับใช้สังคม ซึ่งเป็นการผสมผสานการบริการสังคมเข้ากับการเรียนรู้ศิลปะ พัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้านสุนทรียะและด้านความรับผิดชอบทางสังคมไปพร้อมกัน เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกการเป็นพลเมือง ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเป็นค่านิยมในการรับใช้สังคมตลอดชีวิตของผู้เรียน (Molnar, M., 2010) โดยรูปแบบการเรียนรู้เน้นการเสริมสร้างความเปลี่ยนแปลงจิตสาธารณะของผู้เรียนใน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้และความคิด (Head) อันได้แก่ การพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องจิตสาธารณะ สามารถใช้ความคิดตัดสินคุณค่าและให้เหตุผลทางจริยธรรม ด้านจิตใจ (Heart) อันได้แก่ การพัฒนาให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของจิตสาธารณะ เกิดความภาคภูมิใจและอยากมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม และด้านทักษะ อันได้แก่ การพัฒนาทักษะ (Hand) ที่จำเป็นของผู้เรียนในการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางศิลปะสู่การพัฒนาสังคม เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบัณฑิตทางศิลปะที่มีจิตใจคิดถึงประโยชน์ส่วนรวม เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม มีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคม ชุมชน ท้องถิ่นและประเทศ รวมถึงเป็นการสร้างเครือข่ายทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างค่านิยมการมีจิตสาธารณะ

2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะที่พัฒนาขึ้นในการเสริมสร้างค่านิยมการมีจิตสาธารณะของนักศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางการพัฒนารูปแบบโดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน ได้แก่ 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างค่านิยมจิตสาธารณะ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาจิตสาธารณะ ผู้เชี่ยวชาญด้านเรียนรู้เชิงคุณค่า 2) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานหรือองค์กรที่จัดกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกของเยาวชน ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษา และ 3) กลุ่มศิลปินที่ทำงานศิลปะเพื่อสังคม เพื่อนำข้อมูลมาสังเคราะห์เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสม

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเรียนรู้ร่วมกัน (Participatory Learning and Action Research : PLAR) โดยแบ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในการวิจัยออกเป็น 6 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มอาจารย์ผู้สอนศิลปศึกษา 2) กลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่ 3) กลุ่มนักวิชาการจากองค์กรอิสระหรือภาคเอกชน 4) กลุ่มนักวิชาการจากองค์กรภาครัฐ 5) กลุ่มศิลปินในพื้นที่ และ 6) นักศึกษาทางด้านศิลปะในระดับปริญญาตรี กระบวนการพัฒนารูปแบบ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การร่วมวางแผน ขั้นที่ 2 การร่วมจัดการเรียนรู้ ขั้นที่ 3 การร่วมสังเกตผล และขั้นที่ 4 การร่วมสะท้อนผล โดยกระบวนการทั้งหมดเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นพลวัติ ในลักษณะของวงจรปฏิสัมพันธ์ของการดำเนินการวิจัยจำนวน 3 วงรอบ แต่ละวงรอบเป็นการดำเนินการใน 1 ภาคการศึกษา โดยเริ่มในภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2562 ถึงภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2563 รวม 3 ภาคการศึกษา เพื่อให้ได้รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างค่านิยมจิตสารณะที่มีความสมบูรณ์ เมื่อได้แล้วนำมาจัดประชุมกลุ่มเพื่อรับรองรูปแบบร่วมกัน

ระยะที่ 3 เป็นการศึกษาผลการนำรูปแบบการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์ที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับนักศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบ One Group Pretest -Posttest กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาทางด้านศิลปะ ม.ราชภัฏสงขลา ชั้นปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1/2565 โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เฉพาะนักศึกษาที่เรียนในรายวิชาศิลปะกับจิตสาธารณะ จำนวน 25 คน โดยผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือ 5 ชุด คือ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบวัดค่านิยมจิตสาธารณะ แบบสะท้อนคิด แบบประเมินความพึงพอใจของชุมชนต่อผลงานสร้างสรรค์ของนักศึกษา และแบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการเรียนรู้ ซึ่งมีการทดลองก่อนใช้จริงกับนักศึกษาที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 25 คน เพื่อหาคุณภาพของแบบวัดค่านิยมจิตสาธารณะ โดยคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัด ด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยระยะที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและแนวทางการพัฒนารูปแบบโดยการสรุปผลสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและแนวทางการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและการเสริมสร้างค่านิยมการมีจิตสาธารณะ ในมุมมองผู้เชี่ยวชาญ สามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะควรมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม ใน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้และความคิด (Head) ด้านจิตใจ (Heart) และด้านทักษะ (Hand) เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทั้งเนื้อตัว (Holistic change) ผ่านกระบวนการการ

เรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชุมชน การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนจากประสบการณ์ตรง การสะท้อนคิดจากภายใน ควรปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์เพื่อสังคม และสามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางศิลปะสู่การพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างแท้จริง และการสร้างเครือข่ายทางศิลปะเพื่อการพัฒนาสังคม ใช้การวัดประเมินผลทั้งในด้านความรู้และความคิด (Head) ด้านจิตใจ (Heart) และด้านทักษะ (Hand) รวมทั้งการประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย เน้นการอภิปรายร่วมกัน และการสะท้อนคิดจากภายในของผู้เรียนเป็นหลัก รวมถึงการให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผู้เรียน ทั้งนี้ในการประเมินควรสร้างบรรยากาศแบบกัลยาณมิตรเพื่อส่งเสริมให้เกิดความภาคภูมิใจและการพัฒนาผลงานของผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ผลการวิจัยระยะที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างค่านิยมการมีจิตสาธารณะ

ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเรียนรู้ร่วมกัน (Participatory Learning and Action Research : PLAR) นี้เป็นการแบ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในการวิจัยออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มอาจารย์ผู้สอนศิลปศึกษา 2) กลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่ 3) กลุ่มนักวิชาการจากองค์กรอิสระหรือภาคเอกชน 4) กลุ่มนักวิชาการจากองค์กรภาครัฐ และ 5) กลุ่มศิลปินในพื้นที่ โดยดำเนินการวิจัย 3 วงรอบ วงรอบละ 1 ภาคการศึกษา เริ่มในภาคการศึกษาที่ 1/2562 ถึงภาคการศึกษาที่ 1/2563 รวม 3 ภาคการศึกษา จนได้รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างค่านิยมจิตสาธารณะที่มีความสมบูรณ์ จากนั้นจึงนำไปจัดประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อรับรองรูปแบบร่วมกัน โดยรูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างค่านิยมจิตสาธารณะที่พัฒนาขึ้นนี้ เป็นรูปแบบที่จัดทำขึ้นสำหรับผู้เรียนระดับปริญญาตรี สาขาวิชาทางด้านศิลปะ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดค่านิยมจิตสาธารณะใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้และความคิด (Head) เพื่อให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้เกี่ยวกับจิตสาธารณะ และการใช้ศิลปะเพื่อพัฒนาสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการลงพื้นที่ในการศึกษาบริบทของชุมชน สามารถวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชนด้วยองค์ความรู้ทางศิลปะได้ 2) ด้านจิตใจ (Heart) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตะหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์เพื่อสังคม เกิดความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจและภูมิใจที่ตนเองสามารถใช้องค์ความรู้ทางศิลปะมาประยุกต์ใช้ในการทำประโยชน์เพื่อสังคมได้ มีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจ มีความเต็มใจในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม อยากเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ปัญหาของสังคมได้อย่างต่อเนื่อง และ 3) ด้านทักษะ (Hand) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการเรียนรู้ชุมชน มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและคนในชุมชน มีความสามารถในการลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหา สามารถร่วมสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะเพื่อชุมชนได้อย่างมีประสิทธิผล และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน มีทักษะการนำเสนอผลงาน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเพื่อการพัฒนา และสามารถสร้างกลุ่มเครือข่ายในการทำกิจกรรมศิลปะเพื่อสังคม

ผลการวิจัยระยะที่ 3 ผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะที่พัฒนาขึ้นต่อค่านิยมการมีจิตสาธารณะของนักศึกษา

การศึกษาผลการนำรูปแบบการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์ที่พัฒนาขึ้นกับนักศึกษา ในระยะนี้ใช้กระบวนการวิจัยแบบ One Group Pretest -Posttest กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาทางด้านศิลปะ ม.ราชภัฏสงขลา ชั้นปี 2 ที่เรียนรายวิชาโครงงานวิจัย ภาคเรียนที่ 1/2565 จำนวน 25 คน

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบวัดค่านิยมการมีจิตสาธารณะ พบว่าเมื่อจำแนกค่าเฉลี่ยของค่านิยมจิตสาธารณะเปรียบเทียบก่อนเรียน-หลังใช้รูปแบบของนักศึกษาจำแนกรายด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความคิด ด้านทักษะ และด้านจิตใจ สูงกว่าก่อนใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญ โดยจากการเก็บรวบรวมข้อมูลค่านิยมจิต

สาธารณะ ใน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้และความคิด ด้านจิตใจ และด้านทักษะ มีลักษณะข้อมูลเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ วัดจำนวน 3 ครั้ง คือ ก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และติดตามผลหลังการทดลอง 1 เดือน ได้ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบคะแนนทดสอบก่อนเรียนและคะแนนทดสอบหลังเรียนของกลุ่มตัวอย่าง

(n=25)

รายการ	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง		ติดตามหลังการทดลอง	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
ด้านความรู้และความคิด	2.60	0.17	4.41	0.13	4.34	0.20
ด้านจิตใจ	2.87	0.15	4.47	0.14	4.48	0.14
ด้านทักษะ	1.92	0.19	4.39	0.12	4.42	0.16
ภาพรวม	**2.47**	**0.09**	**4.42**	**0.08**	**4.41**	**0.10**

พบว่า ภาพรวมคะแนนเฉลี่ยค่านิยมจิตสาธารณะมีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลอง และติดตามหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง โดยคะแนนจิตสาธารณะหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.42 ซึ่งแสดงว่าผู้เรียนมีจิตสาธารณะระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้น 1.95 และ 1.94 ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความรู้และความคิดผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยค่านิยมจิตสาธารณะหลังการทดลองและติดตามหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง โดยมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้น 1.81 และ 1.74 ตามลำดับ ด้านจิตใจผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยค่านิยมจิตสาธารณะหลังการทดลองและติดตามหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง โดยมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้น 1.60 และ 1.61 ตามลำดับ และด้านทักษะผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยค่านิยมจิตสาธารณะหลังการทดลองและติดตามหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง โดยมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้น 2.47 และ 2.50 ตามลำดับ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ ทั้งในภาพรวมและรายด้าน โดยผลการทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยค่านิยมจิตสาธารณะ เมื่อเวลาต่างกัน พบว่า การทดสอบทั้ง 3 ครั้งนั้นมีอย่างน้อย 2 ครั้งที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (F = 5116.61, Sig = 0.00)

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ

การวัดครั้งที่		ความแตกต่างของ	ความคลาดเคลื่อน	Sig.
(I)	(J)	ค่าเฉลี่ย (I-J)	มาตรฐาน	
1	2	-1.96*	0.02	0.00
	3	-1.95*	0.03	0.00
2	3	0.01	0.02	0.56

หมายเหตุ : $Mean_1$ = 2.47; $Mean_2$ = 4.42; $Mean_3$ = 4.41

* sig ≤0.05

จากตารางที่ 2 พบว่าคะแนนเฉลี่ยแบบไม่ถ่วงน้ำหนักของค่านิยมจิตสาธารณะจากการวัดครั้งที่ 2 สูงกว่าครั้งที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกับการวัดครั้งที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าการวัดครั้งที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และไม่พบความแตกต่างที่การวัดครั้งที่ 2 กับครั้งที่ 3

2. ผลจากการสะท้อนคิดของนักศึกษาหลังใช้รูปแบบ พบว่านักศึกษาได้สะท้อนถึงการใช้ความสามารถและทักษะในการประยุกต์ใช้ความรู้ทางศิลปะเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน มีการแสดงออกถึงความภูมิใจ และเต็มใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม และแสดงออกถึงความเป็นพลเมืองที่มี

จิตสาธารณะได้อย่างสร้างสรรค์ รวมถึงมีความสนใจในการทำงานศิลปะเพื่อสาธารณะประโยชน์ต่อไปอีกในอนาคต ดังตัวอย่างการสะท้อนคิดของนักศึกษา ดังนี้

“ได้เรียนรู้ทักษะและความรู้จากกิจกรรมศิลปะชุมชน ทั้งเรื่องวัฒนธรรม และเรื่องราวของชุมชน นอกจากนี้ผมมีโอกาสพูดคุยกับเพื่อน กับศิลปิน ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็น ทำให้ผมได้เรียนรู้จากผู้อื่นว่ามุมมองและทัศนคติต่อการใช้ศิลปะเพื่อสร้างศิลปะชุมชนอาจแตกต่างกันออกไป ร่วมมือกันทำความเข้าใจและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน”

“รู้สึกภูมิใจที่ได้มีโอกาสในการสร้างสรรค์สรรค์ผลงานที่เข้าถึงชุมชน การมีส่วนร่วมในการสร้างผลงานศิลปะชุมชนเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและเชื่อมโยงคนในชุมชนให้มีความการสร้างสิ่งที่ดี ๆร่วมกัน”

“รู้สึกมีแรงบันดาลใจที่จะสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมกับคนในชุมชน ความร่วมมือและความสามัคคีที่เกิดขึ้นในทีม ผลงานที่เกิดขึ้นในโครงงานนี้เป็นผลสำเร็จของความพยายามและการทำงานร่วมกันของพวกเรา”

“ละครการเรียนรู้ของกลุ่มเรา เราต้องการเล่าเรื่องปัญหาขยะที่เกิดขึ้นทั้งหมดล้วนเกิดจากมนุษย์เรา ดังนั้นปัญหาขยะจะแก้ได้ ต้องเริ่มต้นที่ตัวเราต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเราเอง ซึ่งเด็ก ๆ สนใจอย่างมากและดีใจที่เด็กในชุมชนสัญญาว่าจะไม่ทิ้งขยะลงทะเล”

“ได้ฝึกทักษะการทำงานร่วมกัน ฝึกความอดทน และได้ออกไปทำกิจกรรมต่าง ๆในชุมชน ความสามารถเป็นประสบการณ์ที่ดีมากสำหรับผม และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรืองานอื่น ๆ ได้”

“ปัญหาขยะในชุมชนต้องมีเวลาทำอย่างต่อเนื่องเพราะมีจำนวนเยอะมาก และคงอีกนานจึงจะสำเร็จ จึงอยากให้มีกิจกรรมแบบนี้ต่อไปและอยากให้รุ่นน้องได้มาร่วมทำกิจกรรมด้วย ถ้าได้ทำอย่างต่อเนื่องเชื่อว่าจะสามารถแก้ปัญหาได้”

“ผมจะใช้ความรู้และประสบการณ์จากกิจกรรมศิลปะชุมชนในครั้งนี้ เพื่อวางแผนกิจกรรมหรือโครงการในอนาคต ผมวางแผนที่จะใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกของเด็ก ๆในชุมชน ร่วมกับเพื่อน ๆ ทำเป็นวงดนตรีเยาวชนในชุมชน”

“อยากจะต่อยอดโครงงานนี้ โดยการพัฒนาการใช้วัสดุที่มาจากการรีไซเคิลรูปแบบใหม่ ๆ เพราะยังมีขยะอีกเยอะมากที่สามารถนำมารีไซเคิลให้เกิดประโยชน์ และสร้างรายได้ให้กับชุมชน”

3. ผลการประเมินความพึงพอใจของชุมชนต่อผลงานสร้างสรรค์ของนักศึกษา พบว่าโดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.37) เมื่อวิเคราะห์ความพึงพอใจในแต่ละด้านพบว่าชุมชนมีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านความคิดสร้างสรรค์ของผลงาน

4. ผลการประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการเรียนรู้ พบว่าความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการเรียนรู้ พบว่าโดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.42, S.D. = 0.33) เมื่อวิเคราะห์ความพึงพอใจในแต่ละด้านพบว่านักศึกษามีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านกระบวนการเรียนรู้

อภิปรายผล

รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างค่านิยมจิตสาธารณะ มุ่งเน้นการพัฒนาค่านิยมจิตสาธารณะของผู้เรียน ผ่านการเรียนรู้ชุมชนอย่างลึกซึ้ง การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนจากประสบการณ์ตรงผ่านการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ การสะท้อนคิดจากภายใน อันนำไปสู่การปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์เพื่อสังคม และสามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางศิลปะสู่การพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งรูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสามารถเป็นแนวทางให้กับสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบัณฑิตทางศิลปะที่มีจิตใจคิดถึงประโยชน์ส่วนรวม เป็นพลเมืองที่ดี

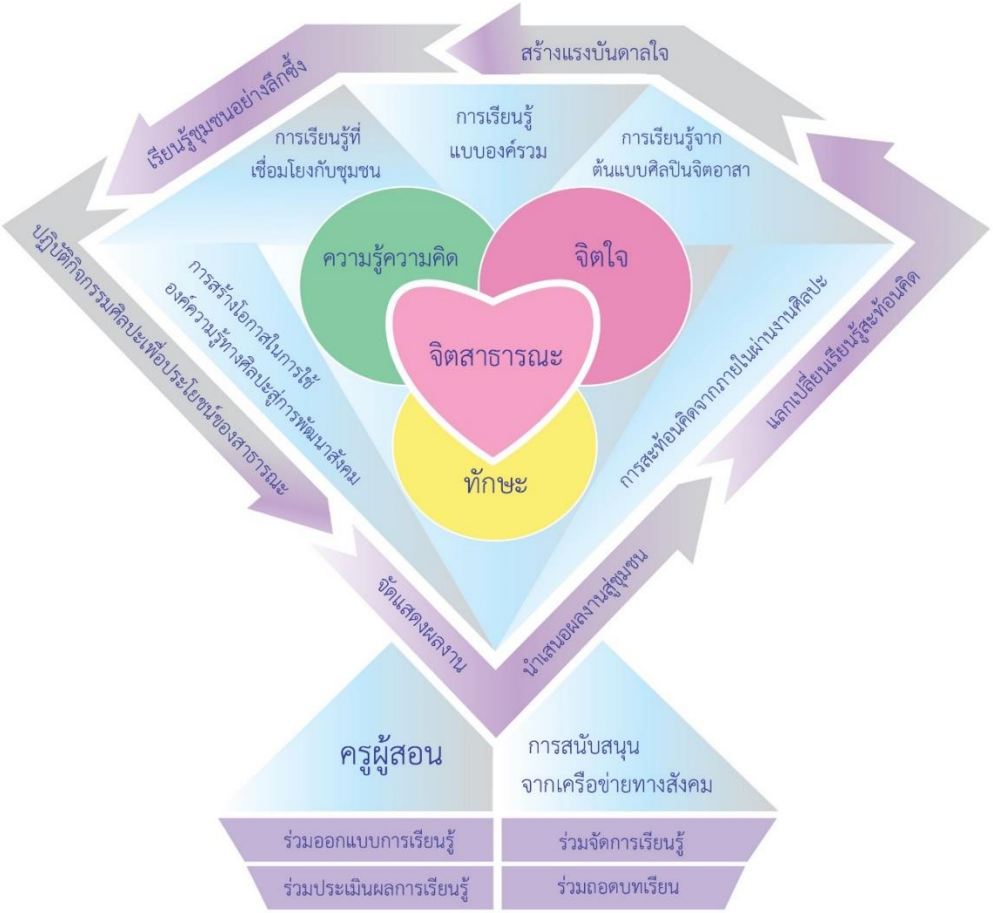
ของสังคม มีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคม ชุมชนท้องถิ่นและประเทศ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 ที่เน้นให้จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยยึดหลักความรับผิดชอบต่อสังคม สถาบันอุดมศึกษาต้องจัดให้มีการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียน คณาจารย์ และบุคลากรได้เข้าถึงและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สังคมชนบท และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เพื่อสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อ ชุมชนและสังคม สถาบันอุดมศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ กับสังคมเพื่อสร้างเสริมจิตสาธารณะในการนำความรู้และประสบการณ์มาใช้เพื่อสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม (พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา, 2562) และสอดคล้องกับนฤมล จิตรเอื้อ ที่นำเสนอแนวทางการเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักศึกษา ว่าสถาบันการศึกษาควรกระตุ้นให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นมากขึ้นโดยให้นักศึกษาเข้าร่วมทำกิจกรรมเพื่อสังคม การบริการวิชาการแก่สังคม (นฤมล จิตรเอื้อ และนรินทร์ สังข์รักษา, 2560)

ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน จากกระบวนการเรียนรู้ศิลปะที่เน้นการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวมและเชื่อมโยงอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ความคิด ด้านจิตใจ และด้านทักษะ เสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดค่านิยมจิตสาธารณะซึ่งเป็นความรู้และมุมมองใหม่ของตนเองที่เป็นความรู้ฝังลึกเฉพาะตน ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับผู้เรียน ทั้งวิธีคิด เจตคติและพฤติกรรม สู่การเป็นพลเมืองที่มีจิตสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับ Yona Sipos และคณะ ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ต้องจัดการเรียนรู้อย่างสมดุลและเชื่อมโยงกัน ผ่านวิธีการที่หลากหลาย และแม้ว่าความสำเร็จของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงนั้น สิ่งที่สามารถวัดผลได้คือการแสดงออกทางพฤติกรรมของผู้เรียน แต่สิ่งสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง คือการจัดการเรียนรู้อย่างสมดุลทั้งสามด้าน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งการด้านการเรียนรู้ ปัญญา ความเชื่อ ทัศนคติ และการฝึกปฏิบัติ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ทั้งสามด้านจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงแบบองค์รวมได้อย่างสมบูรณ์ (Sipos, Y., et al., 2008) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศตวรรษ มะละแซม ที่พัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะ ตามแนวคิดการเรียนรู้รับใช้สังคม และการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสำหรับนักศึกษาปริญญาตรี โดยพบว่าควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้นักศึกษาได้ดำเนินกิจกรรมรับใช้สังคม ให้สอดคลองกับความต้องการของชุมชน กิจกรรมนั้นจะสร้างประโยชน์ต่อชุมชนและท้องถิ่น นักศึกษาจะถูกขัดเกลาให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม คือ การมีความรู้ความเข้าใจสภาวะของสังคม การมีจิตสำนึกที่จะทำประโยชน์ให้แก่สังคม ยกระดับความรู้ทัศนคติ และทักษะ นักศึกษาจะสามารถพัฒนาหรือแก้ปัญหาชุมชนและสังคมให้ดียิ่งขึ้น (ศตวรรษ มะละแซม, 2563)

การนำกระบวนการทางศิลปะมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างค่านิยมจิตสาธารณะนั้นศิลปะสามารถใช้เป็นเครื่องมือให้ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดความรู้สึกและสะท้อนความคิดจากภายในศิลปะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ชุมชนอย่างลึกซึ้ง ศิลปะสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการทำประโยชน์กับชุมชน และศิลปะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาสังคม สอดคล้องกับรายงานเรื่อง Learning to Transform Oneself and Society Education for Sustainable Living Policies and practices from around the world (Sevgi, K. & Victoria, W. T., 2012) ซึ่งเป็นรายงานเกี่ยวกับผลการดำเนินงานในการจัดการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนของยูเนสโกที่พบว่า ศิลปะสร้างสรรค์ถือเป็นเครื่องมือหนึ่งในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความใส่ใจต่อสังคม อันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนในหลายประเทศ เนื่องจากศิลปะสามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมนวัตกรรมทางสังคม ศิลปะและการออกแบบเป็นเครื่องมือสร้างความยั่งยืนและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางสังคมได้ โดยการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการสร้างรายได้ให้ชุมชน และทำให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Trivic, z., et al. ซึ่งศึกษาความสามารถและผลกระทบของการสร้างศิลปะชุมชนในประเทศสิงคโปร์ ที่พบว่า ศิลปะชุมชนสามารถสร้างให้ชุมชนเกิดความมีชีวิตชีวามากขึ้น หลังทำกิจกรรมศิลปะชุมชน จะทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรู้สึกผูกพันกับชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้ยังรู้สึกดีกับชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ เป็น

การสร้างความรู้สึกมีความสุขและส่งเสริมให้มีสุขภาพที่ดีขึ้น ทั้งนี้ศิลปะยังทำให้มีความเข้าใจ เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แตกต่าง รวมถึงการสร้างเครือข่ายทางสังคมด้วย (Trivic, Z., et al., 2020)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างค่านิยมจิตสาธารณะ

รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างค่านิยมจิตสาธารณะ ที่พัฒนาขึ้นใช้ชื่อว่า “ATEP Model” ซึ่งมีความหมายมาจาก Art for Transformation and Enhancing Public Mind Value Model โดยมีหลักการคือ การใช้กระบวนการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาแบบองค์รวมในการเสริมสร้างค่านิยมการมีจิตสาธารณะ ทั้งด้านความรู้และความคิด จิตใจ และทักษะ เชื่อมโยงผู้เรียนกับชุมชน สร้างความร่วมมือสู่การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางศิลปะในการทำประโยชน์เพื่อสังคม ATEP Model มีลักษณะเป็นรูปเพชร ซึ่งสื่อความหมายถึงอัญมณีที่สูงค่าเป็นสัญลักษณ์แทนคุณค่าในจิตใจของบุคคล เนื่องจากบุคคลที่มีค่านิยมจิตสาธารณะ เปรียบเสมือนพลเมืองที่ดีของสังคม ถือเป็นบุคคลที่มี “หัวใจเพชร” มีจิตใจและอุดมการณ์เข้มแข็งในการสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อผู้อื่น ชุมชน และสังคม ซึ่งรูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นนี้เปรียบได้กับเครื่องมือในการเจียระไนเพชรในใจของบุคคลให้ส่องประกายสวยงามและมีคุณค่า ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างความเปลี่ยนแปลง (Transformation) หล่อหลอมและขัดเกลาให้บุคคลเห็นคุณค่าในตนเอง และเปล่งประกายความดีงามสู่สังคม แกนหลักของรูปแบบเป็นรูปหัวใจที่แสดงถึงจิตใจที่มีค่านิยมจิตสาธารณะที่มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) ด้าน

ทักษะ 2) ด้านจิตใจ และ 3) ด้านความรู้และความคิด โดยแต่ละเหลี่ยมและมุมเพชร จะประกอบด้วยหลักการของการพัฒนาผู้เรียนสู่การเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างค่านิยมการมีจิตสาธารณะ ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม 2) การเรียนรู้จากต้นแบบศิลปินจิตอาสาต้นแบบ 3) การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชุมชน 4) การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางศิลปะสู่การพัฒนาสังคม และ 5) การสะท้อนคิดจากภายในผ่านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ โดยมีกระบวนการในการจัดการเรียนรู้เป็นวงรอบอยู่รอบตัวเพชร เปรียบเหมือนเครื่องมือในการเจียระไน 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) สร้างแรงบันดาลใจ 2) เรียนรู้ชุมชนอย่างลึกซึ้ง 3) ปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ 4) จัดแสดงผลงานนำเสนอสู่ชุมชน และ 5) แลกเปลี่ยนเรียนรู้สะท้อนคิด โดยในการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดมีปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนเปรียบดั่งฐานวางเพชรให้ตั้งตรงสวยงาม คือ 1) ครู และ 2) การสนับสนุนจากเครือข่ายทางสังคม ซึ่งร่วมกันออกแบบการเรียนรู้ ปฏิบัติการเรียนรู้ ประเมินผลการเรียนรู้และร่วมกันถอดบทเรียน เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนและบริบทของชุมชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้ พบว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดค่านิยมการมีจิตสาธารณะทั้งในด้านความรู้ความคิด (Head) ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงของชุมชนเชิงลึก ซึ่งในระหว่างการเรียนรู้นั้นผู้เรียนก็ต้องทบทวน ทำความเข้าใจ ฝึกตีความเรื่องราว วิเคราะห์ และเปรียบเทียบกับความรู้เดิมก่อนลงพื้นที่ หาแนวทางเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้นผ่านศาสตร์ทางศิลปะ ด้านจิตใจ (Heart) ผู้เรียนเกิดการตระหนัก การเห็นคุณค่า มีจิตสำนึก รักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น อยากมีส่วนร่วมในการพัฒนา มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับท้องถิ่น และเกิดการยอมรับและเคารพในความแตกต่างหลากหลาย จากการทำงานร่วมกับผู้อื่นและชุมชน รวมถึงศิลปินจิตสาธารณะต้นแบบ และด้านทักษะ (Hand) ผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะการเรียนรู้เชิงประจักษ์เพื่อเข้าถึงข้อมูลความรู้จากการสัมภาษณ์ สังเกต และสืบค้น รวมถึงการคิดวิเคราะห์เปรียบเทียบความสัมพันธ์ และหาคำตอบอธิบายได้อย่างถูกต้อง เป็นเหตุเป็นผล มีทักษะในการแก้ปัญหาและเกิดทักษะการเป็นนักแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างค่านิยมการมีจิตสาธารณะที่พัฒนาขึ้น ถือเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาและปรับกระบวนทัศน์การเรียนรู้ศิลปะ ที่จากเดิมเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ในรั้วมหาวิทยาลัย เพื่อฝึกทักษะการทำงานศิลปะของตนเอง สู่การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงผู้เรียนกับชุมชน เสริมสร้างค่านิยมการมีจิตสาธารณะของผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ความคิด ให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นทางสังคม สามารถวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน และรับรู้ความสามารถของตนในการแก้ปัญหาของชุมชน ด้านจิตใจเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตะหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์เพื่อสังคม เกิดความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และด้านทักษะ พัฒนาผู้เรียนให้สามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางศิลปะสู่การพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม เป็นแนวทางให้กับสถาบันอุดมศึกษาที่มีหลักสูตรทางด้านศิลปะให้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างบัณฑิตทางศิลปะที่มีจิตสาธารณะและเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป 1) การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลองโดยใช้แบบวัดค่านิยมการมีจิตสาธารณะ และการสะท้อนคิดของผู้เรียน ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มวิธีการประเมินค่านิยมการมีจิตสาธารณะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการวัดค่านิยมการมีจิตสาธารณะของผู้เรียนให้มีความครอบคลุมและต่อเนื่อง โดยอาจใช้ศึกษาระยะยาว (Longitudinal Study) เพื่อศึกษาและติดตามความคงทนของค่านิยมจิตสาธารณะว่าผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใดในระยะยาว 2) การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างค่านิยมจิตสาธารณะในการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวคิดในการพัฒนาการเรียนรู้ศิลปะที่ช่วยเสริมสร้างและพัฒนาค่านิยมอันพึงประสงค์ในด้านอื่น ๆ และใช้สำหรับการพัฒนาผู้เรียนและชุมชนในด้านอื่น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

นฤมล จิตรเอื้อ และนรินทร์ สังข์รักษา. (2560). การให้ความหมาย ที่มาของความหมาย รูปแบบกิจกรรม และแนวทางการเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักศึกษาคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ Veridian มหาวิทยาลัยศิลปากร (มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ), 10(3), 2387-2404.

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ. (2558). เรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาศิลปกรรมศาสตร์ พ.ศ. 2558. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนพิเศษ 56 ง หน้า 7 (6 มีนาคม 2559).

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ. (2562). เรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์และสาขาศึกษาศาสตร์ (หลักสูตรสี่ปี) พ.ศ. 2558. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนพิเศษ 56 ง หน้า 12 (6 มีนาคม 2562).

พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา. (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 58 (1 พฤษภาคม 2562).

ศตวรรษ มะละแซม. (2563). การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะ ตามแนวคิดการเรียนรู้รับใช้สังคมและการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสำหรับนักศึกษาปริญญาตรี. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาเพื่อเด็กและผู้มีความต้องการพิเศษ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2556). สถานการณ์และปัญหาของเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น. เรียกใช้เมื่อ 1 มิถุนายน 2566 จาก http://www.dla.go.th/upload/ebook/column/2012/7/2013_5051.pdf

Mezirow, J., et al. (2009). Transformative learning in practice: Insights from community, workplace, and higher education. San Francisco: Jossey-Bass.

Molnar, M. (2010). Arts-based service learning: A curriculum for connecting students to their community. Tucson, AZ: University of Arizona.

Quisumbing, L. R. & de Leo, J. (2005). Learning to do: Values for learning and working together in a globalized world: an integrated approach to incorporating values education in technical and vocational education and training. Germany: UNESCO-UNEVOC International Centre for Technical and Vocational Education and Training.

Sevgi, K. & Victoria, W. T. (2012). Learning to Transform Oneself and Society Education for Sustainable Living Policies and practices from around the world. Hamar: Partnership for Education and Research about Responsible Living (PERL).

Sipos, Y., et al. (2008). Achieving Transformative Sustainability Learning: Engaging Head, Hands, and Heart. International Journal of Sustainability in Higher Education, 9(1), 68-86.

Trivic, Z., et al. (2020). Capacities and Impacts of Community Arts and Culture Initiatives in Singapore. The Journal of Arts Management Law and Society, 50(2), 1-30.

UNESCO. (2010). The Seoul Agenda: Goals for the development of arts education. Retrieved June 1, 2023, from http: / / portal. unesco. org/ culture/ en/ ev. phpURL_ID= 41117&URL_ DO=DO_TOPIC&URL _SECTIO N=201.html

UNESCO. (2015). Global Citizenship Education: Topics and learning objectives. Paris: UNESCO.

บทความวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการปลูกกัญชง เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4*

DEVELOPMENT OF A LOCAL CURRICULUM FOR HEMP CULTIVATION TO DEVELOP PROFESSIONAL SKILLSFOR PRATHOM SUKSA 5 STUDENTS AT PAMAIUTID 4 SCHOOL

สุพิศ ศรีบัว
Supith Sreebua
โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 ตาก ประเทศไทย
Pamaiutid 4 School, Tak Primary Educational Service Area Office 2, Tak, Thailand
Corresponding author E-mail: sreebua@gmail.com

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 2) เพื่อสร้างและพัฒนาหาประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่น 3) เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นและ 4) เพื่อประเมินความพึงพอใจต่อการใช้หลักสูตรท้องถิ่นการปลูกกัญชง เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 เป็นการวิจัยและพัฒนากลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/3 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 29 คนตัวแปรอิสระคือ หลักสูตรท้องถิ่น ตัวแปรตามได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมการปฏิบัติงานและความพึงพอใจ ระยะเวลาการทดลอง 18สัปดาห์ เครื่องมือที่ใช้คือ หลักสูตรท้องถิ่น การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบ แบบสังเกตและแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติทดสอบแบบไม่อิสระ t-test และวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูผู้สอนต้องเน้นทักษะความรู้พื้นฐานการประกอบอาชีพการเรียนรู้ตลอดชีวิตนักเรียนส่วนหนึ่งมีพื้นฐานการอ่านเขียนสื่อความต่ำขาดทักษะการทำงานกลุ่มและไม่สนใจงานด้านเกษตรกรรม 2) การสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมาย จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา โครงสร้างสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 หน่วย จำนวน 18 แผน ประสิทธิภาพของหลักสูตรได้ค่า E_1/E_2 83.36/82.00 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 3) ผลการใช้หลักสูตร ผ่านเกณฑ์ จำนวน 27คน คิดเป็นร้อยละ86.48 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พฤติกรรมการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 23.12, S.D. = 1.07) 4) ครูผู้สอนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.14)

คำสำคัญ: การปลูกกัญชง, การพัฒนาหลักสูตร, หลักสูตรท้องถิ่น. ทักษะอาชีพ

Abstract

The objective of research report have to 1) study of teaching and learning 2) create and develop the efficiency of local curriculum 3) study the results of local curriculum using and 4) evaluate satisfaction of local curriculum for hemp cultivation to develop professional skills For

* Received 6 September 2023; Revised 27 September 2023; Accepted 29 September 2023

Prathomsuksa 5 students, Pamaiuthit 4 School. It is research and development. The target groups were 29 students in grade 5/3 of PamaiUthit 4 School in the second semester of the academic year 2022. Independent variables were local curriculum. Dependent variables were learning achievement, performance behavior and satisfaction. The duration of the trial was 18 weeks. Research tools include local curriculum. Achievement test observational form and satisfaction questionnaire data analysis using means standard deviation independent t-test and content analysis, research resultsfound that.1) The condition of teaching and learning teachers must focus on occupational kills, apply knowledge in life. Some students have poor reading, writing, and media backgrounds, lacking group work skills. and not interested in agriculture. 2) Creating a local curriculum was found that Principles and Reasons, Vision, Objectives of the Program Course Objectives course description course structure learning content Teaching and Evaluation. Processes The content is divided into small units, 4 learning units, 18 plans. The efficiency of curriculum their E1/E2 values were 83.36/82.00, higher than the specified criteria of 80/80. 3) Results of curriculum trials, there were 27 students who passed the criteria, representing 86.48 % of the achievement comparison. Learning after school is higher than before. Statistically significant at the 0.05 level. The performance behavior was at the highest level ($\bar{x}$ = 23.12, S.D. = 1.07) 4) Teachers were satisfied at a high level ($\bar{x}$ = 4.10, S.D. =0.14).

Keywords: Hemp Cultivation, Developing the Curriculum, Local Curriculum, Professional Skill

บทนำ

ในยุคที่โลกกำลังก้าวสู่สังคมฐานความรู้ นานาประเทศทั่วโลกต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเพิ่มกลยุทธ์ การแข่งขันในทุกด้าน เตรียมความพร้อมในการก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2560 - 2579) ซึ่งเป็นแผนระยะยาว 20 ปีเพื่อเป็นแผนแม่บทสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาการศึกษา ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้4 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ 2) เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและยุทธศาสตร์ชาติ 3) เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และคุณธรรม จริยธรรม รู้รักสามัคคี และร่วมมือผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) เพื่อนำประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และความเหลื่อมล้ำภายในประเทศลดลง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2555) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งเน้นให้นักเรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ รู้จักพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุขมีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ หมวดที่

4 ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษาได้กล่าวถึงการส่งเสริมให้สถานศึกษานำเอาวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาออกแบบเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับความต้องการความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลและรัฐบาลได้จัดกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งและสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชนสนับสนุนการค้นหาอัตลักษณ์อันโดดเด่นของชุมชนโดยอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

การที่ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากการใช้หลักสูตรเดียวกันทั้งประเทศไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริงที่เป็นอยู่ ทำให้ละเลยต่อมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งอันพึงอนุรักษ์ของท้องถิ่นทำให้มีการลืมเลือนสิ่งที่มีค่าของท้องถิ่นและ ไม่เป็นการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นด้านการผลิต อาชีพบางท้องถิ่นอาจมีปัญหาแตกต่างกันออกไป เช่น โรคภัยไข้เจ็บแทนที่การศึกษาจะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวกลับจะส่งเสริมให้คนไต่บันไดเพื่อการศึกษาต่อที่สูงขึ้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีผลต่อการพัฒนาประเทศคือ การพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่นที่สำคัญคือ ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและอาชีพ การให้การศึกษาที่เหมาะสม จะช่วยให้ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น แก้ไขปัญหาสำคัญของประเทศได้เพราะหลักสูตรแกนกลางไม่ยืดหยุ่นเป็นการสอนในสิ่งที่ไกลตัว ไม่เกิดความภูมิใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ถึงแม้จะมีหลักสูตรแกนกลางแล้ว แต่ยังมีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพราะหลักสูตรแกนกลางกำหนดเนื้อหาสาระและกิจกรรมไว้อย่างกว้าง เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่เป็นหลักการทั่วไปไม่สามารถประมวลรายละเอียดสาระความรู้จากสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นแต่ละแห่งได้ จึงต้องมีหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ได้โดยเฉพาะภูมิปัญญาชาวบ้านของไทยมีอยู่เป็นจำนวนมาก สามารถบูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเรียนการสอนได้ (กรมวิชาการ, 2542)

พื้นที่ตำบลคีรีราษฎร์ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาอยู่ด้วยกันหลายเผ่า ประกอบด้วยเผ่ามูเซอ เผ่าอีก้อ (อาข่า) เผ่าลีซอ เผ่าเย้า เผ่าม้ง จีนฮ่อ มีการปลูกกัญชง การปั่นเส้นใย การทอผ้าใยกัญชง เพื่อผลิตเครื่องนุ่งห่มตามวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เพื่อใช้ในครัวเรือน นำมาทอผ้าใช้สำหรับเป็นเครื่องนุ่งห่มเพื่อเก็บไว้สวมใส่ในวันปีใหม่และตามความเชื่อดั้งเดิม ใช้เส้นด้ายที่ทำมาจากเส้นใยกัญชงมัดมือให้เด็กที่เกิดใหม่ ใช้ในพิธีศพจะต้องใช้เครื่องแต่งกายรองเท้าเชือกมัดศพแต่เนื่องจากตามกฎหมายของประเทศไทยกัญชงถูกจัดให้เป็นพืชเสพติดเช่นเดียวกับกัญชาดังนั้นการปลูกกัญชงของชาวเขาจึงเป็นการลักลอบปลูกในปี พ.ศ.2547 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงได้เสด็จเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ภาคเหนือ ทรงสนพระทัยผลิตภัณฑ์จากกัญชงและได้มีพระราชเสาวนีย์ให้มีการศึกษาการปลูกกัญชงอย่างจริงจังตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (กัลยาณมิตร นรรัตน์พุทธิ, 2562)

โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 ตั้งอยู่ที่ตำบลคีรีราษฎร์ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก นักเรียนมีความหลากหลายชาติพันธุ์ ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าม้ง ประมาณร้อยละ 89ซึ่งเป็นผู้ปกครองนักเรียนเป็นเกษตรกรชาวเขาบนที่สูง มักนิยมปลูกกัญชงเพื่อน้ำเส้นใยจากกัญชงมาทำเครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับและใช้ในงานพิธีกรรมตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนเผ่า (ศราวุธ ปิจนันท์ และสุภาณี เส็งศรี, 2565) จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้เชี่ยวชาญการปลูกกัญชง พบว่าการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งไม่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น นักเรียนไม่ค่อยสนใจงานทางด้านการใช้แรงงาน ไม่มีนิสัยรักการทำงาน วัสดุส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน อยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าที่สถานศึกษากำหนดไว้ดังนั้นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การปลูกกัญชงเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาการงานอาชีพจะช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการทำงาน การส่งเสริมการ

ประกอบอาชีพในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีสารสนเทศ และบูรณาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนมีความรู้มีพฤติกรรมการปฏิบัติงาน การทำงานเป็นกลุ่ม และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4
2. เพื่อสร้างและพัฒนาหาประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่น การปลูกกัญชงเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
3. เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น การปลูกกัญชงเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4
4. เพื่อประเมินความพึงพอใจต่อการใช้การใช้หลักสูตรท้องถิ่น การปลูกกัญชงเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) โดยมีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/3 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 เป็นกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 29คน ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ หลักสูตรท้องถิ่น การปลูกกัญชงเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพฤติกรรมการปฏิบัติงานกลุ่มและความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรท้องถิ่น ใช้ระยะเวลาในการทดลองสอน จำนวน 18 สัปดาห์ๆ ละ 1 ชั่วโมง รวมเป็น 18 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หลักสูตรท้องถิ่น การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 18 แผน 4 หน่วยการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานกลุ่ม และแบบสอบถามความพึงพอใจ ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัยตามลำดับดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research: R1) ศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ จากเอกสาร ทฤษฎี ผลการวิจัย และผู้เชี่ยวชาญ โดยศึกษา วิเคราะห์แผนการศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพแผนพัฒนาของจังหวัดตากพ.ศ. 2566 – 2570 วิเคราะห์เอกสาร ตำรา ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนาหลักสูตรจิตวิทยาพื้นฐานและปรัชญาการศึกษา วิเคราะห์แนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญการวัดและประเมินผลและความพึงพอใจ ศึกษา วิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านการปลูกกัญชง และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร จำนวน 35 คน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development: D1) การออกแบบและพัฒนา (Design and Development: D and D) เป็นการสร้างและพัฒนาหาประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานกลุ่ม และแบบสอบถามความพึงพอใจ โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการสร้างหลักสูตรนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข หาประสิทธิภาพแบบรายบุคคล แบบกลุ่มเล็ก และแบบภาคสนาม (Field Tryout)

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research: R2) เป็นการทดลองใช้หรือนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้สอน (Implementation: I)แบบแผนการทดลองใช้นวัตกรรมโดยใช้แบบแผนการทดลองแบบหนึ่งกลุ่มสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (One Group Pretest and Posttest Design) (มาเรียม นิลพันธ์, 2553) โดยมีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/3 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 เป็นกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development: D2) เป็นการประเมินผล (Evaluation: E) ปรับปรุงแก้ไข การรับรองและการเผยแพร่ปรับปรุงรายละเอียดของหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ของนักเรียนให้มากยิ่งขึ้นและประเมินการใช้หลักสูตรท้องถิ่น

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติทดสอบแบบไม่อิสระ t-test และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

หลักสูตรท้องถิ่นการปลูกกัญชงเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 มีผลการวิจัยดังนี้

1. สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ พบว่าการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพครูผู้สอนต้องเน้นทักษะความรู้พื้นฐานการประกอบอาชีพ เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต นำความรู้ไปใช้ในชีวิตนักเรียนส่วนหนึ่งมีพื้นฐานการอ่าน เขียน สื่อความต่ำ ขาดทักษะการทำงานกลุ่ม และไม่สนใจงานด้านเกษตรกรรม ดังนั้นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นควรมีเนื้อหาด้านความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพืชกัญชง การปลูกกัญชง การเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การทำโครงงาน โดยการสนับสนุนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน วิสาหกิจชุมชน สถานประกอบการและการศึกษาดูงานนอกสถานที่

2. การสร้างและพัฒนาหาประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่น การปลูกกัญชงเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4นำนวัตกรรมไปตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ภาษาที่ใช้กับผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ จำนวน 5 คน ปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาของหลักสูตรท้องถิ่น

รายการประเมินความคิดเห็น	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
โครงร่างหลักสูตรท้องถิ่น	5	4.45	0.46
แผนการจัดการเรียนรู้	5	4.56	0.11
แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	5	4.63	0.05
แบบสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานกลุ่ม	5	4.28	0.64
แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรท้องถิ่น	5	4.32	0.46
$\bar{x}$		**4.45**	**0.34**

พบว่าหลักสูตรท้องถิ่นมีองค์ประกอบ หลักการและเหตุผล วิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ของหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา โครงสร้างหลักสูตร สาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยย่อย จำนวน 4 หน่วยการเรียนรู้ จำนวน 18 แผน ได้แก่ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1มหัศจรรย์ของพืชกัญชงหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การปลูกกัญชงหน่วยการเรียนรู้ที่ 3 สู่ความพอเพียง และหน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การแปรรูปผลิตภัณฑ์กัญชงสู่อาชีพพบว่าผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ของหลักสูตรท้องถิ่น มีความเหมาะสมมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย ($\bar{x}$) เท่ากับ 4.45 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.34 และปรับปรุงแก้ไขเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งการเรียนรู้

นำหลักสูตรท้องถิ่นไปหาประสิทธิภาพรายบุคคล (Individual Tryout) แบบกลุ่มเล็ก (Small Group Tryout) และแบบภาคสนาม (Field Tryout) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการหาประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่นการปลูกกัญชง เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4

การหาประสิทธิภาพ	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้	E_1	E_2
1. แบบรายบุคคล	20	11.00	47.76	55.00
2. แบบกลุ่มเล็ก	20	12.60	64.33	67.00
3. แบบภาคสนาม	20	16.40	83.36	82.00

จากตารางที่ 2 พบว่าประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่นแบบภาคสนามเมื่อนำคะแนนแบบทดสอบท้ายหน่วยการเรียนรู้ทั้ง 4 หน่วยแล้ว พบว่ามีคะแนนเฉลี่ย 25.01 คะแนนคิดเป็นร้อยละ 83.36 คะแนนจากการทำแบบทดสอบหลังเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 16.40 คิดเป็นร้อยละ 82.00 แสดงว่าประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่น การปลูกกัญชงเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 ได้ค่า E_1/E_2 เท่ากับ 83.36/82.00 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น การปลูกกัญชงเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 คะแนนเฉลี่ยท้ายหน่วยการเรียนรู้และคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลักสูตรท้องถิ่น การปลูกกัญชง เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4

	คะแนนประจำหน่วยการเรียนรู้				รวม 30	หลังเรียน 20
	1(5)	2(10)	3(5)	4(10)	คะแนน	คะแนน
คะแนนเฉลี่ย	4.76	7.93	4.72	7.86	25.27	16.24
		E_1			84.23	
		E_2				81.20

จากตารางพบว่าค่าประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่นเท่ากับ 84.23/81.20 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 มีคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 16.24 คะแนนจากคะแนนเต็ม 20 คะแนนคิดเป็นร้อยละ 81.20 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 3.15

การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พฤติกรรมการปฏิบัติงานกลุ่มอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 23.12) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 1.07 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการใช้หลักสูตรท้องถิ่น การปลูกกัญชงเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.38) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.60

4. ผลการประเมินการใช้หลักสูตรท้องถิ่น การปลูกกัญชงเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4โดยครูผู้สอนและนักเรียนในโรงเรียนต่างๆ จำนวน 20 โรงเรียน ที่ได้นำหลักสูตรท้องถิ่น ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนพบว่า ครูผู้สอนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10) ในทุกด้าน และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.14

อภิปรายผล

1. สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ พบว่าการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพนั้น ครูผู้สอนต้องมุ่งเน้นด้านทักษะความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต การทำงานร่วมกับผู้อื่น ให้

เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงและประกอบอาชีพได้ นักเรียนส่วนหนึ่งมีพื้นฐานการอ่าน เขียน สื่อความต่ำ ขาดทักษะการทำงานกลุ่ม ไม่สนใจงานทางด้านเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกกัญชง การแปรรูปจากผลิตภัณฑ์เส้นใยกัญชง ตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ในขณะที่การประกอบอาชีพของเกษตรกรบนที่สูงยังมีวิถีชีวิตตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนเผ่า ขาดแคลนปัจจัยการผลิต ไม่ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย มีการปลูกกัญชงเพื่อนำเส้นใยมาใช้ในพิธีกรรม สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ดังนั้น การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นการปลูกกัญชง เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ ควรมีเนื้อหาด้านความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพืชกัญชง การปลูกกัญชง การเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การทำโครงงาน ทักษะอาชีพโดยการสนับสนุนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน วิสาหกิจชุมชน สถานประกอบการ สอดคล้องกับคณะกรรมการควบคุมและกำกับดูแลนโยบายกัญชงและกัญชา ที่สรุปว่ารัฐบาลมีนโยบายผลักดันให้กัญชาและกัญชงเป็นพืชเศรษฐกิจ สร้างรายได้ให้กับเกษตรกร นำไปสู่การปรับปรุงกฎหมายและออกประกาศกระทรวงสาธารณสุขเรื่องระบุชื่อยาเสพติดให้โทษในประเภท 5 พ.ศ. 2563 มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2563 กำหนดให้ส่วนของพืชกัญชาและกัญชงเฉพาะที่ได้รับอนุญาตให้ปลูกผลิตหรือสกัดในประเทศไทย ไม่จัดเป็นยาเสพติดให้โทษ เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชนให้ความสำคัญในการศึกษา วิจัย (คณะกรรมการควบคุมและกำกับดูแลนโยบายกัญชงและกัญชา, 2564) สอดคล้องกับ Rehman. M. et al. ที่ได้เขียนบทความเรื่อง Evaluation of hemp (Cannabis sativa L.) as an industrial crop: a review โดยสรุปว่าประชากรมนุษย์ที่เพิ่มขึ้น มีการใช้ทรัพยากรมากขึ้น จึงคุกคามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและเพิ่มช่องว่างระหว่างทรัพยากรที่มีอยู่ กัญชงจึงเป็นพืชสารพัดประโยชน์มีส่วนช่วยในการดำรงชีวิตของผู้คน โดยไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ดังนั้นงานวิจัยเกี่ยวกับกัญชงน่าจะเป็นที่สนใจของนักวิทยาศาสตร์เป็นอย่างมาก เนื่องจากการเติบโตและการใช้ประโยชน์อย่างรวดเร็วในผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ ได้แก่ สิ่งทอ กระดาษ ยา อาหาร อาหารสัตว์ สี เชื้อเพลิงชีวภาพ พลาสติกย่อยสลายได้ วัสดุก่อสร้าง การผลิตมวลชีวภาพสูง องค์ประกอบทางโภชนาการ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Rehman, M. et al., 2021)

2. การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นการปลูกกัญชง เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 ที่ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ของหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา โครงสร้างหลักสูตร สาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยย่อยๆ จำนวน 4 หน่วยการเรียนรู้ จำนวน 18แผนและประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่น ได้ค่า E_1/E_2 เท่ากับ 83.36/82.00 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 เพราะว่าผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ประกอบกับผู้รายงานได้สร้างและพัฒนาขึ้นมาอย่างเป็นระบบ มีการดำเนินการตามขั้นตอนของวิธีการเชิงระบบ โดยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของนักเรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะอาชีพจากการทำโครงงานที่บูรณาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ใช้เครื่องมือสอนคิดตามแนวทาง Thinking School ในทุกหน่วยการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในโรงเรียนและนอกโรงเรียน นำภูมิปัญญาท้องถิ่น บิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้สอดคล้องกับศราวุธ ปิจนันท์ และสุภาวี เส็งศรี ได้วิจัยเรื่อง แหล่งเรียนรู้ผ้าใยกัญชงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 พบว่าผู้บริหาร ครู ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน มีความต้องการอนุรักษ์ สืบสานการทอผ้าของชนเผ่าม้งด้วยใยกัญชงให้กับนักเรียน เยาวชน หรือผู้ที่สนใจโดยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ผ้าใยกัญชง ในลักษณะที่ให้นักเรียน หรือคนในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และควรมีการนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะหรือการปฏิบัติ เพื่อให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ศราวุธ ปิจนันท์ และสุภาณี เส็งศรี, 2565) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สาธนี พรมวงศ์ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการทอผ้าชนเผ่าม้งด้วยใยกัญชงสำหรับนักเรียนชั้น

มัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอพบพระ จังหวัดตาก ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้ารับการอบรมผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75 ตามที่กำหนดไว้ และมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรอยู่ในระดับมากที่สุด (สาธนี พรมวงศ์, 2563)

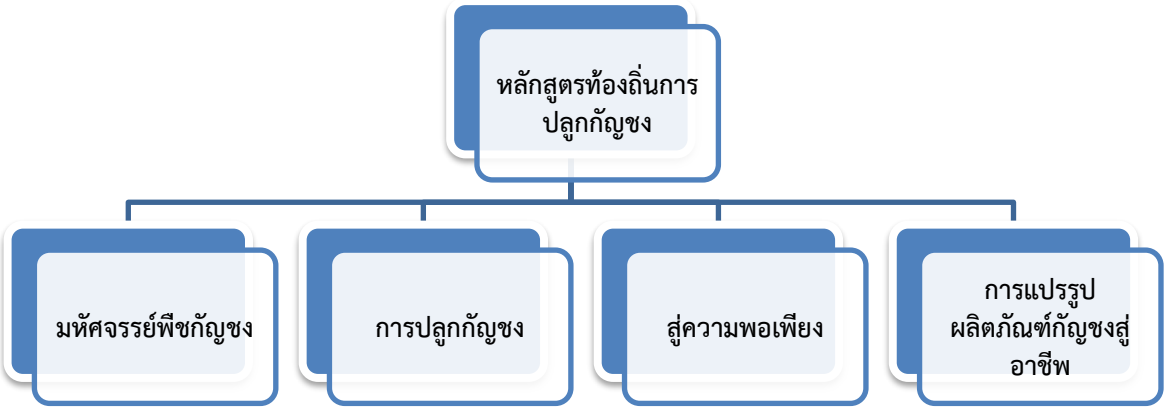
3. ผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 84.25/81.21 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 มีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 86.48 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พฤติกรรมการปฏิบัติงานกลุ่มอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 23.12) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 1.07 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 4.38) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.60 สรุปได้ว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่ผู้รายงานสร้างขึ้น สามารถทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้จริงเนื่องจากได้ผ่านกระบวนการทดลองหลายครั้ง นำเอาผลการทดลองไปปรับปรุงแก้ไขผ่านการหาประสิทธิภาพกับกลุ่มนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้หลักสูตรท้องถิ่นที่มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น จนสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรท้องถิ่นหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่าการสอนโดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น มีความก้าวหน้าและพัฒนาการเรียนเพิ่มขึ้น การใช้เครื่องมือสอนคิดตามแนวทาง Thinking School มีการใช้คำถามกระตุ้นการคิดในทุกขั้นตอน การฝึกปฏิบัติจากสถานการณ์จริง มีการนำสื่อเทคโนโลยี สื่ออิเลคทรอนิคส์ การสืบค้นทางระบบเครือข่าย การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา มาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีการฝึกทักษะอาชีพ การทำงานเป็นทีม ผ่านการทำโครงงานที่บูรณาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจสามารถทำคะแนนได้ดีสอดคล้องกับคำกล่าวของทิศนา แขมมณี ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนทำโครงงานเป็นการจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ร่วมกันเลือกทำโครงงานที่ตนสนใจ โดยร่วมกันสำรวจสังเกตและกำหนดเรื่องที่ตนสนใจวางแผนในการทำโครงงานร่วมกันศึกษาหาข้อมูลที่จำเป็นและลงมือปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้จนได้ข้อค้นพบหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่แล้วจึงเขียนรายงานและนำเสนอต่อสาธารณะชน เก็บข้อมูลแล้วนำผลงานและประสบการณ์ทั้งหมดมาอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดและสรุปผล การเรียนรู้ที่ได้จากประสบการณ์ที่ได้รับทั้งหมด (ทิศนา แขมมณี, 2550) สอดคล้องกับ วัฒนา มัคคสมัน ที่กล่าวว่าการพัฒนาให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าในตนเอง พัฒนากระบวนการคิดของตนเองลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตัวเอง แก้ปัญหาอย่างเป็นกระบวนการ และเห็นคุณค่าในตนเอง โดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (วัฒนา มัคคสมัน, 2550)

นอกจากนี้หลังจากการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ทดลองกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/3 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 แล้ว พบว่าพฤติกรรมการปฏิบัติงานของนักเรียนได้เปลี่ยนแปลงไปตามจุดประสงค์ที่หลักสูตรกำหนดไว้ คือ นักเรียนมีพฤติกรรมในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากที่สุด สังเกตได้จากการที่นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการทำงาน แม้ว่าบางหน่วยการเรียนรู้จะมีกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติงานกลางแจ้งบ้างก็ตาม นักเรียนจะทำงานด้วยความเต็มใจและมีความสุขในการทำงาน

4. ผลการประเมินการใช้หลักสูตรท้องถิ่น ด้วยการให้นักเรียนและครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ จากโรงเรียนต่างๆ ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรท้องถิ่น การปลูกกัญชง เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่กระตุ้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ถูกวิธีและคุ้มค่า ครูผู้สอนให้คำปรึกษาแนะนำให้กำลังใจและกระตุ้นให้นักเรียนปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ และเอกสารหลักสูต ร มีลำดับขั้นตอนชัดเจนที่เหมาะกับวุฒิภาวะของนักเรียน และสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 4.83, 4.75 และ 4.58 ตามลำดับส่วนความพึงพอใจของครูผู้สอนจากโรงเรียนในสังกัดต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งได้นำไปใช้ใน

กิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อเป็นการประเมินการใช้หลักสูตรท้องถิ่น พบว่าความพึงพอใจที่มีต่อการนำหลักสูตรท้องถิ่น ไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน ในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.10) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.14 ที่เป็นเช่นนี้เพราะหลักสูตรท้องถิ่นที่ผู้รายงานสร้างขึ้น เป็นการจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ร่วมกันเลือกทำงานที่ตนสนใจ จากการที่ได้ศึกษาจากสื่อการเรียนการสอน ทั้ง 18 แผน มีการวางแผนการทำปฏิบัติงานร่วมกันศึกษาหาข้อมูลที่จำเป็นและลงมือปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้มีการบันทึกผลการปฏิบัติงาน บันทึกผลการเรียนรู้จนค้นพบองค์ความรู้ใหม่เขียนรายงาน นำประสบการณ์ทั้งหลายมาอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นและสรุปผลการเรียนรู้ที่ได้จากการทำปฏิบัติงาน สอดคล้องกับสมยศ นาวีการ ที่กล่าวว่าในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนความพึงพอใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายหรือต้องการปฏิบัติให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ครูผู้สอนซึ่งเป็นผู้อำนวยความสะดวก หรือให้คำแนะนำปรึกษาต้องคำนึงถึงความพึงพอใจในการเรียนรู้ การให้ผู้เรียนมีส่วนเลือกตามความสนใจ ร่วมกันตั้งจุดประสงค์หรือความมุ่งหมายในการทำกิจกรรม เลือกวิธีแสวงหาความรู้ด้วยวิธีที่ถนัดจะทำให้สามารถค้นหาคำตอบที่ต้องการได้ (สมยศ นาวีการ, 2525)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการปลูกกัญชง มีส่วนประกอบ 4 หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย มหัศจรรย์พืชกัญชง การปลูกกัญชง สู่ความพอเพียง และการแปรรูปผลิตภัณฑ์กัญชงสู่อาชีพ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้ใช้กระบวนการคิดมีทักษะการทำงานอย่างเป็นระบบเรียนรู้ได้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการปลูกกัญชง ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ต้องเน้นทักษะความรู้พื้นฐานการประกอบอาชีพ การเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งการสร้างหลักสูตรที่ประกอบด้วยหลักการและเหตุผล วิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมาย จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา โครงสร้าง สาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 หน่วย จำนวน 18 แผน มีประสิทธิภาพของหลักสูตรได้ค่า E_1/E_2 83.36/82.00 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และนำไปใช้ทดลองสอนกับกลุ่มเป้าหมายพบว่าผลการใช้หลักสูตร ผ่านเกณฑ์ จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 86.48 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูง

กว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พฤติกรรมการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 23.12, S.D. = 1.07) 4) ครูผู้สอนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.14) ข้อเสนอแนะการพัฒนาหลักสูตรและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชน สังคม มีการศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ ควรมีการวิจัยและพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไปสู่ภาคีอื่นๆ ในรูปเครือข่ายเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับการศึกษาในระบบกับการศึกษานอกระบบกับการศึกษาตามอัธยาศัย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

กัลยาณมิตร นรรัตน์พุทธิ. (2562). ใยกัญชงมหัศจรรย์เส้นใยแห่งสายวัฒนธรรมชาวเขาเผ่าม้ง. วารสารวัฒนธรรม, 58(1). 112-117.

คณะกรรมการควบคุมและกำกับดูแลนโยบายกัญชงและกัญชา. (2564). กองบริหารงานทรัพย์สินและกิจการพิเศษ. ใน การประชุมคณะกรรมการควบคุมกำกับดูแลนโยบายกัญชงและกัญชา ครั้งที่ 6/2564 ณ ห้องประชุมสารภี ชั้น 1 อาคารสำนักงานมหาวิทยาลัยแม่โจ้. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ทิศนา แขมมณี. (2550). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

มาเรียม นิลพันธ์. (2553). วิธีวิจัยทางการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). นครปฐม: ศูนย์วิจัยและพัฒนาทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วัฒนา มัคคสมัน. (2550). การสอนแบบโครงงาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศราวุธ ปิจนันท์ และสุภาณี เส็งศรี. (2565). แหล่งเรียนรู้ผ้าใยกัญชง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4. วารสารวิจัยและนวัตกรรม สถาบันการอาชีวศึกษา, 5(1) 238-258.

สมยศ นาวีการ. (2525). การบริหาร. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ.

สาธนี พรมวงศ์. (2563). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการทอผ้าชนเผ่าม้งด้วยใยกัญชงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายอำเภอพบพระจังหวัดตาก. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2555). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2570. เรียกใช้เมื่อ 20 ตุลาคม 2565 จาก http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p11/plan11.pdf

Rehman, M. et al. (2021). Evaluation of hemp (Cannabis sativa L.) as an industrial crop: a review. Environmental Science and Pollution Research, 28(38), 52832–52843.

บทความวิจัย

รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา*

THE AREA-BASED MODEL FOR ENHANCING THE QUALITY OF EDUCATIONAL MANAGEMENT IN THE EDUCATIONAL SERVICE AREA

สมเกียรติ ชิดไธสง
Somkiat Chidthaisong
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 นครราชสีมา ประเทศไทย
Nakhonratchasima Primary Educational Service Area Office 2, Nakhon Ratchasima, Thailand
Corresponding author E-mail: somkiat.ch@korat2.go.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา 2) เพื่อพัฒนา 3) ทดลองและประเมินการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา และ 4) เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนาและจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพและปัญหาแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านกายภาพ และด้านการเงิน 2) รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของเขตพื้นที่การศึกษา เป็นรูปแบบที่เน้นกระบวนการ ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ ทุนกายภาพ และทุนการเงิน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ในการวางแผน การกำหนดเป้าหมาย ออกแบบกิจกรรม นำกิจกรรมสู่การปฏิบัติ และการประเมินผล โดยมีเป้าหมายเพื่อการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ซึ่งวัดผลผลิตระดับเขตพื้นที่จาก 3 ด้านคือ 1) ผลการประเมินมาตรฐาน 2) ผลการประเมินตัวชี้วัด และ 3) ผลการประเมิน ITA มีผลลัพธ์เป็นผลงานหรือรางวัลตั้งแต่ระดับเขตถึงนักเรียน 3) ผลประเมินการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า ผลประเมินอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด คุณภาพของการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่สูงขึ้นทุกด้าน 4) ข้อเสนอเชิงนโยบาย คือ ควรจัดทำสารสนเทศด้านศักยภาพของพื้นที่ ควรกำหนดตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่ในรูปแบบของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ตามบริบท ควรมีการประสานความร่วมมือเชิงรุกในการทำงานกับพื้นที่ ควรทำงานแบบบูรณาการภารกิจร่วมกันในพื้นที่ เน้นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีและสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่, การยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา, เขตพื้นที่การศึกษา

Abstract

This research had 4 purposes were : 1) to study the conditions and problems of management in developing the quality of Educational Service Area, 2) to develop The Area-Based model for Enhancing the Quality of Educational Management in the Educational Service Area, 3) to implement and evaluate the Area-Based model for Enhancing the Quality of educational management in the educational service area, 4) to make policy recommendations of the Area-

* Received 15 September 2023; Revised 26 September 2023; Accepted 30 September 2023

Based management for enhancing the quality of educational management in the educational service area. Using Research and Development methodology for make a Policy Brief. The finding showed that: There were 5 aspects of operating conditions: personnel, society and culture, Economic, physical and financial aspects. This Area-Based management Model of the Educational Service Area was focused on process, by analyzing the potential in the area in terms of human capital, social capital, economic capital, physical capital, and financial capital through the process of participation of relevant people in planning and setting goals, event design, put activities into practice and evaluation. The main goal was to raise the quality of education which success can be measured by the performance of the Educational Service Area, the school, teachers and educational personnel, and students. The results of the implementing model were appropriate, and possibility at the highest level. Policy proposals include: The Office of the Basic Education Commission should create data and information on the potential of national areas, spatial management indicators should be established to evaluate the operational success of the area, educational service area administrators should use leadership to proactively coordinate and establish projects and activities that use the potential in the area, integrate missions with local government organizations and communities, build relationships and effective communication.

Keywords: Area-Based Management Model, Enhancing the Quality of Educational Management, Educational Service Area

บทนำ

ปัจจุบันทิศทางการพัฒนาประเทศมุ่งให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาประเทศ มุ่งเน้นไปในพื้นที่ของแต่ละภูมิภาค ซึ่งมีการออกกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ในการใช้พื้นที่เป็นฐานในการพัฒนา เช่น เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เขตพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เขตอุตสาหกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาเชิงพื้นที่โดยได้กำหนดแนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงาน กระจายการพัฒนาลงสู่พื้นที่ โดยยึดหลักการพัฒนาพื้นที่ ภารกิจ และการมีส่วนร่วม ให้จังหวัดเป็นพื้นที่ดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาเป็นจุดเชื่อมโยงการพัฒนาจากชุมชนสู่ประเทศ และประเทศสู่ชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ (Area-based Management) เป็นเป้าหมาย และทิศทางในการพัฒนาประเทศ ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก สู่การเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างที่ใหญ่ขึ้น เป็นการกระจายอำนาจและบทบาทการบริหารจัดการ ในการพัฒนาพื้นที่ไปให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เป็นผู้วางแผน กำหนดเป้าหมาย วิธีการในการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการ สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ในภาคการจัดการศึกษาแนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือ การบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ (Area Based Education) ซึ่งในประเทศไทยได้มีการนำแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่มาใช้โดยสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาปรับพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาการศึกษาในระดับพื้นที่ โดยมีหลักการสำคัญคือ สร้างกลไกความร่วมมือของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ใช้ข้อมูลในพื้นที่ช่วยชี้ปัญหา จัดลำดับความสำคัญจัดทำแผนงาน โครงการเพื่อพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ ติดตามความก้าวหน้าการดำเนินการตามเป้าหมาย บูรณาการความร่วมมือและใช้ทรัพยากรใน

การจัดการศึกษาร่วมกัน (สำนักงานส่งเสริมสังคม แห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, 2557) การจัดการศึกษาแบบยึดพื้นที่เป็นฐานมีหลักคิด หลักปฏิบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือเป็นการจัดการศึกษาที่มีแบบแผนของการจัดหลักสูตรการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ยึดโยงเข้ากับสภาพทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม รวมทั้งทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น ชุมชน และสังคมของพื้นที่ (กล้า ทองขาว, 2558) ความสำคัญของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่คือการเปิดโอกาสให้แก่ภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยไม่ยึดติดหรือรอให้รัฐส่วนกลางดำเนินการ มีอิสระ มีอำนาจในการตัดสินใจ ร่วมกันออกแบบการพัฒนาการศึกษา สนับสนุน ตลอดจนตรวจสอบการใช้ทรัพยากรการศึกษา และร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาในพื้นที่ของตนเอง (สุพีรพัชร์ พิมพ์มาศ , 2561)

ความสำคัญของการใช้พื้นที่เป็นฐานในการพัฒนา ปรากฏชัดเจนในด้านการจัดการศึกษา กล่าวคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้ การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษา พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้มีการจัดระเบียบการบริหารราชการเขตพื้นที่การศึกษา ในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ซึ่งมีภารกิจรับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศ ได้ให้ความสำคัญกับการใช้พื้นที่เป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการศึกษา โดยกำหนดกลุ่มพื้นที่การศึกษา ประจำเขตตรวจราชการ สังกัด สพฐ. ออกเป็น 18 กลุ่มพื้นที่การศึกษา เพื่อให้การตรวจราชการและการบริหารจัดการเกิดประสิทธิภาพสูงสุด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

การดำเนินการจัดการศึกษาที่ผ่านมาพบว่ายังมีปัญหาหลายด้าน เช่นการศึกษาและการเรียนรู้ของ คนไทยยังมีปัญหาเชิงคุณภาพ เด็กปฐมวัยยังมีพัฒนาการที่ล่าช้ากว่าวัย เพราะครอบครัวไม่มีความรู้ และขาดเวลาในการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม เด็กวัยเรียนยังมีปัญหาด้านสติปัญญา เพราะคุณภาพการศึกษาไทยอยู่ในระดับต่ำ ขาดการฝึกทักษะที่แปลงความรู้สู่ทักษะที่เพียงพอ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2561) ในทางวิชาการมีงานวิจัยหลายเรื่อง เกี่ยวกับการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ มีผลการวิจัยที่ค้นพบปัญหา และข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาในพื้นที่ เช่น โชคอนันต์ วาณิชเลิศธนสาร (โชคอนันต์ วาณิชเลิศธนสาร, 2558) และ สิลาภรณ์ บัวสาย (สิลาภรณ์ บัวสาย, 2557) นอกจากนี้ในการประเมินผลการดำเนินงานของเขตพื้นที่การศึกษา ในแต่ละปี มีตัวชี้วัดหลายรายการที่ผลการประเมินยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาของการบริหาร ตลอดจนหาแนวทางการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษาให้สูงขึ้น ทั้งนี้กำหนดคำถามการวิจัยคือ สภาพปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษาเป็นอย่างไร การใช้รูปแบบการบริหารจัดเชิงพื้นที่ที่จะสามารถยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาได้นั้นควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา
3. เพื่อทดลองและประเมินการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา
4. เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development Design Research) ดำเนินการเป็น 4 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาโดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การศึกษาเอกสารอย่างเป็นระบบ (Systematic Review) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) เริ่มจากการศึกษาเอกสารอย่างเป็นระบบจากรายงานผลการดำเนินงานประจำปีและแผนปฏิบัติการประจำปีของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยะ 2 ปี ย้อนหลัง ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2560 – 2561 โดยรวบรวมเอกสารรายงานดังกล่าวจากระบบรายงานการประเมินผลมาตรฐานเขตของสำนักติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 18 เขตพื้นที่การศึกษา แต่ละเขตได้มาโดยการสุ่มอย่างง่ายจากแต่ละกลุ่ม ตามกลุ่มพื้นที่การศึกษาประจำเขตตรวจราชการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนการสนทนากลุ่ม กำหนดกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด จำนวน 7 คน ในตำแหน่งผู้บริการศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่เกษียณอายุราชการไปแล้วไม่เกิน 2 ปี จำนวน 3 คน และผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาโดยอยู่ในวาระผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี จำนวน 4 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง 2 วิธี มีประเด็นในการศึกษา 5 ประเด็น คือ สภาพและปัญหาการบริหารจัดการด้าน 1) บุคลากร 2) สังคมวัฒนธรรม 3) กิจเศรษฐกิจ 4) กายภาพ และ 5) การเงิน

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา 2 ขั้นตอนหลัก ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบรูปแบบ ประกอบด้วย 1) วิเคราะห์สภาพและปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา ด้าน 1) บุคคล 2) สังคม 3) เศรษฐกิจ 4) กายภาพ และ 5) การเงิน เพื่อจัดลำดับความสำคัญของการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา จากนั้นสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา ว่าควรประกอบไปด้วยอะไรบ้าง อย่างไร โดยการศึกษานโยบาย ร่วมกับสังเคราะห์แนวคิดด้านการบริหาร การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อร่างรูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ขั้นตอนที่ 2 การประเมินรูปแบบ ผู้วิจัยดำเนินการประเมินรูปแบบ 4 ด้าน ได้แก่ ความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ และความเหมาะสม ในด้านความถูกต้องและความเป็นประโยชน์ ผู้วิจัยใช้การวิพากษ์รูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน กำหนดคุณสมบัติผู้ทรงคุณวุฒิ คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระดับประถมศึกษามาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปี อันเป็นตัวแทนของผู้ใช้รูปแบบ จำนวน 3 คน เป็นผู้บริหารระดับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 คน ถือเป็นตัวแทนของผู้ประสานนโยบายสู่การปฏิบัติงานของสำนักงานเขต และเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 2 คน ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งของผู้อำนวยการสถานศึกษามาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี อันเป็นตัวแทนของผู้รับบริการจากสำนักงานเขต ส่วนการประเมินรูปแบบด้านความเป็นไปได้และความเหมาะสม ผู้วิจัยใช้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานตามรูปแบบ จำนวน 65 คนซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย จากรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษานิเทศก์ ตัวแทนจากกลุ่มงานแต่ละกลุ่มงานในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ในปี พ.ศ. 2562

ระยะที่ 3 การทดลองและประเมินการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของเขตพื้นที่การศึกษาในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองและประเมินใช้รูปแบบรูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ด้วยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) จำนวน 3 วงรอบ ภายใต้ฐานความเชื่อว่า การวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาของผู้ปฏิบัติงานที่ดำเนินการเองโดยผู้ปฏิบัติงานจะมีโอกาสแก้ปัญหาได้สำเร็จมากกว่าการวิจัยที่แก้ปัญหาโดยบุคคลตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart ประกอบด้วย กิจกรรม 1) การวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น (planning) 2) การลงมือปฏิบัติตามแผน (action) 3) การสังเกตรวบรวมผลการปฏิบัติงาน (observation) และ 4) การสะท้อนผลเพื่อการพัฒนา (reflection) (Kemmis, S. & McTaggart, R., 1988)

ระยะที่ 4 การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ 1) ศึกษา รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และประมวลผลการทดลองใช้รูปแบบ 2) ยกร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย 3) จัดสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาข้อเสนอแนะ และ 4) นำเสนอร่างข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อเป็นสารสนเทศต่อการนำไปขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติต่อไป

สรุปวิธีดำเนินการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 วิธีดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้นำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

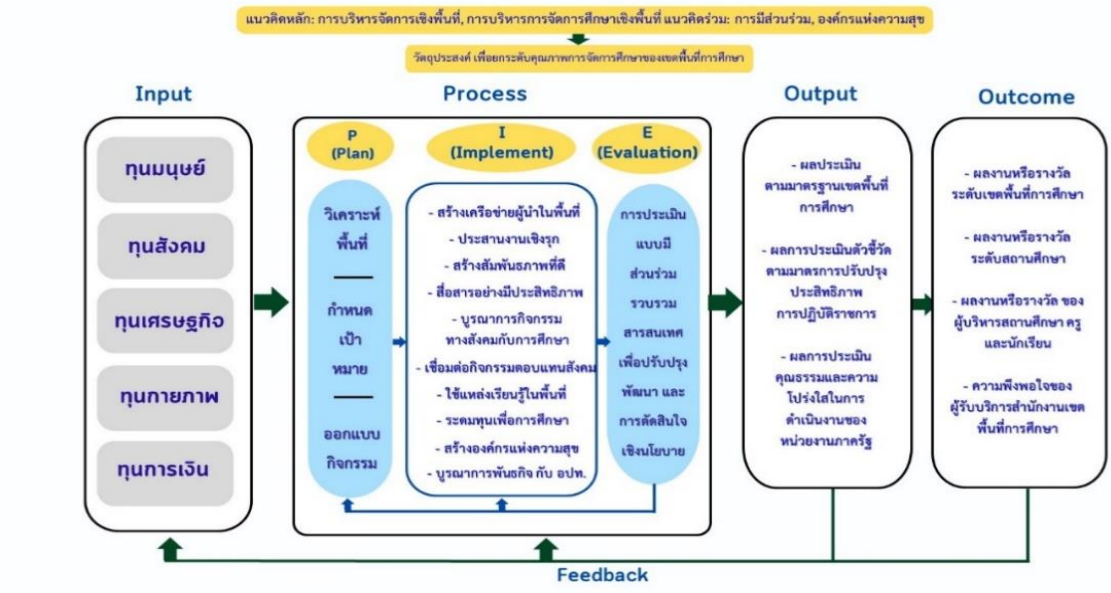
1. สภาพและปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา

สภาพและปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษามีการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ด้าน 1) บุคลากร คือ ขาดบุคลากรที่มีความเพียงพอและเหมาะสม ต่อโครงการพัฒนาคุณผู้เรียนเฉพาะด้าน เช่น ทักษะด้านหุ่นยนต์ ทักษะด้านภาษาอังกฤษ ทักษะอาชีพ บุคลากรที่มีไม่ได้รับการพัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญอย่างต่อเนื่องตามความต้องการจำเป็นของหน่วยงานทั้งระบบ เนื่องจากขาดการจัดทำแผนการพัฒนาบุคลากรรายบุคคล 2) สังคมวัฒนธรรม คือ เครือข่ายภาคประชาสังคมไม่เข้มแข็ง คนในพื้นที่มีความเชื่อและทัศนคติไม่ชอบแสดงออกถึงบทบาทการมีส่วนร่วม 3) ด้านเศรษฐกิจ คือ ค่าเฉลี่ยรายได้ต่อครัวเรือนต่ำ ค่าครองชีพสูง ส่งผลกระทบต่อโอกาสทางการศึกษา และคุณภาพของผู้เรียน 4) ด้านกายภาพ คือ ขาดการเชื่อมโยงอย่างมีประสิทธิภาพ กับสถานประกอบการ องค์กร ภาคส่วนอื่นในพื้นที่ ขาดข้อมูลสารสนเทศด้านศักยภาพของพื้นที่ การใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติในพื้นที่น้อย ขาดการนำความได้เปรียบด้านทางด้านภูมิศาสตร์มาใช้ในการบริหารจัดการ และ 5) ด้านการเงิน คือ ข้อจำกัดของนโยบาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการใช้จ่ายงบประมาณ งบประมาณไม่เพียงพอ การบริหารงบประมาณไม่มีประสิทธิภาพ

2. รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

เป็นรูปแบบสำหรับผู้บริหารการศึกษา เป้าหมายของการใช้รูปแบบนี้เพื่อ ยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งผลผลิตของการพัฒนาเห็นได้จาก 1) ผลการดำเนินการตามมาตรฐานเขตพื้นที่การศึกษา 2) ผลการดำเนินการมาตรการปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการ และ 3) ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ

รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา **“เป็นรูปแบบที่เน้นกระบวนการปฏิบัติการ”** ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลลัพธ์ อยู่ภายใต้แนวคิดการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ และการบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เป็นแนวคิดหลักร่วมด้วย แนวคิดการมีส่วนร่วมและการสร้างองค์กรแห่งความสุข วัตถุประสงค์ เพื่อใช้เป็นแนวทางการบริหารงานเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา มีวิธีการดำเนินงานเชิงระบบ ดังนี้ 1. ปัจจัยนำเข้า 5 ด้าน คือ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ ทุนกายภาพ และทุนการเงิน 2. กระบวนการ มี 3 ส่วน คือ 1) ด้านการวางแผน โดยจะมีขั้นตอนของการวิเคราะห์พื้นที่ กำหนดเป้าหมาย และออกแบบกิจกรรมเพื่อการบรรลุเป้าหมาย 2) การนำแผนไปปฏิบัติ ซึ่งต้องใช้ภาวะผู้นำของผู้บริหารสร้างเครือข่าย ประสานงานเชิงรุกกับบุคคลที่มีศักยภาพในพื้นที่ สร้างสัมพันธภาพที่ดีและสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ บูรณาการกิจกรรมในพื้นที่กับกิจกรรมการจัดการศึกษา เชื่อมต่อกิจกรรมตอบแทนสังคมของภาคเอกชนในพื้นที่ ใช้แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติในพื้นที่ ส่งเสริมการระดมทุนเพื่อการศึกษา และสร้างบรรยากาศแห่งความสุขในการปฏิบัติงาน และ 3) การประเมินผลการนำแผนไปปฏิบัติเป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงกระบวนการและรวบรวมสารสนเทศในการตัดสินใจเชิงนโยบาย 3. ผลผลิต ได้แก่ 1) ผลการประเมินตามมาตรฐานเขตพื้นที่การศึกษา 2) ผลการประเมินตัวชี้วัดมาตรการปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการ และ 3) ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ในส่วนที่ 4. ผลลัพธ์ พิจารณาจาก ผลงานหรือรางวัล ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับสถานศึกษา ผลงานหรือรางวัลของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน ความพึงพอใจของผู้รับบริการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาดังแสดงในภาพประกอบดังนี้

ภาพที่ 2 รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

3. ผลการทดลองและประเมินการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของเขตพื้นที่การศึกษาในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

ผลการทดลองและประเมินการใช้รูปแบบในภาพรวม พบว่า ผลผลิตและผลลัพธ์เกิดขึ้นในทุกวงรอบของการทดลองใช้ โดยผลผลิตระดับเขตพื้นที่จาก 3 ด้านคือ 1) ผลการประเมินมาตรฐาน 2) ผลการประเมินตัวชี้วัด และ 3) ผลการประเมิน ITA สูงขึ้น มีผลลัพธ์เป็นผลงานหรือรางวัลตั้งแต่ระดับเขตถึงนักเรียน จากการประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า ผลประเมินอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดและเมื่อจำแนกในแต่ละวงรอบมีรายละเอียดดังนี้

วงรอบที่ 1 ผู้วิจัยนำรูปแบบทดลองใช้ในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ในปี 2563 ในด้านผลผลิต พบว่า ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) ของเขตพื้นที่การศึกษามีผลการประเมินระดับคุณภาพสูงสุดของการประเมิน (ได้ระดับ AA ร้อยละ 97.49) การประเมินมาตรฐานเขตและการประเมินประสิทธิภาพหน่วยงาน ได้ระดับสูงสุดของการประเมินทั้งสองรายการ สถานศึกษาได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ครบทุกแห่ง ด้านผลลัพธ์ พบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รับรางวัลทั้งในระดับนานาชาติ และระดับชาติ และเป็นเขตพื้นที่การศึกษาที่ได้รับรางวัล OBEC AWARD มากที่สุดของประเทศ ผู้เรียนได้รับรางวัลทั้งในระดับนานาชาติ และระดับชาติ ได้รับทุนการศึกษาทุกคน

วงรอบที่ 2 ผู้วิจัยนำรูปแบบทดลองใช้ในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ในปี 2564 ด้านผลผลิตพบว่า ผลการประเมิน ITA ของเขตพื้นที่ผ่านการประเมิน (ได้ระดับ A ร้อยละ 94.54 ซึ่งรอบปีที่ผ่านมาไม่ผ่านการประเมิน) ผลการประเมินในทุกรายการมีคะแนนสูงขึ้น สถานศึกษามีผู้อุปถัมภ์ 2 แห่ง และเชื่อมโยงกับกิจกรรมตอบแทนสังคมจำนวน 26 แห่ง ด้านผลลัพธ์ ครูและบุคลากรทางการศึกษา เกิดการตื่นตัว และมีรางวัล ผลงาน ในระดับชาติหลายรายการ จำนวนนักเรียนได้รับทุนการศึกษาเพิ่มขึ้น และมีผลงานได้รับรางวัลระดับชาติหลายรายการ

วงรอบที่ 3 ผู้วิจัยนำรูปแบบทดลองใช้ในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ในปี 2565 โดยปรับการดำเนินงานจากการประเมินผลของ ปี 2564 ด้านผลผลิต พบว่า ผลการประเมิน ITA ของเขตพื้นที่ผ่านการประเมิน (ได้ระดับ AA ร้อยละ97.67) ผลการประเมินในทุกรายการมีคะแนนสูงขึ้น สถานศึกษามีผลงานได้รับรางวัลในระดับชาติหลายแห่ง และได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ เกิดเครือข่ายความร่วมมือด้านการศึกษาเพิ่มมากขึ้น นักเรียนได้รับรางวัล และมีผลงานในระดับชาติ และได้รับทุนการศึกษาเพิ่มมากขึ้น จำนวนนักเรียนที่ได้รับโอกาสในการศึกษาต่อเพิ่มมากขึ้น

4. ข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

ข้อเสนอเชิงนโยบาย มี 10 ข้อ ประกอบด้วย ข้อเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด 6 ข้อ ได้แก่ 1) หน่วยงานต้นสังกัดควรกระจายอำนาจให้เขตพื้นที่คัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในพื้นที่ 2) เป็นผู้ประสานงานหลักกับหน่วยงานที่มีอำนาจในการให้สิทธิประโยชน์ด้านภาษี หรือ สิทธิประโยชน์อื่น ๆ เพื่อจูงใจสำหรับบุคคล หรือหน่วยงาน ที่สนับสนุนการจัดการศึกษา 3) จัดทำข้อมูล สารสนเทศ ของบุคคลและหน่วยงานที่เป็นผู้บริจาค หรือสนับสนุนการศึกษา หรือผู้อุปถัมภ์โรงเรียน ในระดับประเทศ 4) กำหนดนโยบายในการส่งเสริม สนับสนุน และจูงใจผู้ปกครองที่มีความพร้อม มีความรู้ ความสามารถ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ 5) กำหนดการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จสำหรับการประเมินผลการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่การศึกษา 6) ส่งเสริม สนับสนุนยกย่อง เชิดชูเกียรติ ชุมชน สถานประกอบการ ครอบครัว และบุคคล ที่สร้างคุณประโยชน์ทางการศึกษา ข้อเสนอต่อเขตพื้นที่การศึกษา 4 ข้อได้แก่ 7) ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา ควรใช้ภาวะผู้นำในการประสานความร่วมมือกับบุคคล ชุมชน สถานประกอบการ และภาคส่วนอื่น ๆ ในพื้นที่ในการบริหารจัดการศึกษา 8) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรกำหนดกิจกรรม โครงการ ที่ส่งเสริม สนับสนุนให้

สถานศึกษา ใช้ศักยภาพในพื้นที่เพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษา 9) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรบูรณาการกิจกรรมทางการศึกษากับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และ 10) ครูและบุคลากรทางการศึกษา ควรสร้างสัมพันธภาพอันดี และสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ศักยภาพในพื้นที่ในการจัดการศึกษา

อภิปรายผล

1. สภาพและปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา ที่พบว่า สภาพการดำเนินงานในการบริหารเชิงพื้นที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีการดำเนินงานใน 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการด้านบุคลากร การบริหารจัดการด้านสังคมวัฒนธรรม การบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ การบริหารจัดการด้านกายภาพ และการบริหารจัดการด้านการเงิน การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของเขตพื้นที่การศึกษา สอดคล้องกับทิศทางในการพัฒนาประเทศที่ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ และยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ โชคอนันต์ วาณิชย์เลิศธนาสาร ที่สรุปว่าบทบาทในการจัดการ่วมของชุมชนระหว่างชุมชน ภาคเอกชน หน่วยงานของรัฐ จะนำไปสู่การสร้างความเข้าใจอันดี และได้ข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงาน (โชคอนันต์ วาณิชเลิศธนสาร, 2558) และสอดคล้องกับ จำเนียร พลหาญ และคณะ ที่ทำการวิจัยสรุปว่าการปฏิรูปการเรียนรู้เชิงพื้นที่มีผลทำให้ครูเปลี่ยนแปลงบทบาทเดิมเป็นบทบาทใหม่ ครู ผู้ปกครอง ชุมชน มีบทบาทในการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น เกิดเครือข่ายภาคสังคมในพื้นที่เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา (จำเนียร พลหาญ และคณะ, 2559) ส่วนปัญหาที่พบว่ามี 14 ประเด็น ภายใต้สภาพการดำเนินงานทั้ง 5 ด้านนั้น ได้แก่ 1) บุคลากร คือ ขาดบุคลากรที่มีความเพียงพอและเหมาะสมต่อโครงการพัฒนาคุณผู้เรียนเฉพาะด้าน เช่น ทักษะด้านหุ่นยนต์ ทักษะด้านภาษาอังกฤษ ทักษะอาชีพ บุคลากรที่มีไม่ได้รับการพัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญอย่างต่อเนื่องตามความต้องการจำเป็นของหน่วยงานทั้งระบบ เนื่องจากขาดการจัดทำแผนการพัฒนาบุคลากรรายบุคคล 2) สังคมวัฒนธรรม คือ เครือข่ายภาคประชาสังคมไม่เข้มแข็ง คนในพื้นที่มีความเชื่อและทัศนคติไม่ชอบแสดงออกถึงบทบาทการมีส่วนร่วม 3) ด้านเศรษฐกิจ คือ ค่าเฉลี่ยรายได้ต่อครัวเรือนต่ำ ค่าครองชีพสูง ส่งผลกระทบต่อโอกาสทางการศึกษา และคุณภาพของผู้เรียน 4) ด้านกายภาพ คือ ขาดการเชื่อมโยงอย่างมีประสิทธิภาพ กับสถานประกอบการ องค์กร ภาคส่วนอื่นในพื้นที่ ขาดข้อมูลสารสนเทศด้านศักยภาพของพื้นที่ การใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติในพื้นที่น้อย ขาดการนำความได้เปรียบด้านทางด้านภูมิศาสตร์มาใช้ในการบริหารจัดการ และ 5) ด้านการเงิน คือ ข้อจำกัดของนโยบายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการใช้จ่ายงบประมาณ งบประมาณไม่เพียงพอ การบริหารงบประมาณไม่มีประสิทธิภาพ จากผลการวิจัยนี้ มีความสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ได้เสนอแนะให้ปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษา และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต และควรส่งเสริมให้ครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา สถาบันการศึกษา รวมทั้งสื่อต่าง ๆ ร่วมกันพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557) ซึ่งในประเด็นปัญหาสำหรับผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำมาเป็นข้อมูลฐานที่สำคัญในการพัฒนารูปแบบ

2. รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา จากผลการวิจัยที่ได้รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลลัพธ์ ซึ่งหลักการประกอบด้วย การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ และการบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เป็นแนวคิดหลัก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ปัจจัยนำเข้ามี

5 ด้านได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ ทุนกายภาพ และทุนการเงิน กระบวนการประกอบด้วย การวางแผน การนำแผนไปปฏิบัติ และการประเมินผล ซึ่งการวางแผน มีกิจกรรมสำคัญคือ การวิเคราะห์พื้นที่ การกำหนดเป้าหมาย และการออกแบบกิจกรรม เน้นการนำสู่การปฏิบัติผ่านกิจกรรมสำคัญได้แก่ สร้างเครือข่ายผู้นำในพื้นที่ ประสานงานเชิงรุกกับบุคคลที่มีศักยภาพในพื้นที่ สร้างสัมพันธภาพที่ดีและสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ บูรณาการกิจกรรมทางสังคมประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่ เชื่อมต่อกิจกรรมตอบแทนสังคมของภาคเอกชนในพื้นที่ บูรณาการภารกิจกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ใช้แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติในพื้นที่ ระดมทุนเพื่อการศึกษา และสร้างบรรยากาศแห่งความสุข การประเมินผล ประเมินผลการวางแผน และการนำแผนไปปฏิบัติ ผลผลิต ได้แก่ ผลการดำเนินงานของเขตพื้นที่การศึกษา ผลการประเมินตามมาตรฐานเขตพื้นที่การศึกษา ผลการประเมินตัวชี้วัดมาตรการปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการ และ ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ผลลัพธ์ พิจารณาจาก ผลงานหรือรางวัล ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับสถานศึกษา ผลงานหรือรางวัลของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน ความพึงพอใจของผู้รับบริการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่**เน้นกระบวนการปฏิบัติการ**ในการนำแผนสู่การปฏิบัติ ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎี หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และแปลงสู่การพัฒนารูปแบบ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของ ทิศนา แขมณี (ทิศนา แขมณี, 2551) Daft (Daft, R. L., 1994) และ Keeves (Keeves, P. J., 1988) นอกจากนี้ยังได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องอีกหลายเรื่อง รวมทั้งได้นำข้อมูลด้านสภาพและปัญหาในการวิจัยระยะที่ 1 มาเป็นข้อมูลฐานในการสร้างรูปแบบ อีกทั้งยังผ่านการวิพากษ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ ในกระบวนการพัฒนารูปแบบ อย่างเข้มข้นอีกด้วย

3. ผลการประเมินการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของเขตพื้นที่การศึกษาในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา พบว่า ด้านผลผลิตบรรลุเป้าหมายความสำเร็จของการดำเนินการตามรูปแบบ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นสอดคล้องตามความคาดหวังที่กำหนดไว้ในรูปแบบ คือ ด้านผลผลิตซึ่งพิจารณาจากผลการประเมินคุณภาพเขตพื้นที่การศึกษาจากรายงานผลการประเมินทั้ง 3 ด้าน มีพัฒนาการเด่นชัด ในวงรอบที่ 3 แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของเขตพื้นที่การศึกษา สามารถใช้เป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ผ่านกระบวนการวางแผน วิเคราะห์พื้นที่ กำหนดเป้าหมาย ออกแบบกิจกรรม และนำกิจกรรมสู่การปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับพื้นที่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในกระบวนการพัฒนารูปแบบมีพื้นฐานทางทฤษฎีรองรับ และสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ การบริหารจัดการศึกษา และแนวคิดการจัดการศึกษาโดยยึดพื้นที่เป็นฐาน (Area-based)

4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา จากผลการวิจัยที่ได้ข้อเสนอเชิงนโยบาย 10 ข้อ เป็นข้อเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด 6 ข้อ และข้อเสนอต่อเขตพื้นที่ 4 ข้อ ได้แก่ 1) กระจายอำนาจให้เขตพื้นที่คัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในพื้นที่ 2) เป็นผู้ประสานงานหลักกับหน่วยงานที่มีอำนาจในการให้สิทธิประโยชน์ด้านภาษี 3) จัดทำข้อมูล สารสนเทศของบุคคลและหน่วยงานที่สนับสนุนการศึกษา ในระดับประเทศ 4) กำหนดนโยบายในการส่งเสริมสนับสนุนบุคคลที่มีความพร้อม มีความรู้ ความสามารถ ให้เข้ามามีส่วนร่วม 5) กำหนดให้การบริหารจัดการเชิงพื้นที่เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่การศึกษา 6) ส่งเสริม สนับสนุนยกย่อง เชิดชูเกียรติ ชุมชน สถานประกอบการ ครอบครัว และบุคคล ที่สร้างคุณประโยชน์ทางการศึกษา 7) ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาควรใช้ภาวะผู้นำในการประสานความร่วมมือกับบุคคล ชุมชน สถานประกอบการ และภาคส่วนอื่น ๆ ในพื้นที่ในการบริหารจัดการศึกษา 8) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรกำหนดกิจกรรม โครงการ ที่ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษา ใช้ศักยภาพในพื้นที่เพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษา 9) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรบูรณาการกิจกรรมทางการศึกษากับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และ 10) ครูและบุคลากรทางการศึกษา ควรสร้างสัมพันธภาพอันดี และสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ศักยภาพในพื้นที่ในการจัดการศึกษา ข้อเสนอ

เชิงนโยบายจากผลการวิจัยนี้มาจากผลการวิจัยทั้ง 4 ระยะ และมีเหตุผลรองรับ พร้อมตัวอย่างความสำเร็จ เช่นในระยะที่ 1 การศึกษาสภาพ และปัญหาพบการดำเนินการที่มีผู้อุปถัมภ์โรงเรียนหลายแห่ง จึงเสนอการสร้างสัมพันธ์อันดีและสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพกับทุกภาคส่วนในพื้นที่ การทดลองใช้รูปแบบพบว่ากิจกรรมการตอบแทนสังคมของสถานประกอบการในพื้นที่ ช่วยให้สถานศึกษาเข้าถึงแหล่งทุนในพื้นที่ จึงเสนอการเชื่อต่อกิจกรรมกับภาคเอกชนในพื้นที่ เป็นต้น อีกทั้งข้อเสนอเชิงนโยบายนี้ยังผ่านกระบวนการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ ช่วยให้ข้อเสนอแนะ และตรวจสอบอย่างละเอียดรอบครอบ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายของ วุฒิสาร ตันไย และคณะ ที่มีการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย พร้อมกับตัวอย่างความสำเร็จประกอบด้วย (วุฒิสาร ตันไชย และคณะ, 2558)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยนี้สรุปองค์ความรู้ใหม่ได้ใน 2 ประเด็น ดังนี้ 1) องค์ความรู้จากผลการพัฒนารูปแบบกล่าวคือ รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา **“เป็นรูปแบบที่เน้นกระบวนการปฏิบัติการ”** ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลลัพธ์ กิจกรรมที่โดดเด่นและประสบความสำเร็จที่เป็นข้อค้นพบจากการวิจัย คือ เชื่อมต่อกิจกรรมตอบแทนสังคมของสถานประกอบการ และสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ มีตัวอย่างความสำเร็จ ในพื้นที่จังหวัดสระบุรี ที่สถานประกอบการในพื้นที่ให้สนับสนุนการดำเนินงาน นักเรียนได้รับทุนการศึกษาครบทุกคน สถานศึกษาได้รับการสนับสนุนวิทยากร แหล่งเรียนรู้ อาคารสถานที่ สื่ออุปกรณ์ มีผู้อุปถัมภ์โรงเรียนหลายแห่ง ที่สนับสนุนบุคลากร และงบประมาณ มากว่าที่ได้รับจากภาครัฐหลายเท่าตัว ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าทั้งสองกิจกรรมนี้คือกิจกรรมหลักที่เป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จ ในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ประเด็นที่ 2) องค์ความรู้ในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ ที่ต้องดำเนินการแบบมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์พื้นที่ กำหนดเป้าหมาย และออกแบบกิจกรรม นำกิจกรรมไปปฏิบัติ และประเมินผล ซึ่งในแต่ละพื้นที่อาจมีวิธีการแตกต่างกันในเป้าหมายเดียวกัน ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย สภาพ และปัญหาของเขตพื้นที่ มีการดำเนินการ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร สังคมวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจเศรษฐกิจ ด้านกายภาพ และด้านการเงิน ปัญหา มี 14 ประเด็น รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของเขตพื้นที่การศึกษา เป็นรูปแบบที่เน้นกรกะบวนการ โดยการวิเคราะห์ศักยภาพในพื้นที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ในการวางแผน การกำหนดเป้าหมาย และการประเมินผล โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ผลการทดลองใช้รูปแบบมีความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ในระดับมากที่สุด ข้อเสนอเชิงนโยบายสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานควร จัดทำข้อมูลสารสนเทศ ด้านศักยภาพของพื้นที่ระดับประเทศ ควรกำหนดตัวชี้วัดการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการประเมินความสำเร็จการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่ ผู้บริหารเขตพื้นที่ควรใช้ภาวะผู้นำในการประสานความร่วมมือเชิงรุกกำหนดโครงการ กิจกรรมที่ใช้ศักยภาพในพื้นที่ บูรณาการภารกิจกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน สร้างความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน สร้างสัมพันธภาพ และสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ข้อเสนอแนะ มีดังนี้ 1) ควรกำหนดนโยบายหรือจุดเน้นที่ชัดเจน ในการใช้ศักยภาพในพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) ควรกำหนดให้การบริหารจัดการเชิงพื้นที่เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่การศึกษา และ 3) ในการนำรูปแบบไปใช้ควรมีการวิเคราะห์พื้นที่โดยคำนึงถึงบริบท และศักยภาพ ความพร้อมของแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีความแตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

โชคอนันต์ วาณิชเลิศธนสาร. (2558). การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ : การรับรู้จินตภาพและสัญญะของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ภายในเขตเมืองเก่าเชียงใหม่. ใน ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). การตรวจราชการ การติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ. กรงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

กล้า ทองขาว. (2558). การจัดการศึกษาแบบยึดพื้นที่เป็นฐาน : แนวคิด แนวทาง และกรณีศึกษา. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2(2), 1-2.

จำเนียร พลหาญ และคณะ. (2559). รูปแบบการปฏิรูปการเรียนรู้เชิงพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ทิศนา แขมณี. (2551). รูปแบบการเรียนการสอน. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วุฒิสาร ตันไชย และคณะ. (2558). ข้อเสนอเชิงนโยบายนวัตกรรมการพัฒนารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ . (2561). รายงานประจำปี 2561. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ สองปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2564). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานส่งเสริมสังคม แห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2557). การยกระดับคุณภาพครูไทยในศตวรรษที่ 21. ใน เอกสารในการประชุมวิชาการ “อภิวัฒน์การเรียนรู้สู่จุดเปลี่ยนประเทศไทย”6-8 พฤษภาคม 2557. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมสังคม แห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน.

สิลาภรณ์ บัวสาย. (2557). งานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ กับการสร้างความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่. วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่, 3(6) 129-128.

สุพีรพัชร์ พิมพ์มาศ . (2561). ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่. วารสารโพธิวิจัย, 2(2), 34-36.

Daft, R. L. (1994). Management Fort Worth . England: Dryden press.

Keeves, P. J. (1988). Educational research, Methodology and measurement: An international handbook. Oxford: Pergamon Press.

Kemmis, S. & McTaggart, R. (1988). The Action research planer, 3rd ed. Geelong: DeakinUniversity, Australia.

บทความวิจัย

การพัฒนารูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารแบบผสมผสาน เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1*

THE DEVELOPMENT OF BLENDED TACHING MODEL FOR ENGLISH COMMUNICATION TO ENHANCE LIFE SKILL FOR STUDENTS OF BAN MAHA CHAROEN SCHOOL UNDER SRAKAEW PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE OFFICE AREA 1

มาลัย คงชมแพ่ง[1*], เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์[2]
Malai Kongchompaeng[1*], Chaowarit Jongkatkorn[2]
[1]โรงเรียนบ้านมหาเจริญ สระแก้ว ประเทศไทย
[1]Ban Maha Charoen Schools, Srakaew, Thailand
[2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ นครสวรรค์ ประเทศไทย
[2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University NakhonSawan Campus, NakhonSawan, Thailand
*Corresponding author E-mail: jchaowarit@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานทักษะชีวิตและการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารแบบผสมผสาน โดยจากศึกษาเอกสาร งานวิจัย และบทความที่เกี่ยวข้อง 2) พัฒนารูปแบบฯ โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกณฑ์การตัดสินความเหมาะสมความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 13 คน 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบฯ โดยใช้การประเมินผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน จำนวน 30 คน และ 4) ประเมินผลการใช้รูปแบบฯ โดยใช้แบบสอบถาม กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 83 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะชีวิตและรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารแบบผสมผสาน มี 3 องค์ประกอบ ดังนี้ 1.1) รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารแบบผสมผสานเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต มีสัดส่วนการผสมผสาน ร้อยละ 50:50 1.2) ทักษะชีวิต มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์และความเครียด การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น 1.3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและทักษะชีวิต 2) รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารแบบผสมผสานเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.71, S.D. = .70) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = .66) 3) ผลสัมฤทธิ์ด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และทักษะชีวิตของนักเรียนทั้ง 4 องค์ประกอบในภาพรวม อยู่ในระดับมาก 4) ผลการใช้รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารแบบผสมผสานเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = .72)

* Received 13 September 2023; Revised 27 September 2023; Accepted 29 September 2023

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ, การสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร, เสริมสร้างทักษะชีวิต, การสอนแบบผสมผสาน

Abstract

This research aimed to 1) investigate the basic life skills and blended teaching model 2) development of blended model for English communication to enhance life skill for student 3) implement the blended model for English communication to enhance life skill for student 4) evaluate of blended model for English communication to enhance life skill for students by questionnaire with 83 sample . The results of this research found that's; 1) the basic life skills and blended teaching model consisted 3components namely; 1 . 1) English communication teaching blended model to develop life skill were 50:50 1 . 2) life skill were 4 components namely; Self-awareness and empathy, critical thinking, decision making and creative problem solving, coping with emotion and coping with stress, Interpersonal relationship 1 . 3) The student's achievement were achievement in English communication and life skill. 2) The blended model for English communication to enhance life skill for student was actually feasibility at the highest level ($\bar{X}$ = 4.71, S.D. = .70) and propriety at the highest level ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = .66). 3) The student's achievement in English communication after being taught using was higher than before statistically at the .01 level of significance, and life skill of students total was high level. 4) The related are satisfied to blended model for English communication to enhance life skill for students was the highest level ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = .72).

Keywords: Model Development, English Communication Teaching, Enhance Life Skill, Blended Teaching

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล ส่งผลต่อพฤติกรรมในการใช้ชีวิตรวมถึงการจัด การเรียนการสอนในทุกระดับการศึกษา เทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น และรูปแบบการจัดการเรียนการสอนก็มีความหลากหลายยิ่งขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา ที่เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อดิจิทัลจัดว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยกระตุ้นความสนใจผู้เรียน จูงใจให้อยากเรียนและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ อีกทั้งยังตอบสนองการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถศึกษาและฝึกฝนทักษะการสื่อสารด้วยตัวเองได้ (Serrano, D. R., Et al. , 2019; Wang, Y. , 2020; Cecibel, V. G. R., Et al, 2020) สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในปี 2563 ที่ระบาดไปทั่วโลกทำให้แต่ละประเทศต้องปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตเป็นแบบวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) หลายประเทศมีการปรับการเรียนการสอนเป็นแบบออนไลน์ มีการใช้เทคโนโลยีมาช่วยจัดการเรียนการสอน โดยเน้นการจัดการเรียนการสอนแบบทางไกลโดยให้ผู้เรียนเรียนอยู่ที่บ้านในพื้นที่ที่ปลอดภัยจากโรคระบาด สถาบันการศึกษาสามารถเปิดทำการได้ และการเรียนแบบออนไลน์และการเรียนในห้องเรียนซึ่งเรียกว่า การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ได้ถูกหยิบยกมาใช้ในหลายประเทศ (Lyst, C., 2020)

จากการศึกษาพบว่า การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเป็นวิธีการเรียนการสอนที่ช่วยพัฒนาผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชาภาษาอังกฤษให้สามารถฝึกและพัฒนาทักษะการสื่อสารของผู้เรียนได้ (Thu My, N., &

Minh H, T., 2020; Olivares, J., 2020) และผู้เรียนวิชาภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างชาติมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนแบบผสมผสานในระดับมาก (Thu My, N., & Minh H, T., 2020; Olivares, J., 2020; Visser, P., & Sukavatee, P., 2020) การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและสื่อการเรียนรู้ เช่น ยูทูป บล็อกและเว็บแอปพลิเคชัน เพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกสนใจและมีปฏิสัมพันธ์ต่อการเรียนมากยิ่งขึ้น ผู้สอนยังสามารถใช้สื่อการเรียนรู้ เช่น เพลงภาษาอังกฤษ คลิปภาพยนตร์ และแบบฝึกออนไลน์ มาช่วยพัฒนาความสามารถทางการเรียนรู้ภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จิรารัตน์ ประยูรวงษ์., 2562)

ตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561) ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาความสามารถทักษะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ซึ่งมีทักษะชีวิตเป็นจุดเน้นด้านความสามารถทักษะที่เด็กและเยาวชนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา มีการเสริมสร้างทักษะชีวิตอย่างรอบด้าน เป็นภูมิคุ้มกันพื้นฐานที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเผชิญกับปัญหาและความท้าทายในการดำรงชีวิตในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในปีการศึกษา 2564 พบว่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 54.23 ซึ่งต่ำกว่าค่าเป้าหมายของโรงเรียนที่ตั้งไว้ คือ ร้อยละ 70.00 (โรงเรียนบ้านมหาเจริญ, 2564) รวมทั้งปัญหาในการเรียนแบบผสมผสานในวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารตามที่ได้กล่าวมา การศึกษาครั้งนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 ในปีการศึกษา 2565 โดยบูรณาการการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารตามแนวของ Spector, et al ใน 5ขั้นตอน คือ 1) ขั้นสอนคำศัพท์ ไวยากรณ์ และการใช้ภาษาในขั้นตอนนี้ ผู้สอนสามารถนำเสนอเนื้อหาและกิจกรรมทั้งในห้องเรียนและออนไลน์ 2) ขั้นฝึกการใช้ภาษาโดยออกแบบชุดกิจกรรมและแบบฝึกในรูปแบบออนไลน์ เพื่อให้ผู้เรียนฝึกทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการฝึกฟัง พูด อ่าน หรือเขียน ทั้งเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนต้องการเวลาฝึกและเวลาในการพัฒนาต่างกัน 3) ขั้นนำภาษาไปใช้ หลังจากนั้นกลับมาห้องเรียนอีกครั้งเพื่อทำกิจกรรมและนำเสนองานกลุ่มในห้องเรียน เพื่อให้ผู้สอนคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ อธิบายเพิ่มเติมและตอบข้อสงสัย 4) ขั้นทบทวนบทเรียน สามารถทบทวนในรูปแบบออนไลน์เพื่อให้ผู้เรียนฝึกซ้ำไปซ้ำมาได้จนกว่าจำและเข้าใจบทเรียนได้ 5) ขั้นประเมินผลและให้ข้อมูลป้อนกลับ ผู้สอนวัด ประเมินและให้ข้อมูลป้อนกลับผู้เรียน และสรุปบทเรียน (Spector, et al, 2016) ขั้นตอนนี้สามารถทำทั้งในห้องเรียนและออนไลน์ โดยการประเมินผลควรประเมินทั้งระหว่างเรียนและหลังเรียน และพัฒนาทักษะชีวิตโดยวิธีสอนแบบบูรณาการ (Teaching an Integrated) มีการสอดแทรกกิจกรรม R-C-A ซึ่งเป็นเทคนิคการใช้คำถามตามแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา 2554 (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2554) เพื่อให้นักเรียนเกิดการพัฒนาพฤติกรรมด้านจิตพิสัยและทักษะพิสัยสูงขึ้น ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมทักษะชีวิตในการทำงานของนักเรียน และพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนให้ดีขึ้น ตลอดจนพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนให้สูงขึ้นอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานทักษะชีวิตและรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารแบบผสมผสาน
2. พัฒนารูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ
3. ศึกษาผลการใช้รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ

4. ประเมินผลการใช้รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานทักษะชีวิตและรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารแบบผสมผสาน โดยการสังเคราะห์เอกสาร มีดังนี้

1.1 วิธีดำเนินการ โดยการศึกษาหลักการ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต รูปแบบการสอนผสมผสาน การสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และความพึงพอใจ

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทักษะชีวิตและรูปแบบการสอนผสมผสาน

1.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เอกสาร งานวิจัย และบทความที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

1.5 สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ มีดังนี้

2.1 วิธีดำเนินการ

2.1.1 การยกร่างรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานมีดังนี้

2.1.1.1 ผู้วิจัยนำข้อมูลจากผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทักษะชีวิตและรูปแบบการสอนผสมผสานที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 นำมายกร่างรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสาน ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1.1.2) ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสาน นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบรูปแบบการสอน

2.1.1.3 ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิไปดำเนินการปรับปรุง แก้ไข และจัดทำเป็นร่างรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสาน

2.1.2 ขั้นที่ 2 การตรวจสอบรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสาน มีการดำเนินการดังนี้

2.1.2.1 นำร่างรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสาน มาเป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถาม และจัดทำร่างแบบสอบถาม เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและการใช้ภาษา

2.1.2.2 ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of item objective congruence) โดยเกณฑ์ค่าดัชนีของความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2551) ผลการหาค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00

2.1.2.3 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับนักเรียนจำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนโรงเรียนบ้านคลองน้ำใส เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้วิธีหาสัมประสิทธิอัลฟ่า (Coefficient Alpha) ของครอนบาค (Cronbach) (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2548) ผลการหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม มีค่าเท่ากับ .824

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบตรวจคุณภาพของรูปแบบ โดยตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ

2.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการสอนภาษาอังกฤษ ด้านหลักสูตรและการสอน และด้านการวัดและประเมินผลมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือมีวิทยฐานะระดับเชี่ยวชาญขึ้นไป หรือมีคุณวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน 13 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.4.1 ผู้วิจัยทำหนังสือจากโรงเรียนบ้านมหาเจริญ ขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญในการสัมมนาผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เพื่อตรวจสอบรูปแบบ

2.4.2 ผู้วิจัยดำเนินการสัมมนาผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ในวันที่ 12 มีนาคม 2565 เวลา 09.00 - 12.00 น. ณ โรงแรมรัตนชล อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

2.5 สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกณฑ์การตัดสินความเหมาะสมความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการสอน พิจารณาจากค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ

3.1 วิธีดำเนินการ

3.1.1 ประชุมชี้แจงให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครู นักเรียนและผู้ปกครองในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ ในปีการศึกษา 2565

3.1.2 ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบ

3.1.3 ประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ

3.1.4 เมื่อเสร็จสิ้นการทดลองใช้รูปแบบ ผู้วิจัยวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และแบบประเมินทักษะชีวิตของนักเรียน มีวิธีการสร้าง ดังนี้

3.2.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

3.2.1.1 ศึกษาวิธีเขียนข้อสอบ กำหนดรูปแบบและจำนวนข้อสอบ คือสร้างเป็นข้อสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 10 ข้อ การให้คะแนนตอบถูกให้ 1 คะแนน ตอบผิดไม่ได้คะแนน

3.2.1.2 นำข้อสอบที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน พิจารณาตรวจสอบความสอดคล้อง ระหว่างเนื้อหา จุดประสงค์มีความสัมพันธ์กันกับข้อสอบแต่ละข้อ โดยหาค่า IOC พบว่าแบบทดสอบจำนวน 10 ข้อผ่านเกณฑ์ทุกข้อ ได้ค่า IOC ระหว่าง 0.60 ถึง 1.00

3.2.1.3 นำข้อสอบที่ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ มาพิมพ์เป็นแบบทดสอบไปทดลองสอบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนบ้านคลองน้ำใส ที่ไม่ใช่กลุ่มประชากร จำนวน 30 คน

3.2.1.4 นำผลการทดสอบมาหาคุณภาพของข้อสอบ โดยการหาค่าความยากและอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ คัดเลือกข้อสอบให้ครอบคลุมเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ที่มีค่าความยากง่าย (p) ตั้งแต่ 0.20 ถึง 0.80 และค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 20 ถึง 1.00 ได้ข้อสอบจำนวน 10 ข้อ ตามที่ต้องการ มีค่าความยากตั้งแต่ 0.50 ถึง 0.80 และมีอำนาจจำแนก (α) ตั้งแต่ 0.33 ถึง 0.67

3.1.2.5 นำข้อสอบที่คัดเลือกไว้จำนวน 10 ข้อ มาหาความเชื่อมั่นทั้งฉบับ โดยใช้วิธีของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน สูตรที่ 20 (KR-20) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.984

3.1.2.6 จัดพิมพ์แบบทดสอบเป็นฉบับจริงเพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

3.2.2 แบบประเมินทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

3.2.2.1 วิเคราะห์ สังเคราะห์ เอกสารเกี่ยวกับการสร้างแบบประเมินทักษะชีวิต

3.2.2.2 ดำเนินการสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมทักษะชีวิต ใน 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น องค์ประกอบที่ 2 การคิดวิเคราะห์ตัดสินใจและแกปัญหาอย่างสร้างสรรค์ องค์ประกอบที่ 3 การจัดการกับอารมณ์และความเครียด และองค์ประกอบที่ 4 การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น จำนวน 64 ข้อ

3.2.2.3 หาคุณภาพของแบบประเมินทักษะชีวิตที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามฉบับร่างเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน

3.2.2.4 คำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยวิเคราะห์ค่า IOC (Index of Item Objective Congruence: IOC) จากการคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง พบว่าข้อคำถามมีค่าระหว่าง 0.80 - 1.00

3.2.2.5 หาความเที่ยง (Reliability) ของแบบประเมินทักษะชีวิตโดยทดลองใช้ (Try out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนบ้านคลองน้ำใส ที่ไม่ใช่กลุ่มประชากรจำนวน 30 คน ใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเที่ยงของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.80

3.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านมหาเจริญ จำนวน 30 คน

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 ชี้แจงวิธีการและขั้นตอนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และทำแบบทดสอบก่อนเรียน

3.4.2 ดำเนินการจัดกิจกรรมการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียน ซึ่งใช้เวลาทำการสอน จำนวน 7 ชั่วโมง

3.4.3 ทดสอบหลังเรียน โดยใช้แบบทดสอบฉบับเดียวกับที่ใช้ทดสอบก่อนเรียน

3.5 สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่

3.5.1.1 ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) ของคะแนน (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

3.5.1.2 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3.5.1.3 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน คำนวณโดยการหาค่าที (*t*-test) (ประภาพรรณ เส็งวงศ์, 2550)

3.5.2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์หาคุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.5.2.1 หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรของคูเดอร์ริชาร์ดสัน (ประภาพรรณ เส็งวงศ์, 2550)

3.5.2.2 หาค่าความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์เป็นรายข้อจากการวิจัยได้ข้อสอบที่อยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .22 - .74 และมีค่าระดับความยากง่ายอยู่ระหว่าง .43 - .73

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการใช้รูปแบบ

4.1 วิธีดำเนินการ โดยการประเมินความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารแบบผสมผสานเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความพึงพอใจ มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือดังนี้

4.2.1 ศึกษาการสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นของลิเคิร์ท

4.2.2 สร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1ที่มีต่อรูปแบบการสอน ใน 3 ด้าน คือ ด้านบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านประโยชน์ที่ได้รับ โดยในแบบสอบถามเป็นมมาตรประมาณค่า 5 ระดับ

4.2.3 นำแบบสอบถามความพึงพอใจที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ชุดเดิมพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม นำความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องจากนั้นก็ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

4.2.4 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับนักเรียนผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ไปทดลองสอบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนบ้านคลองน้ำใสที่ไม่ใช่กลุ่มประชากรจำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าร้อยละ และนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาต่อไป

4.3 กลุ่มเป้าหมาย จำแนกเป็นประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

4.3.1 ประชากร จำนวน 105 คน ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน 3 คน ครูผู้สอน จำนวน 42 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 30 คน และผู้ปกครอง จำนวน 30 คน (กำหนดให้นักเรียน 1 คน ต่อผู้ปกครอง 1 คน)

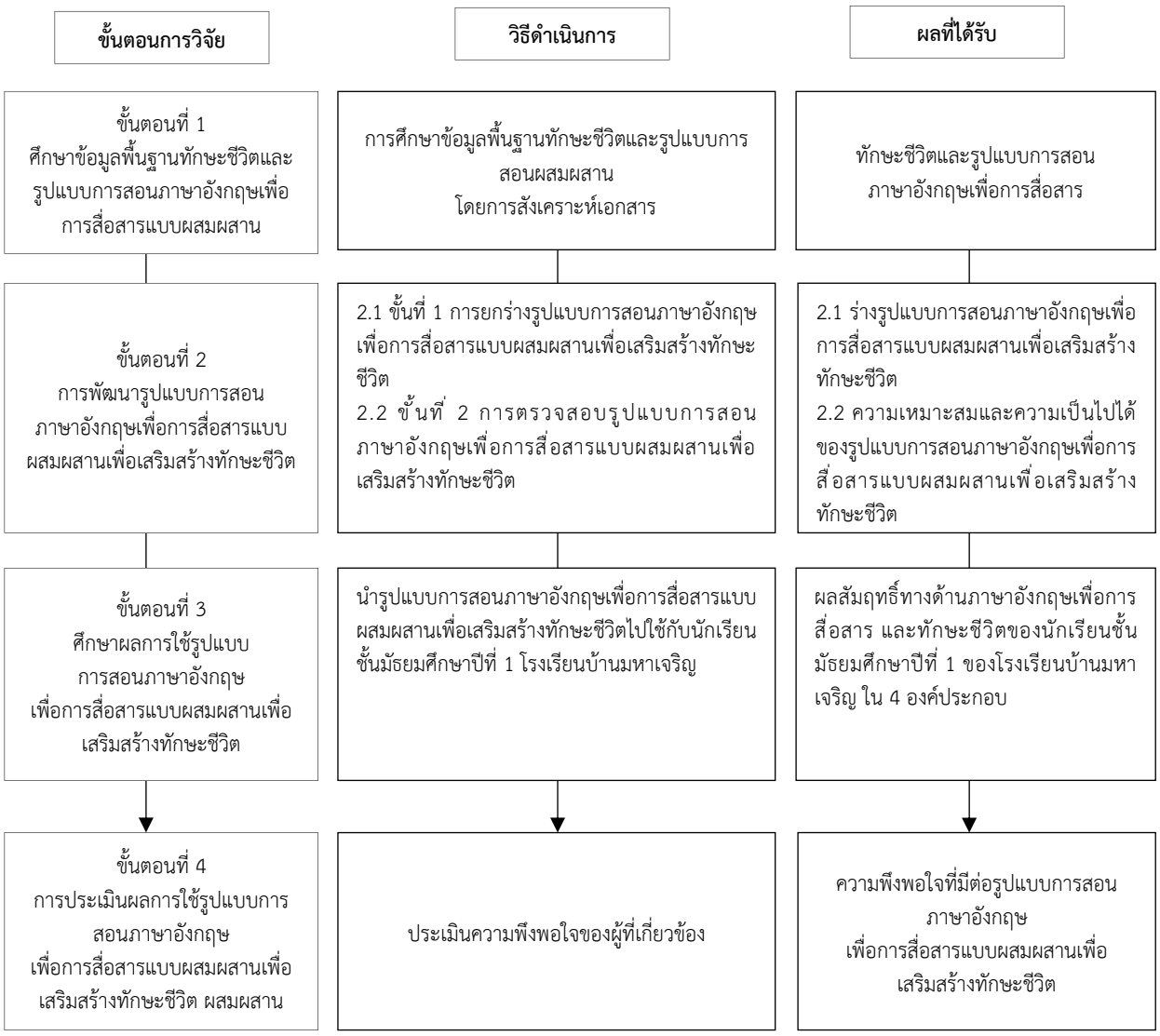
4.3.2 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 83 คน ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน 3 คน ครูผู้สอน จำนวน 33 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 24 คน และผู้ปกครอง จำนวน 23 คน

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างและเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง ได้แบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 83 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4.5 สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย แสดงดังภาพที่ 1 ดังนี้

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล เรื่อง รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลข้อมูลพื้นฐานทักษะชีวิตและรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารแบบผสมผสาน มี 3 องค์ประกอบ ดังนี้

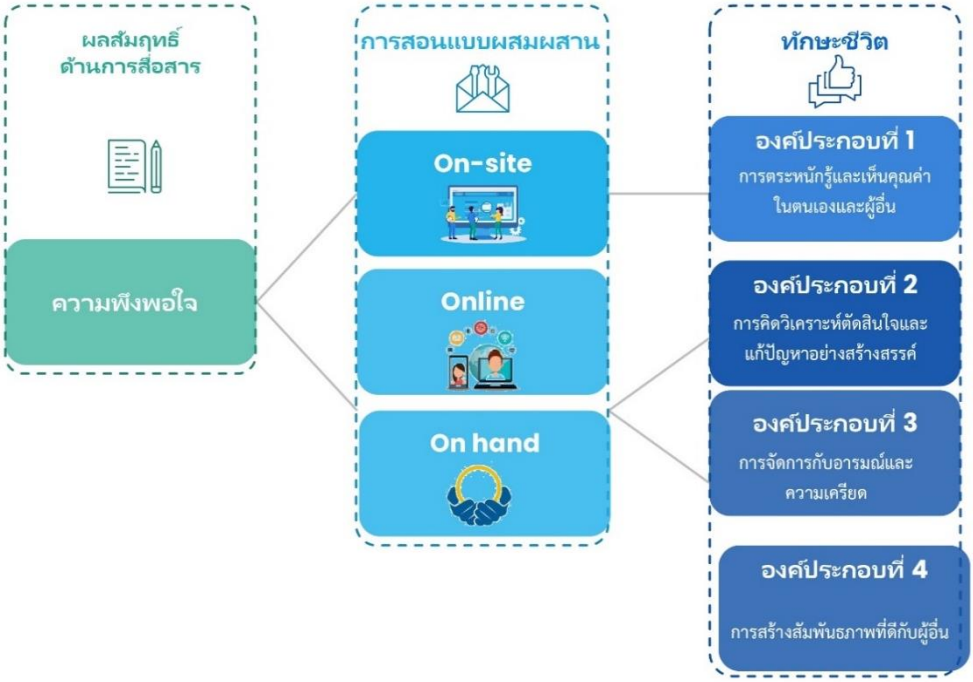
1.1 องค์ประกอบที่ 1 รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตแบบผสมผสาน เป็นการผสมผสานในสัดส่วน 50:50 กล่าวคือ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบ Online และ On hand ร้อยละ 50 และแบบ Onsite ร้อยละ 50 เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ ทำกิจกรรมในชั้นเรียน ทำความเข้าใจในการเรียนในบทเรียนออนไลน์ หลังจากนั้นให้นักเรียนเรียนด้วยตนเองจากบทเรียนออนไลน์ และฝึกปฏิบัติที่บ้าน ร้อยละ 50 โดยให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ทำ แบบฝึกหัด ทำกิจกรรม ส่งงาน และเรียนรู้เพิ่มเติมจากเว็บไซต์และไลน์กลุ่มที่ครูผู้สอนจัดให้ ตลอดจนทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยบูรณาการการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในการสอนภาษาอังกฤษ

เพื่อการสื่อสารใน 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นสอนคำศัพท์ ไวยากรณ์ และการใช้ภาษาในขั้นตอนนี้ ผู้สอนสามารถนำเสนอเนื้อหาและกิจกรรมทั้งในห้องเรียนและออนไลน์ 2) ขั้นฝึกการใช้ภาษาโดยออกแบบชุดกิจกรรมและบทเรียนออนไลน์ เพื่อให้ผู้เรียนฝึกทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการฝึกฟัง พูด อ่าน หรือเขียน ทั้งเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนต้องการเวลาฝึกและเวลาในการพัฒนาต่างกัน 3) ขั้นนำภาษาไปใช้ หลังจากนั้นกลับมาห้องเรียนอีกครั้งเพื่อทำกิจกรรมและนำเสนองานกลุ่มในห้องเรียน เพื่อให้ผู้สอนคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ อธิบายเพิ่มเติมและตอบข้อสงสัย 4) ขั้นทบทวนบทเรียน สามารถทบทวนในรูปแบบออนไลน์เพื่อให้ผู้เรียนฝึกซ้ำไปซ้ำมาได้จนกว่าจำและเข้าใจบทเรียนได้ 5) ขั้นประเมินผลและให้ข้อมูลป้อนกลับ ผู้สอนวัดประเมินและให้ข้อมูลป้อนกลับผู้เรียน และสรุปบทเรียนขั้นตอนนี้สามารถทำทั้งในห้องเรียนและออนไลน์ เช่น การทำแบบทดสอบออนไลน์ด้วย Quizizz เป็นต้น

1.2 องค์ประกอบที่ 2 ทักษะชีวิต เป็นการกระทำหรือการแสดงออกทางพฤติกรรมด้านความสามารถในการจัดการกับชีวิตหรือพฤติกรรมที่แสดงออกในการดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มี 4 ทักษะได้แก่ ทักษะการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด และทักษะการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นแต่ละทักษะประกอบด้วยพฤติกรรมทักษะชีวิตที่คาดหวัง ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบวัดหรือแบบประเมิน โดยวิธีสอนแบบบูรณาการ (Teaching an Integrated) มีการสอดแทรกกิจกรรม R-C-A ซึ่งเป็นเทคนิคการใช้คำถามตามแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิต โดยวิธีการสะท้อน (R: Reflect) ความรู้สึกและความคิดที่ได้รับจากการปฏิบัติกิจกรรม เชื่อมโยง (C: Connect) กับประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมาหรือที่ตนเองได้เรียนรู้มาแล้ว เป็นองค์ความรู้ใหม่ แล้วนำมาปรับใช้ (A: Apply) ในชีวิตประจำวันของตนเองทั้งในปัจจุบันและอนาคต

1.3 องค์ประกอบที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2. รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตแบบผสมผสาน เป็นการผสมผสานในสัดส่วน 50:50 กล่าวคือ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบ Online และ On hand ร้อยละ 50 และแบบ Onsite ร้อยละ 50 เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ทำกิจกรรมในชั้นเรียน ทำความเข้าใจในการเรียนในบทเรียนออนไลน์ หลังจากนั้นให้นักเรียนเรียนด้วยตนเองจากบทเรียนออนไลน์ และฝึกปฏิบัติที่บ้าน ร้อยละ 50 โดยให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ทำ แบบฝึกหัด ทำกิจกรรม ส่งงาน และเรียนรู้เพิ่มเติมจากเว็บไซต์และไลน์กลุ่มที่ครูผู้สอนจัดให้ ตลอดจนทำกิจกรรมต่าง ๆ องค์ประกอบที่ 2 ทักษะชีวิต เป็นการกระทำหรือการแสดงออกทางพฤติกรรมด้านความสามารถในการจัดการกับชีวิตหรือพฤติกรรมที่แสดงออกในการดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มี 4 ทักษะได้แก่ ทักษะการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด และทักษะการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นแต่ละทักษะประกอบด้วยพฤติกรรมทักษะชีวิตที่คาดหวัง ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบวัดหรือแบบประเมิน และองค์ประกอบที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เมื่อประเมินคุณภาพของรูปแบบพบว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งแสดงรูปแบบได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสาน
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ

3. ผลการใช้รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ พบว่าผลสัมฤทธิ์ด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียนในภาพรวม ทั้ง 4 องค์ประกอบ มีพฤติกรรมทักษะชีวิต อยู่ในระดับมาก

4. การประเมินผลการใช้รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ โดยการประเมินความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

จากการผลการศึกษาเรื่อง รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญข้างต้น สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานทักษะชีวิตและรูปแบบการสอนผสมผสาน มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 องค์ประกอบที่ 1 รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตแบบผสมผสาน เป็นการผสมผสานในสัดส่วน 50:50 กล่าวคือ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบ Onsite ร้อยละ 50 เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ ทำกิจกรรมในชั้นเรียน ทำความเข้าใจในการเรียนในบทเรียนออนไลน์ หลังจากนั้นให้นักเรียนเรียนด้วยตนเองจากบทเรียนออนไลน์ และฝึกปฏิบัติที่บ้าน ร้อยละ 50 โดยให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ทำแบบฝึกหัด ทำกิจกรรม ส่งงาน และเรียนรู้เพิ่มเติมจากเว็บไซต์และไลน์กลุ่มที่ครูผู้สอนจัดให้ ตลอดจนทำกิจกรรมต่าง ๆ องค์ประกอบที่ 2 ทักษะชีวิตของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มี 4 ทักษะได้แก่ ทักษะการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด และทักษะการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นแต่ละทักษะประกอบด้วยพฤติกรรมทักษะชีวิตที่คาดหวัง ซึ่งสามารถวัดได้จาก

แบบวัดหรือแบบประเมิน องค์ประกอบที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ศักดิ์นคร สีหอแก้ว ที่ได้พัฒนารูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีการปฏิบัติทักษะชีวิตอยู่ในระดับน้อย ครูผู้สอนและนักเรียนมีความต้องการพัฒนาทักษะชีวิตอยู่ในระดับมาก (ศักดิ์นคร สีหอแก้ว และคณะ, 2558) และสอดคล้องกับการวิจัยของ สกล วรเจริญศรี ได้ศึกษาทักษะชีวิตและการสร้างโมเดลกลุ่มฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของทักษะชีวิตของนักเรียนวัยรุ่นพบว่าโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของทักษะชีวิตประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบทักษะด้านสังคมองค์ประกอบทักษะด้านความคิดและองค์ประกอบทักษะด้านการเผชิญทางอารมณ์มีค่าความเหมาะสมพอดีกับข้อมูลเชิงประจักษ์มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ในเกณฑ์สูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสามารถวัดองค์ประกอบของทักษะชีวิตได้ (สกล วรเจริญศรี, 2550)

2. รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ารูปแบบการสอนได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ตรง มีความใกล้ชิดกับผู้เรียนโดยตรง มีการพัฒนาแก้ปัญหาทักษะชีวิตในสภาพจริง ทำให้ผู้วิจัยสามารถพัฒนารูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีคุณภาพได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ Griffin, K. W., & Botvin, G. J. ที่ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการป้องกันในโรงเรียนกับวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงในการใช้ยาเสพติดในระยะต้น ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับโปรแกรมการฝึกทักษะชีวิตที่เป็นกลุ่มเสี่ยง ได้รายงานว่ามีอัตราการใช้ยาเสพติดในระดับต่ำมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกทักษะ (Griffin, K. W., & Botvin, G. J., 2003) และสอดคล้องกับการวิจัยของ ศักดิ์นคร สีหอแก้ว ที่ได้พัฒนารูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต มีลักษณะเป็นแบบแผนจำลอง ที่เป็นเอกสารประกอบด้วย คำชี้แจง หลักการแนวคิดทฤษฎี โครงสร้างเนื้อหา มาตรฐาน/ตัวชี้วัด หน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล มีความสอดคล้องเชิงโครงสร้าง มีคุณภาพด้านความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (ศักดิ์นคร สีหอแก้ว และคณะ, 2558)

3. การทดลองใช้รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่าผลสัมฤทธิ์ด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียนในภาพรวมทั้ง 4 องค์ประกอบ มีพฤติกรรมทักษะชีวิต อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า รูปแบบการสอนที่นำมาใช้ทดลองมีคุณภาพ เชื่อถือได้มีความตรงเชิงเนื้อหา มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและสาระการเรียนรู้ โดยยึดแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตตามแนวทางหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ทำให้ผู้เรียนสามารถทำการประเมินตนเองได้ ซึ่งเป็นการประเมินที่เกี่ยวข้องกับคุณค่า สมรรถนะ และความสามารถของแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับ Johnson, D. W. & Johnson, R.T. ได้ทำการประเมินและเป็นทางเลือกให้กับครูผู้สอนเพื่อทำการประเมินนักเรียนหลายวิธี เช่น การใช้แฟ้มผลงาน แบบตรวจสอบรายการอนุทินแสดงความรู้สึก รูบริคส์ การประเมินตนเองและให้เพื่อนประเมิน (Johnson, D. W. & Johnson, R.T., 2020) ดังที่ Griffin, K. W., & Botvin, G. J. ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการป้องกันในโรงเรียนกับวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงในการใช้ยาเสพติด ผลจากการศึกษาพบว่า หลังจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้เข้ารับการฝึกทักษะชีวิตจะมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับการใช้ยาเสพติด (Griffin, K. W., & Botvin, G. J., 2003) และสอดคล้องกับ นฐมล สาดบางเคียน ที่ได้ศึกษาพัฒนาเครื่องมือวัดทักษะชีวิตตามจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 1 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนให้ความสนใจในการร่วมกิจกรรมทุกขั้นตอน และมีการซักถามข้อสงสัย ส่วนใหญ่เข้าใจในการปฏิบัติกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย นักเรียนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือและปฏิบัติกิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ทุกกิจกรรม มีผลการทดลองใช้คำถามเทคนิค R-C-A-S โดยรวมอยู่ในระดับดีเยี่ยม ผลการปฏิบัติกิจกรรมทักษะชีวิตมีระดับคุณภาพดีเยี่ยม และผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษมีคุณภาพระดับดีเยี่ยมเช่นกัน (นฐมล สาดบางเคียน, 2556)

4. การประเมินผลรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ นฐมล สาดบางเคียน ที่ได้ศึกษาพัฒนาเครื่องมือวัดทักษะชีวิตตามจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) แบบวัดทักษะชีวิตมีคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเชิงโครงสร้างค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นมีความเหมาะสมกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีทักษะชีวิตที่ดีขึ้นและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สถานศึกษากำหนด 3) ภาพรวมพบว่าองค์ประกอบทุกด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากและสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (นฐมล สาดบางเคียน, 2556)

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ มี 3 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) องค์ประกอบที่ 1 รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตแบบผสมผสาน เป็นการผสมผสานในสัดส่วน 50:50 กล่าวคือ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบ Online และ On hand ร้อยละ 50 และแบบ Onsite ร้อยละ 50 ดำเนินการสอนโดยบูรณาการการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารใน 5 ขั้นตอน คือ 1.1) ขั้นสอนคำศัพท์ ไวยากรณ์ และการใช้ภาษาในขั้นตอนนี้ ผู้สอนสามารถนำเสนอเนื้อหาและกิจกรรมทั้งในห้องเรียนและออนไลน์ 1.2) ขั้นฝึกการใช้ภาษาโดยออกแบบชุดกิจกรรมและแบบฝึกในรูปแบบออนไลน์ เพื่อให้ผู้เรียนฝึกทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการฝึกฟัง พูด อ่าน หรือเขียน ทั้งเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนต้องการเวลาฝึกและเวลาในการพัฒนาต่างกัน 1.3) ขั้นนำภาษาไปใช้ หลังจากนั้นกลับมาห้องเรียนอีกครั้งเพื่อทำกิจกรรมและนำเสนองานกลุ่มในห้องเรียน เพื่อให้ผู้สอนคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ อธิบายเพิ่มเติมและตอบข้อสงสัย 1.4) ขั้นทบทวนบทเรียน สามารถทบทวนในรูปแบบออนไลน์เพื่อให้ผู้เรียนฝึกซ้ำไปซ้ำมาได้จนกว่าจำและเข้าใจบทเรียนได้ 1.5) ขั้นประเมินผลและให้ข้อมูลป้อนกลับผู้สอนวัดประเมินและให้ข้อมูลป้อนกลับผู้เรียน และสรุปบทเรียน ขั้นตอนนี้สามารถทำทั้งในห้องเรียนและออนไลน์ เช่น การทำแบบทดสอบออนไลน์ด้วย Quizizz เป็นต้น 2) องค์ประกอบที่ 2 ทักษะชีวิต ในการสอนทักษะชีวิต ทั้ง 4 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด และทักษะการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นแต่ละทักษะประกอบด้วยพฤติกรรมทักษะชีวิตที่คาดหวัง ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบวัดหรือแบบประเมิน โดยวิธีสอนแบบบูรณาการ (Teaching an Integrated) มีการสอดแทรกกิจกรรม R-C-A ซึ่งเป็นเทคนิคการใช้คำถามตามแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิต โดยวิธีการสะท้อน (Reflect) ความรู้สึกและความคิดที่ได้รับจากการปฏิบัติกิจกรรม เชื่อมโยง (Connect) กับประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมาหรือที่ตนเองได้เรียนรู้มาแล้ว เป็นองค์ความรู้ใหม่แล้วนำมาปรับใช้ (Apply) ในชีวิตประจำวันของตนเองทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยครูหรือผู้จัดกิจกรรมเป็นผู้ตั้งประเด็นคำถาม หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการเรียนการสอนเนื้อหาสาระในหลักสูตรแล้ว เพื่อให้ผู้เรียนเปิดเผย

ตัวเอง ผ่านการสะท้อนความรู้สึกหรือมุมมอง (Reflect) ได้คิดเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน (Connect) และได้ประยุกต์ความรู้นั้น (Apply) ไปใช้ในชีวิตจริงของผู้เรียน 3) องค์ประกอบที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้แบบทดสอบวัดทักษะด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และใช้แบบประเมินทักษะชีวิต หลังจากจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านมหาเจริญ เสร็จสิ้นแล้ว โดยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้ 1) ผู้ที่จะนำรูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตควรจะต้องศึกษาการการใช้รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเสริมสร้างทักษะชีวิตแบบผสมผสาน โดยศึกษากิจกรรมทักษะชีวิต และการเชื่อมโยงเนื้อหาสาระรายวิชาเข้าด้วยกันอย่างเข้าใจก่อนจัดการเรียนการสอน 2) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยรูปแบบนี้ ควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และการปฏิบัติกิจกรรมซ้ำ ๆ บ่อยครั้งจนเป็นนิสัย สอดแทรกหลักจิตวิทยาและแนะแนวการศึกษา 3) ควรมีการประเมินระยะติดตามผลเป็นระยะเป็นช่วงเวลา 3 เดือน 6 เดือน หรือ 1 ปีเพื่อตรวจสอบความคงทนพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียน 4) ควรจะมีการพัฒนาทักษะชีวิตด้านการจัดการกับอารมณ์และความเครียดทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ให้กับนักเรียนด้วยวิธีการอื่นเพิ่มเติม เพื่อลดปัญหาความกดดันทางจิตใจและความเครียดของผู้เรียน และ 5) ควรมีการวิจัยที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

เอกสารอ้างอิง

จิรารัตน์ ประยูรวงษ์. (2562). Digital Learning การเรียนรู้ภาษาอังกฤษบนโลกดิจิทัลในศตวรรษที่ 21. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลอลงกรณ์, 13(1), 210-223.

ชูศรี วงศ์รัตน์. (2551). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: เทพเนรมิต.

นฐมล สาดบางเคียน. (2556). การพัฒนาเครื่องมือวัดทักษะชีวิต ตามจุดเน้นการพัฒนา คุณภาพผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1. วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย, 6(1), 10-15.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น จำกัด.

ประภาพรรณ เส็งวงศ์. (2550). การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีวิจัยในชั้นเรียน. กรุงเทพมหานคร: อี.เค.บุ๊คส์.

โรงเรียนบ้านมหาเจริญ. (2564). รายงานการประเมินตนเอง ปีการศึกษา 2564. สระแก้ว: โรงเรียนบ้านมหาเจริญ.

ศักดิ์นคร สีหอแก้ว และคณะ. (2558). รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 9(1), 53-66.

ศิริชัย กาญจนวาสี. (2548). ทฤษฎีการประเมิน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สกล วรเจริญศรี. (2550). การศึกษาทักษะชีวิตและการสร้างโมเดลกลุ่มฝึกอบรม เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนวัยรุ่น. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2554). การเสริมสร้างทักษะชีวิตตามจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนระดับ ประถมศึกษา-มัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.

Cecibel, V. G. R., Et al. (2020). A Blended Learning System in EFL for Improving Listening and Speaking Competence. Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences, 10(3), 673-690.

Griffin, K. W., & Botvin, G. J. (2003). Effectiveness of a Universal Drug Abuse Prevention Approach for Youth at High Risk for Substance Use Initiation. Preventive Medicine, 36(1), 1-7.

Johnson, D. W. & Johnson, R.T. (2020). The Nuts and Bolts of Cooperative Learning. Minnesota: Interaction Book Company.

Lyst, C. (2020). Coronavirus: What is a blended model of learning? Retrieved May 22, 2020, from https://www.bbc.com/news/uk-scotland-524171.

Olivares, J. (2020). The Enhancement of English-Speaking Ability of the Visually Impaired Students Using Blended Learning. Udon Thani Rajabhat University Academic Journal, 8(1), 56-62.

Serrano, D. R., Et al. . (2019). Technology-enhanced Learning in Higher Education: How to Enhance Student Engagement through Blended Learning. European Journal of Education, 54(2), 273-286.

Spector, et al. (2016). Technology Enhanced Formative Assessment for 21st Century Learning. Journal of Educational Technology & Society, 19(3), 58-71.

Thu My, N., & Minh H, T. (2020). Information Technology Freshmen' Attitudes towards English Language Learning with Blended Learning Course at FPT Polytechnic College. International Journal of Scientific and Research Publications, 10(8), 665-670.

Visser, P., & Sukavatee, P. (2020). Effects of the Genre-Based Writing Instructional Module in a Blended Learning Environment. Journal of Education Naresuan University, 22(2), 1-17.

Wang, Y. . (2020). A Study on College English High-efficiency Class Based on Blended Teaching Mode of Flipped Classroom in Theory and Practice. Language Studies, 10(9), 1066-1071.

บทความวิจัย

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2*

THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION MODEL OF BANWONGTACHUY SCHOOL UNDER KAMPHAENGPHET PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

ชาตรี ศรีเดช[1*], เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์[2]
Chatree Sridet[1*], Chaowarit Jongkatkorn[2]
[1]โรงเรียนบ้านวังตาช่วย กำแพงเพชร ประเทศไทย
[1]Banwongtachuy Schools, Kamphaengphet Thailand
[2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ นครสวรรค์ ประเทศไทย
[2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University NakhonSawan Campus, NakhonSawan, Thailand
*Corresponding author E-mail: jchaowarit@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการเรียนรวมโดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารการศึกษาหรือการบริหารสถานศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือมีวิทยฐานะระดับเชี่ยวชาญขึ้นไป หรือมีคุณวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก โดยการเลือกแบบเจาะจง 2) สร้างรูปแบบฯ โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกณฑ์การตัดสินความเหมาะสมความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 13 คน 3) ทดลองใช้รูปแบบฯ กับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูโรงเรียนบ้านวังตาช่วย จำนวน 17 คน และ 4) ประเมินรูปแบบฯ โดยการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 220 คน ในปีการศึกษา 2564 และปีการศึกษา 2565 และประเมินความพึงพอใจของครู โดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรวม มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การวินิจฉัยองค์การ วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ คุณภาพครูและคณะกรรมการการบริหารจัดการเรียน การพัฒนานักเรียน และผลลัพธ์ความสำเร็จ 2) รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.71, S.D. = .71) ความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.70, S.D. = .69) และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = .66) 3) ครูสามารถปฏิบัติตามรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.83, S.D. = .63) 4) ผลการประเมินรูปแบบพบว่า 4.1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนปีการศึกษา 2565 สูงกว่า ปีการศึกษา 2564 (ผลการเปรียบเทียบ) 4.2) ครูมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = .74)

คำสำคัญ: การพัฒนา, รูปแบบ, การบริหารจัดการเรียนรวม, โรงเรียนบ้านวังตาช่วย

* Received 13 September 2023; Revised 28 September 2023; Accepted 30 September 2023

Abstract

This research aimed 1) to study component and explore the process of inclusive education model by review literature, research and interviews were 5 experts of administrative at least 10-year, Expert Level and doctoral degree by purposive sampling 2) to develop of inclusive education model of Banwongtachuy school, analyzed by mean and standard deviation. Criteria was actually utility, feasibility and propriety by 13 experts 3) to implement of inclusive education model of 17 teachers of Banwongtachuy school and 4) to evaluate of inclusive education model of Banwongtachuy school under Kamphaengphet Primary Service Area Office 2 to compare achievement scores and desired characteristics of 220 Students of Banwongtachuy school in school year 2022 and evaluate of satisfied of teachers by questionnaire. The results of this research found that's; 1) inclusive education consisted of 5 components; Context Analysis, Winner, Teacher, Children and Outcomes 2) inclusive education model of Banwongtachuy school was actually utility at highest level ($\bar{X}$ = 4.71, S.D. = .71), feasibility at highest level ($\bar{X}$ = 4.70, S.D. = .69) and propriety at highest level ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = .66) 3) the teachers was performed an inclusive education model at highest level 4) the evaluate of inclusive education model of Banwongtachuy school follows; (1) Percentage of achievement scores and desired characteristics of Students of Banwongtachuy school in school year 2022 higher than school year 2021 (2) Teachers are satisfied to performed an inclusive education model of Banwongtachuy school at highest level ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = .74).

Keywords: Development, Model, inclusive education, Banwongtachuy school

บทนำ

"งานช่วยเหลือผู้พิการนี้ก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะว่าผู้พิการไม่ได้เป็นผู้อยากจะพิการและอยากช่วยตนเอง ถ้าเราไม่ช่วยเขาให้สามารถที่จะปฏิบัติงานอะไรเพื่อชีวิตและมีเศรษฐกิจของครอบครัวจะทำให้เกิดสิ่งที่หนักในครอบครัว หนักแก่ส่วนรวม ฉะนั้นนโยบายที่จะทำก็คือ ช่วยเขาให้ช่วยตัวเองได้ เพื่อจะให้เขาสามารถเป็นประโยชน์ต่อสังคม" (Accessibility Is Freedom, 2559)

จากกระแสพระราชดำรัสด้านการศึกษาข้างต้น ทรงเห็นความสำคัญของการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน และนโยบายในการช่วยเหลือผู้พิการ ให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม (inclusive education) หรือการเรียนรวม (inclusion) นั้น ได้เริ่มปรากฏในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาที่สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมเกิดขึ้นภายใต้ปรัชญาการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for ALL) ตามปฏิญญาสากลของประเทศสมาชิกองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติในการประชุม World Conference on Education for Al ในปี พ.ศ. 2533 (พลธาวิน วัชรธรธำรง, 2563)

จากกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม (Policy and legislation for inclusive Education) การประกาศปฏิญญาโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน (World Declaration on Education) อีกทั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 54 หรือมาตรา 71 วรรค 3 ได้บัญญัติว่า รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรีผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาส ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวม

ตลอดทั้งให้การบำบัด ฟื้นฟูและเยียวยาผู้ถูกกระทำการดังกล่าว พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 และ พ.ศ. 2556 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559) ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 5 มาตรา 7 และมาตรา 8 บัญญัติว่า คนพิการมีสิทธิ (1) ได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการจนตลอดชีวิตพร้อมทั้งได้รับเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา (2) เลือกบริการทางการศึกษา สถานศึกษา ระบบและรูปแบบการศึกษา โดยคำนึงถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและความต้องการจำเป็นพิเศษของบุคคลนั้น (3) ได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการจัดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้การทดสอบทางการศึกษา ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละประเภทและบุคคล ตลอดจนหน่วยงานกระทรวงศึกษาธิการหรือหน่วยงานราชการระดับต่าง ๆ ได้ร่วมมือประกาศเป็นนโยบาย ยุทธศาสตร์ มาตรการ ขับเคลื่อนด้านกระบวนการบริหารจัดการเรียนรวม ซึ่งในปีการศึกษา 2563 โรงเรียนบ้านวังตาช่วยมีเด็กพิเศษที่เรียนรวมกับเด็กปกติ จำนวน 26 คน (โรงเรียนบ้านวังตาช่วย, 2563) เพื่อบริหารจัดการให้เด็กได้เรียนร่วมกันด้วยความเท่าเทียม ทั่วถึง ลดความเหลื่อมล้ำ ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์กลยุทธ์ในการพัฒนาการเรียนรู้ของบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ โดยใช้รูปแบบ FLASH Model (ศรียา นิยมธรรม, 2555) มาเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาการเรียนรู้ของบุคคลที่มีความต้องการพิเศษสู่ความหวังและความสุขของการดำเนินชีวิต ร่วมกับการจัดการเรียนรวมโดยใช้โครงสร้างซีท (SEAT) ของสพฐ. (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559) ในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย เพื่อรองรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษทุกคนให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน และใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนด้านกระบวนการบริหารจัดการเรียนรวม ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มั่นคง ต่อเนื่องและยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการเรียนรวม
2. สร้างรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2
3. ทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2
4. ประเมินรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการเรียนรวม มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ขั้นที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการเรียนรวมโดยการสังเคราะห์เอกสาร

1.1.1 วิธีดำเนินการ โดยผู้วิจัยศึกษา 1) หลักการ แนวคิดในการพัฒนารูปแบบ แนวคิดการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม การบริหารการจัดการจัดการศึกษาพิเศษของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) การบริหารจัดการเรียนรวมโดยใช้โครงสร้างซีท (SEAT) 3) แนวทางการจัดการศึกษาพิเศษในโรงเรียนแนวทางการบริหารจัดการการศึกษาพิเศษ

1.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการเรียนรวม

1.1.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เอกสาร งานวิจัย และบทความที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

1.1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

1.1.5 สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

1.2 ขั้นที่ 2 การศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการเรียน โดยการศึกษาโรงเรียนที่มีการปฏิบัติที่ดี

1.2.1 วิธีดำเนินการ มีดังนี้

1.2.1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบและแนวทางทางการบริหารจัดการเรียนรวม และกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

1.2.1.2 ศึกษาหลักการสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

1.2.1.3 สร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการเรียนรวม ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การดำเนินการตรวจสอบคุณภาพการวินิจฉัยองค์การ วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศเป็นการสร้างวิธีสู่ชัยชนะหรือความสำเร็จ การดำเนินการตรวจสอบคุณภาพ ครูและคณะกรรมการการบริหารจัดการเรียน การดำเนินการตรวจสอบการพัฒนานักเรียน และผลลัพธ์ความสำเร็จ

1.2.1.4 นำแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการเรียนรวม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและการใช้ภาษา

1.2.1.5 นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุง แก้ไขแบบสัมภาษณ์

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เป็นแบบสัมภาษณ์องค์ประกอบ และแนวทางการบริหารจัดการเรียนรวม ลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

1.2.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารและบุคลากร จำนวน 10 คน ของโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี จำนวน 5 โรงเรียน ที่ได้รับรางวัลที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี ด้านการบริหารจัดการเรียนรวม

1.2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1.2.4.1 ดำเนินการสัมภาษณ์โรงเรียนที่มีการปฏิบัติที่ดี ระหว่างวันที่ 5 - 12 กุมภาพันธ์ 2565

1.2.4.2 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยการจดบันทึก และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

1.2.5 สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

1.3 ขั้นที่ 3 การศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการเรียนรวมโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

1.3.1 วิธีดำเนินการ มีดังนี้

1.3.1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการเรียนรวม และกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

1.3.1.2 สร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการเรียนรวม ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ

1.3.1.3 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและการใช้ภาษา ผลการหาความตรงเชิงเนื้อหาด้วยการหาค่า IOC (Index of item objective congruence) ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00

1.3.1.4 นำข้อเสนอแนะของผู้เชียวชาญมาปรับปรุงและแก้ไขแบบสัมภาษณ์

1.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เป็นแบบสัมภาษณ์องค์ประกอบ และแนวทางการบริหารจัดการเรียนรวม ลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

1.3.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ เกี่ยวกับการบริหารการศึกษาหรือการบริหารสถานศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือมีวิทยฐานะระดับเชี่ยวชาญขึ้นไป หรือมีคุณวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน 5 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

1.3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1.3.4.1 ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ระหว่างวันที่ 5 - 12 กุมภาพันธ์ 2565

1.3.4.2 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยการจดบันทึก และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

1.3.5 สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย มี 2 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 ขั้นที่ 1 การยกร่างรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย มีดังนี้

2.1.1 วิธีดำเนินการ มีดังนี้

2.1.1.1 ในการสร้างรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ที่ได้จากการศึกษา ในขั้นตอนที่ 1 มายกร่างรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1.1.2 ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ต่อไป

2.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบตรวจคุณภาพของรูปแบบ โดยตรวจสอบความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ

2.1.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน

2.1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยทำหนังสือจากโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ถึงผู้ทรงคุณวุฒิ

2.1.5 สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา (IOC.) ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2.2 ขั้นที่ 2 การตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

2.2.1 วิธีดำเนินการ มีดังนี้

2.2.1.1 นำข้อมูลจากผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษา ในขั้นตอนที่ 1 มายกร่างรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

2.2.1.2 ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วยต่อไป

2.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบตรวจคุณภาพของรูปแบบ โดยตรวจสอบความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ

2.2.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ เกี่ยวกับการบริหารการศึกษาหรือการบริหารสถานศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือมีวิทยฐานะระดับเชี่ยวชาญขึ้นไป หรือมีคุณวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน 13 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2.2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.2.4.1 ผู้วิจัยทำหนังสือจากโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ถึงผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อขอความอนุเคราะห์เชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสัมมนาผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2

2.4.4.2 ผู้วิจัยดำเนินการสัมมนาผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ในวันที่ 12 มีนาคม 2565 เวลา 09.00 - 12.00 น. ผ่านระบบการประชุม Zoom Cloud Meeting

2.2.5 สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย

3.1 วิธีดำเนินการ มีดังนี้

3.1.1 วางแผนการดำเนินงาน จัดงบประมาณสนับสนุน และประชุมชี้แจงให้ครูเข้าใจคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย ในปีการศึกษา 2565

3.1.2 ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย

3.1.3 นิเทศ กำกับและติดตาม และให้ข้อเสนอแนะการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย

3.1.4 เมื่อเสร็จสิ้นการทดลองใช้รูปแบบ ให้ครูตอบแบบสอบถามระดับการปฏิบัติตามรูปแบบเพื่อนำข้อมูลไปพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วยต่อไป

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นของครูที่มีต่อการปฏิบัติตามรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ โดยมีวิธีการสร้างมือ ดังนี้

3.2.1 นำรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย มาเป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถามและจัดทำร่างแบบสอบถาม เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ชุดเดิม

3.2.2 ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เกณฑ์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตังแต่ 0.50 ขึ้นไป (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2561) ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of item objective congruence) ได้ค่า IOC 0.80 - 1.00

3.2.3 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับครูจำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ครูโรงเรียนชุมชนบ้านคลองลาน ซึ่งเป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนรวมเหมือนกับโรงเรียนเรียน บ้านวังตาช่วย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้วิธีหาสัมประสิทธิอัลฟ่า (Coefficient Alpha) ของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ผลการหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ .824

3.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูโรงเรียนบ้านวังตาช่วยทั้งหมด จำนวน 17 คน

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการ ดังนี้

3.4.1 ก่อนการทดลอง ผู้วิจัยได้ชี้แจงและอธิบายรายละเอียดของคู่มือการใช้รูปแบบเพื่อให้ครูเข้าใจในการดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย

3.4.2 ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย ในปีการศึกษา 2565

3.4.3 หลังจากเสร็จสิ้นการทดลองใช้รูปแบบเมื่อสิ้นปีการศึกษา 2565 ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ผลการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้รับคืนและสมบูรณ์ จำนวน 17 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

3.5 สถิติและการวิเคราะห์ โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย

ในการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย แบ่งออกเป็น 3 ขั้นย่อย โดยดำเนินการดังนี้

4.1 ขั้นที่ 1 การเปรียบเทียบร้อยละของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนก่อนและหลังทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย

4.1.1 วิธีดำเนินการ มีดังนี้

4.1.1.1 วางแผนการดำเนินงาน จัดงบประมาณสนับสนุน และประชุมชี้แจงให้ครูเข้าใจคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ในปีการศึกษา 2565

4.1.1.2 ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2

4.1.1.3 นิเทศ กำกับและติดตาม และให้ข้อเสนอแนะการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2

4.1.1.4 เมื่อเสร็จสิ้นการทดลองใช้รูปแบบ ทำการเปรียบเทียบร้อยละของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนก่อนและหลังทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย

4.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกร้อยละของคะแนนผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนของนักเรียน

4.1.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ งานวิชาการของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย เพื่อรวบรวมคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนจากงานวิชาการในปีการศึกษา 2564 และปีการศึกษา 2565 ของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย

4.1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล หลังจากเสร็จสิ้นการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในปีการศึกษา 2564 และปีการศึกษา 2565 จากงานวิชาการของโรงเรียน

4.1.5 สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าร้อยละ เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของจำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในปีการศึกษา 2564 และปีการศึกษา 2565 จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ

4.2 ขั้นที่ 2 การเปรียบเทียบร้อยละของผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ปีการศึกษาปัจจุบันและปีการศึกษาที่ผ่านมา หลังจากทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย

4.2.1 วิธีดำเนินการ

4.2.1.1 วางแผนการดำเนินงาน จัดงบประมาณสนับสนุน และประชุมชี้แจงให้ครูเข้าใจคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ในปีการศึกษา 2565

4.2.1.2 ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2

4.2.1.3 นิเทศ กำกับและติดตาม และให้ข้อเสนอแนะการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2

4.2.1.4 เมื่อเสร็จสิ้นการทดลองใช้รูปแบบ ทำการการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนปีการศึกษาปัจจุบันและปีการศึกษาที่ผ่านมา หลังทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย

4.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกร้อยละของการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

4.2.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ งานวิชาการของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย เพื่อรวบรวมผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนจากงานวิชาการ ในปีการศึกษา 2564 และปีการศึกษา 2565

4.2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล หลังจากเสร็จสิ้นการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในปีการศึกษา 2564 และปีการศึกษา 2565 จากงานวิชาการของโรงเรียน

4.2.5 สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าร้อยละ เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในปีการศึกษา 2564 และปีการศึกษา 2565

4.3 ขั้นที่ 3 การประเมินความพึงพอใจของครูที่มีต่อการปฏิบัติตามรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย

4.1.1 วิธีดำเนินการ มีดังนี้

4.1.1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1.1.2 สร้างแบบสอบถามฉบับร่างและนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิชุดเดิม เพื่อพิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและการใช้ภาษา

4.1.1.3 ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและ หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)เกณฑ์ค่าดัชนีของความสอดคล้อง (IOC) ตังแต่ 0.5 ขึ้นไป (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2561) การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item-Objective Congruence) ได้ค่า IOC 0.80 - 1.00

4.1.1.4 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (try-out) กับครูจำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ครูโรงเรียนชุมชนบ้านคลองลาน ซึ่งเป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนรวมเหมือนกับโรงเรียนบ้านวังตาช่วย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้วิธีหาสัมประสิทธิอัลฟ่า (Coefficient Alpha) ของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ผลการหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ .824

4.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามเพื่อประเมินความพึงพอใจของครูที่มีต่อรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย ลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ

4.1.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูโรงเรียนบ้านวังตาช่วยทุกคน จำนวน 17 คน

4.1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล หลังจากเสร็จสิ้นการทดลองใช้รูปแบบเมื่อสิ้นปีการศึกษา 2565 ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากครูโรงเรียนบ้านวังตาช่วย ได้รับคืนและสมบูรณ์ จำนวน 17 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4.1.5 สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการแปลผลค่าเฉลี่ยกำหนดเกณฑ์ เกณฑ์การตัดสินความพึงพอใจของครู พิจารณาจากค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 มีผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการเรียนรวม ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การดำเนินการตรวจสอบคุณภาพการวินิจฉัยองค์การของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย (Context Analysis: C) องค์ประกอบที่ 2 วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศเป็นการสร้างวิธีสู่ชัยชนะหรือความสำเร็จ (Winner: W) องค์ประกอบที่ 3 การดำเนินการตรวจสอบคุณภาพครูและคณะกรรมการการบริหารจัดการเรียน (Teacher: T) องค์ประกอบที่ 4 การดำเนินการตรวจสอบการพัฒนานักเรียน (Children: C) และองค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ความสำเร็จ (Outcomes: O)

2. ผลการสร้างรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลักดังนี้ มีดังนี้

2.1 องค์ประกอบที่ 1 การดำเนินการตรวจสอบคุณภาพการวินิจฉัยองค์การของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย (Context Analysis: C) โดยการใช้เครื่องมือ (SWOT Analysis) ตรวจสอบการวิเคราะห์องค์การภายนอกโดยใช้หลักการวิเคราะห์ C-PEST และการวิเคราะห์องค์การภายในโดยใช้หลักการวิเคราะห์ 7Ss (McKinsey)

2.2 องค์ประกอบที่ 2 วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศเป็นการสร้างวิธีสู่ชัยชนะหรือความสำเร็จ (Winner: W) ดำเนินการตามกรอบโครงสร้าง SEAT และบริบทของโรงเรียน ดังนี้ 1) S (Student) การยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน 2) E (Environment) การศึกษาสภาพปัญหาและสภาพแวดล้อม 3) A (Activities) การพัฒนารูและพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4) T (Tool) การใช้เครื่องมือ

2.3 องค์ประกอบที่ 3 การดำเนินการตรวจสอบคุณภาพครูและคณะกรรมการการบริหารจัดการเรียน (Teacher: T) โดยใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์เชิงระบบ (System Thinking) ดังนี้

2.3.1 ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) โดยการกำหนดวิสัยทัศน์ ปรัชญาและพันธกิจ เน้นการมีส่วนร่วมและกระจายอำนาจ การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี มีแผนงาน โครงการและกิจกรรมการส่งเสริมสถานศึกษาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ด้านการจัดการเรียน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างบุคลากรภายในสถานศึกษา ระหว่างสถานศึกษากับครอบครัว ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

2.3.2 ด้านกระบวนการ (Process) โดยส่งเสริมสนับสนุนครูปฏิบัติงานเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ได้แก่ การอบรมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียน การปฏิบัติตนต่อผู้เรียนอย่างเหมาะสม มีทักษะในการจัดการเรียน การจัดทำหลักสูตรการเรียนและระบบการวัดผลประเมินผล

2.3.3 ด้านผลผลิต (Output) โดยเน้นด้านคุณภาพของผู้เรียน ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผลกระทบต่อการดำเนินการจัดการศึกษา

2.4 องค์ประกอบที่ 4 การดำเนินการตรวจสอบการพัฒนานักเรียน (Children: C) มีดังนี้

2.4.1 มีการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบประเมินผล การดำเนินงาน

2.4.2 มีการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการกำกับติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล

2.4.3 มีการประเมิน ปรับปรุงแก้ไข ให้ราบรื่นถูกต้อง โดยผู้บริหารจะช่วยสนับสนุนอย่างเป็นกัลยาณมิตร

2.5 องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ความสำเร็จ (Outcomes: O) เป็นความสำเร็จระดับสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู นักเรียน และความพึงพอใจของครูต่อการบริหารโดยใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย ดังนี้

2.5.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

2.5.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

2.5.3 ความพึงพอใจของครู

ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย มีความเห็นว่า มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย พบว่า ครูสามารถปฏิบัติตามรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

4. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วยพบว่า

4.1 ร้อยละของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านวังตาช่วยในปีการศึกษา 2565 สูงกว่าปีการศึกษา 2564

4.2 ครูมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วยอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

จากการผลการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการเรียนรวม ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การดำเนินการตรวจสอบคุณภาพการวินิจฉัยองค์การของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย (Context Analysis: C) องค์ประกอบที่ 2 วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศเป็นการสร้างวิธีสู่ชัยชนะหรือความสำเร็จ (Winner: W) องค์ประกอบที่ 3 การดำเนินการตรวจสอบคุณภาพครูและคณะกรรมการการบริหารจัดการเรียน (Teacher: T) องค์ประกอบที่ 4 การดำเนินการตรวจสอบการพัฒนานักเรียน (Children: C) และองค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ความสำเร็จ (Outcomes: O) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมาลี รามฤทธิ์ ที่ได้ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรวมที่มีประสิทธิภาพสำหรับสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรวมมีแนวทางการดำเนินการใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารทั่วไป 2) ด้านการบริหารแผนงานและงบประมาณ 3) ด้านการบริหารงานบุคคล และ 4) ด้านการบริหารงานวิชาการ (สุมาลี รามฤทธิ์, 2559) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ กนก ยนต์ชัย ที่ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเรียนรวมหลักสูตรทวิศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการศึกษา พบ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ การบริหารจัดการศึกษาเรียนรวมหลักสูตรทวิศึกษา การบริหารจัดการทรัพยากร สื่อ เทคโนโลยี เครือข่ายความร่วมมือ การติดตาม ประเมินผล และคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพ ในภาพรวมมีความต้องการจำเป็นทุกด้าน (กนก ยนต์ชัย, 2564) และสอดคล้องกับวิจัยของ สมฤดี พละวุฑิโฒทัย ที่ได้ศึกษาการบริหารจัดการศึกษาพิเศษในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าการบริหารจัดการศึกษาพิเศษในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 7 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการกำหนดนโยบาย 2) ด้านการวางแผน 3) ด้านการบริหารงานวิชาการ 4) ด้านการบริหารงานบุคคล 5) ด้านการบริหารงานทั่วไป 6) ด้านการบริหารงบประมาณจัดสรรงบประมาณ และ 7) ด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก (สมฤดี พละวุฑิโฒทัย, 2564)

2. ผลการสร้างรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย โดยภาพรวม มีความเหมาะสมความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และผ่านเกณฑ์การประเมิน สอดคล้องกับ กนก ยนต์ชัย ที่ได้พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเรียนรวมหลักสูตรทวิศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 พบว่า ผลการใช้รูปแบบมีประโยชน์ในการบริหารจัดการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการศึกษา มีความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ และมีความถูกต้องสอดคล้องกับขอบข่ายการปฏิบัติงานและภารกิจ การจัดการศึกษา ตอบสนองต่อนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด (กนก ยนต์ชัย, 2564) และสอดคล้องกับ จิตราพร แก้วพรม ที่ได้ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่ามีแนวปฏิบัติที่ดี 4 ด้าน ได้แก่ นักเรียน สภาพแวดล้อม กิจกรรมการเรียน การสอน และเครื่องมือ ระดับการดำเนินการบริหารจัดการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการประเมินความเป็นไปได้ ความเหมาะสมของรูปแบบ อยู่ในระดับดีมากทุกแนวปฏิบัติ (จิตราพร แก้วพรม, 2564)

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย พบว่า ครูสามารถปฏิบัติตามรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และผ่านเกณฑ์ที่กำหนด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชมบุญ แย้มนาม ที่ได้ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรวมของผู้บริหารโรงเรียนจัดการเรียนรวมระดับประถมศึกษาในพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑล ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรวมของผู้บริหารโรงเรียนจัดการเรียนรวมระดับประถมศึกษาในพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑล พบว่า ด้านนักเรียน โรงเรียนควรมีการปฐมนิเทศนักเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจและพัฒนาศักยภาพของนักเรียนในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เพื่อให้นักเรียนอยู่ในสังคมได้ ด้านสิ่งแวดล้อม ควรปรับสภาพอุปกรณ์ ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับนักเรียนพิการและควรจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนเป็นสำคัญ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ควรจัดทำแผนการศึกษาวัดผลประเมินผลเฉพาะบุคคลและ แผนการสอนเฉพาะบุคคลให้ตรงกับศักยภาพของนักเรียนและผู้บริหาร มีการนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ด้านเครื่องมือ โรงเรียนควรมีการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เกี่ยวกับการจัดการเรียนรวมอย่างชัดเจน จัดหาสื่อและเครื่องมือในการอำนวยความสะดวกเพื่อพัฒนานักเรียนเป็นเลิศตามศักยภาพและความแตกต่างระหว่างบุคคล รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อนำรูปแบบไปใช้ พบว่า ครูมีความพึงพอใจต่อรูปแบบมากที่สุด (ชมบุญ แย้มนาม, 2564)

4. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านวังตาช่วย ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ในปีการศึกษา 2565 สูงกว่าในปีการศึกษา 2564 และผลการเปรียบเทียบร้อยละของผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 โรงเรียนบ้านวังตาช่วย ทุกข้อ โดยในปีการศึกษา 2565 สูงกว่าในปีการศึกษา 2564 นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่าความพึงพอใจของครูที่มีต่อการปฏิบัติตามรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและผ่านเกณฑ์การประเมิน สอดคล้องกับการวิจัยของ ชมบุญ แย้มนาม ที่ได้ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรวมของผู้บริหารโรงเรียนจัดการเรียนรวมระดับประถมศึกษาในพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑล ผลการวิจัยพบว่า เมื่อนำรูปแบบไปใช้ พบว่า ครูมีความพึงพอใจต่อรูปแบบมากที่สุด (ชมบุญ แย้มนาม, 2564)

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในการวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 พบว่ามี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การดำเนินการตรวจสอบคุณภาพการวินิจฉัยองค์การของโรงเรียนบ้านวังตาช่วย (Context Analysis: C) องค์ประกอบที่ 2 วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศเป็นการสร้างวิธีสู่ชัยชนะหรือความสำเร็จ (Winner: W) องค์ประกอบที่ 3 การดำเนินการตรวจสอบคุณภาพครูและคณะกรรมการการบริหารจัดการเรียน (Teacher: T) องค์ประกอบที่ 4 การดำเนินการตรวจสอบการพัฒนานักเรียน (Children: C) และองค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ความสำเร็จ (Outcomes: O) โดยข้อเสนอแนะมีดังนี้ 1) ควรมีการประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางการใช้รูปแบบ และเตรียมความพร้อม เพื่อให้ครูสามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนและดำเนินการตามรูปแบบ 2) ควรพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะในการดำเนินการเกี่ยวกับรูปแบบเพื่อให้ครูได้พัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในห้องเรียนรวมได้ 3) ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ สถานที่ และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนรวม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุรภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบ เท่าเทียมและทั่วถึง 4) ควรจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง 5) ควรมีการศึกษาด้านปัจจัยความสำเร็จในการบริหารจัดการเรียนรวม และ6) ควรมีการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเรียนรวม

เอกสารอ้างอิง

กนก ยนต์ชัย. (2564). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเรียนร่วมหลักสูตรทวิศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24. วารสารบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น, 14(1), 75-85.

จิตราพร แก้วพรม. (2564). แนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารจัดการเรียนร่วมโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ, 8(2), 210-222.

ชมบุญ แย้มนาม. (2564). การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนร่วมของผู้บริหารโรงเรียนจัดการเรียนร่วม ระดับประถมศึกษาในพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑล. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2561). เทคนิคการสร้างเครื่องมือวิจัย: แนวทางการนำไปใช้อย่างมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น จำกัด.

พลธาวิน วัชรธรธำรง. (2563). การบริหารจัดการเรียนรวมโดยใช้โครงสร้างชีท (SEAT Framework) ของโรงเรียนบ้านสวนอุดมวิทยา จังหวัดชลบุรี ด้วยรูปแบบ BANSUAN@CHON1 Model. วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 6(1), 45-52.

โรงเรียนบ้านวังตาช่วย. (2563). รายงานการประเมินตนเอง ปีการศึกษา 2563. กำแพงเพชร: โรงเรียนบ้านวังตาช่วย.

ศรียา นิยมธรรม. (2555). Flash model กลยุทธ์ในการพัฒนาการเรียนรู้ของบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ. กรุงเทพมหานคร: ไอ.คิว.บุ๊คเซ็นเตอร์.

สมฤดี พละวุฑิโฒทัย. (2564). การบริหารจัดการการศึกษาพิเศษในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาเรียนรวมสำหรับเด็กพิการและเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21.

สุมาลี รามฤทธิ์. (2559). รูปแบบการจัดการการเรียนรวมที่มีประสิทธิภาพ สำหรับสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4. วารสารวิจัยทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 10(1), 181-193.

Accessibility Is Freedom. (2559). กระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานแก่คณะกรรมการมูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันศุกร์ ที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2517. เรียกใช้เมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2565 จาก https://www.accessibilityisfreedom.org/%E0%B8%84%E0%B8%B3%E0%B8%9E%E0%B8%B9%E0%B8%94%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%9E%E0%B9%88%E0%B8%AD/

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing (5th ed.). New York: Harper Collins.

บทความวิชาการ

“เครื่องแต่งกายรักษ์โลก” รูปแบบของการสื่อสารเพื่อทัศนคติที่ยั่งยืนอย่างมีส่วนร่วม*

“ECO-FRIENDLY CLOTHING”, A FORM OF COMMUNICATION FOR SUSTAINABLY PARTICIPATIVE ATTITUDES

มนัสรินย์ คุ้มวิจัยรัตน์*, ขจรศักต์ นาคปาน
Manussain Khumvijairat*, Khajornsak Nakpan
คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: manussarin.khu@gmail.com

บทคัดย่อ

“กระแสรักษ์โลก” หรือการตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมเป็นกระแสที่เข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิต ความเป็นไปของสังคมและเศรษฐกิจ อันมีสาเหตุเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันของสภาพภูมิอากาศ ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพและการดำรงชีวิตของผู้คนทั่วโลก กระแสรักษ์โลกสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อแนวคิดของผู้บริโภคในการเลือกสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม บทความวิชาการนี้นำเสนอ “เครื่องแต่งกายรักษ์โลก” ที่เป็นส่วนหนึ่งในรูปแบบของการสื่อสารเพื่อทัศนคติที่ยั่งยืน ซึ่งคาดหวังให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อลดผลกระทบที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์กำลังประสบอยู่ในปัจจุบัน ผู้เขียนนำเสนอแนวความคิดของรูปแบบการสื่อสารผ่านเครื่องแต่งกายรักษ์โลก การออกแบบเครื่องแต่งกายที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม โดยอิงจากพฤติกรรมและมุมมองของผู้บริโภค ปัจจุบันธุรกิจแฟชั่นมีการปรับตัวและพัฒนาห่วงโซ่อุปทานกลุ่มเครื่องแต่งกายให้มีความยั่งยืน โดยการนำขยะสิ่งทอที่เหลือใช้จากการผลิตในอุตสาหกรรมแฟชั่นและขยะสิ่งทอหลังการบริโภค ได้แก่ เสื้อผ้าที่ไม่ต้องการสวมใส่แล้ว นำกลับมาอัพไซเคิลเพื่อไม่ให้ขยะเหล่านั้นถูกทิ้งไปโดยเปล่าประโยชน์ และมีการเสาะแสวงหาวัสดุใหม่ที่มาจากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเพื่อนำมาทดแทนการใช้วัสดุหลักในกระบวนการผลิตสิ่งทอ อีกทั้งรูปแบบการสื่อสารด้วยเครื่องแต่งกายรักษ์โลกยังแสดงออกและเผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณะ เพื่อแสดงให้เห็นถึงมิติของการสื่อสารด้านความยั่งยืนผ่านการออกแบบ ซึ่งผู้เขียนคาดหวังให้เกิดการเปลี่ยนทัศนคติต่อความยั่งยืน ทางด้านความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม เพื่อการดำรงชีวิตที่เกิดความสมดุลและเป็นประโยชน์ของทุกชีวิตร่วมกัน

คำสำคัญ: รักษ์โลก, การสื่อสาร, ทัศนคติ, ยั่งยืน, การมีส่วนร่วม

Abstract

The "Saving the Planet Trend" or environmental awareness affects our lives. Climate change causes social and economic difficulties that impact people's health and livelihoods all around the world. The trend of saving the planet has influenced people to consider buying consumer goods using ecologically friendly manufacturing processes. This academic article presents "Eco-Friendly Clothing" as a form of communication for a sustainable mindset that is supposed to stimulate involvement in efforts to decrease the effect of environmental challenges that people are currently experiencing. The author presents the concept of an eco-

* Received 23 August 2023; Revised 26 September 2023; Accepted 28 September 2023

friendly clothing communication form, clothing design that focuses on the environment based on customer behavior and perspective. At the moment, the fashion industry has adapted and improved the clothing supply chain to be more sustainable by utilizing textile waste from the fashion industry's production or post-consumer textile waste, such as clothes that are no longer required to be upcycled so that they are not wasted. To replace the consumption of primary resources, new materials are being found from agricultural waste in the textile manufacturing process. Furthermore, the communication form is demonstrated and distributed to the public via eco-friendly clothing to highlight the elements of sustainability communication through design. The author anticipates a shift in perspectives toward sustainability in terms of ideas, sentiments, and actions in order to live a balanced and productive life for everyone.
Keywords: Eco-Friendly, Communication, Attitude, Sustainability, Participation

บทนำ

วิกฤตการณ์ทางธรรมชาติตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา สาเหตุหนึ่งมาจากสิ่งแวดล้อมถูกทำลายและการละเลยธรรมชาติ ไพรซ์วอเทอร์เฮาส์คูเปอส์ (PricewaterhouseCoopers) เผยว่า ธุรกิจทั่วโลกมีการการพึ่งพาธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพมากกว่าที่คาด โดยคิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจถึง 44 ล้านล้านดอลลาร์หรือมากกว่าครึ่งของจีดีพีโลก (Kate, P., 2020) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปริมาณความต้องการใช้ทรัพยากรที่สวนทางกับปริมาณทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ การเติบโตทางเศรษฐกิจและภาคอุตสาหกรรมของนานาประเทศทำให้เกิดการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และก๊าซเรือนกระจกต่าง ๆ มากเกินกว่าที่ธรรมชาติจะรักษาสมดุลได้ ส่งผลให้อุณหภูมิผิวโลกสูงขึ้นเป็น “ภาวะโลกร้อน” ที่นำไปสู่การแปรปรวนของสภาพอากาศ เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิต ระบบนิเวศของสิ่งมีชีวิตบนโลก (ชวลิต ทิพพาวนิช, 2564) การเกิดภัยพิบัติเป็นสัญญาณเตือนถึงความอันตรายที่ทวีความรุนแรงไปทั่วทุกมุมโลก รวมไปถึงภูมิภาคเอเชียเองเกิดความสูญเสียจากวิกฤตโลกรวน จากรายงานขององค์การอุตุนิยมวิทยาโลก (World Meteorological Organization) เปิดเผยว่าภูมิภาคเอเชียเผชิญกับเหตุสภาพอากาศสุดขั้ว (Extreme Weather) ตลอดจนผลกระทบอื่น ๆ จากภาวะโลกรวนเพิ่มมากในปี ค.ศ. 2022 ซึ่งสร้างความเสียหายทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงคร่าชีวิตของผู้คนไปอย่างน่าเศร้า อีกทั้งยังมีแนวโน้มที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารและระบบนิเวศของภูมิภาคนี้ต่อไปอีกในอนาคต (ปัทมาสน์ ชนะรัชชรักษ์, 2566)

สัญญาณเหตุนี้แสดงให้เห็นถึงความเร่งด่วนของปัญหาสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมที่ รัฐบาลควรผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหา โดยใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมแบบชักนำ (Induced) สนับสนุนให้ประชาชนและทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมสามารถเริ่มต้นได้จากตนเองโดยเริ่มจากการปรับมุมมองและทัศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้งานที่ยาวนาน นำมาเป็นกรอบในการปฏิบัติเพื่อหลีกเลี่ยงการทำลายสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวให้ได้มากที่สุด ทัศนคติที่ดีต่อความยั่งยืนจึงเป็นสิ่งจำเป็น เปรียบเสมือนการยืนยันที่จะเข้าร่วมในการปฏิบัติตนเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ เพราะการแก้ไขปัญหาสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ ไม่สามารถทำให้สำเร็จได้จากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ควรเกิดจากการร่วมมือกันของประชาชนทุกคนเพื่อก่อให้เกิดผลของการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ชัดเจน

เมื่อตระหนักถึงสิ่งแวดล้อม ทัศนคติเปลี่ยน

การสร้างความตระหนักถึงปัญหาและสาเหตุหลักของปัญหาสิ่งแวดล้อมสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติดีต่อความยั่งยืนได้ เนื่องจากประสบการณ์ของบุคคลที่มีต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมมีไม่เท่ากัน มุมมองและทัศนคติที่มีต่อสิ่งแวดล้อมจึงแตกต่างกันออกไป การเปลี่ยนของทัศนคติจำเป็นต้องมีองค์ประกอบหลัก 3 อย่างด้วยกัน คือ การเปลี่ยนทางด้านความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม (นันท์ชภรณ์ พฤกษ์เรืองกิจ, 2562) 1) เปลี่ยนความรู้ความคิด จากการรับข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมจากสื่อต่าง ๆ เมื่อได้รับข้อมูลเกี่ยวกับวิกฤตของสภาพภูมิอากาศและทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เห็นถึงความจำเป็นของการรักษาสิ่งแวดล้อม 2) เปลี่ยนความรู้ความรู้สึกจากการเปิดรับประสบการณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง เพราะประสบการณ์ตรงมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนความรู้สึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมว่าอาจไม่ใช่เรื่องที่ยากเกินการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และ3) เปลี่ยนพฤติกรรม จากการทดลองปฏิบัติตนเพื่อความยั่งยืน ซึ่งเป็นการปฏิบัติในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่เคยทำมา ยกตัวอย่างเช่น ไม่เคยแยกขยะก่อนทิ้ง ก็ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการแยกขยะก่อนทิ้ง ด้วยเหตุนี้เองการส่งเสริมให้เกิดการรับรู้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมนำมาซึ่งการตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นบนโลก เป็นจุดเริ่มต้นในการค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่มนุษย์สามารถจัดการได้ การรับรู้ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การรับรู้ต่อสิ่งที่อยู่รอบตัวที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งยังรับรู้ถึงผลกระทบของสิ่งแวดล้อมต่อสังคม ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมต่อเศรษฐกิจ และผลกระทบของสิ่งแวดล้อมต่อธุรกิจ (จันทร พันธ์ภักดีวงษ์, 2559) การมองเห็นปัญหาและสาเหตุหลักของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ทำให้ทัศนคติ (Attitude) หรือความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก ที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่เป็นผลมาจากประสบการณ์ หรือสิ่งแวดล้อมอันมีแนวโน้มที่จะให้บุคคลแสดงปฏิกิริยาและกระทำต่อสิ่งนั้น ๆ ในทางสนับสนุนหรือปฏิเสธ ทัศนคติเป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน การที่เราจะทราบทัศนคติของบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ก็ต้องใช้วิธีแปลความหมายของการแสดงออก (รุ่งนภา บุญคุ้ม, 2536) ที่มีต่อวิธีการจัดการเรื่องความยั่งยืนเปลี่ยนไป สภาพภูมิอากาศที่ไม่แน่นอนทำให้มนุษย์ต้องวางแผนการป้องกันและยืดเวลาของทรัพยากรที่เหลืออยู่ให้ยาวนานยิ่งขึ้น เมื่อทัศนคติต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของคนในสังคมเปลี่ยนไปย่อมส่งผลถึงภาคธุรกิจที่ต้องปรับตัวตามกระแสความต้องการของผู้บริโภค ผู้บริโภคที่มีทัศนคติที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม HILL ASEAN เรียกผู้บริโภคกลุ่มนี้ว่า Consciouslites หมายถึง ผู้บริโภคที่มีวิถีชีวิตที่ใส่ใจสังคมและสิ่งแวดล้อม ต้องการสร้างผลกระทบในทางที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมโดยรวม ผ่านการกระทำต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน รวมถึงการเลือกใช้แบรนด์ต่าง ๆ และจากความคิดเห็นของผู้ที่ระบุว่าตนรู้จักและใช้ชีวิตอย่างใส่ใจสังคม - สิ่งแวดล้อม แบ่งได้เป็น กลุ่มทำตาม (Passive) กลุ่มทำเอง (Proactive) และ กลุ่มทำเองและชวนคนอื่นทำด้วย (Leader) ซึ่งค่าเฉลี่ยของชาวอาเซียนแต่ละกลุ่มอยู่ที่ 14% 54% 32% ตามลำดับ เมื่อรวมสองกลุ่มหลังจะได้ค่าเฉลี่ย 86% ถือเป็นกลุ่มที่ใส่ใจสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีแนวโน้มสูงที่จะมี Conscious Lifestyles (Lerksirinukul, P., 2020) ในจุดนี้แสดงให้เห็นถึงค่าเฉลี่ยของความใส่ใจสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มสูงขึ้น และอีกนัยหนึ่งก็แสดงให้เห็นว่า สังคมของการมีส่วนร่วมอนุรักษสิ่งแวดล้อมสามารถเพิ่มขึ้นได้จากการทำเองและชวนคนอื่นทำ ซึ่งประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยของคนในกลุ่มนี้ถึง 43% อันเป็นนัยยะสำคัญถึงวิธีการที่หน่วยงานต่าง ๆ จะใช้นโยบายของการมีส่วนร่วมแบบชักนำ ในการดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

ภาพที่ 1 ค่าเฉลี่ยทัศนคติของอาเซียนที่มีต่อวิถีชีวิตที่ใส่ใจสังคมและสิ่งแวดล้อม
ASEAN Sei-katsu-sha Studies 2020

ทัศนคติเปลี่ยน สิ่งแวดล้อมเปลี่ยน

เมื่อทัศนคติหรือมุมมองที่มีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป พฤติกรรมการแสดงออกก็เปลี่ยนแปลงไปตามความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการดำรงชีวิต Conscious Lifestyles หรือการบริโภคโดยใส่ใจและคำนึงถึงบริการและสินค้าหรือแบรนด์ที่มีส่วนช่วยในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโลก ข้อมูลวิจัยจาก CMMU มหาวิทยาลัยมหิดล เผยให้เห็นว่า การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนไทยจากเชิงลบสู่เชิงบวกในประเด็นการรักษาสิ่งแวดล้อมหรือศาสตร์แห่งความยั่งยืน (Better World for Better Future) ปัญหาสิ่งแวดล้อมส่งผลให้เกิดปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้สินค้าและบริการที่เกี่ยวกับความยั่งยืน โดยกลุ่มตัวอย่างมีการตระหนักถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมกว่า 69.9% ตามด้วยต้องการช่วยแก้ปัญหาระยะยาว 62.6% และต้องการช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิต 61.2% (จันทร์กานต์ เบ็ญจพร, 2566) จากข้อมูลวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มขึ้น ซึ่งวิธีการสร้างการรับรู้ในปัญหาสิ่งแวดล้อมให้กระจายออกไปสู่สังคมโดยกว้างอาจเริ่มต้นจากการสร้างกระแสนิยมเรื่องความยั่งยืน แต่ควรจบลงด้วยการสร้างความเข้าใจ ไม่ใช่เป็นแค่กระแสที่นิยมเร็วแล้วก็ผ่านไป เฉกเช่น กระแสความนิยมในด้านอื่น ๆ ผู้เขียนยกประเด็นของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่สามารถสร้างความเข้าใจด้านความยั่งยืนและแสดงให้ผู้คนรอบข้างเห็นถึงแนวคิดรักษ์โลก คือ ประเด็นของการแต่งกายที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายรักษ์โลกเป็นการสนับสนุนแนวคิดการสร้างความยั่งยืนทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สร้างการมีส่วนร่วมที่บุคคลโดยทั่วไปสามารถทำได้และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการรักษาสิ่งแวดล้อมต่อไปในอนาคต

ธุรกิจแฟชั่นที่เปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่ สินค้าแฟชั่นที่ถูกผลิตออกมาอย่างรวดเร็วและนำกระแสอาจไม่ถูกใจกระแสสังคมอีกต่อไป พฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคเปลี่ยนไปและให้ความสำคัญกับคุณค่าของผลิตภัณฑ์ที่จะซื้อมากยิ่งขึ้น คำว่า สโลว์แฟชั่น (Slow fashion) ที่ให้ความสำคัญในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจึงถูกนำมาใช้ในการสวนกระแสเดิมของวงการแฟชั่น อุตสาหกรรมที่ใช้แล้วทิ้งอย่างอุตสาหกรรมแฟชั่นที่สร้างผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อมมากเป็นอันดับ 2 ของโลก เพราะในอดีตอุตสาหกรรมการผลิตเสื้อผ้าแฟชั่นที่เน้นความเร็ว

และเน้นการผลิตจำนวนมากมักจะไม่ได้คำนึงถึงเรื่องมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การย้อมผ้าด้วยสารเคมีทำให้เกิดน้ำเสียจำนวนมหาศาล หรือการนำเส้นใยพลาสติกมาเป็นส่วนหนึ่งในการทอผ้า ทำให้เกิดการปนเปื้อนในน้ำทะเล เมื่อสัตว์ต่าง ๆ บริโภคสิ่งปนเปื้อนเข้าไป มวลสารเหล่านั้นก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อเยื่อในตัวสัตว์ และเมื่อมนุษย์นำสัตว์เหล่านี้มาบริโภคจึงมีความเป็นไปได้สูงที่จะเป็นสาเหตุของการเกิดของมะเร็งในมนุษย์ ด้วยเหตุนี้องค์กรแฟชั่นในหลายประเทศจึงผลักดันให้เกิดกระแสการนำขยะจากการผลิตในอุตสาหกรรมแฟชั่น หรือเสื้อผ้าที่ไม่ต้องการสวมใส่แล้วนำกลับมา อัพไซเคิล (Upcycle) เพื่อไม่ให้ขยะเหล่านั้นถูกทิ้งไปโดยเปล่าประโยชน์และเป็นภัยต่อธรรมชาติซึ่งในท้ายที่สุดก็อาจจะเป็นภัยต่อมนุษยชาติ แบรนด์สินค้าแฟชั่น 1/OFF Paris แสดงออกถึงความรักษ์โลกโดยการอัพไซเคิลเครื่องแต่งกายวินเทจ (Vintage) หรือกระแสแฟชั่นย้อนยุคให้มีเอกลักษณ์ใหม่ “I saw the appetite for rare items but also the issues with getting the pieces to people and creating the right look; many unappealing inconsistencies. For us it’s about the consumer shopping as they would as for new clothes, there’s no barriers or lowered expectations. This is what changes perspectives.” (Wijngaarden, R., 2022) Renée กล่าวว่า ฉันเห็นความต้องการสิ่งของหายาก แม้จะมีปัญหาบ้างในการนำมาสร้างรูปลักษณ์ที่เหมาะสมกับผู้คน เพราะความไม่สอดคล้องที่อาจจะดูไม่สวย แต่สำหรับ Renée คือ สิ่งที่เปลี่ยนมุมมอง เหมือนกับการที่ผู้บริโภคเลือกซื้อเสื้อผ้าใหม่ ซึ่งไม่ได้ลดความคาดหวังหรือเป็นอุปสรรคแต่อย่างใด Renée นำเสนอมุมมองที่น่าสนใจเกี่ยวกับการอัพไซเคิลเครื่องแต่งกายที่มีลักษณะวินเทจแต่คำนึงถึงเทรนด์ (Trend) แฟชั่น โดยนำแจ็กเก็ตเดนิมของลีวายส์ (Levis) กับผ้าทวีตชาแนล (Chanel) ของสุภาพสตรีมาผ่านการออกแบบให้กลายเป็นผลงานชิ้นใหม่ เช่น การออกแบบและตัดเย็บเสื้อเบลเซอร์ (Blazer) ของผู้ชายให้มีรูปทรงที่ดูเป็นเสื้อผ้าของผู้หญิง ถือเป็นการฟื้นคืนชีพเครื่องแต่งกายเก่าให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ได้อย่างโดดเด่น ด้วยวิธีการนี้สามารถเปลี่ยนเสื้อผ้าถูกทิ้งประมาณ 10,000 กิโลกรัมให้กลายเป็นสินค้าที่มีความน่าสนใจและทำยอดขายได้มากมายทั่วโลก ซึ่งจุดนี้เองเปรียบเสมือนการสื่อสารเรื่องความสำคัญของความยั่งยืนผ่านเครื่องแต่งกายที่แสดงให้เห็นถึงวิธีการนำแนวคิดรักษ์โลกมาสร้างสรรค์ให้เครื่องแต่งกายเกิดความพิเศษอย่างเป็นเอกลักษณ์ การขายเครื่องแต่งกายที่ไม่เข้าชุดกันเป็นการสื่อสารให้ผู้บริโภคเกิดมุมมองใหม่ ว่าการแต่งกายไม่จำเป็นต้องแต่งให้เข้าชุดกันจึงจะเกิดความงาม และไม่จำเป็นต้องใช้วัสดุใหม่ในการผลิตเพียงอย่างเดียว ผู้บริโภคสามารถแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เพราะการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยอาศัยความคิดสร้างสรรค์ในการเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรนั้น ๆ จะทำให้เข้าใจถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติได้ด้วยตัวเอง

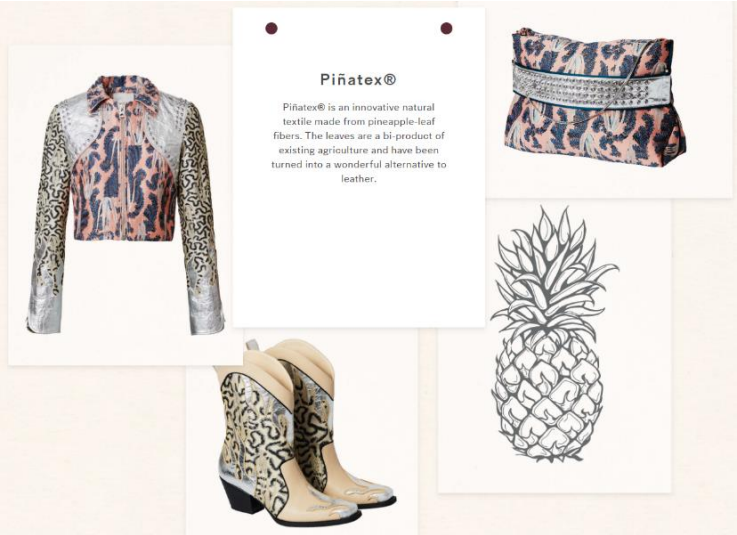

ภาพที่ 2 Upcycling innovators 1/OFF Paris combine “historical consciousness with open innovation”

การสื่อสารเรื่องความยั่งยืน ผ่านเครื่องแต่งกาย

การดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ การติดต่อสื่อสารมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจระหว่างบุคคลและสังคม การสื่อสารข้อมูลด้านความยั่งยืนสู่ผู้บริโภคนั้น (Customer Information) เป็นส่วนที่มีความสำคัญ ที่ทำให้ผู้บริโภคทราบถึงข้อมูลสมรรถนะด้านความยั่งยืน (ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม) ของผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร โดยเฉพาะข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งในอดีตอาจเป็นข้อมูลด้านที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญน้อยกว่าด้านเศรษฐกิจ แต่ในปัจจุบันผู้บริโภคเริ่มหันมาใส่ใจและตระหนักด้านนี้มากขึ้น ดังนั้น การสื่อสารข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความน่าเชื่อถือในเชิงวิทยาศาสตร์ เข้าใจง่าย จึงเป็นส่วนที่สำคัญในการเพิ่มแรงกระตุ้นและจิตสำนึกรักษ์โลกให้แก่ผู้บริโภคหรือผู้ใช้ข้อมูล (อธิวัตร จิรจริยาเวช, 2566) การแต่งกายเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ที่สามารถส่งสารไปยังผู้รับสารที่อยู่รอบตัวของผู้สวมสู่เครื่องแต่งกายรูปแบบเสื้อผ้าที่สวมใส่สามารถบ่งบอกอัตลักษณ์ ตัวตน กระบวนการคิดและทัศนคติของคนผู้นั้นที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ได้ พฤติกรรมการซื้อเสื้อผ้าแฟชั่นของคนในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่า คนในสังคมให้ความสำคัญต่อสิ่งที่เราเลือกที่จะสวมใส่เป็นอย่างมาก ในทางจิตวิทยามนุษย์ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เราสวมใส่ เพราะเสื้อผ้าสามารถเป็นเครื่องมือที่สร้างอิทธิพลต่อผู้อื่นและตัวเราได้ (เจนนิเฟอร์ ชวโนวานิช, 2565) นอกจากนี้ เสื้อผ้ายังส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้สวมใส่ การแต่งกายด้วยเสื้อผ้ารูปแบบใดจะทำให้ผู้สวมใส่เข้าใจในบทบาทของอัตลักษณ์ในเครื่องแต่งกายนั้น ๆ ดังนั้น บุคคลที่แต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจะส่งผลต่อกระบวนการคิดและพฤติกรรมของบุคคลนั้น เกิดความเชื่อและมุ่งมั่นในการกระทำกิจกรรมรักษ์โลกของตนเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังสามารถบันดาลให้บุคลรอบตัวคล้อยตาม ทัศนคติรักษ์โลกจากการมองเห็นเครื่องแต่งกายรักษ์โลกที่ถูกผลิตขึ้นมาจากความใส่ใจในสิ่งแวดล้อม

H&M, one of the world's most influential fast fashion brands, has participated in numerous environmental initiatives over the years, including the Ellen McArthur Foundation's global commitment to reduce plastic pollution. (Rodiguez, B., 2019) H&M หนึ่งในแบรนด์ฟาสต์แฟชั่น (Fast fashion) ที่มีอิทธิพลระดับโลก ได้เข้าร่วมในโครงการด้านสิ่งแวดล้อมมากมายในช่วงหลายปีที่ผ่านมา รวมถึงความมุ่งมั่นในการลดมลพิษจากพลาสติกของมูลนิธิ Ellen McArthur โดยการนำวัสดุธรรมชาติที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมมาใช้ในกระบวนการผลิตเพื่อเป็นการแสดงจุดยืนในการร่วมอนุรักษ์โลก และร่วมมือกับแบรนด์วัสดุธรรมชาติอย่าง Piñatex® BLOOM™Foam และ Orange Fiber® โดยร่วมมือกันคิดค้นวัสดุทางเลือกและออกแบบเครื่องแต่งกายเพื่อความยั่งยืนในอนาคต เปิดตัวคอลเลคชั่น Conscious Exclusive ที่ได้แรงบันดาลใจมาจากวัสดุเหลือใช้จากธรรมชาติ นำเข้าสู่กระบวนการผลิตที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น บริษัท Piñatex® ใช้เส้นใยจากใบสับปะรดซึ่งเป็นวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรสำหรับการผลิตหนังทางเลือก บริษัท BLOOM™Foam ใช้ชีวมวลของสาหร่ายเพื่อสร้างวัสดุที่ยืดหยุ่นและมีน้ำหนักเบาคล้ายโฟม สำหรับการทำพื้นรองเท้า บริษัท Orange Fiber® ใช้เปลือกและกากส้มที่เหลือทิ้งจากการผลิตน้ำส้ม เพื่อสร้างผ้าเซลลูโลส (cellulose) ที่มีลักษณะคล้ายเส้นใยไหม เป็นการสร้างทางเลือกที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อีกทั้งช่วยลดปริมาณขยะและลดการใช้ทรัพยากรที่ฟุ่มเฟือยของอุตสาหกรรมแฟชั่นนั่นเอง ในปัจจุบัน H&M มีการใช้วัสดุในการผลิตเครื่องแต่งกายที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น วัสดุออร์แกนิค วัสดุรีไซเคิล (Recycle) มากถึง 57 % เพิ่มขึ้นจาก 35 % เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา ในกลุ่มฝ้าย 95 % ของฝ้ายที่ทาง H&M ใช้ในคอลเลคชั่นต่าง ๆ จะถูกนำกลับมาใช้ใหม่ (สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ, 2562)

ภาพที่ 3 ผลิตภัณฑ์แฟชั่นจากวัสดุทางเลือก ความร่วมมือจากแบรนด์ H&M, Piñatex®, BLOOM™Foam และ Orange Fiber®

Biocouture, or fashion made from more environmentally sustainable materials, is increasingly big business. Some companies are looking to use waste from wood, fruit and other natural materials to create their textiles. Others are trying alternative ways of dyeing their fabrics or searching for materials that biodegrade more easily once thrown away. (Ro, C., 2020) กล่าวคือ Biocouture หรือ แฟชั่นที่ทำจากวัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมกำลังเป็นธุรกิจที่มีขนาดใหญ่มากขึ้น บริษัทบางแห่งกำลังมองหาการนำขยะจากไม้ ผลไม้ และวัสดุธรรมชาติอื่น ๆ มาใช้ผลิตสิ่งทอ การทดลองใช้วิธีอื่นในการย้อมผ้า การค้นหาวัสดุที่ย่อยสลายทางชีวภาพได้ง่าย แฟชั่นที่ทำจากวัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมกำลังเป็นธุรกิจที่กำลังเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ถึงแม้การผลิตจากวัสดุธรรมชาติยังมีกระบวนการผลิตที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมอยู่บ้าง แต่วัสดุชีวภาพ (Biomaterials) นั้นย่อยสลายได้ง่ายกว่าเส้นใยพลาสติกชนิดอื่น

การสื่อสารเพื่อทัศนคติที่ยั่งยืนอย่างมีส่วนร่วม

กระแสรักษ์โลกสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อแนวคิดของผู้บริโภคในการเลือกสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลิตภัณฑ์รักษ์โลกจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารเพื่อทัศนคติที่ยั่งยืนที่มุ่งส่งสารไปยังผู้รับสารจำนวนมากผ่านสื่อต่าง ๆ โดยคาดหวังให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อลดผลกระทบที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อม ผู้เขียนนำแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมของ วชิรวัชร งามละม่อม ประมวลแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมที่นักวิชาการทั้งหลายได้ให้ทรรศนะไว้ให้เป็นลักษณะที่เป็นระบบตามแนวคิด (Cohen, J. M. & Uphoff, N. T., 1980) จะเห็นว่า มีความเป็นระบบในเรื่องของประเด็นสำคัญ โดยเขาได้มีการนำเอากระบวนการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการทั้งหลายมาประมวลเป็นแนวคิดหลัก และได้จำแนกรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้ โดย ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) (วชิรวัชร งามละม่อม, 2559) นำมาประกอบกับการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยการวางแผนตัดสินใจร่วมกันในการกำหนดนโยบายของการรักษาสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนทุกคนสามารถร่วมมือกันทำได้ การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่ควรแก้ไข กำหนดระดับความง่าย และความยากในการแก้ปัญหา โดยแบ่งประเภทในการแก้ไขปัญหา

เป็น การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สามารถแก้ไขได้ในครอบครัว และการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ต้องอาศัยการช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เชี่ยวชาญ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในช่วงการวางแผนการดำเนินงานและช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การดำเนินงานโดยพิจารณาจากความรู้ความสามารถ ทักษะในด้านต่าง ๆ ของผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือในด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงานให้เป็นไปด้วยความราบรื่น 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การพิจารณาการกระจายผลประโยชน์ให้ทั่วถึงและเกิดความเท่าเทียม ในแง่ของการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งความสำคัญของผลประโยชน์ย่อมเกิดขึ้นกับโลกและส่งผลประโยชน์ต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทุกชนิด และในระดับชุมชนขนาดเล็ก การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จัดเป็นหนึ่งในวิธีการกระตุ้นความสนใจของคนในชุมชนต่อการให้ความร่วมมือในการรักษาสิ่งแวดล้อม และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การแสดงมุมมองและข้อคิดเห็นที่เหมือนหรือแตกต่างกัน ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ที่จะเกิดขึ้นในภายภาคหน้าย่อมแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการวางแผนงานสำหรับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืนได้อย่างต่อเนื่อง

การสื่อสารผ่านเครื่องแต่งกายรักษ์โลกเพื่อทัศนคติที่ยั่งยืนอย่างมีส่วนร่วมจึงเป็นมิติของการสื่อสารด้านความยั่งยืนผ่านการออกแบบที่เน้นการขับเคลื่อนและส่งสารที่มีประโยชน์ต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลและสร้างอนาคตที่ดีขึ้นให้กับคนรุ่นต่อไป

สรุป

การสื่อสารทัศนคติด้านความยั่งยืนผ่านเครื่องแต่งกายรักษ์โลก สามารถเพิ่มแรงกระตุ้นและจิตสำนึกรักษ์โลกให้แก่ผู้บริโภค เพราะเป็นการแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในรูปแบบการใช้ชีวิตประจำวัน อีกทั้งมีส่วนช่วยในการเผยแพร่ข้อมูลด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อสาธารณะผ่านแนวคิดและกระบวนการออกแบบสร้างสรรค์ โดยการแสดงออกถึง 1) แนวคิดการมองมุมใหม่ โดยการมองเห็นคุณค่าของทรัพยากร ผ่านการออกแบบเสื้อผ้าที่ไม่ต้องการสวมใส่แล้วนำกลับมาอัพไซเคิลให้มีคุณภาพและมูลค่าอีกครั้ง 2) แนวคิดการทดแทน โดยการเสาะแสวงหาวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรที่จะสามารถนำมาทดแทนการใช้ทรัพยากรหลักในกระบวนการผลิตสิ่งทอ ซึ่งเป็นการกำจัดขยะทางการเกษตรได้ในคราวเดียวกัน ซึ่งผู้ผลิตเครื่องแต่งกายรักษ์โลกสามารถการสื่อสารข้อมูลด้านความยั่งยืนสู่ผู้บริโภค ผ่านการอธิบายกรรมวิธีในการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผู้บริโภคที่เลือกซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์และสวมใส่เครื่องแต่งกายรักษ์โลกออกสู่ที่สาธารณะจึงเป็นการเผยแพร่แนวคิดรักษ์โลกในเชิงสัญลักษณ์ การสื่อสารเพื่อที่จะเปลี่ยนทัศนคติสู่ความยั่งยืน มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ 1) เปลี่ยนความรู้ความคิด จากการรับข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมจากสื่อต่าง ๆ 2) เปลี่ยนความรู้ความรู้สึก จากการเปิดรับประสบการณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง และ3) เปลี่ยนพฤติกรรมจากการทดลองปฏิบัติตนเพื่อความยั่งยืน ซึ่งเป็นการปฏิบัติในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่เคยทำมา การสื่อสารเพื่อที่จะเปลี่ยนทัศนคติสู่ความยั่งยืนเริ่มจากการสร้างการรับรู้ การเพิ่มความเข้าใจ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่ถนอมไว้ซึ่งทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด แนวทางการออกแบบเครื่องแต่งกายรักษ์โลกสามารถจำแนกได้ ดังนี้ ประเภทที่ 1 เครื่องแต่งกายรักษ์โลกที่คำนึงถึงกระบวนการผลิตที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ประเภทที่ 2 เครื่องแต่งกายรักษ์โลกที่ใช้วัสดุและทรัพยากรธรรมชาติในกระบวนการผลิตให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประเภทที่ 3 เครื่องแต่งกายรักษ์โลกที่ใช้วัสดุทางเลือกที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์นั้น ๆ สามารถทดแทนการใช้ทรัพยากรในบางชนิดที่มีจำกัด ประเภทที่ 4 เครื่องแต่งกายรักษ์โลกที่นำเสื้อผ้าที่ถูกทิ้งแล้ว นำกลับมาอัพไซเคิลให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ประเภทที่ 5 เครื่องแต่งกายรักษ์โลกที่มีการผลิตเส้นใย เส้นด้ายรีไซเคิล และวัสดุหมุนเวียนจากขยะในอุตสาหกรรมสิ่งทอ จะเห็นได้ว่าการผลิตเครื่องแต่งกายรักษ์โลกทุกรูปแบบ

จะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด เครื่องแต่งกายรักษ์โลกจึงเปรียบเสมือนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดของอุตสาหกรรมแฟชั่น สู่ความสมดุลของระบบนิเวศ เพื่อความยุติธรรมต่อสังคมและประโยชน์ของทุกชีวิตร่วมกันอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

เจนนิเฟอร์ ชวโนวานิช. (2565). เพราะเหตุใดสิ่งที่เราสวมใส่จึงเป็นเรื่องสำคัญ. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2566 จาก https://www.gqthailand.com/views/article/why-the-way-we-dress-is-important

จันทร พันธ์ภักดีวงษ์. (2559). การรับรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและการทำกิจกรรมทางสังคมเพื่อสิ่งแวดล้อมของธุรกิจที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์อีโคคาร์ (Eco Car) ของประชากรในจังหวัดกรุงเทพมหานครและสมุทรปราการ. ใน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

จันทร์กานต์ เบ็ญจพร. (2566). ปัญหาสิ่งแวดล้อม เปลี่ยนผู้บริโภค ปรับพฤติกรรมซื้อสินค้า บริการยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2566 จาก https://www.bangkokbiznews.com/environment/1067826

ชวลิต ทิพพาวนิช. (2564). “ภาวะโลกรวน” เมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป โลกยุคใหม่ต้องเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนผ่านสู่สังคมคาร์บอนต่ำ. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2566 จาก https://thestandard.co/amid-global-warming/

นันท์ชภรณ์ พฤกษ์เรืองกิจ. (2562). ทัศนคติต่อการเข้าศึกษาในโครงการรัสเซียศึกษาของนักศึกษา ปีการศึกษา 2561. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขารัสเซียศึกษา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปัทมาสน์ ชนะรัชชรักษ์. (2566). เอเชียต้องสูญเสียอะไรบ้างจากวิกฤตโลกรวนในปี 2022. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2566 จาก https://thestandard.co/climate-change-impacts-asia/

รุ่งนภา บุญคุ้ม. (2536). ทัศนคติของพัฒนากรต่อนโยบายการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด: ศึกษากรณีศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขตที่ 3. ใน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการวิเคราะห์และวางแผนทางสังคม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

วชิรวัชร งามละม่อม. (2559). ทฤษฎีการมีส่วนร่วม. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2566 จาก http://learningofpublic.blogspot.com/2016/02/blog-post_79.html

สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ. (2562). H&M เปิดตัวคอลเลคชั่นแฟชั่นแบบยั่งยืนผลิตจากวัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม.เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2566 จาก https://www.thaitextile.org/th/insign/detail.1017.1.0.html

อธิวัตร จิรจริยาเวช. (2566). การสื่อสารข้อมูลด้านความยั่งยืนสู่ผู้บริโภค. เรียกใช้เมื่อ 27 กันยายน 2566 จาก https://www.nstda-tiis.or.th/our-rd-activities/sd-data/10yfp-scp/cip/

Cohen, J. M. & Uphoff, N. T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. World Development, 8(3), 213-235.

Kate, P. (2020). “วิกฤตธรรมชาติ” ภัยคุกคามจีดีพีโลก หวั่นธุรกิจพึ่งพาธรรมชาติมากกว่าคาด. Retrieved September 25, 2023, from https://www.salika.co/2020/06/25/asean-sei-katsu-sha-studies-2020-the-rise-of-consciouslites/

Lerksirinukul, P. (2020). “Consciouslites” กลุ่มคนที่ใส่ใจสังคม - สิ่งแวดล้อม จริงจังกับการจ่ายเพิ่มเพื่อ buycott แบรนด์. Retrieved August 1, 2023, from https://www.salika.co/2020/06/25/asean-sei-katsu-sha-studies-2020-the-rise-of-consciouslites/

Ro, C. (2020). Fashion accounts for around 10% of greenhouse gas emissions from humanactivity, but there are ways to reduce the impact your wardrobe has on the climate. Retrieved

August 2, 2023, from https://www.bbc.com/future/article/20200310-sustainable-fashion-how-to-buy-clothes-good-for-the-climate

Rodiguez, B. (2019). H&M's New Conscious Exclusive Collection Uses Sustainable Fabrics MadeFrom Fruit and Algae. เรียกใช้เมื่อ 2 August 2023 จาก https://www. thefashionspot.com/runway-news/829475-hm-conscious-exclusive- collection/

Wijngaarden, R. (2022). 1/OFF Paris: 400% Growth for The Upcycled Fashion Brand Taking Sustainability to Luxury's Eco-Apathetic. Retrieved August 2, 2023, from https://www.forbes.com/sites/katiebaron/2022/06/27/1off-paris-400-growth-for-the-upcycled-fashion-brand-taking-sustainability-to-luxurys-eco-apathetic/?sh=36b85f9b64f8

บทความวิจัย

การศึกษาแนวทางการพัฒนาเว็บคอมมิคเพื่อการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1*

THE STUDY OF WEBCOMIC MODEL TO SUPPORT ART LEARNING FOR GRADE 7 STUDENTS

ชัญญา จารุเนตร*, โสมฉาย บุญญานันต์
Chanya Jarunate*, Soamshine Boonyananta
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: Chanyajar2@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเว็บคอมมิคเพื่อการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) ในการศึกษา กลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูลแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผ่านการเลือกอย่างเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้ใช้งาน ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 10 คน 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้านเนื้อหาวิชาศิลปะ ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาศิลปะจำนวน 5 ท่าน และ 3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้านเว็บคอมมิค ได้แก่ นักเขียนเว็บคอมมิค จำนวน 5 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีทั้งหมด 3 ฉบับ สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม และดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาสรุปผลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ได้รูปแบบเว็บคอมมิคเพื่อการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งมีองค์ประกอบ 5 ด้าน ดังนี้ 1) ตัวละคร (Character) ควรออกแบบให้มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น 2) โครงเรื่องและแก่นเรื่อง (Plot and Theme) ควรดำเนินเรื่องผ่านสถานการณ์อย่างง่าย และดำเนินเรื่องผ่านสิ่งที่ใกล้ตัวของนักเรียน 3) สไตล์ภาพ บรรยากาศภาพ (Art Style and Mood & Tone) ควรใช้ภาพประกอบที่มีความสะอาด ไม่รกตา และใช้สีสันที่สดใส 4) การแทรกความรู้ (Knowledge Insertion) ควรใส่ความรู้ในรูปแบบของเกร็ดความรู้ และแทรกลงไปในเนื้อเรื่อง และ 5) ความยาว (Chapter Length) เวลาที่ใช้ในการอ่านขึ้นอยู่กับการบรรยายในแต่ละตอนและควรมีความยาวไม่ต่ำกว่า 45 ช่อง

คำสำคัญ: การเรียนรู้, ศิลปะ, เว็บคอมมิค, มัธยมศึกษาปีที่ 1

Abstract

The purpose of this research was to study a model of the webcomic to support art learning for seventh-grade students. This research used a qualitative research methodology. The Sample group of this research was divided into 3 groups, selected by purposive sampling, which were 1) The Users, 10-seventh-grade students 2) The art instructors, 5-art teachers, and 3) The Webcomic instructors, 5-webcomic creators. The research instrument was in-depth interviews with 3

* Received 23 August 2023; Revised 29 September 2023; Accepted 30 September 2023

Structured Interviews for the 3-target groups. The interview results were analyzed by using content analysis. The result of this study was a Model of a webcomic with 5 parts; 1) Character-designed with variation and created the unique characters. 2) Plot and Theme-using a simple storyline and situation that students are familiar with. 3) Art Style and Mood & Tone-using simple and colorful illustrations. 4) Knowledge Insertion-inserting knowledge as a TIP within the story. and 5) Chapter Length-depending on the content of each chapter and should have more than 45 grids per chapter.

Keywords: Learning, Art, Webcomic, Grade 7 Students

บทนำ

วิชาศิลปะในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของกระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2551 กำหนดไว้ว่าเป็นวิชาที่จัดการเรียนการสอนเพื่อมุ่งเน้นให้นักเรียนมีความเข้าใจเรื่ององค์ประกอบศิลป์ ทัศนธาตุ และนำไปสู่การสร้างผลงานศิลปะที่มาจากจิตนาการของตน การจะทำความเข้าใจผลงานศิลปะและเห็นคุณค่าในความงามของผลงานเหล่านี้จำเป็นจะต้องรู้จักพื้นฐานขององค์ประกอบทางศิลปะก่อน และเมื่อรู้จักพื้นฐานทางศิลปะแล้วจะสามารถนำไปต่อยอดใช้ในงานออกแบบสร้างสรรค์ต่อไปได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559) การสร้างงานศิลปะที่ดีจำเป็นจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องของเอกภาพ ความกลมกลืน และความสมดุล เพื่อที่จะสามารถออกแบบผลงานออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามหลักสุนทรียภาพ เกิดเป็นความสวยงาม และจรรโลงใจ นำไปสู่การพัฒนาบุคคลในด้านต่าง ๆ (สุชาติ เถาทอง และคณะ, 2556) ในปัจจุบันการศึกษาไม่ได้มุ่งเน้นการสร้างห้องเรียนที่ครูเป็นเพียงผู้ถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียน แต่ยังมีการให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ด้วยสื่อการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อดิจิทัล (ไพฑูรย์ พิมดี และคณะ, 2560) จากงานวิจัยของ กิตติมา เก่งเขตรกิจ และคณะ ได้ศึกษาสภาพปัญหาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสาขาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่าในด้านผู้เรียน ปัญหาที่นักศึกษาฝึกประสบการณ์สาขาวิชาศิลปศึกษาพบมากที่สุด คือ ปัญหาด้านความสนใจของผู้เรียนต่อสื่อการเรียนรู้ การมีสื่อการเรียนรู้ศิลปะที่หลากหลายสำหรับใช้ในชั้นเรียนจะเป็นแรงกระตุ้นที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น และได้เสนอแนะให้มีการจัดการอบรมพัฒนาการทำสื่อการเรียนรู้ที่ตอบสนองกับผู้เรียนในปัจจุบัน (กิตติมา เก่งเขตรกิจ และคณะ, 2563)

การ์ตูนเป็นสื่อที่มีการใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างแพร่หลาย เนื่องจากสื่อการเรียนรู้แบบการ์ตูนมีส่วนช่วยทำให้เรื่องราวที่ซับซ้อนเข้าใจง่ายขึ้น อีกทั้งยังสร้างความสนุกเพลิดเพลินให้กับผู้เรียนในขณะอ่านได้อีกด้วย พรทิพย์ เทพบางจาก และคณะ กล่าวว่าหนังสือการ์ตูนเป็นสื่อที่เป็นรูปธรรมช่วยเร้าความสนใจของเด็ก การเรียนรู้จากการ์ตูนซึ่งเป็นการสื่อสารด้วยภาพ ทำให้การรับรู้เรื่องราวของนักเรียนเป็นไปได้อย่างง่ายมากขึ้น เนื่องจากภาพลายเส้นของการ์ตูนจะช่วยลดความซับซ้อนของเนื้อหา เรื่องราวในการ์ตูนที่เรียงลำดับเนื้อหาม าอย่างมีแบบแผนทำให้ง่ายต่อการเข้าใจ และการใช้สีสันที่สวยงามก็ช่วยทำให้สังเกตเห็นความแตกต่างของเรื่องราวได้ชัดเจน และส่งให้เกิดผลทางอารมณ์ทำให้เด็กรู้สึกสนุกในการเรียนรู้และเกิดการจดจำ (พรทิพย์ เทพบางจาก และคณะ, 2551) นอกเหนือจากนี้ ความสนใจในการอ่านของนักเรียนในวัยมัธยมศึกษาตอนต้น (12 - 14 ปี) นั้นนับได้ว่าช่วงวัยนี้เป็นช่วงวัยที่มีช่วงความสนใจประมาณ 30 - 45 นาที นักเรียนชายและหญิงจะเริ่มมีความสนใจที่แตกต่างกัน เริ่มอ่านหนังสือที่มีความหลากหลายมากขึ้น มีการวิจารณ์ตัวละครที่อ่าน และประพฤติตามแบบอย่างที่ตนชอบ (ชนิกานต์ ดุลนกิจ และฉัตรวรรณ์ ลัญฉวรรธนะกร, 2556)

นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 เติบโตมาพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลกอินเทอร์เน็ต ทำให้นักเรียนในวัยนี้มีความสนใจที่สั้นลง สืบเนื่องจากการเติบโตมาพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนก็เปลี่ยนแปลงไป โดยนักเรียนใน Generation Z ชอบเรียนรู้ผ่านแนวทางดิจิทัลและสื่อออนไลน์ ในการดึงดูดความสนใจของนักเรียนควรใช้เวลาในการสอนที่สั้นลง เข้าใจง่าย และเข้าถึงประเด็น การเรียนการสอนในห้องเรียนก็ควรมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับนักเรียน โดยเน้นการบูรณาการเข้ากับเทคโนโลยี และนำวิธีการสอน เช่น วิธีการสอนด้วยภาพ (Visual-Teaching Methods) เข้ามาส่งเสริมการเรียนการสอนในห้องเรียนให้มีประสิทธิภาพมายิ่งขึ้นได้อีกด้วย (ดนุลดา จามจุรี, 2563) การเรียนรู้ผ่านภาพมีส่วนช่วยให้เกิดการจดจำมากขึ้น และจากการศึกษาพบว่านักเรียนส่วนมากนิยมหาความรู้ผ่านอินเทอร์เน็ต และสื่อออนไลน์มากขึ้น ประกอบกับสื่อการ์ตูนซึ่งเป็นสื่อภาพประกอบเรื่องนั้นก็มีการพัฒนาตามเทคโนโลยีและพฤติกรรมของผู้บริโภคด้วย เริ่มจากการ์ตูนในรูปแบบหนังสือมาสู่การ์ตูนอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นการ์ตูนที่เผยแพร่ผ่านทางช่องทางออนไลน์ และนำมาสู่เว็บคอมมิคนั้นคือการ์ตูนที่มีลักษณะเป็นแนวตั้ง ไม่มีขอบเขตการแบ่งหน้าที่ชัดเจน เหมาะกับการอ่านบนอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ประเภทโทรศัพท์มือถือและแท็บเล็ตมากขึ้นจึงเป็นอีกสื่อหนึ่งที่ได้รับความนิยมในกลุ่มนักเรียนในยุคนี้ ซึ่งจากผลการสำรวจของ Jeong-yeob Park เกี่ยวกับการใช้งานแอปพลิเคชัน Webtoons ซึ่งเป็นแอปพลิเคชันสำหรับอ่านเว็บคอมมิคที่กำลังได้รับความนิยมในประเทศไทย พบว่ากลุ่มผู้ใช้งานแอปพลิเคชัน Webtoons กว่าร้อยละ 53 ในประเทศไทยนั้นเป็นผู้มีอายุต่ำกว่า 24 ปี แสดงให้เห็นว่าสื่อเว็บคอมมิคนี้เป็นสื่อที่กำลังได้รับความนิยมในกลุ่มผู้ใช้งานวัยเรียน (Park, J., 2019)

จากความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน โดยมุ่งเป้าหมายไปที่กลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 เนื่องจากเป็นตัวแทนของกลุ่มนักเรียนในยุคใหม่ อีกทั้งเป็นวัยที่มีความสนใจในระยะยาวและสามารถใช้งานเทคโนโลยีและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างคล่องแคล่ว ร่วมกับการศึกษาเกี่ยวกับเว็บคอมมิคซึ่งเป็นสื่อการ์ตูนที่กำลังได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษารูปแบบเว็บคอมมิคที่เหมาะสมกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยประสงค์ที่จะศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อเนื้อหาการเรียนศิลปะและความคิดเห็นที่มีต่อเว็บคอมมิค รวมถึงผู้เกี่ยวข้องกับการสอนศิลปะและการเขียนเว็บคอมมิค เพื่อรวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์เป็นรูปแบบเว็บคอมมิคที่เหมาะสมกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาต้นแบบเว็บคอมมิคเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ศิลปะ ซึ่งผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางให้ผู้ที่สนใจนำผลการวิจัยไปปรับใช้ในการออกแบบสื่อการเรียนรู้แบบเว็บคอมมิคเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนศิลปะในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเว็บคอมมิคเพื่อการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology)

ผู้เข้าร่วมการวิจัย

ผู้เข้าร่วมการวิจัยเป็นกลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูลแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้ใช้งาน ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 10 คน ซึ่งคัดเลือกผ่านการเลือกอย่างเจาะจง (Purposive Sampling) เกณฑ์ในการคัดเลือกคือ เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสบการณ์ในการอ่านเว็บคอมมิค และยินดีเข้าร่วมการวิจัย

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้านเนื้อหาวิชาศิลปะ ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาศิลปะจำนวน 5 ท่าน คัดเลือกผ่านการเลือกอย่างเจาะจง (Purposive Sampling) เกณฑ์ในการคัดเลือกคือ เป็นครูผู้สอนวิชาศิลปะหรือทัศนศิลป์ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีประสบการณ์การสอนอย่างน้อย 2 ปี

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้านเว็บคอมมิค ได้แก่ นักเขียนเว็บคอมมิค จำนวน 5 ท่าน คัดเลือกผ่านการเลือกอย่างเจาะจง (Purposive Sampling) เกณฑ์ในการคัดเลือกคือ เป็นนักเขียนเว็บคอมมิค ซึ่งเคยมีผลงานเผยแพร่ในแอปพลิเคชัน LINE Webtoon อย่างน้อย 1 เรื่อง

เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ในการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม โดยขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดขอบเขตของข้อคำถามในการสัมภาษณ์ ขั้นที่ 2 สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยสร้างแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด 3 ชุด สำหรับกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 แบบสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 และแบบสัมภาษณ์นักเขียนเว็บคอมมิค ขั้นที่ 3 ตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Indexes of Item-Objective Congruence: IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน

การเก็บรวมรวมข้อมูล

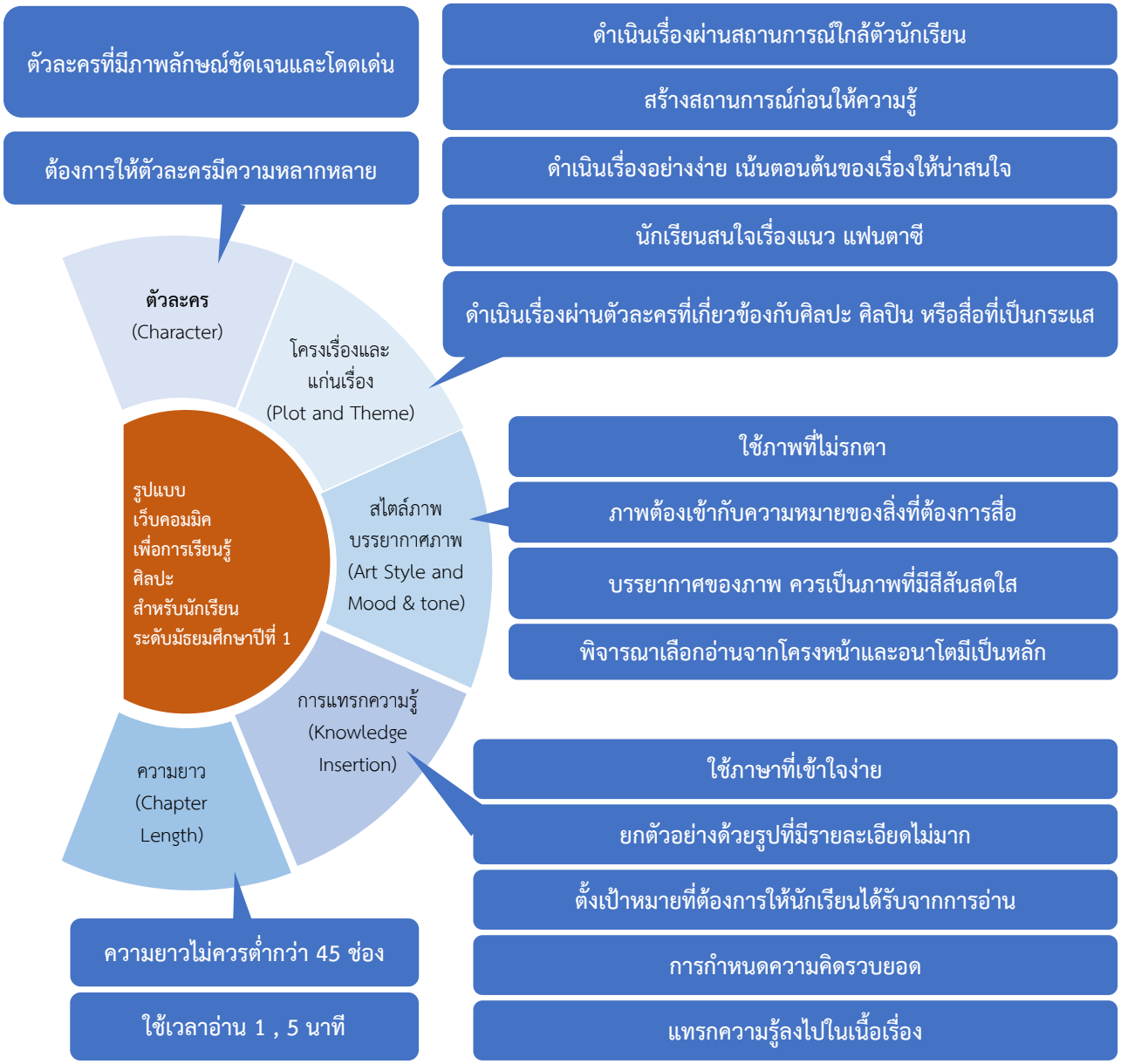
งานวิจัยนี้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งทำการสัมภาษณ์นักเรียนเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 2 - 3 คน และสัมภาษณ์ครูและนักเขียนเว็บคอมมิคเป็นรายบุคคล โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจำนวน 3 ฉบับ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ซึ่งดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้ใช้งาน ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 10 คน โดยสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับวิชาศิลปะ และประสบการณ์การอ่านเว็บคอมมิค กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้านเนื้อหาวิชาศิลปะ ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาศิลปะระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 5 ท่าน และกลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้านเว็บคอมมิค ได้แก่ นักเขียนเว็บคอมมิค จำนวน 5 ท่าน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดย ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาสรุปผลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยวิเคราะห์ถึงประเด็นสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Major Theme) นำประเด็นสำคัญนั้นมาแยกย่อย วิเคราะห์และสรุปผลออกมาเป็นรูปแบบของเว็บคอมมิคที่สนับสนุนการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1

ผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ได้เก็บรวบรวมข้อมูล 3 ด้าน ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเว็บคอมมิคที่เหมาะสมและดึงดูดใจนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ความยาวเว็บคอมมิคที่เหมาะสมกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการแทรกความรู้และการนำเสนอเนื้อหาวิชาศิลปะในเว็บคอมมิค เมื่อได้ข้อมูลทั้ง 3 ด้านมาแล้ว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของการสัมภาษณ์โดยใช้แนวคิดองค์ประกอบการเล่าเรื่องและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเว็บคอมมิคมาเป็นตัวจัดกลุ่มเนื้อหาจากการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้รูปแบบเว็บคอมมิคเพื่อการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ตัวละคร (Character) 2) โครงเรื่องและแก่นเรื่อง (Plot and Theme) 3) สไตล์ภาพ บรรยากาศภาพ (Art Style and Mood & Tone) 4) การแทรกความรู้ (Knowledge Insertion) และ 5) ความยาว (Chapter Length) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบเว็บคอมมิคเพื่อการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้จากการศึกษา

1. ตัวละคร (Character) นักเรียนมีความคิดเห็นว่าการสร้างตัวละคร ในการออกแบบตัวละครที่เป็นคู่ควรสร้างให้นิสัยถ่วงดุลกัน และต้องการตัวละครที่มีความหลากหลาย ทั้งในเรื่องของความหลากหลายทางเพศ ความหลากหลายด้านบุคลิกและลักษณะนิสัย นอกจากนี้ยังมีความคิดเห็นว่าตัวเอกนั้นไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงรูปลักษณ์ภายนอกมากนัก แต่ให้เน้นการออกแบบนิสัยให้ดึงดูดใจผู้อ่าน โดยส่วนมากชอบตัวละครที่สวย หล่อ เก่ง และฉลาด นักเขียนเว็บคอมมิคมีความคิดเห็นว่าตัวละครที่จะสามารถดึงดูดใจได้คือตัวละครที่เข้ากับนิสัยของเด็กยุคใหม่ คือ มีความคิดก้าวหน้า สู้คนและมีความกล้าคิดกล้าทำ ตัวละครหญิงที่ผู้อ่านส่วนมากชอบมีความคิดเห็นว่าน่าจะเป็นตัวละครที่มีภาพลักษณ์ชัดเจนและโดดเด่น สำหรับในด้านตัวละครผู้ชายมีความคิดเห็นว่าในปัจจุบันนักอ่านวัยนี้น่าจะนิยมตัวละครที่ผมสีดำ และเป็นตัวละครที่มีความเข้ากันได้กับนางเอกของเรื่อง

2. โครงเรื่องและแก่นเรื่อง (Plot and Theme) สิ่งที่นักเรียนจะพิจารณาในการเลือกอ่านเว็บคอมมิคเรื่องหนึ่ง ได้แก่ ลายเส้น ตัวละคร ปกหน้า ชื่อเรื่อง และเนื้อเรื่องย่อ นักเรียนมีความคิดเห็นว่าการดำเนินเรื่อง ควรให้ความสำคัญในช่วงต้นของเรื่อง ซึ่งควรมีความตื่นเต้นเร้าใจ เพื่อทำให้ต้องการรับรู้เรื่องราวต่อไป และสามารถเลือก

ดำเนินเรื่องผ่านสถานการณ์ใกล้ตัวได้ เช่น การสร้างตัวเอกให้เป็นนักเรียนศิลปะ นอกจากนี้ควรสอดแทรกมุกตลกลงไประหว่างการดำเนินเรื่องเพื่อไม่ให้เนื้อเรื่องเครียดจนเกินไป และ สนใจเรื่องที่มีการดำเนินเรื่องแปลกใหม่ เช่น เรื่อง บุษบาเสี่ยงตรีน โดย Amulin ใน Line Webtoon นักเขียนเว็บคอมมิคมีความคิดเห็นในด้านการดำเนินเรื่องควรดำเนินเรื่องแบบเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน แนวเรื่องที่คาดว่าผู้อ่านระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 จะสนใจ ได้แก่ แนวดราม่า แฟนตาซี หรือโรแมนติก ซึ่งขึ้นอยู่กับเพศของผู้อ่านด้วย และหากเป็นเรื่องราวหรือเนื้อหาที่ใกล้เคียงกับวัยและสภาพแวดล้อมของนักเรียน เช่น ตัวเอกที่เป็นนักเรียนมัธยม จะทำให้นักเรียนซึมซับเนื้อหาได้ง่ายขึ้น

ครูมีความคิดเห็นด้านการดำเนินเรื่อง ควรทำให้ง่าย เพราะนักเรียนจะเข้าใจเรื่องที่ง่ายได้เร็วกว่า และสามารถเลือกดำเนินเรื่องผ่านตัวละครได้หลายแบบไม่ว่าจะเป็นการดำเนินเรื่องผ่านการใช้ตัวละครของศิลปินชื่อดัง การสร้างตัวละครขึ้นมาใหม่ และเชื่อมโยงเข้ากับเนื้อหาศิลปะ หรือการหยิบยืมตัวละครจากสื่อที่เป็นกระแสและได้รับความนิยมในกลุ่มวัยรุ่นเข้ามาเป็นตัวดำเนินเรื่อง แต่วิธีนี้มีความสี่ยงในด้านลิขสิทธิ์ และการอธิบายเนื้อหาผ่านตัวละครและสถานการณ์จะช่วยให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายกว่าการใช้รูปกราฟิกทั่วไปในการอธิบาย

3. สไตล์ภาพ บรรยากาศภาพ (Art Style and Mood & Tone) นักเรียนคิดเห็นว่า ประเด็นด้านลายเส้นเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับความชอบส่วนตัวของนักเรียน แต่ส่วนมากจะมีการพิจารณาที่โครงหน้า และอนาโตมีก่อนเป็นหลัก ชอบทั้งลายเส้นที่มีความเป็นการ์ตูนแล้วก็ลายเส้นที่มีความสมจริง ลายเส้นต้องเป็นลายเส้นที่สวยแต่ไม่รกตา คือตัวอักษรจะต้องอ่านง่ายและมีการแบ่งช่องชัดเจน เป็นไปในทางเดียวกับความคิดเห็นของครูผู้สอนมีความคิดเห็นในประเด็นเรื่องภาพประกอบว่าภาพประกอบนั้นควรนำเสนอด้วยภาพที่เรียบง่าย แต่ต้องเข้ากับความหมายของสิ่งที่ต้องการจะสื่อ เพื่อที่จะไม่ดึงความสนใจจากข้อความที่ต้องอ่าน ตัวอย่างเว็บคอมมิคที่นักเรียนเพศหญิงชื่นชอบลายเส้น เช่น “เรื่องรักนี้มีโอกาสไหม” โดย Bori Mustache, Rei และ “วันทองไร้ใจ” โดย Mu ประเด็นด้านภาพปก จะสนใจปกที่เป็นเรื่องที่คนไทยวาด นักเรียนบางคนจะสนใจภาพหน้าปกและเนื้อหาที่มีความขัดแย้งกัน ประเด็นด้านชื่อเรื่อง ต้องมีความโดดเด่น สร้างให้เกิดความสนใจในเนื้อหาของเว็บคอมมิค หรือชื่อเรื่องที่เมื่ออ่านแล้วทราบสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อสาร ประเด็นด้าน โทนสี สำหรับนักเรียนที่เป็นเพศหญิงจะชอบโทนภาพที่มีความละมุน ตัดเส้นโดยไม่ใช้สีดำ และนักเรียนชายจะชอบโทนภาพที่มีความสดใส ตัดเส้นชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับนักเขียนเว็บคอมมิคคิดเห็นว่าบรรยากาศของภาพที่ใช้ควรจะเป็นภาพที่มีสีสันสดใสเป็นหลัก

4. การแทรกความรู้ (Knowledge Insertion) นักเรียนคิดเห็นว่าในการใส่ความรู้ ควรใส่เป็นเกร็ดความรู้แทรกลงไปในเนื้อเรื่อง ไม่ควรมีการบรรยายเยอะ เนื่องจากผู้อ่านจะเกิดความรู้สึกไม่อยากอ่าน และในฐานะผู้อ่านต้องการการ์ตูนความรู้ที่อ่านแล้วมีความลื่นไหล สามารถอ่านและทำความเข้าใจได้ทันที เช่น การ์ตูนทำอาหาร การ์ตูนญี่ปุ่นเรื่อง “ยอดนักสืบจิ๋วโคนัน” และเรื่อง “Dr.STONE”

นักเขียนเว็บคอมมิคยกตัวอย่างการ์ตูนความรู้ฉบับเป็นเล่มของสำนักพิมพ์ EQ Plus และยกตัวอย่างการดำเนินเรื่องของเว็บตูน เรื่อง “ครัวง่าย ๆ สไตล์เด็กหอ” เขียนโดย ซิบบิล และกล่าวว่าเมื่อพูดถึงการ์ตูนจะต้องนึกถึงความสนุกมาเป็นอันดับแรก การใส่ความรู้ลงไปควรจะต้องใส่ให้มีความกลมกลืนไปกับเนื้อเรื่อง การจูงใจผู้อ่านให้สนใจความรู้ที่จะนำเสนอ ควรมีการสร้างสถานการณ์บางอย่างให้เกิดขึ้นก่อนการให้ความรู้ ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านจดจำความรู้ที่สื่อสารไปได้ดีกว่า นอกจากนี้การสร้างลูกเล่นให้กับเนื้อเรื่อง และการออกแบบตัวละครที่มีเสน่ห์ ก็เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้อ่านสนใจในเนื้อเรื่องและเป็นการเกริ่นนำให้ผู้อ่านเกิดการตั้งคำถามไปกับเนื้อเรื่อง ในการนำเรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องหลักการออกแบบมาใส่ในเนื้อหาเว็บคอมมิค นักเขียนหลายท่านแนะนำให้ศึกษาจากการ์ตูนญี่ปุ่นเรื่อง “Blue Period” ซึ่งสามารถศึกษาและนำมาเป็นแนวทางในการทำงานได้ การใส่ความรู้เรื่องศิลปะลงไปสามารถใส่ได้ผ่านตัวละคร นับเป็นการสร้างความฉลาดให้กับตัวละครวิธีหนึ่ง หรือใช้วิธีการให้นักเรียนรู้จักสังเกตไปพร้อมกับตัวละคร มีการสอดแทรกปมปัญหาไว้ในภาพ มีรูปภาพเปรียบเทียบ และมีเฉลยในเนื้อเรื่อง การดำเนินเรื่องและการใส่ความรู้ขึ้นอยู่กับการวางแผนของผู้เขียน ซึ่งอาจสามารถทำได้ เช่น การดำเนินเรื่องโดยการทำให้

เป็นการ์ตูนที่มีตัวเอกเกี่ยวข้องกับศิลปะโดยตรง หรือการเขียนล้อเลียนไปกับเทรนด์เว็บตูนในยุคปัจจุบัน และการใส่เนื้อหาสาระลงในเว็บตูนจะต้องเน้นการสื่อสารผ่านภาพให้พอดีกับจำนวนช่องคำพูดที่แบ่งไว้ ในการแบ่งช่องคำพูด ควรแบ่งช่องคำพูดออกเป็นช่องย่อย ๆ เพื่อไม่ให้เนื้อหาที่เป็นตัวอักษรยาวจนเกินไป และป้องกันการทำให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนกำลังอ่านนิยาย ซึ่งอาจจะทำให้นักอ่านบางคนข้ามได้ ในด้านตัวอักษร ควรเลือกอักษรข้อความที่อ่านแล้วไม่ทำให้เกิดความสบสน เนื่องจากสิ่งสำคัญของการ์ตูนนั้นคือความสนุก

ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอดแทรกความรู้ลงในเว็บคอมมิค เรื่องการใช้ภาษา ควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เน้นการใช้ภาษากึ่งทางการ หลีกเลี่ยงคำศัพท์เฉพาะทางที่ยากจนเกินไป เพราะจะทำให้นักเรียนอ่านแล้วไม่เข้าใจ และไม่ควรใช้ตัวอักษรที่มีความซับซ้อนมากจนเกินไป ด้านการยกตัวอย่าง ควรมีภาพตัวอย่างจำนวนมาก เพื่อให้นักเรียนเห็นภาพและเกิดความเข้าใจที่ชัดเจน ภาพตัวอย่างควรเป็นรูปที่มีรายละเอียดไม่มาก ไม่ซับซ้อน อาจจะเป็นในรูปแบบของการยกตัวอย่างผ่านรูปเรขาคณิตอย่างง่าย หรือการยกตัวอย่างผ่านสิ่งแวดล้อมรอบตัวแล้วโยงเข้าสู่เรื่ององค์ประกอบศิลป์ ในด้านการตั้งเป้าหมาย ผู้เขียนควรตั้งเป้าหมายที่ต้องการให้นักเรียนได้รับจากการอ่าน วางแผนว่าต้องการให้นักเรียนได้รับความรู้ในระดับใด จากนั้นจึงออกแบบเนื้อเรื่องให้เข้ากับเป้าหมายที่วางไว้ ผู้เขียนควรจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายให้ชัดเจน เพื่อให้เว็บคอมมิคที่สร้างขึ้นบรรลุวัตถุประสงค์ และนักเรียนได้รับความรู้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ และ การกำหนดความคิดรวบยอดและการจัดเรียงเนื้อหา เป็นการวางแผนที่จะทำให้นำเสนอเนื้อหาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เริ่มต้นด้วยการตีความสิ่งที่ต้องการจะสื่อออกมา และลำดับการนำเสนอเนื้อหา ควรนำเสนอตอนละหัวข้อ เพื่อป้องกันนักเรียนเกิดความสับสน

5. ความยาว (Chapter Length) ด้านนักเขียนเว็บคอมมิค ในการเขียนเว็บคอมมิคส่วนมากจะวัดความยาวจากจำนวนช่อง เวลาที่ผู้อ่านใช้ในการอ่านนั้นขึ้นอยู่กับเนื้อหาการบรรยายในตอน ถ้าหากภายในตอนมีตัวอักษรและการบรรยายเยอะ ผู้อ่านก็จะใช้เวลาในการอ่านนานกว่าตอนที่มีปริมาณภาพเยอะ สำหรับคำแนะนำในการกำหนดความยาวทางแพลตฟอร์มที่เผยแพร่ผลงานจะกำหนดให้มีความยาวไม่ต่ำกว่า 45 ช่อง ดังนั้นนักเขียนจึงแนะนำให้มีปริมาณช่องอยู่ที่ประมาณ 50 - 60 ช่อง โดยเฉลี่ย ซึ่งอาจจะมากกว่าหรือน้อยกว่าก็ได้ขึ้นอยู่กับขั้นตอนการวางโครงเรื่องของผู้เขียน ในด้านของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 นักเรียนมีความคิดเห็นเรื่องเวลาที่เหมาะสมตั้งแต่ 1 นาที ไปจนถึง 5 นาที และชอบให้มีภาพมากกว่าตัวอักษร

อภิปรายผล

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเว็บคอมมิคเพื่อการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 เกี่ยวกับรูปแบบเว็บคอมมิคเพื่อการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งประกอบด้วย ตัวละคร (Character) โครงเรื่องและแก่นเรื่อง (Plot and Theme) สไตล์ภาพ บรรยากาศภาพ (Art Style and Mood & Tone) การแทรกความรู้ (Knowledge Insertion) และ ความยาว (Chapter Length) ซึ่งสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้ ข้อสรุปในด้านตัวละครนั้นควรออกแบบให้มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น จะช่วยดึงความสนใจของผู้อ่านวัยมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากงานวิจัยของ จรรยา เหตะโยธิน ได้กล่าวว่า ความชัดเจนในการสื่อสารและความน่าสนใจของตัวละครนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ในการสร้างตัวละครการเลือกใช้สีนั้นเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยดึงเอกลักษณ์และสร้างความโดดเด่นให้กับตัวละครได้ (จรรยา เหตะโยธิน, 2564) ในด้านการดำเนินเรื่องควรดำเนินเรื่องผ่านสถานการณ์อย่างง่าย และดำเนินเรื่องผ่านสิ่งที่ใกล้ตัวของนักเรียนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับการศึกษาของ ภัทราพร ภูริวังสกุล และวิเชียร ลัทธิพงศ์พันธ์ กล่าวว่าการสื่อสารความเป็นจริงในการ์ตูน ความสวยงามของภาพที่เหมือนของจริง ใช้สถานที่จริงเป็นต้นแบบนั้นก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมและสามารถสร้างแรงบันดาลใจในมิติวัฒนธรรมให้กับผู้อ่านได้ สัญญะสำคัญที่สร้างแรงบันดาลใจในการริเริ่มและ พัฒนาตนเองของผู้อ่าน: การศึกษาการ์ตูน ฮิคารุ เซียนโกะ เกมอัจฉริยะ พบว่าวิธีการสร้างแรงบันดาลใจในการริเริ่มเล่นโกะของ

การ์ตูนฮิคารุเซียนโกะนั้นมีวิธีการโดยการแทรกสอนอย่างเป็นธรรมชาติ และการดึงดูดด้วยฉากและมุมมอง (ภัทราพร ภูริวังสกุล และวิเชียร ลัทธิพงศ์พันธ์, 2563) ในด้านสไตล์ภาพและบรรยากาศภาพ ควรใช้ภาพประกอบที่มีความสะอาด ไม่รกตา ใช้สีสันที่สดใส จากงานวิจัยของ กิตติพงษ์ ประชาชิต ได้สำรวจและออกแบบหนังสือการ์ตูนซึ่งมีการใช้ภาพที่มีรูปแบบการผสมผสานระหว่างการ์ตูนตัดทอนและการตูนแนวเสมือนจริง มีการตัดเส้นด้วยน้ำหนักแสงเงาที่แตกต่าง เพื่อสร้างความชัดเจนให้กับภาพและเน้นให้เกิดความน่าสนใจและดึงดูดกลุ่มผู้อ่าน (กิตติพงษ์ ประชาชิต, 2559) ในด้านการแทรกความรู้เน้นการใส่ความรู้ในรูปแบบเกร็ดความรู้ และแทรกลงไปให้เนียนเข้ากับเนื้อเรื่อง ท้ายที่สุดในด้านความยาวของเว็บคอมมิคควรไม่ต่ำกว่า 45 ช่อง เมื่ออ้างอิงกับรูปแบบการสื่อสารของการ์ตูนญี่ปุ่น ในการศึกษาของ นับทอง ทองใบ แสดงให้เห็นว่าจำนวนช่องนั้นเมื่อยิ่งมีมากขึ้นจะแสดงให้เห็นถึงทักษะการอ่านการ์ตูนที่สูงขึ้นของผู้อ่าน สอดคล้องกับอายุและประสบการณ์ในการอ่านของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 (นับทอง ทองใบ, 2555) ซึ่งแนวทางการดำเนินการสร้างสรรค์การ์ตูนให้ความรู้นั้นสามารถศึกษาได้จากการ์ตูนในรูปแบบรูปเล่มของบริษัท อี.คิว.พลัส กรุ๊ป จำกัด ซึ่งเป็นสำนักพิมพ์ที่ผลิตหนังสือการ์ตูนความรู้เพื่อจำหน่าย มีผลงานอาทิเช่น ลาฟลอร่าโรงเรียนป่วนก๊วนเจ้าหญิง โปเม่ สารพันเมนูสูตรลับจอมเวทย์ และไดโนฟาร์มเผ่าพันธุ์สัตว์ล้านปี ซึ่งให้ความรู้เกี่ยวกับโลกยุคดึกดำบรรพ์และไดโนเสาร์ เป็นต้น และผลการศึกษาด้านรูปแบบเว็บคอมมิคเพื่อการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 สอดคล้องกับเว็บคอมมิคให้ความรู้เรื่อง “ครัวง่าย ๆ สไตล์เด็กหอ” และ “สาวน้อยร้อยช่าง” ซึ่งดำเนินเรื่องผ่านสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถอ่านและเข้าใจได้ง่าย และแทรกความรู้ลงไปในเนื้อเรื่อง นอกจากนี้ในการสื่อสารความรู้ด้านศิลปะยังสามารถศึกษาได้จากหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่นเรื่อง “Blue Period” โดย สึบาสะ ยามากุจิ

สรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบเว็บคอมมิคเพื่อการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลจากการวิจัยทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบเว็บคอมมิคเพื่อการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งประกอบด้วย ตัวละคร (Character) โครงเรื่องและแก่นเรื่อง (Plot and Theme) สไตล์ภาพ บรรยากาศภาพ (Art Style and Mood & Tone) การแทรกความรู้ (Knowledge Insertion) และ ความยาว (Chapter Length) ซึ่งเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปต่อยอดเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาเว็บคอมมิคสำหรับเป็นสื่อการสอนเนื้อหาวิชาศิลปะให้กับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต่อไปได้ โดยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัย ดังนี้ ในการนำรูปแบบเว็บคอมมิคเพื่อการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 สามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาเว็บคอมมิคเพื่อเป็นสื่อการสอนเนื้อหาวิชาศิลปะในชั้นเรียนได้ และสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเว็บคอมมิคเพื่อการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ดังนั้นในการวิจัยครั้งถัดไปควรมีการพัฒนารูปแบบเว็บคอมมิคที่เหมาะสมกับนักเรียนหรือกลุ่มเป้าหมายที่ใหญ่และหลากหลายขึ้น รวมไปถึงศึกษารูปแบบเว็บคอมมิคเพื่อการสอนในรายวิชาที่หลากหลายมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย “รูปแบบเว็บคอมมิคที่สนับสนุนการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1” ซึ่งได้รับทุนการสนับสนุนจากโครงการบัณฑิตเกียรตินิยม ของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางต้องรู้และควรรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กิตติพงษ์ ประชาชิต. (2559). การออกแบบและพัฒนาหนังสือการ์ตูนเสริมสร้างการรับรู้ทางด้านวัฒนธรรมประเภทมุขปาถะจังหวัดศรีสะเกษ. วารสารวิชาการศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 7(1), 56-68.

กิตติมา เก่งเขตรกิจ และคณะ. (2563). การศึกษาสภาพปัญหาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. วารสารวิจัยรามคำแหง (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 23(1), 1-10.

จรรยา เหตะโยธิน. (2564). แนวทางการออกแบบตัวละคร กรณีศึกษา “เดอะ คาแรคเตอร์ ดีไซน์ ชาเลนจ์”. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล, 23(32), 1-15.

ชนิกานต์ ดุลนกิจ และฉัตรวรรณ์ ลัญฉวรรธนะกร. (2556). ผลของการใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องโดราเอมอนร่วมกับการสะท้อนคิดเพื่อสร้างความตระหนักเรื่องความมุ่งมั่นในการทำงานของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6. ในวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดนุลดา จามจุรี. (2563). การออกแบบการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน Gen Z. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

นับทอง ทองใบ. (2555). กลวิธีการเล่าเรื่องและการสร้างบุคลิกลักษณะของตัวละครในหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น. ในรายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

พรทิพย์ เทพบางจาก และคณะ. (2551). ผลของการให้ข้อมูลผ่านหนังสือการ์ตูนต่อความรู้ในการป้องกันการติดเชื้อของเด็กวัยเรียน. วารสารสภาการพยาบาล, 23(4), 100-113.

ไพฑูรย์ พิมดี และคณะ. (2560). การพัฒนาการศึกษาภายใต้กรอบประเทศไทย 4.0 สู่ศตวรรษที่ 21. วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม, 16(2), 199-206.

ภัทราพร ภูริวังสกุล และวิเชียร ลัทธิพงศ์พันธ์. (2563). ถอดรหัสสัญญะสำคัญที่สร้างแรงบันดาลใจในการริเริ่มและพัฒนาตนเองของผู้อ่าน: การศึกษาการ์ตูน ฮิคารุ เซียนโกะ เกมอัจฉริยะ. วารสารศาสตร์, 13(2), 242-274.

สุชาติ เถาทอง และคณะ. (2556). หนังสือเรียนรายวิชพื้นฐาน ทัศนศิลป์ ม.1. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด.

Park, J. (2019). Webtoons: The next frontier in global mobile. Mirae Asset Daewoo Co., Ltd. Retrieved March 13, 2019, from https://securities.miraeasset.com/bbs/download/2068162.Pdf? attachmentId=2068162

บทความวิจัย

การพัฒนาองค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้*

THE DEVELOPMENT OF SYSTEMATIC KNOWLEDGE TO SUPPORT AREA-BASED EDUCATION MANAGEMENT SOUTHERN BORDER PROVINCES

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, วีนัส ศรีศักดา*
Rungchatchadaporn Vehachart, Venas Srisakda*
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา ประเทศไทย
Faculty of Education, Thaksin University, Songkhla, Thailand
*Corresponding author E-mail: srivenus@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวิธีดำเนินการวิจัย 1) สัมภาษณ์เจาะลึกและประชุมเพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ในสถานการณ์จริงจากผู้บริหารโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา ผลของการวิจัย พบว่า โรงเรียนทั้ง 3 มีแนวปฏิบัติที่ดี ด้านการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้เชิงรุก การจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน 2) วิเคราะห์ข้อมูลจัดระบบขององค์ประกอบสร้างเป็นชุดความรู้ คู่มือ พบว่า ด้านระบบข้อมูล ด้านการมีส่วนร่วมของพื้นที่จังหวัด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ค่าน้ำหนัก (.906) รองลงมาคือ ด้านการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (.845) และด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (.141) มีค่าน้ำหนักต่ำสุด มี 10 องค์ประกอบ 1) ความภาคภูมิใจ และความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ 2) การพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 3) การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม 4) การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ 5) ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา 6) การเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ 7) คุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 8) ระบบการบริหารจัดการศึกษา 9) สร้างขวัญและกำลังใจ และ 10) บูรณาการการศึกษากับหน่วยงานทุกระดับ และ 3) นำเสนอองค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ นำแบบสอบถาม ไปทดลองใช้สถานศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 90 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม เพื่อการพบว่า เครือข่ายความร่วมมือพัฒนานวัตกรรมในการสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรเพื่อการปฏิรูปการศึกษา องค์ความรู้ส่งผลทางอ้อม (Indirect effect) ผ่านองค์ประกอบความรู้เชิงระบบองค์ความรู้ส่งผลทางอ้อม ผ่านองค์ประกอบความเหลื่อมล้ำองค์ความรู้ส่งผลทางอ้อม (Indirect effect) ผ่าน และการบริหารพื้นที่พิเศษ

คำสำคัญ: การพัฒนา, องค์ความรู้เชิงระบบ, การสนับสนุน, การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่, จังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

This research aims to develop systematic knowledge to support spatial education management. Southern border provinces There are research methods: 1) in-depth interviews and meetings to study the local context in real situations from School administrators, teachers, and school committees The results of the research found that all 3 schools had good practices.

* Received 14 September 2023; Revised 26 September 2023; Accepted 29 September 2023

Project-based learning management Proactive learning management Organizing learning using the brain as a base. 2) Analyzing the data and organizing the elements to create a set of knowledge manuals. It was found that in the information system aspect Participation of the provincial area When considering each aspect, it was found that the Sufficiency Economy Philosophy aspect had a weight of (.906), followed by the aspect of providing education for all (.845) and the aspect of participation of all sectors (.141), which had a low weight. Ultimately, there are 10 elements: 1) Pride and loyalty to the nation, religion, and monarchy 2) Developing learners in the 21st century 3) Living together in a multicultural society 4) Development of learning media 5) Reduce educational inequality 6) Access Quality education, 7) environmentally friendly quality of life, 8) education management system, 9) building morale and encouragement, and 10) integrating education with agencies at all levels, and 3) presenting systematic knowledge. Support the organization of spatial studies by using questionnaires to test in educational institutions that are not a sample of 90 people using purposive sampling methods. Data were collected using a questionnaire. to find that cooperation network Develop innovations in supporting budgets and resources for educational reform. Knowledge has an indirect effect (Indirect effect) through the knowledge system component. Knowledge has an indirect effect. through the inequality component Knowledge has an indirect effect through and management of special areas.

Keywords: Development, Systematic Knowledge, Support, Spatial Education Management, Southern Border Provinces

บทนำ

นโยบายลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเสมอภาคทางการศึกษา เน้นให้เด็กเรียนเพื่อการสร้างอาชีพ มีนโยบายที่ชัดเจนในการขจัดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและสร้างความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นกับเด็กทุกคน "กะเทาะปัญหาเด็กเยาวชนกลุ่มเสี่ยง เด็กด้อยโอกาสในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ 3 แสนคน เด็กเยาวชนด้อยโอกาสไม่ต่ำกว่า 5 ล้านคน ที่อยู่ในระบบและนอกระบบการศึกษา หรือราว 1 ใน 3 ของประชากรวัย 0-18 ปี ที่มีจำนวน 16 ล้านคน เด็กยากจน 4.6 ล้านคน เด็กเร่ร่อน 3 หมื่นคน เด็กในสถานพินิจ 3.4 หมื่นคน เด็กในชนบทห่างไกล 1.6 แสนคนเด็กกำพร้า 9 หมื่นคน เด็กติดยาเสพติด 6 หมื่นคน ลูกแรงงานต่างด้าว 2.5 แสนคนเด็กถูกบังคับให้ค้าประเวณี 2.5 หมื่นคน เด็กที่ถูกบังคับขายแรงงาน 1.9 แสนคน เด็กไร้สัญชาติ 3 แสนคน เด็กกายพิการและบกพร่องการเรียนรู้ 2 ล้านคน เด็กไร้สัญชาติ 3 แสนคน เด็กติดเชื้อ HIV 5 หมื่นคน การศึกษาที่เท่าเทียม และไม่สามารถหยุดปัญหาความยากจนข้ามชั่วคนได้ กิจกรรมพัฒนาทักษะอาชีพ และทักษะชีวิต เพื่อให้นักเรียนทุนเสมอภาคเหล่านี้สามารถพึ่งพาตนเองและดูแลครอบครัวได้อย่างยั่งยืน ในอนาคต ให้ได้เรียนหนังสือ ไม่หลุดออกนอกระบบการศึกษา และส่วนที่สอง จะสนับสนุนโรงเรียน 6 แห่ง ๆ ละ 58,000 บาท ” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562)

การประเมินขีดความสามารถทางการแข่งขันของไทยอยู่ในระดับกลางโดยมีคะแนนค่อนข้างดีด้านสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจมหภาค พัฒนาการเงิน สิ่งที่น่าวิตกกังวลมากคือคุณภาพระบบการศึกษาไทยอยู่อันดับที่ 87 ซึ่งมีอันดับถดถอย 9 อันดับจากปี 2562 การประเมินคุณภาพการพัฒนาเด็กเยาวชนไทยระดับประถมศึกษา (รวมถึงสาธารณสุข) ไทยอยู่ที่อันดับ 66 ของโลกและ อันดับ 4 ในอาเซียน ส่วนการประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นสูงและการฝึกอบรม (Higher education and training) ไทยอยู่ในอันดับที่ 59 เทียบกับประเทศในอาเซียน WEF ประเมินไทยอยู่อันดับที่ 3 ซึ่งมีตัวชี้วัดย่อยด้านการศึกษาและการฝึกอบรม ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบ

กับกลุ่มอาเซียน 9 ประเทศ ไทยต้องรีบพัฒนาอย่างเร่งด่วน 3 ข้อ ได้แก่ คุณภาพประถมศึกษา (อันดับที่ 6) คุณภาพระบบการศึกษา และคุณภาพการจัดการ WEF วิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของไทย 8 อันดับแรก ได้แก่ 1) ปัญหาคอรัปชั่น 2) ความไม่มั่นคงทางการเมือง 3) ระบบราชการ 4) ความไม่ต่อเนื่องทางนโยบาย 5) ขาดความสามารถเชิงนวัตกรรม 6) ขาดระบบเชื่อมโครงสร้างพื้นฐาน 7) ขาดคุณภาพการศึกษาแรงงาน และ 8) ขาดจริยธรรมการทำงานแรงงานศึกษาด้านบริหารธุรกิจ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

เมื่อพิจารณาภาพรวมการจัดอันดับด้านการศึกษาของไทยเปรียบเทียบกับปี 2556 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542)พบว่า อัตราการเข้าเรียนทุกระดับ (ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา) ดีขึ้น แต่ด้านคุณภาพการศึกษาทุกระดับโดยคุณภาพของระบบการศึกษาและคุณภาพประถมศึกษาถดถอย 9 และ 4 อันดับตามลำดับ และยังเป็นประเด็นสำคัญที่ WEF เน้นย้ำว่าไทยต้องเร่งพัฒนา UNDP เตือน 33 จังหวัดในประเทศไทยมีดัชนีการศึกษาต่ำกว่ามาตรฐานโลกสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในระบบการศึกษาไทยพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nation Development Programme: 8 ปัจจัยหลักที่มีส่วนต่อความก้าวหน้าในการพัฒนากำลังคนของไทย ซึ่ง UNDP ได้มีการสำรวจดัชนีดังกล่าวนี้ในระดับจังหวัดทั่วประเทศไทย ซึ่งนับเป็นครั้งที่ 4 หลังจากการสำรวจล่าสุดเมื่อปี 2552 มีดังนี้ 1) สุขภาพ 2) การศึกษา 3) รายได้ 4) ชีวิตการงาน 5) ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม 6) ชีวิตครอบครัวและชุมชน 7) คมนาคมและการศึกษา และ 8) การมีส่วนร่วมติดตาม ข้อมูลเพิ่มเติมได้ www.th.undp.org ปัญหาเด็กเยาวชนนอกระบบการศึกษาสร้างความเสียหาย 330,000 ล้านบาทต่อปี ปัญหาการลงทุนมาก แต่ได้ผลน้อย: สถานการณ์ประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรในระบบการศึกษาไทยการจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษาจากส่วนกลาง โดยขาดการกระจายอำนาจการจัดการลงสู่จังหวัดและท้องถิ่นเช่นนี้เป็นอุปสรรคที่สำคัญในการ “แก้โจทย์” ความเหลื่อมล้ำและปัญหาคุณภาพการศึกษาและคุณภาพเด็กเยาวชนในแต่ละโรงเรียน แต่ละท้องถิ่น แต่ละจังหวัด และเมื่อ 30,000 โรงเรียน 7,000 ท้องถิ่น และ 77 จังหวัดประสบปัญหาในการจัดการศึกษาในบริบทเฉพาะของตน รวมถึงการ “แก้โจทย์”ของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ อันเนื่องมาจากการขาดทรัพยากรและขาดอิสระในการแก้ไขปัญหาของตน ตามบริบทของจังหวัดหรือพื้นที่ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติปี 2542 และในข้อเสนอของคณะกรรมการปฏิรูป (คปร.) และสมัชชาปฏิรูปที่ได้เสนอให้มีการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปไปยังสถานศึกษาโดยตรง รวมทั้งปฏิรูปแนวทางการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและเท่าเทียมผ่านการจัดการเชิงระบบใหม่ที่รัฐลดบทบาทการจัดการและการครอบงำวิธีจัดการศึกษาลง และการใช้มาตรการทางการเงินการคลังใหม่เพื่อเป็นคานงัดความเปลี่ยนแปลงผ่านการส่งเสริมการปฏิรูประบบการศึกษาพันธะสัญญาและความโปร่งใสตรวจสอบได้ผลที่คาดว่าจะได้รับที่สามารถวัดได้และระยะเวลาที่จะเกิดผล (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ตระหนักถึงภารกิจที่สำคัญในการพัฒนาประชากรของชาติให้เป็น “คนไทยในอนาคตจะต้องมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีการพัฒนาการที่ดีรอบด้าน มีสุขภาวะที่ดีรอบด้าน มีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีนิสัยรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีการประกอบสัมมาชีพตามความถนัดของตนเองตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ว่า จะทำอะไรต้องศึกษาข้อมูลให้เป็นระบบจากข้อมูลเบื้องต้นทั้งเอกสาร แผนที่ เจ้าหน้าที่และนักวิชาการ เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ได้จริงอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และตรงตามเป้าหมาย การแก้ปัญหาจากจุดเล็ก การทำงานแบบองค์รวม คือการมองสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบครบวงจร ทุกสิ่งทุกอย่างมีมิติเชื่อมต่อกัน มองสิ่งที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยงกับการพัฒนาการศึกษา โดยการศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน 4 ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับ รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ และวีนัส ศรีศักดา ที่

ได้ศึกษางานวิจัย เรื่ององค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคของสังคมอย่างยั่งยืน พื้นที่เขตพิเศษเฉพาะกิจ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนเรื่องนี้เป็นการนำร่องศึกษาความต้องการจำเป็นเพื่อให้รู้บริบทพื้นที่ นำมาพัฒนาองค์ความรู้เชิงระบบ และนำเสนอองค์ความรู้เชิงนโยบาย ลักษณะวิจัยและพัฒนาเชิงระบบเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ จังหวัดชายแดนใต้ (รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ และวีนัส ศรีศักดา, 2564)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัยและแผนการดำเนินงานวิจัย รูปแบบ/วิธีการวิจัย ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นขององค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จัดระบบสารสนเทศการศึกษา (Education Information System) ประชุมชี้แจงร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษาและครูของแต่ละโรงเรียน เพื่อทำความเข้าใจเป้าหมายร่วมกันในการขับเคลื่อนองค์ความรู้เชิงระบบการศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างองค์ความรู้เชิงระบบ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในประเด็นที่เกี่ยวกับ 1) ระบบข้อมูล 2) กลไกการมีส่วนร่วมของพื้นที่จังหวัด 3) โรงเรียนมีอิสระและคล่องตัวในการบริหารจัดการตนเอง 4) คุณภาพของบุคลากร และ 5) ประสิทธิภาพความคุ้มค่า คุณภาพ การมีส่วนร่วมและความคล่องตัว ศึกษาสภาพปัญหา กระบวนการ/ขั้นตอนการสร้างเครือข่ายและองค์ประกอบสำคัญของเครือข่ายความร่วมมือกระบวนการสร้างองค์ความรู้เชิงระบบ

ระยะที่ 2 การพัฒนาองค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ การสร้างความตระหนักให้กับบุคลากรแกนหลักและผู้เกี่ยวข้องของโรงเรียนในการศึกษาแสวงหาเครือข่ายที่มีความเข้าใจเหมาะสมสอดคล้องนำไปสู่ความสัมพันธ์ความร่วมมือที่ดีและสามารถประสานผลประโยชน์ให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของบุคคลและองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

ระยะที่ 3 นำเสนอองค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ผู้วิจัยใช้วิธีการถอดความรู้ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 15 คน เกี่ยวกับความเหมาะสมขององค์ประกอบและขั้นตอนของระบบการจัดการความรู้การวิจัยเพื่อการใช้องค์ความรู้ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ผลด้วยการตีความสรุปตามประเด็นการสนทนากลุ่ม นำผลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์องค์ประกอบ และความถูกต้องของภาษาโดยใช้เทคนิค IOC จำนวน 7 ท่าน นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ จำนวน 30 คน นำแบบสอบถามที่ได้ทดลองแล้วไปหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการของครอนบาค เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach’s Alpha Coefficient) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ .978 ปรับปรุงแก้ไข และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ นำแบบสอบถามไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้ โรงเรียนละ 30 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 3 โรงเรียน ๆ 10 คน รวม 90 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Key Performance) ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและชุมชน โรงเรียนเป็นฐานในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารคณะครู และคณะกรรมการสถานศึกษา 3 พื้นที่ จังหวัดชายแดนใต้ เป็นโรงเรียนที่อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจ (Voluntary) โดยกำหนดคุณสมบัติ เป็นตัวแทนที่ดีของการศึกษาเรื่ององค์ความรู้ที่มีต้นทุนทางความรู้ในพื้นที่อยู่มากมายและเป็นที่รู้จัก

โดยมีวิธีการเลือก ดังนี้ โรงเรียนขนาดใหญ่ คือ โรงเรียนอนุบาลเบตง จังหวัดยะลา ขนาดกลาง คือ โรงเรียนศรีวารินทร์ จังหวัดนราธิวาส และขนาดเล็ก คือ โรงเรียนบ้านท่าน้ำ และผู้บริหารจะต้องมีประสบการณ์ในการบริหารไม่ต่ำกว่าระดับชำนาญการพิเศษ และเป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตพื้นที่นำร่องนวัตกรรมตาม (พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรม พ.ศ.2562, 2562)

เครื่องมือวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประเด็นการสนทนากลุ่มตามรายละเอียดของ องค์ประกอบและขั้นตอน เพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือตามลำดับขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็น สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ 2) นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาพัฒนาเป็นชุดความรู้ และคู่มือ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) ประชุมเพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ในสถานการณ์จริง 2) วิเคราะห์ข้อมูลจัดระบบขององค์ประกอบโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์รายองค์ประกอบ แล้วสร้างเป็นชุดความรู้ คู่มือ และแบบสอบถาม 3) นำไปทดลองใช้สถานศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง 90 คน 4) เพื่อนำไปพัฒนาโดยมีการดำเนินการสร้างกลไกผู้ประสานงานในพื้นที่ ช่วยทำหน้าที่เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและสร้างความร่วมมือเพื่อการจัดการศึกษาในพื้นที่

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นขององค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากโรงเรียนทั้ง 3 โรงเรียน การเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากการศึกษาภาคสนาม (Field Research) จำนวน 3 โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) แต่ละโรงเรียน โดยมีผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน ครู และชุมชน โรงเรียนละ 30 คน เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของโรงเรียน โดยการสำรวจ สังเกต ถ่ายภาพ (Field Survey) เก็บบันทึกเรื่องราวจากคำบอกเล่า (Oral History) และเหตุการณ์ต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth) แนวปฏิบัติที่ดี (Good Practice) ผลการสร้างและตรวจสอบกระบวนการสร้างองค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคของสังคมอย่างยั่งยืน จังหวัดชายแดนภาคใต้ หลักสูตรการจัดการเรียนรู้บูรณาการ การศึกษาต้นแบบ “สามเหลี่ยมมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดี การจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน

2. พัฒนาองค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้นำผลที่ได้จากการศึกษาความต้องการจำเป็นมาสังเคราะห์และจัดกลุ่ม แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม แล้วนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง 90 คน

3. ลดความเหลื่อมล้ำ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จาก 3 โรงเรียน พบว่า ได้องค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบ คือ 1) องค์ความรู้เชิงระบบ 2) สนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ และ 3) ลดความเหลื่อมล้ำ จังหวัดชายแดนภาคใต้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านองค์ความรู้เชิงระบบ

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ ค่าน้ำหนัก (.866) รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมของพื้นที่จังหวัด (.837) และด้านระบบข้อมูล (.785) มีค่าน้ำหนักต่ำสุด

1. ระบบข้อมูล มีประสิทธิภาพและคุ้มค่า เป็นข้อมูลสถานศึกษาในพื้นที่ ข้อมูลทรัพยากรและงบประมาณ ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน มีฐานข้อมูลอยู่ในหน่วยงานในพื้นที่ที่สังกัดกรม และกระทรวง ข้อมูลประชากรตั้งแต่ครรภ์มารดาจนถึงเสียชีวิต การบริหารจัดการเชิงพื้นที่จังหวัดให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพคน กลไกขับเคลื่อนเชิงระบบที่เน้นการมีส่วนร่วมของภาคีทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

2. การมีส่วนร่วมของพื้นที่จังหวัด จัดการตนเอง เป็นการปรับเปลี่ยนวิธีคิด วิธีทำ โดยให้ประชาชนในพื้นที่จังหวัดร่วมตัดสินใจ กำหนดทิศทางการพัฒนา การจัดสรรทรัพยากร การบริหารจัดการทั้งด้านการเมืองเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมสุขภาวะทางร่างกาย จิตใจ สังคมปัญญา การจัดการที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนโดยรวม เมื่อเกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและสังคม สามารถจัดการแก้ปัญหาในท้องถิ่นได้ด้วยตนเองและเท่าทันกับปัญหา

3. โรงเรียนมีอิสระและคล่องตัวในการบริหารจัดการตนเอง ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Autonomy & Accountability) การบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-base Management) ด้านการบริหารงานบุคคล การเงินและงบประมาณ วิชาการและการบริหารทั่วไป การคัดเลือกผู้บริหารที่เป็นผู้นำของสถานศึกษาจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการบริหารจัดการแบบอิสระ

4. คุณภาพของบุคลากร ปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จของการบริหารสถานศึกษา มีสรรหาคัดเลือกและพัฒนาให้มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบสูง สอดคล้องกับแนวคิดของการกระจายอำนาจควบคู่ไป การรับการประเมินผลการปฏิบัติงานให้บรรลุถึงคุณภาพผู้เรียน

5. นวัตกรรมการจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การจัดการเรียนรู้โดยใช้สมอง (Brain Base Learning) การศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study & Open Approach)

องค์ประกอบที่ 2 ด้านความเหลื่อมล้ำและความเสมอภาค

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ค่าน้ำหนัก (.906) รองลงมาคือ ด้านการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (.845) และด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (.141) มีค่าน้ำหนักต่ำสุด

1. การจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for all) เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็กปฐมวัย วัยเรียน วัยทำงาน และผู้สูงวัยมีโอกาสในการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้แต่ละบุคคลได้พัฒนาตามความพร้อมและความสามารถให้บรรลุขีดสูงสุด มีความรู้ ทักษะ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม มีสมรรถนะในการทำงานเพื่อการประกอบอาชีพตามความถนัดและความสนใจ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ พัฒนาตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ แผนยุทธศาสตร์การศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้กำหนดเป้าหมายการจัดการศึกษาที่ครอบคลุม โดยไม่ปล่อยปละละเลยหรือทิ้งใครไว้ข้างหลัง

2. การจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียม (Inclusive Education) การจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย ผู้เรียนกลุ่มปกติ กลุ่มด้อยโอกาสที่มีความยากลำบาก ขาดโอกาสเนื่องด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจและภูมิสังคม รัฐต้องดูแลสนับสนุนจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา ผู้เรียนได้รับการศึกษาตามศักยภาพและความพร้อมอย่างเท่าเทียม กลุ่มที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ กลุ่มผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคมอารมณ์ ร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ การสื่อสารและการเรียนรู้ บุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแล มีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาร่วมกับเด็กปกติ ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นในสังคม บุคคลที่มีความสามารถพิเศษ รัฐต้องจัดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมและจัดให้เป็นพิเศษ บุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษที่จะได้รับบริการทางการศึกษาซึ่งเหมาะสมสำหรับการพัฒนาศักยภาพของตน แนวทางการพัฒนาครอบคลุมการดูแล พัฒนาบุคคลทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

3. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวทางการดำรงชีวิตและการประพฤติปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างพอเพียง เท่าทันและเป็นสุข การศึกษาจึงต้องพัฒนาผู้เรียนให้มี

ความรอบรู้รับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีทักษะที่พร้อมสู่สังคมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอก โดยยึดหลักความพอประมาณ หลักความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีการตัดสินใจที่มีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระ ทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ซึ่งเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ คำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล โดยใช้ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ มีความรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้มาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน มีการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน พากเพียรและใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

4. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (all for Education) การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพให้กับประชาชนทุกคน พันธกิจที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน เนื่องจากรัฐต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากในการจัดการศึกษาด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมทุกช่วงวัย ทุกระดับ สนองความต้องการและความจำเป็นของแต่ละบุคคล และสนองยุทธศาสตร์ชาติและความจำเป็นในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รัฐให้ความสำคัญและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชนองค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคม การจัดการศึกษาโดยบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรต่าง ๆ การส่งเสริมให้เข้าร่วมจัดการศึกษา เสนอแนะกำกับติดตาม และสนับสนุนการจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ตามความพร้อมเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม พิจารณาให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่าด้วยเหตุผลใดผลการศึกษาจึงพบด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (.141) มีค่าน้ำหนักต่ำสุด

5. การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การจัดการศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุข การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม เป็นการอยู่ร่วมกันของบุคคลที่มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งทัศนคติ ความเชื่อ การเรียนรู้เพื่อยอมรับในความแตกต่างและความหลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการบริหารพื้นที่พิเศษ

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านระบบการบริหารจัดการศึกษา ค่าน้ำหนัก (.899) รองลงมาคือ ด้านคุณภาพชีวิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (.898) และด้านความภาคภูมิใจและความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (.115) มีค่าน้ำหนักต่ำสุด มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้

พิจารณาให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่าด้วยเหตุผลใดผลการศึกษาจึงพบด้านความภาคภูมิใจและความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (.115) มีค่าน้ำหนักต่ำสุด

1. ความภาคภูมิใจ และความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ พัฒนาหลักสูตรและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความภาคภูมิใจ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระ มหากษัตริย์ ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความภาคภูมิใจและความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ผลิตสื่อสร้างสรรค์ในทุกช่องทางการสื่อสารที่เสริมสร้างความมั่นคงแก่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ผ่านกระบวนการเรียนการสอนกิจกรรมสภานักเรียนและการจัดกิจกรรมเสริมในรูปแบบต่าง ๆ

2. การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาศักยภาพของครูการพัฒนาคุณภาพสภาพแวดล้อมและห้องเรียน การใช้วรรณกรรมเป็นฐานและการพัฒนาการสร้างองค์ความรู้แก่ผู้ปกครอง การจัดหาผลิตสื่อสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้โดยการบูรณาการร่วมกันของทุกหน่วยงานที่

รับผิดชอบทั้งภาครัฐ ส่วนท้องถิ่นและเอกชน พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและบริบทของพื้นที่ จัดทำและพัฒนาหลักสูตรด้านอาชีพเชื่อมโยงกันตั้งแต่ระดับประถมมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา อุดมศึกษา การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามบริบทของพื้นที่

3. การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ส่งเสริมให้สถานศึกษานำกระบวนการสันติศึกษา ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขผ่านกิจกรรมต่าง ๆ จัดตั้งพัฒนาศูนย์การเรียนรู้หรือแหล่งเรียนรู้พหุวัฒนธรรมจังหวัดชายแดนภาคใต้ในสถานศึกษา ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัยในตนเอง ความเป็นพลเมืองไทย พลโลก การดำรงตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม พัฒนาผู้นำ ผู้บริหารสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนผ่านหลักสูตรกิจกรรมการพัฒนาที่หลากหลาย เข้มข้นให้มีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของแต่ละพื้นที่อย่างต่อเนื่องยั่งยืน ส่งเสริมการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ ส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ความเป็นพลเมืองไทย และพลโลกเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ปลูกฝังความมีวินัยในตนเองผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลาย เช่น ลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาดกิจกรรมกีฬาค่ายเยาวชนจิตอาสาอย่างหลากหลาย ภายใต้ความร่วมมือจากผู้ปกครอง ชุมชนและผลิตสื่อสร้างสรรค์ในการส่งเสริมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ส่งเสริมการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม การพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นสถานศึกษาพอเพียงที่ยั่งยืน พัฒนาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาและชุมชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่

4. การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้ให้มีมาตรฐาน จัดทำ จัดหา พัฒนาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นและบริบทของพื้นที่ จัดตั้ง “ศูนย์ผลิตพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา” ที่เหมาะกับสภาพสังคมโดยความร่วมมือของหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ เอกชนและองค์กรเอกชน เพื่อสาธารณประโยชน์ (NGO) สร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัย ได้แก่ อุทยานการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ห้องสมุดชุมชน ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการรวบรวม อนุรักษ์และใช้ปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของพื้นที่ ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลและเครือข่ายสังคมรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

5. ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่มมีความพร้อมในการศึกษา การสนับสนุนทุนการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส คนพิการ หรือผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ ทุนการศึกษาสำหรับผู้เรียนในการศึกษาต่อ ส่งเสริม และสนับสนุนให้ผู้ด้อยโอกาส คนพิการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเสมอภาค การจัดการศึกษาทางไกลโดยใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาและการสื่อสาร อาทิ DLIT, DLTV, ETV อย่างมีประสิทธิภาพ ขยายเครือข่ายบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงครอบคลุมทุกพื้นที่เพียงพอกับผู้เรียน และจัดให้มีศูนย์บริการอินเทอร์เน็ตในสถานศึกษาที่มีความพร้อมในการให้บริการชุมชน

6. การเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง พัฒนาระบบข้อมูลด้านการศึกษาที่มีมาตรฐานเชื่อมโยงและเข้าถึงได้ระหว่างหน่วยงานการศึกษาและหน่วยภายนอกที่เกี่ยวข้อง การจัดทำแผนที่การศึกษา (Education Mapping) และนำ SMART Card มาใช้ในการให้บริการการศึกษา รณรงค์ให้ประชากรวัยเรียนได้เข้าถึงบริการระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผ่านการประชาสัมพันธ์เชิงรุกและความร่วมมือของเครือข่ายชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ เร่งพัฒนาสถานศึกษาให้มีมาตรฐานการศึกษาที่ทัดเทียมและใกล้เคียงกัน พัฒนาระบบการเทียบโอนผลการเรียนรู้ระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบการศึกษาตามอัธยาศัย

7. คุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ประชาชนมีองค์ความรู้จิตสานึกในการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สถานศึกษาชุมชนมีความเข้มแข็งในการอนุรักษ์ฟื้นฟู

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำหลักสูตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับการศึกษาต่าง ๆ ทั้งในระบบและนอกระบบ ปลูกฝังและส่งเสริมการสร้างสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม พัฒนาครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม กำหนดมาตรฐานสถานศึกษาน่าอยู่น่าเรียนรู้ และพัฒนาสถานศึกษาเข้าสู่มาตรฐาน ยกย่องเชิดชูเกียรติสถานศึกษาที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนา อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาและชุมชน พัฒนาฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน สร้างความรู้ความเข้าใจในการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้สถานศึกษาศึกษาวิจัย พัฒนาองค์ความรู้ นวัตกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นการแสวงหาแหล่งพลังงานใหม่ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

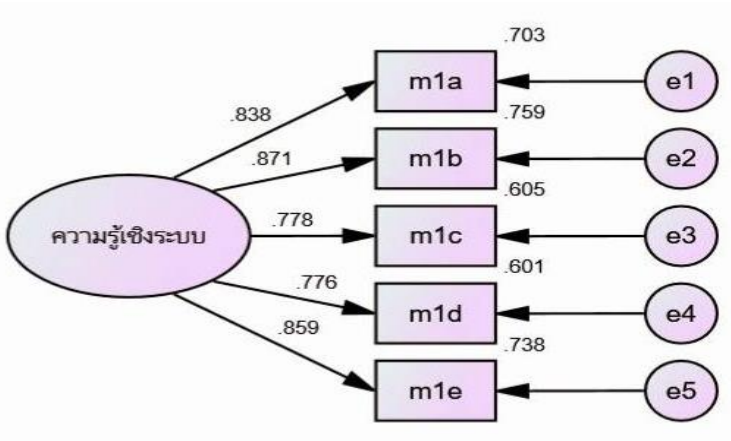
8. ระบบการบริหารจัดการศึกษา ผู้เรียน ครู คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา และสถานศึกษามีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ หน่วยงาน/สถานศึกษามีระบบบริหารจัดการและมีการทำงานเชิงการบูรณาการกับทุกหน่วยงานในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพทันสมัย โปร่งใส ตรวจสอบได้ ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนในการจัดการศึกษาในรูปแบบการสานพลังประชารัฐ สร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายทุกภาคส่วนในการเฝ้าระวังเหตุการณ์ความไม่สงบ ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับรู้ข่าวสารและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อสถานการณ์จริง ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ร่วมกันกำหนดมาตรการรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ตนเอง การดูแลชีวิตและทรัพย์สินของผู้เรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา สถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา นำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการเฝ้าระวังเหตุการณ์ความไม่สงบในสถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา พัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาแต่ละระดับครอบคลุมทั้งมาตรฐาน รูปแบบการประเมินรูปแบบการพัฒนาตามผลการประเมิน และการรับรองผลการประเมิน สร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบทุกระดับทั้งภาครัฐ เอกชน พัฒนาระบบการบริหารจัดการของหน่วยงานทางการศึกษาสู่ความเป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูง โดยใช้รูปแบบการบริหารสมัยใหม่และนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาทั้งระบบทุกระดับสู่ SMART Office ปรับปรุงประสิทธิภาพการติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานของหน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษา ให้เป็นระบบครบวงจร สร้างภาพลักษณ์ของหน่วยงานทางการศึกษา และสถานศึกษาให้เป็นที่ยอมรับ ด้วยการสื่อสารองค์กร การประชาสัมพันธ์ และการตลาดเชิงรุกแบบมืออาชีพ

9. สร้างขวัญและกำลังใจ สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาทุกระดับ การยกย่อง เชิดชูเกียรติเป็นกรณีพิเศษสำหรับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งเสริมให้มีค่าตอบแทนพิเศษแก่ข้าราชการครูและบุคลากร ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ได้มีโอกาสบรรจุเข้ารับราชการเป็นกรณีพิเศษ ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย มีการกำหนดเกณฑ์การประเมินวิทยฐานะ หรือเกณฑ์การประเมินความก้าวหน้าในวิชาชีพของครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

10. บูรณาการการศึกษากับหน่วยงานทุกระดับ มีการบูรณาการการจัดการศึกษาระหว่างหน่วยงานการศึกษาและหน่วยงานอื่นในพื้นที่ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน สร้างความเข้มแข็งขององค์คณะบุคคลทางการศึกษาและภาคีเครือข่าย ในการบูรณาการการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ เสริมสร้างความเข้มแข็งของศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศปบ. จชต.) เป็นองค์กรในการบูรณาการการจัดการศึกษาทุกระดับทุกประเภทในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาของทุกภาคส่วนในการ “สานพลังประชารัฐ”แสวงหาความร่วมมือกับต่างประเทศเพื่อ

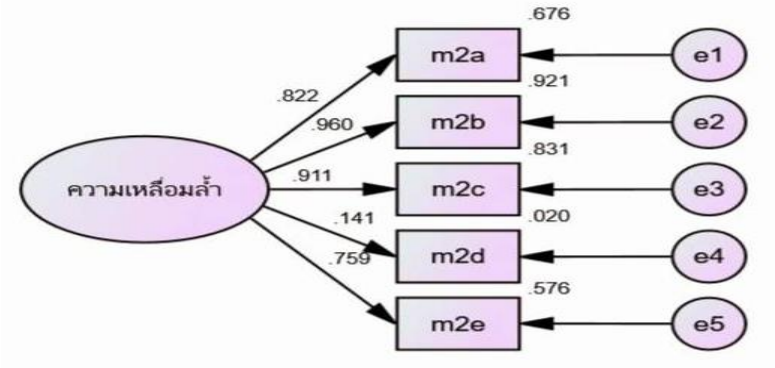
การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษาระหว่างกัน มีการแลกเปลี่ยนบุคลากรเพื่อการเชื่อมความสัมพันธ์และการพัฒนาร่วมกัน ทั้งนี้เน้นการมีพันธสัญญาที่เป็นรูปธรรมต่อเนื่องและเป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

4. นำเสนอองค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ การใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ องค์ความรู้ ส่งผลทางอ้อม ผ่านองค์ประกอบความรู้เชิงระบบ องค์ประกอบความเหลื่อมล้ำและการบริหารพื้นที่พิเศษ เพื่อให้โรงเรียนในบริบทที่มีความใกล้เคียง และอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

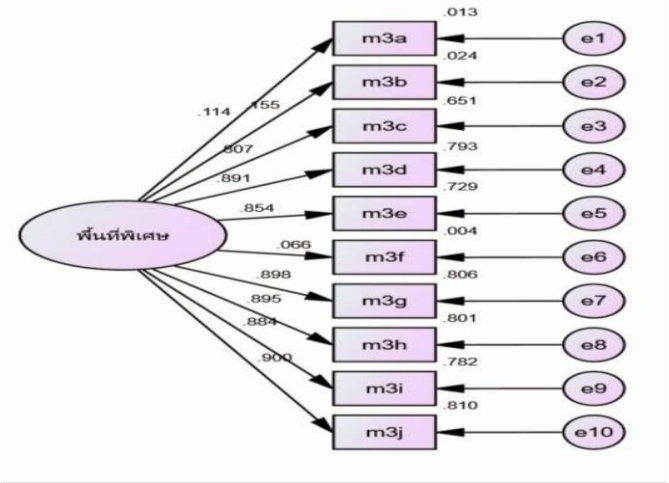
ภาพที่ 1 โมเดลองค์ประกอบความรู้เชิงระบบ

จากภาพที่ 1 แสดงว่า องค์ความรู้ ส่งผลทางตรง (Direct effect) ผ่านไปยัง องค์ประกอบความรู้เชิงระบบ ได้ดังนี้ ด้านที่ 1 m1a มีค่าน้ำหนัก =.838 ด้านที่ 2 m1b มีค่าน้ำหนัก =.871 ด้านที่ 3 m1c มีค่าน้ำหนัก =.778 ด้านที่ 4 m1d มีค่าน้ำหนัก =.776 ด้านที่ 5 m1e มีค่าน้ำหนัก =.859

ภาพที่ 2 โมเดลองค์ประกอบความเหลื่อมล้ำ

จากภาพที่ 2 แสดงว่า องค์ความรู้ ส่งผลทางตรง (Direct effect) ผ่านไปยัง การศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคของสังคมอย่างยั่งยืน ได้ดังนี้ ด้านที่ 1 m2a มีค่าน้ำหนัก =.822 ด้านที่ 2 m2b มีค่าน้ำหนัก =.960 ด้านที่ 3 m2c มีค่าน้ำหนัก =.911 ด้านที่ 4 m2d มีค่าน้ำหนัก =.141 ด้านที่ 5 m2e มีค่าน้ำหนัก =.759

ภาพที่ 3 โมเดลองค์ประกอบพื้นที่พิเศษ

จากภาพที่ 3 แสดงว่า องค์ความรู้ ส่งผลทางตรง (Direct effect) ผ่านไปยัง การบริหารพื้นที่เขตพิเศษเฉพาะกิจ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ดังนี้ ด้านที่ 1 m3a มีค่าน้ำหนัก =.114 ด้านที่ 2 m3b มีค่าน้ำหนัก =.155 ด้านที่ 3 m3c มีค่าน้ำหนัก =.807 ด้านที่ 4 m3d มีค่าน้ำหนัก =.891 ด้านที่ 5 m3e มีค่าน้ำหนัก =.854 ด้านที่ 6 m3f มีค่าน้ำหนัก =.660 ด้านที่ 7 m3g มีค่าน้ำหนัก =.698 ด้านที่ 8 m3h มีค่าน้ำหนัก =.895 ด้านที่ 9 m3i มีค่าน้ำหนัก =.684 ด้านที่ 10 m3j มีค่าน้ำหนัก =.900

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นขององค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ หลักสูตรการจัดการเรียนรู้บูรณาการ การศึกษาต้นแบบ “สามเหลี่ยมมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ได้คู่มือการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน การจัดการเรียนการสอนเชิงรุก คู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความหลากหลายเชิงบริบทพื้นที่โดยเฉพาะอำเภอที่มีการเชื่อมต่อระหว่างอำเภอที่ติดชายแดนกับประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นพื้นที่เศรษฐกิจ การจัดการศึกษาที่ตอบโจทย์ระบบเศรษฐกิจและสังคม ควรมุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะด้านอาชีพระหว่างชายแดนเป็นรายได้สำคัญของภาคเศรษฐกิจชุมชน

2. ผลการพัฒนาองค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่ออาชีพตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐิติยา เรือนนะการ และพิศมัย ศรีอำไพ ที่พบว่า 1) สมรรถนะทางกฎเกณฑ์และโครงสร้างของภาษาเพื่ออาชีพ 2) สมรรถนะทางภาษาศาสตร์เชิงสังคมในงานอาชีพ 3) สมรรถนะทางความเข้าใจในระดับข้อความเกี่ยวกับงานอาชีพ 4) สมรรถนะทางการใช้กลวิธีในการสื่อความหมายทางอาชีพ และ 5) สมรรถนะทางเฉพาะที่นำไปสู่ความสำเร็จในการสื่อสารเพื่ออาชีพ (ฐิติยา เรือนนะการ และพิศมัย ศรีอำไพ, 2559)

3. ผลการนำเสนอองค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าด้านโรงเรียนมีอิสระและคล่องตัวในการบริหารจัดการตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ สิทธิชัย ทองมาก และคณะที่พบว่าอาจเป็นเพราะพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีสถานศึกษาที่จัดการศึกษาสามัญควบคู่ศาสนา และจัดการศึกษาในด้านศาสนาล้วน “ปอเนาะ” มีจำนวนมาก ซึ่งเป็นความต้องการของผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานไปศึกษาตามความ

เชื่อ การจัดการศึกษาในปัจจุบันหากจัดการศึกษาในมิติเดียว ส่งผลในด้านต่าง ๆ ทางสังคม ดังนั้น การจัดการศึกษาต้องควบคู่สามัญ ศาสนาและอาชีพ (สิทธิชัย ทองมาก และคณะ, 2561)

สถานศึกษามีอำนาจในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมในพื้นที่ การประชุมแบบมีส่วนร่วม การประชุมระดมสมอง การประชุมกลุ่ม เพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย ที่ชัดเจน มีการปรับแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี ที่สอดคล้องกับผลการจัดการศึกษา สภาพปัญหา ความต้องการพัฒนา และนโยบายการปฏิรูปการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ มีการดำเนินการนิเทศ กำกับ ติดตามประเมินผล การดำเนินงานและจัดทำรายงานผลการจัดการศึกษาและโรงเรียนได้ใช้กระบวนวิจัยในการรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้เป็นฐานในการวางแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา อาจเป็นเพราะพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีสภาพวัฒนธรรม สังคมที่มีความหลากหลายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การศึกษาต้องจัดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจความแตกต่างและสามารถอยู่ร่วมกันในบริบทที่มีความแตกต่างได้อย่างมีความสุขโดยไม่เบียดเบียนกันและกัน จากการศึกษาบริบทและสภาพปัญหาในการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับ ทิฆัมพร สมพงษ์ พบว่า ปัญหาด้านหลักสูตรและการเรียนการสอนของนักเรียนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัญหาที่เกิดผลกระทบโดยตรงต่อตัวนักเรียนและเป็นบทบาทที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนของครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยแล้ว การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมที่ไม่สามารถเห็นได้จากการกระทำในรายวิชาหรือหลักสูตรเดียว นักการศึกษาจะต้องใช้การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมในแนวทางที่กว้างหลากหลายในหลักสูตรและการปฏิบัติที่ส่งผลถึงความเท่าเทียมกันทางการศึกษา การบริหารเขตพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้คนก็สามารถดำรงชีวิตภายใต้ความแตกต่างอย่างสมดุล ก่อให้เกิดความสามัคคีทางสังคม เคารพให้เกียรติ เข้าใจในความแตกต่าง การศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ (ทิฆัมพร สมพงษ์ และคณะ, 2562) สอดคล้องกับ พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมฺโม และคณะ ที่พบว่า การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมฯ เครือข่ายความร่วมมือ พัฒนานวัตกรรมในการสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรเพื่อการปฏิรูปการศึกษาผ่านการบริหารพื้นที่พิเศษ ดังนี้ 1) ด้านองค์ความรู้เชิงระบบ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีมิติแห่งการพัฒนาที่มีความซับซ้อนตามความเชื่อด้านศาสนา การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงระบบเป็นหนทางที่สามารถเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษา ซึ่งเป็นโอกาสที่ดีของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ก่อให้เกิดการค้นพบการศึกษาที่แท้จริง การศึกษาที่รับใช้การดำเนินชีวิตไม่ใช่เป็นเครื่องมือทางระบบทุนนิยม และได้ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยองค์รวมและประเมินผลแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยองค์รวม กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาสาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ด้านความเหลื่อมล้ำและความเสมอภาค เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นจังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวหรือสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำมาตลอดก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในโอกาสที่ควรจะได้รับแต่กลับเป็นกับดักในการที่จะได้รับโอกาสในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะโอกาสที่จะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมกับจังหวัดอื่น ๆ (พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมฺโม และคณะ, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับ รัชวดี แสงมหะหมัด ที่ได้กล่าวว่า ความเหลื่อมล้ำในสังคมถือว่าเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อมานานและส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจและที่สำคัญทำให้คุณภาพชีวิตถดถอยลงไปด้วย ด้านการบริหารพื้นที่พิเศษ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านระบบการบริหารจัดการศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความหลากหลายในด้านต่าง ๆ เช่น สังคม วัฒนธรรม ศาสนา เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่การบริหารจัดการศึกษา (รัชวดี แสงมหะหมัด, 2560) ซึ่ง พิภพ บุญธรรม ได้ศึกษา “การบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองโบราณอู่ทองขององค์การบริหาร

การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ส่งผลโดยตรงในด้านความเชื่อทางศาสนาเพื่อให้การดำรงชีวิตเกิดความสมดุล การบริหารย่อมมีความหลากหลายเป็นไปตามสภาพพื้นที่ ความต้องการของภาคชุมชนก่อให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวของแต่ละพื้นที่ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป (พิภพ บุญธรรม, 2561)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวิธีดำเนินการวิจัย 1) สัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth) พื้นที่สถานการณ์จริงจาก ผู้บริหารโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา ผลของการวิจัย พบว่า โรงเรียนทั้ง 3 มีแนวปฏิบัติที่ดี ด้านการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้เชิงรุก การจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เป็นแนวปฏิบัติที่ดี (Good Pactice) ได้หลักสูตรการจัดการเรียนรู้บูรณาการ การศึกษาต้นแบบ “สามเหลี่ยมมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดี โรตีกรอบ โรงเรียนอนุบาลเบตง (สุภาพอนุสรณ์) อำเภอเบตง จังหวัดยะลา คู่มือ การจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน Active Learning (Project - Based Leaning) การจัดการเรียนการสอนเชิงรุก โรงเรียนศรีวารินทร์ อ.ศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส คู่มือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Lesson Study & Open Approach) โรงเรียนบ้านท่าน้ำ อำเภอปานาเระ จังหวัดปัตตานี 2) วิเคราะห์ข้อมูลจัดระบบขององค์ประกอบสร้างเป็นชุดความรู้ คู่มือ พบว่า ด้านระบบข้อมูล ด้านการมีส่วนร่วมของพื้นที่จังหวัด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ค่าน้ำหนัก (.906) รองลงมาคือ ด้านการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (.845) และด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (.141) มีค่าน้ำหนักต่ำสุด มี 10 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ด้านความภาคภูมิใจ และความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อยู่ในระดับมาก 2) ด้านการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 3) ด้านการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม 4) ด้านการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้ให้มีมาตรฐาน 5) ด้านลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา 6) ด้านการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง 7) ด้านคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 8) ด้านระบบการบริหารจัดการศึกษา 9) ด้านสร้างขวัญและกำลังใจ และ10) ด้านบูรณาการการศึกษากับหน่วยงานทุกระดับ 3) นำเสนอองค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ นำแบบสอบถาม ไปทดลองใช้สถานศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 90 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม เพื่อการพบว่า เครือข่ายความร่วมมือ พัฒนานวัตกรรมในการสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรเพื่อการปฏิรูปการศึกษา องค์ความรู้ส่งผลทางอ้อม (Indirect effect) ผ่านองค์ประกอบความรู้เชิงระบบองค์ความรู้ส่งผลทางอ้อม ผ่านองค์ประกอบความเหลื่อมล้ำ องค์ความรู้ส่งผลทางอ้อม (Indirect effect) ผ่าน และการบริหารพื้นที่พิเศษ

กิตติกรรมประกาศ

ได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 เรื่อง องค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคของสังคมอย่างยั่งยืน พื้นที่เขตพิเศษเฉพาะกิจ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ฐิติยา เรือนนะการ และพิศมัย ศรีอำไพ. (2559). “การจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในโรงเรียนมาตรฐานสากล”. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 17(2), 40-53.

ทิฆัมพร สมพงษ์ และคณะ. (2562). “การบริหารสถานศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารหาดใหญ่วิชาการ, 14(1), 98-107.

พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมฺโม และคณะ. (2562). “การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่,”. วารสารมหาจุฬาวิชาการ, 6(2), 46-59.

พิภพ บุญธรรม. (2561). “การบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองโบราณอู่ทองขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน),”. วารสารการบริหารปกครอง, 7(2), 474-501.

รัชวดี แสงมหะหมัด. (2560). “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา : คุณภาพสังคมที่คนไทยมองเห็น,”. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 8(1), 33-66.

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ และวีนัส ศรีศักดา. (2564). องค์ความรู้เชิงระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคของสังคมอย่างยั่งยืน พื้นที่เขตพิเศษเฉพาะกิจ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. ใน รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox) เอกสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์ สำนักวิชาการ กลุ่มงานบริการวิชาการ 3 สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. เรียกใช้เมื่อ 20 ธันวาคม 2565 จาก https://www.parliament.go.th/library.

สิทธิชัย ทองมาก และคณะ. (2561). “เหลียวหลังแลหน้าคุณภาพการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้”. วารสารมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 5(ฉบับพิเศษ), 186-198.

บทความวิจัย

รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชน ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก*

A MODEL OF PARTICIPATORY LOCAL DEVELOPMENT OF THE CITIZEN SECTORS IN THE LOCAL ORGANIZATION IN PHITSANULOK

พัฒณปกรณ์ ดอนตุ้มไพร*, โชติ บดีรัฐ, ศรชัย ท้าวมิตร
Phattanaphakorn Dontumpai*, Chot Bodeerat , Sornchai Taomiitr
คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก ประเทศไทย
Faculty of Social Sciences and Local Development, Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok, Thailand
*Corresponding author Email: phawat.phat58@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก 3) เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน และกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 27 คน ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการเลือกบุคคลเป็นผู้แทนระดับท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมลงคะแนนเลือกตั้งผู้แทนระดับท้องถิ่น และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามข้อมูลข่าวสารการเมืองระดับท้องถิ่น การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมการติดตามตรวจสอบโครงการ และด้านการมีส่วนร่วมตรวจสอบแผนพัฒนา 3 ปี ผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามข้อมูลข่าวสารการเมืองระดับท้องถิ่นมีการตื่นตัวและและเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่าย 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการทำประชาคมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่นมีความรู้สึกยุ่งยากซับซ้อนและไม่จำเป็น 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการคัดเลือกบุคคลเป็นตัวแทนระดับท้องถิ่นมีการตื่นตัวและสนใจการเมืองระดับท้องถิ่น 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นพบว่าผ่านการระดมความคิดกันในวงแคบ 5) ด้านการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบติดตามแผนพัฒนาท้องถิ่นถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การพัฒนาท้องถิ่น, ภาคประชาชน, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, จังหวัดพิษณุโลก

Abstract

The objective of this research is 1) Study the level of participation in development Local areas of public sector in local government organization area Phitsanulok Province. 2) Study factors affecting participation in local development of the public sector in local government organization area Phitsanulok Province. 3) Propose guidelines for participation in the local development of public sector in local government organizations area Phitsanulok Province. The sample group of 400 people and target group of key informants of 27 people. The results of the

* Received 15 September 2023; Revised 29 September 2023; Accepted 30 September 2023

quantitative research found that. When separated into each area, it was found that participation was at a high level 3 aspects include. Participation in selecting individuals as representatives at the local level. Participation in voting to elect representatives at the local level. And participation in following local political information. Participation is at a low level in 2 aspects. Participation in monitoring and inspecting the project. And participation in examining the 3-year development plan. Qualitative research results found that factors affecting participation in local development of the public sector in Local government organization area Phitsanulok Province consist of 5 aspects: 1) Participation in following political information at the local level is alert and accessible. Information is easy. 2) Participation in community work regarding solving problems at the local level is difficult. Complicated and unnecessary. 3) In terms of participation in selecting people to be local level representatives. They are alert and interested in politics local level. 4) In terms of participation in the preparation of local development plans. It was found that it was through brainstorming in a narrow circle. 5) Participation in monitoring local development plans. Is considered an important tool for development.

Keywords: Participation, Local Development, Public Sector, Local Government Organization, Phitsanulok Province.

บทนำ

ประเทศไทยในปัจจุบันได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ รวมทั้งมิติการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงถือเป็นกลไกหลักที่สำคัญของการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอีกประการหนึ่ง และสังคมไทยยังได้ให้ความสนใจในพัฒนาการเมืองระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาภิบาลที่ภาครัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ เพื่อสร้างความโปร่งใสและเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของภาครัฐให้ดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุก ๆ ฝ่าย โดยเฉพาะบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ถือเป็นองค์กรที่มีความใกล้ชิดที่สุดของการพัฒนาชุมชน ที่ต้องเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วม รวมทั้งต้องประสานความร่วมมือกับชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ และประชาชนในพื้นที่แบบบูรณาการ (ภวัต พัฒนิภากร และเสวาลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร, 2562)

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระดับท้องถิ่นนับว่ามีความจำเป็นที่ส่งผลต่อต่อความสำเร็จของการบริหารงานภาครัฐ โดยเฉพาะการดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับท้องถิ่น ดังนั้นภาครัฐจึงมีหน้าที่ในการกระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุน และเปิดโอกาสหรือเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาประเทศ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงในระดับชาติ และส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาโดย 1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น 2) ส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ 3) ส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น 4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็น และเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ และ 5) ส่งเสริมให้

การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมือง และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยง (วิษณุ หยกจินดา, 2557)

ดังนั้นการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในระดับท้องถิ่น จึงควรเปิดโอกาสให้ประชาชนและเครือข่ายภาคประชาสังคมทุกภาคส่วนเข้าร่วมเป็นหุ้นส่วนในการร่วมกิจกรรม ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลในการดำเนินงานเพื่อสร้างความโปร่งใส สร้างธรรมาภิบาล และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยจึงศึกษาถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก โดยมีจุดมุ่งหวังว่าผลการศึกษาวิจัยจะเป็นข้อมูลสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดพิษณุโลก ในการที่จะส่งเสริมและพัฒนาท้องถิ่นให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อเป็นการบริหารงานและดำเนินกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดพิษณุโลกให้มีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์อันจะเป็นประโยชน์กับประชาชนมากยิ่งขึ้น โดยจะศึกษาว่าประชาชนในจังหวัดพิษณุโลกมีระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนในด้านต่าง ๆ และในแต่ละด้านเป็นอย่างไรบ้าง ผู้นำหรือผู้บริหารท้องถิ่นได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างไรบ้าง ทำให้เกิดผลการพัฒนาท้องถิ่นในด้านใดบ้าง มีปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะใดเพื่อเป็นข้อมูลให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีปัญหาในลักษณะคล้ายคลึงกันไปพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก
3. เพื่อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยในรูปแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) จากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำข้อมูลมาสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถามเพื่อทำการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับประชาชนที่มีสิทธิ์เลือกตั้งในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 400 คน ด้วยการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, T., 1973) และเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 27 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกนายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก ในแต่ละอำเภอ จำนวน 9 แห่ง เมื่อได้ข้อมูลจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เรียบร้อยแล้วจึงนำมาวิเคราะห์ก่อนหาข้อสรุปและเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชานในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก

การเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้เชิงปริมาณ

1. แบบสอบถาม เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบ

แบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Checklist) ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา และอาชีพ ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วย 7 ด้าน ตอนที่ 2 ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตรส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิด เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของประชาชน เพื่อเสริมสร้างและปรับปรุงแก้ไขการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก

2. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ 1) ศึกษาเอกสารแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม 2) วิเคราะห์เนื้อหาและกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชน 3) ดำเนินการสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัยและนำแบบสอบถามเสนอและปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาเสนอแนะ 4) นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จแล้วไปหาคุณภาพด้วยการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาความถูกต้องและสมบูรณ์ของเครื่องมือ โดยนำเครื่องมือฉบับร่างให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบจำนวน 5 ท่าน 5) นำแบบสอบถามไปหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item Objective congruence) ซึ่งค่าดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้ต้องมีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป และ 6) ทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามสูตรของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1970) แล้วนำมาทดลองใช้ (Try Out) กับประชาชนที่มิใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน หลังจากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยคอมพิวเตอร์ แล้วนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้เชิงคุณภาพ

1. แบบสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 27 คน โดยใช้แบบสอบปลายเปิดที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาจากการวิเคราะห์เอกสารทางวิชาการ ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ 1) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ 2) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก 3) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก

2. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ประกอบไปด้วย การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีเหตุผลและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้ 1) การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งเป็นข้อมูลระดับทุติยภูมิเพื่อที่จะวิเคราะห์สภาพปัญหาและเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 27 คน ด้วยการใช้คำถามปลายเปิดในข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก

ผลการวิจัย

สรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยพบประเด็นที่มีสาระสำคัญ ดังนี้

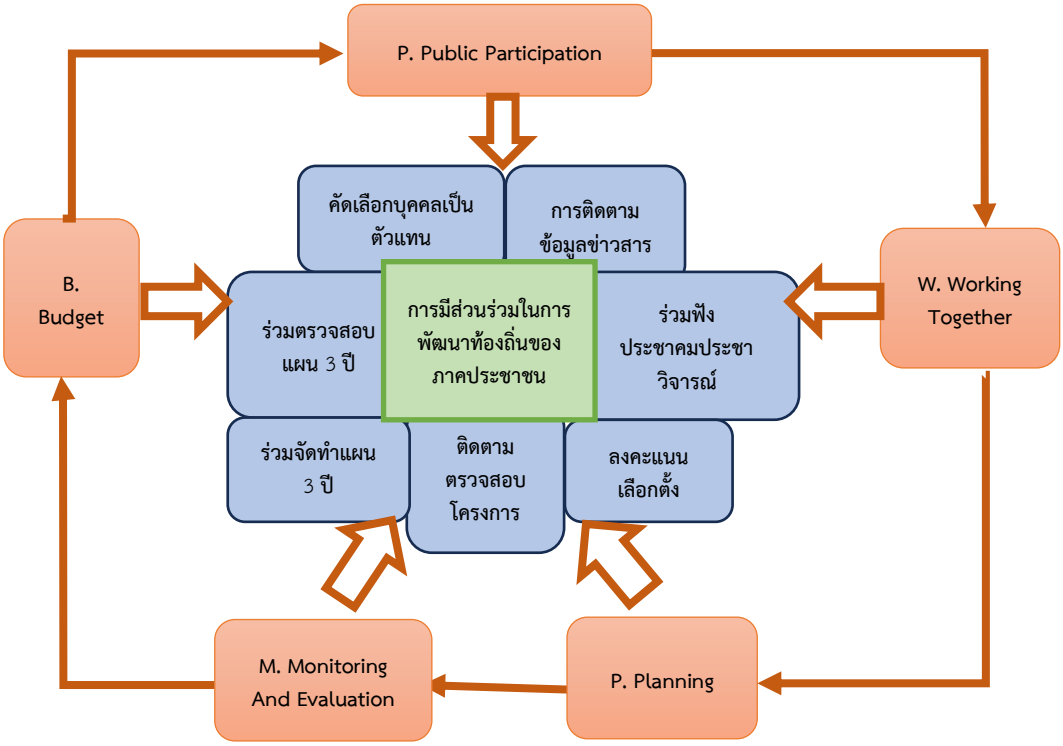
1. ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.06) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านการมีส่วนร่วมในระดับมาก ระดับปานกลาง และระดับน้อย ได้ดังนี้ การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการเลือกบุคคลเป็นผู้แทนระดับท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 3.80) ด้านการมีส่วนร่วมลงคะแนนเลือกตั้งผู้แทนระดับท้องถิ่น

($\bar{X}$ = 3.80) และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามข้อมูลข่าวสารการเมืองระดับท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 3.62) การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการทำแผนพัฒนา 3 ปี ของท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 2.87) และด้านการมีส่วนร่วมฟังประชาคม/ประชาพิจารณ์เกี่ยวกับการแก้ปัญหาในระดับท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 2.81) และการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมการติดตามตรวจสอบโครงการ ($\bar{X}$ = 2.39) และด้านการมีส่วนร่วมตรวจสอบแผนพัฒนา 3 ปี ($\bar{X}$ = 2.10)

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก (y) ได้ดังนี้ 1.) ปัจจัยที่นำมาศึกษาทั้ง 7 ตัวแปร มีความสัมพันธ์พหูคูณกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก (y) เท่ากับ 0.729 (R = .729) แสดงว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 7 ตัวแปร รวมกันมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก (y) โดยมีค่าความสัมพันธ์ปานกลาง 2.) ปัจจัยที่นำมาศึกษาทั้ง 7 ตัวแปร มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง หรือการผันแปรกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก (y) เท่ากับ 0.531 (R^2 = .531) แสดงว่าตัวแปรอิสระทั้ง 7 ตัวแปร สามารถอธิบายการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก (y) ได้ร้อยละ 53.10 และ 3.) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก (y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 ตัวแปร สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้เรียงลำดับจากตัวแปรที่มีผลต่อการผันแปรในตัวแปรตามในแบบคะแนนมาตรฐานมากที่สุดไปหาน้อย ดังนี้ ตัวแปรระยะเวลาอยู่ในพื้นที่ (X_7 Beta = .606) ตัวแปรรายได้ (รายเดือน) (X_6 Beta = .595) ตัวแปรอาชีพ (X_5 Beta = .242) ส่วนตัวแปรอีก 4 ตัวแปร ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาสรุปเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งสอดคล้องกับ “PMPMB Model” ดังที่ณัทกวี ศิริรัตน์ และคณะ ดังนี้ 1) P: Public Participation (การมีส่วนร่วมของประชาชน) คือ การส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น และข้าราชการท้องถิ่นต้องดำเนินงานเชิงรุกเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น และขับเคลื่อนท้องถิ่นไปสู่อนาคตที่คาดหวังไว้ สร้างทัศนคติให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของสิทธิพลเมือง และบทบาทของตนประชาชนต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) W: Working Together (ความร่วมมือกันทำงาน) คือ การสร้างความร่วมมือกันภายในท้องถิ่นระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน และประชาชนในท้องถิ่นร่วมบูรณาการความร่วมมือกัน สร้างการมีส่วนร่วมกันภายในสังคมท้องถิ่นเพื่อพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นเอกภาพ เข้มแข็ง และยั่งยืน 3) P: Planning (การวางแผน) คือ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดมุ่งหมาย นโยบาย และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ในทุกกระบวนการการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการเริ่มที่การวางแผนพัฒนาประชาชนเพื่อให้เข้าใจในบทบาทหน้าที่ และตระหนักถึงความสำคัญของการประชาชน เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพประชาชนในท้องถิ่นที่จะสามารถพัฒนาท้องถิ่นต่อไป 4) M: Monitoring and Evaluation (การติดตามประเมินผล) คือ การติดตามประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงและรายงานผลการดำเนินงาน เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ในการส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ 5) B: Budget (งบประมาณ) คือ การจัดสรรงบประมาณที่สอดคล้องกับแผนการพัฒนาท้องถิ่น และโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนอย่างต่อเนื่อง กำหนดโครงการและจัดสรรงบประมาณที่นอกเหนือจากโครงการปกติ เช่น การดำเนินงานด้านการส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาคุณภาพของประชาชนเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของสิทธิพลเมือง และตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและขับเคลื่อนท้องถิ่นให้มีความเจริญรุ่งเรืองต่อไป (ณัทกวี ศิริรัตน์ และคณะ, 2566)

ภาพที่ 1 แนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก

อภิปรายผล

ส่วนที่ 1 ผลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

1. ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก จากผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.06) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการเลือกบุคคลเป็นผู้แทนระดับท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 3.80) ด้านการมีส่วนร่วมลงคะแนนเลือกตั้งผู้แทนระดับท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 3.80) และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามข้อมูลข่าวสารการเมืองระดับท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 3.62) การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการทำแผนพัฒนา 3 ปี ของท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 2.87) และด้านการมีส่วนร่วมฟังประชาคม/ประชาพิจารณ์เกี่ยวกับการแก้ปัญหาในระดับท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 2.81) การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมการติดตามตรวจสอบโครงการ ($\bar{X}$ = 2.39) และด้านการมีส่วนร่วมตรวจสอบแผนพัฒนา 3 ปี ($\bar{X}$ = 2.10) สอดคล้องกับรัฐ กันภัย และธรรมนิตย์ วราภรณ์ ศึกษาเรื่อง การรับรู้ข่าวสารและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อการ

พัฒนาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดภาคตะวันตกตอนล่าง พบว่า 1) ประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลเขตจังหวัดภาคตะวันตกตอนล่างมีการรับรู้ข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด มีส่วนในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนามากที่สุด และมีการพัฒนาด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมมากที่สุด 2) ค่าความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารและการมีส่วนร่วมของประชาชนกับการพัฒนาท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลเขตจังหวัดภาคตะวันตกตอนล่าง มีความสัมพันธ์ทางบวกทุกตัวและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กับการพัฒนาท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลมากที่สุดคือ สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา และตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กับการพัฒนาท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลน้อยที่สุดคือ การรับรู้ข่าวสารจากอินเตอร์เน็ต 3) การรับรู้ข่าวสารและการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบล เขตจังหวัดภาคตะวันตกตอนล่าง มีค่าอำนาจการพยากรณ์ ร้อยละ 54.9 ข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อหอกระจายเสียงตามสายของหมู่บ้าน (รัฐ กันภัย และธรรมนิตย์ วราภรณ์, 2558)

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรพยากรณ์ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีจำนวน 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านระยะเวลาอยู่ในพื้นที่ ปัจจัยด้านรายได้ (ต่อเดือน) และปัจจัยด้านอาชีพ 1.) ปัจจัยด้านด้านระยะเวลาอยู่ในพื้นที่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก ในครั้งนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก โดยระยะเวลาอยู่ในพื้นที่ 16 ปีขึ้นไป จึงทำให้เป็นบุคคลที่รู้จักบริบทพื้นที่ รู้จักบุคคลต่างๆ หรือรู้จักนักการเมืองท้องถิ่น จึงทำให้ได้รับรู้ นโยบาย หรือรับทราบผลการดำเนินงานต่างๆ ที่ผ่านมาอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก 2.) ปัจจัยด้านรายได้ (ต่อเดือน) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก ในครั้งนี้ ส่วนใหญ่มีรายได้ (ต่อเดือน) 15,001 – 20,000 บาท เนื่องจากบุคคลกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีรายได้ที่ยังไม่สูงมากนัก จึงทำให้มีความสนใจในนโยบาย หรือการดำเนินงานของท้องถิ่นที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มรายได้ให้คนกลุ่มนี้ได้มากขึ้น ในขณะเดียวกันกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้น้อยกว่า 15,000 บาทนั้น จึงทำให้ไม่ได้ให้ความสนใจในนโยบาย หรือการดำเนินงานของท้องถิ่นมากนัก เนื่องจากต้องประกอบอาชีพ และต้องหารายได้เพื่อดำรงชีวิต หรือใช้จ่ายในแต่ละวัน ซึ่งต่างจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่มีรายได้ (ต่อเดือน) 15,001 – 20,000 บาท จึงทำให้มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก 3.) ปัจจัยด้านอาชีพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก ในครั้งนี้ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ บุคคลกลุ่มนี้จึงเป็นบุคคลที่มีความรู้ จึงทำให้มีความสนใจในนโยบาย หรือการดำเนินงานของท้องถิ่นที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนถึงความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และนึกถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและคนอื่น ตลอดจนการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ในการพัฒนาท้องถิ่น จึงทำให้มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก สอดคล้องกับกิตติ พุทธนพ และคณะศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตยในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี พบว่า 1) ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตยในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2) ประชาชนที่มีอายุ การศึกษา และรายได้ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มี เพศ และอาชีพต่างกัน

3) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตยในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี (กิตติ พุทธนพ และคณะ, 2566)

3. แนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานภาครัฐระดับท้องถิ่นมีกระบวนการเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วม (Public Participation) ของภาคประชาชนที่มากขึ้น รวมทั้งพบว่าการมีความสนใจในการติดตามข้อมูลข่าวสาร การตระหนักถึงสิทธิในการเลือกตั้งและการคัดเลือกบุคคลเข้าไปเป็นตัวแทนในระดับท้องถิ่นของภาคประชาชนมีมากยิ่งขึ้น ส่วนการแสดงออกถึงความร่วมมือในการทำงาน (Working Together) ทั้งการเข้าร่วมรับฟังประชาคมหรือการร่วมจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่มากขึ้น รวมทั้งการมีส่วนร่วมวางแผน (Planning) ในการพัฒนาท้องถิ่นและการให้ความสำคัญต่อการดำเนินการติดตามประเมินผล (Monitoring) ทั้งโครงการในการพัฒนาท้องถิ่นของภาคประชาชน และในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดสรรงบประมาณ (Budget) ให้สอดคล้องเหมาะสมต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกมิติ เพื่อให้การพัฒนาท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนควบคู่กันระหว่างภาคประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับบุญชาติ ธรรมสีทอง ศึกษาเรื่องการปกครองท้องถิ่นและกระบวนการกำหนดนโยบายการบริหารรัฐ: เรื่องผลประโยชน์สาธารณะ พบว่า กระบวนการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการแสดงคามคิดเห็นและความต้องการของชุมชน รวมถึงการส่งเสริมและการให้การศึกษาแก่ประชาชนพร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความเข้าใจและให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นตามกรอบความเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาประเทศตามรัฐธรรมนูญ และทิศทางการปฏิรูปประเทศ (บุญชาติ ธรรมสีทอง, 2565)

ส่วนที่ 2 ผลของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชน ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามข้อมูลข่าวสารการเมืองในระดับท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่ามาจากปัจจัยหลายด้าน เช่น การตื่นตัวทางการเมืองและมีพัฒนาการของการสื่อสารและเครื่องมือที่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ง่ายและสะดวกรวดเร็ว ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมืองระดับท้องถิ่น ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารทางด้านการบริหารงานของฝ่ายบริหารท้องถิ่น รวมทั้งการได้รับข้อมูลข่าวารในการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารได้และนักการเมืองท้องถิ่นและเป็นพื้นที่สำหรับการติดต่อสื่อสารโดยตรงระหว่างผู้บริหารท้องถิ่นและประชาชนได้อย่างง่ายดายและรวดเร็วยิ่งขึ้น ส่งผลต่อการรับรู้ การเข้าใจ และการร่วมพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ วีระศักดิ์ จินารัตน์ ศึกษาเรื่องการใช้ Facebook เพื่อการรับข่าวสารที่มีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมืองและการเข้าร่วมทางการเมือง พบว่า 1) มีลักษณะการใช้ Facebook ในการติดตามข้อมูลการเมือง มีลักษณะการติดตามข้อมูลการเมืองผ่านหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์หรือวิทยุ ซึ่งยังเป็นการใช้สื่อเดิม 2) อิทธิพลของการใช้ Facebook ที่มีผลกระทบต่อความสนใจทางการเมือง ประกอบด้วย ความรู้ทางการเมือง การวิจารณ์การเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่อิทธิพลการได้รับประโยชน์จากข้อมูลปัจจุบันและการเรียนรู้ทางการเมืองของกลุ่มเพื่อนใน Facebook สามารถพยากรณ์ความสนใจการเมืองได้อย่างมีนัยสำคัญ ส่วนการติดตามข่าวสารเกี่ยวกับกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐบาลกับนักการระดับชาติ สามารถพยากรณ์ความรู้ทางการเมืองและการวิจารณ์ทางการเมืองได้ และอิทธิพลของการติดตามข่าวนักการเมืองท้องถิ่นกับนักการเมืองระดับชาติ กลับมีผลกระทบร่วมกันต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญคือ การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งต่อไป มีอิทธิพลร่วมกันกับการติดตามข่าวการเมืองจากรัฐบาลและองค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาลทางวิทยุหรือโทรทัศน์ (วีระศักดิ์ จินารัตน์, 2564)

2.ด้านการมีส่วนร่วมในการทำประชาคม ประชาวิจารณ์เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่ามาจากปัจจัยหลายด้าน เช่น การขาดการประสัมพันธ์ในการจัดทำเวทีประชาคมอย่างทั่วถึง การมีทัศนคติต่อการทำประชาคมว่ามีความยุ่งยากซับซ้อนและไม่จำเป็น และมองว่าเป็นเรื่องไกลตัวเสียเวลาในการประกอบอาชีพ รวมถึงบริบทในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ทั้งระยะทางในการเดินทางความสะดวกสบายในการเดินทาง หรือการไม่มียานพาหนะในการเดินทางไปร่วมเวทีประชาคม การไม่ไว้วางใจผู้นำหรือผู้บริหารและขาดความเชื่อมั่นในการที่จะดำเนินงานตามแผนได้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน หรือมีทัศนคติต่อตนเองว่าไม่มีความสามารถในการถ่ายทอดความคิดเห็น หรือปัญหาของชุมชนต่อสาธารณะได้ ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าร่วมประชาคมเพื่อแก้ไขปัญหาระดับท้องถิ่นจึงควรมีการพัฒนาส่งเสริม สนับสนุน และให้ความสำคัญต่อการรับรู้ การเข้าใจ ในสิทธิของตนเอง สอดคล้องกับ สมนึก จันทร์โสดา และคณะ ศึกษาเรื่องประชาคมหมู่บ้านโดยการมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชนเพื่อความโปร่งใสในการพัฒนาท้องถิ่น พบว่า การจัดประชุมประชาคมหมู่บ้านที่ผ่านมาได้ให้ประชาชนเสนอโครงการและลงมติโดยการยกมือเลือกโครงการที่เห็นด้วยมากที่สุดเพียงรอบเดียว โดยประชาชนไม่มีโอกาสศึกษาข้อมูลเชิงลึกของโครงการก่อนลงมติ และโครงการที่ผ่านมติส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นงานรับเหมาจากภายนอกโดยประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการกระบวนการดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อความโปร่งใสของโครงการ นำปัญหาที่พบจากกระบวนการประชุมประชาคมหมู่บ้านมาหารือกับคณะกรรมการหมู่บ้านและได้ร่วมกับประชาชนสำรวจข้อมูลเชิงลึกพบว่า สิ่งคุกคามที่ประชาชนกำลังประสบคือภาระหนี้สินซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการลงทุนซื้อปุ๋ยเคมีทำการเกษตร และพบว่าชุมชนมีศักยภาพและทรัพยากรที่จะร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกในการทำเกษตรอินทรีย์ เกิดนวัตกรรมดินไส้เดือนผสมกากชูรสอินทรีย์ที่ทำให้ผลผลิต ตลอดทั้งคุณภาพดินและระบบนิเวศน์ดีขึ้นกว่าการใช้ปุ๋ยเคมี นอกจากนี้ได้นำผลการทดลองไปขยายผลในการปลูกพืชสวนพืชไร่ นำผลการทดลองเกษตรอินทรีย์ไปขยายผลในหมู่บ้านอื่น และจัดเสวนาประชาคมหมู่บ้านพบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจมากที่สุดที่ได้มีส่วนร่วมในการทดลอง มีการเปิดเผยข้อมูลแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นไปได้ด้วยความโปร่งใส ทำให้ประชาชนมีความมั่นใจในการประชุมประชาคมหมู่บ้านร่วมกับหน่วยงานอื่น (สมนึก จันทร์โสดา และคณะ, 2562)

3. ด้านการมีส่วนร่วมในการการคัดเลือกบุคคลเป็นตัวแทนและลงคะแนนเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่ามีปัจจัยด้านต่าง ๆ เช่น การให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นมีความกระตือรือร้นและสนใจทางการเมืองระดับท้องถิ่น มีความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นเกิดการตื่นตัวและเข้าใจในบทบาทหน้าที่และสิทธิของตนเองในการคัดเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นฝ่ายบริหาร และฝ่ายสภานิติบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตนเอง สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางความรู้ความเข้าใจในบริบทของความสำคัญของการเมืองระดับท้องถิ่น ทัศนคติและจิตสำนึกที่ดีที่มีความรับผิดชอบต่อท้องถิ่น มุ่งหวังในการคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการบริหารงานภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่าผู้ที่มีอิทธิพลหรือผลประโยชน์ภายในท้องถิ่น และเลือกผู้บริหารที่มีความโปร่งใสในการทำงานสามารถตรวจสอบได้ จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางกระบวนทัศน์ของการเมืองระดับท้องถิ่นที่มีการเปลี่ยนแปลงขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากประชาชนรุ่นใหม่ที่ให้ความสำคัญต่อการคัดเลือกบุคคลเพื่อเป็นตัวแทนของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นให้ดี ยิ่งขึ้นและมีความเป็นประชาธิปไตยแบบเสรี มีอิสระในการคัดเลือกบุคคลเพื่อเป็นตัวแทนของตนเองมากยิ่งขึ้น มีการตื่นตัวทางการเมืองและตื่นรู้ทางความคิดไม่ตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ดังนั้นในปัจจุบันการมีส่วนร่วมในการคัดเลือกบุคคลเป็นตัวแทนระดับท้องถิ่นและการปรับเปลี่ยนตนเองและความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของนักการเมืองท้องถิ่นในปัจจุบัน จึงเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองแบบใหม่ที่สามารถ จะเกิดขึ้นได้ในอนาคต โดยที่จะส่งผลต่อการหมดไปของการเมืองรูปแบบเก่า และนักการเมืองในรูปแบบเก่าหรือลักษณะแบบเก่าที่หวังเข้ามาเพื่อกอบโกยผลประโยชน์ทางการเมืองมากกว่าการมีความสามารถในการบริหารงานภายในท้องถิ่น

รวมถึงการเมืองระดับชาติที่นักการเมืองรูปแบบเก่าที่คงจะหมดพื้นที่ทางการเมืองในอนาคตอันใกล้นี้จากการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนในระดับท้องถิ่นและการเมืองระดับประเทศ สอดคล้องกับภวัต พัฒนนิภากร ศึกษาเรื่อง รูปแบบพฤติกรรมทางเมืองในระดับท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 ภายใต้อิทธิพลของพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$= 2.98) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ($\bar{X}$ = 3.46) อยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการรณรงค์หาเสียง ($\bar{X}$ = 2.88) และด้านกิจกรรมชุมชน ($\bar{X}$ = 3.04) และอยู่ในระดับน้อย 1 ด้าน ได้แก่ ด้านการติดต่อเป็นการเฉพาะ ($\bar{X}$= 2.53) โดยผลการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามสมมติฐาน เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนล่าง 1 มีความสนใจในการไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น โดยรู้สึกว่าการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญที่จำเป็นที่ต้องปฏิบัติ ทั้งนี้กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนล่าง 1 ยังขาดการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ เพื่อรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในท้องถิ่น โดยไม่มีส่วนร่วมในการหาเสียงเลือกตั้งให้กับนักการเมืองท้องถิ่น และไม่นิยมเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนท้องถิ่น และไม่ค่อยได้รับการแลกเปลี่ยนประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ กับนักการเมืองและข้าราชการในท้องถิ่น และไม่มีการติดต่อเพื่อขอความช่วยเหลือจากนักการเมือง (ภวัต พัฒนนิภากร, 2563)

4. ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น สรุปได้ว่าการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ซึ่งในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมากด้วยเช่นเดียวกัน หากแต่การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมีปัญหาอยู่หลายด้าน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการบริหารงานของท้องถิ่นโดยตรงทำให้การบริหารงานไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งประเด็นของปัญหาสันนิษฐานว่าเกิดจากประเด็นหลายสาเหตุ ซึ่งสาเหตุหลักคือการขาดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาท้องถิ่น กล่าวคือ ท้องถิ่นไม่สามารถบอกได้ว่าเป้าหมายของการพัฒนา หรือสภาพที่พึงปรารถนาของท้องถิ่นในอนาคตคืออะไร เพราะส่วนใหญ่ท้องถิ่นทำได้แต่เพียงนำโครงการมาจัดทำรวมกันเพื่อเป็นแนวในการใช้จ่ายงบประมาณในแต่ละปีโดยไม่ได้คำนึงว่าความสำเร็จของการพัฒนาคืออะไร ทั้งนี้ท้องถิ่นไม่ได้กำหนดทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน แผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังเน้นการพัฒนาเฉพาะด้าน เช่น ด้านโครงสร้างพื้นฐานในด้านอื่น ๆ นั้นยังมีสัดส่วนของการพัฒนาที่น้อยและการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เนื่องจากการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ผ่านมาจะระดมความคิดกันในวงแคบ เฉพาะฝ่ายบริหารและฝ่ายสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางส่วน หรือผู้นำท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่ได้แสวงหาความต้องการของประชาชน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง แม้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเล็งเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนมากเพียงใดก็ตาม ซึ่งถือเป็นความย้อนแย้งกันอยู่ในทีของตัวองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเสียเอง สอดคล้องกับวันวิสา แช่มช้อย และโชติ บดีรัฐ ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลนครพิษณุโลก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลนครพิษณุโลก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง 2) ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านอายุ สถานภาพการสมรส อาชีพ และรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลนครพิษณุโลก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไขปัญหาต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลนครพิษณุโลก คือปัญหาในชุมชนมีแบ่งพรรคแบ่งพวก ทำให้ขาดความร่วมมือ และความสามัคคีในหมู่คณะ และประชาชนขาดความเชื่อมั่น ความสามารถของคณะกรรมการ และประธานชุมชน เทศบาลควรให้ความร่วมมือตรวจสอบศักยภาพของคณะกรรมการชุมชนแต่ละชุมชน ก่อนที่จะรับรองการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน (วันวิสา แช่มช้อย และโชติ บดีรัฐ, 2565)

5.ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น สรุปได้ว่าการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นตามยุทธศาสตร์ แผนพัฒนา วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงขององค์องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาท้องถิ่น หากแต่การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนยังอยู่ในระดับน้อย ยังขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ทั้งการร่วมเสนอ ร่วมจัดทำแผน ร่วมติดตามประเมินผล และตรวจสอบ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องทั้งหมดจึงควรมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการสื่อสาร การให้ความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิพลเมืองของประชาชนเพื่อเข้าไปมีบทบาทในการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มากยิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นขิงภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก สอดคล้องกับ พรชัย สุขอยู่ และอัชกรณ์ วงศ์ปรีดี ได้ศึกษาเรื่องการส่งเสริมและสนับสนุนการปกครองท้องถิ่น กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลหลักห้า พบว่าการที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะกรรมการของคณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลหลักห้าในสัดส่วนของผู้แทนประชาคมท้องถิ่น โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะกรรมการ ส่วนใหญ่จะดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดและประชาชนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลหลักห้า (พรชัย สุขอยู่ และอัชกรณ์ วงศ์ปรีดี, 2565)

สรุปและข้อเสนอแนะ

รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก จะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องเกิดขึ้นจากการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐที่จะต้องส่งเสริม สนับสนุนและเปิดพื้นที่ให้กับประชาชน ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น และภาคประชาชนเองที่ต้องสร้างทัศนคติใหม่ด้วยการสร้างความตระหนักในการให้ความสำคัญ และเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อท้องถิ่น ดังนั้นผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นภาคประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก ดังนี้ 1.การให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดนโยบายการพัฒนาท้องถิ่นตั้งแต่ระดับชาติ รัฐบาลควรเปิดรับฟังความคิดเห็น ปัญหาและความต้องต้องการที่แท้จริงของประชาชนในทุกระดับ รวมทั้งการใช้ช่องทางติดต่อสื่อสารทุกช่องทาง และมีการสื่อสารตอบโต้ข้อมูลกับประชาชน เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมทั้งหมด 2.การกำหนดนโยบายและแผนงานที่ชัดเจน ลดขั้นตอนกระบวนการทางราชการให้สั้นลงแต่คงประสิทธิภาพ เพื่อให้องค์กรปกกรองส่วนท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นหน่วยงานระดับที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ได้ร่วมสร้างความร่วมมือในการทำงานและร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นควบคู่กับภาคประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม 3.การปรับปรุงระบบราชการให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น ทั้งการมีส่วนร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันในการจัดการความเชื่อมโยงภาพรวมร่วมกัน การสร้างความร่วมมืออย่างถ่องแท้เสมือนการร่วมเป็นเป็นหุ้นส่วนกัน สร้างความตระหนักต่อหน้าที่ และความรับผิดชอบร่วมกัน 4.การสร้างความเข้มแข็งให้กับการตรวจสอบ และการประเมินผลของภาคประชาชน โดยระบบการตรวจสอบสามารถตรวจสอบผลลัพธ์และการนำนโยบายไปปฏิบัติ ให้เป็นระบบที่มีความร่วมมือกันอย่างกว้างขวาง โปร่งใสตรวจสอบได้ทั้งระบบ และยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ และไว้วางใจในการร่วมมือกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชน 5.การออกแบบระบบหรือกำหนดวิธีการเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้เข้าถึงและมีส่วนร่วมในกระบวนการงบประมาณ วางระบบพัฒนาองค์ความรู้ให้แก่บุคลากรภาครัฐให้มีความพร้อมในการทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นระบบเดียวกัน และมีกระบวนการพัฒนาในลักษณะบูรณา

การร่วมกันระหว่างส่วนกลางและพื้นที่ (function and Area) ให้สอดคล้องเหมาะสมต่อพื้นที่ท้องถิ่น แต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่นั้น ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กิตติ พุทธนพ และคณะ. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตยในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 6(1), 48-58.

ณัทกวี ศิริรัตน์ และคณะ. (2566). รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรี. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 7(1), 325-343.

บุญชาติ ธรรมสีทอง. (2565). การปกครองท้องถิ่นและกระบวนการกำหนดนโยบายการบริหารรัฐ: เรื่องผลประโยชน์สาธารณะ. วารสาร มจร.เลย ปริทัศน์, 3(2), 107-119.

พรชัย สุขอยู่ และอัชกรณ์ วงศ์ปรีดี. (2565). การส่งเสริมและสนับสนุนการปกครองท้องถิ่น กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลหลักห้า. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น, 9(2), 263-288.

ภวัต พัฒนนิภากร. (2563). รูปแบบพฤติกรรมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 1 ภายใต้อิทธิพลของพลวัตทางการเมือง. ใน ดุษฎีนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประสาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ภวัต พัฒนนิภากร และเสวาลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร. (2562). บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสู่ไทยแลนด์ 4.0. วารสาร มจร.อุบลปริทรรศน์, 4(1), 53-69.

รัฐ กันภัย และธรรมนิตย์ วราภรณ์. (2558). การรับรู้ข่าวสารและการมีส่วนร่วมของประชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดภาคตะวันตกตอนล่าง. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทยมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 8(1), 1075-1088.

วันวิสา แซ่มช้อย และโชติ บดีรัฐ. (2565). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลนครพิษณุโลก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 8(1), 374-385.

วิษณุ หยกจินดา. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกร่าง ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้น จังหวัดจันทบุรี. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

วีระศักดิ์ จินารัตน์. (2564). การใช้เฟสบุ๊กเพื่อการรับข่าวสารที่มีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมืองและการเข้าร่วมทางการเมือง. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(12), 412-424.

สมนึก จันทร์โสดา และคณะ. (2562). ประชาคมหมู่บ้านโดยการมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชนเพื่อความโปร่งใสในการพัฒนาท้องถิ่น. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6(10), 4670-4685.

Cronbach, L. J. (1970). Essentials of Psychological Test (5th ed.). New York: Harper Collins.

Yamane, T. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. (3rd ed.). New York: Harper and Row Publications.

บทความวิชาการ

สภาพแวดล้อมภายในมัสยิดรูปแบบไทย*

INTERIOR ENVIRONMENT IN THAI STYLE MOSQUE

สุมิตร งะบุรง
Sumitr Ngaburong
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ปทุมธานี ประเทศไทย
Faculty of Fine and Applied Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Pathumthani, Thailand
Corresponding author E-mail: sumitr_n@rmutt.ac.th

บทคัดย่อ

บทความ “สภาพแวดล้อมภายในมัสยิดรูปแบบไทย” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ การออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในมัสยิดที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางการออกแบบในรูปแบบไทย ที่สามารถสัมผัสได้ทางกายภาพ อันเป็นแนวทางในการศึกษาและพัฒนาไปสู่การออกแบบสภาพแวดล้อมภายใน ในอาคารที่มีลักษณะใกล้เคียงหรือสัมพันธ์กัน โดยมีหัวข้อ ประกอบด้วย 1) มัสยิด ที่มาและความหมาย 2) องค์ประกอบสภาพแวดล้อมภายในมัสยิด 3) แนวคิดทางสถาปัตยกรรมมัสยิดในประเทศไทย 4) การประดับตกแต่งมัสยิด และอิทธิพลการออกแบบลวดลายรูปแบบศิลปะไทยกับรูปแบบศิลปะอิสลาม และ 5) มัสยิดที่มีลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพรูปแบบไทย ซึ่งพัฒนาการทางด้านแนวคิดทางการออกแบบสถาปัตยกรรมมัสยิดในประเทศไทย ได้อิทธิพลจากปัจจัยทางด้าน ศาสนาอิสลาม อิทธิพลจากปัจจัยท้องถิ่น และอิทธิพลจากสถานการณ์โลก รวมทั้ง อิทธิพลการออกแบบลวดลายรูปแบบศิลปะไทยกับรูปแบบศิลปะอิสลาม ส่งผลต่อแนวความคิดทางสถาปัตยกรรมมัสยิดในช่วงเวลาแห่งการสร้างมัสยิดตามรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี (ก่อน พ.ศ. 2394) สามารถศึกษาได้จากกรณีศึกษาของมัสยิดบางหลวง (มัสยิดกุฎีขาว) และมัสยิดต้นสน (มัสยิดกุฎีหลวง) ดังนั้น จากการศึกษา “สภาพแวดล้อมภายในมัสยิดรูปแบบไทย” โดยเฉพาะมัสยิดที่ได้อิทธิพลแนวคิดรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี ที่สามารถสัมผัสได้ทางกายภาพ ตามองค์ประกอบสภาพแวดล้อมภายในอาคารที่ประกอบด้วยการใช้พื้นที่ใช้สอยอาคารของผู้ใช้สอย (User) เพื่อทำกิจกรรมในพื้นที่ การสร้างส่วนปิดล้อม (Enclosure) ของพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ระบบสภาพแวดล้อมภายในอาคาร (Environment System) การออกแบบเครื่องเรือนเพื่อใช้สอย และสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งส่วนของความงามที่เกิดจากการประดับตกแต่ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางในการศึกษาค้นคว้าต่อเนื่อง และพัฒนาไปสู่การประยุกต์เป็นแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมภายใน ในอาคารที่มีลักษณะใกล้เคียงหรือสัมพันธ์กันได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: สภาพแวดล้อมภายใน, มัสยิด, รูปแบบไทย

Abstract

The article “Interior Environment in Thai Style Mosque” aims to study information related to the design of the interior physical environment of a mosque that is influenced by Thai style design concepts that can be physically preceived. It is a guideline for studying and developing the design of interior environments in buildings that are similar or related. Topics of the study include: 1) Mosque: origin and meaning, 2) Elements of the environment within the mosque, 3) Architectural concepts of

* Received 2 September 2023; Revised 29 September 2023; Accepted 30 September 2023

mosques in Thailand, 4) Mosque decoration and the influence of the design of Thai art patterns and Islamic art styles, and 5) a mosque that has a Thai-style physical environment, which develops the concept of architectural design of mosques in Thailand Influenced by Islamic religious factors, Influenced by local factors and influences from the world situation and the affecting the construction of mosques in Bangkok. Including the influence of pattern design, Thai art styles and Islamic art styles. Affecting the concept of mosque architecture during the time that the mosque was built according to the traditional Thai architectural style (before 1851) can be studied from the case study of Bang Luang Mosque. (Kudikhao Mosque) and Tonson Mosque (Kudi Luang Mosque). Therefore, from the study of "Thai Interior Environment Style in a Mosque" especially mosques that have been influenced by traditional Thai architectural style concepts that can be physically perceived according to the elements of the interior environment that include needed space by the user belong activities in the functional area, creating enclosures for various areas, environmental system within the building, designing furniture and facilities, including beauty with decorative part, which is part of the guideline for continuous research and developed to be applied as a guideline for being built interior environment in buildings that have similar characteristics or are appropriately related.

Keywords: Interior Environment, Mosque, Thai Style

บทนำ

การออกแบบสภาพแวดล้อมภายในมัสยิด เกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วยองค์ประกอบสำคัญทั้ง แนวคิดเชิงสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดเชิงพื้นที่ รวมทั้งอิทธิพลในความร่วมสมัยของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมมัสยิด ผ่านกระบวนการการออกแบบ (Design Process) เพื่อความเพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้สอยพื้นที่ และความพึงใจในสัมผัสทางกายภาพภายในมัสยิด

รูปแบบของสถาปัตยกรรมมัสยิด โดยหลักคำสอนของศาสนาอิสลามไม่ได้ระบุกฎเกณฑ์ตายตัวในการสร้างมัสยิด แต่จะให้ความสำคัญกับเนื้อหามากกว่าการประดับประดา โดย 1) มัสยิดสมัยแรก มีตัวอย่างจากมัสยิดต้นแบบของท่านศาสดานบีมูฮัมหมัด (ซ.ล.) ได้สร้างมัสยิดและบ้านพักของท่านที่นครมะดีนะฮ์ และขยายไปสู่การสร้างมัสยิดต่าง ๆ 2) มัสยิดในอาณาจักรอิสลาม เช่น คอนสแตนติโนเปิล (อาณาจักรออตโตมัน ในช่วง ค.ศ. 1280 - 1922) และเปอร์เซีย (อาณาจักรซาฟาวียะฮ์ในช่วง ค.ศ. 1501 - 1736) โดยนำเทคโนโลยีการสร้างสถาปัตยกรรมจากที่ต่าง ๆ เหล่านั้นมาปรับใช้กับอาคารที่มีการใช้งานรูปแบบใหม่ และ 3) มัสยิดในมโนทัศน์ของมุสลิม ที่แสดงออกในรูปแบบของ มัสยิดในฐานะที่เป็น “บ้านของพระเจ้า”, มัสยิดในฐานะที่เป็น “ศูนย์กลางชุมชน” และ มัสยิดในฐานะที่เป็น “สถาปัตยกรรมอิสลาม” (อาดิศร์ อิดรีส รักษมณี, 2552) ซึ่งทั้งหมดดังกล่าว รวมทั้งความร่วมสมัยของเทคโนโลยีการก่อสร้างในช่วงต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการนำไปประยุกต์ให้เข้ากับพื้นที่ที่ตั้งมัสยิด ในสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างเหมาะสม

การออกแบบสถาปัตยกรรมมัสยิดในประเทศไทย มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานไม่สามารถกำหนดช่วงเวลาเริ่มต้นได้ชัดเจน แต่สันนิษฐานได้ว่าน่าจะเริ่มมาตั้งแต่การเปิดความสัมพันธ์ทางด้านการค้ากับประเทศกลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลาม โดยงานวิชาการที่กล่าวถึงศาสนาอิสลามในประเทศไทยโดยตรงนั้นมีอยู่ไม่มากนัก โดยมักจะมีเนื้อหาโดยรวมกล่าวถึงศาสนาที่แพร่เข้ามาในประเทศไทยผ่านทางมุสลิมกลุ่มต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยสันนิษฐานจากการที่มีคำภาษาเปอร์เซียปรกฏอยู่ในหลักศิลาจารึก และการพบถ้วยชามสังคโลกของสุโขทัยในประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม เช่น อินโดนีเซีย อิหร่าน และประเทศในอาฟริกา (อาดิศร์ อิดรีส รักษมณี, 2552) รวมทั้งจากลวดลายประดับที่พบในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 - 23 สันนิษฐานว่าบางส่วนอาจเกี่ยวข้องหรือมีพัฒนาการมาจากศิลปะไทยที่เกี่ยวข้อง

กับศิลปะอิสลามอยู่ก่อน เช่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงราวต้นพุทธศตวรรษที่ 21 และบางส่วนอาจเป็นการรับอิทธิพลหรือแรงบันดาลใจในศิลปะอิสลามโดยตรงที่ได้ผ่านเข้ามาจากกลุ่มชาวมุสลิม วัตถุสินค้า หรือบรรณาการในวัฒนธรรมอิสลาม รวมทั้งบางส่วนอาจได้รับผ่านมาทางศิลปะจีน (เจนจิรา เบญจพงศ์, 2549) อันสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมอิสลามที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของชนชาติมุสลิม สอดคล้องกับ หลักการอิสลามได้สนับสนุนให้คนมารวมกัน ได้ปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน ได้ทำความรู้จักกัน ได้สนทนาปรึกษาหารือกัน ฯลฯ เพื่อให้เกิดความรักใคร่สามัคคี ตลอดจนถึงการรวมกลุ่มประชาชาติในโลก (อุมมะฮ์) ดังนั้นนอกจากมุสลิมจะสามารถใช้พื้นที่ส่วนใดบนพื้นโลกทำละหมาด หรือสุญดต่อพระผู้เป็นเจ้าแล้ว มุสลิมได้สร้างอาคารเพื่อเป็นจุดรวมที่จะสุญดต่อพระองค์ร่วมกัน เรียกว่า “มัสยิด” มัสยิดแต่ละแห่งจะเป็นศูนย์กลางของชุมชนนั้น ๆ โดยอาจจะเกิดจากการเมื่อมุสลิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณใดก็จะอยู่รวมกันเป็นหมู่พวก แล้วก็ช่วยกันสร้างมัสยิดขึ้น หรือหากมีมัสยิดอยู่ที่ใด มุสลิมก็จะพยายามย้ายไปรวมตัวอยู่ในบริเวณนั้น (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2527) พัฒนาการทางด้านแนวคิดทางการออกแบบสถาปัตยกรรมมัสยิดในประเทศไทย ได้อิทธิพลจากปัจจัยทางด้าน ศาสนาอิสลาม อิทธิพลจากปัจจัยท้องถิ่น และอิทธิพลจากสถานการณ์โลก ส่งผลต่อการสร้างมัสยิดในกรุงเทพฯ โดยแบ่งช่วงพัฒนาการต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ 1) ช่วงเวลาแห่งการสร้างมัสยิดตามรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี (ก่อน พ.ศ. 2394), 2) ช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านสู่อารยธรรมสากล (พ.ศ. 2394 - 2468), 3) ช่วงเวลาแห่งการทบทวนอัตลักษณ์ของมุสลิม (พ.ศ. 2468 - 2489) และ 4) ช่วงเวลาแห่งการกลับสู่หลักการพื้นฐานเพื่อแสวงหาแนวทางใหม่ (พ.ศ. 2489 - 2552) (อาดิศร์ อิดรีส รักษมณี, 2552)

บทความ “สภาพแวดล้อมภายในมัสยิดรูปแบบไทย” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในมัสยิดที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางการออกแบบในรูปแบบไทย ที่สามารถสัมผัสได้ทางกายภาพ อันเป็นแนวทางในการศึกษาและพัฒนาไปสู่แนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในในอาคารที่มีลักษณะใกล้เคียงหรือสัมพันธ์กัน โดยมีหัวข้อดังนี้ 1) มัสยิด ที่มาและความหมาย 2) องค์ประกอบสภาพแวดล้อมภายในมัสยิด 3) แนวคิดทางสถาปัตยกรรมมัสยิดในประเทศไทย 4) อิทธิพลการออกแบบลวดลายรูปแบบศิลปะไทยกับรูปแบบศิลปะอิสลาม 5) มัสยิดที่มีลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพรูปแบบไทย

เนื้อหา

การศึกษาสภาพแวดล้อมภายในมัสยิดรูปแบบไทย ประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

1. มัสยิด ที่มาและความหมาย

มัสยิด เป็นอาคารสาธารณะ (กฎกระทรวง (ฉบับที่ 55), 2543) เพื่อการศาสนา เป้าประสงค์ของการสร้างมัสยิด เพื่อเป็นสถานที่สำหรับชุมชมในการประกอบกิจกรรมร่วมกัน จึงไม่เพียงแต่การดำรงการละหมาดร่วมกันเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่สำหรับเรียนรู้ร่วมกันทั้งเชิงสังคมและวัฒนธรรม ตามเจตนารมณ์แห่งมัสยิด เมื่อครั้งท่านนบี (ศ็อลลัลลอฮุอลัยฮิวะซัลลัม) เดินทางมาถึงมดีนะฮฺ หลังการรอนแรมในทะเลทรายนานนับเดือน งานสร้างเชิงวัตถุชิ้นแรกที่ท่านลงมือทำคือสร้างมัสยิด ซึ่งมีนัยยะทางสังคมลึกซึ้งมากกว่าการใช้มัสยิดเป็นเพียงสถานที่ละหมาด เป็นความจริงที่กิจกรรมสำคัญสูงสุดของมัสยิดคือ การละหมาด แต่สิ่งที่ผู้คิดก่อสร้างมัสยิดทุกคนต้องตระหนัก คือ การละหมาดเป็นปัจจัยหลักที่นำสู่การรวมตัวของมวลหมู่มุสลิม เป็นการรวมตัวที่นำไปสู่การสร้างคนที่มีระเบียบวินัย ความสนิทสนมรักใคร่ และการช่วยเหลือ เกื้อกูลระหว่างกันและกัน ซึ่งทั้งหมดนี่เกิดขึ้นบนฐานความคิดและจิตใจที่ฝักใฝ่ และภักดีต่ออัลลอฮฺพระผู้เป็นเจ้าอย่างแท้จริงนั่นเอง การรวมตัวในรูปแบบดังกล่าว เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับสังคมที่กำลังก่อร่างสร้างตัวเช่น สังคมมะดีนะฮฺขณะนั้น ที่เป็นฮิกมะห์สำคัญของบัญญัติให้มุสลิมละหมาดญะมาอะฮฺ ซึ่งแม้ผู้ละหมาดจะวางเป้าหมายในการปฏิบัติไว้ที่การสร้างความพอพระทัยต่ออัลลอฮฺพระผู้เป็นเจ้าเป็นหลัก แต่ก็ควรตระหนักว่าความพอพระทัยแห่งอัลลอฮฺนั้นไม่ได้เกิดขึ้นด้วยการเน้นหนักข้อบัญญัติหนึ่ง แล้วละเลยหรือฝ่าฝืนข้อบัญญัติอื่น ๆ ของพระองค์ เพราะการกระทำเช่นนั้น คือการแยกส่วนความศรัทธาอันเป็นการกระทำที่ยอมรับไม่ได้

ดังประจักษ์ได้จากพระราชดำรัสแห่งอัลลอฮฺ ในซูรอฮฺอัลบากอรอฮฺ อายะฮฺที่ 85 ความว่า : ภายหลังพวกเจ้าก็ต่างฆ่ากันเองและยังขับไล่คนกลุ่มหนึ่งในหมู่พวกเจ้าออกจากหมู่บ้านของพวกเขา โดยที่พวกเจ้าต่างรวมหัวเอาชนะพวกเขาโดยวิธีการอันเป็นบาป และสร้างความอริศัตรูกัน ครั้นถ้าฝ่ายที่พ่ายแพ้มาหาพวกเจ้าในฐานะเชลย พวกเจ้าก็เรียกร้องค่าไถ่ตัวพวกเขา ทั้ง ๆ ที่การขับไล่พวกเขาออกไปนั้น เป็นที่ต้องห้ามแก่พวกเจ้า พวกเจ้าก็จะศรัทธาแต่เพียงบางส่วนของคัมภีร์และปฏิเสธอีกบางส่วนกระนั้นหรือ? สิ่งตอบแทนแก่ผู้กระทำเช่นนั้นมิใช่อะไรอื่นนอกจากความอัปยศอดสูในชีวิตความเป็นอยู่แห่งโลกนี้ส่วนในวันกิยามะฮ์ พวกเขาจะถูกนำกลับไปสู่การลงโทษอันฉกรรจ์ยิ่ง และอัลลอฮ์นั้นจะไม่ทรงเผลอไผลในสิ่งที่พวกเจ้ากระทำกันอยู่ ด้วยเหตุนี้ การละหมาดเพียงอย่างเดียวจึงไม่ได้เป็นดัชนีชี้วัดว่าผู้ปฏิบัติเป็นคนดีอย่างแท้จริง แต่คนดีต้องประกอบด้วยคุณสมบัติและการกระทำอื่น ๆ อีกมาก การละหมาดมีบทบาทเสมือนเพียงการวางพื้นฐานแห่งความดีเหล่านั้นดุจดังเสาของบ้านนั่นเอง ดังความปรากฏในซูรอฮฺอัลบากอรอฮฺ อายะห์ที่ 177 ความว่า: “ใช่ว่าความดีจะอยู่ที่พวกเจ้าหันหน้าไปทางทิศตะวันออกหรือตะวันตกก็หาไม่ หากแต่ความดีที่แท้คือการเป็นผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮฺ และศรัทธาต่อวันสิ้นโลก ต่อมลาอิกะฮฺ ต่อคัมภีร์ และต่อบรรดาศาสนทูตทั้งหลาย อีกทั้งเป็นผู้หยิบยื่นทรัพย์สินอันเป็นสิ่งที่ตนรักแก่ญาติ ๆ เด็กกำพร้า คนยากจน คนเดินทาง ผู้ที่ร้องขอและให้ความช่วยเหลือในภาคส่วนของการปลดปล่อยทาสเป็นไท เป็นผู้ที่ดำรงละหมาด จ่ายซะกาต เมื่อให้สัญญาไว้ประการใดแล้วก็รักษาคำมั่นสัญญา เป็นผู้ที่อดทนในยามทุกข์ยาก อันตราย และในยามเกิดภัยพิบัติคนเหล่านี้คือผู้มีความสัจจริงและคนเหล่านี้คือผู้มีความยำเกรง” โดยนัยแห่งอายะฮฺนี้ การสร้างมัสยิดจึงต้องไม่คิดเพียงใช้เป็นสถานที่ละหมาด แต่มัสยิดต้องเป็นฐานหลักของการสร้างสรรค์ความดีอย่างเป็นองค์รวมแก่สังคม ซึ่งเมื่อมองไปยังการสร้างมัสยิดของบรมศาสดาจะพบว่าการสร้างมัสยิดในสมัยของท่าน นอกเหนือจากการเป็นสถานที่ละหมาดแล้ว ยังเป็นฐานดำเนินภารกิจสำคัญอีก 2 ประการ คือ การสร้างภราดรภาพในสังคม และการวางระเบียบทางสังคมตามหลักนิติบัญญัติแห่งอัลกุรอาน (คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดชลบุรี, 2556)

แนวคิดในการใช้พื้นที่ในมัสยิด ได้แบ่งแยกการใช้งานในมัสยิดออกเป็น 4 ประเภท (อาดิศร์ อิดรีสรักษมณี, 2552) คือ

1. พื้นที่สำหรับทำพิธี ในระยะแรกพื้นที่ส่วนนี้ใช้ร่วมกับส่วนอื่น แต่เมื่อสถาปัตยกรรมมัสยิดพัฒนารูปแบบจนเกิดการสร้างพื้นที่ใช้สอยที่ซับซ้อนขึ้น พื้นที่ส่วนนี้จึงมักจะแยกเป็นสัดส่วนจากส่วนอื่น โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น มิห์รอบ และ มิมบัร ซึ่งมีที่มาจากการใช้งาน แต่ถูกนำไปตีความเพื่อใช้ในเชิงสัญลักษณ์ในภายหลัง เช่น มิมบัร เป็นสิ่งเตือนให้รำลึกถึงท่านศาสดา และมิห์รอบ เปรียบเสมือน ประตูสวรรค์ เป็นต้น ซึ่งในบทบัญญัติของศาสนาในคัมภีร์อัลกุรอานและบันทึกฮะดีษจะไม่มีบทบัญญัติในส่วนนี้ แต่จะให้ความสำคัญกับการใช้งานในรูปแบบต่าง ๆ

การออกแบบพื้นที่ส่วนนี้ นอกจากจะคำนึงถึงความสวยงามแล้ว สิ่งสำคัญคือเรื่องของมุมมองและการได้ยินของมะมูม (ผู้ที่ละหมาดตามอิหม่าม) และการใช้งานของอิหม่ามหรือคอเต็บ ซึ่งมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ว่าเป็นการสื่อสารระหว่างอิหม่ามกับมะมูม

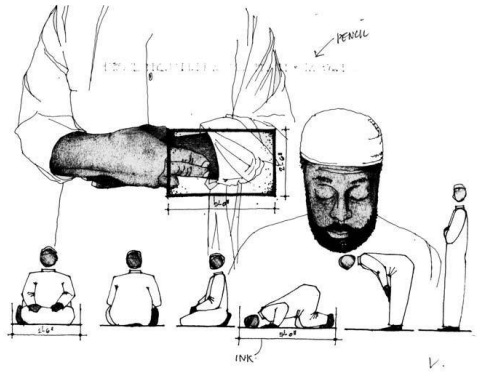
2. พื้นที่อเนกประสงค์ เป็นพื้นที่สำหรับรองรับกิจกรรมอเนกประสงค์ ในกรณีที่มัสยิดมีการใช้งานที่หลากหลาย พื้นที่นี้มีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นศูนย์กลางกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่เป็นทางการ รองรับการขยายตัวของศาสนพิธีซึ่งเกิดขึ้นภายในพื้นที่สำหรับทำพิธี พื้นที่นี้มักต่อเนื่องกับพื้นที่สำหรับทำพิธี และมีความยืดหยุ่นในการใช้งาน บางโอกาสอาจปรับให้เป็นพื้นที่โล่งเพื่อใช้สำหรับละหมาดก็ได้ บางแห่งมีพื้นที่สำหรับใช้เก็บข้าวของเครื่องใช้สำหรับใช้ในงานของมัสยิดอีกด้วย

3. พื้นที่กิจกรรมเฉพาะ พื้นที่นี้มักมีลักษณะการใช้งานที่แน่นอน เช่น ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องประชุม ที่อาบน้ำละหมาด ร้านค้า รวมถึงส่วนบริการ เช่น ห้องครัว ห้องเก็บของ สำนักงาน และห้องน้ำ

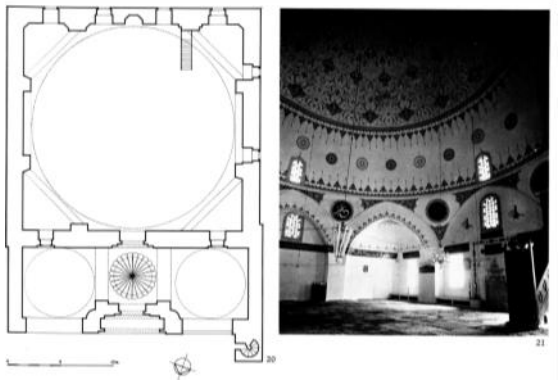
4. พื้นที่ภายนอก พื้นที่ภายนอกอาคารมักรวมถึงงานภูมิทัศน์ต่าง ๆ ได้แก่ ลาน ที่จอดรถ สนามสวน และทางสัญจรลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงกิจกรรมในมัสยิดเข้ากับชุมชน

2. องค์ประกอบสภาพแวดล้อมภายในมัสยิด

ในเรื่ององค์ประกอบของมัสยิดว่า โดยทั่วไป มุสลิมยึดถือหลักคำสอนในคัมภีร์อัลกุรอาน และในบันทึกอัลฮะดีษ (วสมน สาณะเสน, 2557) นั้นเป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมัสยิด อย่างไรก็ตาม ในคัมภีร์และบันทึกไม่ได้ระบุเกณฑ์ตายตัวที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบมัสยิดไว้ การวางผังและการจัดองค์ประกอบต่าง ๆ จึงเกิดจากความจำเป็นทางด้านประโยชน์ใช้สอย และความเรียบร้อยสวยงามโดยมีมัสยิดของท่านศาสดาเป็นต้นแบบ รูปแบบของมัสยิดได้พัฒนาให้สอดคล้องกับยุคสมัยและสถานที่จนเกิดเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเฉพาะ แต่โดยภาพรวมแล้ว สถาปัตยกรรมมัสยิดจากทั่วโลกมีองค์ประกอบร่วมที่สำคัญดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แสดงอิริยาบทการละหมาดของผู้ประกอบพิธีละหมาด (The postures of prayer (Drawing by Latiff Abdulmalik)) (Kahera, A., et al., 2009) เป็นเกณฑ์กำหนดขนาดพื้นที่ใช้สอยภายในมัสยิด

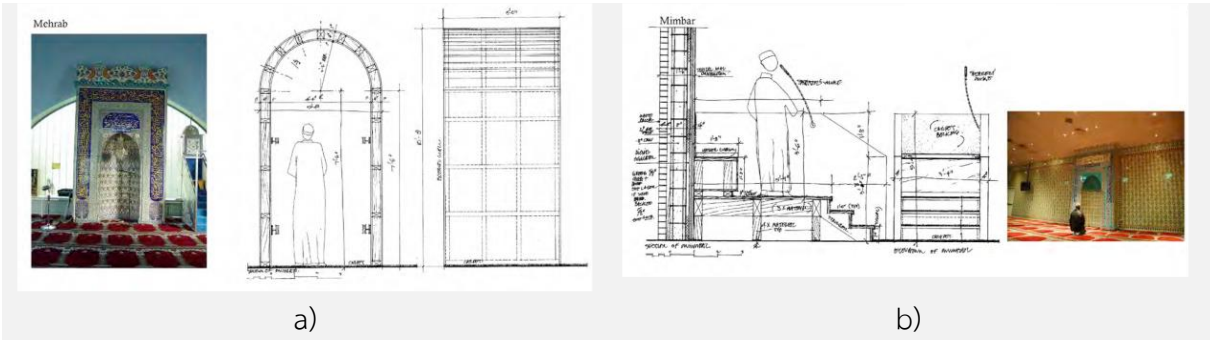
ภาพที่ 2 แสดงตัวอย่าง โถงละหมาด (Kuran, A., 1986)

2.1 โถงละหมาด

การละหมาด มาจากคำเปอร์เซียว่า “นมาซ” แปลว่า การกราบไหว้พระเจ้า ส่วนภาษาอาหรับเรียกว่า อัศเศาะลาฮ์ แปลว่า การขอพระหรือดุอาร์ และการละหมาด คือการแสดงออกถึงการเคารพภักดีต่อพระผู้อภิบาล ประการหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยคำกล่าว ท่าทาง หรืออิริยาบถ เริ่มด้วยการกล่าวตักบีรว่า อัลลอฮอักบัร และสิ้นสุดด้วยการให้สลาม (ศักดา เชะวิเศษ, 2565) โถงละหมาดเป็นส่วนประกอบสำคัญของมัสยิดที่รองรับการใช้งานของคนจำนวนมาก ซึ่งหากพิจารณาจากมัสยิดของท่านศาสดา จะพบว่าความต้องการสำคัญในพื้นที่ส่วนนี้ ได้แก่ พื้นที่ที่กำหนดทิศทางกิบละฮ์สำหรับแสดงความเคารพภักดีร่วมกัน ที่มีความสะอาด สงบ เป็นสัดส่วน และปลอดภัยจาก

สิ่งรบกวนต่าง ๆ โถงละหมาดมักเชื่อมต่อกับโถงอเนกประสงค์ที่ทำหน้าที่เสมือนโถงทางเข้าและรองรับการขยายตัวของกิจกรรมจากโถงละหมาด

พื้นที่สำหรับการละหมาดสำหรับ 1 คน มีขนาดประมาณ 0.55-0.60 x 1.20 เมตร เมื่อทำละหมาดรวมกัน อิหม่ามจะยืนอยู่หน้าสุดเพื่อนำให้ผู้ละหมาดตามที่ยืนเรียงแถวหน้ากระดานอยู่ด้านหลังละหมาดโดยพร้อมเพรียงกัน เมื่อแถวแรกเต็มจึงจะเริ่มแถวใหม่ต่อไปเรื่อย ๆ ทางด้านหลัง

a) b)

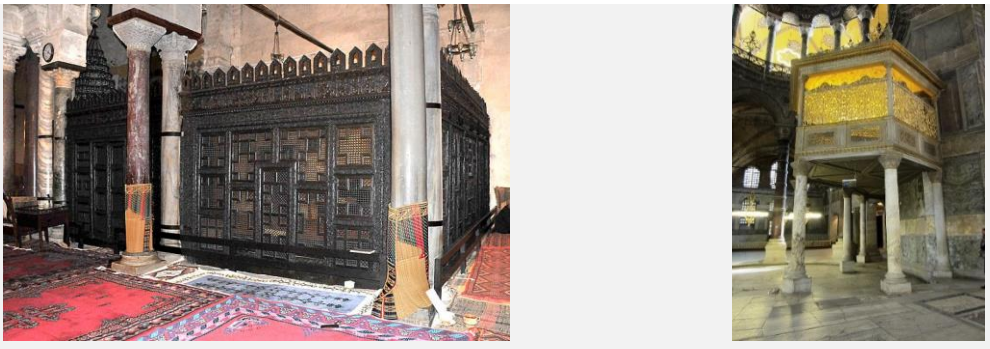
ภาพที่ 3 แสดงตัวอย่างรูปแบบ มิห์รอบ (a) Detail of the mihrab, (b) Detail of the mimbar (Drawing by Latiff Abdulmalik) (Kahera, A., et al., 2009)

2.2 มิห์รอบ

มิห์รอบ (Mihrab) เป็นองค์ประกอบที่ใช้ระบุทิศทางกิบละฮ์ อาจมีลักษณะเป็นซุ้มโค้งเว้าเข้าไปในผนัง หรือเป็นลักษณะเพียงผนังต่างระนาบที่ประดับตกแต่งด้วยลวดลายเพื่อให้เป็นที่สังเกตได้ แต่เนื่องจากมิห์รอบอยู่บริเวณด้านหน้าของการละหมาด จึงไม่ประดับประดามากจนอาจรบกวนสมาธิของผู้ละหมาด และมักไม่มีช่องเปิดที่ทำให้ผู้ละหมาดเสียสมาธิเนื่องจากการมองเห็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายนอก

2.3 มิมบัร

มิมบัร (Mimbar) เป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับให้อิหม่าม หรือคอเต็บ (ผู้แสดงธรรม) ขึ้นกล่าวคุตบะฮ์ (แสดงธรรม) แจ้งข่าวหรือปราศรัยในโอกาสที่มีการละหมาดร่วมกันในวันศุกร์ ในสมัยของท่านศาสดามุฮัมหมัด (ซ.ล.) ได้ยกพื้นที่ยืนให้สูงขึ้นเพื่อให้คนที่อยู่ไกลได้มองเห็นและได้ยินท่านอย่างทั่วถึง ในเวลาต่อมาจึงได้พัฒนารูปแบบเป็นแท่นยืนที่มีที่นั่งพักและมีบันไดขึ้น โดยอาจมีซุ้มโค้งเพื่อเน้นทางขึ้น และมีหลังคาคลุมส่วนที่ยืน ทั้งนี้ มิมบัร เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงรูปแบบความสัมพันธ์ทางจิตใจระหว่างมุสลิมกับผู้นำ โดยทั่วไปมิมบัรมักจะวางอยู่ด้านขวาของมิห์รอบ เมื่อเสร็จจากการกล่าวคุตบะฮ์แล้ว อิหม่ามหรือคอเต็บจะลงมาละหมาดร่วมกับทุกคนในระดับที่เท่าเทียมกัน

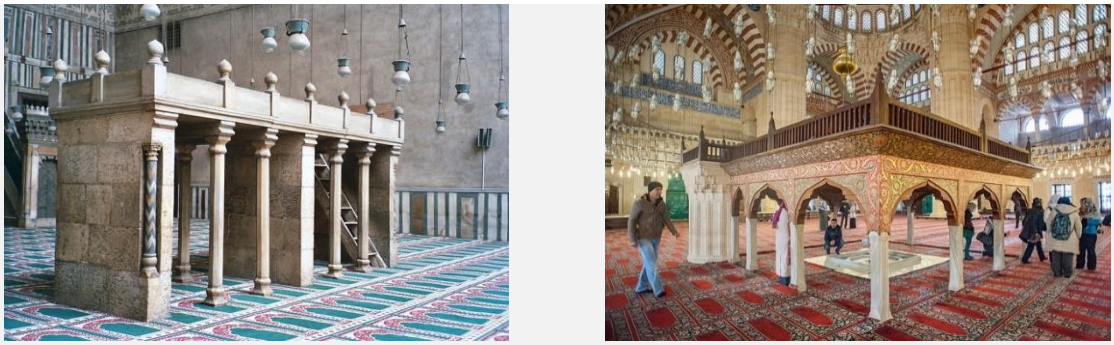

a) b)

ภาพที่ 4 แสดงตัวอย่างรูปแบบ มักซูรัท หรือ มักศูเราะฮ์ a) มักศูเราะฮ์ ไม้ในมัสยิดใหญ่แห่งอัลก็อยเราะวาน, b) hunkar mahfili ในฮาเกียโซเฟีย (มักศูเราะฮ์-วิกิพีเดีย, 2565)

2.4 มักซุรัท

มักซุรัท (Maqsura) หรือ มักศูเราะฮ์ ในยุคต้น ๆ ของศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะในสมัยอุมยยะฮ์ (พ.ศ. 1104-1293) ในมัสยิดมักจะมีมักซุรัท ซึ่งเป็นฉากไม้หรือโลหะทำเป็นลวดลายใช้กั้นพื้นที่หน้ามิห์รอบโดยเฉพาะ เพื่อป้องกันอิหม่ามซึ่งมักจะเป็นผู้ปกครอง ให้ปลอดภัยจากการลอบทำร้ายหรือลอบสังหาร โดยทั่วไปแล้ววังของผู้นำในสมัยนั้นมักจะอยู่ติดกับมัสยิดทางด้านผนังกิบละฮ์ เช่น พระราชวัง Ukhavdir ในประเทศอิรัก พื้นที่บริเวณ Maqsura จึงเป็นทางเชื่อมพิเศษระหว่างวังกับมัสยิดให้อิหม่ามสามารถเข้าสู่มัสยิดได้เป็นการส่วนตัว

a) b)

ภาพที่ 5 แสดงตัวอย่างรูปแบบ Dikka
a) The dikka in the Mosque of Sultan Hasan in Cairo, b) The müezzin mahfili in the Selimiye Mosque of Edirne, Turkey (Wikipedia-Dikka, 2022)

2.5 แท่นผู้ขานรับสัญญาณ

แท่นผู้ขานรับสัญญาณ หรือ ดิกกา (Dikka) เป็นสถานที่สำหรับให้ “มุบัลลิก” ส่งเสียงให้สัญญาณต่อจากอิหม่าม เพื่อให้คนที่อยู่ไกลสามารถได้ยินสัญญาณและละหมาดพร้อมกันทั้งหมดได้ ในกรณีที่มีคนมาละหมาดเป็นจำนวนมาก มักเป็นพื้นที่เล็ก ๆ สูงประมาณ 1 ชั้น อาจอยู่บริเวณหน้าแท่นมิมบัร หรือกลางโถงละหมาดหรือกลางลานโล่งภายนอก ปัจจุบัน ดิกกา (Dikka) ลดความสำคัญลงเมื่อมีเครื่องขยายเสียงที่ทำให้ได้ยินเสียงอิหม่ามทั่วทั้งมัสยิด

2.6 ลานอเนกประสงค์ หรือโถงอเนกประสงค์

ลานอเนกประสงค์หรือโถงอเนกประสงค์ ทำหน้าที่เหมือนกับ Atrium ในโบสถ์ สามารถรองรับคนเข้าออกจากโถงละหมาดทั้งในวันปกติและวันสำคัญซึ่งมีคนมากเป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังใช้จัดกิจกรรมทางสังคมที่ไม่ขัดต่อหลักกการทางศาสนาอีกด้วย

2.7 ที่อาบน้ำละหมาด

ก่อนการละหมาด ตามข้อบัญญัติของศาสนาอิสลามกำหนดให้มีการอาบน้ำละหมาดซึ่งเป็นการทำความสะอาดส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น มือ ใบหน้า แขน เท้า เป็นต้น โดยอาจทำมาจากสถานที่อื่น ก่อนเดินทางเข้าสู่มัสยิด หรือจะมาทำการอาบน้ำละหมาดที่มัสยิดก็ได้

2.8 หออะซาน

หออะซาน (Mineret) เป็นสถานที่สำหรับให้ผู้ประกาศเวลาละหมาด (มุอัซซิน) ขึ้นไปประกาศ (อะซาน) ให้ได้ยินไปไกลที่สุดเพื่อเรียกให้ผู้คนมาทำละหมาดร่วมกันที่มัสยิด ท่านศาสดาได้กำหนดให้ผู้ที่ได้ยินเสียงอะซาน มาละหมาดร่วมกันที่มัสยิด พื้นที่ที่อยู่ในรัศมีเสียงอะซานจึงมักเป็นตัวกำหนดขอบเขตพื้นที่ของชุมชน

หออะซานมักเป็นหอสูงที่มีลักษณะทางกายภาพที่โดดเด่นจึงเป็นภูมิสัญลักษณ์ของมัสยิดที่สื่อถึงการมีอยู่ของชุมชนมุสลิม

ปัจจุบัน ถึงแม้หออะซานจะลดความสำคัญลงเนื่องจากมีเครื่องกระจายเสียงที่ทำให้ได้ยินไปไกลแล้ว แต่หออะซานก็ยังคงมีอยู่เป็นสัญลักษณ์ และเป็นภูมิสัญลักษณ์ของมัสยิดที่สามารถมองเห็นตำแหน่งของมัสยิดได้ในระยะไกล

2.9 ซุ้มประตู

มัสยิดโดยทั่วไป มักมีการกำหนดขอบเขตเพื่อแยกพื้นที่ภายในที่สงบออกจากสิ่งรบกวนภายนอก โดยอาจเป็นกำแพงหรือคูน้ำล้อมรอบเพื่อแยกเป็นสัดส่วนและมีซุ้มประตูเป็นตัวเชื่อมต่อ ที่บ่งบอกถึงการเข้าถึงมัสยิด และเป็นตัวเน้นมุมมองให้สัมพันธ์กับแกนของมัสยิด ซุ้มประตูมักเป็นส่วนที่มีการประดับตกแต่ง เช่นเดียวกันกับโดม และหออะซาน

โดยทั่วไป จะพบว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของมัสยิดนั้นเกิดจากความจำเป็นทางด้านการใช้งาน และพัฒนาจนมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ บางองค์ประกอบถูกยกเลิกเนื่องจากหมดความจำเป็น เช่น แท่น Dikka ซึ่งมุบัลลิก (ผู้ขานสัญญาณส่งเสียงให้สัญญาณต่อจากผู้นำละหมาด (อิหม่าม) เพื่อให้คนที่อยู่ไกลสามารถได้ยินสัญญาณและละหมาดพร้อมเพรียงกัน) ใช้เป็นที่ให้สัญญาณในการละหมาดตามอิหม่ามเพื่อให้คนที่อยู่ไกลได้ละหมาดตามอย่างพร้อมเพรียงกัน เมื่อมีเครื่องกระจายเสียงแท่นนี้จึงหมดความสำคัญลง ในขณะที่องค์ประกอบที่มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ เช่น หออะซาน ยังคงมีอยู่แม้จะลดความสำคัญทางด้านการใช้งานลง

3. แนวคิดทางสถาปัตยกรรมมัสยิดในประเทศไทย

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางสถาปัตยกรรมในประเทศไทย ในการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมมัสยิดในกรุงเทพฯ” (อาดิศร์ อิดรีส รักษมณี, 2552) วิเคราะห์แนวคิดในการสร้างมัสยิดในกรุงเทพฯ รูปแบบของมัสยิดในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงมโนทัศน์ของมุสลิมที่มีต่อมัสยิดในกรุงเทพฯ วัฒนธรรมอิสลาม ลักษณะทางสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและอิทธิพลจากต่างชาติที่มีผลต่อรูปแบบของมัสยิด พบว่าแนวคิดที่ส่งผลต่อรูปแบบของมัสยิดในกรุงเทพฯ มี 3 ประเด็น ได้แก่ อิทธิพลจากศาสนาอิสลาม อิทธิพลจากปัจจัยท้องถิ่น และอิทธิพลจากสถานการณ์โลก ส่งผลต่อการสร้างมัสยิดในกรุงเทพฯ โดยแบ่งช่วงพัฒนาการได้ 4 ช่วงเวลา ได้แก่

3.1 ช่วงเวลาแห่งการสร้างมัสยิดตามรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี (ก่อน พ.ศ. 2394) ประกอบด้วยมัสยิดรูปแบบท้องถิ่น รูปแบบไทยประเพณี และรูปแบบประเพณีจากต่างชาติ

3.2 ช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านสู่อารยธรรมสากล (พ.ศ. 2394 - 2468) ประกอบด้วยมัสยิดรูปแบบท้องถิ่น รูปแบบไทยประเพณี รูปแบบประเพณีจากต่างชาติ รูปแบบอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอิสลาม และรูปแบบอาหรับ

3.3 ช่วงเวลาแห่งการทบทวนอัตลักษณ์ของมุสลิม (พ.ศ. 2468 - 2489) ประกอบด้วยมัสยิดรูปแบบท้องถิ่น รูปแบบอาหรับประยุกต์ และรูปแบบที่เน้นเหตุผล

3.4 ช่วงเวลาแห่งการกลับสู่หลักการพื้นฐานเพื่อแสวงหาแนวทางใหม่ (พ.ศ. 2489 - 2552) ประกอบด้วยมัสยิดรูปแบบท้องถิ่น รูปแบบสมัยใหม่ และรูปแบบคลาสสิคใหม่

4. การประดับตกแต่งมัสยิด และอิทธิพลการออกแบบลวดลายรูปแบบศิลปะไทยกับรูปแบบศิลปะอิสลาม

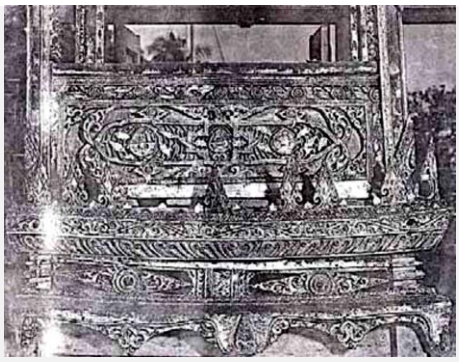
การประดับตกแต่งมัสยิดด้วยการออกแบบลวดลายประดับอันมีที่มาจากศิลปะอิสลาม ศิลปะอิสลามสร้างสรรค์จากพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมอิสลาม อันมีรากฐานของความเชื่อมั่นศรัทธาในหลักการของศาสนาอิสลาม ลักษณะของศิลปะอิสลามจึงแสดงออกถึงความสอดคล้องกับคำสอนในหลักการทางศาสนาซึ่งอยู่ในขอบเขตที่ศาสนาอนุมัติ “ศิลปะอิสลามจึงไม่มีลักษณะการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับกามารมณ์ การร้องรำทำเพลง การวาดหรือปั้นรูปเคารพ ทำให้ศิลปะอิสลามมีลักษณะเฉพาะของตนเอง” (เจนจิรา เบญจพงศ์, 2549)

รูปแบบศิลปะอิสลาม

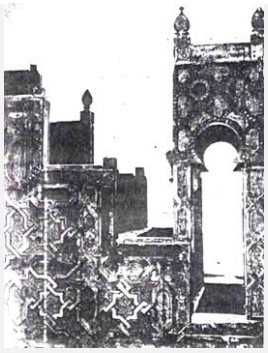
การแสดงออกของศิลปะอิสลาม มีลักษณะเป็นรูปหรือเรื่องราวที่แสดงออกถึงธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ ตลอดจนส่วนต่าง ๆ ในธรรมชาติ มาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบ การจัดวางองค์ประกอบ รวมทั้งเป็นลวดลายสำหรับตกแต่ง โดยการแสดงออกมาในรูปของงานประดิษฐ์ตกแต่ง ในลักษณะศิลปะนามธรรม (Abstract Art) ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้การตกแต่งในศิลปะอิสลามมุ่งเน้นไปที่การสร้างสรรค์ศิลปะการประดิษฐ์ตัวอักษร (calligraphic) โดยมีที่มาจากตัวอักษรแบบอาหรับ ที่เรียกว่า คูฟิก (Kufic) รวมทั้งงานศิลปะจากเส้นที่ประกอบขึ้นเป็นลวดลายต่าง ๆ ได้แก่ ลายเรขาคณิต (geometric design) และลายพรรณพฤกษา (floral design) ลักษณะการผสมผสานกันอย่างสลับซับซ้อนของลวดลายต่าง ๆ เหล่านี้ ชาวตะวันตกรวมเรียกว่า ลายอะราเบสค์ (Arabesque) ซึ่งได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากในศิลปะอิสลาม ตั้งแต่งานประดับขนาดเล็ก เช่น ปกหนังสือ ไปจนถึงงานขนาดใหญ่อย่างผนังด้านนอกของมัสยิด ลวดลายและการประดิษฐ์ตัวอักษรเหล่านี้อาจตกแต่งเดี่ยว หรือผสมควบคู่กันไปอย่างมีระเบียบแบบแผน เช่น การจัดวางตัวอักษรอยู่ภายในกรอบลายเรขาคณิต โดยพื้นหลังประกอบด้วยลายพรรณพฤกษา หรือลายพรรณพฤกษาที่อยู่ในโครงสร้างของลายเรขาคณิต เป็นต้น (เจนจิรา เบญจพงศ์, 2549)

อิทธิพลของศิลปะอิสลามผสมผสานศิลปะไทย

จากการศึกษา “อิทธิพลและแรงบันดาลใจของศิลปะอิสลามต่อศิลปะไทยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 - 23” (เจนจิรา เบญจพงศ์, 2549) ทำการศึกษาจากลวดลายประดับในศิลปะไทยทั้งในและนอกเขตราชธานี โดยแบ่งศึกษารูปแบบลวดลาย 2 ประเภทหลัก คือ ประเภทลายเรขาคณิต และประเภทลายที่มีที่มาจากธรรมชาติ โดยจำแนกออกตามลักษณะที่พบ คือ กลุ่มลายเส้นสอดไขว้ กลุ่มลายสี่เหลี่ยมเพิ่มมุม กลุ่มลายก้านขด ลายคล้ายใบไม้สามเหลี่ยมมีก้านใบม้วนออก และลายพรรณพฤกษาประกอบสัตว์ พบว่า 1) ลวดลายประดับในศิลปะไทยที่ทำการศึกษา มีความเป็นไปได้ที่จะได้รับแรงบันดาลใจที่มีต้นเค้ามาจากศิลปะอิสลาม โดยอาจได้รับโดยตรงหรือผ่านแหล่งบันดาลใจอื่น เช่น จีน และพม่า 2) ลวดลายประดับที่พบในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 - 23 สันนิษฐานว่าบางส่วนอาจเกี่ยวข้องหรือมีพัฒนาการมาจากศิลปะไทยที่เกี่ยวข้องกับศิลปะอิสลามอยู่ก่อน เช่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงราวต้นพุทธศตวรรษที่ 21 และบางส่วนอาจเป็นการรับอิทธิพลหรือแรงบันดาลใจในศิลปะอิสลามโดยตรงที่ได้ผ่านเข้ามาจากกลุ่มชาวมุสลิม วัตถุสินค้า หรือบรรณาการในวัฒนธรรมอิสลาม รวมทั้งบางส่วนอาจได้รับผ่านมาทางศิลปะจีน ที่ได้มีการผสมผสานและปรับใช้ศิลปะอิสลามมาเป็นลักษณะของตนเองอยู่ก่อน และ 3) จำนวน ประเภท และแหล่งของหลักฐานที่พบ เป็นส่วนชี้แนะให้เห็นองค์ประกอบในการสร้างงาน อันมีที่มาจากกลุ่มชนชั้นระดับสูงของสังคมผู้อุปถัมภ์งานศิลปะ ซึ่งนอกจากแรงบันดาลใจจากแหล่งงานศิลปกรรมจากภายนอกแล้ว บุคคลดังกล่าวนับเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดทิศทางของงานศิลปะที่มีส่วนให้เกิดการนำแรงบันดาใจจากศิลปะอิสลามหรือศิลปะอื่น ๆ เข้ามาใช้ในศิลปะไทย

a)

b)

ภาพที่ 6 ลักษณะลวดลายประดับศิลปะไทย และศิลปะอิสลาม
a) พนักบุษบกธรรมมาสก์วัดราชบูรณะ จังหวัดพิษณุโลก ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง สุโขทัย,
b) มิมบัร มัสยิด Kutubiyya ใน มาราเคส พ.ศ. 1668 - 1673 (เจนจิรา เบญจพงศ์, 2549)

5. มัสยิดที่มีลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพรูปแบบไทย

ลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพของมัสยิด ที่แสดงออกถึงแนวคิดในการสร้างสรรค์การออกแบบด้วยการผสมผสานศิลปะท้องถิ่น กับวัฒนธรรมอิสลาม โดยเฉพาะรูปแบบของศิลปะไทยในมัสยิดอย่างชัดเจน ที่สามารถยกนำมาเป็นกรณีศึกษาในหัวข้อ “สภาพแวดล้อมภายในรูปแบบไทยในมัสยิด” นี้ ได้แก่ มัสยิดบางหลวง (มัสยิดกุฎีขาว) และมัสยิดต้นสน (มัสยิดกุฎีใหญ่)

กรณีศึกษามัสยิดบางหลวง (มัสยิดกุฎีขาว)

สถานที่ตั้ง: เลขที่ 802 ซอยมัสยิดบางหลวง ถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ แขวงกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

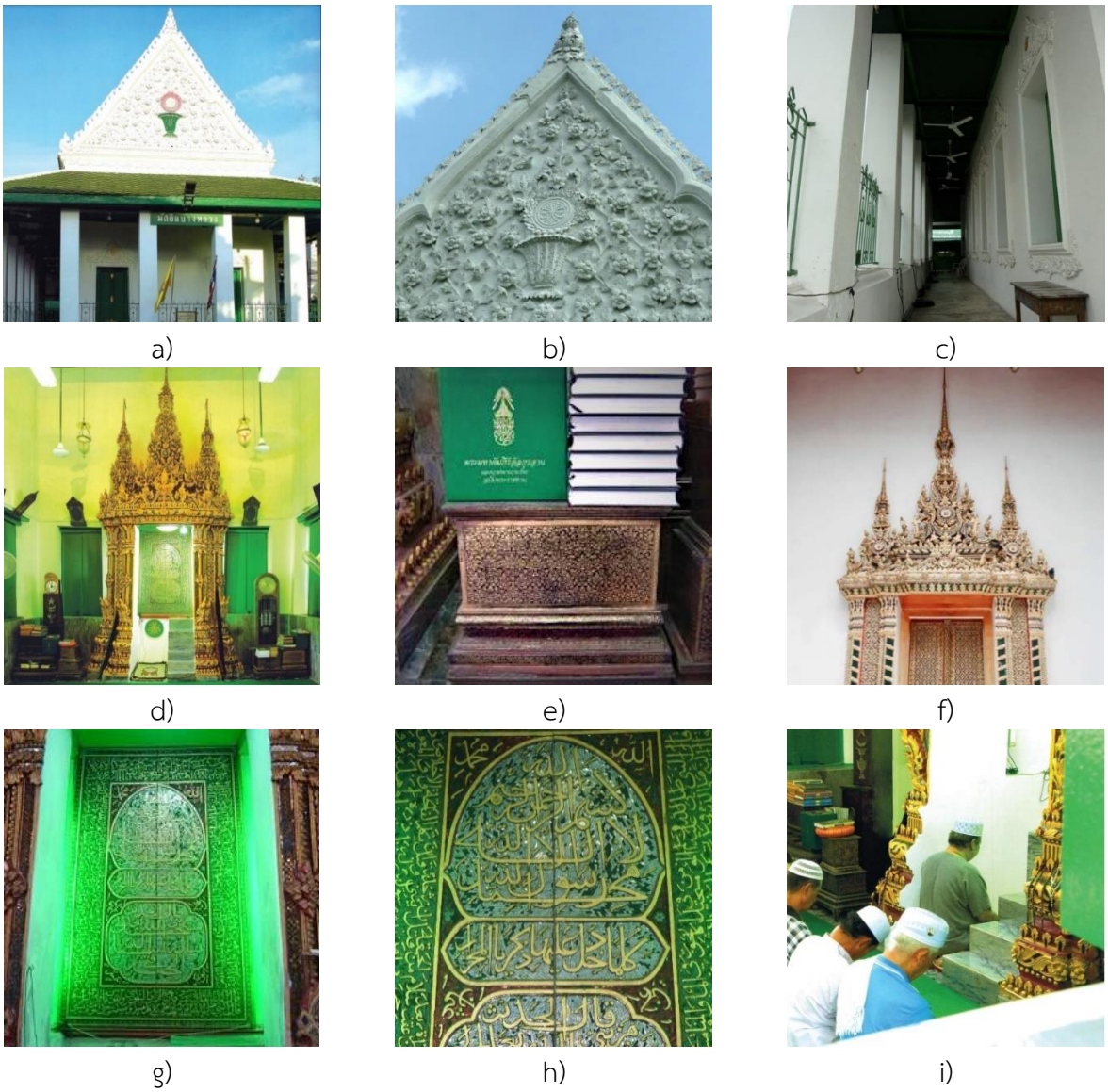
ประวัติความเป็นมาโดยสังเขป:

มัสยิดบางหลวง เป็นศาสนสถานของชุมชนกฎีขาว สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้ง มัสยิดบางหลวงหลังปัจจุบันสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 เนื่องจากมีรูปแบบสถาปัตยกรรมคล้ายพระอุโบสถ และพระวิหารทรงไทย ซึ่งเป็นรูปแบบพระราชนิยมในสมัยนั้น โดยอาคารมีการประยุกต์และเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอย รวมถึงการประดับตกแต่งที่เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม:

มัสยิดบางหลวง เป็นอาคารอิฐถือปูนทั้งหลัง ผังพื้นอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 12 เมตร ยาว 24 เมตร และสูง 16 เมตร ด้านตะวันออกของอาคารเป็นพาไล ซึ่งมีเสา 6 ต้น รองรับหลังคาของพาไล ต่อจากพื้นของพาไลมีบันไดทางขึ้นอาคาร 2 ด้าน ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือและทิศใต้ โดยบันไดนี้เชื่อมต่อกับระเบียงทางเดินรอบห้องละหมาด ซึ่งมีระเบียงล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน โดยระเบียงด้านตะวันออกมีขนาดใหญ่กว่า 3 ด้านที่เหลือซึ่งมีขนาดเท่ากัน หลังคาของระเบียงทั้งหมดเป็นปีกนก โดยมีเสาจำนวน 26 ต้น รองรับโครงสร้าง ต่อจากระเบียงด้านดานตะวันออก เป็นบันไดและประตูห้องอละหมาด โดยบันไดและประตูนี้ตั้งอยู่กึ่งกลางของผนังห้องด้านตะวันออก สำหรับผนังด้านนี้มีการพอกเสาด้านหน้าทั้ง 4 ต้น หลังคาของห้องละหมาดและบางส่วนของระเบียงด้านทิศตะวันออกเป็นหลังคาทรงจั่วมุงด้วยกระเบื้องว่าวสีเขียว หน้าบันทั้งสองด้านของหลังคาประดับด้วยปูนปั้นซึ่งผสมผสานระหว่างศิลปะไทย ตะวันตก และจีน ภายในห้องละหมาดเป็นที่ตั้งของมิมบัร ซึ่งเป็นแท่นยืนแสดงธรรม เป็นขั้นบันไดสำหรับคอเต็บใช้แสดงธรรม และมิห์รอบหรือประชุมทิศ ซึ่งเป็นซุ้มที่ครอบมิมบัร ในสมัยรัชกาลที่ 6 มิมบัรเก่าในมัสยิดบางหลวงชำรุดลง ได้มีการก่อสร้างมิมบัรและมิห์รอบขึ้นใหม่เป็นซุ้มทางสาม

ยอด สันนิษฐานว่าถ่ายแบบจากซุ้มพระอุโบสถวัดอนงคารามวรวิหาร โดยซุ้มนี้ก่ออิฐถือปูนปิดทอง ประดับด้วยกระจกหลายสี พร้อมกับได้แกะสลักแผ่นไม้เป็นอักษรอาหรับนูนลอดยเป็นพระนามขององค์อัลลอฮ์ (ซ,บ,) และมีโองการสำคัญในคัมภีร์อัลกุรอานติดตั้งไว้ภายในซุ้มด้วย (ชนสรณ์ บุญจำนงค์, 2559)

a) b) c)
d) e) f)
g) h) i)

ภาพที่ 7 สภาพแวดล้อมภายในมัสยิดบางหลวง
a) หน้าจั่วลายปูนปั้น สมัยนิยมในช่วงต้นรัตนโกสินทร์, b) ลวดลายพรรณพฤกษาหน้าจั่วอาคารมัสยิด, c) ระเบียงด้านในรอบอาคารมัสยิด, d) มิมบัร ประดับลายปูนปั้น, e) เครื่องเรือน หีบลายรดน้ำ, f) ซุ้มประตู, g) ประดับตกแต่งมิมบัร ด้วยอักษรภาษาอาหรับ โองการจากคัมภีร์อัลกุรอาน, h) รายละเอียดลวดลายอักษร, i) อิหม่าม (ผู้นำละหมาด) นั่งตำแหน่งด้านหน้าภายในมิมบัร (ผู้จัดการรายวัน, 2547)

กรณีศึกษามัสยิดต้นสน (มัสยิดกุฎีใหญ่)

สถานที่ตั้ง: 447 ซอยวัดหงส์รัตนาราม ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

ประวัติความเป็นมาโดยสังเขป:

มัสยิดต้นสน สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อ พ.ศ. 2231 เดิมเรียกกันว่า กุฎีใหญ่ ซึ่งเรียกย่อมาจาก กุฎีบางกอกใหญ่ อาคารเดิม สร้างเป็นเรือนไม้สักยกพื้น หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา รูปทรงคล้ายศาลาการเปรียญที่อยู่ในวัดศาสนาพุทธ ต่อมาในปี พ.ศ. 2495 ได้มีการสร้างใหม่อีกครั้ง โดยสร้างเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ได้ปลูก ต้นสนคู่ไว้ที่หน้าประตูกำแพงมัสยิดต่อมา จึงเปลี่ยนชื่อเป็นทางการว่า “มัสยิดต้นสน”

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม:

มัสยิดต้นสน เดิมก่อตั้งมีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกพื้น ฝาขัดแตะ หลังคามุงจากขนาดเล็ก มีนอกชานอยู่ด้านหน้า ต่อมาเมื่อจำนวนมุสลิมมากขึ้น จึงขยายมัสยิด ให้กว้างขวางขึ้นเป็นเรือนไม้สัก ยกพื้น ฝาขัดแตะ เปลี่ยนหลังคาเป็นกระเบื้องดินเผาและกระเบื้องทราย มีรูปร่างลักษณะคล้ายศาลาการเปรียญตามวัดต่าง ๆ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และชาวมุสลิมในบริเวณคลองบางกอกใหญ่เห็นสมควรให้บูรณะมัสยิดใหม่เป็นอาคารแบบก่ออิฐถือปูน หลังคาทรงโรง โดยอาคาร มีลูกกรงเป็นระเบียงล้อมรอบชายคาทั้ง 4 ด้าน หน้าบันมีลวดลายลงรักปิดทอง ประดับช่อฟ้าใบระกา มัสยิดหลังใหม่นี้จึงมีลักษณะคล้ายวัด ต่อมารัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกช่อฟ้าออกเพื่อมิให้เกิดการเข้าใจผิด มัสยิดสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2359 ในสมัยรัชกาลที่ 9 คณะกรรมการมัสยิดต้นสนเห็นควรรื้อมัสยิดหลังเดิมออกเนื่องจากชำรุดทรุดโทรมเกินกว่าที่จะบูรณะได้ โดยการสร้างอาคารหลังใหม่ขึ้นในปี 2495

ภายในมัสยิด มีมิมบัร หลังคาโค้งรูปครึ่งวงกลม ที่หน้าจั่วแกะสลักลวดลายลงรักปิดทอง และมีแผ่นกระดานใหญ่ แกะสลักภาษาอาหรับ และรูปวิหารกะบะ รวมทั้งผังของมัสยิดในนครเมกกะ

มิห์รอบ (ซุ้มอุทิศ) ศิลปะแบบอยุธยาตอนปลายจำหลักหน้าบันลายกระจังก้านขด ยกช่อฟ้า ใบระกา และลงรักปิดทองประดับกระจก

ชุมทิศ (แผ่นกระดานไม้สักจำหลักลวดลาย) ปิดทองล่องชาด จำหลักภาพมหาวิหารกะอ์บะห์ในอดีตและยกโองการมาจากมหาคัมภีร์อัล-กุรอานจำหลักประดับ

a)

b)

c)

d)

e)

f)

g)

h)

i)

ภาพที่ 8 สภาพแวดล้อมภายในมัสยิดต้นสน (มัสยิดกุฎีใหญ่)
a) อาคารมัสยิดต้นสน หลังเดิม เป็นทรงไทย คล้ายกุฏิวัด แต่เนื่องจากอาคารพังลง เลยมีการสร้างตัวอาคารใหม่หลังปัจจุบัน, b) อาคารมัสยิด, c) มิมบัร และมิห์รอบ รูปแบบศิลปะอิสลาม ภายในมัสยิด, d) มิห์รอบ หลังเดิม มีลักษณะศิลปะไทย, e) มิมบัร หลังเดิม เป็นศิลปะผสมแบบชวาลงรักปิดทองประดับกระจก, f) มิห์รอบ ประดับตกแต่ง จำหลักหน้าบันเป็นลายกระจังก้านขด ยกช่อฟ้าใบระกาลงรักปิดทองสวยงามแบบไทย, g) มิมบัร รูปแบบศิลปะอิสลาม, h) มิห์รอบ รูปแบบศิลปะอิสลาม, i) ไม้กระดาน อยู่ด้านในของมิห์รอบเป็นแผ่นไม้ปิดทองล่องชาดและประดับมุกแบบงานพุทธศิลป์ หรือศิลปะในราชสำนัก ที่ปลายยอดนั้นโค้งแบบตวัดปลายเล็กน้อยเหมือกับช่องโค้งของสถาปัตยกรรมอิสลาม

สรุป

การศึกษา “สภาพแวดล้อมภายในมัสยิดรูปแบบไทย” จากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในมัสยิดที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางการออกแบบในรูปแบบไทย ที่สามารถสัมผัสได้ทางกายภาพ ประกอบด้วย 1) มัสยิด ที่มาและความหมาย 2) องค์ประกอบสภาพแวดล้อมภายในมัสยิด 3) แนวคิดทางสถาปัตยกรรมมัสยิดในประเทศไทย 4) อิทธิพลการออกแบบลวดลายรูปแบบศิลปะไทยกับรูปแบบศิลปะอิสลาม 5) มัสยิดที่มีลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพรูปแบบไทย พบว่า มัสยิด มีความสำคัญ อันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอิสลาม เป็นศูนย์รวมของความสัมพันธ์ในชุมชน นอกเหนือไปจากสถานที่ปฏิบัติภารกิจทางศาสนา โดยมีองค์ประกอบสภาพแวดล้อมภายในอาคาร สอดคล้องกับพฤติกรรมการเข้าใช้พื้นที่ใช้สอยภายในอาคารมัสยิด ประกอบด้วย พื้นที่โถงละหมาด มิห์รอบ มิมบัร มักซูรัท หรือมักศูเราะฮ์ แท่นผู้ขานรับสัญญาณ ลานอเนกประสงค์ หรือโถงเอนกประสงค์ ที่อาบน้ำละหมาด หออะซาน และซุ้มประตู เป็นต้น โดยพัฒนาการทางด้านแนวคิดทางการออกแบบสถาปัตยกรรมมัสยิดในประเทศไทย ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางด้าน ศาสนาอิสลาม อิทธิพลจากปัจจัยท้องถิ่น และอิทธิพลจากสถานการณ์โลก รวมทั้ง อิทธิพลการออกแบบลวดลายรูปแบบศิลปะไทยกับรูปแบบศิลปะอิสลาม โดยนำเอาองค์ประกอบที่มีลักษณะเป็นรูปหรือเรื่องราวที่แสดงออกถึงธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ ตลอดจนส่วนต่าง ๆ ในธรรมชาติ จัดองค์ประกอบเป็นลวดลายสำหรับตกแต่ง การสร้างสรรค์ศิลปะการประดิษฐ์ตัวอักษร (calligraphic) โดยมีที่มาจากตัวอักษรแบบอาหรับ ที่เรียกว่า คูฟิก (Kufic) รวมทั้งงานศิลปะจากเส้นที่ประกอบขึ้นเป็นลวดลายต่าง ๆ ที่เรียกว่า ลายอะราเบสค์ (Arabesque) ได้แก่ ลายเรขาคณิต (geometric design) และลายพรรณพฤกษา (floral design) ลักษณะการผสมผสานกันอย่างสลับซับซ้อนของลวดลายต่าง ๆ อาจตกแต่งเดี่ยว หรือผสมควบคู่กันไปอย่างมีระเบียบแบบแผน เช่น การจัดวางตัวอักษรอยู่ภายในกรอบลายเรขาคณิต โดยพื้นหลังประกอบด้วยลายพรรณพฤกษา หรือลายพรรณพฤกษาที่อยู่ในโครงสร้างของลายเรขาคณิต ส่งผลต่อแนวความคิดทางสถาปัตยกรรมมัสยิดในช่วงเวลาแห่งการสร้างมัสยิดตามรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี สามารถพบได้จากกรณีศึกษาของมัสยิดบางหลวง (มัสยิดกุฎีขาว) และมัสยิดต้นสน (มัสยิดกุฎีหลวง) ดังภาพที่ 7 และภาพที่ 8) ดังนั้น จากการศึกษา “สภาพแวดล้อมภายในรูปแบบไทยในมัสยิด” โดยเฉพาะมัสยิดที่ได้

อิทธิพลแนวคิดรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี ที่สามารถสัมผัสได้ทางกายภาพ ตามองค์ประกอบสภาพแวดล้อมภายในอาคารที่ประกอบด้วยการใช้พื้นที่ใช้สอยอาคารของผู้ใช้สอย (User) เพื่อทำกิจกรรมในพื้นที่ การสร้างส่วนปิดล้อม (Enclosure) ของพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ระบบสภาพแวดล้อมภายในอาคาร (Environment System) การออกแบบเครื่องเรือนเพื่อใช้สอย และสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งส่วนของความงามที่เกิดจากการประดับตกแต่ง ประกอบกับความร่วมสมัยของเทคโนโลยีการก่อสร้างในช่วงต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการนำไปประยุกต์ให้เข้ากับพื้นที่ที่ตั้งมัสยิด ในสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการขยายแนวทางในการศึกษาด้านการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในทางกายภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าต่อเนื่อง และพัฒนาไปสู่การประยุกต์เป็นแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมภายใน ในอาคารที่มีลักษณะใกล้เคียงหรือสัมพันธ์กันได้อย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

กฎกระทรวง (ฉบับที่ 55). (2543). พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 117 ตอนที่ 75 ก (7 สิงหาคม 2543).

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดชลบุรี. (2556). หยุดคิดสักนิดก่อนสร้างมัสยิดหลังใหม่. เรียกใช้เมื่อ 17 กรกฎาคม 2566 จาก http:// www.picoc.or.th/article/detail/15/10

เจนจิรา เบญจพงศ์. (2549). ลวดลายประดับแบบอิสลามในศิลปะไทย (พุทธศตวรรษที่ 21-23). ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ชนสรณ์ บุญจำนงค์. (2559). Asaconservationaward-มัสยิดบางหลวง. เรียกใช้เมื่อ 15 กรกฎาคม 2566 จาก http://asaconservationaward.com/index.php/2016-06-13-15-22-21/temple2554/224-bang-luang-mosque

ผู้จัดการรายวัน. (2547). มัสยิดบางหลวง มัสยิดทรงไทย ศิลปะ 3 ชาติ หนึ่งเดียวในโลก. เรียกใช้เมื่อ 7 กรกฎาคม 2566 จาก http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9470000019006

มักศูเราะฮ์-วิกิพีเดีย. (2565). มักศูเราะห์. เรียกใช้เมื่อ 7 กรกฎาคม 2566 จาก https.//th.wikipedia.org/wiki/มักศูเราะฮ์

วสมน สาณะเสน. (2557). แนวคิด รูปแบบและพัฒนาการของมิหร็อบของมัสยิดต้นสน เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาทฤษฎีศิลป์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศักดา เซะวิเศษ. (2565). ละหมาด: หลักปฏิบัติในมิติคำสอนอิสลามกับการบูรณาการแนวปฏิบัติในสถานการณ์วิกฤตโควิด 19. เรียกใช้เมื่อ 12 กรกฎาคม 2566 จาก http://www.culture.bsru.ac.th/wp-content/uploads/2022/12/08ทีทัศน์-21-ฉ2-ปี65-ละหมาดหลักปฏิบัติในมิติคำสอนอิสลาม.pdf

เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2527). หน้าที่ของมัสยิดต่อสังคมมุสลิมในภาคกลาง. ใน วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาดิศร์ อิดรีส รักษมณี. (2552). แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมมัสยิดในกรุงเทพฯ. ใน วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Kahera, A., et al. (2009). Design Criteria for Mosques and Islamic Centers Art, Architecture and Worship. United Kingdom: Elsevier Ltd.

Kuran, A. (1986). The Mosque in Early Ottoman Architecture. United State of America: University of Chicago.

Wikipedia-Dikka. (2022). Dikka. Retrieved กรกฎาคม 7 , 2566, from https://en.wikipedia.org/wiki/Dikka

บทความวิจัย

กิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน*

NATURAL SOUND INTEGRATED ART ACTIVITIES TO PROMOTE ENVIRONMENTAL APPRECIATION FOR YOUTH

ประภาสิริ อยู่สุข*, อภิชาติ พลประเสริฐ
Prapasiri Yoosuk*, Apichart Pholprasert
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: Parnpaprasiri@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์ได้แก่ 1) เพื่อศึกษากิจกรรมศิลปะที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเสียงธรรมชาติ รวมถึงทฤษฎี และ แนวคิดเกี่ยวกับเสียงธรรมชาติ ที่ส่งผลต่ออารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์ ที่มีต่อการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม 2) เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติในการส่งเสริมการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน 3) เพื่อศึกษาผลการใช้กิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติเพื่อส่งสริมการเห็นคุณค่าสำหรับเยาวชน ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้เทคนิควิธีเชิงคุณภาพและปริมาณ กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเพื่อการสร้างกิจกรรม ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 3 ด้าน จำนวน 11 ท่านประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการบูรณาการกิจกรรม 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านสร้างสรรค์งานศิลปะ โดยได้มาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรม และทดลองใช้กิจกรรมกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คน ผลการวิจัย ผู้วิจัยสังเคราะห์กิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน ประกอบด้วย กิจกรรมเข้าใจเสียงธรรมชาติผ่านเกม bingo และ กิจกรรมสร้างสรรค์ผลงานจากการฟังเสียงธรรมชาติ โดยใช้เสียงธรรมชาติ 3 รูปแบบ ได้แก่ เสียงธรรมชาติชนบท, เสียงธรรมชาติในป่า และเสียงธรรมชาติฝนตกในชนบท จากการสัมภาษณ์เยาวชนที่ทดลองใช้กิจกรรมให้ความคิดเห็นดังนี้ การฟังเสียงอย่างลึกซึ้งทำให้เกิดจินตนาการถึงความหลากหลายความแตกต่างของเสียงในแต่ละระบบนิเวศ และเห็นความสำคัญของธรรมชาติที่สมบูรณ์ผ่านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะจากเสียงธรรมชาติ ด้วยปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวทำให้เยาวชนเห็นคุณค่าและเกิดความคิดที่อยากจะอนุรักษ์สภาพแวดล้อมธรรมชาติที่หลากหลายให้คงอยู่

คำสำคัญ: กิจกรรมศิลปะบูรณาการ, เสียงธรรมชาติ, การเห็นคุณค่า,เยาวชน,สิ่งแวดล้อม

Abstracts

The purposes of the research were to: 1) to study art activities inspired by nature sounds, theories, and concepts of nature sounds that affect human emotions and feelings; 2) to create artistic activities integrating natural sounds to promote appreciation of the environment among young people and 3) To study the effect of using arts activities to integrate nature sounds to

* Received 23 August 2023; Revised 26 September 2023; Accepted 28 September 2023

promote appreciation for youth. A mixed-methods approach was used, using both qualitative and quantitative techniques. A sample group of informants for activity creation consisted of experts in all three related fields, totaling 11 people, as follows: 1) Three experts on environmental conservation 2) 4 experts on the integration of art activities 3) Four experts on art creation by purposive sampling. The data were collected using an interview form and an activity suitability assessment form and experimental activities with a sample of 15 people. Research results, the researcher synthesized art activities integrating nature sounds to promote the appreciation of the environment for youth, consisting of activities to understand nature sounds through nature sound bingo games and creative works from experimenting with 3 types of nature sounds: rural nature sounds, forest nature sounds, and rural rain nature sounds. In the interviews with the youths who have experimented with the activities, they expressed the following thoughts: Listening to sound deeply allows us to visualize the diversity and differences of sound in each ecosystem, as well as the importance of maintaining nature's integrity through the development of works of art from natural sounds. With such factors, young people see the importance of natural environmental and develop the desire to preserve various natural ecosystems.

Keywords: Integrated Art activities, Natural Sound, Appreciation, Youth, Environmental

บทนำ

ธรรมชาติมีความสำคัญและเป็นแหล่งกำเนิดของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ รวมถึงเป็นแหล่งที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะองค์ประกอบต่าง ๆ ในพื้นที่ธรรมชาติเอื้อให้เกิดปัจจัย4 ซึ่งประกอบไปด้วยแหล่งอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ธรรมชาติมีส่วนช่วยในการเพิ่มภูมิคุ้มกันในร่างกายการศึกษาของ (Q. LI, et al , 2009) ได้กล่าวถึง ที่เปรียบเทียบผลระหว่างนักธุรกิจที่ใช้เวลาอยู่กับธรรมชาติในป่า และกลุ่มที่ใช้เวลาอยู่ในเมือง 3 วันหลังจากที่ใช้เวลาอยู่กับธรรมชาติ จากการนับจำนวนเซลล์ Natural killer (NK) ซึ่งเป็นเซลล์ที่สำคัญต่อระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย พบว่ามีจำนวนเพิ่มมากขึ้นถึง 40% และ 1 เดือนหลังจากนั้น จำนวนเซลล์ก็ยังมากกว่าตอนเริ่มต้นการทดลองถึง 15% (Pretorius, M. , 2017) ดังนั้นธรรมชาติช่วยในการเพิ่มระดับภูมิคุ้มกันของร่างกาย เสียงธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งในธรรมชาติที่ช่วยให้มนุษย์เกิดจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ และรู้สึกผ่อนคลาย

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ส่งผลให้โลกมีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดปัจจัยต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของมนุษย์ เช่น มลภาวะทางเสียงส่งผลทำให้ความสามารถในการได้ยินลดลง เสียงดังรบกวนจากเครื่องบิน การจราจร สามารถทำลายความสามารถในการได้ยินและมีผลต่อหัวใจ เสียงดังรบกวนจะทำลายสมาธิเราสามารถใช้หูฟังเพื่อป้องกันเสียงดังรบกวนจากภายนอกได้ แต่ในระยะยาวการใช้หูฟัง ไม่ว่าจะเป็นเสียงจากโทรทัศน์ เสียงการจราจร แต่ก็ยังมีเสียงบางอย่างที่เป็นเสียงที่น่าฟัง เช่น เสียงนก ความพิเศษของเสียงนกคือทำให้ร่างกายเราผ่อนคลาย ลดความเหนื่อยล้า แต่จิตใจเรายังตื่นตัว ไม่มีจังหวะที่ซ้ำกัน เสียงนกเกิดขึ้นแบบสุ่ม ทำให้มันไม่ดึงความสนใจของเรา ไม่ทำให้เราตั้งใจฟังเพื่อหารูปแบบ เสียงนกไม่ติดอยู่ในหัวเรา มันไม่กล่อมให้เราหลับ แต่ก็ไม่ทำให้เราเบื่อเช่นกัน (Ulrich, R. S., 1984) จะเห็นได้ว่า เสียงนกช่วยทำให้ผ่อนคลาย เนื่องจากนกเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ว่าเสียงของธรรมชาติช่วยทำให้มนุษย์ผ่อนคลายเช่นกันจะเห็นได้ว่านอกจากปัญหาธรรมชาติที่เกิดขึ้นในโลกแล้วยังเกิดนอกจากความตึงเครียดของมนุษย์ในชุมชนเมืองและการโหยหาธรรมชาติ มีปัญหาที่เห็นได้ชัดเจนในปัจจุบันคือปัญหาสิ่งแวดล้อม การปลูกฝังจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่าง

มากในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประสบการณ์ในชีวิตประจำวันศิลปะจึงควรบูรณาการให้สอดคล้องกับหลักสูตรและช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียน นอกจากนั้นแล้ว พาร์สันยังพูดถึงทฤษฎีพัฒนาการสุนทรียภาพของพาร์สัน (Parsons, M.J., 1987) ว่ามีความสำคัญต่อการเสริมสร้างความสามารถ ด้านการรับรู้ทางศิลปะของเด็กและเยาวชนเนื่องจากการรับรู้ทางศิลปะเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงออกถึงความรู้สึกของตนเอง โดยในประเด็นของความรู้สึกนั้น เป็นเรื่องการมองเห็นหรือการรับรู้ทางทัศนะซึ่งเป็นสาระและประสบการณ์ในขอบข่ายแรกๆ ของการเรียนรู้ศิลปะ โดยกล่าวถึงระดับพัฒนาการ

สืบ นาคสเถียร และ สุรพลดวงแข กล่าวว่า การขาดความระมัดระวังในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ เท่ากับการลบวันดูโลกของตนเองลงทุกวัน และ เยาวชนคือช่วงวัยที่เหมาะสมแกการปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม สร้างความตระหนัก รักธรรมชาติ เพราะอยู่ในวัยเปิดกว้างทางการเรียนรู้ พยายามให้เด็กรู้จักคิดสัมผัสเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีระบบ ฝึกปฏิบัติ ทำจริงได้ ดังนั้นแล้วเยาวชนจึงเป็นบุคคลที่เหมาะที่สุดที่จะเป็นผู้สืบทอดและสืบสานเจตนารมณ์ ในการอนุรักษ์ กุญแจหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในส่วนของนักการศึกษา นักการเมือง นักเศรษฐกิจ มีกรอบแนวความคิดความเห็น สอดคล้องกันว่า กุญแจหลักสำคัญที่แก้ไขปัญหาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคือ แนวความคิดที่ ให้ความสำคัญกับเยาวชน ในการที่แก้ไขปัญหาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้โดยตามความเป็นจริง พยายามให้เยาวชนรู้จักคิด สัมผัสเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีระบบ ฝึกปฏิบัติ ทำจริงได้ เด็กจึงเป็นบุคคลที่เหมาะที่สุดที่จะ เป็นผู้สืบทอด สืบสาน อนุรักษ์ และพิทักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้นเองได้ มรดกชิ้นสำคัญนี้เป็นภาระกิจของผู้ที่ได้รับมอบจะต้อง สั่งสมที่ละน้อยจน เกิดเป็นนิสัยอันดีได้ในการอนุรักษ์ และรักษาสิ่งแวดล้อมโลกให้คงอยู่อย่างไม่บอบช้ำ (สืบ นาคสเถียร และสุรพล ดวงแข, 2534)

เนื่องจากธรรมชาติเป็นแรงบันดาลใจให้กับศิลปินมาช้านานหลายยุคหลายสมัย ในประวัติศาสตร์ธรรมชาติจึงส่งผลต่องานศิลปะของศิลปินหลายคน ดังเช่น จอห์น รัสกิน (John Ruskin, 1907) นักวิพากษ์ศิลป์และนักคิดทางสังคมวิทยาและจิตรกรชาวอังกฤษ ในศตวรรษที่ 19 กล่าวถึงความงดงามอันวิจิตรของภาพจิตรกรรมภูมิทัศน์ของบรรดาศิลปินชั้นครูในอิตาลีและดัตช์ช่วงสมัยศตวรรษที่ 17 ซึ่งเขาถือว่า ผลงานเหล่านั้นไม่ใช่เพียงแค่ภาพทิวทัศน์ธรรมดาเท่านั้นแต่เขามองด้วยมุมมองทงนักธรณีวิทยาและนักพฤกษศาสตร์เช่นกันที่เห็นชีวิตจิตวิญญาณของธรรมชาติคือแนวคิดที่สำคัญในฐานะนักวิจารณ์ศิลปะที่ไม่ใช่แค่การชื่นชมสีสันหรือรูปทรงจากภาพเขียนแล้วตีมูลค่าราคางานโดยไม่ได้สะท้อนบริบททางสังคมหรือสิ่งแวดล้อมใดเลยนอกจากนี้ยังตระหนักว่าวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาตินั้นย่อมเป็นวิถีที่ยั่งยืนไม่ว่ามนุษย์จะคิดค้นประดิษฐ์วัสดุที่แข็งแรง ทนทานเพียงใด แต่ก็ไม่อาจใช้ชีวิตอย่างมีความสุขได้ท่ามกลางความแข็งกระด้างที่ปราศจากความสุนทรีย์ ด้วยเหตุนี้ ศิลปินในสมัยนั้นจึงให้ความสำคัญกับธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง และในสมัยก่อนมีศิลปินจำนวนหนึ่งที่สร้างสรรค์ผลงานศิลปะจากการรับรู้โดยผัสสะ การฟังการได้ยินเสียง และหากมองในมุมของดนตรีถือเป็นเรื่องของการอุปมาอุปไมยมีการเปรียบเทียบการเล่นคำสร้างจังหวะและเสียงเพื่อสื่อสารอารมณ์ของผู้ประพันธ์เพลงในขณะเดียวกันทางด้านศิลปินผู้สร้างงานศิลปะก็ได้ค้นพบวิธีการนำเสนองานศิลปะแบบใหม่คือการสร้างผลงานทางศิลปะภาพวาดที่อาศัยเพลงมาเป็นแรงบันดาลใจ โดยมีวาซีลี คันดินสกี (Wassily Kandinsky, 1947) เป็นศิลปินคนสำคัญที่บุกเบิกการบูรณาการศิลปะกับดนตรี

ในงานวิจัยนี้นอกจากจะเป็นการบูรณาการศิลปะกับเสียงธรรมชาติแล้วงานวิจัยชิ้นนี้มีกระบวนการในการที่จะสร้างกิจกรรมเพื่อเป็นการปลูกฝังเรื่องสิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชนที่สนใจสร้างสรรค์งานศิลปะโดยใช้กระบวนการใช้เสียงธรรมชาติมาบูรณาการอีกด้วย กล่าวคือในการสร้างสรรค์งานศิลปะเป็นสิ่งที่ช่วยในการแสดงออกทางด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และจินตนาการ จะเห็นได้ว่า ทั้งเสียงธรรมชาติ และการสร้างสรรค์งานศิลปะ เป็นสิ่งที่ช่วยฟื้นฟูจิตใจมนุษย์ หากเรานำสองสิ่งนี้มารวมกันในรูปแบบของการบูรณาการ เสียงธรรมชาติกับงานศิลปะจะทำให้ได้งานวิจัย ที่เป็นประโยชน์ต่อการบูรณาการการสร้างสรรค์ ผลงานศิลปะและการ

พัฒนาอารมณ์และความรู้สึกนึกคิด ระหว่างการทำงานศิลปะให้มีความ ผ่อนคลาย ช่วยพัฒนารูปแบบ ของศิลปะให้มีความหลากหลาย และเปิดกว้างทางความคิดให้กับตัวเยาวชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากิจกรรมศิลปะที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเสียงธรรมชาติ ทฤษฎี และ แนวคิดเกี่ยวกับเสียงธรรมชาติ ที่ส่งผลต่ออารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์ที่มีต่อการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม
2. เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติในการส่งเสริมการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน
3. เพื่อศึกษาผลการใช้กิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติเพื่อส่งสริมการเห็นคุณค่าสำหรับเยาวชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับกรณีศึกษา (Informal interview) และ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structure In-depth interview) และ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

1. กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

ด้านกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ใช้วิธีการการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานในด้านที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 5 ปี เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ทางด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในด้านที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเป็นผู้ที่เคยทำงานกับเยาวชน โดยมีผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 3 ด้าน จำนวน 11 ท่าน ดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญด้านการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำนวน 3 ท่าน
2. ผู้เชี่ยวชาญด้านการบูรณาการกิจกรรมศิลปะจำนวน 4 ท่าน
3. ผู้เชี่ยวชาญด้านสร้างสรรค์งานศิลปะ จำนวน 4 ท่าน

ด้านกลุ่มทดลอง

ทดลองใช้กิจกรรมกับเยาวชนอายุ 19-25 ปี จำนวน 15 คน คัดเลือกโดยการรับสมัครเยาวชนเป็นจิตอาสาในการวิจัย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายรูปแบบได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ส่วนที่ 1 การเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) ซึ่งมีขั้นตอนเตรียมการและเก็บรวบรวมข้อมูล จากหลายแหล่ง โดยใช้การศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งค้นคว้าและรวบรวมจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งเอกสารวิชาการ บทความ งานวิจัย

ส่วนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

1. แบบสัมภาษณ์ เพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ (สำหรับผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการบูรณาการกิจกรรมศิลปะ) แบบสัมภาษณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์สำหรับเยาวชน

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์

เครื่องมือสำหรับการประเมินชุดกิจกรรม

1. แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์สำหรับเยาวชน

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

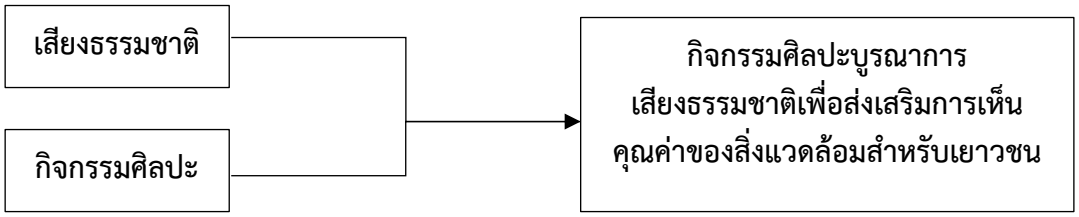
2. แบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรม

เครื่องมือสำหรับการทดลอง

1. แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติเพื่อสงเสริมการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน

2. แบบประเมินตนเองหลังทำกิจกรรม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาเอกสาร

จากการศึกษากิจกรรมศิลปะที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเสียงธรรมชาติ ทฤษฎี และ แนวคิดเกี่ยวกับเสียงธรรมชาติ ที่ส่งผลต่ออารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์ที่มีต่อการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม สามารถสรุปแนวทางการจัดกิจกรรมโดยกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะที่เชื่อมโยงไปสู่พัฒนาการทางร่างกาย สมองและสติปัญญา ด้วยกิจกรรมที่สัมผัสโดยตรงกับผู้เรียนด้วยผัสสะ ซึ่งใช้ทักษะในการสร้างผลงานศิลปะเป็นเครื่องมือในการจัดกิจกรรม โดยมีการประสานกลมกลืนกับเสียงธรรมชาติขณะจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมกิจกรรมกระตุ้นให้เยาวชนรับรู้ว่าสิ่งแวดล้อมมีคุณค่านำไปสู่การให้ความสำคัญและมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

2. ผลสรุปความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

2.1 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการสัมภาษณ์ในมุมมองของผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพบว่าก่อนที่จะรู้ถึงความสำคัญของธรรมชาติ เราจำเป็นต้องรู้ในเรื่องของความสัมพันธ์ของธรรมชาติก่อน ดังนั้น ความพันธ์ของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตในธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ ต้องทำให้เยาวชนเข้าใจว่า หากเราแยกต้นไม้ แยกลำธาร แยกสัตว์ป่า แยกก้อนหินต่าง ๆ ออกจากกันจะเกิดอะไรขึ้นตามมา การมองเข้าไปในป่าสีเขียวเราต้องเข้าใจหน้าที่และกระบวนการทำงานของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตในธรรมชาติ เช่น ต้นไม้สังเคราะห์แสงและให้ประโยชน์เรา ทุกสิ่งมีหน้าที่และเกื้อกูลกัน และเชื่อมโยง รวมถึงเรื่องระบบนิเวศ เรื่องสิ่งแวดล้อมที่จะมีผลต่อมนุษย์ ทุกสิ่งล้วนเป็นสิ่งที่เยาวชนควรรับรู้และตระหนักถึงคุณค่าทั้งสิ้น รวมถึงเสียงธรรมชาติที่ส่งผลต่ออารมณ์และจิตใจของมนุษย์

พื้นฐานของมนุษย์มาจากธรรมชาติ เพราะฉนั้นจึงคิดว่าเสียงธรรมชาติจึงจะมีผลต่อการสร้างอารมณ์ของมนุษย์ เช่น ผู้คนมักจะอารมณ์ดีเวลาอยู่ในพื้นที่ธรรมชาติเพราะไม่มีปัจจัยอื่นมารบกวนจิตใจ ดังนั้นปัจจัยที่มากระทบต่อร่างกายและจิตใจล้วนเป็นธรรมชาติ ธรรมชาติจะช่วยให้จิตใจที่ว้าวุ่นมีความสงบลงได้ เปรียบเทียบกับคนพูดจาตะคอกหยาบคาย และ คนพูดเพราะ หรือการฟังเพลงในแนวเพลงต่าง ๆ เช่นเพลงร็อค คลาสสิก หรือ สามช่า ล้วนทำให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกที่แตกต่างกัน เสียงธรรมชาติก็เช่นกัน เสียงธรรมชาติเป็นเสียงที่ไม่กระโชกโฮกฮาก เช่นเสียงน้ำไหล เสียงนกร้อง เสียงลมพัดใบไม้ร่วง เสียงลมผ่านตัวเรา ต่างก็ทำให้เรารู้สึกผ่อนคลายทั้งสิ้น หากเป็นเสียงธรรมชาติ เมื่อฟังแล้วจะมีความสงบ ผ่อนคลาย มีความเยือกเย็นมากกว่าเสียงอื่น แม้ว่าจะเป็นเสียงธรรมชาติที่เป็นเสียงแรงๆ เช่นเสียงลมทำให้ใจสบาย ฝนแรง ๆ เสียงฟ้าผ่า ก็จะมีเพียงแค่ระยะแรกเท่านั้นที่ทำให้ใจเรารู้สึกตกใจ แต่จากนั้นก็จะสงบลง

ในมุมมองของการจัดกิจกรรมโดยนำศิลปะมาบูรณาการกับเสียงธรรมชาติ ก่อนอื่นต้องเข้าใจว่ามนุษย์เรา มีผัสสะในการรับรู้ ตา หู จมูก ปาก ลิ้น กาย ใจ และเรื่องของเสียงธรรมชาติเป็นเรื่องของหูหรือการได้ยิน และสอดคล้องไปยังเรื่องของจิตใจเวลาได้ยินนำไปสู่จิตสำนึกในการอนุรักษ์ได้ กิจกรรมศิลปะเกี่ยวข้องกับการรับรู้ด้วยผัสสะต่างๆแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานตามความรู้สึกจึงสามารถนำเสียงธรรมชาติมาบูรณาการในกิจกรรมศิลปะได้

เสียงเป็นหนึ่งในการรับรู้ เวลาให้เยาวชนไปเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ เช่น ตา หู จมูก ลิ้น การสัมผัสทางกาย และใจ ดังนั้นหูเป็นหนึ่งในประสาทสัมผัสการรับรู้โดยธรรมชาติเสียงในธรรมชาติที่ผ่านหูเข้ามาก็เป็นเป็นเครื่องมือหนึ่ง ที่จะเอามาออกแบบกิจกรรมให้กับให้กับเด็กๆได้เรียนรู้ธรรมชาติได้ ศิลปะมีความสอดคล้องกับธรรมชาติอย่างมากมาย ในธรรมชาติ ป่าไม้ มีความเป็นศิลปะในตัวมัน แค่เรามองต้นไม้ ความสูงต่ำ ความเป็น Perspective ความลึกตื้นเวลาเรามองภูเขา การให้แสงสีต่าง ๆ ในแต่ละฤดูก็มีความสวยงามที่แตกต่างกัน ล้วนเป็นศิลปะที่รังสรรค์โดยธรรมชาติ หากนำกระบวนการศิลปะมาบูรณาการกับธรรมชาติก็สามารถทำได้ ธรรมชาติกับศิลปะคือเรื่องเดียวกัน พื้นฐานของศิลปะต้นกำเนิดของศิลปะคือธรรมชาติ เพราะฉะนั้นศิลปะทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นเรื่องสี เรื่องเส้น เรื่องพื้นผิว รูปทรงต่าง ๆ จะเป็นเส้นโค้ง เส้นเว้า เส้นตรง เส้นหยักเส้นทุกอย่างล้วนแล้วแต่มาจากการสังเกตจากธรรมชาติของคนในสมัยก่อน และการที่เสียงธรรมชาติหรือ ทุกอย่างที่เข้าสู่ประสาทสัมผัสของมนุษย์หนึ่งคนจะถูกเอามารวมกันที่จิต เสียงเข้าไปที่หูเข้าไปที่สมองและสื่อสารออกมา และใช้ศิลปะไม่ว่าจะเป็นรูปแบบวิธีการใดก็ตามออกมาในรูปแบบศิลปะชนิดต่าง ๆ ได้

2.2 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการบูรณาการกิจกรรมศิลปะเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการบูรณาการกิจกรรมศิลปะเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ในมุมมองของเรื่องแนวทางในการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกใจการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชนได้ให้แนวคิดดังนี้ เนื่องจากเป็นเยาวชนในช่วงวัย 19-25 ปี มีความมุ่งมั่น และตื่นเต้นในเรื่องที่ตนสนใจอย่างมาก ควรมีเรื่องการท่องเที่ยวมาเกี่ยวข้อง ทำกิจกรรมในสถานที่จริงได้เจอบริบทจริง ควรเป็นกิจกรรมที่ทำให้เขาเชื่อว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นจริงๆ เด็กต้องมีส่วนร่วม ได้ลงมือทำ ในระดับตัวเอง ได้มีโอกาสลงมือ

ทำในแบบของกลุ่ม ได้มีโอกาสแบ่งปันกันในด้านความคิด และควรเป็นการปฏิบัติโดยใช้ระยะเวลานาน ฟังนาน ๆ ใช้เวลากับสื่อสิ่งเร้านาน ๆ มีการซึมซับและเข้าถึง ใช้สมาธิในการทำกิจกรรม เข้ากิจกรรม รอบละ1คน

ด้านเนื้อหาของกิจกรรม หากใช้เสียงธรรมชาติ การใช้เสียงธรรมชาติที่น่าสนใจควรเป็นเสียงธรรมชาติที่กำลังจะสื่อสารกับมนุษย์ว่า “เราต่างพึ่งพาอาศัยกัน” ควรมีกิจกรรมระดมสมอง กิจกรรมที่ทำให้เยาวชนรู้สึกว่าเราสามารถลดการสูญเสียได้ ควรมีเรื่องแรงบันดาลใจที่เขาได้จากจากสิ่งที่เขาได้ยินอาจจะเป็นการสัมภาษณ์ คำถามความรู้สึกว่าพอฟังแล้วเกิดอะไรขึ้นในใจเขา เกิดแรงบันดาลใจอะไร ที่จะนำมาถ่ายทอด เป็นงานศิลปะ

ด้านสถานที่จัดกิจกรรม อาจจะเป็นห้องที่มีบริบทแวดล้อมเป็นธรรมชาติ เช่นห้องที่อยู่ในสวน รถไฟ ห้องที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม เชื่อมต่อทั้งในห้องและนอกห้อง ในการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน ควรเป็นห้องที่สามารถควบคุมได้ มีเสียงธรรมชาติ ห้องที่เข้าไปแล้วให้ความรู้สึกไม่เหมือนห้องเรียน ผ่อนคลาย เมื่อทำในพื้นที่ควบคุมแล้ว อาจจะพาเยาวชนออกมาในพื้นที่จริงเพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบ ระยะเวลาในการทำกิจกรรม ควรใช้ระยะเวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง หรือ ครึ่งวัน

ด้านผู้สอนหรือวิทยากร ควรมีคุณสมบัติดังนี้ ต้องเป็นผู้รู้จริง ให้ข้อมูลที่จริงกับผู้เรียนหรือ มีประสบการณ์ ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้วก็มีประสบการณ์เกี่ยวหรือกิจกรรมในพื้นที่ธรรมชาติและก็ต้องมีความรู้ด้านการสร้างสรรค์งาน มีความเป็นกันเอง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีทักษะการสร้างแรงบันดาลใจ ให้กับผู้อื่น ทักษะการสร้างแรงบันดาลใจ รวมไปถึงการพูด ท่าทาง และเห็นคุณค่าของธรรมชาติ และเวลาที่ถ่ายทอดมาจะรู้สึกน่าฟังน่าเชื่อถือ ในส่วนของผู้เข้าร่วมกิจกรรม หรือผู้เรียน ควรที่จะเตรียมใจ และเปิดใจรับสิ่งใหม่

ด้านสื่อการจัดกิจกรรม ควรใช้สื่อและวิดิทัศน์ที่ให้ความรู้สึกของเสียงธรรมชาติโดยแท้จริง มีความคมชัด ไม่มีเสียงสิ่งแวดล้อมอื่นมารบกวน

ข้อควรระวังในการจัดกิจกรรมที่อาจจะเกิดขึ้น เป็นในเรื่องความปลอดภัย เนื่องจากเป็นการจัดกิจกรรมในสถานที่ที่ไม่คุ้นเคย อาจจะต้องมีคนในพื้นที่ให้คำแนะนำหรือให้ความรู้

2.3 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติ

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านสร้างสรรค์งานศิลปะ สามารถสรุปข้อสังเกตในเชิงการสร้างสรรค์และแรงบันดาลใจได้ดังนี้ ผลงานศิลปะที่บูรณาการกับเสียงมีมากมาย ดังเช่น เสียงสิ่งแวดล้อม เสียงเพลง เป็นต้นแต่ในทางตรงกันข้าม ศิลปะที่นำมาบูรณาการกับเสียงธรรมชาติโดยตรงเป็นสิ่งที่ค่อนข้างน้อย เนื่องจากศิลปะไม่ได้มีแค่จิตรกรรมอย่างเดียว เราสามารถใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ สุนทรียะย่อมเกิดขึ้นจากการสัมผัสการได้ยิน การได้กลิ่น ฯลฯ ได้ เพราะเสียง ทำให้เราเกิดความรู้สึก และพร้อมที่จะถ่ายทอดออกมาในรูปแบบงานศิลปะ เช่นเดียวกับการเปิดเพลงและสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อถ่ายทอดออกมาเป็นศิลปะตามเสียงที่ได้ยิน เสียงธรรมชาติจึงสามารถทำให้เราจินตนาการถึงธรรมชาติที่ได้ยินได้ และในลักษณะการถ่ายทอดผลงานศิลปะผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นใน 2 มุมมอง ได้แก่ การใช้วัสดุธรรมชาติ ดังเช่น จิตรกรรมสื่อผสม และ การสร้างสรรค์แบบนามธรรม ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกตามเสียงที่ได้ยิน

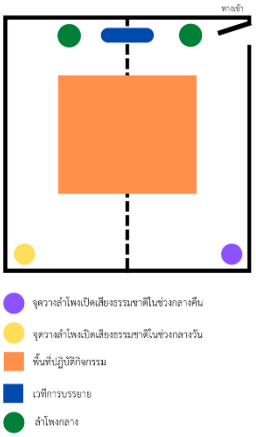
สรุปผลการสร้างกิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติ

กิจกรรมที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้มีองค์ประกอบได้แก่ แนวคิด วัตถุประสงค์ เนื้อหา สื่อ ขั้นตอน สถานที่หรือสิ่งแวดล้อม ลักษณะของผู้เรียน และ ผู้สอน **ด้านแนวคิด** ในปัจจุบันนี้ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีส่งผลให้เยาวชนห่างหายจากธรรมชาติและทำกิจกรรมอยู่ท่ามกลางความกดดันและความเครียดเป็นส่วนใหญ่ กิจกรรมนี้นำเสียงธรรมชาติมาบูรณาการกับศิลปะ เนื่องจากศิลปะเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสนุกสนาน ความคิด

สร้างสรรค์จินตนาการและความสงบ ในขณะเดียวกันเสียงธรรมชาติช่วยปลอบประโลมจิตใจให้สงบอยู่ ณ ชั่วขณะและเป็นส่วนหนึ่งในธรรมชาติ หากธรรมชาติขาดเสียงธรรมชาติ ก็จะเป็นธรรมชาติที่ไร้ซึ่งความสมบูรณ์แบบ ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รู้สึกผ่อนคลาย และ สร้างสรรค์ศิลปะจากเสียงธรรมชาติ นอกจากนั้นยังทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ **ด้านวัตถุประสงค์** 1) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและเสียงธรรมชาติรอบตัว 2) เพื่อใช้เสียงธรรมชาติบูรณาการกับศิลปะเพื่อความเพลิดเพลินและผ่อนคลาย **ด้านเนื้อหา** ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับเสียงธรรมชาติและการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ได้แก่ ที่มาของแรงบันดาลใจจากธรรมชาติที่มีต่อการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ เสียงธรรมชาติในช่วงเวลาต่าง ๆ ของแต่ละระบบนิเวศ ความสัมพันธ์ระหว่างเสียงธรรมชาติกับระบบนิเวศ และ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะจากเสียงธรรมชาติ **ด้านสื่อ** เป็นสื่อที่เหมาะสมกับช่วงอายุสามารถหาได้ง่าย เช่น กระดาษ สีน้ำ สีโปสเตอร์ อุปกรณ์ขยายเสียง เสียงที่นำมาใช้ เช่น เสียงในช่วงกลางวัน (“เสียงแมลงฤดูร้อนในชนบท” “เสียงลำธารและน้ำตกไซเบอร์” “เสียงนกในสวน” “เสียงลมริมนา”) เสียงในช่วงกลางคืน (“เสียงสัตว์ป่าห้วยขาแข้ง” “เสียงแมลงกลางคืนหน้าหนาว” “เสียงกบร้องตอบรับกับเสียงฝน” “เสียงก่อไฟให้ไออุ่น”) และ เสียงฝนตกในชนบท ซึ่งกิจกรรมดำเนินในเวลา 2-3 ชั่วโมง

ขั้นตอนต่อมาได้แก่ กิจกรรมขั้นนำ ใช้ระยะเวลา 40 นาทีด้วยการบรรยายเบื้องต้นเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับเสียงธรรมชาติและการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะพูดถึงเสียงธรรมชาติให้ผู้เข้าร่วม หลับตาและพยายามให้ประสาทสัมผัสในการได้ยินมากที่สุด เปิดตัวอย่างเสียงธรรมชาติ ให้ผู้เข้าร่วมได้ฟัง จากนั้นร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับเสียงธรรมชาติที่ผู้เข้าร่วมเคยสัมผัส

ในขั้นสอน ผู้สอนหรือวิทยากรนำกิจกรรมเข้าใจเสียงธรรมชาติผ่านเกม bingo เสียงธรรมชาติมาใช้ประกอบการสอน โดยใช้เวลา 40 นาทีแบ่งกลุ่ม 3 คน พร้อมแจกสื่อ Bingo ให้ผู้เข้าร่วมฟังเสียง และวงภาพต้นตอของเสียงธรรมชาติที่ได้ฟัง เมื่อครบทุกช่องแล้วให้ผู้เข้าร่วมตอบคำถามและร่วมกันอธิบายเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดเสียงธรรมชาติเหล่านี้ จากนั้น เปิดเสียงธรรมชาติที่บันทึกไว้ในแต่ละสถานที่ และให้ผู้เข้าร่วมฟังพร้อมกับอธิบายถึงระบบนิเวศที่จะทำให้เกิดเสียงเหล่านี้ แล้วจึงทำกิจกรรมสร้างสรรค์ผลงานจากการฟังเสียงธรรมชาติ ในระยะเวลา 100 นาที โดยผู้เข้าร่วมสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยสามารถเลือกการสร้างผลงานบนผ้าดิบหรือกระดาษ โดยใช้สีน้ำประกอบกับการเปิดเสียงธรรมชาติ วิทยากรชวนพูดคุยในเชิงสอบถามเรื่องของจินตนาการและความรู้สึกเมื่อได้ยินเสียง ก่อนลงมือวาด ผู้เข้าร่วมสร้างสรรค์ผลงาน ในระยะเวลา 60 นาทีวิทยากรประเมินความคิดสร้างสรรค์ขณะผู้เข้าร่วมสร้างสรรค์ผลงาน เมื่อผู้เรียนสร้างสรรค์เสร็จสมบูรณ์วิทยากรอภิปรายและสรุปเนื้อหาเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติร่วมกันกับผู้เข้าร่วม แล้วผู้เข้าร่วมจึงนำเสนอผลงานของตนเอง พร้อมกับประเมินตนเองหลังจากการทำกิจกรรม จากนั้นวิทยากรประเมินความคิดสร้างสรรค์หลังจากผู้เข้าร่วมสร้างสรรค์ผลงานจนเสร็จสมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมและสถานที่ในการจัด กิจกรรมเป็นพื้นที่ห้องปิด ปราศจากเสียงรบกวนจากภายนอก และ สามารถใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ได้ เช่น ลำโพง

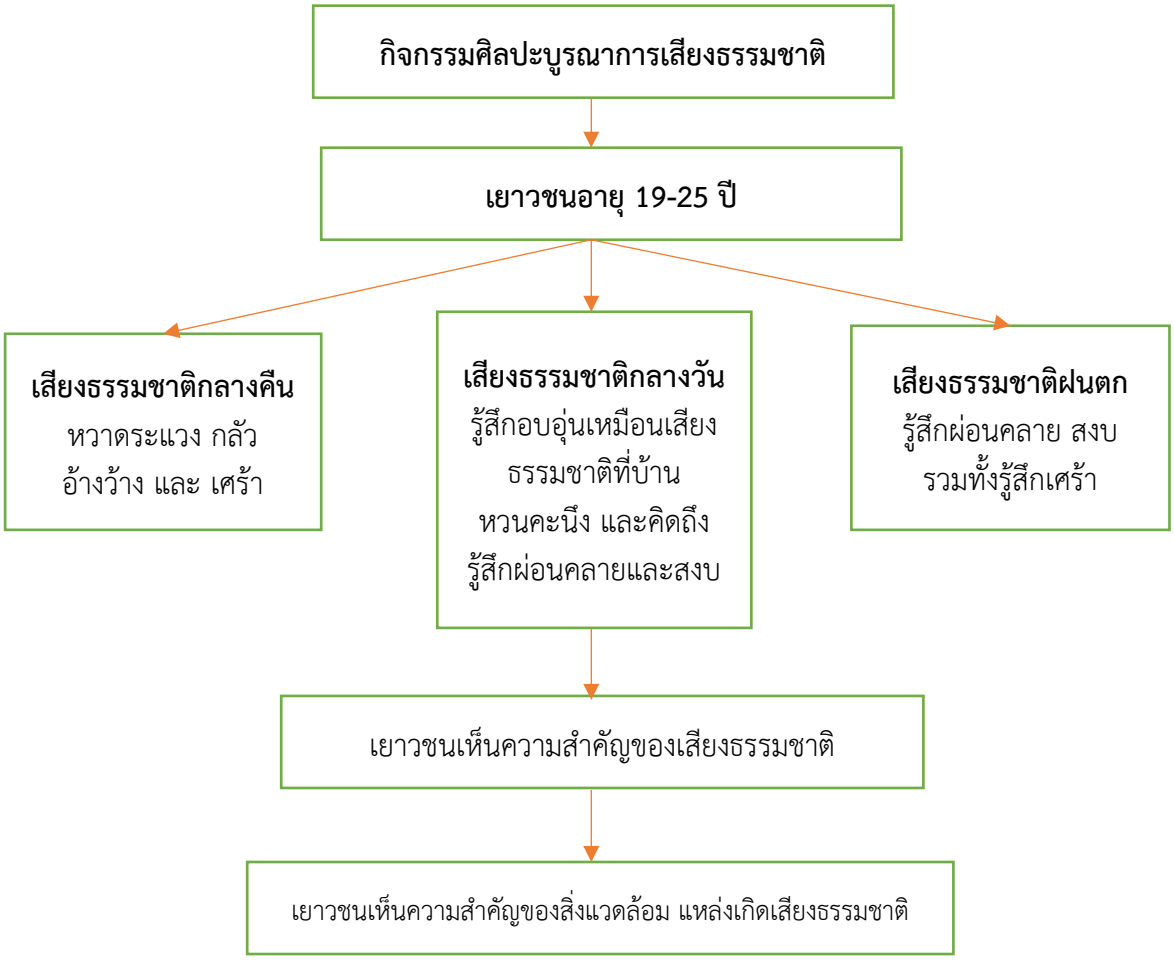

ภาพที่ 2 ผังห้องกิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติ

ภาพที่ 3 Nature's sound bingo

ผลการทดลองใช้กิจกรรม

ภาพที่ 4 ผลการทดลองใช้กิจกรรม

อภิปรายผล

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ด้าน จำนวน 11 ท่าน ผู้วิจัยได้นำความคิดเห็นมาสรุป วิเคราะห์และสังเคราะห์ในการสร้างกิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน โดยมีการการเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาเข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสอดคล้องกับแบบจำลองทางสิ่งแวดล้อมศึกษาในศตวรรษที่ 21 ไว้อย่างน่าสนใจว่า ในการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพนั้นมีเป้าหมายสูงสุดคือให้นักเรียนเกิดมโนมติด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติ ภายใต้การเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญทั้งหมด ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นองค์รวม ได้แก่ 1) การศึกษา เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (Education about the environment) หมายถึง องค์ประกอบด้านความรู้เชิงประจักษ์ (Empirical element) มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาความรู้ 2) การศึกษา ใน หรือจากสิ่งแวดล้อม (Education in or from the environment) หมายถึงองค์ประกอบด้านความสุนทรียะ (Aesthetic element และ 3) การศึกษาเพื่อสิ่งแวดล้อม (Education for the environment) หมายถึง องค์ประกอบด้านจริยธรรม (Ethical element) ส่งเสริมให้นักเรียนค้นหาการตอบสนองของตนเองต่อสิ่งแวดล้อม ต่อความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อม และประเด็นทางสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้มีองค์ประกอบอันได้แก่ แนวคิด วัตถุประสงค์ เนื้อหา สื่อ ขั้นตอน สถานที่หรือสิ่งแวดล้อม ลักษณะของผู้เรียน และ ผู้สอน มีความสอดคล้องกับ องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ (ประไพ ฉลาดคิด, 2548) ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน กิจกรรมการเรียนการสอน บริบทในชั้นเรียน (Ning sced, 2551) เนื้อหา สื่อ รวมถึงสิ่งแวดล้อมทางการเรียน (เอกศักดิ์ บุตรลับ, 2537) สิ่งแวดล้อมทางการเรียน ได้แก่ การจัดห้องเรียน การจัดเวลาเรียน การเลือกแหล่งวิทยาการ และการบริการสนับสนุนการเรียนการสอน โดยมีแนวคิดเรื่องการนำเสียงธรรมชาติมาบูรณาการกับศิลปะเนื่องจากศิลปะเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสนุกสนานจินตนาการและความสงบ ในขณะเดียวกันเสียงธรรมชาติช่วยปลอบประโลมจิตใจให้สงบอยู่ ณ ชั่วขณะ และเป็นส่วนหนึ่งในธรรมชาติ หากธรรมชาติขาดเสียงธรรมชาติ ก็จะเป็นธรรมชาติที่ไร้ซึ่งความสมบูรณ์แบบ ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รู้สึกผ่อนคลาย และ สร้างสรรค์ศิลปะจากเสียงธรรมชาติ นอกจากนั้นยังทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ

งานวิจัยฉบับนี้มีจุดเด่นในด้านการบูรณาการกิจกรรมระหว่าง ศิลปะ กับ เสียงธรรมชาติ สำหรับเยาวชนเพื่อให้เยาวชนเกิดการตระหนักถึงความสำคัญของเสียงธรรมชาติและนำไปสู่การเห็นความสำคัญของแหล่งธรรมชาติ นอกจากนั้นกิจกรรมต่างๆในเนื้อหากิจกรรม เช่น กิจกรรมเข้าใจเสียงธรรมชาติผ่านเกม bingo ช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติมากยิ่งขึ้น กิจกรรมนี้สามารถนำไปต่อยอดในการสร้างสรรค์กิจกรรมประกอบค่ายอนุรักษ์ต่าง ๆ ที่จัดให้กับเยาวชนในสังคม รวมถึงประกอบการเรียนการสอนในชั้นเรียน จุดด้อยของกิจกรรมคือ ระยะเวลาในการทำกิจกรรม ควรใช้ระยะเวลามากกว่า 1 ครั้งในการดำเนินการเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีอย่าต่อเนื่องแก่เยาวชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

1) จากการศึกษากิจกรรมศิลปะที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเสียงธรรมชาติ สรุปได้ว่า กิจกรรมส่วนใหญ่คำนึงถึงความสำคัญของธรรมชาติ อาทิ การเลือกใช้วัสดุในการทำกิจกรรม ขั้นตอนการทำกิจกรรม สถานที่ในการทำกิจกรรม รวมถึงความเหมาะสมของกิจกรรมในแต่ละช่วงวัย 2) กิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ด้าน ได้แก่ ด้านแนวคิด ด้านเนื้อหา ด้านวัตถุประสงค์ ด้านสื่อ ดำเนินการโดย การเปิดเสียงธรรมชาติ 3 รูปแบบ ได้แก่ เสียงธรรมชาติยามกลางวัน กลางคืน และฝนตก จากนั้นวาดภาพพร้อมแสดงความคิดเห็นที่มีต่อเสียงธรรมชาติ 3) กิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน สามารถทำให้เยาวชนในสังคมได้เห็นถึงความสำคัญของธรรมชาติ เล็งเห็นคุณค่าของการมีอยู่ของธรรมชาติอันเป็นแหล่งก่อให้เกิดเสียงธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งเสียงที่กระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกแตกต่าง

และหลากหลายกันไปตามปัจเจกบุคคล ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย 1) อุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ผลงานควรกำหนดให้มีความชัดเจนและควบคุมได้ 2) กิจกรรมนี้สามารถนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ในการทำการวิจัยครั้งต่อไปควรเลือกกลุ่มทดลองจากหลายบริบทในการทดลอง

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย “กิจกรรมศิลปะบูรณาการเสียงธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน” ซึ่งได้รับทุนการสนับสนุนจากโครงการบัณฑิตเกียรตินิยม คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

เอกศักดิ์ บุตรลับ. (2537). ครูและการสอน. เพชรบุรี: สถาบันราชภัฏเพชรบุรี.

ประไพ ฉลาดคิด. (2548). หลักการสอน. กรุงเทพมหานคร: เกษมศรี ซี.พี.

สืบ นาคสเถียร และสุรพล ดวงแข. (2534). อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก่อนโลกมัวมน, ตะโกนก้องจากพงไพร. กรุงเทพมหานคร: สารมวลชน.

John Ruskin. (1907). Modern painters. New York: E.P. Dutton.

Ning sced. (2551). ลักษณะของการจัดการเรียนรู้สารสนเทศเพื่อการประกันคุณภาพ. เรียกใช้เมื่อ 26 มกราคม 2565 จาก http://pichaikum.blogspot.com/2008/11/blog-post.html.

Parsons, M.J. (1987). How We Understand Art: A Cognitive Developmental Account of Aesthetic Experience. New York: Cambridge University Press.

Pretorius, M. . (2017). A metaphysical and neuropsychological assessment of musical tonesto affect the brain, relax the mind, and heal the body. Cape Town, 7550, South Africa: African Online Scientific Information Systems (Pty) Ltd t/a AOSIS.

Q. LI, et al . (2009). Effect of Phytoncide from trees on human natural killer cell function. In Department of Hygiene and Public Health, Nippon Medical Schoo. Tokyo, IChiba University, Chiba.

Ulrich, R. S. (1984). View through a window may influence recovery from surgery. Science, 224(4647), 420–421.

Wassily Kandinsky. (1947). On the spiritual in art. New York: Published by the Solomon R. Guggenheim Foundation for the Museum of Non-Objective Painting.

บทความวิจัย

กระบวนการใช้รูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม นาทับโมเดล เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคม ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา*

THE PROCESS OF USING THE MODEL TO PROMOTE A MULTICULTURAL SOCIETY WITH COMMUNITY PARTICIPATION NATHAB MODEL TO RAISE AWARENESS OF CITIZENSHIP OF SOCIETY IN NATHAB SUBDISTRICT CHANA, DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

พิชญา สุวรรณโน[1], ยุวัลดา ชูรักษ์[1*], อริสรา บุญรัตน์[1], สายสุดา สุขแสง[1], ชิตพล เอกสายธาร[2]
Pitchaya Suwanno[1], Yuwanda Churak[1*], Arisra Boonrat[1], Saisuda Suksang[1], Chittaphon Aeksaitharn[2]
[1]คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ สงขลา ประเทศไทย
[1]Faculty of Education and Liberal Arts, Hatyai University, Songkhla Thailand
[2]คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ สงขลา ประเทศไทย
[2]Faculty of Communication Arts, Hatyai University, Songkhla Thailand
*Corresponding author E-mail: faifun@hu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการนำรูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมนาทับโมเดล เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคม ไปทดลองใช้กับชุมชนต้นแบบ และประเมินผลการใช้รูปแบบนาทับโมเดล กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ 60 คน เชิงปริมาณ 392 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการนำรูปแบบนาทับโมเดล ไปทดลองใช้กับชุมชนต้นแบบ มี 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) จัดประชุมภาคีเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ 2) พิจารณาร่างปฏิทินกิจกรรมประจำปีและของดีนาทับ 3) กำหนดแผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมนำร่องตำบลนาทับ 4) กำหนดปฏิทินกิจกรรมประจำปีและของดีนาทับ 5) จัดโครงการนำร่อง “งานประจำปีตำบลนาทับ (ของดี 4 ชาย)” และ 6) ประเมินและสรุปผลการจัดกิจกรรมนำร่อง ส่วนการประเมินผลการใช้รูปแบบนาทับโมเดล พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบนาทับโมเดล ประเด็นกระบวนการพัฒนาและการดำเนินการใช้รูปแบบนาทับโมเดลอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า สิ่งที่ได้รับจากโครงการตรงกับความคาดหวัง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 4.20 รองลงมาเป็นประเด็นข้อมูลเชิงพื้นที่นำมาพัฒนารูปแบบนาทับโมเดลได้เหมาะสมมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.12 ประเด็นการมีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิดและแนวทางการพัฒนารูปแบบนาทับโมเดล มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในตำบลนาทับ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.04 ตามลำดับ

คำสำคัญ: กระบวนการใช้รูปแบบการเสริมสร้างสังคม, สังคมพหุวัฒนธรรม, ชุมชนมีส่วนร่วม, จิตสำนึกความเป็นพลเมือง, นาทับโมเดล

* Received 21 August 2023; Revised 27 September 2023; Accepted 29 September 2023

Abstract

This research aims to study the process of bring a pattern strengthening a multicultural society with community participation (Nathab Model). Go and try it out with a model community and evaluation used of model the Nathab Model. The sample used in this research is people in the area Nathab Subdistrict, Chana District, Songkhla Province. Classified into 2 groups is the sample group for collecting qualitative data of 60 persons and quantitative data of 392 persons. The tools used in this research were in-depth interviews and evaluation questionnaires. Statistics used were percentage, mean and standard deviation. The findings of the study reveal that. The process of applying the Nathab Model to community has 6 steps: 1) Organize a meeting of partners in cooperation networks. 2) Consider drafting an annual event calendar and good stuff Nathab. 3) Determine an action plan for pilot activities Nathab Subdistrict. 4) Set up an annual activity calendar and good stuff Nathab. 5) Organize a pilot project is "Annual event in Nathab Subdistrict (Khong de 4 Chay)". 6) Evaluate and summarize the results of the pilot project. As for the evaluation used of the Nathab Model, it was found that people of Nathab Subdistrict there are opinions on the Nathab Model for promoting a multicultural society with community participation (Nathap Model) on the issue of the model development process and operations using the Nathab Model Overall at a highest level that with an average of 4.02. Considering each issue: was obtained from the project matched expectations with the highest mean equal to 4.20 Followed by the issue Spatial data is used to Develop a suitable format The mean was 4.12 Participation issues in proposing ideas and guidelines for the development of the Nathab Model is consistent with the way of life of the people in Nathap Subdistrict with an average of 4.04, respectively.

Keywords: The Process of Using The Model for Strengthening Society, Multicultural Societies, Citizenship Consciousness, The Community Is Involved, Nathab Model

บทนำ

ความเป็นพลเมือง คือ สถานะสมาชิกในชุมชนหรือสังคมที่มาพร้อมกับสิทธิ หน้าที่ และข้อผูกพัน อันแสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียม ยุติธรรม และอิสระในการปกครองตนเอง (Faulks, K., 2000) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและร่วมดำเนินกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน (ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, 2556) และจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคมที่มุ่งเน้นสร้างการรับรู้เรื่องการมีส่วนร่วม และการมีจิตอาสาด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของแก่สมาชิกในชุมชนให้รู้สึกว่าตนเองมีสิทธิ บทบาทหน้าที่ และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม สามารถทำงานประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนได้จริง ทำให้เกิดจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยในสังคมพหุวัฒนธรรม (Multicultural Society) ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม อาจเป็นด้านวิถีชีวิต ภาษา ศาสนา การแต่งกาย ความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา ซึ่งการที่จะทำให้สมาชิกแต่ละชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์โดยไม่ละเมิดสิทธิของกันและกันยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายนำมาเป็นประเด็นถกเถียงเรื่องความขัดแย้งอันเกิดจากความไม่เข้าใจถึงความแตกต่าง หลากหลาย ในความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม จนทำให้เกิดปรากฏการณ์ความขัดแย้ง

ระหว่างสังคมต่างวัฒนธรรมนำไปเป็นข้ออ้างก่อความไม่สงบของคนบางกลุ่มในบางพื้นที่ ซึ่งประเทศไทยเองก็มีการก่อความไม่สงบโดยชูประเด็นความขัดแย้งในเรื่องของประชาชนที่นับถือต่างศาสนาหรือมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สำเร็จ ศรีหร่าย, 2550) เพียงเพื่อต้องการใช้ความขัดแย้งเหล่านี้ปลุกระดมมวลชนให้สนับสนุนการแบ่งแยกดินแดน หน่วยงานด้านความมั่นคงจึงต้องกำหนดแผนยุทธศาสตร์สำคัญมาเป็นพลังขับเคลื่อนเพื่อคลี่คลายปัญหา

ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563 - 2565 มุ่งแก้ไขปัญหาและพัฒนาจังหวัดด้วยหลักรัฐประศาสโนบาย 6 ประการ รัชกาลที่ 6 และยุทธศาสตร์พระราชทาน“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “การพัฒนาภูมิสังคม” ของรัชกาลที่ 9 ควบคู่กับพระราชปณิธานของรัชกาลที่ 10 “การสืบสาน รักษา และ ต่อยอด และครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุข แห่งอาณาราษฎรตลอดไป” และแนวพระราชดำริ “จิตอาสา เราทำความดี ด้วยหัวใจ” โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้บนฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อทำให้ประชาชนในพื้นที่มี “ชีวิตที่ดีกว่าเดิม” และสามารถอยู่ร่วมกัน “ด้วยความถ้อยที-ถ้อยอาศัย และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคมพหุวัฒนธรรม” ภายใต้วิสัยทัศน์ “สังคมพหุวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง เศรษฐกิจเติบโต คุณภาพชีวิตประชาชนดีขึ้น การพัฒนาสีเขียว หมุดหมายของนักท่องเที่ยวทั่วโลก นำชายแดนใต้สันติสุขยั่งยืน” (ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร, 2563)

การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่สมาชิกในชุมชนสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยประชาชนซึ่งเป็นพลเมืองสำคัญเข้ามามีส่วนร่วมเป็นพลังขับเคลื่อน บนพื้นฐานความศรัทธาและความเชื่อทางศาสนาที่ถูกต้อง ผ่านกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของสังคมตามหลักศาสนา ซึ่งเป็นการตระหนักรู้ตนที่จะทำสิ่งใดเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม โดยการสร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีจะต้องมีคุณสมบัติ 2 ประการ ได้แก่ คุณสมบัติพื้นฐาน คือ คุณสมบัติทั่วไปของการเป็นพลเมืองดี เช่น ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด รับผิดชอบ มีเหตุผล โอบอ้อมอารี มีเมตตา เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม และคุณสมบัติเฉพาะ คือ คุณสมบัติเฉพาะอย่างที่สังคมต้องการให้บุคคลพึงปฏิบัติ เช่น การเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนร่วมหรือจิตสำนึกสาธารณะ (พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร และคณะ, 2563) ร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมอันเป็นอัตลักษณ์ร่วมในพื้นที่ภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์เฉพาะของยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามที่วางกรอบไว้ ทั้งนี้จากการศึกษาบริบทเชิงพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรม 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะผู้วิจัยเห็นว่า ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีขนาดพื้นที่โดยประมาณ 19,573 ไร่ มีจำนวนประชากรรวม 13,967 คน (เทศบาลตำบลนาทับ, 2566) เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตเรียบง่ายตามสภาพสังคมเกษตรกรรม มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบรณ์ และวัฒนธรรมที่หลากหลาย พื้นที่ราบลุ่มก็ทำนาปลูกข้าว พื้นที่สูง(ควน) ทำสวนยางพารา สวนผัก สวนดอกไม้ และสวนผลไม้ พื้นที่ริมคลองเป็นเหล่งทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนที่สืบทอดมายาวนาน มีอาชีพเลี้ยงปลาในกระชังและหอยนางรมตามธรรมชาติ ทะเลกับวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านทำให้ชุมชนมีความสมบูรณ์ทางด้านอาหาร วัฒนธรรมและธรรมชาติที่สวยงาม (สวรินทร์ เบ็ญเด็มอะหลี, 2554) ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่ตำบลนาทับจะมีความเป็นต้นแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรม โดยชุมชนเป็นส่วนร่วมแห่งหนึ่งของจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากมีประชากรประกอบด้วย ชาวไทยมุสลิมมากที่สุด รองลงมา คือ ชาวไทยพุทธ และชาวไทย เชื้อสายจีน อาศัยอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ดำรงชีพโดยใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ร่วมกันมายาวนาน จึงนับเป็นพื้นที่หนึ่งที่น่าสนใจศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างยิ่ง

จากการสัมภาษณ์ผู้แทนภาครัฐและประชาชนในพื้นที่ตำบลนาทับ ประเด็นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนที่มีอยู่เดิมได้ข้อมูลว่า ยังเป็นลักษณะต่างคนต่างทำกิจกรรมเฉพาะกลุ่มตามหลักศาสนา ยังขาดกิจกรรมที่เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนสังคมพหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมระหว่างชาวไทยพุทธและ

ชาวไทยมุสลิมที่เน้นอัตลักษณ์ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ภาคประชาชนจึงมีความคิดเห็นพ้องกันว่า การจัดกิจกรรมเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมตามอัตลักษณ์ชุมชน เป็นความต้องการจำเป็นที่ต้องดำเนินการโดยเร็วและต่อเนื่องเพื่อสร้างสมานฉันท์ คณะผู้วิจัยจึงรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ร่วมกับการศึกษางานวิจัยรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา เรียกว่า PALC Model (ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และคณะ, 2564) นำมาใช้พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม นาทับโมเดล เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคม โดยมีองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ 1) วิธีคิดบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม 2) ภาคีเครือข่ายชุมชน 3) กิจกรรมและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน 4) ปัญหาและการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน และ 5) จิตสำนึกความเป็นพลเมือง เพื่อทดลองใช้กับชุมชนต้นแบบ โดยคาดหวังว่าจะได้องค์ความรู้ด้านกระบวนการใช้รูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคมอย่างชัดเจน สร้างความพึงพอใจต่อชุมชน และสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางแก้ปัญหาในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งทางความคิด ศาสนา และวัฒนธรรมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการนำรูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม นาทับโมเดล เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคม ไปทดลองใช้กับชุมชนต้นแบบตำบลนาทับ อำเภอ จะนะ จังหวัดสงขลา
2. เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม นาทับโมเดล เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคม ชุมชนตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง (Area Based Development Research: ABC) บูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนมาสู่เป้าหมายร่วม ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรการวิจัย เป็นประชาชนในพื้นที่ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จำนวน 14 หมู่บ้าน รวม 13,967 คน จำแนกเป็น 2 กลุ่ม เป็นกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ จำนวน 60 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่มย่อย ได้แก่ 1) กลุ่มผู้บริหารและบุคลากรองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน 20 คน 2) กลุ่มผู้นำชุมชน/ผู้นำศาสนา 20 คน และ 3) กลุ่มประชาชนและอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน 20 คน ได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามความสมัครใจ และกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นประชาชนในพื้นที่ตำบลนาทับ จำนวน 392 คน ใช้วิธีการเปิดตารางกลุ่มตัวอย่างที่ความเชื่อมั่น 95% ความคลาดเคลื่อน 5% ของ ทาโร ยามาเน่ (พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2544) ใช้ตอบแบบสอบถามประเมินผลการใช้รูปแบบนาทับโมเดล ในการจัดกิจกรรมนำร่องของตำบลนาทับ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ศึกษาความต้องการของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมนำร่องเป็นชุมชนต้นแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรม และแบบสอบถามประเมินผลการใช้รูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม นาทับโมเดล เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคม

3. การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ ดำเนินการสร้างเครื่องมือโดยเริ่มจากศึกษาข้อมูลพื้นฐานตำบลนาทับ หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม การสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง การสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม กำหนดประเด็นสัมภาษณ์และประเด็นคำถาม สร้างเครื่องมือและนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมด้าน

ภาษา ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ผลประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัยเท่ากับ 1 ก่อนนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับกลุ่มตัวอย่าง โดยทำหนังสือไปยังเทศบาลตำบลนาทับ เพื่อขอความร่วมมือในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key information) ก่อนลงพื้นที่และดำเนินการวิจัยตามลำดับ เริ่มจาก 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการ และปัจจัยสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมนำร่องรูปแบบนาทับโมเดล ระดมความคิดเห็นของประชาชนร่วมกับเทศบาลตำบลและนภาคีเครือข่ายในพื้นที่เพื่อหาจุดร่วมความต้องการจัดกิจกรรมตามอัตลักษณ์ชุมชน 2) วางแผนขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อเตรียมดำเนินกิจกรรมนำร่องตามรูปแบบนาทับโมเดล โดยนำข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มมาวางแผนสร้างกระบวนการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม 3) นำเสนอแผนการจัดกิจกรรมกับเทศบาลตำบลและภาคีเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อตรวจสอบปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมนำร่อง ลักษณะกิจกรรม และแนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมแต่ละรอบปีของตำบล 4) ปฏิบัติการจัดกิจกรรมนำร่องด้วยรูปแบบนาทับโมเดล ตามแผนงานจากการระดมความคิดตามความต้องการของชุมชน 5) ประเมินความพึงพอใจของสมาชิกในชุมชนต่อรูปแบบนาทับโมเดล จากการจัดกิจกรรมนำร่อง และ 6) การวิเคราะห์ข้อมูล ตามขั้นตอนและวัตถุประสงค์การวิจัย โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา และใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) (บุญชม ศรีสะอาด, 2556)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 กระบวนการนำรูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมนาทับโมเดล เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคม ที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) วิธีคิดบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม 2) ภาคีเครือข่ายชุมชน 3) กิจกรรมและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน 4) ปัญหาและการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน และ 5) จิตสำนึกความเป็นพลเมือง

ภาพที่ 1 กระบวนการนำรูปแบบนาทับโมเดล ทดลองใช้กับชุมชนต้นแบบตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

ขั้นตอนที่ 1 การจัดประชุมภาคีเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ คณะผู้วิจัยชี้แจงรายละเอียดโครงการรับทราบปัญหาในชุมชน ระดมความคิดเสนอกิจกรรมเด่นของแต่ละหมู่บ้าน ร่วมกันวางแผนจัดกิจกรรมเสริมสร้าง

สังคมพหุวัฒนธรรมชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม นำโดยนายสุไหลหมาน โหดเส็น นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลนาทับและคณะผู้บริหารร่วมกับผู้นำชุมชน 14 หมู่บ้าน ตัวแทนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน สหกิจชุมชน และผู้บริหารสถานศึกษา 4 โรงเรียน

ภาพที่ 2 ประชุมภาคีเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 2 ร่างปฏิทินกิจกรรมประจำปีและของดีนาทับ โดยความร่วมมือของชุมชนและภาคีเครือข่ายร่วมประชุมสรุปกิจกรรมเด่นและของดีนาทับ สรุปได้ว่า นาทับมีวิถีชุมชนเด่นเป็นเมืองของดี 4 ชาย ได้แก่ 1) ชายเล อาชีพหลัก ทำประมงชายฝั่ง มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ เช่น หอย กุ้งเล กุ้งเคย ปลากะตัก และมีชายหาดสวยงาม เช่น หาดน่ารัก หาดวังหนาว 2) ชายคลอง อาชีพหลัก ทำประมงพื้นบ้าน เช่น เลี้ยงปลา หอยนางรม กุ้งเคย ตีปลากระบอก และปลูกพืชผักสวนครัว ผลิตภัณฑ์เด่น เช่น กะปินาทับคูน้ำรอบ แหล่งท่องเที่ยวสำคัญ คือ คลองคูน้ำรอบ และสะพานข้ามคลองนาทับ 3) ชายนา ตำบลนาทับในอดีตมีการทำนาข้าว ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนวิถีเป็นปลูกปาล์ม ยางพารา และพืชผักพื้นบ้านทดแทน แต่ยังคงมีต้นตาลโตนดปลูกบนคันนาเพื่อเก็บผลขาย ผลิตภัณฑ์เด่น คือ น้ำผึ้งและน้ำตาลโตนดนาทับ และมีการเลี้ยงเป็ดไก่บริเวณชายนา ให้ผลผลิตไข่ที่เป็นออแกนิค 4) ชายควน มีทุนทางสังคมเชิงพื้นที่เกษตรกรรม ทำสวนยางพารา สวนดอกไม้ สวนผลไม้ นิยมปลูกพืช เช่น ฟักทอง มะพร้าวน้ำหอม แตงโม และมะม่วงนาทับ ซึ่งเป็นมรดกเชิงพื้นที่ (Area) ของตำบลที่ล้ำค่าสืบทอดมายาวนาน ลักษณะเด่นมะม่วงนาทับ จะติดผลปีละ 2 ครั้ง มีน้ำหนัก 2-3 กิโลต่อผล ผลสุกรสชาติหวานจัด ผลอ่อนรสชาติเปรี้ยวจัด ผู้วิจัยได้นำข้อสรุปที่ได้ไปจัดทำร่างปฏิทินกิจกรรมประจำปีและของดีนาทับ รอบ 12 เดือน ที่แสดงให้เห็นผลิตผลเด่นตำบลนาทับตลอดปี

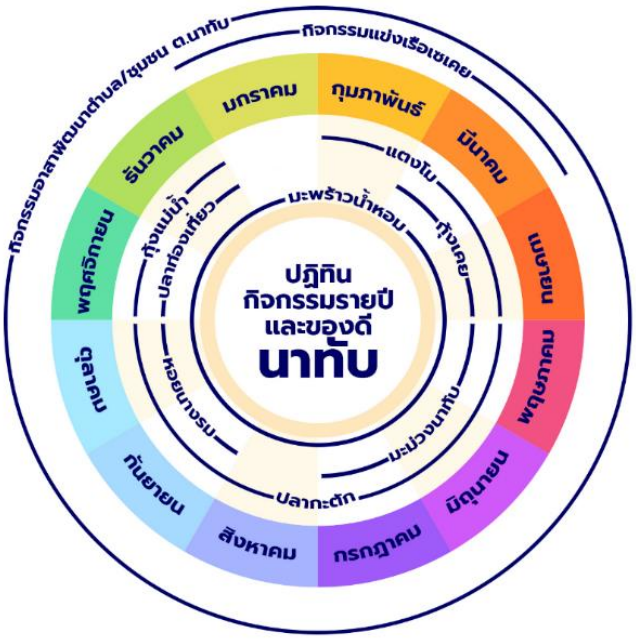
ภาพที่ 3 ของดีในพื้นที่ชายเล และ ชายคลอง ชุมชนตำบลนาทับ

ภาพที่ 4 ของดีพื้นที่ชายนา และ ชายควน ชุมชนตำบลนาทับ

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดแผนการดำเนินงาน เพื่อจัดกิจกรรมนำร่องตำบลนาทับระยะ 3 เดือน โดยภาคีเครือข่ายเห็นควรนำจุดเด่นด้านวิถีชุมชนนาทับที่มีต้นทุนทางทรัพยากรเป็นเมืองของดี 4 ชาย (ชายเล ชายคลอง ชายนา ชายควน) เป็นส่วนหนึ่งของดกิจกรรม โดยเทศบาลตำบลเตรียมออกคำสั่งแต่งคณะทำงาน

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดปฏิทินกิจกรรมประจำปีและของดีนาทับ ปรับจากร่างปฏิทินเดิมที่สรุปผลิตผลของดีนาทับและกิจกรรมรายปี เพื่อเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมนำร่อง บรรจุไว้ในแผนประจำปีของเทศบาลตำบล ซึ่งคณะผู้วิจัยได้จัดทำเป็นปฏิทินกิจกรรมประจำปีและของดีนาทับ ดังภาพ

ภาพที่ 5 ปฏิทินกิจกรรมประจำปีและของดีนาทับ

จากภาพที่ 5 แสดงให้เห็นผลิตผลเด่นของดีตำบลนาทับตามฤดูกาลตลอดปี กล่าวคือ เดือนมกราคม-ธันวาคม มีผลผลิตสำคัญ เช่น มะพร้าวน้ำหอม เดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน มีผลผลิตสำคัญ เช่น แตงโมนาทับ กุ้งเคย เดือนพฤษภาคม - ตุลาคม มีผลผลิตสำคัญ เช่น ปลากะตัก เดือนพฤษภาคม - กรกฎาคม มีผลผลิตสำคัญ เช่น มะม่วงนาทับ เดือนกันยายน - ตุลาคม มีผลผลิตสำคัญ เช่น หอยนางรมคลอง หอยแมลงภู่ เดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม มีผลผลิตสำคัญ เช่น กุ้งแม้น้ำ ปลาท่องเที่ยว เป็นต้น ล้วนเป็นของดีจากทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชนแบบเรียบง่าย สามารถใช้กำหนดกิจกรรมเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดย

ชุมชนมีส่วนร่วมได้หลากหลาย เช่น กิจกรรมแข่งเรือเซเคย กิจกรรมอาสาพัฒนาตำบล หรือกิจกรรมอื่นตามที่ชุมชนต้องการ รวมถึงการหนุนเสริมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวชุมชนที่ก่อให้เกิดรายได้

ขั้นตอนที่ 5 จัดโครงการนำร่อง “งานประจำปีตำบลนาทับ (ของดี 4 ชาย)” อันเกิดจากการร่วมระดมความคิดเห็นของอย่างต่อเนื่องระหว่างสมาชิก ตัวแทนประชาชนและภาคีเครือข่ายร่วมกับผู้บริหารเทศบาลตำบล ซึ่งรับในหลักการดำเนินงานรูปแบบนาทับโมเดล และได้นำข้อมูลจากโครงการวิจัยไปใช้ขับเคลื่อนกิจกรรมร่วมกับโครงการประจำปีที่มีอยู่ในแผนของเทศบาล และได้ข้อสรุปร่วมให้จัดโครงการ “งานประจำปีตำบลนาทับ (ของดี 4 ชาย)” ครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 23 - 29 เมษายน พ.ศ. 2566 โดยเทศบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการภาคีเครือข่ายเพื่อร่วมขับเคลื่อนการจัดกิจกรรมเพิ่มเติมจากแผนการดำเนินงาน

ภาพที่ 6 กิจกรรมโครงการ “งานประจำปีตำบลนาทับ (ของดี 4 ชาย)” ครั้งที่ 1

ขั้นตอนที่ 6 ติดตามประเมินผลการจัดโครงการนำร่อง เพื่อเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ทั้งระหว่างดำเนินกิจกรรมและหลังดำเนินกิจกรรมเสร็จสิ้น โดยได้ผลการประเมินความพึงพอใจของประชาชนที่ได้เข้าร่วมโครงการนำร่อง มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมโครงการอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99

2. การประเมินผลการใช้รูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม นาทับโมเดล เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคม ผลการวิจัยพบว่า ตัวแทนประชาชน ภาคีเครือข่าย ผู้บริหารเทศบาลตำบลที่เข้าร่วมโครงการ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 ดังตาราง

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยผลการใช้รูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม นาทับโมเดล

ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. กระบวนการพัฒนารูปแบบ			
1.1 ท่านคิดว่ากระบวนการได้มาซึ่งข้อมูลเชิงพื้นที่ ในการนำมาพัฒนารูปแบบมีความเหมาะสมเพียงใด	4.12	0.32	มาก
1.2 ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิด และแนวทางการพัฒนารูปแบบนาทับโมเดลมากน้อยเพียงใด	4.04	0.42	มาก

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยผลการใช้รูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม นาทับโมเดล (ต่อ)

ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1.3 ขั้นตอนของรูปแบบสามารถนำมาพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งได้มากน้อยเพียงใด	3.93	0.54	มาก
1.4 รูปแบบนาทับโมเดล สามารถนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมของตำบลโดยชุมชนมีส่วนร่วมได้มากน้อยเพียงใด	3.88	0.55	มาก
1.5 ท่านคิดว่า รูปแบบนาทับโมเดลสามารถสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนได้มากน้อยเพียงใด	3.94	0.44	มาก
2. กระบวนการดำเนินการใช้รูปแบบนาทับโมเดล			
2.1 ท่านได้รับความรู้ แนวคิด ทักษะและประสบการณ์ใหม่ ๆ จากการเข้าร่วมกิจกรรมกับทีมวิจัย	3.96	0.48	มาก
2.2 ท่านสามารถนำสิ่งที่ได้รับจากโครงการไปใช้ในการจัดกิจกรรมร่วมกันของชุมชนในครั้งต่อไป	3.97	0.48	มาก
2.3 สิ่งที่ท่านได้รับจากโครงการครั้งนี้ตรงตามความคาดหวังของท่านหรือไม่	4.20	0.42	มาก
2.4 รูปแบบนาทับโมเดล มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในตำบลนาทับ	4.04	0.59	มาก
ภาพรวม	**4.02**	**0.48**	**มาก**

จากตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยผลการใช้รูปแบบ นาทับโมเดล ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 เมื่อพิจารณา 3 ลำดับแรก พบว่า สิ่งที่ได้รับจากโครงการตรงกับความคาดหวัง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 4.20 รองลงมาเป็นกระบวนการได้มาซึ่งข้อมูลเชิงพื้นที่ในการนำมาพัฒนารูปแบบมีความเหมาะสม ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.12 และประเด็นการมีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิดและแนวทางการพัฒนารูปแบบฯ กับประเด็นรูปแบบ นาทับโมเดล มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในตำบลนาทับ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.04 ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. กระบวนการนำรูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม นาทับโมเดล เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคมไปทดลองใช้กับชุมชนต้นแบบ จากที่ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม นาทับโมเดล เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคม โดยมีองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ วิธีคิดบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม ภาคีเครือข่ายชุมชน กิจกรรม และการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ปัญหาและการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน และจิตสำนึกความเป็นพลเมือง นำมาทดลองใช้กับชุมชนต้นแบบตำบลนาทับ ในการขับเคลื่อนกิจกรรมนำร่องเพื่อเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ได้กระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ 6 ขั้นตอน คือ 1) จัดประชุมภาคีเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ 2) ร่างปฏิทินกิจกรรมประจำปีและของดีนาทับ 3) กำหนดแผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมนำร่องตำบลนาทับ 4) กำหนดปฏิทินกิจกรรมประจำปีและของดีนาทับ 5) จัดโครงการนำร่อง “งานประจำปีตำบลนาทับ (ของดี 4 ชาย)” และ 6) ประเมินและสรุปผลการจัดกิจกรรมนำร่อง สามารถใช้ขับเคลื่อนกิจกรรมเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมที่สะท้อนผลการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้ครอบคลุม 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าควรทำหรือไม่ควรทำอะไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนาโดยลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจร่วมกัน 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการหรือผลการดำเนินงานที่ทำมาเพื่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนา (Cohen, J. M. & Ophoff, N. N. T., 1981) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนมีแกนนำและผู้ประสานงานเครือข่ายร่วมผลักดันกิจกรรมให้

คณะทำงานเครือข่ายย่อย ๆ ได้ปฏิบัติงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายร่วมกันจนสำเร็จลุล่วง โดยความร่วมมือของกลุ่มผู้บริหารเทศบาลตำบล ร่วมกับกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ประชาชน และภาคีเครือข่าย ร่วมระดมความคิดเสนอกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ซึ่งเกิดจากความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง นำไปสู่การร่างปฏิทินกิจกรรมประจำปีและของดีนาทับที่สื่อถึง อัตลักษณ์ท้องถิ่นซึ่งมีปัจจัยสำคัญด้านภูมิศาสตร์อยู่ใกล้ชิดทะเล ลำคลอง มีพื้นที่ราบลุ่ม และที่สูงชัน เกิดข้อค้นพบสำคัญ คือ ตำบลนาทับเป็นเมืองของดี 4 ชาย (ชายคลอง ชายนา ชายควน และชายเล) อันเป็นมรดกเชิงพื้นที่ (Area) ที่ล้ำค่าสืบทอดมานานให้ลูกหลานได้อาศัยทำกิน คนในชุมชนทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่มีวิถีการดำเนินชีวิตและการใช้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันได้อย่างปกติสุข สอดคล้องกับผลการศึกษาสภาพบริบท วิถีการดำเนินชีวิตการอยู่รวมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม ในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า สภาพบริบทวิถีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกัน ทั้ง 5 ชุมชน คือ ชุมชนในถุ้ง ชุมชนโมคลาน ชุมชนปากพยิง ชุมชนโพธิ์เสด็จ และชุมชนตลาดแขกมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข มีความรักสามัคคี และเข้าใจ มีบริบทความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างแต่ไม่แตกแยก ให้เกียรติเคารพซึ่งกันและกัน รู้วิถีที่พึงปฏิบัติต่อกันที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนาและสร้างสัมพันธ์ในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น (ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และคณะ, 2564) ประกอบกับเมื่อเทศบาลตำบลนาทับนำข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดไปเพิ่มเติมเป็นส่วนหนึ่งของโครงการประจำปี น้อมรับความเห็นร่วมของสมาชิกชุมชนให้ใช้ชื่อโครงการ “งานประจำปีตำบลนาทับ (ของดี 4 ชาย)” และบรรจุไว้ในแผนประจำปี จึงเป็นการสร้างการรับรู้เรื่องการมีส่วนร่วมและการมีจิตอาสาด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของอย่างภาคภูมิใจแก่สมาชิกในชุมชน

2. การประเมินผลการใช้รูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม นาทับโมเดลเพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคม พบว่า ประชาชนนาทับมีความคิดเห็นต่อกระบวนการพัฒนาและการดำเนินการใช้รูปแบบนาทับโมเดลภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะตัวแทนแต่ละชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนารูปแบบทุกขั้นตอน จึงมองว่ากระบวนการได้มาซึ่งข้อมูลเชิงพื้นที่ในการนำมาพัฒนารูปแบบมีความเหมาะสม แต่ละชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิด และแนวทางการพัฒนารูปแบบนาทับโมเดลที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้น สามารถนำมาดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็ง และนำมาพัฒนากิจกรรมของตำบลโดยชุมชนมีส่วนร่วมได้จริง ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับรู้ และร่วมติดตามผล ส่วนประเด็นการดำเนินการใช้รูปแบบนาทับโมเดล ประชาชนมองว่าสิ่งที่ได้รับจากโครงการตรงตามความคาดหวัง ได้รับทั้งความรู้ แนวคิด ทักษะและประสบการณ์ใหม่ ๆ นำไปใช้ในการจัดกิจกรรมร่วมกันได้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และช่วยเสริมสร้างความสามัคคีแก่คนในชุมชนได้มาก เป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการประเมินความพึงพอใจของประชาชนในการจัดกิจกรรมนำร่องงานประจำปีตำบลนาทับ (ของดี 4 ชาย) ที่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ทั้งเรื่องความหลากหลายของร้านค้า อาหาร เครื่องดื่ม การให้บริการของเจ้าหน้าที่ สถานที่ และการประชาสัมพันธ์การจัดงาน สอดคล้องกับผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับจิตสำนึกความเป็นพลเมืองในการพัฒนาชุมชน และความเป็นเมืองของชุมชนในจังหวัดนครปฐม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยคะแนนสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมรับผล รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ และด้านการมีส่วนร่วมดำเนินการ และด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล (พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร และคณะ, 2563) ทั้งนี้คนในชุมชนมีข้อเสนอแนะว่า ควรจัดงานแบบนี้ให้ต่อเนื่องทุกปี จะได้ดึงเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่มาจัดแสดงและจำหน่ายเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ สร้างรายได้แก่ชุมชน แสดงให้เห็นว่าการดำเนินกิจกรรมนำร่องของชุมชนต้นแบบตามรูปแบบนาทับโมเดล ช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคมในชุมชนพหุวัฒนธรรมตำบลนาทับได้ดี ทำให้เกิดความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันขับเคลื่อนกิจกรรม ทั้งนี้อาจเนื่องจากเป็นโครงการใหม่ที่จัดเป็นครั้งแรกจากความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน

ทำให้เกิดความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมแท้จริงในการทำกิจกรรมนำเสนอผลิตผลอันเป็นของดีในชุมชนให้เป็นที่รู้จักทั้งภายในและภายนอกชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

เกิดโมเดลการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม นาทับโมเดล เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคม โดยมีองค์ประกอบ 5 ประการ และกระบวนการดำเนินงานตามรูปแบบ นาทับโมเดล เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคม 6 ขั้นตอน จากการร่วมมือของคนในชุมชนที่ช่วยกันสะท้อนคิดหาจุดร่วมด้านอัตลักษณ์ชุมชนของดีตำบลนาทับจากทุนทางธรรมชาติ ทุนเศรษฐกิจ และทุนทางสังคมตามวิถีชาวบ้านมาบริหารจัดการกิจกรรมเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมประจำปีให้เกิดประโยชน์แท้จริง

ภาพที่ 7 รูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม นาทับโมเดล

กระบวนการนำรูปแบบ นาทับ Model ไปทดลองใช้ขับเคลื่อนกิจกรรมเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม มี 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) จัดประชุมภาคีเครือข่าย ความร่วมมือในพื้นที่ 2) พิจารณาร่างปฏิทินกิจกรรมประจำปีและของดีนาทับ 3) กำหนดแผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมนำร่องตำบลนาทับ 4) กำหนดปฏิทินกิจกรรมประจำปีและของดีนาทับ 5) จัดโครงการนำร่อง “งานประจำปีตำบลนาทับ (ของดี 4 ชาย)” และ 6) ประเมินและสรุปผลการจัดกิจกรรมนำร่อง

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษากระบวนการนำรูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม นาทับโมเดล เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคมไปทดลองใช้กับชุมชนต้นแบบ ได้กระบวนการดำเนินงาน 6 ขั้นตอน โดยใช้วิธีคิดบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคีเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมเสริมสร้างสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคม มีกระบวนการดำเนินงานที่ชัดเจน เริ่มที่ประชุม-จบที่ประเมิน มีผลการประเมินกระบวนการพัฒนาและการดำเนินการใช้รูปแบบนาทับโมเดลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับชุมชนพหุวัฒนธรรมจังหวัดชายแดนภาคใต้และชุมชนพหุวัฒนธรรมอื่น สำหรับนำผลการวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางดำเนินกิจกรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน รวมถึง

บุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรที่มีพันธกิจหลักในการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรม โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่สนใจ สามารถ นำผลการวิจัยไปใช้ในการศึกษา วิเคราะห์สังเคราะห์วิจัยต่อยอดองค์ความรู้ ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรนำกระบวนการดำเนินงานตามรูปแบบนาทับโมเดล ไปทดลองใช้กับสังคมพหุวัฒนธรรมอื่นในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อเปรียบเทียบผลก่อนขยายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ต่อไป ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรขับเคลื่อนโครงการชุมชนด้วยกระบวนการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบนาทับโมเดล อย่างต่อเนื่องทุกปีเพื่อสร้างสมานฉันท์ในชุมชน และควรสร้างความรู้ความเข้าใจแก่เจ้าหน้าที่รัฐ ประชาชน และภาคีเครือข่ายถึงแนวทางการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน และทรัพยากรท้องถิ่นที่สามารถสานความร่วมมือคนได้ทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม

กิตติกรรมประกาศ

ขอบคุณทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2565 และข้อมูลโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของสังคม: กรณีศึกษา ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

เอกสารอ้างอิง

เทศบาลตำบลนาทับ. (2566). แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566 - 2570. สงขลา: เทศบาลตำบลนาทับ.

ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และคณะ. (2564). รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมโดยไร้รอยต่อทางศาสนา. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 8(3), 436-450.

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2556). โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในภาคใต้ของประเทศไทยโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันพระปกเกล้า.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร และคณะ. (2563). จิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในการพัฒนาชุมชนและความเป็นเมืองเชิงพุทธในจังหวัดนครปฐม. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 3(1), 63-80.

พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2544). หลักการวัดผลและประเมินผลการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏพระนคร.

ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร. (2563). ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563 - 2565. เรียกใช้เมื่อ 19 มิถุนายน 2566 จาก https://www.isoc5.net/files/strategy_plan/2063.pdf

สวรินทร์ เบ็ญเด็มอะหลี. (2554). พลวัตสิทธิชุมชนคลองนาทับ ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สำเร็จ ศรีหร่าย. (2550). ขบวนการ BRN-Coordinate กับการก่อความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลาในช่วงปี พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน (2550) และแนวความคิดในการยุติสถานการณ์. ใน รายงานการวิจัย. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

Cohen, J. M. & Ophoff, N.N.T. (1981). Rural Development Participation: Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation. New York: The Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.

Faulks, K. (2000). Citizenship. London: Century Business.

บทความวิจัย

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*

PARTICIPATORY COMMUNICATION FOR WASTE MANAGEMENT AT ANDARMAN COASTAL TOURIST ATTRACTIONS OF THE LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS

ชัยพร เอ้งฉ้วน*, หฤทัย ปัญญาวุธตระกูล, สุภาภรณ์ ศรีดี
Chaiporn Engchuan*, Haruthai Panyawuttrakul, Supaporn Sridee
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี ประเทศไทย
Faculty of Communication Art, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, Thailand
*Corresponding author E-mail: chaiporn0305@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม 2) ศึกษากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และ 3) ศึกษาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึกกับ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลตำบล บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลตำบล ตัวแทนผู้ประกอบการท่องเที่ยว และผู้นำชุมชน กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งสิ้น 24 คน ผลการวิจัยพบว่า 1)การจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในจัดการขยะ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 3 แห่ง เน้นการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมโครงการแบบมีส่วนร่วม เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ การอบรมสัมมนา การบรรยายสาธิต และบูรณาการภาคีเครือข่าย ยึดหลักการทำงานปรับเปลี่ยนมุมมอง แนวคิด ความเข้าใจต่อแนวทางการจัดการขยะ จากบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐมาเป็นภาคเอกชน ชุมชน ประชาชน และการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย 2)กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง เน้น “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน องค์การบริหารส่วนตำบล โคกกลอย เน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมภายใต้แนวทางการสร้างเครือข่าย ตามแบบ 1P3C เทศบาลตำบลกำแพง เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กร ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ และเอกชน 3) แนวทางการพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 3 แห่ง มีการสร้างคุณค่าจากการออกแบบเศษวัสดุเหลือใช้ เสริมสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรมใหม่ ๆ และใช้กระบวนการการสื่อสาร ความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญของ ผู้นำชุมชน ประชาชนแก้ไขร่วมกับการใช้วิทยากรที่มีความรู้

คำสำคัญ: กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม, การจัดการขยะ, แหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามัน

Abstract

This research is for 1) Study participatory communication management. 2) Study the participatory communication process. and 3) study participatory communication in waste management of Andaman Sea coast tourist attractions of local government organizations. It is a qualitative research using in-depth interviews with Important informants include the president of

* Received 10 September 2023; Revised 27 September 2023; Accepted 29 September 2023

the subdistrict administrative organization and the subdistrict municipality. Personnel of the Subdistrict Administrative Organization and Subdistrict Municipality Tour operator representative and community leaders There were a total of 24 village headmen/villages. The results of the research found that 1) Participatory communication management in waste management All three local administrative organizations emphasize public relations campaigns through participatory project activities such as workshops. Training seminar Demonstration lecture and integrate network partners Adhere to working principles and change perspectives, ideas, and understanding of waste management guidelines. From the role and duties of government agencies to the private sector, communities, citizens and working together as a network. 2) Participatory communication process in waste management Ao Nang Subdistrict Administrative Organization emphasizes "participatory communication", giving people the opportunity to participate in every step. Khok Kloi Subdistrict Administrative Organization emphasizes the participation process under the guidelines for creating a network according to the 1P3C model of Kamphaeng Subdistrict Municipality. Emphasis on the participation process of citizens, community leaders, organizational groups, and network partners in both the public and private sectors. 3) Guidelines for developing participatory communication in waste management. All 3 local government organizations create value from designing leftover materials. Strengthen knowledge new innovations and use communication processes creativity and the expertise of community leaders and citizens, together with the use of knowledgeable lecturers

Keywords: Participatory Communication Processes, Waste Management, Andaman Coast Tourist Attractions

บทนำ

การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน และฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทย พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลอันดามันมีความสวยงามตั้งแต่ท้องทะเลไปจนถึงภูเขาสูง มีศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไทย จึงเป็นเสน่ห์ดึงดูดให้ชาวต่างชาติเดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังเป็นจุดหมายปลายทางของนักเดินทางจากทั่วทุกมุมโลก ส่งผลให้มีการขยายตัวของการเดินทางท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น มีการเพิ่มเส้นทางการบินของสายการบินต้นทุนต่ำ เกิดการลงทุนของเอกชนในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว รวมถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ ๆ ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีมาตรการเตรียมความพร้อมของทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้น ความท้าทายของการท่องเที่ยวคือ จะทำอย่างไรให้สินค้าและบริการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีคุณภาพได้มาตรฐานเพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นได้โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ มีการเพิ่มคุณค่าหรือมูลค่าสินค้าและบริการท่องเที่ยวเพื่อกระจายรายได้สู่เกษตรกรและท้องถิ่น โดยยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน แหล่งท่องเที่ยวทางทะเลบริเวณชายฝั่งอันดามันภาคใต้ของไทยอยู่ทางทิศตะวันตกของภาคใต้ด้านมหาสมุทรอินเดีย มีศักยภาพโดดเด่นในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลระดับโลก (world class) โดยมีจุดขายทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศคือ หาดทราย ชายทะเลหมู่เกาะ และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั่วโลก (วาสนา สุวรรณวิจิตร, 2019)

บริเวณทะเลฝั่งอันดามัน เป็นพื้นที่ที่สำคัญในการใช้ประโยชน์และการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะการท่องเที่ยว โรงแรม ร้านอาหาร และการประมง เป็นต้น ซึ่งมีอัตรานักท่องเที่ยวมากขึ้นในทุกๆปี ผลกระทบทั้ง

ทางตรงและทางอ้อมต่อสิ่งแวดล้อมใกล้ชายฝั่งทะเล ดังนั้นปัญหาและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ตามมาที่เห็นได้ชัด คือ ปัญหาขยะบริเวณชายฝั่งในปัจจุบัน การใช้พลาสติก และวัสดุสังเคราะห์มีปริมาณเพิ่มขึ้น เหตุเพราะบรรจุภัณฑ์พลาสติก หรืออุปกรณ์พลาสติก จัดเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันจึงทำให้การผลิตพลาสติกมีอัตราเติบโตเพิ่มขึ้น ซึ่งแนวโน้มดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงปริมาณขยะในทะเลซึ่งมีพลาสติกเป็นองค์ประกอบอยู่ถึง 60-80% และในหลายพื้นที่อาจมีขยะพลาสติกเป็นองค์ประกอบอยู่สูงถึง 90-95% ของปริมาณขยะทั้งหมด จากการเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าวจำนวนมากก่อปัญหาขยะที่ต้องให้เกิดการแก้ไข เนื่องจากปัจจุบันขยะมีปริมาณมากขึ้น แต่พื้นที่ฝังกลบหรือพื้นที่จัดการขยะมีอย่างจำกัด ดังนั้นการจัดการขยะที่ผิดวิธีจึงเกิดขึ้นอยู่ทั่วไปซึ่งทำให้เกิดผลกระทบ ได้แก่ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของเชื้อโรคและพาหะนำโรค ก่อให้เกิดความรำคาญ ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม และต่อสุขภาพของมนุษย์ ก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ (Ministry of Tourism and Sports, 2015)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เร่งรัดแก้ไขปัญหาการจัดการขยะตกค้างสะสมในพื้นที่วิกฤต ผลักดันกฎหมายและกลไกเพื่อการคัดแยกขยะ สนับสนุนการแปรรูปเป็นพลังงาน ใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์เพื่อให้เกิดการลดปริมาณขยะ รวมทั้งสร้างวินัยคนในชาติเพื่อการจัดการขยะอย่างยั่งยืน รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยว การพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม สังคมได้เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน เมืองได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วต่อเนื่อง ทั้งโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค มีการอพยพถิ่นฐานของประชาชนมาประกอบอาชีพในเมือง ชุมชนในชนบทได้ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ตามนโยบายของรัฐและผู้บริหารท้องถิ่นไม่ได้เตรียมความพร้อมในการรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นหนึ่งในปัญหาดังกล่าวคือขยะ ปริมาณขยะแต่ละปีเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ผู้มีส่วนได้เสียไม่ได้บูรณาการการมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรม ในยุคดิจิทัล การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญหลักในการบูรณาการการบริหารจัดการกับปัญหาต่างๆได้อย่างรวดเร็วและทรงพลังในการขับเคลื่อนองคาพยพต่างๆอย่างมีประสิทธิภาพ ในทางปฏิบัติขบวนการสื่อสารยังไปไม่ถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง การปฏิบัติงานจึงไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร เจ้าหน้าที่และผู้รับผิดชอบบางพื้นที่จึงไม่สามารถจัดการบริหารขยะให้บรรลุผลเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.), 2564)

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ด้วยการบูรณาการการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ และประชาชน โดยนำการสื่อสารมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุดระยะยาวได้ ยูเนสโกให้ความสำคัญกับการสื่อสารที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นแนวความคิดใหม่ที่มีรากฐานมาจากแนวคิดของระบอบประชาธิปไตย เป็นกระแสของความคิดที่ทำให้ผู้คนในสังคมตระหนักดีว่า การดำเนินกิจการใด ๆ ก็ตามผู้ที่ได้รับผลกระทบและมีส่วนได้เสียควรเป็นผู้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะความคิด การปฏิบัติงานประชาสัมพันธ์ในยุคปัจจุบันจึงต้องประยุกต์แนวคิดให้ตอบรับกับแนวคิดประชาธิปไตย โดยต้องสร้างกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนอันเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงาน และเป็นส่วนสำคัญของแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนกลุ่มที่มีส่วนได้เสียและได้รับผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ดังนั้น การพัฒนาจึงเริ่มจากความต้องการของชุมชนแทนความต้องการของหน่วยงานภาครัฐ การนำการสื่อสารเพื่อการสร้างมีส่วนร่วมมาใช้ในการจัดการแบบบูรณาการร่วมกับชุมชน โดยเฉพาะเรื่องการจัดการขยะ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นเน้นการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ การแก้ไขปัญหาขยะ เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดการขยะให้ดี เพื่อลดจำนวนขยะ นำไปสู่ทิศทางการบริหารจัดการขยะอย่างยั่งยืน (ปาริชาต สถาปิตานนท์, 2549)

องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา เทศบาลตำบลกำแพง อำเภอละงู จังหวัดสตูล เป็นพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาและขยายตัวอย่างรวดเร็วมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่มีแนวโน้มมากขึ้นทุกปี ด้วยความสามารถและรับผิดชอบของผู้บริหารท้องถิ่น ผู้มีส่วนได้เสีย การมีส่วนร่วมบูรณาการของทุกฝ่าย ตลอดจนการสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถช่วยลดปริมาณขยะในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งทั้ง 3 จังหวัด ประกอบไปด้วยองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง จังหวัดกระบี่ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย จังหวัดพังงา และเทศบาลตำบลกำแพง จังหวัดสตูล ได้รับรางวัลพระปกเกล้าในด้านการจัดการขยะ ประจำปี 2562 จากคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดีเด่น ซึ่งปัจจัยสำคัญในการได้รับรางวัลของทั้ง 3 จังหวัด คือ องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง จังหวัดกระบี่ ภายใต้โครงการหรือกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเลิศ ด้านความโปร่งใสและ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ได้แก่ โครงการอ่าวนางเมืองสวย น้ำใส เป็นโครงการหลักสำคัญที่มาจากชุมชนภายใต้แนวคิด ของวัฒนธรรมเปลี่ยนพฤติกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับขยะ มีสาระสำคัญเพื่อตอบโจทย์ให้ อ่าวนางให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่สะอาดไร้ขยะ โครงการดังกล่าวมีกิจกรรมย่อยที่เกี่ยวข้องกับ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของชุมชน ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ ทั้งแบบระยะสั้นและระยะยาว เน้นให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงาน องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย จังหวัดพังงา มีการดำเนินงานภายใต้มีวิสัยทัศน์ “พัฒนาคุณภาพ การดำรงชีวิต ส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ฟื้นคืนสังคมแห่งการเกื้อกูล บริบูรณ์ด้วยทรัพยากร สิ่งแวดล้อมที่สมดุล” และมีการดำเนินโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ โดยความร่วมมือของภาคี เครือข่ายจากหลายภาคส่วน “We think We do We share เพื่อให้เกิดกระบวนการทำงาน ร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชนและประชาสังคม ในการพัฒนาท้องถิ่นภายใต้กรอบแนวคิดของ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย ได้แก่ โครงการศูนย์เรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน และเทศบาลตำบลกำแพง จังหวัดสตูล มีโครงการหรือกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเลิศ ด้านการเสริมสร้าง เครือข่ายรัฐ เอกชน และประชาสังคม ของเทศบาลตำบลกำแพง ได้แก่ โครงการบริหารจัดการศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยแบบค รบวงจร เทศบาลตำบลกำแพง กำหนดวิธีการดำเนินงานที่มุ่งให้ความ สำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กร ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ และเอกชน (วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่นสถาบันพระปกเกล้า, 2562)

ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการมีธรรมาภิบาลที่ใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญที่ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค ความต้องการที่แท้จริงเป็นข้อมูลที่ผู้บริหารหรือผู้เกี่ยวข้องสามารถนำไปกำหนดเป็นนโยบาย พันธกิจในการบริหารจัดการขยะในอนาคตได้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับทุกองค์กรที่มีส่วนได้เสียตลอดไปถึงบุคคล กลุ่มบุคคล หรือนิติบุคคล และภาคีเครือข่าย ที่มีจิตอาสาที่ให้ความรู้ การรณรงค์ การสื่อสารผ่านสื่อใหม่หรือสื่อดั้งเดิม แนวคิดและการใช้นวัตกรรม ในการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่เป็นการกระตุ้นให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมที่แก้ปัญหาขยะให้ยั่งยืน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนารูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมต่อการจัดการขยะแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อมุ่งศึกษาการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในจัดการขยะ และมุ่งศึกษากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะและแนวทางการพัฒนาการสื่อสารเพื่อนำไปใช้ในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับภาคชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ และการทบทวนเอกสาร

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งผู้ให้ข้อมูลเป็น 4 กลุ่มหลัก โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง จังหวัดกระบี่ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย จังหวัดพังงา และเทศบาลตำบลกำแพง จังหวัดสตูล รวมทั้งสิ้น 24 คน ประกอบด้วย 1) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลตำบล จำนวน 3 คน 2) บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลตำบล แห่งละ 1 คน รวม 3 คน 3) ตัวแทนผู้ประกอบการท่องเที่ยวแห่งละ 3 คน รวม 9 คน และ 4) ผู้นำชุมชน กำนัน/ผู้ใหญ่บ้านแห่งละ 3 คน รวม 9 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้ 1) ทำการติดต่อกับผู้ประสานงาน ด้านข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้องของผู้ให้สัมภาษณ์ 2) ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น จากเอกสารและสื่อที่เผยแพร่ เพื่อวางแผนกำหนดการรายละเอียดต่าง ๆ 3) ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารโดยคัดเลือกเนื้อหาและเก็บข้อมูลที่สำคัญ เพื่อสรุปเนื้อหาโดยยึดหลักเกณฑ์พิจารณาจากหลักแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทางวิชาการควบคู่กันไปด้วย เพื่อเป็นการวางกรอบแนวคิด 4) ทำการทดสอบเครื่องมือก่อนนำไปใช้ภาคสนามจริง เพื่อความเที่ยงตรงและถูกต้อง 5) แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์นั้นได้จัดพิมพ์เป็นเอกสารแนบไปพร้อมกับจดหมายขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ และ 6) กำหนดวันที่นัดหมายสัมภาษณ์ ขออนุญาตบันทึกข้อมูลจากการสนทนาด้วยเครื่องบันทึกเสียง ภาพถ่าย และอธิบายให้ผู้สัมภาษณ์รับทราบว่า ข้อมูลที่ได้นั้นจะนำไปใช้ในการศึกษา และเป็นข้อมูลในดุษฎีนิพนธ์เท่านั้น

การวิเคราะห์ข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 ใช้วิธีการสร้างความรู้ที่ได้ตามวิธีการพรรณนา ซึ่งเป็นการนำเอาความรู้หรือข้อเท็จจริงที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์มาสรุปเป็นความรู้ความคิดสู่ข้อสรุปที่เป็นแนวคิดทฤษฎี ขั้นที่ 2 การตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้มั่นใจได้ ในความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลว่าข้อมูลมีความครบถ้วนอยู่ในระดับที่จะนำมาวิเคราะห์ได้รวมถึงตอบปัญหาการวิจัยได้ การตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการตรวจสอบโดยนำข้อมูลที่รวบรวมจากผู้ให้ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยจากแหล่งที่มาของข้อมูลในด้านตัวบุคคล ด้านเวลา และด้านสถานที่

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางจังหวัดกระบี่ สถานการณ์ขยะในปัจจุบันและแนวโน้มมีปริมาณขยะมูลฝอยที่ต้องกำจัดสูงที่สุดในจังหวัดกระบี่ เนื่องจากมีปัยจัยหลายประการจึงมีแนวทางการดำเนินงานเน้น “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน มีการรณรงค์การประชาสัมพันธ์ให้ทุกบ้าน เน้นเป้าหมายการทำงานการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและออกแบบการมีส่วนร่วมในจุดสำคัญของพื้นที่ตามแหล่งท่องเที่ยว มีนโยบายการบริหารพื้นที่เห็นได้จากวิสัยทัศน์คือ “ยึดมั่นธรรมาภิบาล เน้นการมีส่วนร่วม ของชุมชน” วิสัยทัศน์ดังกล่าวเป็นการสร้างฐานความไว้วางใจการบริหารงานเป็นหลัก การทำงานของฝ่ายบริหารและบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางมีการ

ถ่ายทอดคติเรื่องธรรมาภิบาลและความโปร่งใสแก่เจ้าหน้าที่ทุกระดับ ให้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน เพื่ออำนวยความสะดวกและให้บริการประชาชน มีการให้ความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับ แนวทางการจัดการขยะในรูปแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการ การอบรมสัมมนา การบรรยาย การสาธิต และฐานกิจกรรม ผ่านช่องทางการสื่อสารสื่อต่าง ๆ ทั้งสื่อใหม่ และสื่อเก่า เน้นการรณรงค์การมีส่วนร่วมในการบริหารงาน และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ขององค์กรอาศัยความร่วมมือและกลุ่มภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ซึ่งมีโครงการกิจกรรมย่อยที่เกี่ยวข้องกับ การปรับ/เปลี่ยนพฤติกรรมของชุมชน ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ได้วางแนวทางการดำเนินงานการสื่อสารในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม โดยสร้างการตระหนักรู้ ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมสร้างเครือข่าย เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อขับเคลื่อนการทำงานให้ประสบความสำเร็จ และตอบสนองความต้องการของประชาชน

“องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางมีปริมาณขยะ มูลฝอยเฉลี่ยที่ต้องกำจัดสูงที่สุดในจังหวัดกระบี่ เท่ากับ 37.65 ตันต่อวัน สูงกว่าเทศบาล เมืองกระบี่ที่มีปริมาณขยะมูลฝอย 34.23 ต้นต่อวัน”

“บางชุมชนมีขยะตกค้างส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของพื้นที่อย่างมาก จากข้อมูลพบว่าปริมาณขยะมูลฝอย หมู่ที่ 1-8 มีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปีประมาณร้อยละ 10 ต่อปี หรือประมาณ 1,000 - 2,000 ตันต่อปี ในปี พ.ศ. 2561 เฉลี่ยแล้วองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางมีขยะที่ต้องกำจัดมากถึง 65.53 ตันต่อวัน”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, 2566)

“นโยบายการบริหารพื้นที่เห็นได้จากวิสัยทัศน์ คือ “ยึดมั่นธรรมาภิบาล เน้นการมีส่วนร่วม ของชุมชน”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, 2566)

“มีการกำหนดแผนสู่การปฏิบัติงาน ด้านคน ผลงาน การเผยแพร่ ทีมงาน ด้านประเด็นสาร และวิธีทำโดยมีแนวทางการดำเนินงานการสื่อสารในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, 2566)

องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย จังหวัดพังงา สถานการณ์ปัญหาขยะในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะปัญหาขยะพลาสติก โฟม ขยะมูลฝอยทั่วไปในสิ่งแวดล้อม ผลกระทบของประชากรแฝงต่อการจัดทำบริการสาธารณะด้านขยะมูลฝอย ไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้เพียงลำพัง จึงจำเป็นที่จะต้องมีการให้ความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับ แนวทางการจัดการขยะในรูปแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการ การอบรมสัมมนา การบรรยาย การสาธิต กิจกรรม และบูรณาการจากภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อการเสริมสร้างพลังที่จะขจัดปัญหา ลดช่องว่าง และเพิ่มสายสัมพันธ์ ก่อให้เกิดความมั่นคง บนพื้นฐานของระบบเครือข่ายที่ยั่งยืน และเกิดความสมดุลทางสังคมและ ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ยังคงอยู่คู่ตำบลโคกกลอย ภายใต้นโยบายแนวทางการสร้างเครือข่าย ตามแบบ 1P3C คือ 1) Participation การมีส่วนร่วม 2) Cooperation การร่วมมือและการให้ความช่วยเหลือกันของบุคลากร 3) Coordination การสื่อสารแบบราบรื่น 4) Collaboration การประสานงานการร่วมมือของหน่วยงานและองค์กร มีการทำความเข้าใจกิจกรรมโครงการ

“ปัญหาขยะที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากประชากรแฝง”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย, 2566)

“ปัญหาขยะพลาสติก โฟม ขยะมูลฝอยทั่วไปในสิ่งแวดล้อม”

(รก.ผอ.กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม, 2566)

“ปัญหาขยะที่เกิดจากขยะทะเลพลาสติก และขยะประเภทโฟมที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น”

(ผู้ประกอบการร้านอาหาร, 2566)

“นโยบายการจัดการขยะองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย มีการดำเนินงานภายใต้มีวิสัยทัศน์ “พัฒนาคุณภาพ การดำรงชีวิต ส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ฟื้นคืนสังคมแห่งการเกื้อกูล บริบูรณ์ด้วยทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่สมดุล” และมีการดำเนินโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย, 2566)

“กระบวนการทำงาน ร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม ในการพัฒนาท้องถิ่น”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย, 2566)

เทศบาลตำบลกำแพง จังหวัดสตูล มีสถานการณ์ขยะปัจจุบันพบปัญหาขยะในอนาคตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะปัญหาขยะพลาสติก โฟม ขยะมูลฝอย และขยะอินทรีย์ในสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัญหาที่จะต้องหาแนวทางการแก้ไข ด้วยเหตุนี้เทศบาลตำบลกำแพงจึงได้จัดทำโครงการบริหารจัดการศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยแบบครบวงจรเทศบาลตำบลกำแพง โดยเป้าหมายคือ แผนที่นำทาง (Road Map) โดยการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย การเร่งจัดการขยะมูลฝอยสะสมในสถานที่กำจัดขยะพื้นที่วิกฤตและการจัดระเบียบมาตรการบริหารจัดการขยะมูลฝอยครบวงจร และจัดกิจกรรมรณรงค์ เทศบาลตำบลกำแพงปลอดโฟม (NO Foam) การสร้างมูลค่าเพิ่มให้ขยะ และขยะร่วมบุญ ลดภาระการจัดการขยะ มีหลักการทำงานบนฐาน “ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” เปิดโอกาสให้ภาคประชาชน กลุ่มองค์กร ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงาน เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงจุด และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ของเทศบาลอาศัยความร่วมมือร่วมแรง ร่วมใจ ทั้งจากผู้บริหารเทศบาล สมาชิกสภาเทศบาล พนักงานเทศบาล ผู้นำชุมชนประชาชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เข้ามาทำงานร่วมกัน สู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทำให้ทุกคนมีความสุข สนุกกับงาน เกิดจิตสำนึกสาธารณะ รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของท้องถิ่น และร่วมพัฒนาเทศบาลให้เป็นเทศบาลที่น่าอยู่อย่างยั่งยืน หลักการบริหารงาน โดยวางกรอบนโยบายมิติการบริหารงานแบ่งออกเป็น 5 มิติ เพื่อขับเคลื่อนการทำงานให้ประสบความสำเร็จและตอบสนองความต้องการของประชาชน ได้อย่างตรงจุดและเต็มความสามารถ ได้แก่ 1. มิติด้านนิติธรรม 2. มิติด้านความโปร่งใส 3. มิติด้านการมีส่วนร่วม 4. มิติด้านรับผิดชอบตรวจสอบได้ 5. มิติด้านคุณธรรม และปรับเปลี่ยนมุมมอง แนวคิด ความเข้าใจต่อแนวทางการจัดการขยะจากต้องเป็นบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐเป็นการจัดการขยะต้องมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และประชาชนบนพื้นฐานของการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย โดยภาคีเครือข่ายที่เข้ามาร่วมกับเทศบาลตำบลกำแพงนั้นประกอบด้วยหลายภาคส่วนที่เข้ามาทำ ข้อตกลงร่วมกัน (MOU) ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดสตูล โรงเรียนในพื้นที่ องค์กรธุรกิจเอกชน รวมถึงภาคประชาสังคม ซึ่งต่างก็เข้ามาดำเนินงานร่วมกันในการกำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่จังหวัดสตูล ซึ่งการทำงานของเครือข่ายดังกล่าว ได้นำมาสู่ไปสู่การดำเนินงานและผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม

“ปัญหาขยะที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเทศบาลตำบลกำแพงเป็นท้องถิ่นที่มีปัญหาการจัดการคุณภาพและสิ่งแวดล้อม”

(นายกเทศมนตรีตำบลกำแพง, 2565)

“ปัญหาขยะที่เกิดจากขยะทะเลพลาสติก และขยะประเภทโฟมที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น”

(นายกเทศมนตรีตำบลกำแพง, 2565)

“ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในชุมชนอยู่ที่ประมาณ 6 – 8 ตัน ส่วนใหญ่เป็นขยะพลาติก เกิดจากสถานการณ์โควิด ทำให้ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง”

(นักวิชาการสุขาภิบาลชำนาญการ, 2565)

“รับนโยบายจากจังหวัดในการแก้ไขขยะ”

(นายกเทศมนตรีตำบลกำแพง, 2565)

“นโยบายมิติการบริหารงานของเทศบาลตำบลกำแพงแบ่งออกเป็น 5 มิติ 1) มิติด้านนิติธรรม 2) มิติด้านความโปร่งใส 3) มิติด้านการมีส่วนร่วม 4) มิติด้านรับผิดชอบตรวจสอบได้ และ 5) มิติด้านคุณธรรม”

(นายกเทศมนตรีตำบลกำแพง, 2565)

“ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” นำมาสู่การออกแบบกระบวนการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของเทศบาล”

(นายกเทศมนตรีตำบลกำแพง, 2565)

2. ผลการศึกษากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง จังหวัดกระบี่ การแก้ไขปัญหาข้างต้นจึงต้องการลดปริมาณขยะ เน้นการรณรงค์ให้ทุกบ้าน ช่วยกันรักษาความสะอาดบ้านของตนเองด้วยการทำ Big Cleaning Day เวทีประชาคมประกอบกับความคิด เรื่องลดขยะที่ต้นทาง และคัดแยกขยะจากครัวเรือน กิจกรรมดังกล่าวเป็นวาระสำคัญ ของตำบล และให้องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางนำเสนอไว้ในแผนการดำเนินงานในทุก ๆ ปี การนำเสนอความคิดเห็นจากเวทีประชาคมดังกล่าว โดยกำหนดให้เป็นนโยบายสำคัญโดยมีการลงนามบันทึก ข้อตกลงร่วมกันด้านการรักษาความสะอาดและรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวตำบลอ่าวนาง มีการจัดตั้งกลุ่มคนจิตอาสาช่วยกันลดขยะและรักษาความสะอาดในพื้นที่ มีการออกแบบกลยุทธ์การสื่อสารแบบการมีส่วนร่วม ที่กำหนดไว้ และทำการประเมินผลความสำเร็จ โดยมีการวางแผนด้านผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร สามารถอธิบายดังนี้ ผู้ส่งสารมีสื่อสาร นโยบาย โครงการ กิจกรรม กำหนดกรอบพื้นที่การทำงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างชัดเจน มีช่องทางการสื่อสาร ซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลาย การให้ความรู้ชาวบ้าน ได้แก่ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การอบรมสัมมนา การบรรยาย การสาธิต สื่อบุคคล เช่น ผู้นำศาสนา ประชาสัมพันธ์ และสื่อออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์กลุ่ม เป็นช่องทางในการสื่อสารครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย สามารถแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารที่น่าสนใจไปยังประชาชน ผู้รับสาร แบ่งประเภทของผู้รับสาร หน่วยงานรัฐ/เอกชน การสร้างภาคีเครือข่ายผู้สนับสนุน และประชาชนทั่วไป ซึ่งผู้รับสารมีความพยายามที่จะเสนอผลตอบรับ (feedback) กลับไปยังผู้ส่งสารเพื่อให้การสื่อสารในครั้งต่อไปมีประสิทธิภาพมากขึ้น และร่วมติดตามและการร่วมประเมินผล การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากโครงการอ่าวนาง เมืองสวย น้ำใส โครงการวันรักษ์พีพี และกลุ่มคัดแยก “ซาเล้ง” ของ

องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางกล่าวได้ว่ามีความเป็นเลิศที่สำคัญในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ชุมชน นั่นคือ การสร้างสภาวการณ์และการตื่นตัวให้ชุมชนได้รับรู้ถึงวิกฤติของปัญหาขยะใน พื้นที่ซึ่งถือว่าเป็นการรณรงค์ให้สร้าง/เปลี่ยนวัฒนธรรมของวิถีชีวิตของชุมชนและผู้ประกอบการ ตำบลอ่าวนางเกิดเป็นสำนึกส่วนรวมที่รักษาสิ่งแวดล้อมและไม่ทำร้ายธรรมชาติอย่างยั่งยืน

“เน้นการรณรงค์ให้ทุกบ้าน ช่วยกันรักษาความสะอาดบ้านของตนเองด้วยการทำ Big Cleaning Day พร้อมกัน”

(ตัวแทนชุมชนท่องเที่ยวบ้านนาตีน ตำบลอ่าวนาง, 2566)

“อบต.อ่าวนาง มีเวทีประชาคมประกอบกับความคิด เรื่อง ลดขยะที่ต้นทาง และคัดแยกขยะจากครัวเรือนจากผู้แทนประชาชน”

(ผู้ใหญ่บ้าน ม. 4 บ้านตำบลอ่าวนาง, 2566)

องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย จังหวัดพังงา มีกระบวนการภายใต้แนวทางการสร้างเครือข่าย ตามแบบ 1P3C คือ 1) Participation การมีส่วนร่วม 2) Cooperation การร่วมมือและการให้ความช่วยเหลือกันของบุคลากร 3) Coordination การสื่อสารแบบราบรื่น 4) Collaboration การประสานงาน การร่วมมือของหน่วยงานและองค์กร จึงส่งผลให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรและผู้บริหารที่ได้กำหนดและวางไว้ว่า

“ท้องถิ่นที่มีความสงบสุข มีความเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ สังคมมีการช่วยเหลือ เกื้อกูล แบ่งปัน และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน”

“นโยบายหรือแนวทางการสร้างเครือข่าย ตามแบบ 1P3C คือ 1) Participation การมีส่วนร่วม 2) Cooperation การร่วมมือและการให้ความช่วยเหลือกันของบุคลากร 3) Coordination การสื่อสารแบบราบรื่น 4) Collaboration การประสานงาน การร่วมมือของหน่วยงานและองค์กร”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย, 2566)

เทศบาลตำบลกำแพง จังหวัดสตูล มีการกำหนดวางแผนและวิธีการดำเนินงานที่มุ่งให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กร ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ และเอกชน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1. กระบวนการร่วมคิด คือ การให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เสนอปัญหาความต้องการ คิดรูปแบบการดำเนินงานโรงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ได้ 2. กระบวนการร่วมทำ คือ การให้ประชาชนและทุกภาคส่วนร่วมดำเนินโครงการ/กิจกรรม 3. กระบวนการร่วมรับประโยชน์ คือ การให้ประชาชนและทุกภาคส่วนได้รับประโยชน์ จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรมร่วมกัน 4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล คือ การให้ประชาชนและทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วมกับเทศบาลตำบลกำแพง จังหวัดสตูล ในกระบวนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานต่าง ๆ มีการปฏิบัติกิจกรรมการสื่อสาร ในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบพื้นที่สำหรับกำจัดขยะและเป็นศูนย์กลาง ของท้องถิ่น จึงมีความจำเป็นในการจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ผู้ปฏิบัติ งานประจำศูนย์ฯ ตลอดจนประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้การจัดตั้งศูนย์กำจัดขยะแบบครบวงจร สามารถดำเนินงานไปได้อย่างมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานของการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย โดยภาคีเครือข่ายที่เข้ามาร่วมกับเทศบาลตำบลกำแพงนั้นประกอบด้วยหลายภาคส่วนที่เข้ามาทำ ข้อตกลงร่วมกัน (MOU) ไม่ว่าจะเป็น

หน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดสตูล โรงเรียนในพื้นที่ องค์กรธุรกิจเอกชน รวมถึงภาคประชาสังคม ซึ่งต่างก็เข้ามา ดำเนินงานร่วมกันในการกำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่จังหวัดสตูล ซึ่งการทำงานของเครือข่ายดังกล่าว ได้นำมาสู่ไปสู่การดำเนินงานและผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม

“เทศบาลตำบลกำแพงยังได้วางแผนและกำหนดวิธีการดำเนินงานที่มุ่งให้ความ สำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน”

(นายกเทศมนตรีตำบลกำแพง, 2565)

“ขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม ผ่านกระบวนการบูรณาการความร่วมมือจากภาคี เครือข่ายทุกภาคส่วน”

(นักวิชาการสุขาภิบาลชำนาญการ, 2565)

“มีการจัดทำแผนงานรายงานปัญหาให้ทราบ มีการจัดทำประชาคมระดมความเห็น ร่วมจัดทำแผน”

(ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 ตำบลกำแพง อำเภอละงู จังหวัดสตูล, 2565)

“มีการให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เสนอปัญหาความต้องการ คิดรูปแบบการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรมต่างๆ”

(ตัวแทนสภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจังหวัดสตูล, 2565)

สรุป แนวทางการพัฒนารูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมต่อการจัดการขยะแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง จังหวัดกระบี่ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย จังหวัดพังงา และเทศบาลตำบลกำแพง จังหวัดสตูล มีการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และประชาชน บนพื้นฐานของการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย มีรูปแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการ การอบรมสัมมนา การบรรยาย การสาธิต กิจกรรม และบูรณาการภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม มุ่งเน้นการรณรงค์ประชาสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมในจุดสำคัญของพื้นที่ตามแหล่งท่องเที่ยว ผ่านกิจกรรมโครงการที่แตกต่างกัน มี**กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม**ต่อการจัดการขยะมุ่งเน้น “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน การคิดริเริ่ม ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมวางแผน ตัดสินใจและปฏิบัติตามแผน ร่วมติดตามประเมินผล และรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบถึงประชาชนชุมชน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ (1) กระบวนการร่วมคิด (2) กระบวนการร่วมทำ (3) กระบวนการร่วมรับประโยชน์ และ(4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล และยังมีกระบวนการการมีส่วนร่วมภายใต้แนวทางการสร้างเครือข่าย ตามแบบ 1P3C คือ 1) Participation การมีส่วนร่วม 2) Cooperation การร่วมมือและการให้ความช่วยเหลือกันของบุคลากร 3) Coordination การสื่อสารแบบราบรื่น และ4) Collaboration การประสานงาน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ค้นพบนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อจัดการขยะโดยมีรูปแบบการสื่อสารที่เรียกว่า 1P3C และมี**แนวทางการพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม**ต่อการจัดการขยะมีการสร้างคุณค่าจากการออกแบบเศษวัสดุเหลือใช้ เสริมสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรมใหม่ ๆ และใช้กระบวนการการสื่อสาร ความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญของผู้นำชุมชน ประชาชนแก้ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่มีความรู้เหมาะสม

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจักการขยะของแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แสดงให้เห็นว่า การศึกษาประกอบด้วย สถานการณ์ขยะในปัจจุบันและแนวโน้ม นโยบายการบริหารจัดการขยะ การให้ความรู้ การปรับทัศนคติ การยอมรับ/เปลี่ยนแปลง/ปฏิบัติ และการสร้างเครือข่ายการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง จังหวัดกระบี่ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย จังหวัดพังงา และเทศบาลตำบลกำแพง จังหวัดสตูล สถานการณ์ขยะในปัจจุบันและแนวโน้ม พบว่า สถานการณ์ปัญหาขยะในพื้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะปัญหาขยะพลาสติก โฟม ขยะมูลฝอยทั่วไปในสิ่งแวดล้อม และผลกระทบของประชากรแฝงทั้งในและต่างประเทศ ที่นับวันมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น

จากปัญหาดังกล่าว ทั้งสามองค์กรจึงมีแนวทางการดำเนินงาน “เน้นการสื่อสารแบบการมีส่วนร่วม” ที่แตกต่างกันออกไป องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง จังหวัดกระบี่ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน การพัฒนาทั้งในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาโดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมวางแผน ตัดสินใจและปฏิบัติตามแผน ร่วมติดตามประเมินผลและรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบถึงประชาชน ชุมชน และเครือข่ายทุกรูปแบบในพื้นที่ เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การลดปริมาณขยะ เน้นการรณรงค์การประชาสัมพันธ์ให้ทุกบ้าน ช่วยกันรักษาความสะอาดบ้านของตนเองด้วย การจัดทำบริการสาธารณะด้านขยะมูลฝอย จึงจำเป็นที่จะต้องบูรณาการจากภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และ ภาคประชาสังคม เพื่อการเสริมสร้างพลังที่จะขจัดปัญหา ลดช่องว่าง และเพิ่มสายสัมพันธ์ ก่อให้เกิดความมั่นคง บนพื้นฐานของระบบเครือข่ายที่ยั่งยืน และเกิดความสมดุลทางสังคมและ ทรัพยากรธรรมชาติ มีการให้ความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับ แนวทางการจัดการขยะในรูปแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการ การอบรมสัมมนา การบรรยาย การสาธิตและฐานกิจกรรม ผ่านช่องทางการสื่อสาร สื่อต่าง ๆ ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐฐ์วัฒน์ สุทธิโยธิน บทความวิชาการเรื่อง การสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่ายเกษตรกรเมืองคุมาโมะโตะ ประเทศญี่ปุ่น พบว่า การสร้างการมีส่วนร่วม เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดเครือข่ายการมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมดังกล่าวทุกขั้นตอนทำให้เกษตรกรเมืองคุมาโมโตะมีความรู้สึกพึงพอใจ มีความรัก มีความผูกพันกับเครือข่าย รู้สึกเป็นเจ้าของ รู้สึกเป็นส่วนสำคัญของเครือข่าย มีความยินดีที่จะเข้าร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการผลิต กิจกรรมการแปรรูป กิจกรรมการจัดจำหน่าย กิจกรรมการรณรงค์ กิจกรรมการพัฒนา การเรียนรู้ การฝึกอบรม (ณัฐฐ์วัฒน์ สุทธิโยธิน, 2562)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วางกรอบนโยบายที่แตกต่างกัน ภายใต้แนวทางการสร้างเครือข่าย และการมีส่วนร่วม ที่เหมือนกัน มีนโยบายแนวทางการสร้างเครือข่าย ตามแบบ 1P3C คือ 1) Participation การมีส่วนร่วม 2) Cooperation การร่วมมือและการให้ความช่วยเหลือกันของบุคลากร 3) Coordination การสื่อสารแบบราบรื่น 4) Collaboration การประสานงานการร่วมมือของหน่วยงานและองค์กร มีการทำความเข้าใจกิจกรรมโครงการ เพื่อสร้างการตระหนักรู้ ก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมสร้างเครือข่าย เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และการกำหนดการสื่อสารหัวข้อข่าวสาร และผลิตเนื้อหาการสื่อสารที่สอดคล้องเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ง่ายต่อการทำความเข้าใจ มีความน่าสนใจ และน่าติดตาม นำไปสู่การปฏิบัติ แนวทางการดำเนินงานการสื่อสารในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้ได้ค้นพบนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อจัดการขยะโดยมีรูปแบบการสื่อสารที่เรียกว่า 1P3C ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ชลลดา กิจรื่นภิรมย์สุข กล่าวว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม หมายถึงแนวคิดที่มุ่งเน้นให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วม โดยผ่านการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดการระดมความคิด การแลกเปลี่ยน การตัดสินใจ การวางแผน และการทำงานร่วมกัน อีกทั้งยังมีการตรวจสอบหรือ ประเมินผลการ

ดำเนินการเพื่อทำให้เกิดการพัฒนา หรือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นภายในชุมชน จากแนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย มุ่งเน้นให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วม โดยผ่านการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดการระดมความคิด การแลกเปลี่ยน การตัดสินใจ การวางแผน และการทำงานร่วมกัน สร้างการตระหนักรู้ ก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมสร้างเครือข่ายนำไปสู่การปฏิบัติ แนวทางการดำเนินงานการสื่อสารในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืน (ชลลดา กิจรื่นภิรมย์สุข, 2548) ทั้งนี้ การให้ความรู้ การปรับทัศนคติ การยอมรับ/เปลี่ยนแปลง/ปฏิบัติ เป็นไปตามแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม (KAP) ดังนี้ สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในจัดการขยะของแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การให้ความรู้ การปรับทัศนคติ การยอมรับ/เปลี่ยนแปลง/ปฏิบัติ ความรู้ (Knowledge) ทัศนคติ (Attitude) และการยอมรับปฏิบัติ (Practice) ของผู้รับสารอันอาจมีผลกระทบต่อสังคมต่อไป จากการรับสารนั้น ๆ ทำให้เกิดความรู้เมื่อเกิดความรู้ขึ้นก็จะไปมีผลทำให้เกิดทัศนคติและขั้น สุดท้ายคือการก่อให้เกิดการกระทำ

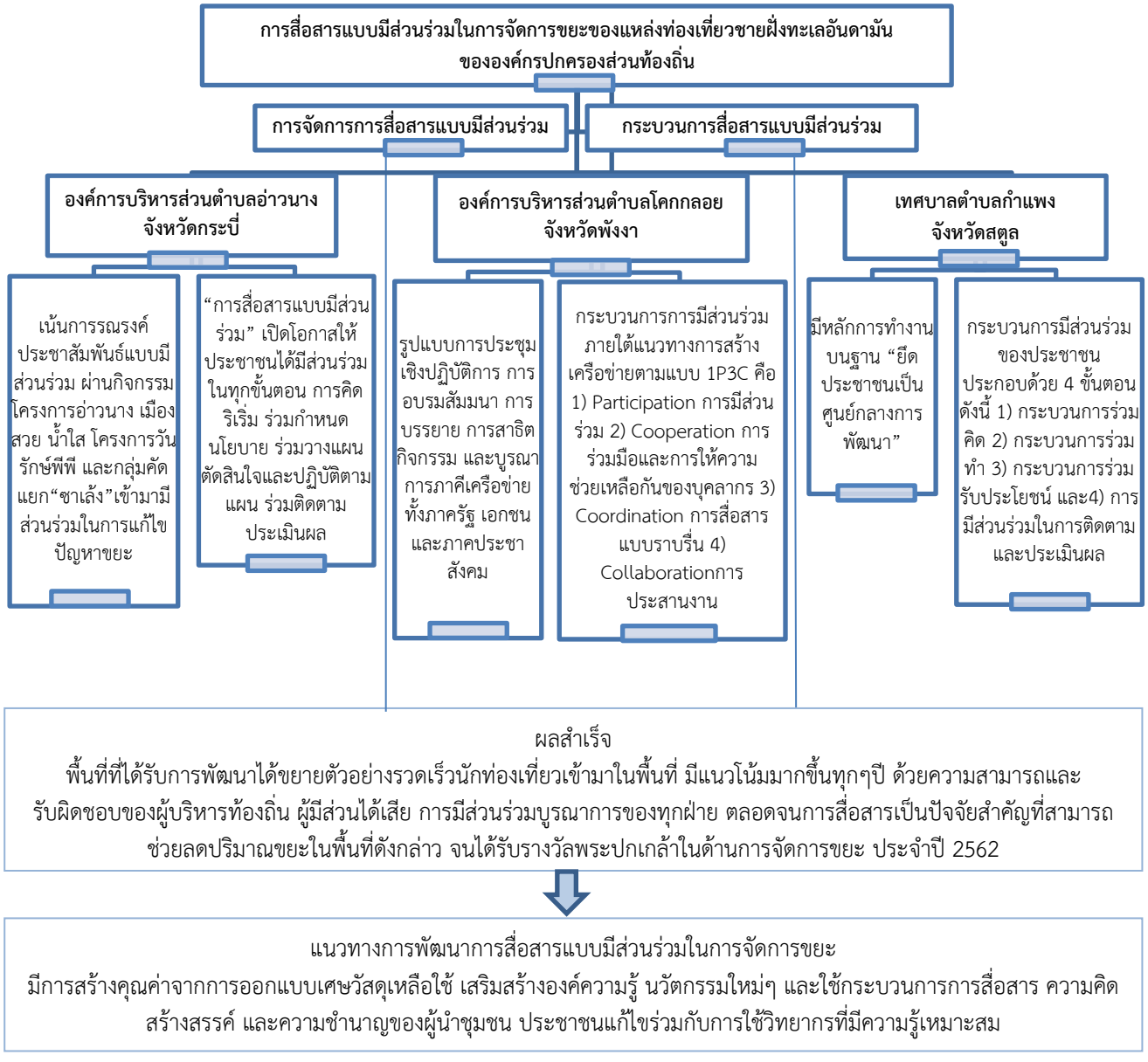
สรุปได้ว่า แนวทางการดำเนินงานการสื่อสารในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม โดยสร้างการตระหนักรู้ ก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมสร้างเครือข่าย เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อขับเคลื่อนการทำงานให้ประสบความสำเร็จ และตอบสนองความต้องการของประชาชน ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม และในการใช้สื่อเพื่อการพัฒนานั้น ผู้รับสารจะเกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกิดทัศนคติที่คล้อยตาม สนับสนุนและยอมรับอันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะเกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่องกันไป

2. ผลการศึกษากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการมี 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การศึกษากระบวนการร่วมคิด (การวิเคราะห์สภาพปัญหาขยะร่วมกัน) ร่วมตัดสินใจ (การออกแบบกลยุทธ์การสื่อสารแบบการมีส่วนร่วม) ร่วมดำเนินการ (การปฏิบัติกิจกรรมการสื่อสาร) และร่วมรับผลประโยชน์ (การร่วมติดตามและการร่วมประเมินผล) พบว่า การวางแผนและกำหนดวิธีการดำเนินงานที่มุ่งให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กร ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ และเอกชน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) กระบวนการร่วมคิด คือ การให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เสนอปัญหาความต้องการ คิดรูปแบบการดำเนินงานโรงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ได้ การปฏิบัติกิจกรรมการสื่อสารการดำเนินงานแบบเครือข่าย ประกอบไปด้วย 1) ภาครัฐ 2) ภาคเอกชน และ 3) ภาคประชาสังคม ในการจัดการขยะ 2) กระบวนการร่วมทำ คือ การให้ประชาชนและทุกภาคส่วนร่วมดำเนินโครงการ/กิจกรรม 3) กระบวนการร่วมรับประโยชน์ คือ การให้ประชาชนและทุกภาคส่วนได้รับประโยชน์ จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรมร่วมกัน และ4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล คือ การให้ประชาชนและทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในกระบวนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (พวงชมพู ไชยอาลา แสงรุ่งเรืองโรจน์, 2556) เป็นไปตามแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การประเมินการสื่อสารแบบการมีส่วนร่วม (Participation Communication Assessment: PCA) เป็นการประเมินสถานการณ์ ค้นหาข้อมูลเชิงลึกเพื่อกำหนดวิธีการ เครื่องมือในการสื่อสารที่จะนำมาใช้ในโครงการการสื่อสาร 2) การออกแบบกลยุทธ์การสื่อสารแบบการมีส่วนร่วม (Participatory Communication Strategy Design) ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการค้นหาปัญหาจากการวิจัยและหาแนวทางที่ดีที่สุดในการประยุกต์ใช้ การสื่อสารแบบการมีส่วนร่วมเพื่อบรรลุสู่การเปลี่ยนแปลงตามจุดมุ่งหมาย 3) การปฏิบัติกิจกรรมการสื่อสาร (Implementation of Communication Activities) ซึ่งเป็นขั้นตอนการปฏิบัติตามกลยุทธ์ที่วางไว้เพื่อให้เกิดผลที่ต้องการ และ4) การติดตามและการประเมินผล (Monitoring and Evaluation) ซึ่งสามารถทำได้ในทุกระยะตั้งแต่ เริ่มการกำหนดการสื่อสารเพื่อ

สร้างการมีส่วนร่วม การออกแบบกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม การปฏิบัติกิจกรรมการสื่อสารทุกกิจกรรม และภายหลังเสร็จสิ้นการดำเนินการ

องค์ความรู้ใหม่

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย ดังสรุปเป็นโมเดล ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภาพการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบไปด้วยกระบวนการร่วมคิด (การวิเคราะห์สภาพปัญหาขยะร่วมกัน) ร่วมตัดสินใจ (การออกแบบกลยุทธ์การสื่อสารแบบการมีส่วนร่วม) ร่วมดำเนินการ (การปฏิบัติกิจกรรมการสื่อสาร) และร่วมรับผลประโยชน์ (การร่วมติดตามและการร่วมประเมินผล) จากข้อค้นพบดังกล่าว มีข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะมีการทำแผนการสื่อสารในการให้ความรู้ในชุมชน และเผยแพร่แผน กิจกรรม หรือนวัตกรรมของชุมชน มีการจัดสัมมนา แลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการจัดการกระบวนการ และกลยุทธ์การพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ ดังนี้ 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเพิ่มช่องทางการสื่อสารผ่านทาง แอปพลิเคชั่น บนสมาร์ทโฟน 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการวางแผนการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้รับผิดชอบในการตอบปัญหาแต่ละช่วงเวลาให้เหมาะสม ให้ข้อมูลได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว สอดคล้องกับ ช่วงเวลา และความต้องการของผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสอบถามปัญหา 3) ควรพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรในการพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4) ควรจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีทั้งรูปแบบภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ เพื่อให้ชาวต่างชาติได้ทราบข้อมูลข่าวสาร หรือกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5) ชุมชนควรสร้างการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร โดยการเปิดพื้นที่สาธารณะให้คนใน ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม 6) การประชาสัมพันธ์กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ ควรมีการผสมสื่อที่หลากหลาย ทั้งสื่อเก่าและสื่อใหม่ รวมทั้งใช้สื่อกิจกรรม สื่อพื้นบ้าน เข้ามาร่วมในการสื่อความหมาย ซึ่งจะทำให้เกิดความ น่าสนใจมากขึ้น และอาจใช้การผลิตสื่อ เพื่อตอกย้ำการนำเสนอของชุมชน และข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป คือ ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลของการพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารองค์กร และบุคลากร และควรศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในการสื่อสารการจัดการขยะ จากประเด็นใหม่ ๆ และสามารถต่อยอดเพื่อการพัฒนากระบวนการสร้างการ มีส่วนร่วมในด้านอื่น ๆ ได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ชลลดา กิจรื่นภิรมย์สุข. (2548). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการออกแบบกระบวนการสื่อสาร. เรียกใช้เมื่อ 10 สิงหาคม 2566 จาก https://libdoc.dpu.ac.th/thesis/Arnon.Bua.pdf

ณัฐฐ์วัฒน์ สุทธิโยธิน. (2562). การสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่ายเกษตรกรเมืองคุมาโมะโตะ. เรียกใช้เมื่อ 11 สิงหาคม 2566 จาก https://www.stou.ac.th/SchoolsWeb/commarts/UploadedFile/การสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่ายเกษตรกรเมืองคุมาโมะโตะ%20ประเทศญี่ปุ่น.pdf

ตัวแทนชุมชนท่องเที่ยวบ้านนาตีน ตำบลอ่าวนาง. (28 มกราคม 2566). กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง. (ชัยพร เอ้งฉ้วน, ผู้สัมภาษณ์)

ตัวแทนสภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจังหวัดสตูล. (22 พฤศจิกายน 2565). การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมต่าง ๆ ของเทศบาลตำบลกำแพง. (ชัยพร เอ้งฉ้วน, ผู้สัมภาษณ์)

นักวิชาการสุขาภิบาลชำนาญการ. (15 พฤศจิกายน 2565). กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะเทศบาลตำบลกำแพง. (ชัยพร เอ้งฉ้วน, ผู้สัมภาษณ์)

นายกเทศมนตรีตำบลกำแพง. (15 พฤศจิกายน 2565). นโยบายการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเทศบาลตำบลกำแพง. (ชัยพร เอ้งฉ้วน, ผู้สัมภาษณ์)

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย. (17 มกราคม 2566). นโยบายการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย. (ชัยพร เอ้งฉ้วน, ผู้สัมภาษณ์)

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง. (1 กุมภาพันธ์ 2566). นโยบายการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง. (ชัยพร เอ้งฉ้วน, ผู้สัมภาษณ์)

ปาริชาต สถาปิตานนท์. (2549). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน: จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ผู้ประกอบการร้านอาหาร. (12 มกราคม 2566). เครือข่ายและการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย. (ชัยพร เอ้งฉ้วน, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ใหญ่บ้าน ม.4 บ้านตำบลอ่าวนาง. (30 มกราคม 2566). ลดขยะที่ต้นทาง และคัดแยกขยะจากครัวเรือนจากผู้แทนประชาชน. (ชัยพร เอ้งฉ้วน, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 ตำบลกำแพง อำเภอละงู จังหวัดสตูล. (17 พฤศจิกายน 2565). แนวทางการพัฒนาสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะเทศบาลตำบลกำแพง. (ชัยพร เอ้งฉ้วน, ผู้สัมภาษณ์)

พวงชมพู ไชยอาลา แสงรุ่งเรืองโรจน์. (2556). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม: กลไกในขับเคลื่อนแนวคิดสู่การปฏิบัติภายใต้กระบวนทัศน์การพัฒนาแบบทางเลือก. มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์, 30(2) 23-47.

รก.ผอ.กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม. (5 มกราคม 2566). กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย. (ชัยพร เอ้งฉ้วน, ผู้สัมภาษณ์)

วาสนา สุวรรณวิจิตร. (2019). กลยุทธ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลอันดามันของประเทศไทย. วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช, 32(2), 145-163.

วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่นสถาบันพระปกเกล้า. (2562). รางวัลพระปกเกล้า. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่นสถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.). (2564). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ที่ 4. เรียกใช้เมื่อ 10 สิงหาคม 2566 จาก https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/strategy-4/

Ministry of Tourism and Sports. (2015). Thailand Tourism Strategy 2015 - 2017. Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.

บทความวิจัย

การพัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา*

DEVELOPMENT OF A DIGITAL COMPETENCY MODEL FOR VOCATIONAL TEACHERS

สุกัญญา พลวิก[1*], ประกอบ ใจมั่น[2] , ศิริรัตน์ เพ็ชร์แสงศรี[3]
Sukanya Polwik[1*], Prakob Jaiman[2], Sirirat Phetsangsri[3]
[1,2]บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
[1,2]Graduate School Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand
[3]มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
[3]King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang, Bangkok, Thailand
[*]Corresponding author E-mail: Sukanya6203@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษา 2) พัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา และ3) ประเมินประสิทธิผลการใช้แบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ดำเนินการ 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 : วิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Document Analysis) และศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษา ด้วยเทคนิคการวิจัย EDFR โดย ผู้เชี่ยวชาญจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 21 คน ใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้างและแบบสอบถามความคิดเห็นเพื่อยืนยันอนาคตภาพ พบว่า องค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมกับครูอาชีวศึกษา มี 4 ด้าน คือ ความรู้(Knowledge) ทักษะ(Skills) คุณลักษณะ(Attribute) และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี(Technology Application) ระยะที่ 2 : การพัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา ยกร่างแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา โดยวิธีการ 5 ขั้นตอนของ ADDIE ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการของแบบจำลอง 2) จุดประสงค์ของแบบจำลอง 3) กลุ่มเป้าหมาย 4) หลักสูตร และ5) การประเมินผลและผลตรวจสอบประสิทธิภาพแบบจำลอง โดยวิธีหาค่าประสิทธิภาพ E_1/E_2 สูงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ 75/75 เท่ากับ 76.47/85.10 และระยะที่ 3 : ประเมินประสิทธิผลการใช้แบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา โดยการเปรียบเทียบก่อน – หลังการอบรม ทดลองใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนอาชีวศึกษา ในสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 50 คน ใช้สถิติ Independent t -test เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบก่อน-หลังการอบรม และแบบประเมินความพึงพอใจ ผลการศึกษา พบว่า ผลการเปรียบเทียบสมรรถนะดิจิทัลหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I) มีค่าเท่ากับ 0.6121 และผลการประเมินความพึงพอใจ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: แบบจำลอง, สมรรถนะดิจิทัล, ครูอาชีวศึกษา

Abstract

The objectives of this research article are to 1) study appropriate digital competency components for vocational teachers, 2) develop a digital competency model for vocational teachers, and 3) evaluate the effectiveness of using the digital competency model for vocational

[*] Received 6 September 2023; Revised 24 September 2023; Accepted 26 September 2023

teachers. Conducted in 3 phases: Phase 1: Analyze documents and related research (Document Analysis) and study the appropriate digital competency components for vocational teachers. with EDFR research techniques from Purposive Sampling 21 experts using semi-structured questionnaires and opinion questionnaires to confirm the future, it was found that the digital competency components that are suitable for vocational teachers consist of 4 aspects: Knowledge, Skills, Attributes, and Technology Application. Phase 2: Development of a digital competency model for vocational teachers drafting a digital competency model for vocational teachers using ADDIE's 5-step approach, consisting of 5 components: 1) Principles of the model, 2) Model objectives, 3) Target groups, 4) Curriculum, and 5) Evaluation and results. test model performance by the method of finding the efficiency value, E1/E2 is high according to the criteria set at 75/75 equal to 76.47/85.10. and Phase 3: Evaluate the effectiveness of using digital competency models for vocational education teachers. By comparing before - after training and actually experimenting with a sample group of vocational education teachers. under the vocational education department of Nakhon Si Thammarat Province by Purposive Selection number of 50 people using the Independent t -test statistic, a tool used to collect data. test before-after training and satisfaction assessment form**.** The results showed that the model after the training was significantly higher than before the training at 0.01 level and the effective index (E.I) was 0.6121 and the satisfaction assessment result. the overall picture is at the highest level.
Keywords: Model, Digital Competency, Vocational Teachers

บทนำ

การปฏิวัติดิจิทัลนำไปสู่การปรับเปลี่ยนประเทศไปสู่ประเทศไทย 4.0 เป็นแรงผลักดันให้ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและแหล่งเรียนรู้ที่ไร้ขีดจำกัด สามารถพัฒนาองค์ความรู้ และสร้างปัญญาประดิษฐ์ที่เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณจากการนำเทคโนโลยีการสื่อสารและระบบการเรียนรู้แบบเคลื่อนที่ (Mobile learning) มาใช้มากขึ้น ดังนั้น การพัฒนาทุนมนุษย์ทุกช่วงวัยที่ผ่านมาได้มีความพยายามปรับปรุงคุณภาพการศึกษาทุกระดับทั้งการยกระดับมาตรฐานการศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีและการพัฒนานวัตกรรมการเรียน รวมถึงการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมที่เป็นแบบอย่างด้านการศึกษา ทำให้สถานศึกษามีความเป็นอิสระควบคู่กับมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น รวมถึงการส่งเสริมภาคีการพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาและการเรียนรู้มากขึ้น โดยเฉพาะการจัดการอาชีวศึกษาในหลายรูปแบบ อาทิ การจัดการศึกษาทวิภาคี (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2565)

การพัฒนากำลังคนสมรรถนะสูงเพื่อพลิกโฉมประเทศไปสู่การขับเคลื่อนที่ใช้นวัตกรรมเป็นฐานมีหลายปัจจัยที่สนับสนุน ทั้งความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่มีบทบาทในการเรียนรู้และเสริมสร้างสมรรถนะมากขึ้น การจัดการศึกษาของไทยจำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วางแผนพัฒนาและเตรียมกำลังคนที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานเมื่อสำเร็จการศึกษาในระดับต่าง ๆ การปรับหลักสูตรอาชีวศึกษาให้สอดคล้องกับอุตสาหกรรมเป้าหมายและวิธีการเรียนการสอนที่มีความยืดหยุ่นหลากหลาย มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และสมรรถนะที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันอย่างเสรีแบบไร้พรมแดนในยุคสารสนเทศ (Information Age) อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ในกระบวนการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อเตรียมกำลังคนเข้าสู่ตลาดแรงงานเพื่อการพัฒนา

ประเทศ “ครู” คือ ปัจจัยหลัก โดยเฉพาะครูอาชีวศึกษา ซึ่งเป็นการพัฒนาครูจากฐานล่าง (Bottom Up) (ปรัชญ นันท์ นิลสุข, 2542) สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้มุ่งเน้นที่จะพัฒนาสมรรถนะ ความรู้ และทักษะ บุคลากรอาชีวศึกษาให้เป็นมืออาชีพ

การจัดการศึกษาในระดับอาชีวศึกษา “ครูอาชีวศึกษา” เป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุด เนื่องจากครูเป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการสอน ให้ความรู้ ไม่ว่าจะเป็นการสอนโดยทางตรงหรือทางอ้อม ครูที่ทำหน้าที่ในการสอนต้องมีความรู้และทักษะในการเป็นครูมืออาชีพ โลกแห่งการทำงานในอนาคตกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และทัศนคติของคนรุ่นใหม่เป็นปัจจัยส่งผลให้เกิด “อนาคตของงาน (Future of Work)” คือ งานบางประเภทจะเลือนหายไป และเกิดงานประเภทใหม่ นำไปสู่ความต้องการทักษะของแรงงานในลักษณะใหม่ ๆ ส่งผลให้เกิดความต้องการแรงงานที่มีทักษะ ความสามารถเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีส่งผลให้ครูอาชีวศึกษาต้องมีการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัล (Digital Competence) ที่จำเป็นในการถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะให้กับผู้เรียน ครูจึงเป็นปัจจัยสำคัญในระดับอาชีวศึกษาที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนมากที่สุด การพัฒนาครูให้เป็นบุคคลที่มีศักยภาพสูงสุดจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องกระทำอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะคุณภาพของผู้เรียนขึ้นอยู่กับคุณภาพของครู (McKinsey, 2007; วรากรณ์ สามโกเศศ และคณะ, 2553; ดิเรก พรสีมา, 2554)

จากการศึกษาที่มาและความสำคัญ สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาสมรรถนะของครูอาชีวศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา ซึ่งแบบจำลองดังกล่าวแสดงถึงกระบวนการในการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูอาชีวศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ปรับวัฒนธรรมการทำงานและทัศนคติของครูอาชีวศึกษาในการนำสมรรถนะดิจิทัลไปสร้าง ออกแบบและประยุกต์ใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการสอนในศตวรรษที่ 21 สามารถพัฒนาตนเองและพัฒนาวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลในแบบที่ไม่มีขีดจำกัดอีกต่อไป ในการพัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา สามารถช่วยให้ครูอาชีวศึกษา มีสมรรถนะที่จำเป็นในการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านเนื้อหา ความรู้ด้านการสอน ความรู้ด้านเทคโนโลยี และความรู้ในการบูรณาการเทคโนโลยีกับเนื้อหาการสอน การพัฒนาแผนการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น ผู้เรียนมีทักษะและความรู้ที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 มีความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม มีทักษะการทำงานร่วมกัน มีทักษะการสื่อสารและมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษา
2. เพื่อพัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา
3. เพื่อประเมินประสิทธิผลการใช้แบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา เป็นการวิจัยและพัฒนา (R & D) แบ่งเป็น 3 ดังนี้ ระยะ 1 ศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษา ระยะที่ 2 พัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา ระยะที่ 3 ประเมินประสิทธิผลการใช้แบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษา

เป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะครู และสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมกับครูอาชีวศึกษา นำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary analysis) เพื่อจัดทำเป็น

องค์ประกอบและตัวบ่งชี้สมรรถนะครูอาชีวศึกษา กำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านบริหารสถานศึกษา นักวิชาการหรือศึกษานิเทศก์และครูผู้สอน จำนวน 21 คน ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ด้วยเทคนิคการวิจัย EDFR

ระยะที่ 2 การพัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา

ระยะการพัฒนา เป็นการพัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา โดยใช้วิธีการของ ADDIE และกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านบริหารสถานศึกษาศึกษา ในระยะที่ 1 จำนวน 5 คน ทำการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยการหาค่าสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และปรับปรุงตามคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปทดลองใช้

ระยะทดลองใช้แบบจำลองฯ การตรวจสอบประสิทธิภาพแบบจำลอง โดยวิธีหาค่า E_1/E_2 ซึ่งทำการทดลองใช้จริงกับกลุ่มทดลองกลุ่มเล็ก จำนวน 25 คน ผลการทดลองพบว่า แบบจำลองที่พัฒนาขึ้นช่วยให้กลุ่มทดลองมีประสิทธิภาพสูงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ 75/75

ระยะที่ 3 ประเมินประสิทธิผลของแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) เป็นครูผู้สอนสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราชที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย จำนวน 50 คน โดยใช้แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะดิจิทัล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง ด้วยแบบแผนการทดลองกลุ่มเดียว ทดสอบก่อน และทดสอบหลัง (One group pretest-posttest) การประเมินความพึงพอใจของครูอาชีวศึกษาที่มีต่อแบบจำลอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

แบบประเมินความพึงพอใจเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ โดยการวิเคราะห์จากค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.50 - 1.00 ซึ่งถือว่าสอดคล้องสามารถนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างได้

ผลการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษา

ผลการศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะครูอาชีวศึกษาดิจิทัล เทคนิคการวิจัย EDFR พบว่า มี 4 องค์ประกอบ โดยมีผลการประเมินองค์ประกอบ ปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปผลการสังเคราะห์อนาคตภาพองค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษา

องค์ประกอบสมรรถนะ	สมรรถนะดิจิทัล ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เทคนิคการวิจัย EFR	อนาคตภาพ สมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสม สำหรับครูอาชีวศึกษา	อนาคตภาพ	
			พึงประสงค์	ไม่พึงประสงค์
ด้านความรู้ (Knowledge)	1) ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัล 2) ความรู้เกี่ยวกับโปรแกรมประยุกต์และสำเร็จรูป 3) ความรู้ด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรมการเรียนการสอน	การรู้ดิจิทัล (Digital Literacy) 1) สมรรถนะการสอนและการเรียนรู้ (Teach and Learn Competency)	100	

ตารางที่ 1 สรุปผลการสังเคราะห์อนาคตภาพองค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษา (ต่อ)

องค์ประกอบสมรรถนะ	สมรรถนะดิจิทัลตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเทคนิคการวิจัย EFR	อนาคตภาพสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษา	อนาคตภาพ	
			พึงประสงค์	ไม่พึงประสงค์
ด้านทักษะ (Skill)	4) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล 5) การใช้โปรแกรมประยุกต์/โปรแกรมสำเร็จรูป 6) ทักษะการสร้างและผลิตสื่อนวัตกรรมการเรียนการสอน 7) ทักษะการบริหารจัดการข้อมูลและสารสนเทศ	ทักษะดิจิทัล (Digital Skills) 2) สมรรถนะการใช้เครื่องมือและเทคโนโลยี (Tools and Technology Competency)	100	
ด้านคุณลักษณะ (Attribute)	8) กฎหมายและจรรยาบรรณในการใช้ ICT 9) ความสนใจใฝ่รู้พัฒนาสมรรถนะดิจิทัล 10) มีทัศนคติและรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล	จริยธรรมดิจิทัล (Digital Ethics) 3) สมรรถนะการค้นหาและความปลอดภัย (Search and Security Competency)	100	
ด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี (Technology)	11) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ	การมีส่วนร่วมดิจิทัล (Digital Citizenship) 4) สมรรถนะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน (Communication and Collaboration Competency) ความคิดสร้างสรรค์ดิจิทัล (Digital Creativity) 5) สมรรถนะการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Create and Innovate Competency)	100	

ระยะที่ 2 การพัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา

การพัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา ตามขั้นตอน ADDIE ดังนี้

ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูอาชีวศึกษา ปรากฏผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูอาชีวศึกษา

สมรรถนะดิจิทัลของครูอาชีวศึกษา	ความต้องการ (Need Competence State)	สภาพปัจจุบัน (Actual Competence State)
ด้านความรู้	4.46 (มาก)	3.48 (ปานกลาง-น้อย)
ด้านทักษะ	4.56 (มาก)	3.52 (มาก)
ด้านคุณลักษณะ	4.44 (มาก)	3.44 (ปานกลาง-น้อย)
ด้านเทคโนโลยี	4.50(มาก)	3.25 (ปานกลาง-น้อย)

จากตารางที่ 2 พบว่าสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูอาชีวศึกษา พบว่า ด้านความรู้ ค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็น คือ 3.48 (ปานกลาง-น้อย) และ 4.46 (มาก) ต้องพัฒนาเร่งด่วน ด้านทักษะ ค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็น คือ 3.52 (มาก) และ 4.56 (มาก) รักษาระดับ ด้านคุณลักษณะ ค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็น คือ 3.44 (ปานกลาง-น้อย) และ 4.44 (มาก) ต้องเร่งพัฒนา และด้านเทคโนโลยี ค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็น คือ 3.25 (ปานกลาง-น้อย) และ 4.50 (มาก) ต้องพัฒนาเร่งด่วน

การประเมินคุณภาพของแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิก่อนนำไปใช้จริง ปรากฏผลดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การประเมินคุณภาพของแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา

ข้อ	แบบจำลองสมรรถนะสำหรับครูอาชีวศึกษาดิจิทัล (KSAT Model)	คุณภาพของแบบจำลอง					
		ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility)			ความเหมาะสม (Propriety)		
		$\bar{x}$	S.D	แปลผล	$\bar{x}$	S.D	แปลผล
องค์ประกอบของแบบจำลอง							
1.	หลักการของแบบจำลอง	4.80	0.45	มากที่สุด	4.80	0.45	มากที่สุด
2.	วัตถุประสงค์ของแบบจำลอง	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
3.	กลุ่มเป้าหมาย : ครูอาชีวศึกษา	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
4.	กระบวนการพัฒนา	4.20	0.84	มาก	4.20	0.84	มาก
5.	การวัดและประเมินผล	4.20	0.84	มาก	4.20	0.84	มาก
เอกสารประกอบแบบจำลอง							
1.	กิจกรรมการพัฒนา	4.80	0.45	มากที่สุด	4.80	0.45	มากที่สุด
2.	คู่มือการใช้แบบจำลอง	4.40	0.89	มาก	4.40	0.89	มาก
	รวม	**4.51**	**0.45**	**มากที่สุด**	**4.51**	**0.45**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการตรวจสอบคุณภาพ ด้านความเป็นไปได้และความเหมาะสมของแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา โดยค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อแบบจำลอง ตามองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน และเอกสารประกอบแบบจำลอง รวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.51, S.D. = 0.39)

ผลการหาประสิทธิภาพแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา (E_1/E_2) สูงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ 75/75 เท่ากับ 76.47/85.10

ตารางที่ 4 ผลการประเมินสมรรถนะครูอาชีวศึกษาดิจิทัล (E_1/E_2) แบบสนาม

คะแนนกลุ่มตัวอย่าง	จำนวนครูผู้สอน	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	เฉลี่ยร้อยละ
ระหว่างพัฒนา	25	60	45.88	76.47
หลังพัฒนา	25	40	34.04	85.10
ผลประเมินสมรรถนะดิจิทัลครูอาชีวศึกษา ตามแบบจำลอง (E_1/E_2) เท่ากับ 76.47/85.10				

ระยะที่ 3 ประเมินประสิทธิผลของแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา

ผลการใช้แบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา ผลปรากฏดังนี้

3.1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัล ก่อนรับการอบรมและหลังการอบรม

ตารางที่ 5 ผลการเปรียบเทียบคะแนนการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัล ก่อนรับการอบรมและหลังการอบรมด้วยแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา

คะแนนทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	t-test	Sig
ก่อนอบรม	50	40	18.61	4.37	17.66	*0.00
หลังอบรม	50	40	32.20	3.01		

*p-value < .01

จากตารางที่ 4 คะแนนเปรียบเทียบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัล ของกลุ่มตัวอย่าง หลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีคะแนนหลังเข้ารับการอบรม $\bar{x}$ = 32.20 , S.D. = 3.01) คะแนนก่อนเข้ารับการอบรม ($\bar{x}$ = 18.61, S.D. = 4.37)

3.2 ผลการหาค่าดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index: E.I.) พัฒนาการที่เพิ่มขึ้นของผู้เข้าอบรมโดยอาศัยการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการใช้แบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษากับคะแนนเต็ม ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ผลการหาค่าดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index : E.I.)

คะแนนทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	ผลรวมคะแนนเต็ม	ผลรวมคะแนน	ร้อยละ	E.I.
ก่อนอบรม	50	40	2000	912	45.60	0.6121
หลังอบรม	50	40	2000	1578	78.90	

จากตารางที่ 6 การแปลผลค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) พัฒนาการที่เพิ่มขึ้นของผู้เข้าอบรมโดยอาศัยการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการใช้แบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา กับคะแนนเต็ม คิดเทียบจากค่าดัชนีประสิทธิผล สูงสุดเป็น 1.00 พบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผล เท่ากับ 0.6121 แสดงว่าหลังจากใช้แบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษาแล้ว ผู้เข้าอบรมมีพัฒนาการเพิ่มขึ้น 0.6121 หรือคิดเป็นร้อยละ 61.21

3.3 ผลการประเมินสมรรถนะครูอาชีวศึกษาดิจิทัล ตามแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา (KSAT Model) ด้านความรู้ ทักษะ คุณลักษณะและและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี ผลปรากฏดังแสดงในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ผลการประเมินสมรรถนะครูอาชีวศึกษาดิจิทัล ตามแบบจำลองสมรรถนะสำหรับครูอาชีวศึกษาดิจิทัล (KSAT Model)

KSAT Model	TPACK-XL	Digital Competency	$\bar{x}$	S.D	ระดับสมรรถนะ
A : Attitude คุณลักษณะความเป็นครูด้านเทคโนโลยีดิจิทัล	ขั้นที่1 เชื่อมโยงความรู้เดิม (P : Pedagogical content knowledge : PCK)	การค้นหาและความปลอดภัย (Search and Security)	4.74	0.43	สูงมาก
K : Knowledge ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัล	ขั้นที่2 ผสมผสานความรู้ใหม่ (C : Technological Content Knowledge: TCK)	การใช้เครื่องมือและเทคโนโลยี (Tools & Technologies)	4.62	0.49	สูงมาก

ตารางที่ 7 ผลการประเมินสมรรถนะครูอาชีวศึกษาดิจิทัล ตามแบบจำลองสมรรถนะสำหรับครูอาชีวศึกษาดิจิทัล (KSAT Model) (ต่อ)

KSAT Model	TPACK-XL	Digital Competency	$\bar{x}$	S.D	ระดับสมรรถนะ
S : Skill การจัดการเรียนรู้ ด้วย Canva การจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน (Flipped Classroom) การจัดการเรียนรู้ Edpuzzle	ขั้นที่ 3 ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี (T : Technological Pedagogical Knowledge : TPK)	การให้ความรู้และการเรียนรู้ (Teach & Learn)	4.94	0.23	สูงมาก
	ขั้นที่ 4 ปรับเปลี่ยนวิธีสอน (X : Contextual Content Knowledge : XK)	การสื่อสารและการร่วมมือ (Communication and Collaboration)	4.75	0.43	สูงมาก
T :Technology ผลงาน/ชิ้นงาน	ขั้นที่ 5 สะท้อนผลผู้เรียน (L: Contextual Learner Knowledge : LK)	การสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Create & Innovate)	4.96	0.16	สูงมาก
ภาพรวมผลการประเมินสมรรถนะดิจิทัลครูอาชีวศึกษา			**4.79**	**0.36**	**สูงมาก**

จากตารางที่ 7 ผลการประเมินสมรรถนะดิจิทัลครูอาชีวศึกษา ตามแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา (KSAT Model) โดยประเมินผลจากผลงานของผู้เข้ารับการพัฒนา ในภาพรวมพบว่า สมรรถนะดิจิทัลครูอาชีวศึกษาอยู่ในระดับสูงมาก ($\bar{x}$= 4.79, S.D. = 0.36) และเมื่อพิจารณาเป็นรายสมรรถนะ พบว่า สมรรถนะดิจิทัลครูอาชีวศึกษาอยู่ในระดับสูงมาก โดยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนสมรรถนะดิจิทัลอยู่ระหว่าง 4.62 – 4.96

ผลความพึงพอใจของครูอาชีวศึกษากลุ่มตัวอย่างตามองค์ประกอบของแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา ผลปรากฏดังแสดงในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา

แบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา KSAT Model	ความพึงพอใจ		
	$\bar{x}$	S.D	แปลผล
1. หลักการของการแบบจำลอง	4.90	0.13	มากที่สุด
2. จุดหมายของแบบจำลอง : เพื่อพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา	4.88	0.16	มากที่สุด
3. กลุ่มเป้าหมาย : ครูผู้สอนในสถานศึกษาอาชีวศึกษา	5.00	0.00	มากที่สุด
4. กระบวนการพัฒนา	4.99	0.15	มากที่สุด
5. การวัดและประเมินผล : พฤติกรรมของครูที่สามารถวัด สังเกต ตรวจสอบได้	4.84	0.15	มากที่สุด
รวมเฉลี่ยทุกด้าน	**4.92**	**0.07**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 8 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมที่มีต่อแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา โดยค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของครูอาชีวศึกษา ตามองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$= 4.92 , S.D. = 0.07)

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบจำลองการพัฒนาสมรรถนะสำหรับครูอาชีวศึกษาดิจิทัล ได้ผ่านการทดลองหาประสิทธิภาพและประเมินประสิทธิผลการใช้ ซึ่งมีประเด็นที่จำนำมาอภิปราย 3 ประเด็น คือ 1) ผล

ศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษาดิจิทัล 2) ผลพัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา และ3) ผลประเมินประสิทธิผลการใช้แบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษา

การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษา พบว่า มีองค์ประกอบ 4 ด้าน (KSAT) คือ 1) ความรู้ (Knowledge) 2) ทักษะ(Skill) 3) คุณลักษณะ (Attribute) และ 4) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี (Technology) เนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีพันธกิจในการพัฒนากำลังคนด้านดิจิทัล ดังนั้น การพัฒนาครูอาชีวศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการส่งเสริมสมรรถนะดิจิทัลมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานความรู้ที่ผู้ประกอบวิชาชีพครูจำเป็นต้องมีเพื่อการสอนและการทำงาน สามารถนำสื่อและเทคโนโลยีที่หลากหลายมาใช้ในห้องเรียนเพื่อช่วยในการพัฒนาผู้เรียนที่มีวิธีการเรียนแตกต่างกันได้ดียิ่งขึ้น เมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการเรียนการสอนมากขึ้น ครูอาชีวศึกษาในยุคดิจิทัลจึงต้องพัฒนาทักษะความสามารถในการใช้สื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อให้การสอนในห้องเรียนประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีกรอบสมรรถนะดิจิทัลของ Calvani et al. ที่ได้แบ่งสมรรถนะดิจิทัล ประกอบด้วย 1) มิติด้านเทคโนโลยี (technological) 2) มิติด้านความรู้ (cognitive) 3) มิติด้านจริยธรรม (ethical) และ 4) มิติของการบูรณาการ (integrated) (Calvani, A. et al., 2009) ส่วนมะยุรีย์ พิทยาเสนีย์ ทำการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะเทคโนโลยีดิจิทัลของนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า สมรรถนะเทคโนโลยีดิจิทัลของนักศึกษาครูมหาวิทยาลัยราชภัฏ กรอบสมรรถนะด้านที่ 1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสื่อและเทคโนโลยีดิจิทัล กรอบสมรรถนะด้านที่ 2 การเข้าถึงสารสนเทศ กรอบสมรรถนะด้านที่ 3 การสร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรม กรอบสมรรถนะด้านที่ 4 รู้เท่าทันสื่อดิจิทัลและใช้ได้อย่างปลอดภัย กรอบสมรรถนะด้านที่ 5 การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสอน กรอบสมรรถนะด้านที่ 6 การติดต่อสื่อสารและการประสานงาน กรอบสมรรถนะด้านที่ 7 การพัฒนาตนและวิชาชีพ กรอบสมรรถนะด้านที่ 8 จรรยาบรรณในการใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัล (มะยุรีย์ พิทยาเสนีย์, 2563) และแนวทางการพัฒนาสมรรถนะเทคโนโลยีดิจิทัลของนักศึกษาครูชั้นปีที่ 1 ถึง ชั้นปีที่ 4 เรียงลำดับสมรรถนะตามขั้นตอนการเรียนรู้ของ Bloom Taxonomy แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านพุทธิพิสัย 2) ทักษะพิสัย และ 3) จิตพิสัย จึงกล่าวได้ว่าครูอาชีวศึกษาควรมีสมรรถนะดิจิทัล หรือ Digital Competence มีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและสื่อดิจิทัลด้วยความรับผิดชอบ มีวิจารณญาณ และมีความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ โดยสมรรถนะดิจิทัลเป็นสมรรถนะที่สิ่งที่จำเป็นสำหรับการเป็นครูในศตวรรษที่ 21 (Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. , 2001)

2. ผลพัฒนาแบบจำลองการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา

ผลการพัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา (KSAT Model) มี 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการของแบบจำลอง 2) จุดหมายของแบบจำลอง 3) กลุ่มเป้าหมาย 4) หลักสูตรการพัฒนา และ 5) การวัดและประเมินผล เนื่องจากครูผู้สอนอาชีวศึกษานอกจากจะต้องมีความรู้ในด้านเนื้อหาวิชาที่ตนสอนแล้วนั้น จะต้องสามารถใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลต่าง ๆ ให้คล่องแคล่วและชำนาญ เพื่อนำไปประกอบกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนให้น่าสนใจและดึงดูดผู้เรียน รวมทั้งใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเกิดความเข้าใจในเนื้อหารายวิชานั้น ๆ มากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ภูเบศ เลื่อมใส ที่ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบจำลองการฝึกอบรมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ผลการวิจัยส่วนหนึ่งพบว่า องค์ประกอบการฝึกอบรม ดังนี้ 1) บริบท ปรัชญา หลักการ และวัตถุประสงค์ 2) กระบวนการขั้นตอนการฝึกอบรม ประกอบด้วย การศึกษาความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรม การกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนดวิธีการ การจัดทำหลักสูตร การดำเนินการฝึกอบรม และ 3) การติดตามและประเมินผล ด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ (ภูเบศ เลื่อมใส, 2559) ส่วนญาณภัทร สีหะมงคล วิจัยการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 สำหรับสถานศึกษา สังกัด

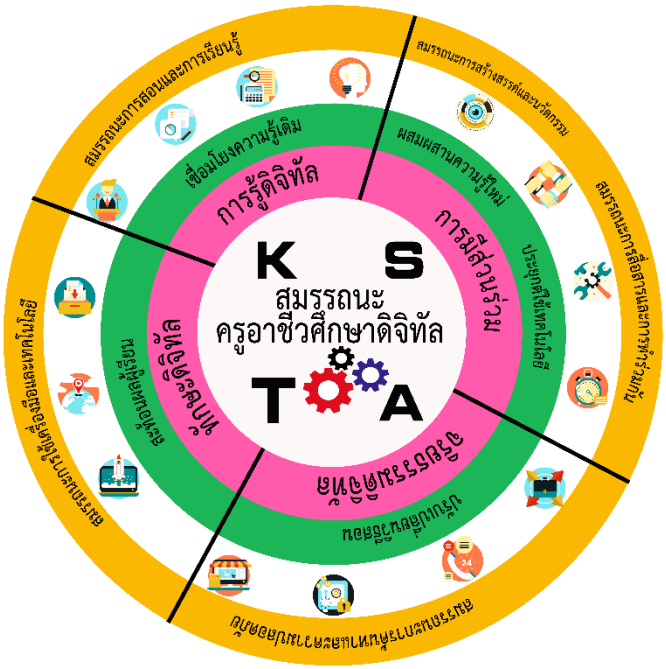
สถาบันการอาชีวศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยส่วนหนึ่งพบว่า 1) องค์ประกอบและตัวบ่งชี้สมรรถนะครูด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ มี 3 ได้แก่ ด้านทักษะ ด้านความรู้ และด้านคุณลักษณะ (ญาณภัทร สีหะมงคล, 2563) ในกระบวนการพัฒนายังสอดคล้องตามแนวคิดของ Barr and Keating ที่เสนอขั้นตอนการสร้างโปรแกรมเริ่มจาก ขั้นตอนที่ 1 ขั้นการประเมินความต้องการ ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการวางแผนด้วยการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และการประเมินผล ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการปฏิบัติ เป็นการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้และขั้นตอนที่ 4 ขั้นประเมิน การประเมินผลหลังการปฏิบัติ (Barr, M.J. & Keating, L.A. , 1990)

3. ผลการประเมินประสิทธิผลการใช้แบบจำลองการพัฒนาสมรรถนะสำหรับครูอาชีวศึกษาดิจิทัล

ผลการทดลองใช้แบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา (KSAT Model) พบว่าผลการเปรียบเทียบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัล ของกลุ่มตัวอย่าง หลังพัฒนาสูงกว่าก่อนพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับ ภูเบศ เลื่อมใส ที่มีผลการวิจัยส่วนหนึ่งพบว่า ผลการประเมินของผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ทักษะ และทัศนคติสูงกว่า ก่อนการฝึกอบรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมที่มีต่อแบบจำลองการพัฒนาสมรรถนะสำหรับครูอาชีวศึกษาดิจิทัล ตามองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด (ภูเบศ เลื่อมใส, 2559) สอดคล้องกับ พิจิตรา ธงพานิช เรื่องการพัฒนาแบบจำลอง NPU Model : เพื่อส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรและนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ พบว่า Model ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผนหลักสูตร 2) การออกแบบหลักสูตร 3) การจัดหลักสูตร และ 4) การประเมินหลักสูตร ในการนำแบบจำลอง NPU Model ไปใช้สอนความรู้วิชาการพัฒนาหลักสูตร ของนักศึกษาก่อนและหลังการเรียนรู้ตาม แบบจำลอง NPU Model มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความคิดเห็นต่อแบบจำลอง NPU Model นักศึกษาเห็นด้วยในระดับมากทุกข้อ (พิจิตรา ธงพานิช, 2561) ส่วนจีรศักดิ์ หมุนขำ กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมฐานสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู สำหรับครูผู้ช่วยในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาโดยวิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและเอกสารประกอบการฝึกอบรมฐานสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้สำหรับครูผู้ช่วยในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาโดยวิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยส่วนหนึ่งพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เข้าอบรมหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจต่อการอบรมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผลการประเมินประสิทธิผลการใช้แบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา (KSAT Model) ด้านความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์โดยค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของทรงคุณวุฒิที่มีต่อแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา รวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด (จีรศักดิ์ หมุนขำ, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมกับครูอาชีวศึกษา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า อนาคตภาพสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษา มี 4 องค์ประกอบได้แก่ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) คุณลักษณะ (Attribute) และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี (Technology Application) จึงได้พัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษาขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาครูอาชีวศึกษาให้มีสมรรถนะดิจิทัลในระดับที่สูงขึ้น

ภาพที่ 1 แบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา (KSAT Model)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้สรุปได้ว่า ในระยะการศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษา กำหนดกรอบการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ในประเด็น องค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษาที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในขั้น 1 และขั้นที่ 2 วิเคราะห์และสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เทคนิคการวิจัย EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับด้านการศึกษา ด้านเทคโนโลยี หรือจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีเกี่ยวกับอนาคตภาพองค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับครูอาชีวศึกษา 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) คุณลักษณะ (Attribute) และเทคโนโลยี (Technology Application) ในการพัฒนาแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา ตามขั้นตอน ADDIE ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูอาชีวศึกษา ด้านสมรรถนะดิจิทัลของครูมี พบว่า ด้านเทคโนโลยี ค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็น คือ 3.25 (ปานกลาง-น้อย) และ 4.50 (มาก) ต้องพัฒนาเร่งด่วน จึงสามารถนำแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษาที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพทั้งความตรงเชิงเนื้อหา ความเที่ยง และความตรงเชิงโครงสร้าง ไปใช้ในการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถวิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัล และออกแบบวิธีการพัฒนาโดยใช้แนวทาง KSAT Model ข้อเสนอแนะ 1) ครูอาชีวศึกษาสามารถนำแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา ไปใช้ในการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพของตัวอย่างวิจัยที่มีสมรรถนะดิจิทัลต่างกันเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและเป็นประโยชน์ ในการพัฒนาความสามารถในการใช้เทคโนโลยีของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น 2) ผู้บริหารสถานศึกษา สามารถนำแบบจำลองสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษา ไปทำการศึกษาเพิ่มเติมถึงครูอาชีวศึกษาในบริบทภูมิภาคที่แตกต่างที่อาจส่งผลต่อความต้องการจำเป็นในการพัฒนาที่แตกต่างกันตามสภาพของพื้นที่ เพื่อเสนอแนะแนวทาง นโยบายหรือหลักสูตรให้แก่สถานศึกษาในการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูอาชีวศึกษาอื่นต่อไป ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการวิจัยพัฒนาเกี่ยวการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษาในรูปแบบอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการในบริบทเชิงพื้นที่เป็นฐาน 2) ควรมีการวิจัย

พัฒนากิจกรรมการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูอาชีวศึกษาแบบมีส่วนร่วมชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) 3) ควรมีการวิจัยเชิงสำรวจระดับสมรรถนะดิจิทัลของครูอาชีวศึกษาในบริบทภูมิภาคที่แตกต่างตามสภาพของพื้นที่เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางหรือหลักสูตรในการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูอาชีวศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

จีรศักดิ์ หมุนขำ. (2563). การศึกษารูปแบบการฝึกอบรมฐานสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ สำหรับครูผู้ช่วยในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยวิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเกา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 7(3), 49-56.

ญาณภัทร สีหะมงคล. (2563). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษา. วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 15(4), 169-181.

ดิเรก พรสีมา. (2554). แนวทางการพัฒนาวิชาชีพครู (เอกสารอัดสำเนา).

ปรัชญนันท์ นิลสุข. (2542). WBT: Web-based training เทคโนโลยีการฝึกอบรมครูในอนาคต. วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 14(2), 79-88.

พิจิตรา ธงพานิช. (2561). การพัฒนาแบบจำลอง NPU Model: เพื่อส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรและนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้. วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย, 10(1), 61-71.

ภูเบศ เลื่อมใส. (2559). การพัฒนาแบบจำลองการฝึกอบรมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ สำหรับครูสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 19(1), 248-259.

มะยุรีย์ พิทยาเสนีย์. (2563). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะเทคโนโลยีดิจิทัลของนักศึกษาครูมหาวิทยาลัยราชภัฏ. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 9(1), 64-73.

วรากรณ์ สามโกเศศ และคณะ. (2553). ข้อเสนอระบบการศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมกับสุขภาวะคนไทย. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566—2570). กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. . (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives. New York: Addison Wesley Longman.

Barr, M.J. & Keating, L.A. . (1990). "Introduction: Elements of Program Development,"Development Effective Student Services Program. San Francisco: Jossey- Bass.

Calvani, A. et al. (2009). Models and instruments for assessing Digital competence at school. Journal of E-learning and Knowledge Society, 4(3), 183-193.

McKinsey. (2007). McKinsey Report on Education. Retrieved March 1, 2014, from ttp//www.mckinsey.com

บทความวิจัย

การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3*

THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL LEARNING COMMUNITY FOR ENHANCING THE ACTIVITY LEARNING MANAGEMENT FOR TEACHERS OF WATNONGKHLA SCHOOL UNDER THE OFFICE OF CHONBURI PRIMARY EDUCATION SERVICE AREA 3

สามารถ สอดทรัพย์
Samart Sodsup
โรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ชลบุรี ประเทศไทย
Watnongkhla School, The office of Chonburi primary education service area 3, Chonburi, Thailand
Corresponding author E-mail: samart33104@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า 2) สร้างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ 3) ทดลองใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และ 4) ประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนารูปแบบ ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบ และขั้นตอนที่ 4 ประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ แบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือ แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ และแบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูมีความต้องการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 2) รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขการนำไปใช้ ซึ่งรูปแบบและคู่มือการใช้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ พบว่า ครูมีความสามารถในการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก อยู่ในระดับมาก 4) ผลการประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านกระบวนการ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือด้านปัจจัยนำเข้า และด้านผลผลิต ตามลำดับ

คำสำคัญ: รูปแบบ, ชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ, การจัดการเรียนรู้เชิงรุก

Abstract

This research article aims to 1) study basic information develop the professional learning community for enhancing the activity learning management for teachers of Watnongkhla school. 2) design and development the professional learning community model. 3) test the professional learning community model, and 4) evaluate the professional learning community model. This

* Received 29 August 2023; Revised 19 September 2023; Accepted 21 September 2023

research was research and development that was divided into 4 steps. The first step was to study basic information, the second step was to design and development of the model, third step was implementation and the fourth step was to evaluating the professional learning community model. The tools used for data collection were interviews with experts. Manual appropriateness assessment form to assess the suitability and feasibility of the model, a learning management plan assessment form, and the ability in activity learning assessment form. The statistics for analyzing the data were percentage, mean, and standard deviation. The research results were as following: 1) The teacher wanted to develop the ability to manage learning proactively and the guidelines for promoting the ability in activity learning management by learning together through professional learning community. 2) The model consisted of 5 components: (1) principle (2) objective (3) consists of process (4) measurement and evaluation and (5) condition for success. 3) The teacher's overall proactive learning management ability was at the highest level, and 4) the result from the evaluation of the model found that the overall was in the highest level. With separate domains, the process had the highest mean follow by the input, and product, and output respectively.

Keywords: Model, Professional Learning Community, The Activity Learning Management

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 มาตรา 6 กำหนดไว้ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไป เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข มาตรา 23 กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตาม ความเหมาะสมและมาตรา 24 กำหนดไว้ว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ความรู้ มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติ ให้ทำได้ ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ไว้ในทุกรายสาระวิชา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ของไทย จากข้อมูลของคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา พบว่า การศึกษาไทยยังประสบปัญหาในด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล โดยเฉพาะหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งขาดความยืดหยุ่นและไม่สอดคล้องกับหลักพัฒนาการของเด็ก ส่งผลให้คุณภาพและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของประเทศอยู่ในระดับต่ำกว่าที่ควรจะเป็น (คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (กอปศ.), 2561) และข้อมูลจาก พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และพเยาว์ ยินดีสุข พบว่า ปัญหาของเด็กไทยที่พบและต้องเร่งพัฒนา คือ เด็กไทยไร้วินัยในการเรียนรู้ ไม่รักการอ่าน ไม่รู้จักใช้ ICT ให้เหมาะสม เพื่อให้รู้จริง ยังขาดความสามารถในการวิเคราะห์ คิดวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ การประเมิน การใช้เหตุผล การคิดยับยั้งชั่งใจ ความสามารถในการเขียนและพูดสื่อสาร ความสามารถสืบสอบและสร้างความรู้ด้วยตนเอง ทำโครงงาน และสร้างนวัตกรรม (พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และพเยาว์ ยินดีสุข, 2561) การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการ

สร้างสรรค์ทางปัญญา (Constructivism) ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาวิชา เพื่อช่วยให้ ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ หรือสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นในตนเอง ด้วยการลงมือปฏิบัติจริงผ่านสื่อหรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีครูผู้สอนเป็นผู้แนะนำ กระตุ้นหรืออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้นโดยกระบวนการคิดขั้นสูง (Higher order thinking) กล่าวคือ ผู้เรียนมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินค่าจากสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมี ความหมายและนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สถาพร พฤฑฒิกุล, 2558) ซึ่งองค์ประกอบของการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ประกอบด้วย 1) เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 2) เน้นกระบวนการเรียนรู้และเนื้อหา 3) การเรียนรู้แบบร่วมมือ 4) เน้นการสะท้อนคิดของผู้เรียน 5) การจูงใจผู้เรียนโดยไม่เน้นการวัดประเมินผล (Cattaneo, 2017) การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จะช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในชั้นเรียน ช่วยให้ผู้เรียน เข้าใจบทเรียน สนใจและเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ การพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูต้องศึกษาและเลือกรูปแบบ เทคนิควิธีการสอนให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการเฉพาะในการสอนแต่ละครั้ง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

โรงเรียนวัดหนองคล้า เป็นสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 มีหน้าที่โดยตรงใน การจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการศึกษาสภาพปัญหาของโรงเรียนวัดหนองคล้า พบว่า ในรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับชาติ (O-net) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รายงานผลการทดสอบ National test (NT) และการทดสอบการอ่าน (Reading test : RT) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ตั้งแต่ปีการศึกษา 2560-2564 มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยในระดับเขตพื้นที่และระดับชาติทุกวิชา นักเรียนที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับปรับปรุงจำนวนมาก นอกจากนี้รายงานผลการจัดการศึกษาพบว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนแต่ละชั้นมีคะแนนต่ำกว่าเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด และพบสาเหตุของปัญหาที่สำคัญเนื่องจากครูไม่มีความรู้ความเข้าใจและขาดทักษะการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก ไม่สามารถดำเนินการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากขาดการส่งเสริมให้ครูเข้าใจการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการวัดและประเมินผลไม่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ (โรงเรียนวัดหนองคล้า, 2564) ซึ่งสอดคล้องกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน อาทิเช่น งานวิจัยของ ชาริณี ตรีวรัญญู ค้นพบสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตกต่ำ และยังไม่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เนื่องมาจากหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ของครูยังขาดประสิทธิภาพ หลักสูตรขาดความยืดหยุ่น ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและบริบทที่แตกต่างหลากหลาย ครูขาดทักษะการจัด การเรียนรู้เชิงรุกที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี ครูยังไม่สามารถจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะในการนำความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (ชาริณี ตรีวรัญญู, 2560) การพัฒนาครูที่ผ่านมา หน่วยงานการศึกษาและนักวิชาการได้ใช้วิธีการพัฒนาครูที่หลากหลายเช่น การจัดอบรมครูแบบออนไลน์ การใช้วิธีการชี้แนะและการเปลี่ยนพี่เลี้ยง (Coaching and mentoring) การใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพและคุณภาพของผู้เรียนร่วมกันผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมมือร่วมใจ การเรียนรู้ประสบการณ์การปฏิบัติงานในพื้นที่ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสะท้อนคิดอย่างเป็นระยะ ๆ และทำอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560); (พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และพเยาว์ ยินดีสุข, 2561); (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล, 2562)

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยในฐานะผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองคล้า จึงมีความสนใจพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 เพื่อพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกทั้งด้านการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้วิธีการสอนและเทคนิคการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมกับนักเรียน และการวัดและการประเมินผลผู้เรียนด้วยวิธีการหลากหลายตามสภาพจริง ซึ่ง

ผลการวิจัยนี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาครูในสถานศึกษาและเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันในครูโรงเรียนวัดหนองคล้ารวมทั้งพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะในศตวรรษที่ 21 และมีความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและยุทธศาสตร์การศึกษาของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3
2. เพื่อสร้างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3
4. เพื่อประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 มีวิธีดำเนินการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ตามขั้นตอน 4 ขั้นตอนดังนี

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

ผู้วิจัย ได้ดำเนินการวิจัยขั้นตอนที่ 1 ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2564 –ธันวาคม พ.ศ. 2564 โดยดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3
2. สัมภาษณ์ครูโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 เกี่ยวกับความต้องการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก จาก ได้แก่ ครูโรงเรียนวัดหนองคล้า จำนวน 30 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)
3. สนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริม การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 จำนวน 9 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยขั้นตอนที่ 2 ระหว่างเดือน พฤษภาคม พ.ศ.2565 – กรกฎาคม พ.ศ.2565 โดยดำเนินการดังนี้

1. ออกแบบและยกร่างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต
2. ตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี

เขต 3 โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 2 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection)

3. ทดลองนำร่องเพื่อประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

4. ปรับปรุงรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยขั้นตอนที่ 3 ระหว่างเดือน สิงหาคม - ตุลาคม พ.ศ.2565 โดยนำรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 คู่มือการใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นไป ทดลองใช้กับผู้เข้าร่วมวิจัย ได้แก่ ครูโรงเรียนวัดหนองคล้า จำนวน 30 คน

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยขั้นตอนที่ 4 ระหว่างเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม พ.ศ.2565 โดยทำการประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า 3 ด้าน ได้แก่

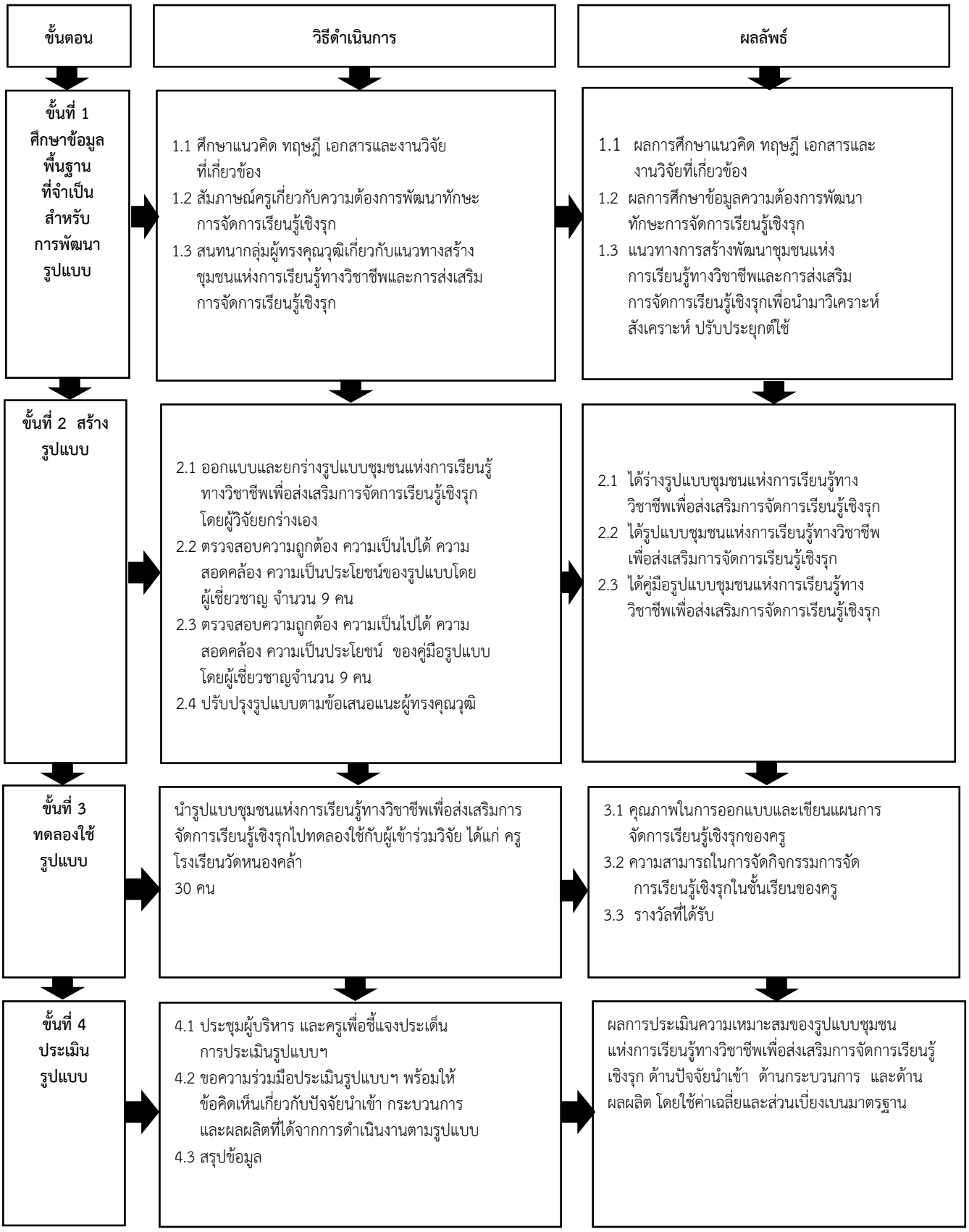
1. ด้านปัจจัยนำเข้า เป็นการประเมินการใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานตามรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ได้แก่ ครู งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ เวลาและสถานที่ในการดำเนินงานตามรูปแบบ

2. ด้านกระบวนการ เป็นการประเมินผลที่ได้จากการดำเนินงานตามรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

3. ด้านผลผลิต เป็นการประเมินผลกระทบเชิงบวกและความพึงพอใจต่อรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการนำรูปแบบไปปฏิบัติจริง ได้แก่ ครูโรงเรียนวัดหนองคล้า จำนวน 30 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

สรุปขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ดังนี

1.1 ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า 1) รูปแบบมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ การวัดและประเมินผล เงื่อนไขการนำไปใช้ 2) การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก แบ่งออกเป็น 2 องค์ประกอบ ได้แก่ การส่งเสริมการออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกในชั้นเรียน และ 3) แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีหลายแนวทาง เช่น การใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน

1.2 ผลการสัมภาษณ์ครูเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก พบว่า ครูมีความต้องการพัฒนาด้านการออกแบบการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่หลากหลาย

1.3 ผลการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มีดังนี้ ให้ความรู้โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ และควรเน้นการเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติงานประจำ ทั้งการจัดการเรียนการสอน การทำงานพิเศษต่างๆ ของโรงเรียน ส่งเสริมให้ครูศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมจากสื่อต่าง ๆ จัดทำเอกสารและเครื่องมือต้นแบบ สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียน

2. รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ การวัดและประเมินผล เงื่อนไขการนำไปใช้ มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นปรับกระบวนทัศน์และเตรียมความพร้อม 2) ขั้นพัฒนาความคิดและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ 3) ขั้นปฏิบัติการสอนและการสังเกตชั้นเรียน 4) ขั้นสะท้อนผลและเรียนรู้ร่วมกัน และ 5) ขั้นเผยแพร่และสร้างเครือข่าย ซึ่งโดยรวมรูปแบบและคู่มือการใช้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก	ระดับความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก			คะแนนเฉลี่ย ($\bar{x}$)	แปลผล
	มากที่สุด/ดีเยี่ยม (จำนวนคน)	มาก/ดี (จำนวนคน)	ปานกลาง/พอใช้ (จำนวนคน)		
การออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก	**18**	**11**	**1**	**4.42**	**มาก**
การจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก	**16**	**11**	**3**	33.26	**ดี**

จากตารางที่ 1 พบว่า 1) ครูมีความสามารถในการออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีครูจำนวน 18 คน มีความสามารถอยู่ในระดับมากที่สุด ครูจำนวน 11 คน มีความสามารถอยู่ในระดับมาก และครู จำนวน 1 คน ที่มีความสามารถอยู่ในระดับปานกลาง 2) ครูมีความสามารถในการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยรวมเป็นรายบุคคลอยู่ในระดับดี โดยมีครูจำนวน 16 คน มีความสามารถอยู่ในระดับดีเยี่ยม ครูจำนวน 11 คน มีความสามารถในอยู่ในระดับดี และมีครูจำนวน 3 คน มีความสามารถอยู่ในระดับพอใช้ และ 3) สรุปการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยรวมมีจุดเด่น คือ โรงเรียนมีการจัดประชุมประจำเดือน ครูได้มีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตามความสะดวกและเหมาะสม จุด

ที่ควรพัฒนา คือ ควรแลกเปลี่ยนเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและมีคุณภาพ สามารถนำไปใช้จัดการเรียนรู้เชิงรุกในชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพในการพัฒนาผู้เรียน โดยเน้นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับบริบทของนักเรียนเป็นสำคัญและแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง คือ การปรับปรุงและพัฒนาการออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยเน้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ การใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลายให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

4. ผลการประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

ตารางที่ 2 ผลการประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

รายการ	n=30		ระดับความเหมาะสม
	$\bar{x}$	S.D.	
ด้านปัจจัยนำเข้า	4.59	0.35	มากที่สุด
ด้านกระบวนการ	4.73	0.29	มากที่สุด
ด้านผลผลิต	4.50	0.28	มาก
เฉลี่ย	**4.63**	**0.25**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่ครูมีความคิดเห็นสูงสุดคือ ด้านกระบวนการ รองลงมา คือ ด้านปัจจัยนำเข้า และด้านผลผลิต รายละเอียดแต่ละด้านดังนี้ ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ความพร้อมของผู้เชี่ยวชาญภายนอก ความพร้อมและการให้ความร่วมมือของครูโรงเรียนวัดหนองคล้า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านกระบวนการ พบว่า ครูมีความคิดเห็นสูงสุดคือ ขั้นสะท้อนผลและเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ครูได้แนวทางหรือวิธีปฏิบัติที่สามารถแก้ไขปัญหาหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น และทำให้ครูได้สะท้อนคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการที่ผ่านมา ด้านผลผลิต พบว่า ครูมีความรู้ความเข้าใจและทักษะความสามารถในการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในชั้นเรียน ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ครูมีความรู้ความเข้าใจและทักษะความสามารถในการออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมากขึ้น และครูจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อภิปรายผล

ผลการพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ดังนี้ 1) การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ได้แก่ การส่งเสริมการออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกในชั้นเรียน ครอบคลุมในประเด็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกในชั้นเรียน การใช้สื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก คือ การใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน 2) ความต้องการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก พบว่า ครูมีความต้องการพัฒนาด้านการออกแบบการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่หลากหลายเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง ทักษะอาชีพ และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 3) แนวทาง

สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ส่งเสริมให้ครูศึกษาพัฒนาตนเองเพิ่มเติมจากสื่อต่างๆ จัดทำเอกสารและเครื่องมือต้นแบบ สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ในโรงเรียน ส่งเสริมให้ครูมีการเปิดชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสะท้อนคิดร่วมกัน นิเทศ ติดตามภายในองค์กรและภายนอก และสนับสนุนให้ครูมีบทบาทในการนำเสนองาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chichibu, Uchizaki & Ono ได้ศึกษาการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของครูโดยศึกษาบทเรียนร่วมกัน พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ในต่างจังหวัดรับรู้และตระหนักถึงประสิทธิภาพของการพัฒนาวิชาชีพครูผ่านการศึกษาชั้นเรียนในระดับต่ำ แม้ว่าจะมีการดำเนินการประชุมการศึกษาบทเรียนร่วมกันบ่อยครั้งก็ตาม ดังนั้นความเป็นผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาและการดำเนินการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อเปลี่ยนโรงเรียนให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Chichibu, T., Uchizaki, T. & Ono, Y., 2019) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ansawi & Pang พบว่า ครูมีการรับรู้ทั้งชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน และมีความเห็นว่าการใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการพัฒนาบทเรียนร่วมกันอาจนำไปสู่ความสำคัญของโครงการ SISC ของโรงเรียน (Ansawi, B. & Pang, V., 2017) ดังนั้นผู้บริหารควรกำหนดนโยบายและวางแผนเชิงกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

2. รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียน วัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขการนำไปใช้ มีกระบวนการ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นปรับกระบวนทัศน์และเตรียมความพร้อม 2) ขั้นพัฒนาความคิดและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ 3) ขั้นปฏิบัติการสอนและการสังเกตชั้นเรียน 4) ขั้นสะท้อนผลและเรียนรู้ร่วมกัน และ 5) ขั้นเผยแพร่และสร้างเครือข่าย ซึ่งโดยรวมรูปแบบและคู่มือการใช้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะการพัฒนารูปแบบดังกล่าว ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ครู และผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ข้อมูลสำคัญในการพัฒนารูปแบบที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทโรงเรียน เพื่อให้การพัฒนารูปแบบเป็นไปอย่างเป็นระบบและมีทฤษฎีรองรับ ดังเช่น ทิศนา แขมมณี ได้สรุปองค์ประกอบของรูปแบบไว้ว่า การพัฒนารูปแบบที่ดีต้องมีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักการของรูปแบบนั้น ๆ มีองค์ประกอบของรูปแบบที่มีความสัมพันธ์กันทั้งด้านหลักการ จุดประสงค์ กระบวนการ การวัดและประเมินผล สามารถนำไปสู่เป้าหมายของรูปแบบที่กำหนดไว้ (ทิศนา แขมมณี และคณะ, 2563) ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กุลกาญจน์ สุวรรณรักษ์ ที่พบว่า รูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพออนไลน์เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูที่ส่งเสริมความสามารถการสร้างสรรค์นวัตกรรมของนักเรียนประถมศึกษา มีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขในการนำรูปแบบไปใช้ (กุลกาญจน์ สุวรรณรักษ์, 2563) เช่นเดียวกับงานวิจัยของ มยุรี เจริญศิริ ที่พบว่ารูปแบบโรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด Active Learning ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ เงื่อนไขสำคัญในการนำรูปแบบไปใช้และกระบวนการ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์ (Analysis) ขั้นที่ 2 สร้างความตระหนัก (Empower) ขั้นที่ 3 สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ เชิงวิชาชีพ (Collaboration) ขั้นที่ 4 นำผลที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Applying) และขั้นที่ 5 การเผยแพร่เพื่อนำไปจัดการเรียนรู้ (Dissemination) (มยุรี เจริญศิริ, 2563)

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 พบว่า 1) ครูมีความสามารถในการออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ครูมีความสามารถในการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในชั้นเรียนโดยรวมเป็นรายบุคคลอยู่ในระดับดี และ 3) สรุปสรุปข้อมูลสะท้อนผลการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยรวม มีจุดเด่นคือ โรงเรียนมีการจัดประชุมประจำเดือน ครูมีส่วนร่วมและ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตามความสะดวกและเหมาะสม จุดที่ควรพัฒนา คือ ควรแลกเปลี่ยนเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและมีคุณภาพ สามารถนำไปใช้จัดการเรียนรู้เชิงรุกในชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพในการพัฒนาผู้เรียน โดยเน้นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับบริบทของนักเรียนเป็นสำคัญ และแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง คือ การปรับปรุงและพัฒนาการออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และในระหว่างการดำเนินงานตามกระบวนการของรูปแบบ ได้ทำการประเมินจำนวน 3 ครั้ง คือ การประเมินความความสามารถในการออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การประเมินความสามารถในการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในชั้นเรียนและสรุปการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยรวม เปิดโอกาสให้ครูผู้ร่วมเรียนรู้ได้สะท้อนผลการปฏิบัติงานในการประชุมกลุ่มย่อยของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง และการสะท้อนผลโดยรวมในการประชุมประจำเดือน นอกจากนี้ได้มีการนิเทศติดตามในลักษณะไม่เป็นทางการ เป็นไปตามแนวคิดของ ประวิต เอราวรรณ์ ที่ได้เสนอกระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียนสุขภาวะในเว็บไซต์ของมูลนิธิสถาบันวิจัยระบบการศึกษา (ประวิต เอราวรรณ์, 2560) กล่าวคือ การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ของครู ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีบทบาทสำคัญในการให้ครูทั้งโรงเรียนได้ร่วมทบทวนและกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายเหล่านั้นอย่างแท้จริง แสวงหาแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน ทบทวนผลการปฏิบัติที่ได้ร่วมกันวางแผนพัฒนาการสอนอย่างสม่ำเสมอ ร่วมเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงของเพื่อนร่วมวิชาชีพ เผยแพร่สู่สาธารณะและสร้างเครือข่าย โดยนำเรื่องราวหรือกลไกเหล่านั้นสู่สาธารณชน ไม่ว่าจะเป็นการเปิดให้ชุมชนอื่นได้มาศึกษาและแลกเปลี่ยนร่วมกัน การสร้างคู่คิดของชุมชน (Community Buddy) และการเปิดกว้างสู่สาธารณะเช่นเดียวกับงานวิจัยของ Ishii ที่ศึกษาพบว่าการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของมหาวิทยาลัยฟุคุอิ ในญี่ปุ่น โดยดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสะท้อนผลการเรียนรู้ ทำครูประจำการได้พัฒนาความรู้เนื้อหาการสอนผ่านการฝึกปฏิบัติจริงและไตร่ตรองซ้ำ ๆ (Ishii, K., 2017) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Willems & Van ที่ศึกษาพบว่าการศึกษาบทเรียนร่วมกันเป็นแนวทางการพัฒนาวิชาชีพครูที่ทรงพลังและมีผลเชิงบวกต่อการเรียนรู้ของครูทั้งด้านการพัฒนาความรู้ ทักษะ พฤติกรรม และความเชื่ออย่างมีนัยสำคัญ (Willems, I. & Van, B. P., 2019) นอกจากนี้งานวิจัย Gutierez ค้นพบว่า การศึกษาบทเรียนเป็นการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างมืออาชีพทั้งการเพิ่มพูนเนื้อหา การปรับปรุงกลยุทธ์การจัดการเรียนการสอน การสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานแบบร่วมมือและเป็นมืออาชีพ การตระหนักถึงความสำคัญของการสะท้อนกลับและการอภิปรายหลังบทเรียนและกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Gutierez, 2016)

4. ผลการประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่ครูมีความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านกระบวนการ รองลงมา คือ ด้านปัจจัยนำเข้า และด้านผลผลิต อาจจะเป็นเพราะว่า การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียนวัดหนองคล้า ทำให้ครูได้พัฒนาและเรียนรู้ร่วมกัน โดยโรงเรียนได้มีความเตรียมความพร้อมโดยขอความร่วมมือผู้เชี่ยวชาญภายนอกมาให้ความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้การอบรมเชิงปฏิบัติการ ทำให้ครูได้ลงมือปฏิบัติเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอย่างแท้จริง และการที่โรงเรียนได้จัดเตรียมความพร้อมด้านสื่อการเรียนรู้และการอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ และปัจจัยสนับสนุนที่ส่งให้การดำเนินงานตามรูปแบบประสบผลสำเร็จ ในกระบวนการพัฒนาตามรูปแบบ 5 ขั้นตอน ทำให้ครูได้ตระหนักและเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการพัฒนาผู้เรียนการกำหนดเป้าหมายประเด็นการพัฒนาการเรียนการสอน และแนวปฏิบัติของกลุ่ม มีความรู้และทักษะการออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และได้แนวทางหรือวิธีปฏิบัติที่สามารถแก้ไขปัญหาหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น สามารถเผยแพร่แนวทางหรือวิธีปฏิบัติที่ดีที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาสู่สาธารณชนได้ ซึ่งการประเมินรูปแบบดังกล่าวเป็นไปตามแนวคิดรัตนะ บัวสนธ์ เป็นการประเมินหลัง

การใช้รูปแบบเสร็จแล้ว โดยค้นพบว่าการดำเนินงานตามรูปแบบโดยรวมประสบผลสำเร็จ (รัตนะ บัวสนธ์, 2563) โดยครูโรงเรียนวัดหนองคล้ามีความคิดเห็นต่อรูปแบบในระดับมากที่สุด ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ วศินี รุ่งเรือง ที่พบว่าผู้เกี่ยวข้องต่อการใช้รูปแบบมีความเห็นว่ารูปแบบช่วยพัฒนาศิลปะการสอนของครูที่สูงขึ้น ส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพที่ดีขึ้นและครูเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการทำงานร่วมกัน (วศินี รุ่งเรือง, 2562) เช่นเดียวกับงานวิจัยของ สุธิดา การีมี ที่พบว่า การใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพแบบออนไลน์โดยใช้แนวคิดการพัฒนาบทเรียนร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการเรียนการสอนสะเต็มศึกษาของครู ช่วยให้คุณครูมีเพื่อนร่วมปรึกษาเกี่ยวกับการบูรณาการระหว่างวิชาและผลการประเมินและรับรองรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (สุธิดา การีมี, 2562) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาจณรงค์ มโนสุทธิฤทธิ์ ที่พบว่า ครูมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการสอนโดยใช้เทคโนโลยีเป็นฐานสำหรับครูประจำการด้วยกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพอยู่ในระดับมาก (อาจณรงค์ มโนสุทธิฤทธิ์, 2562)

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ครั้งนี้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย ดังสรุปภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2 รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

จากภาพที่ 2 รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 มีองค์ประกอบสำคัญ 5 องค์ประกอบคือหลักการ

วัตถุประสงค์ กระบวนการ การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขการนำไปใช้ และกระบวนการ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นปรับกระบวนทัศน์และเตรียมความพร้อม 2) ขั้นพัฒนาความคิดและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ 3) ขั้นปฏิบัติการสอนและการสังเกตชั้นเรียน 4) ขั้นสะท้อนผลและเรียนรู้ร่วมกัน และ 5) ขั้นเผยแพร่และสร้างเครือข่าย

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า ความต้องการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก พบว่า ครูมีความต้องการพัฒนาด้านการออกแบบการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่หลากหลายและแนวทางสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ส่งเสริมให้ครูศึกษาพัฒนาตนเอง ส่งเสริมให้ครูมีการเปิดชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนคิดร่วมกัน นิเทศ ติดตามภายในองค์กรและภายนอก และสนับสนุนให้ครูมีบทบาทในการนำเสนองาน รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ การวัดและประเมินผล เงื่อนไขการนำไปใช้ มีกระบวนการ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นปรับกระบวนทัศน์และเตรียมความพร้อม 2) ขั้นพัฒนาความคิดและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ 3) ขั้นปฏิบัติการสอนและการสังเกตชั้นเรียน 4) ขั้นสะท้อนผลและเรียนรู้ร่วมกัน และ 5) ขั้นเผยแพร่และสร้างเครือข่าย ซึ่งโดยรวมรูปแบบและคู่มือการใช้มีความเหมาะสม เมื่อทดลองใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ ครูมีความสามารถในการออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและมีความสามารถในการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในระดับดี และแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง คือ การปรับปรุงและพัฒนาการออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยเน้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ การใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย ผลการประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนวัดหนองคล้า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ในการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ โรงเรียนควรสร้างความตระหนักให้ครูพัฒนาตนเองและพัฒนาวิชาชีพจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ควรออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก จัดการเรียนรู้แบบเชิงรุกให้เห็นชัดเจน ผู้บริหารโรงเรียนควรมีวิสัยทัศน์ความผู้นำ และการสนับสนุนส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยมีผู้เชี่ยวชาญเข้ามาเป็นพี่เลี้ยง ช่วยเหลือ เน้นให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและลงมือปฏิบัติจริง นิเทศติดตาม และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง สร้างขวัญและกำลังใจให้ครูปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสร้างเครือข่ายความร่วมมือ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสนับสนุนให้ใช้พื้นที่โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ของภาคีเครือข่าย เป็นพื้นที่การทำงานและเรียนรู้ร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

โรงเรียนวัดหนองคล้า. (2564). รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษา. ชลบุรี: โรงเรียนวัดหนองคล้า.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). คู่มือการอบรมคณะกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการ PLC (Professional Learning Community) ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสู่สถานศึกษา ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

กุลกาญจน์ สุวรรณรักษ์. (2563). การพัฒนารูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพออนไลน์เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูที่ส่งเสริมความสามารถการสร้างสรรค์นวัตกรรมของนักเรียนประถมศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (กอปศ.). (2561). แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (กอปศ.).

ชาริณี ตรีวรัญญู. (2560). การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพด้วยการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน: แนวคิดและแนวทางสู่ความสำเร็จ. วารสารครุศาสตร์, 45(1), 299-319.

ทิศนา แขมมณี และคณะ. (2563). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกฐานสรรถนะเชิงรุก. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

ประวิต เอราวรรณ์. (2560). การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ในโรงเรียนสุขภาวะ. เรียกใช้เมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2566 จาก http://www.ires.or.th/?p=804

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และพเยาว์ ยินดีสุข. (2561). การเรียนรู้เชิงรุกแบบรวมพลังกับ PLC เพื่อการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มยุรี เจริญศิริ. (2563). การพัฒนารูปแบบโรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด Active Learning ที่ส่งเสริมความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

รัตนะ บัวสนธ์. (2563). การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วศินี รุ่งเรือง. (2562). รูปแบบการพัฒนาครูโดยใช้การพัฒนาบทเรียนร่วมกันผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพที่ส่งเสริมศิลปะการสอนของครู. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2562). การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.

สถาพร พฤฑฒิกุล. (2558). การบริหารการศึกษากับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 28(2), 36-49.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). แนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเชิงรุก : ถอดบทเรียนจากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สุธิดา การีมี. (2562). การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพแบบออนไลน์โดยใช้แนวคิดการพัฒนาบทเรียนร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการเรียนการสอนสะเต็มศึกษาของครูประถมศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาจณรงค์ มโนสุทธิฤทธิ์. (2562). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการสอนโดยใช้เทคโนโลยีเป็นฐานสำหรับครูประจำการด้วยกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

Ansawi, B. & Pang, V. (2017). The Relationship between Professional Learning Community and Lesson Study: A Case Study in Low Performing Schools in Sabah, Malaysia. Sains Humanika, 9(1-3), 63-70.

Chichibu, T., Uchizaki, T. & Ono, Y. (2019). Promoting Teacher Collaborative Learning in Lesson Study: Exploring and Interpreting Leadership to Create Professional Learning Community, in Instructional Leadership and Leadership for Learning in Schools: Understanding Theories of Leading. Tony Townsend (Ed.). London: Palgrave Macmillan.

Ishii, K. (2017). Active Learning and Teacher Training: Lesson Study and Professional Learning Communities. Scientist in Education, 8 (Special Issue), 101-118.

Willems, I. & Van, B. P. (2019). Lesson Study Effectiveness for Teachers' Professional Learning: a Best Evidence Synthesis. International Journal for Lesson and Learning Studies, 8(4), 257- 271.

บทความวิจัย

บทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์*

LEGAL PRESUMPTION OF INNOCENT

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย (คงคาไหว)[1*], สังเวียน เทพผา[1], ปุญญาดา จงละเอียด[2], จรัญ ศรีสุข[2], ธัชชนันท์ อิศรเดช[3]

Phrakhru Suriya Suriyo (Kongkawai)[1*], Sungwiaen Theppha[1], Punyada Chongla-iad[2], jaran Sresuk[2],Thatchanan Issaradet[3]

[1]คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี ปทุมธานี ประเทศไทย

[1]Faculty of Laws, Pathumthani University, Pathum Thani, Thailand

[2]หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

[2]Bachelor of Laws Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Nakhon Si Thammarat, Thailand

[3]คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

[3]Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phra Nakhon Sri Ayutthaya, Thailand

*Corresponding author E-mail: suriya.sur@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ 2) ศึกษาปัญหาทางกฎหมายของบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ 3) ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ของต่างประเทศกับประเทศไทย และ 4) นำเสนอการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้พิพากษา 2) พนักงานอัยการ 3) พนักงานสอบสวน 4) ทนายความ และ 5) นักวิชาการ จำนวนทั้งหมด 10 คน โดยนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสรุปภาพรวม ผลการศึกษาพบว่า 1. ปัญหาทางกฎหมายของบทสันนิษฐาน ประกอบด้วย 1.1) มาตรการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ 1.2) การพิสูจน์หลักฐานพยานการไต่สวน และ 1.3) การปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย 2. หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับบทสันนิษฐาน ได้แก่ 2.1) มาตรการทางกฎหมายอาญา 2.2) การดำเนินคดีอาญา 2.3) การฟ้องคดีอาญา 2.4) หลักนิติธรรม 2.5) สิทธิมนุษยชน 2.6) สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาผู้ต้องหา 2.7) บทสันนิษฐานความรับผิดทางอาญา และ 2.8) หลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ 3. วิเคราะห์เปรียบเทียบบทสันนิษฐานของต่างประเทศกับประเทศไทย คือ 3.1) กฎหมายจารีตประเพณี ได้แก่ สหราชอาณาจักร (อังกฤษ) และสหรัฐอเมริกา และ 3.2) กฎหมายลายลักษณ์อักษร ได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และประเทศไทย และ4. การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับบทสันนิษฐานที่เหมาะสมกับประเทศไทย ได้แก่ 4.1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ด้วยบทบัญญัติสิทธิในกระบวนการยุติธรรมในหมวด 3 สิทธิ และเสรีภาพ 4.2) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) ว่า “การสอบสวนเบื้องต้น” และ “การสอบสวนเพื่อดำเนินคดี” และ 4.3) พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 หมวด 5 สิทธิหน้าที่ ประโยชน์และกิจการอื่น ๆ ผู้ต้องขัง

คำสำคัญ: การสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์, กระบวนการยุติธรรม, กระบวนการทางอาญา

* Received 1 September 2023; Revised 23 September 2023; Accepted 26 September 2023

Abstract

The objectives of this research article were: 1) Study the principles and theories concerning the legal presumption of innocent, 2) Study the legal problems of the legal presumption of innocent, 3) Comparative analysis and research on the legal provisions of legal presumption of innocent in foreign countries and Thailand, and 4) Propose amendments to the legal provisions of the legal presumption of innocent applicable to Thailand. This research was a qualitative research use interviews and group discussions by choose specific examples that divided into 5 groups such as 1) judge, 2) attorney, 3) police, 4) lawyer, and 5) Scholar from all 10 persons by using content analysis and summarizing as an overview. The study was found that: 1. Legal problems of the presumption of innocent consisting: 1.1) Measures to protect rights and liberties, 1.2) Evidence for witnesses in the investigation, and 1.3) Treatment of suspects or defendants, 2. Principles and theories concerning the presumption of innocent including: 2.1) Criminal law measures, 2.2) Criminal prosecution system, 2.3) Criminal prosecution system, 2.4) Rule of law, 2.5) Human rights, 2.6) Rights in the criminal justice process of the accused, 2.7) Presumption of criminal liability, and 2.8) Presumption of innocent, 3. Analyze and compare the legal presumption of innocent between foreign countries and Thailand including: 3.1) customary law such as the United Kingdom (England) and the United States of America and 3.2) written law such as the Republic of France, Japan and Thailand, and 4. The amendment of the law on the presumption of innocent suitable for Thailand including: 4.1) The Constitution of the Kingdom of Thailand, Buddhist Era 2560 to guarantee basic rights and to protect the rights and liberties of the people in accessing the justice process of the people, 4.2) Code of Criminal Procedure, Section 2 (11) that "preliminary investigation" and "inquiry for prosecution" stipulating the preliminary investigation and prosecution investigation. including the collection of evidence, and 4.3) the Corrections Act Buddhist Era 2560, Chapter 5, relating to rights, duties, benefits and other matters relating to inmates.

Keywords: Presumption of Innocent, Judicial Process, Criminal Process

บทนำ

เมื่อโครงสร้างทางสังคมและระบบทางสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากปัจจัยทั้งเกิดจากภายนอกหรือภายในสังคม อันได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (วรวรรณ อิ่มจันทึก, 2565) ซึ่งการปรับเปลี่ยนในโครงสร้างทางสังคมและระบบทางสังคมมีผลกระทบต่อกฎหมายและการดำเนินกิจกรรมทางกฎหมายในสังคม ทั้งนี้ปัญหาใหญ่ของผู้ร่างกฎหมายคือ การทำให้กฎหมายมีความทันสมัยอยู่เสมออย่างต่อเนื่อง และการให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ที่อยู่ภายใต้การบังคับใช้ของกฎหมาย (ธรรมนิตย์ สุมัมตกุล, 2546) ดังนั้น กฎหมายจึงเป็นแค่ “เครื่องมือ” แก้ไขจัดการปัญหาของสังคมโดยใช้ตัวบทกฎหมายในการแก้ไขปัญหา และข้อตกลงร่วมกันในสังคม (ธานี ชัยวัฒน์ และคณะ, 2561) ซึ่งระบบกฎหมายไทยในปัจจุบันใช้ตัวบทกฎหมายเป็นหลักในการวินิจฉัยคดี โดยใช้วิธีการสืบพยานในระบบกล่าวหาซึ่งเป็นระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) ในวิธีการวินิจฉัยคดีของศาลใช้ แต่ “สภาพบังคับ” ทำให้ยังคงเป็นปัญหาของระบบกฎหมายไทย (วรวรรณ อิ่มจันทึก, 2565) ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติ พุทธศักราช 2560 หมวด 4 โดยบัญญัติถึงหน้าที่ของปวงชน

ชาวไทย มาตรา 50 (3) ให้บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดโดยรัฐมีหน้าที่ต้องดูแล ให้มีการปฏิบัติตามและบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด และมาตรา 77 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “รัฐพึงดำเนินการให้ประชาชนเข้าถึงตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ได้โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติ ตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง” (พีระศักดิ์ พอจิต, 2562) ดังเช่นในคดีอาญามีกระบวนการและขั้นตอนดำเนินคดีใช้บทสันนิษฐานอันเป็นหลักการว่า “ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้กระทำผิด” ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาการใช้บทสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยตามรัฐธรรมนูญหลายฉบับที่มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เหมาะสมกับสังคมไทย จากประเด็นปัญหาเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานความผิดทางอาญาว่าขัดต่อการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา กล่าวคือ การบัญญัติข้อสันนิษฐานในลักษณะเช่นนี้ขัดต่อรัฐธรรมนูญที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ และยังขัดต่อหลัก "ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย เนื่องจากการกระทำตามข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานนั้นไม่มีกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด และเป็นการละเมิดเอกสิทธิ์ของจำเลยในอันที่จะไม่เบิกความปรักปรำตนเอง เพราะการกำหนดข้อสันนิษฐานเช่นนี้ทำให้จำเลยต้องอ้างตนเองเป็นพยานเพื่อนำสืบให้พ้นจากข้อสันนิษฐาน และการสันนิษฐานอยู่ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะนำสืบข้อเท็จจริงได้ (อุดม รัฐอมฤต, 2560)

จากตัวบทกฎหมายดังกล่าวทำให้เห็นว่า ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาเรื่องประชากรในเรือนจำซึ่งติดเป็นอันดับ 6 ของโลก ส่วนด้านความหนาแน่นของเรือนจำติดเป็นอันดับ 4 ของโลก (ปกป้อง ศรีสนิท, 2565) จากรายงานของกรมราชทัณฑ์สรุปข้อมูลผู้ต้องขัง ณ วันที่ 17 เมษายน พุทธศักราช 2563 จำนวนผู้ต้องขังทั้งหมดในประเทศไทย 377,422 ราย แบ่งเป็นเพศชาย 329,346 ราย และเพศหญิง 48,076 ราย ซึ่งเป็นนักโทษเด็ดขาด 310,673 ราย ผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์-ฎีกา 31,240 ราย และอื่น ๆ (ผู้ต้องกักกันหรือกักขัง) ผู้ต้องขังระหว่างไต่สวน สอบสวน 35,509 ราย (Department of Corrections, 2023) ต่อมาพุทธศักราช 2565 พบว่า ประเทศไทยมีผู้ต้องขังกว่า 260,000 คน เป็นผู้ต้องขัง “ระหว่าง” (คดียังไม่ถึงที่สุด) กว่า 54,000 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 1 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2565) และประเทศไทยมีผู้ต้องขังระหว่างทั้งสิ้น 50,520 คน จากจำนวน 17 ล้านแผ่นพิมพ์ลายนิ้วมือนับเป็นจำนวน “อาชญากร” จำนวน 12 ล้านคน ทั้งที่ร้อยละ 80 อัยการสั่งไม่ฟ้อง ศาลยกฟ้อง รอลงอาญา หรือเพียงลงโทษปรับเท่านั้น ซึ่งหมายความว่า ถ้าลดจำนวนคนกว่า 50,000 คน ซึ่งส่วนใหญ่ไม่จำเป็นต้องอยู่ในเรือนจำได้ ย่อมส่งผลดีต่อตัวผู้ต้องหาและระบบเรือนจำที่ไม่ต้องรับภาระหนักอย่างที่เป็นอยู่ที่อาจถูกกล่าวหาว่าเป็น “อาชญากร” ซึ่งได้รับการบันทึกชื่อในทะเบียนประวัติอาชญากรของประเทศไทยซึ่งหมายถึงรวมทั้งผู้ที่คดียังไม่สิ้นสุด รอลงอาญา ต้องโทษปรับ ด้วยเหตุนี้ ส่งผลให้ประเทศไทยมีปัญหาด้านความยุติธรรมทางอาญามาโดยตลอด และส่งผลกระทบเป็นวงกว้างมากขึ้น สาเหตุหลักเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญายึดหลัก “สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ” (ปกป้อง ศรีสนิท, 2565) จะเห็นได้ว่า การใช้บทสันนิษฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในระบบยุติธรรมอาญาในประเทศไทยส่งผลกระทบต่อบุคคลอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งตามหลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักการพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการคุ้มครองสิทธิ อันได้แก่ 1) สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม 2) สิทธิกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน 3) สิทธิของผู้เสียหาย 4) สิทธิของผู้ถูกจับ ผู้ต้องหา จำเลย 5) สิทธิในมาตรการบังคับในคดีอาญา 6) สิทธิจับ ค้น ควบคุม ขัง 7) สิทธิการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ และ8) สิทธิในการคุ้มครองเด็ก รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิ ของผู้ต้องหาตามหลักนิติธรรม อาทิ สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือทางคดี และสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยชอบธรรม เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาที่รัฐจะต้องให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญาจนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์หักล้างได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริง (อภิวัฒน์ สุดสาว, 2559)

จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรค 2 ที่รับรองหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ว่าเป็นหนึ่งในสิทธิของปวงชนชาวไทยได้บัญญัติว่า “*ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้*” โดยเหตุที่ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ เนื่องจากในการพิจารณาคดีอาญา ศาลที่เป็นอิสระ (Independence) และเที่ยงธรรม (Impartiality) จะเป็นผู้ตัดสินว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ในศาลจะมีคู่ความสองข้าง ระหว่างโจทก์ ซึ่งหมายถึงอัยการและตำรวจซึ่งเป็นตัวแทนรัฐที่ดำเนินคดีเพื่อรักษาความสงบของบ้านเมือง และจำเลยซึ่งเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อฝ่ายรัฐมีอำนาจบังคับประชาชนกระบวนสืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตระหนักเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการดูแลคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกจับกุมผู้ต้องหาและผู้ต้องขังในระหว่างดำเนินคดีโดยเฉพาะหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรง (Office of the Council of State, 2023) ควรต้องพิจารณาปัญหาที่เกิดในภารกิจการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม ต้องปฏิบัติด้วยวิธีชอบธรรมตามกฎหมาย (Due Process) จำเป็นต้องบริหารจัดการให้สมดุลกัน (Butr-indr, B., 2013) ดังนั้น จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยนำหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ รวมทั้งสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอื่น ๆ เพื่อสร้างความเป็นธรรมพื้นฐานในการต่อสู้คดีกับรัฐโดยเป็นกลางและยุติธรรม รวมทั้งวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยระหว่างการดำเนินการตามกระบวนการทางอาญา ตลอดจนเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์
2. เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายของบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ของต่างประเทศกับประเทศไทย
4. เพื่อนำเสนอการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ มีวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย คือ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง
2. ด้านประชากร (Population)

2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) เลือกตัวอย่างแบบเจาะจง แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้พิพากษา 2) พนักงานอัยการ 3) พนักงานสอบสวน 4) ทนายความ และ 5) นักวิชาการ จำนวนทั้งหมด 10 คน เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์เกี่ยวกับกฎหมายอาญา กระบวนการยุติธรรมทางอาญาและหลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ มาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปี

2.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประมวลกฎหมายอาญา ระบบการดำเนินคดีอาญา ระบบการการฟ้องคดีอาญา หลักนิติธรรม สิทธิมนุษยชน สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้ต้องหา บทสันนิษฐานความรับผิดทางอาญา หลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

3. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ใช้แบบสัมภาษณ์ ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านมาตราการกฎหมายเกี่ยวกับความผิดอาญา จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.76 – 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 และจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 4 ตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) ศึกษาปัญหาทางกฎหมายของบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ 3) ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ของต่างประเทศกับประเทศไทย และ 4) ข้อเสนอแนะ

4. ด้านการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมด้วยตนเอง แบ่งวิธีการออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (วิเคราะห์เอกสาร) ระยะที่ 2 ศึกษาปัญหาทางกฎหมายของบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (สัมภาษณ์เชิงลึก) และระยะที่ 3 แนวการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย ใช้การสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group) โดยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เป็นการเปรียบจากมุมมองหลาย ๆ ด้าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และการนำผลการวิจัยไปใช้ในการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย

5. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ Content Analysis และสรุปผลโดยภาพรวม

ผลการวิจัย

1. การศึกษาหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

1.1 มาตรการทางกฎหมายอาญา โดยมีการกำหนดความผิดทางอาญา ซึ่งมีโครงสร้างความรับผิดทางอาญา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และ 2) กฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law)

1.2 ระบบการดำเนินคดีอาญา มี 2 ระบบ คือ การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (Accusatorial System/Le Systems Accusatorial) การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน (Inquisitorial System/Le Systems Inquisitorial) และการดำเนินคดีอาญาระบบผสม (The Mixed System)

1.3 ระบบการฟ้องคดีอาญา เป็นการกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อจัดการกับผู้กระทำผิดกฎหมายทางอาญา โดยการนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อให้พิจารณาพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิดต่อไปในที่สุด ซึ่งมีอยู่ 3 ระบบ คือ ระบบการฟ้องคดีโดยประชาชน (Popular Prosecution) ระบบการฟ้องคดีโดยเอกชน (Private Prosecution) และระบบการฟ้องคดีโดยรัฐ (State Prosecution) เพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้องและเป็นธรรมต่อผู้ต้องหา

1.4 หลักนิติธรรม เป็นหลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง (Principle of Legality of Administrative Action) ประกอบด้วย 7 หลักการที่อธิบายถึงหลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครองความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลักไม่มีความผิดและไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย และหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ รวมทั้ง สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือทางคดี และสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยชอบธรรม

1.5 สิทธิมนุษยชน เป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการคุ้มครองสิทธิ อันได้แก่ 1) สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม 2) สิทธิกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน 3) สิทธิของผู้เสียหาย 4) สิทธิของผู้ถูกจับ ผู้ต้องหา จำเลย 5) สิทธิในมาตรการบังคับในคดีอาญา 6) สิทธิจับ ค้น ควบคุม ขัง 7) สิทธิการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ และ8) สิทธิในการคุ้มครองเด็ก ทั้งนี้สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นมูลฐานในเรื่องศักดิ์ศรีคุณค่าและความเท่าเทียมกันของมนุษย์

1.6 สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้ต้องหา เป็นสิทธิที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสองว่าด้วย "การสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด" สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานในคดีอาญาว่าเป็นผู้บริสุทธิ์นี้ เป็นการรับรองหลักการพื้นฐานของกฎหมายอาญา มีเจตนารมณ์เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล

1.7 บทสันนิษฐานความรับผิดทางอาญา บทสันนิษฐานเป็นผลซึ่งกฎหมาย หรือศาลรับรู้ไว้เป็นเบื้องแรกว่าความจริงเป็นอยู่เช่นไร เป็นหลักการรับฟังข้อเท็จจริง ซึ่งจะนำมาใช้ได้ต่อเมื่อมีการพิสูจน์ข้อเท็จจริงบางอย่างให้ปรากฏแล้ว การพิจารณาคดีอาญาให้สามารถสันนิษฐานความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาได้อย่างถูกต้องและมีเหตุผล โดยให้ความสำคัญกับหลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีหลักฐานพิสูจน์การ กระทำผิดอย่างชัดเจน

1.8 หลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นการกำหนดข้อสันนิษฐานว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บรสุทธิ์จนกว่าได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิด และการสิ้นไปของข้อสันนิษฐานทางกฎหมายว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จะเกิดขึ้น เมื่อมีการพิสูจน์หลักฐานและการค้นหาความจริงและการใช้หลักฐานให้เป็นไปอย่างเท่าเทียม

2. การศึกษาปัญหาทางกฎหมายของบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

2.1 ด้านมาตรการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จึงย่อมเป็นกลไกหนึ่งในการจำกัดอำนาจรัฐมิให้ลงโทษทางอาญาแก่ปัจเจกบุคคลที่ใช้เสรีภาพได้ตามอำเภอใจและปราศจากข้อจำกัด โดยปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินกระบวนการทางอาญาต่าง ๆ รวมถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยดั่งเช่นปฏิบัติต่อผู้บริสุทธิ์ให้มากที่สุด โดยขอบเขตในเรื่องการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไม่ถูกพาดพิงถึงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าได้กระทำผิดแล้ว โดยปราศจากการพิสูจน์หรือดำเนินกระบวนการตามกฎหมาย จะเห็นได้ว่า ผลของการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรค 2 ดังนั้น ควรกำหนดบทบัญญัติให้หลักประกันสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนและให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน นอกเหนือจากสิทธิที่พึงได้รับในขั้นตอนการสอบสวน และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 ได้กล่าวถึงสิทธิที่จะถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนั้น ควรกำหนดหลักเกณฑ์ขั้นตอนการชั่งน้ำหนักชัดเจน มีการคัดแยกพยานหลักฐาน กำหนดประเภทค่าน้ำหนักพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือ และการปรับซึ่งไม่ใช้เฉพาะศาล แต่ต้องนำไปใช้กับชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการด้วย จะต้องรวบรวมนำมาพิจารณาด้วยกัน ดังคำสัมภาษณ์ของนาย ญ ได้กล่าวว่า *“ปัญหาในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยในคดีอาญา พบว่า กระบวนการสอบสวนคดีเป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหามากที่สุด จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม”*

2.1 ด้านการพิสูจน์หลักฐานพยานการไต่สวน การปฏิบัติของศาลไทยในปัจจุบันย้อนแย้งกับหลักปฏิบัติในทางสากล ศาลไทยเลือกใช้ระบบการค้นหาความจริงได้ส่งผลให้การให้อำนาจศาลมีบทบาทเชิงรุกในการค้นหาความจริงถูกเพิกเฉย ไม่ถูกนำมาใช้ และขาดการตรวจสอบ ถ่วงดุล ดุลยพินิจของพนักงานสอบสวนในการสอบสวนพยานบุคคล จะเห็นได้ว่า ผลของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229 ที่กำหนดให้ศาลเป็นผู้สืบพยาน มาตรา 228 ที่กำหนดให้ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมได้ แม้คู่ความจะไม่ได้ร้องขอ และมาตรา 178 ที่ให้อำนาจศาล มีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมา เพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ ดังนั้น ควรปรับปรุงระบบการไต่สวนและการพิสูจน์หลักฐานในกระบวนการทางอาญา ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและอย่างเท่าเทียม ซึ่งศาลควรมีบทบาทในการค้นหาความจริงและการใช้อำนาจตามหลักประกันความเป็นธรรมในทาง

ปฏิบัติ และควรปรับปรุงการสอบสวนและการประกอบการวินิจฉัยคดีอาญาให้มีความเป็นธรรมและเท่าเทียม ดังคำสัมภาษณ์ของนาย ข ได้กล่าวว่า *“การค้นหาความจริงเพื่อพิสูจน์ว่าบุคคลผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาว่าเป็นผู้กระทำความผิดตามกฎหมายหรือไม่ จึงเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญที่มีความเหมาะสม แต่องค์กรที่รับผิดชอบหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรนั้น ๆ ควรมีบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนโดยปราศจากอคติหรือความรู้สึกนึกคิดส่วนตน เพื่อจะได้พยานหลักฐานและข้อเท็จจริงอย่างแท้จริง และการถ่วงดุลการใช้อำนาจหรือการนำเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่และองค์กรที่เกี่ยวข้อง”*

2.3 ด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย การปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยระหว่างการดำเนินการตามกระบวนการทางอาญา ซึ่งอำนาจสอบสวนมีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมในระบบ “การดำเนินคดีโดยรัฐ” ซึ่งจะต้องเริ่มต้นจากการสอบสวน อำนาจสอบสวนมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จะเห็นได้ว่า ผลของตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229 กำหนดให้ศาลเป็นผู้สืบพยาน มาตรา 228 กำหนดให้ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมได้ แม้คู่ความจะไม่ได้ร้องขอ และมาตรา 178 ที่ให้อำนาจศาล มีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมา เพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ ดังนั้น ควรเป็นไปตามหลักการที่เป็นธรรมและมีการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่ถูกกล่าวหา อำนาจและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ต้องเป็นไปตามหลักประกันความเป็นธรรมและความเท่าเทียม การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้เข้าใจและปฏิบัติตามหลักการสิทธิดังกล่าว "ผู้ต้องหา" หรือ "จำเลย" ดังคำสัมภาษณ์ของนาย ช ได้กล่าวว่า *“การให้หลักประกันเกี่ยวกับความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยาน เช่น สิทธิของผู้เสียหายในการที่จะได้รับการแก้ไขเยียวยาทั้งทาง กายและทางจิตใจ สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับการสันนิษฐานความบริสุทธิ์ของตนในเบื้องต้น ซึ่งผู้ต้องหามีสิทธิที่จะแก้ ข้อกล่าวหาเสนอข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเพื่อพิสูจน์ ความจริงต่อศาล มีสิทธิอุทธรณ์ ฎีกาและขออภัยโทษ”*

3. การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ของต่างประเทศกับประเทศไทย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบข้อสันนิษฐานกฎหมายอาญาของต่างประเทศและประเทศไทย

ประเทศ	บทสันนิษฐาน	รูปแบบการดำเนินคดีอาญา
สหราชอาณาจักร	- การใช้หลักความได้สัดส่วนในการพิจารณาความชอบของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในคดีอาญาของสหราชอาณาจักรเป็นประเทศหนึ่งที่มีการวางหลักเกณฑ์เพื่อพิจารณาความชอบด้วยหลัก Presumption of Innocence	- หลักการทางกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่ เช่น ประชาชนทุกคนมีความเสมอภาคและจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย และการดำเนินทางอาญา เช่น การจับ ขัง ที่กระทำต่อผู้ใดจะต้องได้รับการพิจารณาตัดสิน โดยใช้อำนาจตุลาการในการตัดสินคดีจากประชาชนหรือคณะลูกขุน
สาธารณรัฐฝรั่งเศส	- การสันนิษฐานก่อนเพื่อที่จะต่อสู้หักล้างได้ว่าตนไม่ได้มีส่วนรู้เห็นถึงความเสียหายนั้น และคำพิพากษาศาลฎีกาในคดีหนึ่ง ได้ตัดสินและยืนยันว่า บทสันนิษฐานไม่เด็ดขาดไม่ขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ/สิทธิมนุษยชน/พลเมือง	- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 304 บัญญัติเพิ่มเติมคือ กำหนดให้ผู้พิพากษาเป็นผู้ไต่สวน และจะต้องรวบรวมพยานหลักฐาน ทั้งที่พิสูจน์ความผิดและพิสูจน์ความบริสุทธิ์และแจ้งให้ทราบถึงสิทธิที่จะไม่ให้การใด ๆ

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบข้อสันนิษฐานกฎหมายอาญาของต่างประเทศและประเทศไทย (ต่อ)

ประเทศ	บทสันนิษฐาน	รูปแบบการดำเนินคดีอาญา
สหรัฐอเมริกา	- การสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาเป็นระดับมลรัฐ - การสันนิษฐานนั้นจะต้องให้ผู้ถูกกล่าวหานำพยานหลักฐานเข้า สืบหักล้างได้ว่าแม้จะมีข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานตามที่กฎหมายกำหนดไว้จริง ตนก็มิได้กระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดอาญา หรือสามารถสืบหักล้างได้	- กระบวนการกำหนดโทษ จะแยกออกจากขั้นตอนของการพิจารณาคดี กล่าวคือ เมื่อมีการสืบพยานและคณะลูกขุนมีคำตัดสินว่าจำเลยมีความผิดแล้ว จึงเข้าสู่กระบวนการกำหนดโทษซึ่งมักจะมีได้กระทำในวันเดียวกันกับวันพิจารณาคดี - การวางแนวทางการใช้ดุลพินิจในการลงโทษและกำหนดให้คำพิพากษาต้องระบุกำหนดโทษที่จะลงให้ชัดเจน
ญี่ปุ่น	- การนำกฎบัตรแห่งสิทธิของญี่ปุ่นมาใช้ เช่น บุคคลจะไม่สูญเสียชีวิตหรือเสรีภาพหรือถูกลงโทษทางอาญาใดๆ เว้นแต่จะเป็นไปตามบทบัญญัติ (มาตรา 31) บุคคลมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีโดยศาลยุติธรรม (มาตรา 32) บุคคลจะไม่ถูกจับโดยปราศจากหมายจับ และหมายจับจะต้องระบุความผิดซึ่งบุคคลนั้นถูกกล่าวหา เว้นแต่บุคคลนั้นจะถูกจับในขณะกระทำความผิด (มาตรา 33) และบุคคลมีสิทธิที่จะอยู่อย่างปลอดภัยในเคหสถาน เอกสาร และสิ่งของใดๆ จะไม่ถูกค้นหรือยึด เว้นแต่จะมีหมายอาญา	- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. 1948 (พ.ศ.2491) มาตรา 1 บัญญัติว่า “เจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายนี้คือ พิสูจน์ความจริงให้แจ้งชัด ปรับบทกฎหมายด้วยความยุติธรรมและรวดเร็ว รักษาประโยชน์สาธารณะและสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานส่วนบุคคล” - มาตรา 189 ได้กำหนดวางหลักไว้ให้เป็นหน้าที่ของตำรวจ ในทางปฏิบัติตำรวจเป็นผู้เริ่มต้นการสอบสวนในคดีเป็นส่วนใหญ่ - มาตรา 191 ให้ดุลพินิจในการสอบสวนมิได้บังคับ ให้ต้องทำการสอบสวน แต่เมื่อเห็นว่าเป็นการจำเป็นอัยการสามารถทำการสอบสวนได้ด้วยตนเอง อัยการจึงมีอำนาจ
ประเทศไทย	- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” - หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์นั้นมีขอบเขตของเนื้อหา 2 ระดับ คือ ภาระการพิสูจน์ในวิธีพิจารณาความของศาล และการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยระหว่างการดำเนินการตามกระบวนการทางอาญา	- ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108/1 กล่าวถึงสิทธิในการประกันตัวหรือหรือสิทธิในการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างการพิจารณาคดี ก่อนที่ศาลจะพิพากษาจนถึงที่สุด เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานโดยเป็นสิทธิที่มาจากหลักการที่จะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหรือจำเลยที่ถูกกล่าวหานั้นเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด เพราะการคุมขังเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพอย่างร้ายแรงกระทบต่อเสรีภาพและมั่นคงในชีวิต - กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 ได้รับรองหลักการชั่งน้ำหนัก พยานหลักฐานเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดเมื่อพยานหลักฐานนั้นเป็นที่ปราศจากความสงสัยตามสมควร

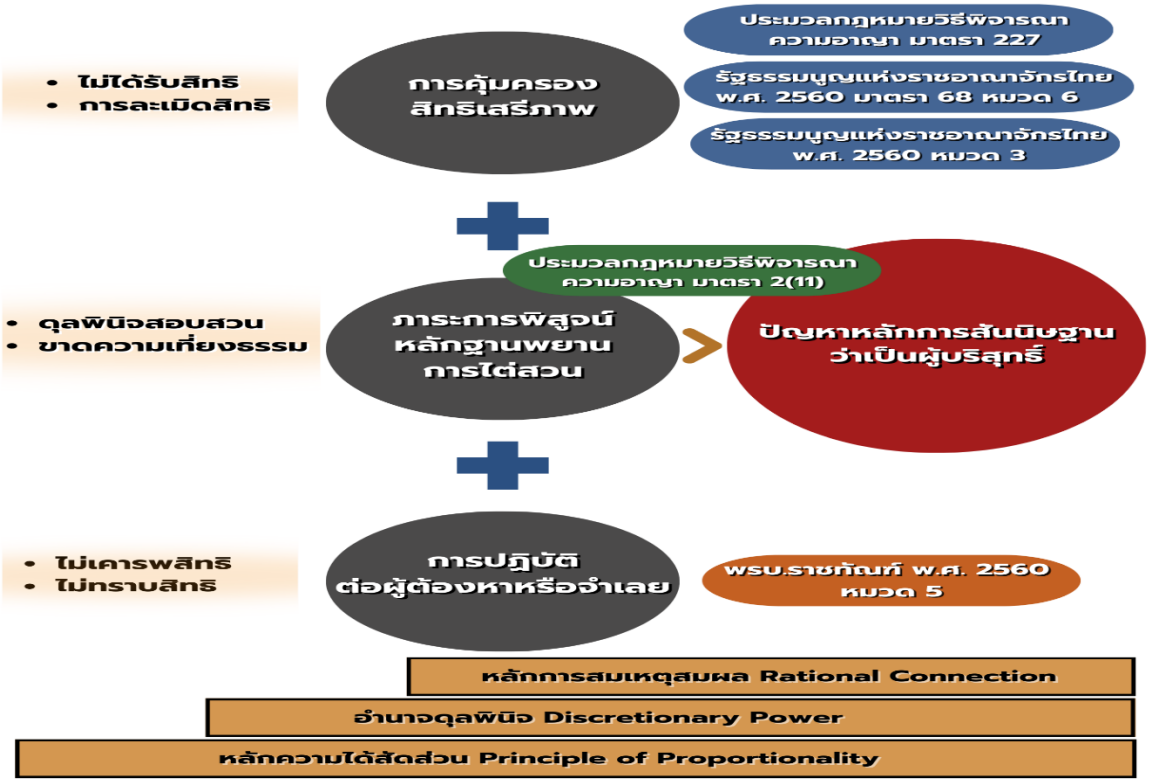
4. การนำเสนอการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย จากการสนทนากลุ่มสามารถสรุปได้ว่า

4.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 หมวด 3 สิทธิ และเสรีภาพของชนชาวไทย พบว่า จากปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ การได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการไม่ได้รับสิทธิโดยมีการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น ควรเพิ่มบทบัญญัติสิทธิในกระบวนการยุติธรรมในหมวด 3 สิทธิ และเสรีภาพของชนชาวไทย เนื่องจากควรมีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการและมาตรการทางกฎหมายในการรับรองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมในทางระหว่างประเทศ

4.2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) พบว่า จากปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการพิสูจน์หลักฐานพยานการไต่สวน การรวบรวมพยานหลักฐานดำเนินการโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ไม่มีการตรวจสอบจากองค์กรภายนอก หรือมีวิธีการดำเนินการสอบสวน และกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน ย่อมเกิดความเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น ควรเพิ่มบทบัญญัติอำนาจสอบสวนว่า “การสอบสวนเบื้องต้น” และ “การสอบสวนเพื่อดำเนินคดี” ในการสอบสวนชั้นต้นและการสอบสวน เพื่อใช้ดุลพินิจรับฟังพยานหลักฐาน รวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการสอบสวน

4.3 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 หมวด 5 เกี่ยวกับหมวดสิทธิ หน้าที่ ประโยชน์และกิจการอื่น ๆ เกี่ยวกับผู้ต้องขัง พบว่า จากปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย การถูกข่มขู่ คุกคามหรือประทุษร้ายจากผู้กระทำความผิด การไม่ได้รับแจ้งสิทธิซึ่งนำมาสู่การปฏิบัติของจำเลยเป็นสิทธิตามกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อคุ้มครองประชาชน ดังนั้น ควรเพิ่มบทบัญญัติแยกสิทธิหน้าที่ประโยชน์และกิจการอื่น ๆ ของผู้ต้องขังซึ่งเป็นนักโทษเด็ดขาดให้แตกต่างกับผู้ต้องขังซึ่งยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด และเพื่อได้รับสิทธิการปฏิบัติอย่างผู้บริสุทธิ์

สรุปได้ว่า จากการวิเคราะห์กระบวนการปัญหาและการนำมาแก้ไขปรับใช้กฎหมายโดยพิจารณาถึงความสอดคล้องเชื่อมโยงกันของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐกับตัวบทกฎหมายจะพบว่า การเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ฟ้องคดีนั้นไม่ใช่เรื่องของสิทธิในการดำเนินคดีของผู้เสียหายที่ต้องเคารพในการแสดงเจตนา แต่เป็นเรื่องของประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญในการดำเนินคดีอาญา โดยมีพนักงานอัยการทำหน้าที่ในนามของรัฐในการปกป้องเป็นหลัก พนักงานอัยการจึงต้องเข้าเป็นโจทก์ร่วมทุกกรณีที่มีประโยชน์ส่วนรวม มาเกี่ยวข้องมิฉะนั้นก็เท่ากับการละทิ้งหน้าที่ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ จึงควรมีการแจ้งเพื่อให้สิทธิของผู้ต้องหาในชั้นพนักงานสอบสวนได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การนำหลักความได้สัดส่วน (Principle of Proportionality) เป็นหลักการพื้นฐานภายใต้หลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักสมเหตุสมผล และการใช้อำนาจดุลพินิจเพื่อปกป้องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและมีขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รวมทั้งการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยเพื่อสร้างสมดุลระหว่างการใช้อำนาจรัฐกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และจัดตั้งระบบการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นองค์ความรู้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการแก้ไขปัญหาบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เมื่อพิจารณาถึงมาตรการทางกฎหมายอาญาซึ่งได้การกำหนดความผิดทางอาญา โดยมีกฎหมายจารีตประเพณี และกฎหมายลายลักษณ์อักษร ในประเทศไทยมีการดำเนินคดีอาญา มี 2 ระบบ คือ การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา และการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน เมื่อมีการฟ้องคดีอาญามีการดำเนินการฟ้องอยู่ 3 ระบบ คือ ระบบการฟ้องคดีโดยประชาชน ระบบการฟ้องคดีโดยเอกชน และระบบการฟ้องคดีโดยรัฐ เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับสิทธิความเป็นธรรม ควรนำหลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักการพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการคุ้มครองสิทธิ อันได้แก่ 1) สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม 2) สิทธิกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน 3) สิทธิของผู้เสียหาย 4) สิทธิของผู้ถูกจับ ผู้ต้องหา จำเลย 5) สิทธิในมาตรการบังคับในคดีอาญา 6) สิทธิจับ ค้น ควบคุม ขัง 7) สิทธิการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ และ8) สิทธิในการคุ้มครองเด็ก รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามหลักนิติธรรม อาทิ สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือทางคดี และสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยชอบธรรม เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคล และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนและให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดังที่ พจมานพจี ทวีสว่างผล ได้กล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องหาในคดีอาญาว่า การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องหาในคดีอาญาควรเป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในประเทศไทย คือ 1) สิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อกล่าวหา แจ้งเรื่องราวที่ผู้ต้องหาได้ก่อขึ้นและยืนยันให้ผู้ต้องหาทราบว่าเป็นความผิดอาญาใด 2) สิทธิที่จะโต้แย้งแสดงพยานหลักฐาน โดยผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิต่อสู้คดีเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง 3) สิทธิที่จะได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว เป็นธรรม และมีระยะเวลาที่เพียงพอในการเตรียมคดี 4) สิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การในชั้นสอบสวนเป็นสิทธิที่จะไม่ให้การ

และสิทธิ ที่จะไม่ถูกบังคับให้พูดในทางที่เป็นผลร้ายแก่ตนเอง 5) สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่า เป็นผู้บริสุทธิ์ 6) สิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือทางคดี และ7) สิทธิที่จะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว การขอประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย ในประเทศไทยถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายเป็นระเบียบข้อปฏิบัติ แต่ประชาชนอาจไม่รู้ถึงสิทธิของตนเองเมื่อถูกจับกุมหรือเป็นผู้ต้องหา ดังนั้น นอกจากการพิจารณาตามหลักกฎหมายแล้ว การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องหาอาจต้องคำนึงถึงลักษณะของปัจเจกบุคคลที่มีความแตกต่างกัน ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติเพื่อไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติ และทำให้เกิดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ (พจมานพจี ทวีสว่างผล, 2563)

2. จากการศึกษาปัญหาทางกฎหมายของบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ประกอบด้วย ด้านมาตรการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ เป็นการนำมาตรการและกระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาควรให้ความรู้และการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนผู้มีอรรถคดี ผู้ต้องหา จำเลย ผู้เสียหาย พยาน ตลอดจนผู้มาติดต่อราชการศาลตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ด้านการพิสูจน์หลักฐานพยานการไต่สวน เป็นการพิสูจน์ความบริสุทธิ์และระบบการไต่สวนมาใช้ในการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่ม ควรใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนในการสอบสวนพยานบุคคล และอำนาจ หน้าที่ในการตรวจสอบ ถ่วงดุล ดุลพินิจของพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนและด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย หากผู้เสียหายตกอยู่ในอันตรายจากการข่มขู่ คุกคามหรือประทุษร้ายจากผู้กระทำความผิด ควรมีหลักประกันอันมีผลคุ้มครองไปถึงว่า บุคคลไม่อาจถูกบังคับขู่เข็ญหลอกลวง หรือทำด้วยวิธีการใด ๆ อันไม่ชอบด้วยกฎหมายให้เขาต้องให้การอันเขามิเต็มใจให้ รวมทั้งการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยระหว่างการดำเนินการตามกระบวนการทางอาญาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ต้องหาจะได้รับสิทธิ "ผู้ต้องหา" หรือ "จำเลย" ดังที่ปวินี ไพรทอง ได้กล่าวถึงหลักการสันนิษฐานความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา เพื่อประโยชน์ในการสืบพยานหลักฐานและไม่ถือว่าขัดต่อหลักการดังกล่าว ซึ่งโครงสร้างความรับผิดทางอาญาว่าด้วย “การกระทำ” อันควรเป็นเหตุผลประการเดียวของความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหาใช่ขัดการขัดต่อหลักการสันนิษฐานความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาตามหลักสากลไม่ ดังนั้น ประเทศไทยจึงอาจมีแนวทางการกำหนดบทสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลเพื่อประโยชน์ในกระบวนพิจารณาได้หากบัญญัติถูกต้อง ตามหลักกฎหมายสารบัญญัติว่าด้วยโครงสร้างความรับผิดทางอาญาและตามหลักเกณฑ์สากลของบทสันนิษฐานความรับผิดอาญา (ปวินี ไพรทอง, 2560)

3. จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ของต่างประเทศกับประเทศไทย ประกอบด้วย กฎหมายจารีตประเพณี ได้แก่ สหราชอาณาจักร (อังกฤษ) และสหรัฐอเมริกามีการกำหนดหลักเกณฑ์ความได้สัดส่วนในการพิจารณาความชอบของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในคดีอาญา และการนำพยานหลักฐานเข้าสืบหักล้างได้ว่าแม้จะมีข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานตามที่กฎหมายกำหนดไว้จริง ส่วนกฎหมายลายลักษณ์อักษร ได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และประเทศไทย หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์เพื่อที่จะต่อสู้หักล้างได้ว่าตนไม่ได้มีส่วนรู้เห็นถึงความเสียหาย และบทสันนิษฐานไม่ขัดต่อบทบัญญัติของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 ดังนั้น ข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์เป็นหลักการที่ได้รับการเคารพและปฏิบัติต่อผู้ต้องหาว่าด้วยเรื่องการได้รับสิทธิ "ผู้ต้องหา" หรือ "จำเลย" ของปัจเจกชนและสิทธิมวลชลเป็นสิทธิสากล ซึ่งการที่กฎหมายบัญญัติบทสันนิษฐานดังกล่าวเป็นการคุ้มครองไม่ให้เกิดความเสียหายขึ้นกับบุคคลอื่น ดังที่ทินมณี เจี่ยวเลี่ยน ได้กล่าวถึงปัญหาความไม่สอดคล้องของมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของกฎหมายไทยต่อกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง: ศึกษากรณีหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ กล่าวว่า เมื่อประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีของกติกาฯ แล้ว ในบทบัญญัติของกฎหมายและการปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องบางส่วนไม่สอดคล้องกับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ตามกติกาฯ เนื่องมาจากกฎหมายนั้นไม่สามารถนำมาบังคับใช้ได้จริง หรือบางกรณีกฎหมายที่มีอยู่ยังไม่ครอบคลุมไปถึงปัญหา

ที่เกิดขึ้นจริง หรือในบางกรณีการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังคงขาดประสิทธิภาพ อันนำมาสู่การละเมิดการสันนิษฐานความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาในที่สุด ทั้งนี้การจะทำความเข้าใจหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาตามกติกาฯ จะต้องพิจารณาบทบัญญัติในกติกาฯ ข้ออื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับหลักการสันนิษฐานดังกล่าว และความเห็นทั่วไปของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนที่ได้ขยายการให้คำนิยามหรือความหมายและการปรับใช้หลักการสันนิษฐานดังกล่าวแก่รัฐภาคีให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากต้องอาศัยการศึกษากฎหมายภายในของรัฐภาคีอื่น ๆ ร่วมด้วย ส่วนรายละเอียดต่าง ๆ ในเนื้อหาของกฎเกณฑ์ตามกฎหมายภายในเป็นสิ่งที่รัฐจะต้องกำหนดเอง (ทินมณี เจี่ยวเลี่ยน, 2563)

4. จากการนำเสนอการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย

จากปัญหาด้านมาตรการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ เป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ควรเพิ่มบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 หมวด 3 สิทธิ และเสรีภาพของชนชาวไทย ได้แก่ สิทธิในคดีอาญา สิทธิในกระบวนการยุติธรรม และสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างยุติธรรมในคดีอาญา เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐาน และให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ด้านการพิสูจน์หลักฐานพยานการไต่สวน เป็นการพิสูจน์ความบริสุทธิ์และการไต่สวนเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่ม ควรเพิ่มบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจสอบสวนว่า “การสอบสวนเบื้องต้น” และ “การสอบสวนเพื่อดำเนินคดี” เพื่อใช้ดุลพินิจรับฟังพยานหลักฐานรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการสอบสวน และด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งผู้ต้องหาจะได้รับสิทธิ "ผู้ต้องหา" หรือ "จำเลย" ควรเพิ่มบทบัญญัติพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 หมวด 5 หมวดสิทธิ หน้าที่ ประโยชน์และกิจการอื่น ๆ เกี่ยวกับผู้ต้องขัง เกี่ยวกับการจำแนกในสิทธิหน้าที่ประโยชน์และกิจการอื่น ๆ ของผู้ต้องขังซึ่งเป็นนักโทษเด็ดขาดให้แตกต่างกับผู้ต้องขังที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด และได้รับสิทธิการปฏิบัติอย่างผู้บริสุทธิ์ ดังที่ การุณ ตั้งเจริญกิจสกุล ได้กล่าวถึงปัญหาการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกัน กล่าวว่าแม้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมทั้งบทบัญญัติโดยการขยายอัตราโทษ ตามมาตรา 110 ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาฯ คำแนะนำของประธานศาลฎีกาฯ แนวทางของประธานศาลฎีกาฯ ต่าง ๆ ในหลายครั้ง หรือการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเรียกหลักประกันต่าง ๆ แต่ในทางปฏิบัติพบว่าศาลยังคงใช้ดุลยพินิจในการเรียกหลักประกันอยู่ ทั้งในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกเกินสิบปีขึ้นไปและคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสิบปีเพราะศาลยังคงยึดติดกับหลักประกันและมีแนวทางปฏิบัติที่สืบต่อกันมาทำให้ศาลไม่กล้าใช้ดุลยพินิจในการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกัน อีกทั้งการพิจารณาหลักประกันศาลยังอ้างอิงตามบัญชีมาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ไม่มีฐานะทางการเงินกับผู้ต้องหาหรือ จำเลยที่มีฐานะทางการเงินได้รับการปฏิบัติที่แตกต่าง จึงถือได้ว่าการแก้ปัญหาโดยการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติไม่ใช่การแก้ปัญหาที่ตรงจุด ดังนั้น ควรมีการจำกัดการใช้ดุลยพินิจของศาลให้แคบลง โดยการแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายในคดีที่ไม่ร้ายแรงหรือคดีที่มีอัตราโทษจำคุกเล็กน้อยสามารถมีคำสั่งปล่อย ชั่วคราวได้โดยไม่เรียกหลักประกัน เพื่อให้ศาลสามารถที่จะให้มีการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกันมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เจ้าพนักงานหรือศาลอาจกำหนดเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวได้ เว้นแต่ จะมีเหตุตามมาตรา 108/1 (1)-(3)” (การุณ ตั้งเจริญกิจสกุล, 2563)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ มีระบบกฎหมายจารีตประเพณี และลายลักษณ์อักษร ในการดำเนินคดีอาญา มีดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา และระบบไต่สวน ในระบบการฟ้องคดีอาญามีการดำเนินการฟ้องคดีโดยประชาชน เอกชน และรัฐ โดยยึดหลักนิติธรรมที่ว่าด้วยหลัก

ความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง และหลักสิทธิมนุษยชนที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการคุ้มครองสิทธิ ได้แก่ สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม สิทธิกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิของผู้เสียหาย สิทธิของผู้ถูกจับ ผู้ต้องหา จำเลย สิทธิในมาตรการบังคับในคดีอาญา สิทธิจับ ค้น ควบคุม ขัง สิทธิการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ และสิทธิในการคุ้มครองเด็ก รวมถึงหลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ด้านปัญหาทางกฎหมายของบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ประกอบด้วย ด้านมาตรการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ด้านการพิสูจน์หลักฐานพยานการไต่สวน และด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย ขาดกระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา และใช้อำนาจและหน้าที่โดยมิชอบ เมื่อเปรียบเทียบบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ของต่างประเทศกับประเทศไทย ประกอบด้วย กฎหมายจารีตประเพณี ได้แก่ สหราชอาณาจักร (อังกฤษ) และสหรัฐอเมริกาในกฎหมายของบทสันนิษฐานได้กำหนดหลักเกณฑ์ความได้สัดส่วนในการพิจารณาความชอบ และนำพยานหลักฐานเข้าสืบหักล้างได้ ส่วนกฎหมายลายลักษณ์อักษร ได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และประเทศไทย ในกฎหมายของบทสันนิษฐานได้กำหนดหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์เพื่อที่จะต่อสู้หักล้าง และบทสันนิษฐานไม่ขัดต่อบทบัญญัติของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในการนำเสนอการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย คือ ด้านมาตรการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพควรเพิ่มบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 หมวด 3 สิทธิ ด้านการพิสูจน์หลักฐานพยานการไต่สวนควรเพิ่มบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจสอบสวนว่า “การสอบสวนเบื้องต้น” และ “การสอบสวนเพื่อดำเนินคดี” ในการสอบสวนชั้นต้นและการสอบสวน และด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย ควรเพิ่มบทบัญญัติพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 หมวด 5 หมวดสิทธิ หน้าที่ ประโยชน์และกิจการอื่น ๆ ข้อเสนอแนะด้านกฎหมายคือ ควรแก้ไขปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวกับบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ต้องประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ข้อสันนิษฐานที่เป็นเงื่อนไข และบทสันนิษฐานข้อเท็จจริง ต้องเชื่อมโยงด้วยหลักการ Rational Connection ที่ต้องสมเหตุสมผลกันและใกล้เคียงกับความจริง และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรศึกษาบทสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ในกรณีกลุ่มอื่น ๆ อาทิ พระสงฆ์ เด็กและเยาวชน เพื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ในการนำกฎหมายมาใช้ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

การุณ ตั้งเจริญกิจสกุล. (2563). การปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกัน : ศึกษากรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 110. In วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทินมณี เจี่ยวเลี่ยน. (2563). ปัญหาความไม่สอดคล้องของมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของกฎหมายไทยต่อกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง: ศึกษากรณีหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายระหว่างประเทศ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธรรมนิตย์ สุมัมตกุล. (2546). การปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย. วารสารกฎหมายปกครอง, 22(3), 70-96.

ธานี ชัยวัฒน์ และคณะ. (2561). โครงการวิจัยและประสานงานเพื่อสังคมไทยไร้คอร์รัปชัน. ใน รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย. (เล่มที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.

ปกป้อง ศรีสนิท. (2565). ปัญหาคุกล้นและเต็มไปด้วยคนจนจะหมดไป ถ้าหลัก ‘สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์’ ไม่ได้อยู่แค่ในรัฐธรรมนูญ. เรียกใช้เมื่อ 24 ธันวาคม 2565 จาก https://plus.thairath.co.th/topic/speak/102370

ปวินี ไพรทอง. (2560). บทสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พจมานพจี ทวีสว่างผล. (2563). การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา. วารสารวิชาการอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, 6(2), 211-225.

พีระศักดิ์ พอจิต. (2562). การปฏิรูปกระบวนการเข้าถึงตัวบทกฎหมายของประชาชนเพื่อสร้างความเข้าใจและปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้องตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ. วารสารจุลนิติ, 16(1), 1-36.

วรวรรณ อิ่มจันทึก. (2565). กฎหมายกับสังคม : เด็กกับเทคโนโลยี. คณะนิติศาสตร์ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อภิวัฒน์ สุดสาว. (2559). ปัญหาเกี่ยวกับบทข้อสันนิษฐานความผิดทางอาญาของบุคคลผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคลในระบบกฎหมายของประเทศไทย. วารสารจุลนิติ, 13(3), 107-167.

อุดม รัฐอมฤต. (2560). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

Butr-indr, B. (2013). Thai Justice System Reform. Bangkok: Penthai. (In Thai).

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York: Harper Collins. Publishers.

Department of Corrections. (2023). Summary of Inmates as of 17th April 2020. Retrieved April 14, 2023, from http://www.correct.go.th/stathomepage/. (In Thai)

Office of the Council of State. (2023). Thai Criminal Procedure Code B.E. 2477. Retrieved April 18 , 2023, from https://www.krisdika.go.th/librarian/get?sysid=711251&ext=pdf. (In Thai)

บทความวิจัย

การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี*

CULTURAL TOURISM RESOURCE MANAGEMENT OF THE MON COMMUNITY TO PROMOTE TOURISM IN PATHUM THANI PROVINCE

เบญยาศิริ งามสะอาด
Benyasiri Ngamsaad
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยปทุมธานี ปทุมธานี ประเทศไทย
Graduate school, Pathumthani University, Pathum Thani, Thailand
Corresponding author E-mai: m.ngamsaad@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยแบบผสม ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 20 คน และวิธีเชิงปริมาณโดยการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวมีการวางแผน มีการจัดสรรงบประมาณและมีการถ่ายโอนอำนาจในการจัดการการท่องเที่ยวให้กับท้องถิ่น ประชาชนมีความประทับใจกับการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว มีการปรับปรุงระบบขนส่งและทางระบายน้ำ มีการจัดอบรมให้ประชาชนและเยาวชนเป็นเจ้าของบ้านที่ดีสามารถสร้างแรงดึงดูนักท่องเที่ยวได้ มีความพร้อมทั้งห้องพัก ร้านอาหารและห้องน้ำสาธารณะ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวมีกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชาวบ้านและมีกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสร่วมทำกิจกรรม ด้านการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวแสดงความเห็นว่าชาวบ้านเป็นมิตรดีและเยาวชนที่ไกด์นำเที่ยวทำหน้าที่ได้ประทับใจ ปัจจัยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยภาพรวมได้แก่ ด้านการตัดสินใจวางแผนและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว (X_1) ด้านการท่องเที่ยวเป็นการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (X_4) และ ด้านประชาชนในชุมชนควรจะได้รับ (X_6) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยที่ 0.629 0.712 และ 0.642 ตามลำดับ และค่าสัมประสิทธิ์ในการทำนาย (R2) เท่ากับ 0.781 หรือสามารถทำนายพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดของนักเรียนโดยภาพรวมได้ร้อยละ 78.1

คำสำคัญ: การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ส่งเสริมการท่องเที่ยว, ชาวมอญ

Abstract

The objectives of this research article were to 1) to study the management of cultural tourism resources of the Mon community to promote tourism in Pathumthani Province; 2) to study the factors affecting the management of cultural tourism resources of the Mon community to promote tourism in Pathum Thani Province. It was a mixed research method, consisting of quantitative research and qualitative research, qualitative research, by interviewing 20 key

* Received 16 September 2023; Revised 29 September 2023; Accepted 30 September 2023

informants and quantitative methods by distributing questionnaires, from 400 samples were selected. The research found that; The ability to organize a tourism program, budget was allocated and tourism management authority was transferred to the local authority. People were impressed with the organization of tourism programs. In terms of accessibility, transport and drainage systems were improved. There was training for people and young people to be good owners of houses that could create traction to see tourists. Having room availability restaurants and public restrooms. In terms of tourism activities, there were activities related to the villagers' way of life and there were activities that allow tourists to have the opportunity to participate in activities. In terms of the service of the attractions, tourists commented that the villagers were friendly and the youth that the tour guide performed was impressed. Factors of cultural tourism of the Mon community affecting the management of cultural tourism resources of the Mon community to promote tourism, overall, including Tourism planning and development decisions (X_1), Tourism is sustainable tourism management and development (X_4) and community people should receive (X_6) with regression coefficients of 0.629, 0.712 and 0.642 respectively, and the prediction coefficient (R2) was 0.781 or able to lead the overall drug prevention behavior of 78.1% of the students.

Keywords: Cultural Tourism Resource Management, Promote tourism, Mon people

บทนำ

ปัจจุบันกระแสการตื่นตัวด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวและสถานศึกษาในระดับต่าง ๆ ที่ต้องแสวงหาความรู้ หาประสบการณ์ เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับ วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะจังหวัดที่มีวามหลากหลายทางชาติพันธ์ ย่อมมีประวัติศาสตร์ความเป็นมา โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมถึงวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตท้องถิ่นและทรัพยากรทางธรรมชาติด้านการท่องเที่ยวที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะและคงยังได้รับการอนุรักษ์สืบสานมายังรุ่นลูกหลานในปัจจุบัน ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวสูง มีความสมบูรณ์ ความหลากหลายทางด้านการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนาอันแสดงถึงอารยธรรมความเจริญของท้องถิ่นนั้น ๆ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่เป็นศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคมซึ่งมีความโดดเด่นทางด้านเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เหล่านี้สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้อย่างต่อเนื่อง (พจนา บุญคุ้ม, 2550)

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและชุมชนนั้น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมภายในชุมชน โดยทั่วไปแล้ว เรามักจะคุ้นเคยกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่เป็นวิธีการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเป็นการพัฒนาชุนชนในชนบทที่ ใกล้ชิดธรรมชาติและมีวัฒนธรรมเป็นของชุมชนเอง (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2550) เป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่ส่งเสริมให้บุคคล องค์กร และชุมชน มีความเป็นตัวของตัวเอง สามารถควบคุมตนเอง มีความสามารถในการเลือก และกำหนด อนาคตของตนเอง ชุมชน และสังคมได้ด้วยการใช้ การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือผลักดันให้เกิดความเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจของชุมชน การนำกลยุทธ์การสื่อสารมาใช้ในการปรับทิศทางการท่องเที่ยว โดยหลายกลยุทธ์มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับ การสร้างการรับรู้ ความเข้าใจกับการท่องเที่ยวในมิติของการได้เรียนรู้ การสร้างประสบการณ์ที่มี

ค่า ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระแสการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยน ประสบการณ์และการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (กนกพร ทรงเจียระพานิช, 2552) ที่ผ่านมาจะพบว่า ชุมชนท่องเที่ยวหลายแห่งต้องประสบปัญหามากมาย บางชุมชนปรับเปลี่ยน จนสูญเสียอัตลักษณ์ของชุมชน ความล้มเหลวในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนส่วนหนึ่ง ยังเป็นผลมาจากการรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการลอกเลียนแบบ ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ในขณะที่บางชุมชนมุ่งนำเสนอทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด และนักท่องเที่ยว โดยมองข้ามสิ่งที่เป็นรากแก้วสำคัญของชุมชน มองข้ามสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน รวมถึงมองข้ามกระบวนการสื่อสารที่จะทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนคงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (ชนัญ วงษ์วิภาค, 2545)

จังหวัดปทุมธานี เป็นจังหวัดหนึ่งที่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร แต่มีวิถีชีวิตแตกต่างกับกรุงเทพมหานครมาก เนื่องจากจังหวัดปทุมธานียังคงมีบรรยากาศชนบท มีการดำเนินชีวิตตามแบบวิถีไทยรามัญ มีขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่เก่าแก่ โดยชุมชนชาวมอญจังหวัดปทุมธานีเป็นชุมชนที่ถูกกล่าวถึงในแง่ของชุมชนท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์มอญที่เก่าแก่ แต่เดิมท้องถิ่นแถบนี้เป็นที่อยู่อาศัยของคนไทย ภายหลังมีชาวมอญอพยพเข้ามาอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่อง แต่ทั้งสองชาติก็อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขภายใต้ร่มเงาของพุทธศาสนา นอกจากนี้จังหวัดปทุมธานียังเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญของประเทศไทยแห่งหนึ่งจากหลักฐานที่ค้นพบไม่ว่าจะเป็น วัด เตาโอ่ง อ่าง เครื่องปั้นดินเผา ตุ่มสามโคก หม้อข้าวแช่ และอิฐมอญ แสดงให้เห็นว่าเป็นแหล่งอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่สำคัญแหล่งหนึ่ง รวมทั้งยังหลงเหลือและรักษาวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญอยู่ เช่น การทำข้าวแช่ การกวนข้าวทิพย์ (สยามรัฐ, 2562) นอกจากนี้ สถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดปทุมธานียังมีศาสนสถาน และวัดวาอาราม ร่องรอยของมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นสะท้อนถึงประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของคนมอญ ในปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐได้พยายามฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวไทยรามัญให้กลับมาอีกครั้งเพื่อจรรโลงไว้ซึ่งแบบอย่างอันดีงามของท้องถิ่น ในอนาคตอันใกล้ จังหวัดปทุมธานีจะเป็นจังหวัดปริมณฑลที่มีรูปแบบทางวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยวิถีชีวิตของผู้คนจะดำเนินควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความจำเป็นในการศึกษาทรัพยากรเชิงวัฒนธรรมชุมชนมอญ เพื่อเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ดำเนินไปในทิศทางที่ยั่งยืน และให้นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ ประชาชนในพื้นที่ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้เข้าใจถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดปทุมธานี เพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ครอบคลุมทุกด้านและมีความยั่งยืน (พิชญาณี เชิงคีรี ไชยยะ, 2564)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่อง การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี โดยใช้แนวคิด ทฤษฎีของกุลธิดา สามะพุทธิ ประกอบด้วย 1)ด้านการตัดสินใจวางแผนและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว 2) ด้านการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวภายในชุมชน 3) ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวยึดความสมดุลทางวัฒนธรรมและวิถีชุมชน 4) ด้านการท่องเที่ยวเป็นการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 5) ด้านชุมชนควรจะมีบทบาทในการวางแผน 6) ด้านประชาชนในชุมชนควรจะได้รับ (กุลธิดา สามะพุทธิ, 2540) มาเป็นการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี เพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้ครอบคลุมทุกด้านและมีความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quanlitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งใน 2 อำเภอ คือ อำเภอเมืองและอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำนวน 232,439 คน (กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย, 2560)

2. กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดปทุมธานี จำนวน 400 คน ซึ่งขนาดกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการแทนค่าสูตรของ Taro Yamane (Yamane, T., 1973) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

เมื่อ

n แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N แทน จำนวนประชากรทั้งหมด

e แทน ค่าความคลาดเคลื่อนกลุ่มตัวอย่าง (0.05%)

ประชากรทั้งหมดมี 232,439 คน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

แทนค่า

$$n = \frac{232,439}{1+(232,439)(0.05)^2}$$

$$n = \frac{232,439}{1+(232,439)(0.0025)}$$

= 399.31 ปัดเศษเป็น จำนวน 400 คน

ผู้ศึกษาวิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratify random sampling) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ลำดับที่	จ.ปทุมธานี	อำเภอ	ประชากร/คน	กลุ่มตัวอย่าง/คน
1		เมืองปทุมธานี	179,876	309
2		สามโคก	52,563	91
	รวมทั้งหมด		**232,439**	**400**

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามเชิงปริมาณ แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพ รายได้

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการตัดสินใจวางแผนและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว 2) ด้านการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวภายในชุมชน 3) ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวยึดความสมดุลทางวัฒนธรรมและวิถีชุมชน 4) ด้านการท่องเที่ยวเป็นการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 5) ด้านชุมชนควรจะมีบทบาทในการวางแผน 6) ด้านประชาชนในชุมชนควรจะได้รับ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว 2) ด้าน

ความสามารถในการเข้าถึง 3) ด้านสิ่งดึงดูดใจ 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 6) ด้านการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว

2. แบบสอบถามเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบคำถามปลายเปิดโดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นได้โดยอิสระ ตามข้อคำถามนั้น ๆ

การสร้างและการทดสอบเครื่องมือ

1. ศึกษาเนื้อหาสาระจากทฤษฎี แนวคิด หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. กำหนดกรอบข้อคำถามตามโครงสร้าง และวิเคราะห์ประเด็นคำถาม

3. สร้างข้อคำถามตามประเด็นที่วิเคราะห์

4. สร้างแบบสอบถามการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวทางการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5. นำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและข้อเสนอแนะ จากนั้นนำมาวิเคราะห์ค่าความตรงเชิงโครงสร้างโดยการวิเคราะห์ค่า IOC และข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป ซึ่งถือว่าเป็นข้อคำถามที่ใช้ได้ ซึ่งได้ค่า IOC เท่ากับ 0.80

6. นำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรึกษากับที่ปรึกษา เพื่อปรับปรุงแบบสอบถามให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

7. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงและไปทดลอง (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของ Cronbach พบว่าแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 ซึ่งมีความเชื่อมั่นในระดับสูง

8. ปรับปรุงและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาวิจัย ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ทำหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูล

2. นำแบบสอบถาม จำนวน 400 ชุด พร้อมทั้งหนังสือขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามไปมอบให้กลุ่มตัวอย่าง อธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย การกรอกข้อมูลโดยผู้วิจัยและทีมงานช่วยแจกแบบสอบถามและช่วยเก็บข้อมูลแบบสอบถามด้วยตนเอง

3. นำแบบสัมภาษณ์ จำนวน 20 ชุด พร้อมทั้งหนังสือขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์ ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นได้โดยอิสระ ตามข้อคำถามนั้น ๆ โดยผู้วิจัยจดบันทึกและบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้จากการวิจัยครั้งนี้ ทำการวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data) ตามแนวทางวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ได้รับแบบสอบถามที่มีความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูลจำนวน 400 ชุดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยทั้งหมด

2. แปลงข้อมูลที่ได้ในแบบสอบถามเป็นรหัสตัวเลข (Code) ตามคู่มือที่เตรียมไว้ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

3. นำข้อมูลในรูปของรหัสไปบันทึกในคอมพิวเตอร์แล้วทำการประมวลผลข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

ผู้วิจัยได้กำหนดช่วงการแปรผลค่าเฉลี่ยของข้อมูล โดยใช้เกณฑ์ในการแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ยตามแบบของ เบสท์ (Best, J. W., 1993) ซึ่งแบ่งช่วงของการแปลผลออกเป็น 5 ช่วง ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00	หมายถึง	มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50	หมายถึง	มีระดับความคิดเห็นมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50	หมายถึง	มีระดับความคิดเห็นกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.51	หมายถึง	มีระดับความคิดเห็นน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50	หมายถึง	มีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์สถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป ทำการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. การหาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อใช้ Item-Total Correlation โดยใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่าย (Simple Correlation) ของ Pearson”s Correlation

2. สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

3. สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) และการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่เข้าสมการ (Stepwise Multiple Regression Analysis)

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ และประสบการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ นายยกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี จำนวน 1 คน นายอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำนวน 1 คน นายอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำนวน 1 คน นายกเทศมนตรีเมืองปทุมธานี จำนวน 1 คน นายกเทศมนตรีตำบลสามโคก จำนวน 1 คน และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยว จำนวน 15 คน รวมจำนวนทั้งหมด จำนวน 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นแบบคำถามปลายเปิดโดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นได้โดยอิสระ ตามข้อคำถามนั้น ๆ มี 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว 2) ด้านความสามารถในการเข้าถึง 3) ด้านสิ่งดึงดูดใจ 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และ 6) ด้านการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล

2. ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ไปสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลด้วยตนเองพร้อมด้วยการจดบันทึกภาคสนาม

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) หลังจากผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว จากนั้นรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ และนำมาถอดเทป วิเคราะห์ข้อมูลโดยศึกษาข้อมูลเหล่านั้นอย่างละเอียด จับประเด็นใจความหลัก จัดกลุ่มข้อมูล พิจารณา

เชื่อมโยงความเหมือนและความแตกต่าง แล้วจึงนำเสนอข้อค้นพบทั้งหมดในรูปแบบความเรียง ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และจากแนวคิดการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี สามารถรายงานผลการศึกษา ได้ดังนี้

1. ศึกษาการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว 6 ด้าน

การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
1 ด้านความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว	4.02	0.782	มาก	1
2 ด้านความสามารถในการเข้าถึง	4.00	0.865	มาก	2
3 ด้านสิ่งดึงดูดใจ	3.98	0.547	มาก	3
4 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.91	0.786	มาก	4
5 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.82	0.882	มาก	5
6 ด้านการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว	3.81	0.966	มาก	6
รวม	**3.65**	**1.095**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.65, S.D.= 1.095) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย พบว่า ด้านความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.02, S.D. = 0.782) ด้านความสามารถในการเข้าถึง อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.865) ด้านสิ่งดึงดูดใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.98, S.D. = 0.547) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับ ($\bar{x}$ = 3.91, S.D. = 0.786) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว อยู่ในระดับ ($\bar{x}$ = 3.82, S.D. = 0.882) และด้านการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.81, S.D. = 0.996)

ทั้งนี้ ผลจากการสัมภาษณ์ พบว่า

ด้านความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว ข้อมูลที่ได้ตัวแทนภาครัฐแสดงให้เห็นว่ามีการวางแผนและมีการให้งบประมาณช่วยเหลือแม้จะเล็กน้อยก็ตาม และมีการถ่ายโอนอำนาจในการจัดการให้กับท้องถิ่น ประชาชนมีความประทับใจกับการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยกกล่าวว่ามีความหลากหลายแสดงให้เห็นถึงการทำงานร่วมกันของภาครัฐและชุมชน

ด้านความสามารถในการเข้าถึง ภาครัฐ ได้มีการปรับปรุงระบบขนส่งและทางระบายน้ำ อย่างไรก็ตามยังคงมีน้ำขังในบางจุด ประชาชนมีความเห็นว่าการเดินทางสะดวก และมีความปลอดภัยสูง

ด้านสิ่งดึงดูดใจ ภาครัฐได้มีการให้ความรู้ จัดการอบรมให้ประชาชนและเยาวชนเป็นเจ้าของบ้านที่ดี ซึ่งสามารถสร้างดึงดูนักท่องเที่ยวได้ โดยนักท่องเที่ยวแสดงความเห็นประทับใจในหลายด้าน

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ประชาชนนักท่องเที่ยวแสดงความเห็นว่า มีความสะดวกมาก มีความพร้อมทั้งห้องพัก ร้านอาหารและห้องน้ำสาธารณะ

ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชาวบ้าน และมีกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสร่วมทำกิจกรรม สร้างความประทับใจได้มาก

ด้านการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวแสดงความเห็นว่าชาวบ้านเป็นมิตรดีและเยาวชนที่ไกด์นำเที่ยวก็ทำหน้าที่ได้ประทับใจ

2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติทดถอยพหุคูณของตัวแปรที่มีผลต่อความต้องการของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของเทศบาล

องค์ประกอบ	B	β	t	Sig.
CONSTANT	9.432			
การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร (X1)	0.429	0.558	24.619	0.000
ความรู้ ความเข้าใจในอำนาจหน้าที่ของเทศบาล (X2)	0.512	0.624	31.372	0.000
ความรวดเร็วในการให้บริการ(X4)	0.642	0.635	22.445	0.000
การให้บริการด้วยความเสมอภาค (x9)	0.986	0.552	18.120	0.001
R = 0.892 F = 560.61 Sig = 0.000 R^2 = 0.792				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 หลังจากการทำ stepwise พบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สำคัญต่อความต้องการของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของเทศบาลโดยภาพรวม (Y) ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร (X_1) ความรู้ ความเข้าใจในอำนาจหน้าที่ ของเทศบาล (X_2) ความรวดเร็วในการให้บริการ(X_4) และ การให้บริการด้วยความเสมอภาค (X_9) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย 0.429 0.512 0.642 และ 0.896 ตามลำดับ และมีค่าสัมประสิทธิ์ในการทำนาย (R^2) เท่ากับ 0.792 หรือ สามารถทำนาย ความต้องการของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของเทศบาลโดยภาพรวม ได้ร้อยละ 79.2

สมการที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สามารถเขียนสมการการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$Y = 9.432 + 0.429 (X_1) + 0.512 (X_2) + 0.642 (X_4) + 0.986 (X_9)$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$\acute{Z} = 0.558 (X_2) + 0.624 (X_3) + 0.635 (X_5) + 0.986 (X_9)$

อภิปรายผล

1. การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อปัจจัยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ 6 ด้าน **โดยรวม**อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.76, S.D. = 1.018) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการตัดสินใจวางแผนและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว มีกิจกรรมที่เหมาะสมอันเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ วิถีชุมชนที่เหมาะสม ด้านการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวภายในชุมชน เป็นการเที่ยวในชุมชนที่กระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนทั้งการท่องเที่ยวในวันเดียวและการท่องเที่ยววันหยุด ด้านการพัฒนา การท่องเที่ยวยึดความสมดุลทางวัฒนธรรมและวิถีชุมชน ช่วยสร้างความเข้าใจกับชีวิตพื้นบ้าน ส่งเสริมคุณค่าวัฒนธรรมไทยและส่งเสริมวิถีชีวิตพื้นบ้าน ด้านการท่องเที่ยวเป็นการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีความเหมาะสมของการควบคุมผลกระทบธรรมชาติและความเหมาะสมของการจัดการท่องเที่ยว ด้านชุมชนควรจะมีบทบาทในการวางแผน การมีส่วนร่วมของชุมชนในกำหนดตัวชี้วัด การวางแผน

และ ด้านประชาชนในชุมชนควรจะได้รับ ได้ประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน ชุมชนได้ประโยชน์เชิงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ได้ประโยชน์จากพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและเชิงเศรษฐกินที่ดีขึ้น สอดคล้องกับ สุภาพรรณ พาบุ และคณะ ที่พบว่า ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้นแบบในจังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาตัง มากที่สุด ในระดับมาก รองลงมา คือ ชุมชนบ้านท่าสว่าง อยู่ในระดับมาก และชุมชนบ้านนาแห้ว นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับปานกลางตามลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือด้านราคาและค่าใช้จ่าย รองลงมา คือ ด้านสถานที่และการคมนาคมขนส่ง และมีความพึงพอใจน้อยที่สุดในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ (สุภาพรรณ พาบุ และคณะ, 2559)

2. ปัจจัยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ ที่มีผลต่อ การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยภาพรวม (Y) ได้แก่ ด้านการตัดสินใจวางแผนและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว (X_1) ด้านการท่องเที่ยวเป็นการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (X_4) และด้านประชาชนในชุมชนควรจะได้รับ (X_6) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยที่ 0.629 0.712 และ 0.642 ตามลำดับ และค่าสัมประสิทธิ์ในการทำนาย (R^2) เท่ากับ 0.781 หรือ สามารถทำนายพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดของนักเรียนโดยภาพรวมได้ร้อยละ 78.1 สอดคล้องกับ ฐิตาภา บำรุงศิลป์ ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ชุมชนมีความต้องการต่อแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในด้านการจัดการ และด้านการเข้าถึงพื้นที่มากที่สุด ในส่วนพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาส่วนใหญ่เดินทางมาเที่ยวส่วนใหญ่มาเพียง 1 วันในช่วงเสาร์อาทิตย์ อีกทั้งยังเดินทางมากับบริษัทนาเที่ยว สิ่งดึงดูดใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวคือมา ชมวิถีชีวิตของชนสี่เผ่า และแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอม ส่วนความต้องการของนักท่องเที่ยวในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีความต้องการด้านการจัดการมากที่สุดและผลการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อการ อนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่าประกอบด้วยส่วนหลักคือ องค์ประกอบ, คุณลักษณะ, กระบวนการ และ กิจกรรม (ฐิตาภา บำรุงศิลป์, 2559)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา พบว่า 1) ระดับความต้องการของประชาชนต่อการให้บริการของเทศบาลในจังหวัดปทุมธานี โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ด้านการบริการร่วมกับภาคเอกชน/เคาน์เตอร์เซอร์วิส ด้านการจัดเก็บรายได้ ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพจิต และด้านสวัสดิการและสังคม 2) ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยวิธี Stepwise พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สำคัญต่อความต้องการของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของเทศบาลโดยภาพรวม (Y) ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร (X1) ความรู้ ความเข้าใจในอำนาจหน้าที่ ของเทศบาล (X2) ความรวดเร็วในการให้บริการ(X4) และ การให้บริการด้วยความเสมอภาค (x9) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย 0.429 0.512 0.642 และ 0.896 ตามลำดับ และมีค่าสัมประสิทธิ์ในการทำนาย (R2) เท่ากับ 0.792 หรือ สามารถทำนายความต้องการของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของเทศบาลโดยภาพรวม ได้ร้อยละ 79. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมิได้นำตัวแปรด้านความโปร่งใสของการทำงานมาทำการศึกษา ดังนั้นจึงแนะนำให้ผู้สนใจทำวิจัยครั้งต่อไปอาจนำตัวแปรดังกล่าวมาเป็นตัวแปรในการศึกษาวิจัยต่อไปซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กนกพร ทรงเจียระพานิช. (2552). นโยบายและการวางแผนกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการ "เที่ยวไทยครึกครื้น เศรษฐกิจไทยคึกคัก" ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กุลธิดา สามะพุทธิ. (2540). การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : ทางเลือกใหม่ของการเดินทาง. สารคดี, 13(153), 36-38.

ชนัญ วงษ์วิภาค. (2545). ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ฐิตาภา บำรุงศิลป์. (2559). รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยพะเยา.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2550). การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

พจนา บุญคุ้ม. (2550). การพัฒนารูปแบบการสื่อสารทางการตลาดในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 2 ของประเทศไทย. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พิชญาณี เชิงคีรี ไชยยะ. (2564). วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 11(3), 75-85.

สยามรัฐ. (2562). ปทุมธานี สายน้ำแห่งรัตนโกสินทร์. เรียกใช้เมื่อ 25 สิงหาคม 2566 จาก https://siamrath.co.th/n/111746

สุภาพรรณ พาบุ และคณะ. (2559). การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้นแบบเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมในจังหวัดสุรินทร์ ด้วยกระบวนการจัดการความรู้. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์.

Best, J. W. (1993). Research in education. (4th ed.). Eaglewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

บทความวิชาการ

การสังเคราะห์แนวคิดการจัดการวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา*

SYNTHESIS OF MANAGEMENT CONCEPTS FOR ORGANIC FARM NETWORKS COMMUNITY ENTERPRISES, CHANA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

ณรงค์ฤทธิ์ บุตรมาตา[1*], ประจวบ ทองศรี[2], ณรรช หลักชัยกุล[2],
Narongrit budmata[1], Prachuap tongsri[2], Nat luxchaigul[2],
[1]**สำนักส่งเสริมและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ประเทศไทย**
[1]Office of Academic Extension and services Prince of Songkla University, Pattani, Thailand
[2]**คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ประเทศไทย**
[2]Faculty of Humanities and Social Sciences Prince of Songkla University, Pattani, Thailand
*Corresponding author E-mail: narongrit.b@psu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้นำเสนอเรื่องการสังเคราะห์แนวคิดการจัดการวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเชื่อมโยงไปสู่วิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์ และกิจกรรมเพื่อถ่ายทอดบทเรียนสร้างองค์ความรู้การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์ในชุมชน เป็นแนวทางปฏิบัติหรือประยุกต์สร้างคุณค่า และประโยชน์ทางสังคมกับชุมชน ดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการนำเสนอแนวคิดการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะจังหวัดสงขลา ในด้านการจัดการกลุ่มให้ประสบความสำเร็จและมีการบริหารจัดการให้กลุ่มและสมาชิกมีความเข้มแข็ง โดยที่กลุ่มใช้การจัดการโดยวางแผนงานของกลุ่มไว้ดังนี้คือ 1) กระบวนการจัดระบบบริหารจัดการกลุ่ม 2) การยกระดับผลิตภัณฑ์สู่มาตรฐานการผลิตผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องเพื่อความยั่งยืน 3) การสร้างกิจกรรมเพื่อความร่วมมือในการขยายพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่าย 4) การพัฒนาช่องทางการตลาด ควบคู่กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในทุกๆ มิติเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่ม และใช้แนวคิดการบริหารจัดการตามหลัก 4M ได้แก่ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) และการบริหารจัดการ (Management) เป็นปัจจัยนำเข้าในการจัดการกลุ่ม สำหรับการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกตามบริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT และใช้วงจรบริหารงานคุณภาพ (PDCA) ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน Plan-Do-Check-Act ในการจัดการทรัพยากรของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพ และยั่งยืน นอกจากนี้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะยังยึดหลักปรัญญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการสำคัญในการดำรงชีวิตและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้มีความยั่งยืนเพื่อผลักดันให้กลุ่มมีเป้าหมายในการดำเนินงานไปสู่ความเข้มแข็งและมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนของชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: การสังเคราะห์แนวคิดการจัดการ, วิสาหกิจชุมชน, เครือข่ายนาอินทรีย์

Abstract

This paper approach a synthesis of the management concepts of community enterprises in the organic farm networks, Chana District, Songkhla Province, by applying the Sufficiency

* Received 29 August 2023; Revised 29 September 2023; Accepted 30 September 2023

Economy Philosophy to the community enterprise in the organic farm networks and activities to lesson learned and knowledge transfer in managing community enterprise groups, organic farm networks in the community. There is a practical application that create value and social benefits to the community conducted with the objective of management concept of community enterprise groups, organic farm networks, Chana District, Songkhla Province. In terms of group management to success strengthen for planning as follows: 1) Organizing process management system 2) Upgrading production standards for continuously sustainability 3) Creating cooperative activities for expanding networks 4) Marketing channels development along with product development in aspect dimensions of identity and management concept with the 4M principles, including Man, Money, Materials and Management as input factors. To analyzing the internal and external environment context of community enterprise group, SWOT analysis techniques were used and the quality management cycle (PDCA) consisted of 4 steps: Plan-Do-Check-Act. Efficiency and sustainable managing the group's resources, in addition, the Community Enterprise Group of the Chana District, organic farm networks also approach to the Sufficiency Economy Philosophy as an important principle in quality of life and conserving the community's natural resources for sustainability. To push the group operational goals towards stability, prosperity and sustainability of the community.

Keywords: Synthesis of Management Concepts, Community Enterprise, Organic Farm Networks

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของโลกในปัจจุบัน โดยเฉพาะในสถานการณ์โควิดส่งผล ต่อประเทศไทยต้องพบกับความท้าทายในสังคมให้ได้อย่างเข้มแข็ง ทำให้ประเทศไทยมีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2565 - 2570) เพื่อเตรียมความพร้อมในการวางรากฐานของประเทศ ในระยะยาวให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกับแผนยุทธศาสตร์แห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี,2564) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ และได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งในระดับกลุ่มอาชีพ ระดับเครือข่าย ระดับภาค และระดับประเทศในทุกๆ ขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”การพัฒนาเศรษฐกิจในภาคการเกษตรของไทย จำเป็นต้องพัฒนาให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองและมีภูมิคุ้มกันโดยให้ความสำคัญกับการทำเกษตรอินทรีย์เป็นแนวทางในการผลิตอาหารที่มีความปลอดภัย โดยผู้ที่เกี่ยวข้องทั้ง ผู้ผลิต ผู้บริโภค รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับกระแสสังคมในปัจจุบัน รัฐบาลให้ความสำคัญโดยมีการผลักดัน โดยมอบหมาย ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2564 เพื่อเป็นกรอบในการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย (สุพัตรา รุ่งรัตน์, 2565) โดยให้ความสำคัญของระบบเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากรายได้ของชุมชนในประเทศไทย และวิสาหกิจชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนเศรษฐกิจของประเทศ ปัจจุบันสามารถสร้างรายได้ต่อปีมากกว่า 2.55 หมื่นล้านบาท จากการรวมตัวของกลุ่มวิสาหกิจกว่า 8.5 หมื่นแห่ง มีสมาชิกกว่า 1.4 ล้านคน สอดคล้องกับหมุดหมายที่ 7 ไทยมีวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่เข้มแข็ง มีศักยภาพสูง และสามารถแข่งขันได้เป้าหมายที่ 1 วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเติบโตและแข่งขันได้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13

(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2564)

วิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติสงเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินคา การใหบริการหรืออื่นๆ ที่ดำเนินงานโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันเพื่อสร้างรายได้และเพื่อพึ่งพาตนเอง สงเสริมความรูและภูมิปัญญาท้องถิ่น ใหชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ สร้างรายได้และพัฒนาความสามารถในการจัดการและรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน ให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็ง (นงคราญ ไชยเมือง, 2558)

การทำเกษตรอินทรีย์เน้นการผลิตที่สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ การอนุรักษ์ธรรมชาติและระบบนิเวศ การอนุรักษ์และฟื้นฟูนิเวศการเกษตร โดยมี แนวทางดำเนินงานในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ มี 2 แนวทางคือ 1) การพัฒนาเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้าน ที่เป็นระบบการผลิตเพื่อพึ่งตนเองเป็นหลักและยึดตามวิถีธรรมชาติและ 2) การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ให้ได้การรับรองตามมาตรฐาน โดยเน้นการเทียบเคียงมาตรฐานและระบบการตรวจสอบรับรองที่เท่าเทียมในระดับสากล รวมถึงการสร้างตราสินค้าเกษตรอินทรีย์ไทยให้เป็นที่ยอมรับ (คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ, 2560) ประชาชนในอำเภอจะนะร้อยละ 50 ทำการเกษตร อันดับหนึ่ง คือยางพารา รองลงมาคือ ข้าว ผลไม้ พืชผัก และพืชไร่ สำหรับนาข้าวมีทั้งข้าวที่ได้รับการส่งเสริมจากทางภาครัฐและข้าวพันธุ์พื้นบ้านหรือท้องถิ่น ซึ่งมีการนำข้าวมาเพิ่มมูลค่าโดยการนำมาแปรรูปเป็นแป้ง ขนมและสบู่ เพื่อเพิ่มมูลค่า โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ และพื้นที่อำเภอจะนะจัดเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพปานกลางในการปลูกข้าวมีเนื้อที่ 2,847 ไร่ เป็นพื้นที่เป้าหมายส่งเสริมการปลูกข้าวภายใต้แผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร ตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งคาดการณ์พื้นที่ปลูกข้าวปีการผลิต 2564/65 รอบที่ 1 (นาปี) มีพื้นที่เป้าหมายส่งเสริมการปลูกข้าว ปีการผลิต 2564/65 จังหวัดสงขลา กำหนดพื้นที่ปลูกข้าวจังหวัดสงขลาในโซนที่ 2 คืออำเภอในพื้นที่ชายแดนใต้ ได้แก่ อำเภอจะนะ อำเภอนาทวี อำเภอเทพา และอำเภอสะบ้าย้อย มีเกษตรกรปลูกข้าว 1 ครั้ง/ปี เป็นข้าวนาปี ซึ่งใช้น้ำฝนเป็นหลัก เกษตรกรจะปลูกข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักและเป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมือง และเกษตรกรยังนิยมเก็บพันธุ์ข้าวไว้เพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์นำไปปลูกข้าวในฤดูการต่อไป มีสายพันธุ์พื้นเมืองที่นิยมเพาะปลูก ได้แก่ ข้าวสายพันธุ์ ช่อลุง ช่อขิง หอมจันทร์ เล็บนกปัตตานี ลูกปลา และพื้นที่นาของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ ยังได้รับการจัดตั้งเป็นศูนย์ข้าวชุมชนจังหวัดสงขลาอีกหนึ่งแห่งคือ พื้นที่ป่าชิง และใช้ชื่อกลุ่มว่า กลุ่มจะณะแบ่งสุข มีสมาชิกจำนวน 19 ราย และมีพื้นที่ทั้งหมดรวมกันจำนวน 130 ไร่ซึ่งเป็นข้าวปลอดภัยที่จะพัฒนานำไปสู่ข้าวอินทรีย์ในอนาคต (ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวปัตตานี, 2564) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ เป็นเครือข่ายชาวนาที่ปลูก “ข้าวลูกปลา” ซึ่งเป็นข้าวพันธุ์พื้นเมืองของบ้านป่าชิงมายาวนาน ตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษจนถึงเยาวชนในปัจจุบัน “ข้าวลูกปลา” เป็นพันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกกันมากในพื้นที่บ้านป่าชิง หมู่ที่ 1 มีคุณลักษณะ คือ เป็นข้าวเมล็ดสั้น กลม เปลือกข้าวมีสีเหลือง เปลือกหุ้มข้าวมีสีแดง ลักษณะคล้ายข้าวญี่ปุ่น รสชาติของข้าวโดยเฉพาะข้าวปีแรกจะมีเนื้อนิ่ม ไม่แห้งแข็ง และเอกลักษณ์อีกอย่าง คือ “ข้าวลูกปลา” ของบ้านป่าชิงปลูกได้คุณภาพและให้ผลผลิตมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ ในปี พ.ศ. 2560 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการแปรรูปข้าวลูกปลาให้เป็นขนมและผลิตภัณฑ์ ต่าง ๆ ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผ่านการประสานงานโดย คลินิกเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งมีคณะวิทยากรจากสถานีบริการวิชาการชุมชนจะนะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา สังกัดสำนักส่งเสริมและบริการวิชาการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ ได้ดำเนินกิจกรรมโครงการตามแพลตฟอร์มบ่มเพาะหมู่บ้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science Community Incubator : SCI) คือ การนำองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม (วทน.) ไปพัฒนาหมู่บ้านซึ่งต้องพัฒนาให้ตลอดห่วงโซ่คุณค่า(Value chain) เพื่อให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบที่มีการใช้ วทน.ต่อเนื่องจากปี 2562 เป็นการพัฒนาแบบบูรณาการในด้านผลิตภัณฑ์จากข้าวพื้นถิ่น(ข้าวลูกปลา) ควบคู่กับการพัฒนากลุ่มเพื่อเพิ่ม

ศักยภาพพื้นที่ ให้สามารถเป็นแบบอย่างในการบริหารจัดการ และยกระดับให้กลุ่มสมาชิกได้มีรายได้จากการใช้ทรัพยากรที่เป็นนอัตลักษณ์ ผ่านการถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ได้จากความร่วมมือและการพัฒนาหลักสูตรร่วมกัน และร่วมกับหน่วยงาน องค์กรเครือข่าย มีการประสานงานหาผู้เชี่ยวชาญ เป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี รวมถึงขั้นตอนและกระบวนการการฝึกปฏิบัติเพื่อรับการถ่ายทอดเทคโนโลยี องค์ความรู้ การสร้างนวัตกรรม (สำนักส่งเสริมและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2564)

ในปัจจุบันการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ต้องคำนึงถึงวิธีการหรือกลยุทธ์เพื่อขับเคลื่อนด้านการบริหารจัดการกลุ่มทั้งระบบ เพื่อสร้างรายได้และผลประโยชน์ระหว่างสมาชิก เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีการทบทวนผลการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชน และการนำปัญหาในการดำเนินการไปแก้ไขปรับปรุง ไม่มีกลยุทธ์และส่วนสำคัญที่วัดความยั่งยืน คือการผลิตผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนด้านการเงิน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเข้าด้วยกัน (สมชาย น้อยฉ่า และคณะ, 2561)

ดังนั้น จึงเลือกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ ในพื้นที่บ้านป่าชิง ตำบลป่าชิง อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ในการสังเคราะห์แนวคิดและการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการร่วมมือการทำงาน ทั้งภาครัฐ สถาบันการศึกษา และเครือข่ายชุมชน และกลุ่มมีรูปแบบการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นตามงานและสถานการณ์ อีกทั้งทางกลุ่มยังได้รับรางวัลโครงการดีเด่นจากกระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัติกรรม ในด้านหมู่บ้านที่นำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการยกระดับชุมชน ภายใต้โครงการหมู่บ้านข้าวลูกปลา ประจำปี 2564 โดยเลือกศึกษาวิธีการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ ในการดำเนินการพัฒนาข้าวลูกปลาไปสู่ข้าวอินทรีย์ ซึ่งรวมถึงการอนุรักษ์พื้นที่ทำนาและพันธุ์ข้าวชุมชน โดยคำนึงเรื่องสิ่งแวดล้อม ตามหลักการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชน จึงนำมาเป็นต้นแบบของการดำเนินกิจการให้กับพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน เพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการแก้ไขพัฒนาและต่อยอดกลุ่มวิสาหกิจเพื่อสังคมต่อไป (สำนักส่งเสริมและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2564)

การสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้มีความเข้มแข็งและมีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น ซึ่งปัจจัยแห่งความสำเร็จย่อมต้องมีการบริหารจัดการเป็นกระบวนการสำคัญตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนจัดการกลุ่มวิสาหกิจ มีการดำเนินการและควบคุมให้สมาชิกในกลุ่มไปถึงเป้าหมาย ใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด เพื่อนำมาสู่การจัดการที่มีประสิทธิภาพภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (เกรียงศักดิ์ วิเลปะนะ และคณะ, 2566) โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จะประสบความสำเร็จในการจัดการได้นั้นจะมีองค์ประกอบสำคัญ คือ การเรียนรู้ การสร้างสรรค์ ความยั่งยืน และการถ่ายทอด สอดคล้องกับการนำกรอบการวิเคราะห์ LIST MODEL เป็นแบบจำลองของแนวคิดและกระบวนการที่เชื่อมโยงเข้าหากัน Learning (L) การเรียนรู้ เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มเข้าใจถึงการเรียนรู้ว่าเป็นการสร้างองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับบุคคล I คือ innovation คือการสร้างสรรค์คิดค้นนวัตกรรมเป็นการนำความรู้และกระบวนการที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ฝึกฝน วิเคราะห์การลงมือปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม S คือ Sustainability ความยั่งยืน มีกระบวนการที่นำไปสู่ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและความเป็นธรรมในสังคม และ T คือ Transformation การถ่ายทอด การทำให้กลุ่มและสังคมมีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ นำไปสู่การเป็นสังคมที่มีคุณภาพซึ่งเป็นกระบวนการที่สามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาสังคม ซึ่งวิสาหกิจชุมชนถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยเฉพาะในชุมชนเกษตรกรรมและชุมชนชนบท มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการใช้กระบวนการเรียนรู้อันเป็น

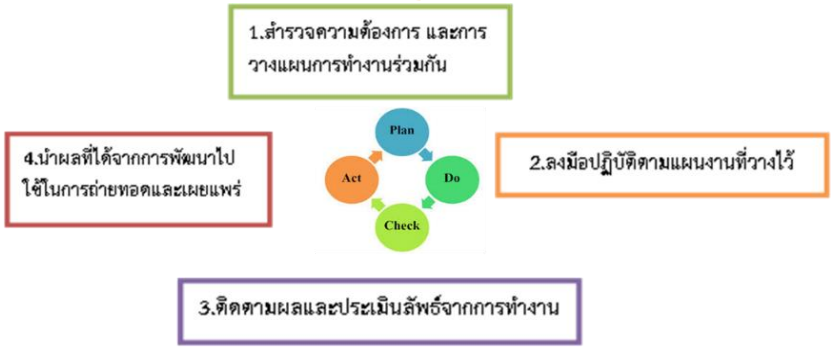
หัวใจสำคัญในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีฐานองค์ความรู้และสามารถพึ่งตนเองได้ (เกรียงศักดิ์ วิเลปะนะ และคณะ, 2566) โดยการจัดการเชิงกลยุทธ์มีความเกี่ยวข้องกับการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ รวมไปถึงการติดตามประเมินผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจนในการทำหน้าที่เป็นองค์กรที่ช่วยสร้างและพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนตลอดจนถึงประเทศชาติ (นงคราญ ไชยเมือง, 2558) ตลอดจนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จะประสบความสำเร็จได้และมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยปัจจัยหลาย ๆ ปัจจัย ได้แก่ 1) ความเข้าใจในธุรกิจของสมาชิก 2) ความต้องการและเป้าหมายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 3) เงินทุนและการบริหารเงินทุน 4) ทรัพยากรบุคคล และ 5) การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยที่สมาชิกควรมีหลักการร่วมกัน 4 ข้อคือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ (สุรัชญา สุขประเสริฐ และคณะ, 2565) อีกทั้ง การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เป็นกระบวนการศึกษา การจัดการองค์กรและการบริหาร การผลิต การเงิน และการตลาดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีเกณฑ์พิจารณาประเมินผลการดำเนินงาน แบ่งเป็น 2 แบบ คือ 1) วิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนจัดตั้งแล้วไม่ได้ประกอบการ คือ สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม หรือไม่ได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน คือ ต่างคนต่างทำ หรือ กลุ่มไม่ได้ดำเนินกิจกรรมใดๆ ตามวัตถุประสงค์ที่จดทะเบียนไว้หรือมีลักษณะเลิกกิจการแล้ว โดยที่ไม่ได้แจ้งยกเลิกต่อนายทะเบียน หรือการดำเนินกิจการแบบเจ้าของคนเดียว กับ 2) วิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนจัดตั้งแล้วได้ประกอบการ คือ สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามวัตถุประสงค์ที่จดทะเบียนไว้ แบ่งความเข้มแข็งของการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้เป็น 3 ระดับ คือ เข้มแข็ง ปานกลาง และปรับปรุง (สมชาย น้อยฉ่า และคณะ, 2561)

การสังเคราะห์แนวคิดการจัดการวิสาหกิจชุมชนควรเป็นกลยุทธ์เชิงรุกเนื่องจากมีจุดแข็งมากและมีโอกาสมากกว่าอุปสรรค รูปแบบกลยุทธ์ควรมีความยืดหยุ่น(Flexible) มีความเป็นเอกลักษณ์และมีภาพพจน์ที่ดี มีความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ผลิตสินค้าและบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า มีการผลิตสินค้าและบริการที่ได้มาตรฐานและมีความปลอดภัย และมีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย (ปิยะดา พิศาลบุตร, 2561) หรือการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ที่ใช้หลักการตลาดในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ 1) ด้านผลิตภัณฑ์ มีจุดเด่นและมีความแตกต่างจากสินค้าในท้องตลาด และได้รับการรับรองมาตรฐานจากองค์การอาหารและยา (อย.) 2) ด้านราคามีการกำหนดราคาจากการคำนวณตามต้นทุนการผลิตและค่าความแตกต่างของกำไรชัดเจน 3) ด้านการจัดจำหน่าย มีการจัดจำหน่ายสินค้าโดยตรงแก่ผู้บริโภค และ 4) ด้านการส่งเสริมการตลาด มีการแนะนำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายในช่องทางออนไลน์ทำให้ผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจมากขึ้น ส่งผลต่อพฤติกรรมที่ดีของผู้บริโภคมากขึ้น (วันทนา รอดประเสริฐ และกฤตยชล ทองธรรมสถิต, 2565) ในการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้านได้แก่ ด้านโครงสร้างองค์การ ต้องดำเนินการใน 3 เรื่อง คือ การกำหนดเป้าหมายและบทบาท โครงสร้างความสัมพันธ์ภายในองค์การ และแนวทางการดำเนินงานเพื่อพัฒนาระบบบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสมาชิก ต้องดำเนินการ 3 เรื่อง คือ การพัฒนาสมาชิก การมีส่วนร่วมของสมาชิก และแนวทางการยกระดับคุณภาพสมาชิก ด้านการบริหารจัดการแผนพัฒนาโดยการกำหนดให้มี 4 กลยุทธ์สำหรับการบริหารจัดการกลุ่ม คือ การพัฒนาศักยภาพหัวหน้ากลุ่มเพื่อการเพิ่มสมาชิก การสร้างความผูกพันของสมาชิกในกลุ่ม และการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการจัดการ การยกระดับภาพลักษณ์และการสื่อสารองค์กร (จิราพร เปี้ยสินธุ และคณะ, 2563) สำหรับการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอย่างถูกต้องตามบริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมวิสาหกิจชุมชนโดยเทคนิคการวิเคราะห์ SWOTประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมภายใน คือ วิเคราะห์จุดแข็ง วิเคราะห์จุดอ่อน เป็นการวิเคราะห์สิ่งที่วิสาหกิจชุมชนควบคุมหรือกำกับได้ โดยวิเคราะห์จากปัจจัยนำเข้า มีกระบวนการที่เกี่ยวกับ 4M ประกอบด้วย คนหรือบุคลากร เงิน วัสดุหรืออุปกรณ์ และการจัดการ และการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมภายนอก คือ วิเคราะห์โอกาส และอุปสรรค เป็นการวิเคราะห์สิ่งที่วิสาหกิจชุมชนควบคุม

หรือกำกับไม่ได้ เช่น สิ่งแวดล้อม การเมืองการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม และเทคโนโลยี (วรินทร์ธร ธรสารสมบัติ, 2560) อีกทั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังควรน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินกิจกรรม คือ 1) หลักความพอประมาณ ในการดำเนินงาน หมายถึง ความเหมาะสมของการดำเนินงาน ทั้งในแง่ของขนาดที่ไม่เล็กไม่ใหญ่เกินไป แต่เป็นไปตามอัตภาพและสภาพแวดล้อม และในแง่จังหวะเวลาที่ไม่เร็วเกินไปและไม่ช้าจนเกินไป 2) หลักความมีเหตุผล หมายถึงการพิจารณาที่จะดำเนินงานด้วยความถี่ถ้วนรอบคอบ คำนึงถึงเหตุและปัจจัยแวดล้อมทั้งหมด 3) การมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือการจัดองค์ประกอบของการดำเนินงาน ให้มีสภาพพร้อมรองรับต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก และ 4) การนำความรู้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ จะต้องมีคุณธรรมเป็นส่วนประกอบด้วย ความซื่อสัตย์สุจริต สำหรับรองรับสนับสนุนวิชาความรู้ เพื่อนำพาไปสู่เป้าหมายได้อย่างถูกต้องเที่ยงตรง ความอดทน มีความเพียร และสามารถนำความรู้ต่างๆ มาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของความเข้มแข็ง คือ ความสมดุลและความพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น (เพชรา บุดสีทา, 2560)

การสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีด้านจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

การจัดการวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้ 1) ปัจจัยนำเข้า หมายถึง ทรัพยากรทางการบริหารทุกๆ ด้าน ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ เป็นตัวแปรสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์การ 2) กระบวนการ คือการนำเอาปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภทมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เนื่องจากในกระบวนการจะมีระบบย่อยรวมกันอยู่หลายระบบครบทั้งวงจร ตั้งแต่การบริหาร การจัดการ การนิเทศ การวัดและประเมินผล การติดตามตรวจสอบ เพื่อให้ปัจจัยทั้งหลายเข้าไปสู่กระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ผลผลิต หรือผลลัพธ์ เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้และ 4) ผลกระทบ เป็นผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากผลลัพธ์ที่ได้ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่คาดคิดไว้หรือไม่เคยคาดคิดไว้มาก่อนว่าจะเกิดขึ้น ได้ดังภาพที่ 1 หรือปรับปรุงได้มากขึ้น การแก้ไขปรับปรุงก็จะต้องกระทำอย่างเป็นระบบมิใช่แก้ไขเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น (ณัฐพนธ์ สกุลพงษ์, 2565) นอกจากนี้ หลักการจัดการกลุ่มวิสาหกิจยังใช้วงจรคุณภาพ PDCA คือ วงจรบริหารงานคุณภาพ ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน Plan-Do-Check-Act เป็นกระบวนการที่ใช้ปรับปรุงการทำงานอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาและเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) จุดเด่นคือเป็นกระบวนการที่ทำซ้ำได้เรื่อย ๆ จนกลายเป็นวงจร (Cycle) โดยแนวคิดของวงจร PDCA เกิดขึ้นช่วงปี 1950’s โดยบิดาแห่งการควบคุมคุณภาพสมัยใหม่ คือ ดร.วิลเลียม เอ็ดเวิดส์ เดมมิ่ง (Dr.William Edward Deming) ซึ่งพัฒนามาจาก วอลเตอร์ เอ ชิวฮาร์ท (Walter Andrew Shewhart) ทำให้วงจรนี้มีชื่อเรียกอื่นว่า Deming Cycle หรือ Shewhart Cycle (สุธาสินี โพธิจันทร์, 2558) โดยแนวทางการปฏิบัติจะยึดหลักการนำกระบวนการไปใช้ประโยชน์ (Deploy) ในรูปแบบของกระบวนการ PDCA มีการวางแผนการทำงานร่วมกัน แล้วลงมือปฏิบัติหรือฝึกอบรมให้มีความเชี่ยวชาญ จากนั้นจะนำผลการปฏิบัติมาวิเคราะห์ประเมินผลหาข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นเพื่อปรับปรุงแก้ไข และติดตามผลการทำงาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ซึ่งสามารถนำมาวางจำหน่ายตลอดจนการเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้และเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการได้ ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แผนภาพแสดงกระบวนการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามหลัก PDCA

การจัดการวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ใช้แนวคิดและทฤษฎีการใช้วงจร PDCA หรือ วงจรบริหารงานคุณภาพ มาใช้ในบริหารการจัดการกลุ่มให้สามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานไปสู่ผลลัพธ์ที่ทางกลุ่มได้กำหนดเป้าหมายไว้ ประกอบกับการใช้วงจร PDCA มาสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีกว่า ทำให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนลดความเสี่ยงในการจัดการ ตั้งแต่การวางแผนการทำงานที่ประธานกลุ่มจะเป็นผู้ควบคุมกระบวนการ การนัดประชุม การวางแผนการผลิตผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของลูกค้า เพื่อให้ทันส่งตามกำหนดและมีคุณภาพ เมื่อดำเนินงานแล้วเสร็จจะมีการติดตามและประเมินผลความพึงพอใจจากลูกค้า เพื่อนำมาปรับปรุงคุณภาพและบริการของกลุ่ม โดยใช้หลักการว่าคุณภาพสามารถปรับปรุงพัฒนาได้ตลอดเวลาไม่มีสิ้นสุด มีการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด วัตถุดิบที่ใช้จะมาจากวัตุดิบในชุมชนเป็นหลัก เช่น ข้าวลูกปลา และใช้จำนวนสมาชิกในการผลิตผลิตภัณฑ์ให้น้อยที่สุด โดยมอบหมายให้สมาชิกกลุ่มที่ชำนาญที่สุดเป็นผู้จัดการควบคู่กับสมาชิกอื่นๆ

สรุป

การขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ และสนับสนุนให้กลุ่มสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองในด้านต่างๆ อย่างเหมาะสม ตามความต้องการของกลุ่มชุมชนและพื้นที่ ตลอดจนให้ความสำคัญกับการดูแลและอนุรักษ์พันธุ์ข้าวลูกปลา ให้อยู่กับชุมชนบ้านป่าชิงต่อไป โดยการนำองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดให้กลุ่มนำไปใช้เพื่อเปลี่ยนวัตถุดิบที่มีอยู่ คือ ข้าวลูกปลา ให้ได้รับผลตอบแทนจากการจำหน่ายผลผลิตที่สูงขึ้น โดยวางแผนงานของกลุ่มไว้ดังนี้ 1) กระบวนการจัดระบบบริหารจัดการกลุ่ม เป็นกลุ่มต้นแบบเพื่อการมีส่วนร่วมในชุมชนด้านการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า 2) การยกระดับผลิตภัณฑ์สู่มาตรฐานการผลิตผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องเพื่อความยั่งยืน 3) การสร้างกิจกรรมเพื่อความร่วมมือในการขยายพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่าย การเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆเข้าด้วยกัน 4) การพัฒนาช่องทางการตลาด ควบคู่กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในทุกๆมิติเพื่อการสร้าง อัตลักษณ์ของกลุ่ม เมื่อพิจารณาหลักการบริหารจัดการทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ ได้ใช้หลักการบริหารงานตามหลักการ 4M เป็นปัจจัยนำเข้า ดังต่อไปนี้ 1) บุคลากร คือสมาชิกกลุ่มซึ่งทำงานร่วมกันมาอย่างยาวนาน มีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดในลักษณะของเครือญาติร่วมด้วย ทำให้การจัดการงานภายในกลุ่มจึงทำให้เข้าอกเข้าใจกันมากขึ้น กิจกรรมต่างๆสามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่น 2) งบประมาณ ทางกลุ่มได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ผ่านการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานและนักวิชาการของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 3) ทรัพยากร เป็นสิ่งสำคัญมากของกลุ่มเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนงานโดยกลุ่มได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์ต่างๆ จากหลายหน่วยงาน เช่น เครื่องซีลข้าว เครื่องคัดเมล็ดข้าว พันธุ์ข้าว รถไถ ปุ๋ย จาก กรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 4) การบริหารจัดการ การบริหารจัดการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ มีโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน

มีประธานกลุ่ม รองประธาน เลขา มีแผนงานประจำเดือน มีการสะสมหุ้นจากสมาชิก มีการปันผลให้กับสมาชิกทุกปี มีแผนการผลิตข้าว ผลิตภัณฑ์จากข้าว และมีการสื่อสารกับสมาชิกผ่านทางช่องทางสื่อโซเชียลมีเดีย ทำให้การรับรู้ข่าวสารทำได้รวดเร็วและเข้าถึงสมาชิกกลุ่มทุกคน ประกอบกับการใช้วงจรบริหารงานคุณภาพ (PDCA) ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน Plan-Do-Check-Act ในการจัดการทรัพยากรของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพ มีการสร้างรายได้ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ และเมื่อถึงสิ้นปีจะมีการจ่ายเงินปันผลคืนให้กับสมาชิกและยังมีสวัสดิการเพิ่มเติม เช่นมีกิจกรรมพบปะสงสรรค์และจัดกิจกรรมสรุปผลการดำเนินงานในรอบที่ผ่านมาด้วย นอกจากนี้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะยังยึดหลัก ปรัญญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการสำคัญในการดำรงชีวิตและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้มีความยั่งยืนเพื่อผลักดันให้กลุ่มมีเป้าหมายในการดำเนินงานไปสู่ความเข้มแข็งและมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนของชุมชนต่อไป

การวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ

การวิเคราะห์การวางแผนการทำงานและการวิเคราะห์สถานการณ์ตามหลักการ SWOT Analysis โดยสามารถจัดจำแนก จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ได้ดังภาพ ต่อไปนี้

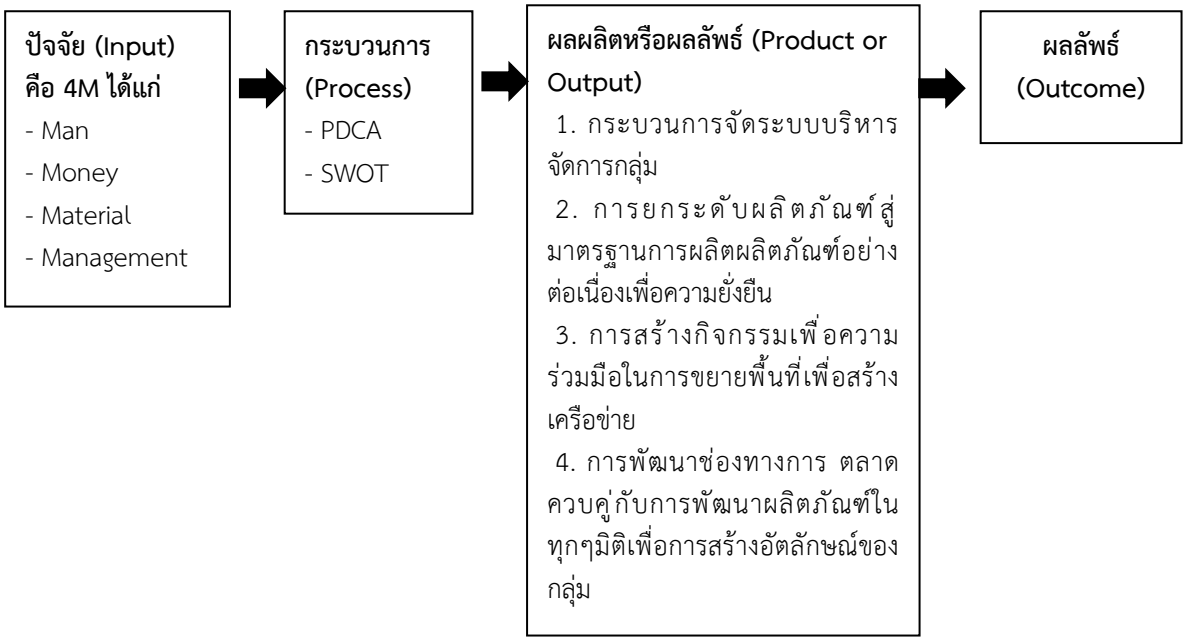
การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis)

จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
1. วัตถุดิบที่มีอยู่ตลอดฤดูกาล 2. ข้าวลูกปลาที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น 3. ความสามัคคี ร่วมมือ ร่วมใจของสมาชิกกลุ่ม 4. ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ 5. การใช้ทรัพยากรที่มีอย่างคุ้มค่าและสร้างสรรค์ 6. ผลิตภัณฑ์ที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ	1. ความรู้/ความเข้าใจมาตรฐานการผลิต/การควบคุมคุณภาพ 2. การบรรจุภัณฑ์หีบห่อ 3. ช่องทางการตลาดอื่นๆ 4. การถ่ายทอดประสบการณ์
โอกาส (Opportunity)	**อุปสรรค (Threat)**
1.การสนับสนุนจากภาครัฐ 2.แนวโน้มคนรักษ์สุขภาพในสภาวะกาลปัจจุบัน 3.แนวทางกลุ่มสอดคล้องนโยบายทางภาครัฐ 4.พัฒนาการของเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต 5. การเข้าถึงตลาดในหลายระดับ	1. สภาพ ดิน ฟ้า อากาศ 2. สภาวะเศรษฐกิจของประเทศ 3. ผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกันตามท้องตลาด

ภาพที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์สถานการณ์ของกลุ่มกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ

ทั้งนี้ การพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอ จะนะ ยังยึดมั่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งทางกลุ่มให้ความสำคัญกับหลักการหรือทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ สมาชิกทั้งหมดของกลุ่มมีการดำเนินงานด้านเกษตรทั้งปลูกผัก ผลไม้ ข้าวและพืชเกษตรอื่นๆโดยที่ไม่ใช้สารเคมีใด ๆ และให้ความสำคัญกับผู้บริโภคเป็นสำคัญ สิ่งที่ผลิตได้จะนำมาใช้ในครัวเรือน จากนั้นจะแบ่งปันให้สมาชิก ญาติพี่น้องตลอดจนคนชุมชน ส่วนที่เหลือจะนำไปจำหน่ายยังตลาดของชุมชนและตลาดเทศบาลภายในอำเภอ จะนะ ตามหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้การสังเคราะห์แนวคิดการจัดการวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ทำให้ได้ค้นพบว่า การจัดการกลุ่มวิสาหกิจจำเป็นต้องใช้แนวคิดและทฤษฎีหลายด้าน เช่น การใช้แนวคิดเรื่อง 4M เพื่อบริการจัดการทรัพยากรที่ทางกลุ่มมี และแนวคิดเรื่อง วงจรบริหารงานคุณภาพ (PDCA) เพื่อจัดการทรัพยากรที่มีให้มีคุณภาพสูงสุดเพื่อขับเคลื่อนกลุ่มไปสู่เป้าหมายและเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสำคัญ ทำให้กลุ่มเกิดความยั่งยืนและสร้างความ

เข้มแข็งให้กับชุมชนและประเทศชาติต่อไป ซึ่งการสังเคราะห์แนวคิดการจัดการวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3 กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ

โดยการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะจังหวัดสงขลานำไปสู่ขั้นตอนการเพิ่มประสิทธิภาพให้กับกลุ่มได้ดังนี้ คือ 1) มีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค โดยอาศัยภูมิปัญญาของชุมชน 2) เพิ่มการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งด้านเทคโนโลยีการผลิต และการจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) พัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจเครือข่ายนาอินทรีย์ด้วยการกำหนดนโยบายเชิงรุกในแผนพัฒนาวิสากิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายนาอินทรีย์อำเภอจะนะ ยังเป็นกลุ่มที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันและขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆในชุมชน เช่นการผลักดันให้มีการจัดงานวันอนุรักษ์พันธุ์ข้าวท้องถิ่น หรือ งานวันข้าวลูกปลา ซึ่งจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่ออนุรักษ์และรักษาข้าวพันธุ์ลูกปลาให้เป็นข้าวท้องถิ่นของบ้านป่าชิงสืบต่อไป หรือการใช้พื้นที่นาข้าวของกลุ่มเป็นพื้นที่ศึกษาวิจัยของคณาจารย์ และนักศึกษาจากสถาบันต่างๆในพื้นที่จังหวัดสงขลาและไกล้เคียง และยังรวมไปถึงการให้ข้อเสนอไปยังหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ในการพัฒนาพื้นที่ของตำบลป่าชิง ไม่ให้กระทบกับพื้นที่ทำนาและกระทบคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ วิเลปะนะ และคณะ. (2566). รูปแบบการบริหารจัดการที่ประสบความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกล้วยหอมทองแปลงใหญ่ ตำบลสุขไพบูลย์ อำเภอเสิงสางจังหวัดนครราชสีมา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 7(5), 310-324.

คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ. (2560). ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2564. เรียกใช้เมื่อ 15 สิงหาคม 2566 จาก https://planning.dld.go.th/th/images/stories/section-5/2560/strategy11.pdf

จิราพร เปี้ยสินธุ และคณะ. (2563). กลยุทธ์การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนพัฒนาคุณภาพทุเรียนบ้านบาตูปูเต๊ะ (ธารโต) ในการเพิ่มมูลค่าการตลาดทุเรียนจังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี, 15(29), 143-161.

ณัฐพนธ์ สกุลพงษ์. (2565). รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาชนบท. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

นงคราญ ไชยเมือง. (2558). การพัฒนาการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน. วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ, 25(1),16-39.

ปิยะดา พิศาลบุตร. (2561). กลยุทธ์การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปราจีนบุรี. วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 8(1), 105-120.

เพชรา บุดสีทา. (2560). การพัฒนากลยุทธ์การตลาดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดกำแพงเพชร. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6 “วิทยาการจัดการวิชาการ 2017: การวิจัยยุคประเทศไทย 4.0” คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร (หน้า 271-285). กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

วรินทร์ธร ธรสารสมบัติ. (2560). กลยุทธ์สินค้าวิสาหกิจชุมชนของผู้ประกอบการเขตอำเภออัมพวาจังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารนวัตกรรมการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, 5(2), 27-41.

วันทนา รอดประเสริฐ และกฤตยชล ทองธรรมสถิต. (2565). การพัฒนากลยุทธ์การตลาดของวิสาหกิจชุมชนข้าวคนเมืองชลบุรี. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 7(6), 317-333.

ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวปัตตานี. (2564). ข้อมูลพื้นฐานสินค้าเกษตรที่สำคัญของจังหวัดสงขลา : ข้าวภายใต้การขับเคลื่อน BCG Model ด้านการเกษตร จังหวัดสงขลา ประจำปี พ.ศ. 2565. เรียกใช้เมื่อ 28 สิงหาคม 2565 จาก www.ldd.go.th/Agri-Map/Data/S/ska.pdf

สมชาย น้อยฉ่า และคณะ. (2561). การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน อาเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารเกษมบัณฑิต, 19(ฉบับพิเศษ), 130-139.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2564). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. (พิมพ์ครั้งที่1). กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิสซิ่ง จำกัด.

สำนักส่งเสริมและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2564). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการหมู่บ้านข้าวลูกปลาป่าชิง ประจำปีงบประมาณ 2564. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สุธาสินี โพธิจันทร์. (2558). PDCA หัวใจสำคัญของการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง. เรียกใช้เมื่อ 29 สิงหาคม 2566 จาก https://www.ftpi.or.th/en/2015/2125

สุพัตรา รุ่งรัตน์. (2565). ความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ ตำบลป่าไร อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 7(12), 318-333.

สุรัชญา สุขประเสริฐ และคณะ. (2565). ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อผลลัพธ์การดาเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตอาเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 19(87), 107-119.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นวารสารวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และคณะครู ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน บริหารการศึกษา และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน) ดังต่อไปนี้

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน บริหารการศึกษา และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำอยู่ที่ 300 คำ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด

7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็น สากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุปสั้นกะทัดรัดได้ใจความ

2) บทนำ (Introduction) ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) สรุปและข้อเสนอแนะ (Conclusion and Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract)

2) บทนำ (Introduction)

3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

4) สรุป (Conclusion)

5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือสามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้**วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA)** ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ตัวอย่างเช่น *การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมจะต้องเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้านและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การเตรียมพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการพัฒนาคนสู่อุตสาหกรรมอนาคต เชื่อมโยงทรัพยากรบุคคล ความรอบรู้ นวัตกรรมทางความคิด และเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นหนึ่งเดียวกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (ธนิต โสรัตน์, 2559)* โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ในการอ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ /เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานผู้จัดทำ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) พร้อมปีที่พิมพ์ ตัวอย่าง เช่น “ภิกษุทั้งหลายรูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซร้รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ” (วิ.ม. 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลผู้แต่ง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกสาวดี เชี่ยวชาญ, 2557)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (นิรมัย คุ้มรักษา และอัจจิมา ศิริพิบูลย์ผล, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งรายแรก แล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ทศพร คำผลศิริ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปีปัจจุบันมากที่สุด (ค้นพบล่าสุด) หรือหากเป็นแนวคิดทฤษฎีก็ควรอ้างอิงเจ้าของแนวคิดทฤษฎี หรือบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับของวงการวิชาการส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kiarash, A., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลาง ตามด้วยนามสกุลของผู้แต่งรายที่สองและตามด้วยอักษรย่อของชื่อภาษาอังกฤษ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Werker, J. F. & Desjardins, R. N, 2004)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Bloom, B. S. et al.)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.//สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อหนังสือ.//(ครั้งที่พิมพ์).//สถานที่พิมพ์/:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).//ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์/: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ชลิตา บัณฑุวงศ์. (2556 ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ใน พจนก กาญจนจันทร (บรรณาธิการ), คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (หน้า 39-68). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อวารสาร.//ปีที่/(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสถาพร ปุณฺณนนฺโท (รำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน ชื่อสารานุกรม,/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง). สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทอาจพันธ์. (2537). หม้อคอควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อหนังสือพิมพ์,/เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.//ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นายมนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ในรายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).//ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.//(ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

ไชยศิริ ลีศิริกุล. (5 พ.ย. 2562). วิถีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าว. (พระมหาปรัชญ์ อัตถาพร, สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.//เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ฤทัยชนก จริงจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก http://www.tpso.moc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562 . เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง(ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติและแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระบทสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจนุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) Promotion Manual (DSPM). เชียงใหม่: สยามพิมพ์นานา.

ประภัสสร ปรี่เอี่ยม และธรรมนูญ รวีผ่อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็กสำหรับเด็กพัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษใน จังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.

พระสุดรักษ์ วิสุทโธ และเดชชาติ ตรีทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนในตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 2(2), 8-13

พระสถาพร ปุณฺณนนฺโท (รำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานสาธารณสุขอ่างทอง. (2560). รายงานทารกน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ DSPMปีงบประมาณ 2560 (อินเตอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก http://atg.hdc.moph.go.th

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (2563). ศิลปะการแห่งโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/phatthalung/ewt_news.php?nid=508&filename=index.

Elizabet, B. (1990). Ecotourism: The Potentials and Pitfalls. Vol. 1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.

Dunst, C. J. & Triette, C. M. (1996). Empowerment, effective helpgiving practices and family-Centered care. Pediatr Nurs, 22(2), 334-337.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม ได้ที่ https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : suriya.sur@mcu.ac.th

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบ ด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสาร ลิ้งค์ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)
ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[2], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3] (ภาษาไทย) (14 pt)
Author's name-surname[1], Author's name-surname[1], Author's name-surname[2], Author's name-surname[3], Author's name-surname[3], (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[1]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[1]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[2]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[2]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[3]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[3]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[1]Corresponding author E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด) .....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย .....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ)

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ)

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

.....

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

สรุปและข้อเสนอแนะ (18 pt)

(16 pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กะทัดรัดได้ใจความ พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปใช้ ร่วมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

(16 pt) ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง .....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)
ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[2], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3] (ภาษาไทย) (14 pt)
Author's name-surname[1], Author's name-surname[1], Author's name-surname[2], Author's name-surname[3], Author's name-surname[3], (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[1]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[1]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[2]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[2]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[3]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[3]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[1]Corresponding author E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) .....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) .....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(16 pt)

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

สรุป (18 pt)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)